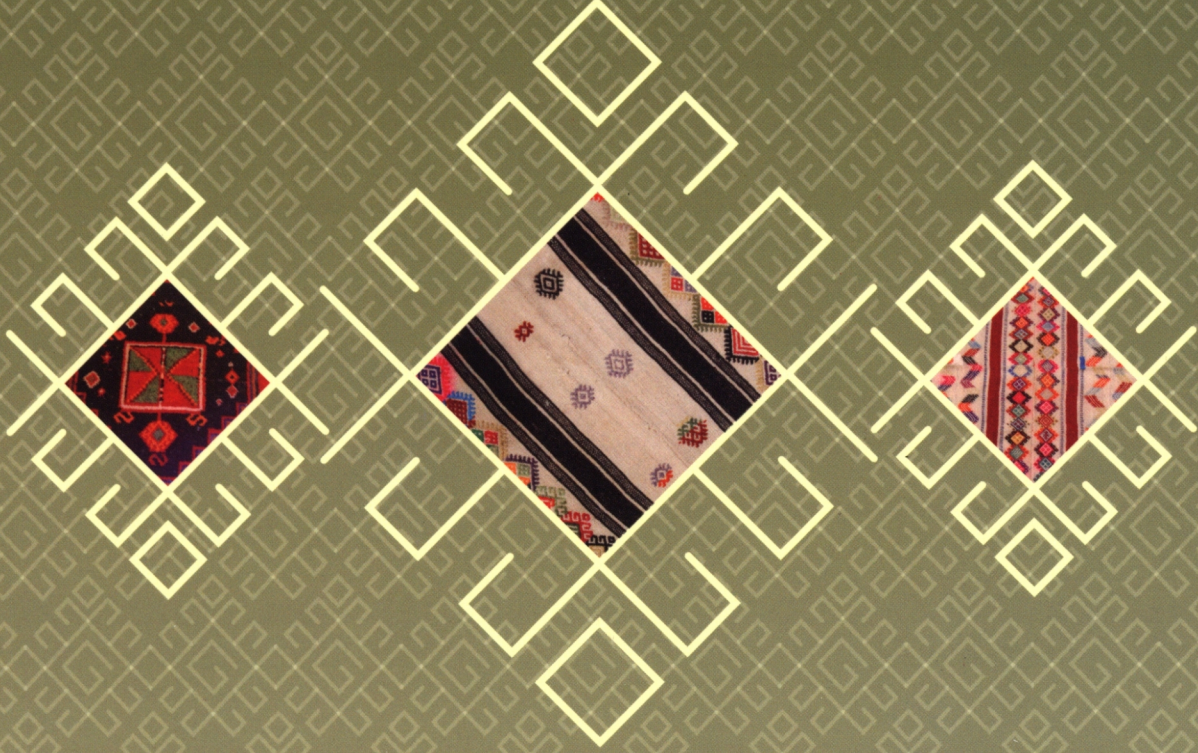

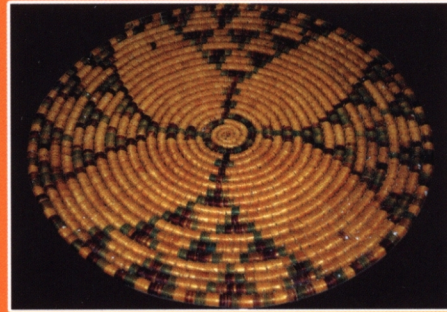

ŞANLIURFA EL SANATLARI VE SÖZLÜ KÜLTÜR MALZEMELERİ

Şurkav Yayınları No:36

DOÇ.DR. H. FERİHA AKPINARLI
YRD. DOÇ.DR. HATİCE TOZUN
YRD.DOÇ.DR. FATMA NUR BAŞARAN
YRD.DOÇ.DR. MERAL BÜYÜKYAZICI
YAPRAK PELİN ERTÜRK

ŞANLIURFA EL SANATLARI VE SÖZLÜ KÜLTÜR MALZEMELERİ

(Mart 2010 - Nisan 2012 tarihleri arasında Gazi Üniversitesi ve Şanlıurfa Valiliğinin protokolü çerçevesinde gerçekleştirilen projeden elde edilen verilerden oluşmaktadır.)

Doç.Dr. H. Feriha AKPINARLI

Yrd. Doç. Dr. Hatice TOZUN

Yrd. Doç. Dr. Fatma Nur BAŞARAN

Yrd. Doç. Dr. Meral BÜYÜKYAZICI

Yaprak Pelin ERTÜRK

Ankara 2012

ŞURKAV YAYINLARI

NO:36

Basım Tarihi:

NİSAN 2012

ISBN:

978-975-7394-36-5

Fotoğraflar:

Şanlıurfa Valiliği

Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü

Redaksiyon:

Yaprak Pelin ERTÜRK

Dizgi:

Pınar ÇELİK

Sayfa Mizanpaj:

Pınar ÇELİK

Baskı:

YORUM MATBAACILIK

www.yorummatbaa.com

SUNUŞ

Türk kültürünün zenginliğini, milletimizin yaşadığı coğrafyaların şartlarından ve büyük tarihsel olaylardan ortaya çıkan, yüzyılların deneyiminden damıtılarak biçimlendirilmiş ve kuşaktan kuşağa aktarılmış değerler bütünü oluşturmaktadır. Bu kültürün içinde el sanatları, kişisel maharet ile kolektif duyarlılıkların, aklın, bilincin bileşiminden ortaya çıkmıştır. Halk kültürünün karakteristik unsurlarından olan el sanatları, üreticisi olan kültürel çevresine aittir ve onun özelliklerini yansıtarak bölgesel çeşitliliklerle karşımıza çıkmaktadır.

Şanlıurfa, Güneydoğu Anadolu bölgemizde GAP'ın merkezinde yer alan, tarihi ve kültürel varlıklarıyla önemli bir ilimizdir. Ayrıca, Mezopotamya'nın en eski yerleşim yerlerinden biri olan Şanlıurfa coğrafi konumu ve ticaret yollarının kesiştiği noktada yer alması neticesinde, tarihi boyunca stratejik bir öneme de sahip olmuştur. Bugün, GAP ile ekonomik, sosyal, kültürel alanda hızlı bir değişim ve kalkınma sürecinde olan kentimizin yüksek bir kültür-turizm potansiyeli mevcuttur.

Doğu'yu Batı'ya bağlayan ticari ve askeri yolların kesiştiği, kültürlerin ve inançların toplandığı bir havzada bulunan Şanlıurfa, Dünyanın en eski tapınağı Göbeklitepe'den dünyanın ilk üniversitesi olan tarihi Harran şehrine; Şuayip antik şehriden Soğmatar antik şehrine büyük mirasları bünyesinde barındırmıştır. "Peygamberler şehri" Şanlıurfa Hz. İbrahim peygamberin cömertliğine, Hz. Eyyüp peygamberin sabrına, Hz. Yakup peygamberin ve Hz. Musa peygamberin aşkına sahip Hz. İsa peygamberin kutsamış olduğu kültür varlığıdır.

Şehrimizin kültürel değerlerinin somut örneklerini ise el sanatları ürünlerimizde görmek mümkündür. Bu kıymetli hazinenin örneklerinin belgelenebilmesi ve yaşatılabilmesi amacıyla Gazi Üniversitesi Rektörlüğü ve Şanlıurfa Valiliği önemli bir protokole imza atmıştır. Bu protokol çerçevesinde "Şanlıurfa El Sanatlarını Geliştirme, Üretim, Tanıtım ve Eğitim" projesi yürütülmüştür. Şanlıurfa'da yapılmış ve yapılmakta olan abacılık, keçecilik, dokumacılık (halı, kilim), cülhacılık (kumaş dokumacılığı), çulculuk (semercilik), kazzazlık (ipek işlemeciliği), kürkçülük, bakırcılık, tarakçılık, dabbaklık, saraçlık, ağaç oymacılığı, taş süslemeciliği, altın - gümüş işlemeciliği (hışır) vb. başlıca el sanatları ürünlerini tespit etmek amacıyla 10 ilçe merkezi ve köylerde alan taraması yapılmıştır. Çalışma sonunda elde edilen veriler doğrultusunda araştırma ekibi tarafından Şanlıurfa el sanatları ve halk edebiyatından manileri, hikâyeleri kapsayan bir kitap hazırlanmıştır.

Geçmişle geleceği buluşturan bu çalışmada Gazi Üniversitesi'nden çok değerli öğretim üyelerimizin bulunması bizler için gurur vericidir. Bu çerçevede, Şanlıurfa ve daha genel anlamda Türk kültürüne hizmet etmesi hedeflenerek emeklerini ortaya koyan üniversitemiz öğretim üyeleri Doç. Dr. H. Feriha AKPINARLI, Yrd. Doç. Dr. Hatice TOZUN, Yrd. Doç. Dr. Fatma Nur BAŞARAN, Yrd. Doç. Dr. Meral BÜYÜKYAZICI ve Yaprak Pelin ERTÜRK'ü tebrik eder, başarılarının devamını dilerim. Projenin yürütülmesinde yardım ve emeği geçen Sayın Şanlıurfa Valisi Nuri Okutan'a, proje koordinatörü Salih Aksoy'a, Şanlıurfa Geleneksel El sanatları Merkez Müdürü Münir Geçimli'ye ve Şurkav Genel Sekreteri Şükrü Üzümcü'ye teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Prof. Dr. Rıza AYHAN

Rektör

ÖNSÖZ

İnsanlık tarihinin ilk yerleşim yeri olan Şanlıurfa, üç semavi dinin yeşermesine ev sahipliği yapmış, birçok medeniyet ve değerler üretmiş, tarımın ilk olarak yapıldığı, ilk üniversitenin kurulduğu, tarihte Bereketli Hilal olarak adlandırılan ve topraklarından adeta fişkırmakta olan bereketiyle uygarlık sermayesine her zaman büyük katkılarda bulunmuş, tarihin bütün demlerinde sanatla demlenmiş kadim bir şehirdir.

Sanat yaşamdır; ya da en azından biçim haline gelmiş yaşamdır ve bu yüzden dün yaşandığı, bugün yaşanıyor olduğu, yarın ve daima yaşanacağı için, yaşamın en gerçek tanığıdır, belgesidir. Sanatçı yaşamı boyunca sürekli bir şeyler tasarlar. Bunu yaparken aslında sürekli yaşamı, günümüzü ve geleceğimizi tasarlar. Çünkü sanat, bir toplumun ortak duygu ve düşüncelerinin, yaratıcılığının, ortak zevklerinin ve yaşam tarzının en belirgin yansımasıdır. Sanat, toplumun ruhunun ifadesi, şahsiyetin tezahürüdür. Sanatçı da kendi toplumundan başlayarak insanlığa yönelmiş bir mesajın sahibidir. Burada önemli olan verilecek bir mesajınızın olması ve kültür ve medeniyete farklı bir ton eklemektir. Şanlıurfa da tarih boyunca üzerinde yaşadığımız gezegenin manzarasına hep yeni bir ton eklemiş ve en renkli karesini oluşturmuştur. Bize düşen, bu estetik zevkin biçimlendirilmesini desteklemek ve estetik hazları harekete geçirmektir.

Bu amaçla Şanlıurfa'nın kültür ve medeniyetimizi besleyen damarlarından biri olan geleneksel el sanatlarını ve halk kültürünü kayıt altına alarak korumak ve mevcut olandan esinlenerek yeni ürünler ortaya çıkarmak için Valiliğimiz ve Gazi Üniversitesi ortaklığı ile “Şanlıurfa Geleneksel El Sanatları Araştırma Geliştirme Üretim ve Envanter Çalışması” projesini yaptık. Proje kapsamında ilimizin, bütün ilçe ve köylerimizin de tarandığı bir envanter çalışması yapılarak ürünler kayıt altına alındı. Bu ürünlerin üretimine devam edilebilmesi için Geleneksel El Sanatları Üretim Merkezi açılarak ve mesleklerinin neredeyse yaşayan son ustaları olan ustalarımıza mesleklerini yaşatma ve gelecek nesillere aktarmaları için açılan ‘meslek edindirme kursları’ ile büyük bir eğitim imkanı sunuldu. Çünkü insan eğitimi başlı başına bir sanattır. İnsanın herhangi bir sanat dalında eğitilmesi işi ise, sanat içinde sanattır. Bu şiarla bütün bunları hayatımıza katmak ve burada üretilen ürünlerin sergilenmesini sağlamak için Geleneksel El Sanatları Müzesi kurduk ve hizmete açtık. Böylece Şanlıurfa tarih boyunca yaptığı gibi güzelliklerini, değerlerini insanlarda estetik bir heyecan uyandıracak şekilde yeniden ifade edecektir.

Evrensel kültür öğeleri ile iç içe geçmiş kültürel motiflerimizin yanında, bugün zamana direnen ve ayakta kalmaya çalışan, öz benliğimizi yansıtan, yöresel değerlerimizi daha iyi anlamamız ve bu kültürel mirası özenle korumamız gerektiğine inanıyorum. Bu projenin hayata geçirilmesinde büyük katkıları olan meslektaşım Sayın Nuri OKUTAN'a ve “Şanlıurfa Geleneksel El Sanatları Envanteri” kitabı çalışmasında emeği geçen başta Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi öğretim üyeleri olmak üzere herkese teşekkür ederim.

Celalettin GÜVENÇ

Şanlıurfa Valisi

ŞURKAV Başkanı

ÖNSÖZ

Kültür; bir ulusun hayat tarzı, yaşam biçimi ve çağdaşlaşmasının temelidir. Kültür, insanın ekonomik ilişkilerini, yaşama biçimini oluşturur. Kültürün evrenselliği bilim, deney, gözlem ve yaratıcılık ile kazanılabilir. Bir toplumun kendine özgü olarak yaptığı, yarattığı her nesne kültürünü; bir toplumun yükseldiği kültür düzeyi ise “uygarlık” kavramını gösterir. Ulu önder Atatürk, Onuncu Yıl Söylevi’nde “Ulusal kültürümüzü çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkaracağız” sözüyle ulusumuza evrensel hedefi göstermiştir.

Şanlıurfa ili, kültür ve medeniyetin dünyaya yayıldığı bölge olarak kabul edilmektedir. Bu il, arkeolojik bulgulara göre 11.000 yıl önce Neolitik çağ insanları tarafından kurulmuştur. Bu çağda yaşayanlar, avcı ve göçebe yaşamdan yerleşik düzene geçtikleri ilk köyleri kurarak, tarım faaliyetleri yaparak, ilk mimari eserleri meydana getirerek üretimi canlandırmıştır. Bu sayede Şanlıurfa, tarım ve mimarlık tarihi bakımından en eski şehirlerimizden biri olmuştur.

Şanlıurfa, doğuyu batıya bağlayan ticari ve askeri yolların kesiştiği, kültür ve inançların toplandığı bir havzadır. Dünyanın en eski heykeli, Göbekli Tepe’de ortaya çıkarılan dünyanın en eski tapınağı ve keşfedilmeyi bekleyen birçok yer bunun en önemli kanıtlarıdır. Dünyanın ilk üniversitesi olan tarihi Harran şehrini, Şuayip antik şehrini, Soğmatar antik şehrini barındıran Şanlıurfa, aynı zamanda üç semavi dinin İbrahim peygamberde bulunduğu peygamberler şehridir.

Ulusal kültürümüzün temel unsuru elbette ki halk kültürüdür. Türk kültürünün zenginliği, ulusumuzun yaşadığı coğrafyalardan ve büyük tarihsel olaylardan ortaya çıkmıştır. Türk halk kültürü, yüzyılların deneyimi ile süzülerek biçimlenmiştir ve kuşaktan kuşağa geçerek bir değerler bütünü oluşturmuştur.

Halk kültürünün en önemli unsuru olan el sanatları ürünleri, yaşadıkları yörenin özelliklerini yansıtmaktadır. El sanatları ürünlerinin biçimlenmesinde tarihi ve kültürel mirasın önemli bir rolü bulunmaktadır. El sanatları, bir ulusun kültürel kimliğinin ve kişiliğinin en canlı ve anlamlı maddi belgeleridir. El sanatları; bireylerin bilgi ve becerisine dayanan, özellikle doğal hammaddelerin kullanıldığı, elle veya basit araçlarla yapılan ve toplum kültürünü, gelenek ve göreneklerini taşıyan; ayrıca üretimini yapan bireylerin duygu, düşünce ve becerisini yansıtan, gelir getirici üretime yönelik ürünlerdir. Maddi kültürümüzün en güzel örnekleri olan el sanatları, Türk halk kültürünü tanımlaması, çeşitliliğini ortaya koyması ve sanatsal değerleri geçmişten geleceğe taşıması özellikleri ile dünya el sanatları içinde seçkin bir yere sahiptir. Birçok kültürü bünyesinde barındıran Şanlıurfa, bu kültürlerin özelliklerini taşıdığından el sanatları konusunda da çok zengin bir yapıya sahiptir. Abacılık, keçecilik, bakırcılık, cülhacılık (kumaş dokumacılığı), çulculuk (semercilik), kazzazlık (ipek işlemeciliği), kürkçülük, dabbaklık, tarakçılık, saraçlık, ağaç oymacılığı, taş süslemeciliği, altın - gümüş işlemeciliği (hışırılar), dokumacılık (halı, kilim) vb. el sanatları Şanlıurfa’da yapılmıştır ve bugün hala yapılmaktadır.

Teknolojik ilerlemeler doğrultusunda meydana gelen toplumsal değişimlerle birlikte kullanım alanlarının değişimi ve endüstriyel ürünlerin kullanımı gibi nedenlerle el sanatları üretilmemeye başlamıştır veya el sanatlarının geleneksel özellikleri bozulmaya başlamıştır. Şanlıurfa’da dünyanın en güzel örneklerini veren el sanatları da bu olumsuzluklardan etkilenmiştir.

Şanlıurfa Valisi Sayın Nuri Okutan, Şanlıurfa el sanatlarının yozlaşmaya başladığını ve yok olduğunu çok kısa sürede fark etmiştir. Şanlıurfa el sanatlarını tanıtmak ve yaşatmak amacıyla 15 Ocak 2010 tarihinde ortak çalışmalarımız başlamıştır. Şanlıurfa valisi Nuri Okutan başkanlığında, 16 Ocak 2010 cumartesi günü saat 16.00’da valilik makamında, Gazi Üniversitesi Türk El Sanatları Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü Doç. Dr. H. Feriha Akpınarlı’nın, Yrd. Doç. Dr. Hatice Tozun’un, vali yardımcısı Yıldırım Malgaç’ın, vali yardımcısı Mehmet Özel’in, İl Kültür ve Turizm müdürü Selami Yıldız’ın, MEM şube müdürü Mehmet Alay’ın, İşkur müdürü Mahmut Kaya’nın, Merkez HEM müdürü Mahmut Öztürk’ün, valilik danışmanı Salih Aksoy’un, Şanlıurfa Bilim Sanat Merkezi Müdürü Münir Geçimli’nin ve ŞURKAV Genel Sekreteri Şükrü Üzümcü’nün katıldıkları toplantıda, Şanlıurfa el sanatlarının yaşatılması ve geliştirilmesi konusunda neler yapılabileceği tartışılmıştır. Toplantı sonucunda, Gazi Üniversitesi ile Şanlıurfa Valiliği arasında işbirliği yapılarak “Şanlıurfa El Sanatlarını Araştırma Geliştirme Tanıtım Üretim ve Pazarlama Projesi”nin yapılmasına ve Şanlıurfa’da üretimi durdurulmuş ancak tarihsel akış içinde ün yapmış olan Şanlıurfa el sanatlarının yaşatılması için bir merkezin kurulmasına ve ustaların üretime geçmesine karar verilmiştir.

Proje Yürütücüsü:

Doç. Dr. H. Feriha Akpınarlı. Gazi Üniversitesi Türk El Sanatları Araştırma Uygulama Merkez Müdürü ve Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi El Sanatları Eğitimi Bölümü Tekstil Dokuma - Örgü ABD öğretim üyesi.

Araştırma Grubu:

Yrd. Doç. Dr. Hatice Tozun. Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi El Sanatları Eğitimi Bölümü Tekstil Dokuma - Örgü ABD öğretim üyesi.

Yrd. Doç. Dr. Fatma Nur Başaran. Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi El Sanatları Eğitimi Bölümü Tekstil Dokuma - Örgü ABD öğretim üyesi.

Yrd. Doç. Dr. Meral Büyükyazıcı. Gazi Üniversitesi Türk El Sanatları Araştırma Uygulama Merkez Müdür Yardımcısı ve Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi El Sanatları Eğitimi Bölümü Dekoratif Sanatlar ABD öğretim üyesi.

Öğr. Gör. Pelin Demirtaş Dikmen. Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü öğretim elemanı.

Yaprak Pelin Ertürk. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı

Şanlıurfa Proje Koordinatörü: Salih Aksoy

Şanlıurfa Geleneksel El Sanatları Merkez Müdürü: Münir Geçimli

Şurkav Genel Sekreteri: Şükrü Üzümcü

Yardımcı Personel: Mehmet Ali Ersöz, Celal Aslan, Arif Saraç, Halil Toprak, Mahmut Uçmak ve Mithat Nebi Şengöz

Projesinin Amacı: Şanlıurfa geleneksel el sanatlarını tanıma, tanıtma, araştırma, geliştirme, üretme, pazarlama ve sözlü kültür ürünlerini derleme konularında halkın katılımı ile yaygın eğitim çerçevesinde yeni kuşaklar için devamlılık sağlamak.

Projede ilk olarak Şanlıurfa Geleneksel El Sanatları Araştırma ve Geliştirme Merkezi kuruluş çalışmaları tamamlanmıştır. Halı, kilim, culha, keçe, kürk, kazaz ve kuyumcu atölyeleri düzenlenmiş; kurs modülleri hazırlanarak İşkur projeleri kapsamında kurslar başlatılmıştır. Her konuda on kursiyerimizin üç aylık dönemde ustalarımız tarafından eğitimleri gerçekleştirilmiştir ve bu kursiyerler sertifika almaya hak kazanmıştır. Kurslar halen devam ettirilmektedir. Atölyelerdeki tasarım çalışmaları, uzmanlık alanlarına göre proje ekibimizdeki öğretim üyeleri tarafından, ustalarımız ile birlikte sürdürülmektedir.

Projemizde el sanatları envanterini oluşturmak amacımızı gerçekleştirmek için Hilvan, Bozova, Akçakale, Harran, Halfeti, Birecik, Viranşehir, Siverek, Ceylanpınar ve Suruç ilçe ve köylerinde alan çalışması yapılmıştır. Alan çalışmasının evreni, Şanlıurfa merkezdeki ve ilçelerindeki el sanatları konuları ve ustalarıdır. Proje koordinatörü, ilçe kaymakamları ile iletişim kurarak ön çalışmalar yapmıştır ve halk eğitim müdürlükleri tarafından örneklem alınacak köyler tespit edilmiştir. Alan çalışması konusunda planlama yapılmıştır. Buna göre;

1. Şanlıurfa il merkezindeki el sanatlarının incelenmesi,
2. Şanlıurfa ilçe merkezi ve köylerdeki el sanatlarının incelenmesi,
3. Şanlıurfa müzesindeki etnografik ürünlerin incelenmesi planlanmış ve uygulanmıştır.

Alan çalışmasında el sanatları ile ilgili anket uygulanmış; il, ilçe merkezi ve köylerde bireylerle yüz yüze görüşülerek el sanatlarında kullanılan araç, gereç, teknik ve motif özellikleri saptanmıştır. El sanatları ürünleri fotoğraflanmıştır ve video kayıtları yapılmıştır. Tespit edilen binlerce el sanatları ürününün dökümü yapılmıştır; farklı gereç, teknik ve motif özelliğini yansıtan 1200 ürün üzerinde çalışmalar sürdürülmüştür. Ayrıca proje ekibimizdeki halk edebiyatı uzmanı tarafından Şanlıurfa'ya ait maniler, hoyratlar ve hikâyeler il, ilçe ve köylerdeki bireylerle görüşmeler yapılarak tespit edilmiştir.

Şanlıurfa ilinin kültür zenginliğini yaşamak hepimiz için büyük bir mutluluk olmuştur. Köylerimizde farklı dillerin konuşulması, derleme esnasında proje ekibini zorlamış olsa da yörede yaşayan bireylerin sıcak ilgisi ve bizlere yardımcı olmak için gösterdikleri çaba, çalışmanın zorluklarını bizlere unutturmuştur.

Uzun bir çalışmanın sonucunda elde edinilen kültürel özelliklerimizi, Şanlıurfa ve ülkemizdeki tüm bireylerle paylaşmak amacıyla hazırlanan bu kitap altı bölümden oluşmaktadır:

1. Giriş: Şanlıurfa il ve ilçelerinin tanıtımı ve anketten elde edilen bilgiler
2. Dokumacılık, Örucülük, İşlemecilik, Keçecilik, Çulculuk, Kazazlık
3. Ahşap Oymacılığı, Tarakçılık
4. Taş, Tespihçilik
5. Bakırcılık, Kuyumculuk
6. Debbaglık, Kürkçülük, Saraçlık
7. Şanlıurfa Halk Kültürü Proje Çalışması Sırasında Derlenen Sözlü Kültür Ürünleri

Bu eser; uzun bir alan taraması, elde edilen verilerin çözümlenmesi, ilgili kaynakların taranması ve incelenmesi süreci sonucu oluşmaktadır. Bu süreçte proje ekibi ve Şanlıurfa il, ilçe halk eğitim müdürleri takdir edilir bir çaba göstermiştir. Bölgede ulaşamadığımız yerlerin olmaması mümkün değildir; imkanlar doğrultusunda, Şanlıurfa ilinde el sanatları ve sözlü kültür ile ilgili bölgelere ve tespit edilen bireylere ulaşılmıştır.

Şanlıurfa kültürü, bölgedeki diğer illerle benzerlik göstermektedir ve bu kültür, çeşitli medeniyetlerin benzer tarihsel süreçlerini ve kültürünü paylaşmaktadır. Yapılan alan çalışmasında Şanlıurfa el sanatlarının, geleneklerinin, göreneklerinin ve sözlü kültürünün komşu iller ile yoğun bir şekilde etkileşimde bulunduğu gözlemlenmiştir. Şanlıurfa'da zengin geleneksel yaşamın izleri, kentin kültürel kimliğini ortaya çıkarmaktadır. Bu kimliğin tanıtılması, yaşatılması kültürel yapının tanınması ile mümkündür. Bu çalışmada, kültürel yapının tanınması için elde edilen bilgiler sadece Şanlıurfa kültürünün tanınmasını değil, çevresindeki bölgesel kültürün de tanınmasını sağlayacaktır.

Yeni kuşağın bölge kültürünü tanıması açısından da önemli bir kaynak oluşturacak olan bu çalışma, alan çalışması sırasındaki görüşmeler ve kitaptaki bilgiler ile genç kuşağın kültür ve koruma bilincinin gelişmesine büyük katkıda bulunacaktır.

Bu kapsamlı çalışmanın oluşmasında, bizlere her aşamada desteğini sunan Şanlıurfa Valisi Sayın Nuri Okutan'a ve Vali Yardımcısı Sayın Bahri Tiryaki'ye; Gazi Üniversitesi Rektörümüz Sayın Prof. Dr. Rıza Ayhan'a, Mesleki Eğitim Fakültesi Dekanımız Sayın Prof. Dr. Fatma Alisinanoğlu'na, Dekan Yardımcımız Sayın Yrd. Doç. Dr. Serpil Ortaç'a; Şanlıurfa Valiliği daire müdürlerine, ilçe kaymakamlarına, Halk Eğitim müdürlerine ve köy muhtarlarına; sözlü kültür alanında desteğini esirgemeyen değerli Urfalı sanatçımız Abdullah Balak'a; sevgili Şanlıurfa halkına ve kitabın oluşmasına destek veren tüm dostlarımıza sonsuz teşekkürlerimi ve şükranlarımı sunarım.

Proje çalışması sırasında göstermiş oldukları uyumlu, düzenli ve fedakar çalışmalarından dolayı proje araştırma grubu arkadaşlarıma, El Sanatları Merkez Müdürümüz (Merhum) Münir Geçimli'ye, proje koordinatörü Salih Aksoy'a, Şırkav Genel Sekreteri Şükrü Üzümcü'ye, Şanlıurfa Geleneksel El Sanatları Araştırma ve Geliştirme Eğitim Merkezi ustalarımıza ve yardımcı personel görevini üstlenen tüm ekibimize sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Doç. Dr. H. Feriha Akpınarlı

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	3
ÖNSÖZ	5
GİRİŞ	12
İL VE İLÇELER (ÖZELLİKLERİ).....	20
ANKETTEN ELDE EDİLEN BİLGİLER	35
BÖLÜM 1 DOKUMACILIK-ÖRÜCÜLÜK-İŞLEMECİLİK-KEÇECİLİK-ÇULCULUK-KAZAZLIK	41
DOKUMACILIK	42
ÖRÜCÜLÜK	213
İŞLEMECİLİK	246
KEÇECİLİK	275
ÇULCULUK.....	304
KAZAZLIK	306
ŞANLIURFA DOKUMA VE KEÇELERİNDE KULLANILAN MOTİFLER.....	311
BÖLÜM 2 AHŞAP OYMACILIĞI - TARAKÇILIK	351
AHŞAP OYMACILIĞI	353
TARAKÇILIK	371
BÖLÜM 3 TAŞ İŞÇİLİĞİ - TESBİHÇİLİK	373
TAŞ İŞÇİLİĞİ	375
TESBİHÇİLİK.....	390
BÖLÜM 4 BAKIRCILIK - KUYUMCULUK	395
BAKIRCILIK	397
KUYUMCULUK.....	425
BÖLÜM 5 DEBBAĞLIK - KÜRKÇÜLÜK - SARAÇLIK	445
DEBBAĞLIK	447
KÜRKÇÜLÜK	449
SARAÇLIK.....	455
BÖLÜM 6 EL SANATLARI PROJESİ ÇALIŞMALARI SIRASINDA DERLENEN SÖZLÜ KÜLTÜR MALZEMELERİ	459
SONUÇ	520
KAYNAKÇA	523
FOTOĞRAFLAR	534
ÖZGEÇMİŞLER.....	538

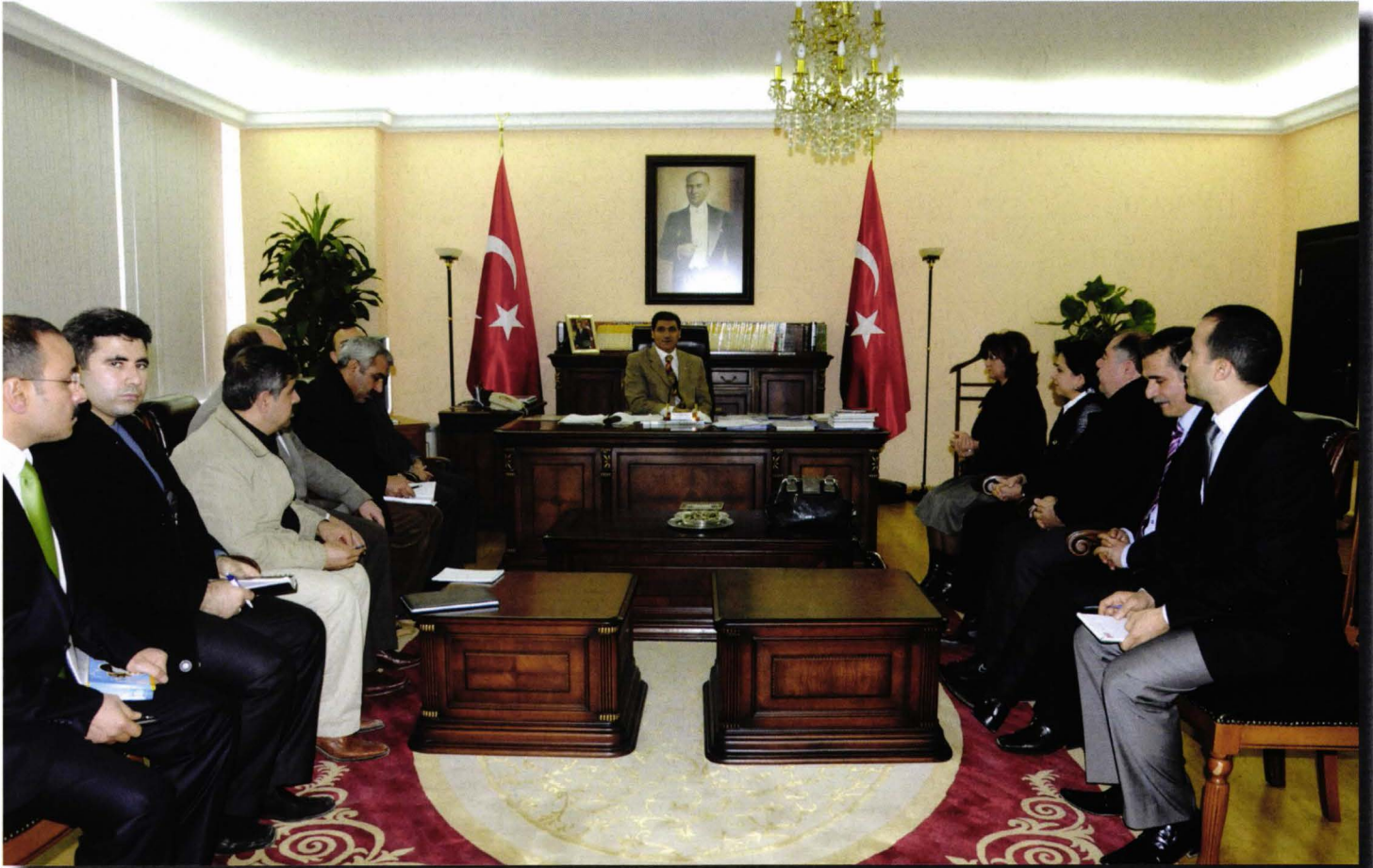
GİRİŞ

Anadolu topraklarının binlerce yıllık geçmişi, yörelerimizde farklı ekonomik becerileri ve kültürel birikim unsurlarını ortaya çıkarmaktadır. Bu değerler, yöreleri birbirlerinden farklılaştırırken Anadolu'nun kültürel zenginleşliğini oluşturmuştur. Şanlıurfa'nın sahip olduğu değerlerin “farklılığı ve çeşitliliği”, bu ilin tarihsel ve kültürel birikimidir. Bu birikim, şehrin uygarlık tarihindeki özel konumunu ön plana çıkarmakta ve geleneksel yaşamın izleri ile kültürel kimliğini oluşturmaktadır. Çok eski dönemlerden itibaren çeşitli uygarlıklara ait tarihi şehirlerin kurulduğu Şanlıurfa ve çevresi, Doğu ile Batı dünyasını kültür ve ticaret bakımından birbirine bağlayan eski yolların önemli bir noktasında yer almaktadır.

Gazi Üniversitesi ile Şanlıurfa Valiliği arasında Mart 2010 tarihinde imzalanan protokol çerçevesinde “Şanlıurfa El Sanatlarını Araştırma Geliştirme Tanıtma Üretim ve Pazarlama Projesi”, Gazi Üniversitesi Türk El Sanatları Araştırma Uygulama Merkezi tarafından yürütülmektedir. Proje iki boyutta sürdürülmüştür:

1. Şanlıurfa el sanatlarını belgelemek amacıyla taramaların yapılması
2. Şanlıurfa Geleneksel El Sanatları Merkezi'nin kurulması ve geliştirilmesi

Şanlıurfa Valisi Sayın Nuri Okutan başkanlığında yapılan toplantılarda projenin çalışma planları belirlenmiş ve Mart 2010 tarihinde Şanlıurfa Geleneksel El Sanatları Merkezi kuruluş çalışmaları başlamıştır.

Fotoğraf 1. Şanlıurfa Valisi Nuri Okutan ve Doç. Dr. H. Feriha Akpınarlı İlk Proje Toplantısı

Şanlıurfa proje koordinatörü Salih Aksoy ve Şanlıurfa Geleneksel El Sanatları merkez müdürü Münir Geçimli tarafından merkez binası olarak belirlenen konağın tadilatları yapılmıştır. Proje yürütücüsü Doç. Dr. H. Feriha Akpınarlı ve proje ekibi tarafından kurulacak atölyeler için gerekli araç gereç dökümanı ve İşkur ile birlikte başlatılacak kursların modülleri hazırlanmıştır. Münir Geçimli tarafından Şanlıurfa el sanatları ustaları ile temas kurulmuş, merkezde görevlendirilmeleri yapılmıştır. Merkezde açılan kurslar ve ustalarımız;

Keçecilik: Ömer Taşçı
Kazzazlık: Mehmet Emin Güngör
Kürkçülük: Mustafa Yeşilkaya
Culhacılık: Mehmet Karadaş
Kuyumculuk: Kadir Çiftçi
Halıcılık ve Kilimcilik: Tülühan Bozkurt ve Medine Sürücü'dür.

Fotoğraf 2. Şanlıurfa Valisi Nuri Okutan, Eşi Demet Okutan, Proje Ekibi ve Ustalar

Ustalarımızın ve merkez müdürü Münir Geçimli'nin üstün çabaları ile atölyelerimiz çok kısa sürede faaliyete başlamıştır. Nisan 2010'da her atölyede on öğrenci ile İşkur projelerinin kursları yedi konuda başlatılmıştır. Öğrencilerimiz üç aylık dönem sonunda sertifikalarını almıştır. İkinci dönem kursları da tamamlanmıştır ve yeni kurslar halen devam etmektedir. Merkezimizin ve projemizin sürdürülmesini sağlamak amacıyla SODES projesi, Salih Aksoy ve Münir Geçimli tarafından Şanlıurfa Valiliği proje dairesi elemanlarının destekleri ile hazırlanmış ve Kasım 2010 tarihinde kabul edilmiştir.

Proje ekibindeki öğretim elemanları tüm atölye çalışmalarından sorumlu olmakla birlikte, uzmanlık alanlarına göre belirli atölyelerin tasarımlarını, programlarını ve çalışmalarını üstlenmiştir:

Fotoğraf 3. Proje Ekibi Çiçek Köyünde

Fotoğraf 4. Çiçek Köyü Ana Sınıfı Öğrencileri

lardan tek tek incelenmiştir. Halk edebiyatı alanında Yaprak Pelin Ertürk tarafından Şanlıurfa sözlü kültür ürünleri (mani, hoyrat, heket -hikaye ve masal-, ninni, ağıt vb.) bireylerle görüşmeler yapılarak tespit edilmiştir. Alan çalışmamızın amacı, Şanlıurfa el sanatlarının ve sözlü kültür ürünlerinin belgelenmesidir. Doç. Dr. H. Feriha Akpınarlı, Salih Aksoy ve Münir Geçimli tarafından alan çalışması programı hazırlanmıştır ve bu program, ilçe kaymakamlarına gönderilmiştir. İl ve ilçe halk eğitim müdürleri tarafından yapılan ön çalışmalar ile incelenecek ürünlerin yerleri ve köyleri tespit edilmiştir.

Projenin yürütücüsü, koordinatörü, araştırma grubu, Şanlıurfa merkez müdürü ve yardımcı personel ile birlikte, 14 Nisan 2010

Keçe Atölyesi: Doç Dr. H. Feriha Akpınarlı

Halı ve Kilim Atölyesi: Yrd. Doç. Dr. Hatice Tozun

Kazzazlık Atölyesi: Yrd. Doç. Dr. Meral Büyükyazıcı

Culha Atölyesi: Yrd. Doç. Dr. Fatma Nur Başaran

Kuyumculuk ve Kürkçülük Atölyesi: Öğr. Gör. Pelin Demirtaş Dikmen

Şanlıurfa el sanatlarını belgelemek amacıyla yapılan alan çalışmasında, on ilçe ve bu ilçelere bağlı köylerde çalışmalar sürdürülmüştür. Şanlıurfa el sanatlarının genel durum tespiti için anket geliştirilmiş ve uygulanmıştır. El sanatları araç, gereç, teknik, motif, yöredeki özellik, kullanım alanı vb. açı-

Fotoğraf 5. Proje Ekibi Atatürk Barajı'nda

Fotoğraf 6. Proje Ekibi Akçakale Halk Eğitim Merkezi'nde

tarihinde proje alan çalışması Harran ilçesi ile başlamıştır. Harran Halk Eğitim Müdürlüğü'nde yapılan toplantıdan sonra ilçede toplanan ürünler yine Halk Eğitim Müdürlüğü'nde incelenmiştir. Burada yapılan incelemeler sonucunda merkezde üretilen makine nakışları desenleri üzerinde yöreye ait çalışmalar yapılmasına karar verilmiştir. Yrd. Doç. Dr. Hatice Tozun tarafından hazırlanan Harran ilçesi ile ilgili tasarımlar, Harran Halk Eğitim Müdürlüğü'ne gönderilmiştir. Köylerden toplanan bir kısım ürünlerin de Çiçek köyünde ol-

Fotoğraf 7. Proje Ekibi Hilvan İlçesinde

duğu belirtilmiş, bunun üzerine Çiçek köyüne hareket edilmiştir. Çiçek köyü muhtarı Mehmet Çiçek'ten alınan bilgilere göre, köyün 1974 yılında kurulduğu, seksen iki haneli olduğu belirlenmiştir. Diğer köylerden de toplanan ve Çiçek köyünde mevcut olan ürünler incelenmiş ve gerekli bilgiler alınmıştır.

Çiçek köyünün ilköğretim okulu ziyaret edilmiş ve Harran Halk Eğitim Müdürlüğü'nün hazırlamış olduğu önlükler ana sınıfı öğrencilerine giydirilmiştir.

15 Nisan 2010'da Şanlıurfa Valiliği'nde, ilçe Halk Eğitim müdürleri ile proje yürütücüsü Doç. Dr. H. Feriha Akpınarlı başkanlığında toplanılmıştır ve proje ekibi tarafından bilgilendirme yapılmıştır. Aynı gün Bozova ilçesinde ve köylerinde el sanatları ürünleri ve sözlü kültür konusunda incelemeler yapılmıştır. Proje ekibi daha sonra Atatürk Barajı'nı ziyaret etmiştir.

Fotoğraf 8. Ceylanpınar Halk Eğitim Müdürlüğü Bahçesi

16 Nisan 2010 tarihinde Akçakale ilçesi Halk Eğitim Merkezi'nde toplanmış olan el sanatları ürünlerinin incelemesi yapılmıştır. Merkezde toplanan kadınlar ile el sanatları ve sözlü kültür ürünleri konusunda görüşmeler yapılarak bilgi alınmıştır. İlçe Milli Eğitim Müdürü, Akçakale'nin önceden Harran'a bağlı olduğunu, 1946'da ilçe olduğunu; bu nedenle el sanatları konusunda Harran'ın merkez kabul edilebileceğini ve bundan dolayı benzerliklerin bulunduğunu belirtmiştir. Harran'a Avşar Türkmen boyunun yerleşmesinden dolayı kültürel özelliklerin Avşar Türkmenlerini yansıtmakta olduğunu da dile getirmiştir. Günümüzde bu boyun çoğunluğunun İstanbul'da yaşadığını, topraklarının ise burada olduğunu belirtmiştir.

Fotoğraf 9. Viranşehir Halk Eğitim Müdürlüğü

Aynı gün Hilvan ilçesinde el sanatları ile ilgili ürünler incelenmiştir ve halı dokuma atölyesindeki çalışmalar izlenmiştir. Bölgedeki kişilerden ve Halk Eğitim müdüründen alınan bilgilere göre, el sanatları ürünlerinin (özellikle halı, kilim vb.) eskicilere satıldığı, bu nedenle günümüzde örneklerin az sayıda olduğu belirlenmiştir. Hilvan köylerinde de el sanatları ve sözlü kültür ürünleri incelemelerine devam edilmiştir.

13 Mayıs 2010'da Ceylanpınar Halk Eğitim Müdürlüğü'nde yapılan toplantıdan sonra merkezde toplanan el sanatları ürünleri incelenmiş ve tespit edilen evler ziyaret edilerek çalışmalara devam edilmiştir. Ceylanpınar Devlet Üretme Çiftliği ziyaret edilerek incelemeler yapılmıştır.

Fotoğraf 10. Siverek Halk Eğitim Müdürlüğü ve Karakeçili Şenliği

Fotoğraf 11. Siverek Karakeçili Şenliği ve Karakeçi Bucağı

15 Mayıs 2010 tarihinde Viranşehir ilçe ve köylerinde alan çalışmalarına devam edilmiştir.

15 Mayıs 2010'da Siverek ilçe merkezinde incelemeler yapılmıştır. Halk Eğitim Merkezi'nde toplanan el sanatları ürünleri üzerinde çalışılmıştır. Kuyumculuk ve kilim atölyeleri ziyaret edilmiştir.

Fotoğraf 12. Çıkrık Köyü

16 Mayıs 2010 tarihinde proje ekibi, Siverek'in Karakeçi bucağında Karakeçili Şenliği'ne katılmıştır. Burada toplu halde bulunan yöre kadınlarından bilgiler alınmıştır ve sergilenen el sanatları incelenmiştir. Aynı gün çevre köylerde de çalışmalar yapılmıştır.

29 Haziran 2010'da Siverek ilçesine bağlı Çıkrık köyünde incelemeler yapılmıştır ve Şanlıurfa El Sanatları Merkezi'nde ustalar ile çalışmalara devam edilmiştir.

30 Haziran 2010'da Suruç ilçe merkezinde Harmanalan, Ağırtaş Türkmen köylerinde alan çalışması yapılmıştır.

1 Temmuz 2010 tarihinde Birecik Halk Eğitim Müdürlüğü'nde yapılan toplantı sonucunda merkezde toplanan ürünler üzerinde çalışmalar yapıldıktan sonra ilçe merkezin-

deki ev ve özel arşivlerde çalışmalar sürdürülmüştür. Öğleden sonra tespit edilen köylerde çalışmalara devam edilmiştir.

Fotoğraf 13. Suruç Harmanalan ve Ağırtaş Köyleri

Fotoğraf 14. Birecik Halk Eğitim Müdürlüğü

Fotoğraf 15. Halfeti

2 Temmuz 2010'da Halfeti ilçesi Halk Eğitim Müdürlüğü tarafından hazırlanan program çerçevesinde eski ve yeni Halfeti bölgesinde çalışmalar sürdürülmüştür.

3 - 4 Temmuz 2010 tarihlerinde Şanlıurfa El Sanatları Merkezi'nde ustalarla tasarım ve ürün çalışmaları yapılmıştır.

Ağustos 2010'da proje ekibinden Yrd. Doç. Dr. Hatice Tozun ve Öğr. Gör. Pelin Demirtaş Dikmen merkezdeki tasarım çalışmalarını incelemiştir.

24 Eylül 2010 tarihinde proje ekibinden Doç. Dr. Feriha Akpınarlı ve Yaprak Pelin Ertürk, Şanlıurfa El Sanatları Merkezi'ndeki çalışmaları incelemiştir ve il merkezindeki halk edebiyatı ustaları ile görüşmeler yapmıştır. Proje kapsamında gerçekleştirilecek olan sempozyum için çalışmalar yapılmıştır.

14 - 16 Ekim 2010 tarihinde "Uluslararası Türk ve Dünya Kültüründe Şanlıurfa Sempozyumu" düzenlenmiştir. Sempozyum yurt içinden ve yurt dışından gelen bilim adamlarının katkıları ile başarıyla gerçekleştirilmiştir ve sempozyum bildirileri kitap haline getirilmiştir.

14 Ekim 2010 tarihinde Şanlıurfa Devlet Güzel Sanatlar Galerisi'nde, yurt içindeki ve yurt dışındaki çeşitli üniversitelerden on dokuz öğretim elemanının katıldığı "Şanlıurfa'da Sanatın İzleri" sergisi düzenlenmiştir.

Kasım 2010 ve Ocak 2011 aylarında proje ekibi Şanlıurfa il merkezinde el sanatları ve sözlü kültür ürünleri çalışmalarına devam etmiştir.

Fotoğraf 16. Merkezde Çalışmalar

Alan çalışmasında elde edilen tüm verilerin analizi yapılarak kitabın bölümleri oluşturulmuştur. Daha önce Şanlıurfa kültürü ile ilgili hazırlanmış olan yazılı kaynaklar taranmıştır ve bu kaynaklardan elde edilen bilgiler kitapta kullanılmıştır.

Fotoğraf 17. Uluslararası Türk ve Dünya Kültüründe Şanlıurfa Sempozyumu'ndan Görüntüler

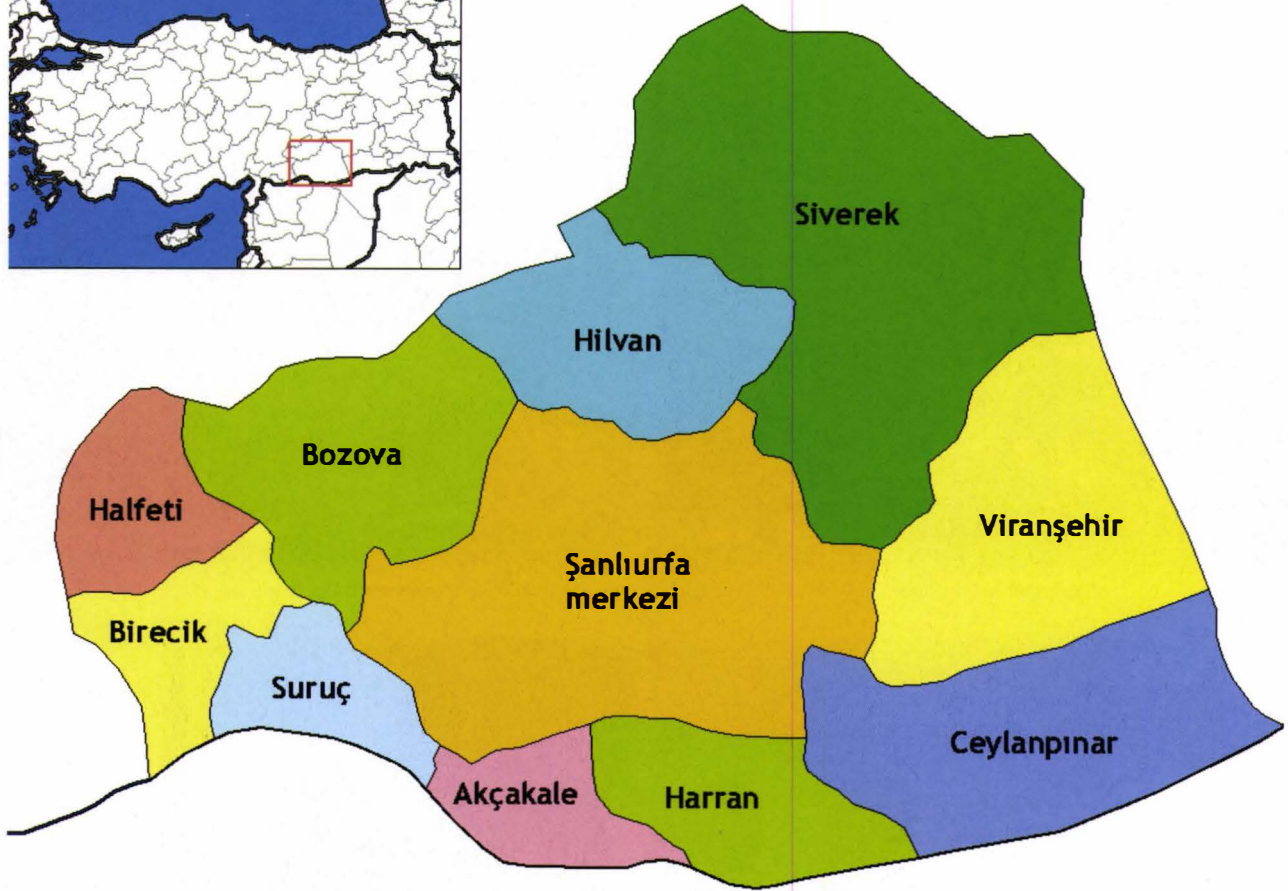

Fotoğraf 18. Sergiden Görünüm

Fotoğraf 19. Şanlıurfa Merkez'de Yürütülen Çalışmalar

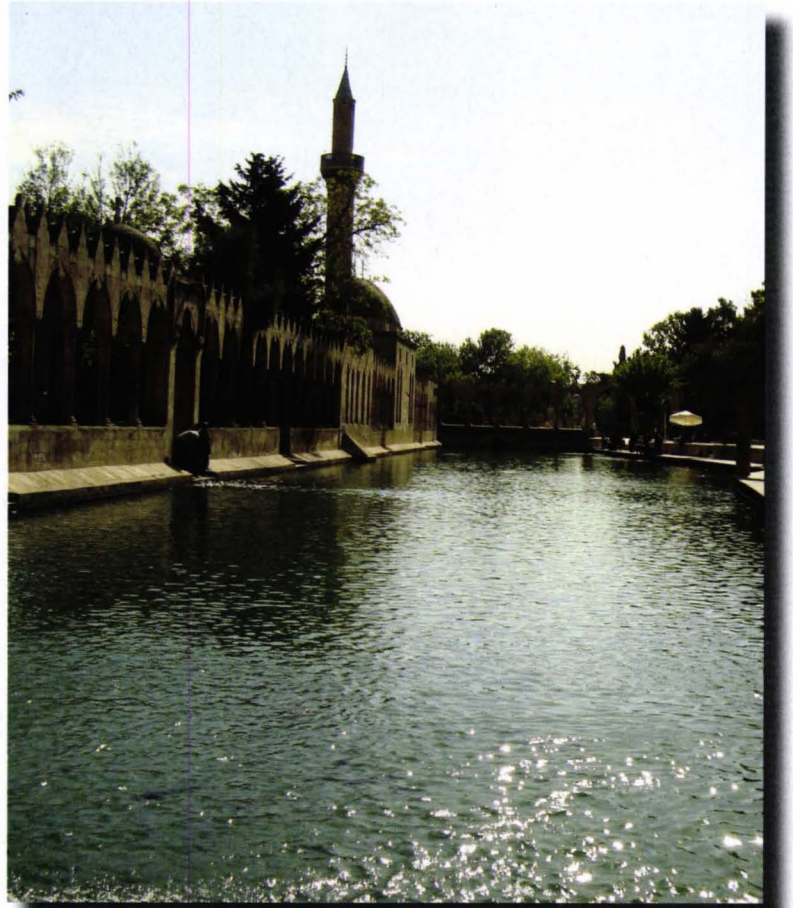
ŞANLIURFA

Fotoğraf 20. Şanlıurfa İl Haritası

Şanlıurfa, 30 - 36° kuzey paralelleri ile 37 - 40° doğu meridyenleri arasında yer almaktadır. Deniz seviyesinden 518 m yüksekliktedir. Kuzeyinde, batısında ve güneyinde Fırat Nehri bulunmaktadır; doğusu ise yine Fırat'ın kollarından biri olan Habur Irmağı ile sınırlandırılmıştır. Doğusunda Mardin, batısında Gaziantep, kuzeybatısında Adıyaman ve kuzeyinde Diyarbakır illeri mevcuttur. Güneyinde, 1921 Ankara Antlaşması ile çizilen 223 km'lik Suriye sınırı bulunmaktadır (Kürkçüoğlu, Akalın, Kürkçüoğlu, Güler, 2002: 11). On ilçesi, yirmi altı belediyesi, otuz bucağı, bin yüz otuz dokuz köyü ve bin beş yüz doksan sekiz mezrada yerleşimi bulunmaktadır. Toplam il nüfusu 1.500.000'u geçmiştir. 18.584 km² yüzölçümü ile Türkiye'nin yedinci büyük şehridir (Anonim 2011).

Şanlıurfa, tarihte dünya kültür ve medeniyetinin merkezi kabul edilen ve arkeoloji literatüründe "Bereketli Hilal" olarak adlandırılan bölge üzerinde yer almaktadır. Arkeolojik kazılardan elde edilen buluntular, şehir merkezindeki Balıklıgöl civarının günümüzden 11.000 yıl önce Neolitik Çağ insanları tarafından iskan edildiğini kanıtlamıştır. Bu çağ, Anadolu'da mimarlık sanatının başlangıcı sayılmaktadır.

Fotoğraf 21. Balıklıgöl

Mimarlık tarihi bu kadar eskilere dayanan Şanlıurfa, günümüzde de mimari eserlerinin zenginliği bakımından Anadolu'nun önde gelen illeri arasında yer almaktadır ve bu özelliğinden dolayı “Müze Şehir” adıyla tanınmaktadır. Şanlıurfa, dinler tarihi ve inanç turizmi yönüyle de dünya kültüründe önemli bir yere sahiptir. İl merkezinin 20 km doğusundaki Örencik Köyü yakınlarında bulunan Göbekli Tepe’de 1996 yılında başlayan ve önümüzdeki yıllarda da devam edecek olan arkeolojik kazılarda, ilkel dinlere ait dünyanın en eski tapınakları bulunmuştur. Avcı ve toplayıcılıktan çiftçiliğe ve besin üretimine dayalı bir yaşam tarzına geçiş döneminde yapılmış, dünyada eşi benzeri olmayan bu emsalsiz bulguların Cilali Taş Devri’ne (MÖ 9000’lere) ait olduğu ve Şanlıurfa tarihini 11.000 yıllık bir geçmişe dayandırdığı belirlenmiştir (http://www.sanlıurfa.gov.tr/default_B0.aspx?content=231).

Fotoğraf 22. Göbekli Tepe’den Çeşitli Görünümler

Yine Şanlıurfa il sınırları içerisinde bulunan Halepli Bahçe’de, 2007 yılında yapılan kazılarda; günümüzden 3.000 yıl önce Ege’den, Karadeniz’e ve Anadolu’nun içlerine uzanan kültür havzasında, erkek egemenliğine karşı savaşan kadınların av sahnesi mozaïği bulunmuştur. Savaşçı Amazon kadınları, bu havza içerisindeki devletlerin ve milletlerin mitoloji, tarih ve edebiyatında efsanevi karakterler olarak anlatılmaktadır (http://www.sanlıurfa.gov.tr/default_B0.aspx?content=239).

Fotoğraf 23. Halepli Bahçe Mozaikleri

İlkel dinlerin dünyada bilinen en eski merkezi olan Şanlıurfa, çok tanrılı (politeist) dinler ile tek tanrılı (monoteist) dinlerin de önemli merkezlerinden biridir. Asur ve Babil dönemlerinde ay, güneş ve gezegenlerin kutsal sayıldığı politeist bir din olan Paganizmin baş tanrısı “Sin”in mabedi Harran’da bulunmaktadır ve bu dinin önemli bir merkezinin Soğmatar olduğu bilinmektedir. Musevi, Hristiyan ve İslâm dinleri peygamberlerinin atası olan Hz. İbrahim (A.S.) Şanlıurfa’da doğmuştur; Nemrut ve halkının taptığı putlarla mücadele ettiği için burada ateşe atılmıştır.

Fotoğraf 24. Urfa Kalesi

Lut peygamber, amcası Hz. İbrahim’in ateşe atılmasını görmüş ve daha sonra Şanlıurfa’dan Sodom’a doğru yola çıkmıştır. İbrahim peygamberin torunu ve İsrailoğullarının atası Yakub peygamber, Harran’da evlenmiş; Eyyub peygamber, Şanlıurfa’da hastalık çekmiş ve Şanlıurfa’da vefat etmiştir. Hz. Eyyub’u arayan Elyasa’ peygamber, O’nun yaşadığı Eyyub Nebi Köyü’ne kadar gelmiş; ancak kendisini göremeden orada vefat etmiştir. Şuayb peygamber, Harran’a 37 km mesafedeki Şuayb Şehri’nde yaşamıştır; Musa peygamber, buraya yakın olan Soğmatar’da Şuayb peygamberle buluşmuştur. İsa peygamber, Şanlıurfa’yı kutsadığına dair bir mektubunu ve

yüzünü sildiği mendile çıkan mucizevi portresini Urfa Kralı Abgar Ukkama'ya göndermiş; Hristiyanlık devlet dini olarak dünyada ilk defa bu dönemde Şanlıurfa'da kabul görmüştür. Bütün bu peygamberlerin Urfa ile ilgisinin bulunması nedeni ile Urfa'nın bir adı da "Peygamberler Şehri"dir. Bütün bunlardan, Şanlıurfa'nın dinler tarihi ve inanç turizmi yönünden Mekke ve Kudüs'ten sonra dünyanın önemli inanç merkezlerinden biri olduğu anlaşılmaktadır (http://www.sanliurfa.gov.tr/default_B0.aspx?content=231).

Fotoğraf 25. Elyasa Peygamber Türbesi (Viranşehir)

Fotoğraf 26. Şuayb Şehri

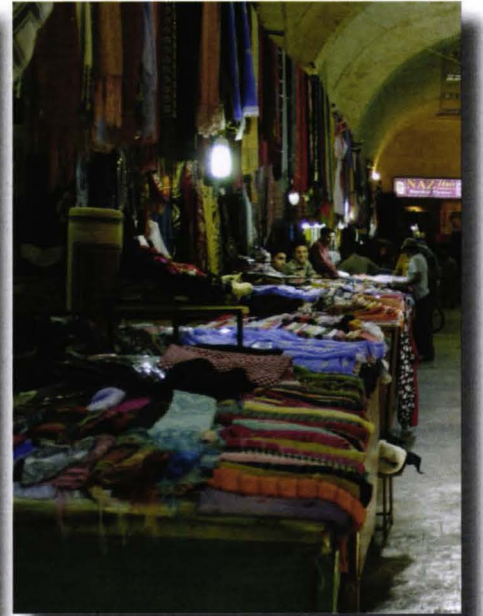
Tarih içerisinde birçok devlet ve beylik bu topraklar üzerinde hüküm sürmüştür. Bunlar; Ebla Krallığı (MÖ XXV. yy), Akkad Krallığı (MÖ XXIII. yy-XXI. yy), III. Sümer-Ur Hanedanı ve Eski Babil Krallığı (MÖ XXI-? yy), Hurri-Mitanniler ve Hitit Krallıkları (MÖ 2000-1270), Güneydoğu Anadolu'nun en eski ahalisi Hurriler, Arâmiler ve Assur Krallığı (MÖ 1270-610), Keldâni (Yeni Babil), Med-Pers, Makedonya ve Seleukos Krallıkları (MÖ 610-132), Osrhoene (Edessa) Krallığı (MÖ 132-MS 244), Roma İmparatorluğu (244-395), Bizans İmparatorluğu ve Sâsâni Krallığı (395-639), Dört Halife (639-661), Emeviler (661-750), Abbâsiler (750-990), Nûmeyroğulları ve Mervânîler (991-1031), Bizans İmparatorluğu'nun III. Hâkimiyet (1031-1087), Büyük Selçuklular ve Suriye-Filistin Selçukluları (1087-1095), Ermeni Thoros (1095-1098), Haçlı Kontluğu (1098-1144), Musul Atabeyliği (Zengîler) (1144-1182), Mısır ve Suriye Eyyûbileri (1182-1260), Memlûkler, Döğër Aşireti, Timur Devleti, Akkoyunlu-Karakoyunlu, Dulkadir Beyliği ve Safevi Devleti (1260-1517), Osmanlı İmparatorluğu (1517-1922)'dur.

Urfa ilinin adı Kurtuluş Savaşı'nda gösterdiği kahramanlıktan dolayı "Şanlıurfa" olarak değiştirilmiştir. Bu değişikliğe ilişkin kanun teklifi TBMM tarafından 12.06.1984 tarihinde kabul edilerek kanunlaşmıştır (<http://www.sanlıurfa.gov.tr>).

Günümüzde tarihi kalıntılarından dolayı yerli ve yabancı turistler için inanç turizminde en önemli yere sahip olan Şanlıurfa geleneksel müzik, yemek, el sanatları, gelenek ve görenekler açısından da oldukça zengin bir görünüm sergilemektedir.

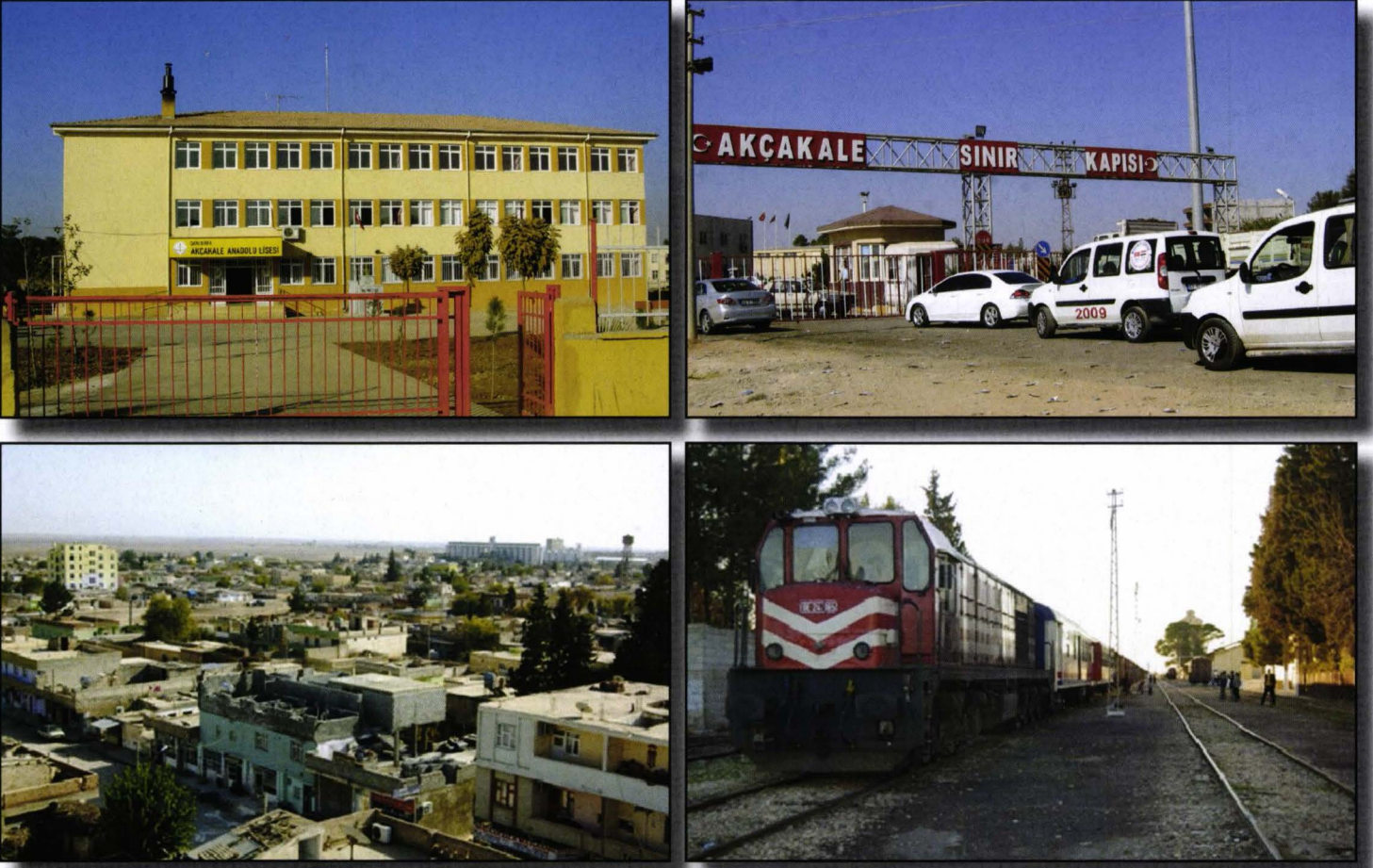

Fotoğraf 27. Sıra Gecesinde Görünümler

Fotoğraf 27. Sıra Gecesinde Görünümler

AKÇAKALE İLÇESİ

Fotoğraf 29. Akçakale'den Çeşitli Görünümler

Akçakale Şanlıurfa'nın en eski İlçelerinden biridir. İlçenin bilinen tarihi M.Ö. 5000 yılına dayanmaktadır. Sümer ve Hititlerin elinde bulunan bölge M.Ö. 2750 yıllarında başlamaktadır. Sami'lerin istilasına uğramıştır. Daha sonra 612 yılına kadar Asur'ların egemenliğine girmiş olan bölge 550 yıllarından itibaren sırasıyla Pers'lerin ve büyük İskender'in hâkimiyetinde kalmıştır. M.S. 750 yıllarında yöreyi ele geçiren Arap'lar buradaki Bizans hâkimiyetine son vermişlerdir. Nihayet 1071 Malazgirt zaferinden sonra İlçe toprakları Türk hâkimiyetine girmiştir. Lozan Antlaşmasından sonra Türkiye - Suriye sınırlarının çizilmesine müteakip Altın başak (Harran) İlçe merkezi haline getirilmiş, 1946 yılında ise İlçe merkezi şimdiki bulunduğu Akçakale'ye taşınmıştır.

Ancak 1987 yılında Harran Bucağı Akçakale İlçesinden ayrılarak müstakil İlçe haline getirilmiştir. Akçakale, deniz seviyesinden 385 m. yükseklikte olup, yüzölçümü 1248 Km.2 dir.

Doğuda : Ceylanpınar – Viranşehir - Batıda : Suruç
Kuzeyde : Şanlıurfa – Harran - Güneyde : Suriye Devleti ile çevrilidir.

Akçakale İlçesi mülki idare bakımından Şanlıurfa İline bağlı olup, Şanlıurfa İline uzaklığı 52 km.dir.

Yukarı Mezopotamya'nın tabi bir parçası olarak kabul edilen Akçakale toprakları doğuda Tek tek dağları ile batıda Suruç dağlık bölgesi hariç tutulursa kuzeyden güneye doğru açılan düz ve geniş bir ova görünümündedir.

Doğudan batıya 85 km.yi bulan uzaklığı, kuzeyden güneye 28 km.ye ulaşan genişliği ile İlçe kendi sınırlarıyla bir dik kenar üçgeni andırır. Yazları kurak ve sıcak, kışları nispeten ılık geçer. Temmuz ve Ağustos aylarında ortalama sıcaklık 40 dereceyi bulurken bazı gecelerde sıcaklık 30 dereceyi geçer. Aralık ve Ocak aylarında ise havaların en soğuk olduğu dönemdir. Bu aylarda gündüzleri 12-14 derece olan sıcaklık bazı gecelerde ender de olsa (0) dereceye düşmektedir. Bölgede genellikle yağışlar yetersiz olmaktadır. Bununla birlikte Ekim ve Nisan ayları yağışların en bol olduğu dönemdir. Yörede kar yağışı görülmez. Önemli akarsuları ve gölleri yoktur. İlçemiz ormandan yoksundur.

İlçe ekonomisi genel olarak eskiden beri tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. 1.248.0000 da yüzölçümü mevcuttur. İlçe genelinde 880.000 dekar tarıma elverişli arazi bulunmaktadır. 155.000. dolayında Antep fıstığı ağacı, 9000. nar ağacı ve diğer muhtelif ağaçlar mevcut olup, bunların çoğu meyve vermektedir. İlçe tarımında GAP'ın kısmen devreye girmesi ile bir dinamizm görülmektedir.

BİRECİK

Fotoğraf 30. Birecik'ten Çeşitli Görünümler

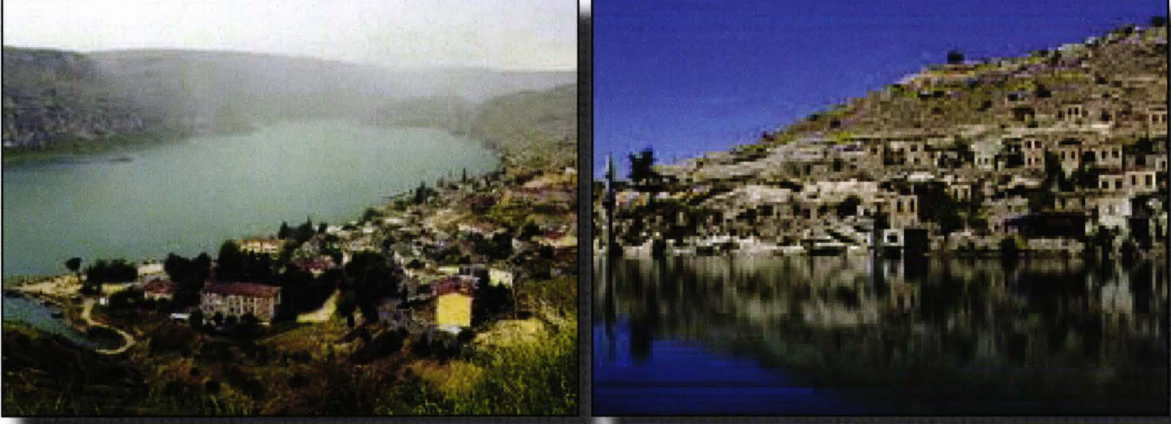
Birecik, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin batısında, Orta Fırat Bölümünde, Şanlıurfa'nın güneybatısında, Gaziantep sınırında bulunan, Fırat Nehri kıyısında bir ilçedir. Kuzeyinde Halfeti kuzeydoğusunda Bozova, doğuda Suruç ilçeleriyle güneyde Suriye'nin Aynelap ilçesi, batıda Gaziantep'in Nizip ve Karkamış ilçeleriyle çevrilidir. Denizden yüksekliği 240 metre olan Birecik etrafı Fırat'a dayanan dağlar ile yarım daire şeklinde çevrilmiş bir ovanın merkezini teşkil etmektedir.

Şehrin ismi Arapça El Bire yani kale, hisar anlamına gelmektedir. Sonra ise Birecik yani kalecik denmiştir. M.Ö. 2000 yıllarında Hititler sonra Asur, daha sonra sırasıyla Pers, Roma ve Bizans, Hz. Ömer'in hilafeti zamanında İslam devleti, Büyük Selçuklu devleti, 1096 da Artuklu, Eyyübi, Memluk, Akkoyunlu ve Karakoyunlu devletlerinin eline geçti 1098-1150 arasında şehir Haçlı Kontluğunun hâkimiyetindeyken Musul Atabeyliğinin eline geçti. En son, Safevi egemenliğine 1515 yılında son veren Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı topraklarına dahil edilmiştir.

Türkiye'nin en büyük biyoçeşitliliğine sahip ilçelerin başında gelen Birecik'te kelaynak, kum keklığı, yeşil arıkuşu, çöl serçesi, küçük serçe, sarıboğazlı serçe, çizgili ishakuşu bu kuşun üstünde yaşadığı Fırat Kavağı, çizgili sırtlan, çöl varanı, alaca yalıçapkını, pembe göğüslü ötleğen, çöl toygarı gibi, tüm Avrupa'nın başka yerlerinde görülmesi güç veya imkansız olan türler bulunmaktadır. Birecik, barındırdığı tür çeşitliliği ile önemli kuş, memeli, bitki, kelebek ve sürüngen alanı ilan edilip Avrupa Birliği ve Uluslar Arası Sözleşmeler gereği koruma statüsüne girmiştir.

İlçede temel ekonomik etkinlik tarım ve tarıma dayalı küçük sanayidir. Bitkisel üretim oldukça çeşitlenmiştir. İklimin ve toprakların elverişliliği nedeniyle buğday ve arpa gibi tahılların yanı sıra mercimek, keten, pamuk ve Antep fıstığı gibi ürünlerde yetiştirilmektedir. Sanayi başta dokuma ve gıda olmak üzere yetiştirilen tarım ürünlerinin işlenmesine dayanan küçük işyerlerinden oluşmaktadır. İlçenin sosyal, kültürel, yöresel özellikleri ve pamuk, keten gibi dokumacılıkta kullanılan tarım ürünlerinin yetiştirilmesi dikkate alındığında dokumacılık sektörü için uygun bir yerdir. İlçede dokumacılık üzerine küçük işletmeler bulunmaktadır ancak yeterli değildir. İlçede keten ve pamuktan üretilen ve kendi adını taşıyan Birecik bezi diğer yörelerde olduğu gibi kendine özgü Buldan bezi, Ödemiş ipeği kadar tanıtımı, üretimi ve pazarlanması yeteri kadar yapılamamıştır.

BOZOVA

Fotoğraf 31. Bozova'dan Çeşitli Görünümler

Bozova ilçesi, değişik medeniyetlere beşiklik etmiş ve günümüzden 7000 yıl öncesine kadar tarihin değişik dönemlerinde farklı adlandırılmalarla isimlendirilmiştir. Kaynaklardan edinilen bilgilere göre Bozova, Romalılar ve Ermeniler döneminde Tormenapa, Asurlular döneminde Asuranianu, Araplar döneminde Telhüvek, Türkmenlerin döneminde Yaylak olarak isimlendirilmiştir. İlçemizin tarihi ile ilgili akademik ve resmi çalışmalar yapılmıştır.

1982 yılında Şanlıurfa Müzesi Müdürlüğünce Bozova İlçesine bağlı Şaşkan (İğdeli) köyü yakınlarındaki küçük ve büyük Şaşkan höyükleri arasında kalan arazide yapılan arkeolojik kazılarda elde edilen bulgulardan bu bölgenin ilk defa günümüzden 7000 yıl önce burada bir yerleşim olduğu anlaşılmaktadır.

Bozova civarında kurulan ilk medeniyet Asurluların Asuranianu ismini verdikleri ve MÖ.2000 ile 606 yılları arasında hüküm sürdükleri dönemde oluşan medeniyettir. Bozova bölgesi daha sonra Makedonyalıların, Roma imparatorluğunun ve Bizans imparatorluğunun eline geçmiştir. 640 yılında Hz. Ömer'in zamanında Übeyt ibni el Cerrah tarafından Urfa'nın fethi ile birlikte İslam toprakların katılmıştır.

1402'den 1516 yılına kadar devamlı olarak İran Safavileri, Mısır Memlukları ve Osmanlıların arasında el değiştirmiştir.

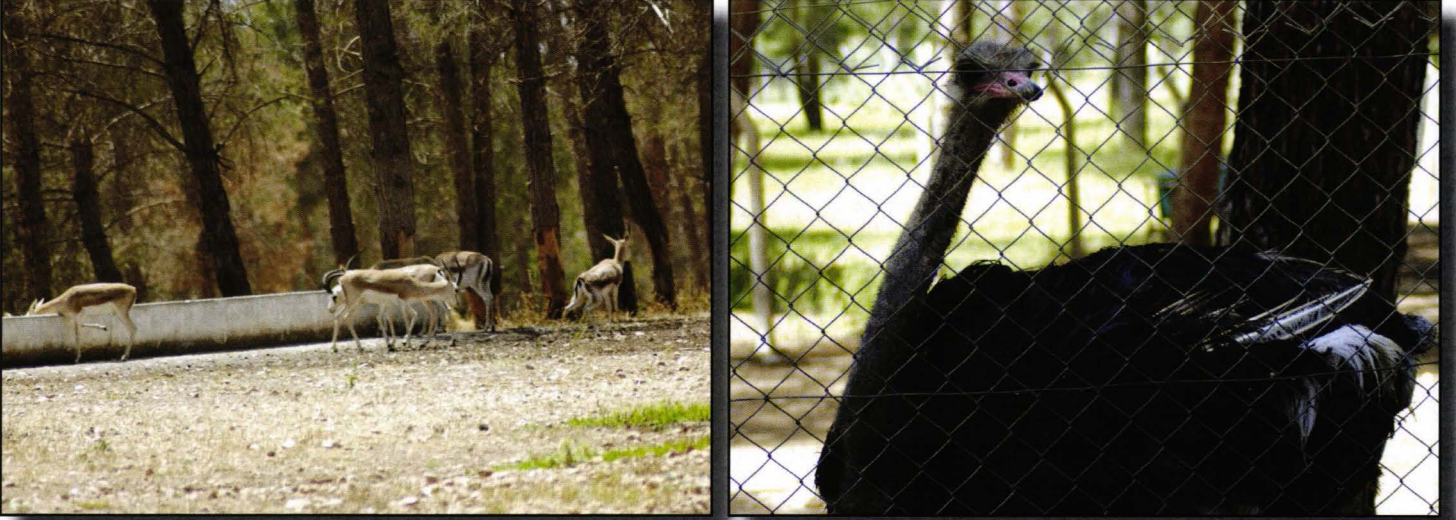
Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde, Şanlıurfa İline bağlı bir ilçe olan Bozova, batısında Halfeti, güneybatısında Birecik, güneyinde Suruç, güneydoğu ve doğusunda Şanlıurfa Merkez, kuzeydoğuda Hilvan ilçeleri, kuzeyinde de Adıyaman ili ile çevrilidir. Şanlıurfa'nın batı kesiminde yer alan ilçenin kuzeyi ve doğusu dağlık, güneyi daha alçak ve düzlüktür. İlçenin batısını Arat dağlarının uzantıları, güneyini de Kaplan Dağları engemelendirir. İlçenin kuzeydoğusu ise Hilvan Ovasının devamı niteliğindedir.

İlçe topraklarını Fırat Irmağının kollarından Bitik Deresi ve Macunlu deresi sulamaktadır. İl merkezine 38 km. uzaklıktaki ilçenin yüzölçümü 1.550 km², ilçe merkezinin toplam nüfusu 14.450'dir.

Bozova'nın ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Yetiştirilen tarımsal ürünlerin başında, fındık, sebze ve meyve gelmektedir. Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamında olan Şanlıurfa ve ilçelerinde tarım üretimi sürekli artış göstermektedir. Hayvancılık ilçe halkının birinci derecede geçim kaynağı olup, sulama projelerinin devreye girmesiyle birlikte tarım alanında büyük gelişmeler meydana gelmiştir. Dağlık ve engebeli kesimde sığır, koyun ve keçi yetiştirilir. Yağ, peynir ve yün üretimi çok önemlidir.

İlçe sınırları içerisinde yer alan ve 1992 yılında üretime başlayan, Atatürk Barajı ve hidroelektrik santrali 2405 MW kurulu güç ve 8.9 milyar KWh/yıl (sulamadan önce) 8.1 milyar MWh/yıl (Şanlıurfa-Harran ovasının sulanmasından sonra) kapasite ile yurdumuzun en büyük santralidir.

CEYLANPINAR

Fotoğraf 32. Ceylanpınar'dan Çeşitli Görünümler

Ceylanpınar; Güneydoğu Anadolu bölgesinde Şanlıurfa iline bağlı 142 km uzaklıkta yer alan bir sınır ilçesidir. 14.01.1982 tarihinde çıkartılan 2585 Sayılı Kanun'la ilçe statüsüne kavuşan Ceylanpınar'ın komşu il ve ilçelere ulaşımı Karayolu ve Demiryolu ile sağlanmaktadır. 1960 yılında Belediyesi kurulan Ceylanpınar'ın TÜİK verilerine göre 31.12.2010 tarihi itibarıyla İlçe merkez nüfusu 44.726 olup, 49 yerleşim biriminde ise 28.579 kişinin yaşadığı tespit edilmiştir.

Yukarı Mezopotamya'da kurulmuş olan Ceylanpınar'ın tarihi M.Ö. 5000 yıllarına dayanmaktadır. Asurlular, Hititler, Abbasiler, Bizans İmparatorluğu, Selçuklu Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde yer alan Resul-ayn (kaynak başı) Habur çayı ve kaynak başına su içmeye gelen ceylanlardan ismini alan Ceylanpınar, Mitanni devletine de başkentlik yapmıştır.

Bölgede Akdeniz iklimi ile güneydeki çöl ikliminin karasal iklim hüküm sürer. Yaz ayları çok sıcak ve kurak, kış ayları ise serindir. Kasım ayında başlayıp nisan ayına kadar süren düzensiz yağışlar mevcuttur. Özellikle Atatürk Barajının hizmette girmesiyle nem oranında artış olmuş, gece ile gündüz arasındaki sıcaklık oranında artış olmuştur. Meteoroloji tarafından yapılan ölçümlere göre Türkiye'nin en sıcak (47.6 0C) yerlerin başında Ceylanpınar gelmektedir.

1.761.261,29 dekarlık alanı ile Dünyanın en büyük çiftliğinin bulunduğu Ceylanpınar'ın yerleşim yeri olarak ortaya çıkması 1921 yıllara dayanmakta olup Devlet Demir Yolu İstasyonunun olması ve Devlet Üretim Çiftliğinin iş gücü ihtiyacından dolayı komşu il ve ilçelerden sürekli nüfus göçü alarak 1937 yılında nahiye statüsüne kavuşmuştur.

İlçe sınırları içerisindeki toprakların büyük kısmı Tarım İşletmesine aittir. Ceylanpınar Tarım İşletmesi yaklaşık 50 yıldır bölgede yaptığı ve elde ettiği tarımsal üretim, yetiştirme ve eğitim faaliyetleriyle bilgi ve deney birikimine sahip büyük bir tarım laboratuvarı halindedir. Tarım İşletmesinde Tarımsal ve hayvancılık yapılmaktadır. Tarımsal alanda; bitkisel üretim, kuru ziraat ve sulu ziraatta başlıca: buğday, mercimek, pamuk, mısır, yonca, tohumluk fiğ, nohut ve bahçe kültürleri üretilmektedir. Hayvansal alanda ise sığırcılık, koyunculuk ve ceylan besiciliği yapılmakta olup, nesli tükenme tehlikesi ile karşı karşıya kalan ceylanlar koruma altına alınmak suretiyle sayısında artış sağlanmıştır.

HALFETİ

Fotoğraf 33. Halfeti'den Çeşitli Görünümler

Halfeti ilçesinin il merkezine uzaklığı 120 Km'dir. Yukarı Göklü ve Argıl adlı iki kasabası 35 köyü ve 34 mezarı vardır. 2000 yılı Genel Nüfus sayımına göre ilçenin nüfusu 33 bin 467' dir. İlçe nüfusu 2 bin 608, köy nüfusu 30 bin 859'dur. Arazisinin büyük çoğunluğu Birecik Barajı suları altında kaldığından ilçenin yeni yerleşim alanı olarak Karaotlak bölgesi tespit edilip ilçe yeniden inşa edilmiştir.

Şu anda, Eski Halfeti adı verilen, bir kısmı sular altında kalmış bölge, yavaş yavaş turistik bir bölgeye dönüşmektedir. Halfeti'nin eski bir tarihe sahip olduğu bilinmekle birlikte Romalılar öncesine ait bilgiler yetersizdir. Ancak yakınındaki yerleşim yerleri ile aynı tarihe sahip olduğu sanılmaktadır.

Buna göre yöre, MÖ.2000'lerde Hititlerin ve Asurluların hakimiyetine giren yöre MÖ.612'de Babillerin sınırları içerisinde kalmıştır. Daha sonra Medler ve Persler yöreye egemen olmuş, Büyük İskender'in MÖ.332'de Anadolu'daki Pers hakimiyetine son vermesinden sonra Urfa yöresi ile birlikte Birecik de Makedonya Krallığının egemenliği altına girmiştir. Büyük İskender'in ölümünden sonra Seleukoslar yöreye hakim olmuş, bunu Osrhoene Krallığı izlemiştir.

Halfeti'nin bilinen ilk tarihi Romalılar tarafından Ekamia adı ile kurulduğudur. Roma'nın 395'te ikiye ayrılmasından sonra Doğu Roma (Bizans) sınırları içerisinde kalmış, Bizanslılar ile Sasaniler arasında sık sık el değiştirmiştir. Bizanslılar döneminde Romaion Koyla adı ile anılmıştır. Yöre MS.640 yılında Arap istilasına uğramış, 661 yılında Emevilerin, 750'de Abbasilerin hakimiyeti altına girmiştir. Malazgirt Savaşı'ndan (1071) sonra Selçuklular buraya kadar uzanmıştır (1087). Daha sonra Eyyubiler ve Selçuklular arasında zaman zaman el değiştirmiştir. Moğol istilasına uğrayan yöre, 1280 yılında Beysari komutasındaki Memluk ordusu Halfeti'yi kuşatmış, ele geçirememiş ancak yağmalamıştır. 1290 yılında Eşref komutasındaki Mısır ordusu Halfeti'yi yeniden ele geçirmiş ve Kal'at-ül Müslimin adını verilmiştir. Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi (1517) sırasında Osmanlı topraklarına katılmıştır.

İlçe Şanlıurfa ilinin Kuzeybatısını oluşturmaktadır. Batısında Gaziantep iline bağlı Araban, Yavuzeli ve Nizip ilçeleri, Kuzeyinde Adıyaman iline bağlı Besni ilçesi, Doğusunda Bozova, Güneyinde ise Birecik ilçesi bulunmaktadır. Yüzölçümü 646 Km2 dir. Rakım 525 Metredir. 37 derece - 15/37-52 Enlem ve boylam dereceleri arasında yer alır. İlçe merkezinin Fırat sahili yeşil bir kıyı şeridi şeklindedir. Sahilden itibaren en geniş yerde 200 metreden sonra sarp kayalıklar başlar. İlçe merkezi bu kıyı şeridi üzerinde ve sarp kayalıkların yamacında kurulmuştur. İlçe arazisinin 381.000 dekarlık bölümü ekilebilir niteliktedir. Bu alanın 191.000 dekarı Antep fıstığı, bağ ve az miktarda olmak üzere zeytin ağaçları ile kaplıdır. Kalan kısımlarda hububat ekimi yapılır. İlçe arazisinin ekilebilir alanlar dışındaki bölümü, taşlık ve kıraç bir görünüm arzeder.

HARRAN

Fotoğraf 34. Harran'dan Çeşitli Görünümler

Şanlıurfa İl'ine bağlı Harran İlçesi 1946 yılına kadar İlçe sıfatına haizken, o tarihte Bakanlar Kurulu Kararı ile Bucak Merkezine dönüştürülmüş olup, şimdiki Akçakale İlçesine Bucak Merkezi olarak bağlanmıştır. Bakanlar Kurulu Kararı ile 1987 yılında 3392 sayılı Kanunla tekrar İlçe statüsüne dönüştürülmüştür. İlçe Merkezi Şanlıurfa İl'ine 44 Km. mesafededir. Güneyinde Akçakale İlçesi, Kuzeyinde Şanlıurfa İl Merkezi, Doğusunda Ceylanpınar İlçesi, Batısında ise Şanlıurfa-Akçakale karayolu vardır.

İlçenin bilinen tarihi, M.Ö. 5000 yıllarında başlamaktadır. Başlangıçta Sümer ve Hititlerin elinde bulunan bölge M.Ö. 2750 yılında Samilerin istilasına uğramıştır. Daha sonra 612 yılına kadar Asurların egemenliğinde kalan bölge 550 yılından itibaren sırasıyla, Perslerin ve Büyük İskender' in İmparatorluk sınırları içerisinde kalmıştır. M.S.750 yılında yöreyi ele geçiren Araplar, buradaki Bizans hakimiyetine son vermişlerdir. 1071 yılında Malazgirt zaferinden sonra, İlçe toprakları Türk hakimiyetine geçmiştir.

İlçe merkezinde yer alan eski eserler, Harran Üniversitesi kalıntıları, Şuaypşehri, Bazda Mağaraları, Hanelbarur ile Sin Tapınağı, yörenin sahne olduğu çeşitli medeniyetlerin izlerini yansıtmaktadır. Abbasiler devrinde Dünyanın ilk üniversitesinin burada kurulması, bölgenin ilim ve fikir alanı olmasını sağlamıştır.

Harran'ın İslam kültür tarihindeki önemi çok büyüktür. Harran İslam Devrinde Emevilerin son Halifesi II. Mervan zamanında, ikinci kez başkent olmuştur. En parlak devrini, Eyyubiler zamanında yaşamıştır. Bu dönemde Harran şehirciliğin, sanat ve tekniğin doruk noktasına ulaşmıştır. Meşhur Darülfünun ve medreseyi burada açmışlardır. Harran aradığı huzur ve sükuna bu devirde kavuşmuştur. Kurulan Üniversitede Darülfünun'dan büyük filozof ve alimler yetişmiştir. Bunlardan en başta gelenleri; 9. Yüzyılda yaşayan Matematikçi Sabit Bin Kurra, meşhur astronomi âlimi El Battani, İbn-i Teyyime, Fizikçi Cabir Bin Hayyan, Ahmet Bin Yunus El Harrani, Mahmut Bin Cabir, İbrahim Bin Zehrin, meşhur Türk tıp alimi İbn-i Sina ile Üniversite ve medresede hocalık yapmış, keramet ehli din ve maneviyat alanında büyük hizmetleri olan Şeyh Hayat Bin Kays El Harrani gibi zatlar burada yetişmişlerdir.

Yukarı Mezopotamya'nın tabii bir parçası olarak kabul edilen İlçe toprakları, Doğudan-Kuzeye kadar uzanan Tek Tek Dağları ile sınırlanan İlçe, dağlık kesimi hariç tutulursa, Kuzeyden Güneye doğru açılan düz ve geniş bir ova görünümü arz eder. Yüzölçümü 704 Km² 'dir. Yazları sıcak ve kurak, kışları ise nispeten ılık geçer. Temmuz ve Ağustos ayları bölgenin en sıcak dönemidir. Sıcaklık zaman zaman 40 dereceyi geçmektedir. Aralık ve Ocak ayları ise en soğuk dönemidir. Bu aylarda gündüzleri 12-14 derece olan sıcaklık bazı geceler, ender de olsa sıfır derecenin altına düşebilmektedir. Bölgenin yağışları en bol olduğu dönem, Ekim-Nisan aylarıdır. Harran Ovasının özlemine çektiği GAP'ın devreye girmesiyle yörenin, makûs talihi değişmiş, sulu tarıma geçilerek büyük bir tarım potansiyeli görülmüştür.

HİLVAN

Fotoğraf 35. Hilvan'dan Çeşitli Görünümler

Hilvan'ın bugünkü yerleşimi 1820'de Karacurum (Karacurun) ismi ile göçer aşiretleri tarafından kurulmuştur. Bu dönemde köy meydanında bulunan kara dibek taşından dolayı da Karacurun ismi verilmiştir. Bu yerleşimin ardından çevredeki diğer aşiretler de gelerek buraya yerleşmiştir.

Cumhuriyet döneminde Karacurun Siverek ilçesine bağlı olan Hoşin (Uluyazı) nahiyesine bağlı köy niteliğinde idi. Uluyazı nahiyesine göre daha çok gelişmiş, bazı köyler buraya bağlanmış ve bu nedenle de 1926 yılında Hilvan ismi ile Şanlıurfa İlinin ilçesi konumuna getirilmiştir.

Osmanlı döneminde 1820 yılında yöredeki göçebe aşiretlerin yerleşmesiyle "Karacurun" adıyla kurulan köy, sonraki yıllarda başka aşiretlerin de gelmesiyle gelişmiş ve 1926 yılında 877 Sayılı Kanunla Şanlıurfa'ya bağlanarak "HİLVAN" adını almış ve İlçe merkezi olmuştur. Arapça asıllı bir kelime olan Hilvan'ın sözlük anlamı "Bağış" olup, meyveleriyle ünlü belde anlamına da gelmektedir. İlçe merkezinin içme suyu şebekesi ve imar planı 1958 yılında yapılmıştır.

Hilvan, Şanlıurfa İlinin en çok yağış alan ilçesidir. İlçede metrekareye düşen yıllık ortalama yağış miktarı 371 kg'dır. Yıllık ısı ortalaması 17,2 derecedir. Hilvan, Şanlıurfa'nın 54 km kuzeyinde tipik bir Anadolu kasabasıdır. İlçenin; güneyinde Şanlıurfa, güneybatısında Bozova, doğusunda ve kuzeyinde Siverek, batısında Fırat Gölü Havzası bulunur. İlçe arazisinin yükseltisi güneydoğudan batıya doğru azalır. Bu sebeple hafif dalgalı bir plato görünümündedir. Hilvan'ın deniz seviyesinden yüksekliği 600 m'dir. Şanlıurfa Platosunun kuzeydoğu kesiminde yer alan ilçe toprakları güneydoğudan batıya doğru gittikçe azalan dalgalı bir arazi yapısına sahiptir.

İlçe topraklarını; kuzeydeki doğal sınırı oluşturan Fırat Nehri ile Karacadağ'ın batı yamaçlarından kaynaklanan Çam Çayı ve küçük dereler sulamaktadır. Hilvan Ovasının bir bölümü Atatürk Baraj Gölü'nün suları altında kalmıştır. Şanlıurfa'ya 55 km. uzaklıktaki ilçenin yüzölçümü 1.278 km²'dir.

İlçe ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Yetiştirilen tarımsal ürünlerin başında, arpa, buğday, burçak, darı, fiğ, kenevir, mercimek, mısır, nohut, biber, bostan, soğan ve sarımsak gelmektedir. Ayrıca çeltik, bakliyat sanayi bitkileri, Antep fıstığı, zeytin, kavun, karpuz, üzüm, narenciye ve sebze yetiştirilmektedir. Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamında olan Şanlıurfa ve İlçelerinde tarım üretimi sürekli artış göstermiştir. Hilvan'da sulama suyu sağlandıktan sonra pamuk üretimi önemli derecede artmıştır. Hayvancılık ilçe halkının diğer geçim kaynağı olup, dağlık ve engebeli kesimde sığır, koyun ve keçi yetiştiriciliği yapılmaktadır. Hayvancılıktan süt ve süt ürünleri, et, yün ve deri üretilmektedir. İlçede sanayi kuruluşu olarak Toprak Mahsulleri Ofisinin siloları, yem fabrikası ve mercimek paketleme fabrikası bulunmaktadır.

SİVEREK

Fotoğraf 36. Siverek'ten Çeşitli Görünümler

Siverek, sönmüş, bir yanardağ olan Karacadağ'ın batısında, Fırat'a doğru uzanan bölgede, Diyarbakır-Şanlıurfa-Adıyaman arasındaki üçgende kurulmuş bir ilçedir. Şanlıurfa ilinin kuzeyinde yer alan Siverek batısında Adıyaman'ın Kahta ilçesi, batıdan kuzeye doğru uzanan Atatürk Baraj gölü, kuzeyinde ise Adıyaman'ın Gerger ilçesi ile Diyarbakır'ın Çermik ve Çüngüş ilçeleri, doğusunda Diyarbakır, güney doğusunda ise kısa bir sınır ile Mardin ili, Viranşehir ve Hilvan ilçeleri ile komşudur.

Siverek ilçe merkezi 37.45 kuzey enlem ile 39.19 doğu boylamlarının kesiştiği noktalarda bulunmaktadır. Siverek ilçe merkezinin denizden yüksekliği 801 ile 840 metre arasında değişmektedir. Toplam yüz ölçümü 4314 Km'dir.

Tarihi, Sümer ve Asurlulara kadar uzanan şehir, Asurlular döneminde yığma bir tepe üzerine inşa edilen kale etrafında kurulmuştur. Şehre hükmedenler tarafından zaman zaman onarılan kalenin son olarak Bizans İmparatoru II.Costantin tarafından Diyarbakır'a gelecek saldırıları önlemek ve çevredeki önemli yolları kontrol altına almak amacıyla yeniden tamir ettirilmiştir. Tarihte pek çok medeniyetlere beşiklik eden ve değişik milletlerin hakimiyetine giren Siverek, Milattan sonra Araplar, İranlılar, Bizanslılar, Selçuklular ve Osmanlı İdarelerinde çok mamur günler geçirdiği gibi, çeşitli savaşlarda tahrip edilip yıkık bir köy halini aldığı zamanlar da olmuştur. Diyarbakır'ın fethinden önce Halid b.Velid tarafından eyalet merkezi olmuş, daha sonra Bizanslıların idaresinde Batlamyus'un rivayetine göre Kontopolis'lik yapmıştır. Selçukluların Anadolu'ya girmesiyle, Melikşahın komutanlarından Bozan Bey tarafından (1097) Urfa Kontluğuna, daha sonra Musul Atabeyi Nureddin Zengi idaresine geçmiştir. 1400'lerde Timur'un tahribatından nasibini alan Siverek sırasıyla Mısırlıların (1426), Akkoyunluların (1435), bilahere İranlıların eline (1451) geçmiştir. Yavuz Sultan Selim'in Ridaniye Savaşı dönüşünde (1517) Osmanlı idaresine geçen şehir, İranlılar tarafından tekrar zaptedilmişse de, bu uzun sürmemiş, 1535 yılında Kanuni Sultan Süleyman tarafından tekrar Osmanlıların idaresine geçmiş ve Harput eyaletine bağlı bir kaza merkezi yapılmıştır. Osmanlı idarecileri tarafından zamanla şehire camiler, hanlar, medreseler, hamamlar ve çarşılar yapıp kalesi tamir edilerek, 1908 yılında mutasarrıflık yapılarak Çermik, Hilvan (Karacurun), Viranşehir Siverek'e bağlanmıştır.

Milli Mücadelede göstermiş olduğu büyük kahramanlıklardan ve bağlılıktan dolayı 1923 yılında Viranşehir ve Çermik ilçeleri de kendisine bağlanarak vilayetsizle mükafatlandırılmıştır. 1926 yılına kadar vilayet kalan Siverek, kurtuluş savaşının vermiş olduğu ağır harabiyete rağmen sosyal, kültürel, eğitim ve ekonomik açıdan şehir olma vasfını korumuştur. Siverek tam kalkınma ve gelişme devresine gireceği sırada, aşiretler arasındaki çekişmeler ve yerel yöneticilerin de isteğiyle 1926 yılında ilçe yapılarak Urfa'ya bağlanmıştır (<http://www.siverek.gov.tr/#>).

SURUÇ

Fotoğraf 37. Suruç'tan Çeşitli Görünümler

Suruç; Güneydoğu Anadolu Bölgesinde (Orta Fırat Bölümü), Şanlıurfa İli'nin 45 km güney batısında yer alan, Suriye ile sınırı teşkil eden demiryolu üzerindeki Mürşitpınar Köyü'ne 10 km uzaklıkta olan tarihi bir ilçedir.

Kaynaklarda Seruğ diye geçen bu şehrin İbrahim Peygamber ile çok yakın ilişkisi vardır. İbrahim Peygamberin babası Azer, dedesi Nahor'un babası Seruğ'dur. Tarihte adı Seruğ olan bu ilçemiz ile İbrahim Peygamberin atası Seruğ aynı adı taşımaktadır. Seruç, bu ilçenin asıl adıdır. Bu yöre, eskiden beri cins at yetiştiriciliği ile meşhurdur. Atların eğeri ile uğraşan ve imal eden kişilere "Saraç" denilmektedir. Suruç bu kelimenin çoğulu olup, İlçenin isminin bu kelimeden geldiği tahmin edilmekte; Saraçlar anlamında, Suruç olarak söylene gelmektedir.

M.Ö. Asya'dan göç eden Sümerler, Mezopotamya'da medeniyet kurmuşlardır. Sümerler ve Akad Türkleri, Saruğ Ova'sında Suruç ilçesini Batna ismi ile anmışlardır. Daha sonra İskit ve Asurlular, Sümerler ve Akadlar'ı ortadan kaldırarak, Suruç'u, "Tepartip" adıyla Birecik İlçesi'ne bağlamışlardır. Sümerler Mezopotamya'da hakimiyetlerini sürdürürken, Mısır'a akın eden Kiksos Türkleri geçici bir zaman için buraya yerleşmişlerdir. Roma İmparatoru Büyük Konstantine M.S.35. yılında öteki ilçelerle birlikte Suruç'u da Şanlıurfa (Rüha) İline bağlamıştır. Aradan hayli zaman geçtikten sonra Suruç, bu defa da Kudüs Krallığı'na bağlanmıştır. Tarihi eski çağlardan beri bilinen Suruç İlçesi'ni, Romalılardan, İyat Bin Ganem, barış yoluyla almış ve Abbasilere bağlamıştır (M.S.639). O zaman Suruç, Urfa'dan ayrı bir ilçe olduğu için, Urfa'daki Türk Kavimleri, Araplara karşı gelerek Suruç'u Abbasilerin elinden kurtarmışlardır.

Suruç, M.S.1095'te Artuk Oğulları'ndan Sokman'ın eline geçmiş ise de, 6 yıl sonra Urfa Kontu I.Bolvadin'in egemenliği altına girmiştir. M.S. 1090'da Urfa Haçlı Kontu'na (Kudüs Krallığı'na) bağlanmıştır. İmadüddin Zengi, 1127 yılında Suruç'u, haçlılardan geri almıştır.

Suruç, Timur'un istilasına da uğramıştır. Bölge halkı, istilaya karşı koyduğundan burası Moğollarca yakılıp yıkılmıştır. Kudüs Seferi'ne çıkan Yavuz Sultan Selim 1517 yılında, Suruç'u Osmanlı topraklarına katmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde, Halep Vilayeti'nin Urfa Sancağı'na bağlı bir kasaba durumunda olan Suruç, 1918'de İngilizlerin, 1919'da da Fransızların istilasına uğramıştır. Fakat Suruç'un şanlı halkı, büyük bir milli mücadele örneği göstererek tarihi şehrini 11 Nisan 1923'te düşmandan kurtarmıştır. Suruç, Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte, 1923 yılında ilçe olmuş ve Şanlıurfa İline bağlanmıştır.

Suruç, Şanlıurfa İlinin Güneybatısında yer alan şirin bir ilçedir. Şanlıurfa'ya uzaklığı; 45 km olup rakımı; 537 m'dir. Batısında; Birecik İlçesi, Doğusunda; Akçakale İlçesi, Kuzeyinde; Bozova İlçesi, Kuzeydoğusunda; Şanlıurfa İli, Güneyinde; 1926 yılında yapılan Ankara Antlaşması ile sınırları çizilmiş 39 km uzunluğundaki Suriye Sınırı ile komşu olup; Batı, Kuzey ve Doğudan Güvercik, Cudi ve Devreş Dağları ile çevrilidir. Bu dağlar arasında bulunan ve 706 km²'lik düz bir araziye sahip olan Suruç, bugün önemli bir tarım merkezi durumundadır.

VİRANŞEHİR

Fotoğraf 38. Viranşehir'den Çeşitli Görünümler

Şanlıurfa'nın en ilginç söylentiye sahip olan ilçesi Viranşehir halk dilinde 7 kere viran olup tekrar kurularak bugün Viranşehir adıyla bilindiği söylenmektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde, Şanlıurfa İline bağlı bir ilçe olan Viranşehir, doğusunda Kızıltepe, güneyinde Ceylanpınar, batısında Şanlıurfa Merkez İlçe ile Siverek, güneybatısında Harran, kuzeyinde ise Siverek ilçesi ile çevrilidir. Şanlıurfa'nın doğu kesiminde yer alır. Şanlıurfa Platosunun doğu kesiminden başlayarak Suriye'ye doğru alçalan düzlük bir alanda bulunmaktadır. İlçenin kuzey kesimini Karacadağ'ın güney uzantılarını oluşturan Takırtukur Dağı engebelendirir. İlçe toprakları volkanik bir arazi yapısına sahip olup, kuzey kesimi bazaltlı lavlardan, güney kesimi de kalkerlerden oluşmuştur.

Viranşehir Güneydoğu Anadolu Bölgesi' nin Şanlıurfa iline bağlı bir ilçesi olup 39-45 Doğu meridyeni, 37-28 Kuzey paralelleri arasında yer almaktadır. Şanlıurfa' nın Harran ovasının doğusunda, Karacadağ' ın güneyinde kurulmuştur. İlçenin denize yüksekliği 569m'dir. Viranşehir doğuda Kızıltepe, kuzeydoğuda Derik, Mazıdağı (MARDİN), kuzeyde Çınar, Diyarbakır, batıda Şanlıurfa, kuzeybatıda Siverek, güneyde Ceylanpınar, güneybatıda Harran yer almaktadır. Şanlıurfa'ya 92 km. uzaklıktaki ilçenin deniz seviyesinden yüksekliği 620 m.dir. Yüzölçümü 1.843 km2, 2010 Yılı Genel Nüfus Sayım sonuçlarına göre; toplam nüfusu 162.983'dür. İlçeye bağlı 116 köy köylere bağlı 240 mezra ve 16 Mahalle bulunmaktadır.

Neolitik Çağdan sonra Kalkolitik Çağda da (MÖ.5500-3500) yörede yerleşim devam etmiştir. Yöre 1600 yıllarında Mitanilleri yenen Hititlerin egemenliği altına girmiştir. MÖ. XI. yüzyılda Mezopotamya'dan kuzeye doğru göç eden Aramiler burayı ele geçirmiş ve MÖ. X.yüzyılda burası Bit-adini Krallığına bağlanmıştır. Asurlular MÖ. IX. yüzyılın ortalarına doğru bu krallığı ortadan kaldırarak Viranşehir'in de dâhil olduğu Şanlıurfa topraklarını ele geçirmişlerdir. Anadolu'nun büyük bir kısmına hâkim olan Persler Viranşehir'i de ele geçirmiştir. Büyük İskender'in Persleri ortadan kaldırmasından sonra yöre bir süre Makedonyalıların, İskender'in ölümünden sonra da Seleukosların egemenliğine girmiştir. Bu dönemleri Roma, Sasani ve Bizans dönemleri izlemiştir.

VII. yüzyılda yöreye Arap akınları başlamış ve Araplar bir süre buraya hâkim olmuşlardır. Malazgirt Savaşı'ndan (1071) sonra Türkmen boyları buraya yerleşmeye başlamış, bunu Selçuklu hâkimiyeti izlemiş, bir süre de Urfa Haçlı Kontluğu'nun yönetimine girmiştir. Musul Atabekleri yönetiminden sonra XIII. yüzyılda, yeniden Selçukluların egemenliği altına girmiştir. Moğolların Selçukluları yenmesinden sonra Şanlıurfa ile birlikte Viranşehir de Moğollar tarafından yağmalanmıştır. Moğolların Anadolu'dan çekilmesinden sonra Memlûklular, Akkoyunlular ve Safeviler buraya hâkim olmuş, 1517'de Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sırasında da Osmanlı topraklarına katılmıştır. Roma döneminde Antoniopolis, Arap döneminde Tellmavzelat, Tellmuzin ve Tella; Urfa Kontluğu döneminde de Konstantina isimleri ile tanınmıştır. Tarihi İpek Yolu'nun üzerinde yer alan önemli bir konaklama ve ticaret merkezi idi bu nedenle de birçok kez yağmalanıp yıkılmıştır. XX. yüzyılın başlarında etnik gurupların ayaklanmalarından etkilenmiştir. Mardin'e bağlı bir kaza olan Viranşehir, Urfa'nın il olması ile 1924'te ilçe konumuna getirilmiştir.

İlçede Karasal ve Akdeniz İkliminin karışımı olan bir iklim hâkim olduğundan; yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı geçmektedir. Bitki örtüsü ise steptir. İlçe ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Yetiştirilen tarımsal ürünlerin başında, buğday, arpa, mercimek gelmektedir. Az miktarda da üzüm, susam, nohut, Antepfıstığı, pamuk ve erik yetiştirilmektedir. Hayvancılıkta küçükbaş hayvancılık yapılmakta olup, koyun yetiştirilir. İlçede sanayi kuruluşu olarak, un tereyağı ve peynir üreten tesisler bulunmaktadır.

Şanlıurfa il merkezi ilçe ve köylerinde yapılan alan çalışmasında el sanatları ile ilgili verileri toplamak amacıyla anket hazırlanmıştır. Araştırmanın evrenini Şanlıurfa yöresinde el sanatları ile uğraşan ve kullanan bireyler oluşturmuştur.(Küçük esnaf niteliğinde üretim yapan bireylere uygulanmamıştır.) Evrenden tesadüfî yöntemle seçilen 565 bireye anket uygulanmıştır. Elde edinilen verilerin analizi yapılarak tablolar haline getirilerek yorumlanmıştır.

Yörede yapılan el sanatları çeşitleri ile ilgili veriler değerlendirilerek sonuçları Tablo1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Yörede Yapılan El Sanatları Dağılımı

El Sanatları	f	%
Oya	408	25,2
Çorap	138	8,5
Keçe	119	7,3
Kazaz	89	5,6
Kilim dokumacılığı	162	10
Halı dokumacılığı	152	9,4
Ehram dokumacılığı	40	2,4
Kuyumculuk	126	7,8
Kürkçülük	62	3,9
Yorgancılık	66	4
İşleme (Kanaviçe vb)	112	6,8
Bakırcılık	96	5,8
Sepet örücülüğü	8	0,5
Diğer	14	0,9
Cevapsız	18	1,9
TOPLAM	1610	100

N=565

Açıklama: Birden fazla seçenek işaretlendiğinden toplam n’den büyüktür.

Tablo1. incelendiğinde yörede 13 çeşit el sanatlarının yapıldığı belirtilmiştir. En çok % 25.2 değeri ile oya yapıldığı en az % 0.5 değeri ile bitkisel örücülüktür. Veriler 2010 yılında üretilmekte olan el sanatlarını içerdiğinden günümüzde el sanatları konusunda üretilen ürünleri belirtilmektedir. Yörede Çeyiz geleneğinin devam etmekte olduğundan genç kızların çeyizlerinde ve bireylerin günlük kullanımındaki yemenilerin kenarlarında kullanılan en önemli ürünler oyaldır. Genç kızlar, annesi ve akrabaları tarafından yapılmaktadır.

El sanatları ile ilgilenen bireylerin hane gelirine yıllık katkısı ile ilgili veriler değerlendirilerek sonuçları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2 incelendiğinde, anket uygulanan bireylerin % 71.8 i soruyu cevapsız bırakmıştır. Yani el sanatlarını ge-

Tablo 2. Bireylerin Hane Gelirine Yıllık Katkısı

Katkı Miktarları	f	%
100- 200	65	11,5
201 – 300	30	5,3
301 – 400	9	1,6
401 – 500	9	1,6
Diğer	46	8,2
Cevapsız	406	71,8
TOPLAM	565	100

N=565

lir getirmek amacıyla kullanmamaktadırlar. Gelir sağlamak amacıyla üreten bireylerin en çok %11.5inin 100-200 TL kazandığını tespit edilmiştir. Bu tespitte gelir sağlayan küçük esnaflar söz konusu değildir. Evinde el sanatları üreten bireyleri kapsamaktadır.

Bireylerin ne kadar süreden beri el sanatları ile ilgilendikleri ile ilgili veriler değerlendirilerek Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3 incelendiğinde; günümüzde El sanatları ile ilgilenme süresi sorusunu bireylerin % 54.3 cevaplamamıştır.

Tablo 3. El Sanatları İle İlgilenme Süresi

Yıllar	f	%
1 yıl	65	11,5
2 yıl	45	7,9
3 yıl	56	9,9
4 yıl	26	4,6
5 yıl	10	1,7
6 yıl	51	9,2
8 yıl	1	0,2
9 yıl	1	0,2
10 yıl	1	0,2
16 yıl	2	0,3
Cevapsız	307	54,3
TOPLAM	565	100

N= 565

Yani el sanatları üreticisi değil tüketicisi konumundadırlar. El sanatları Üretimini yapan bireylerin en yüksek değerle %11.5 i 1 yıldan beri uğraştıklarını belirtmiş ve bunu sırasıyla 3,6,2,4,5, olarak devam etmektedir. Buna göre günümüzde el sanatları ile uğraşma düzeyinin düşük olduğunu söyleyebiliriz.

El sanatları ile uğraşan bireylerin el sanatları çeşitlerinde hangisini yaptıkları ile ilgili veriler değerlendirilerek sonuçları Tablo 4’de görülmektedir.

Tablo 4.Uğraşılan El Sanatları Çeşitleri

El Sanatları	f	%
Oya	309	40,3
Çorap	51	6,6
Keçe	27	3,6
Kazaz	67	8,7
Kilim dokumacılığı	58	7,6
Halı dokumacılığı	84	10,9
Ehram dokumacılığı	10	1,4
Kuyumculuk	36	4,7
Kürkçülük	10	1,4
Yorgancılık	14	1,8
İşleme (Kanaviçe vb)	55	7,2
Bakırcılık	5	0,7
Sepet örücülüğü	4	0,5
Diğer	30	3,9
Bilmiyor	5	0,7
TOPLAM	765	100

N=565

Tablo 4 incelendiğinde;Şanlıurfa yöresinde el sanatları ile uğraşan bireylerin % 40.3 ile en çok oya yaptıkları bunu sırasıyla halı dokumacılığı,kazazlık,kilim dokumacılığı,işleme,çorap örücülüğü,kuyumculuk,keçecilik v.b. el sanatları izlemektedir.Yörede evinde veya halk eğitim kurslarında el sanatları üretimi yapan bireyler ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik üretim yaptıkları için örücülük v dokumacılık sanatlarının yoğun yapılmaktadır.

Bireylerin el sanatlarını hangi amaçla kullandıkları ile ilgili veriler değerlendirilerek sonuçları Tablo 5’de gösterilmektedir.

Tablo 5. El Sanatları Ürünlerini Hangi Amaçla Kullanımı

El Sanatları	f	%
Çeyiz	296	30,2
Hediye	201	20,5
Günlük kullanım	143	14,6
Ev dekorasyonu	102	10,5
Geleneksel törenler	21	2,3
Giyim süsleme	114	11,6
Ek gelir	81	8,4
Diğer	19	1,9
TOPLAM	977	100

N:565

Açıklama: Birden fazla seçenek işaretlendiğinden toplam N’den büyüktür.

Tablo 5 incelendiğinde el sanatlarının kullanılma amaçları en yüksek %296 değerle çeyiz hazırlamak için yapıldığı bunu sırasıyla hediye,günlük kullanım,giyim süsleme,ev dekorasyonu,ek gelir,geleneksel törenler izlemektedir.Şanlıurfa yöresinde günümüzde halkın ürettikleri el sanatlarını çeyiz ve hediye için kullandıklarını söyleyebiliriz.

Şanlıurfa yöresinde bireylerin ürettikleri el sanatlarını hangi kaynaktan öğrendikleri ile ilgili veriler değerlendirilerek Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. El Sanatlarını Öğrenme Kaynakları

Öğrenme Kaynakları	f	%
Annemden	95	16
Çevremdeki kişilerden	76	13,2
Kurstan	290	51
Başka	49	10,1
Cevapsız	55	9,7
TOPLAM	565	100

N=565

Tablo 6 incelendiğinde el sanatlarını öğrenme kaynakları en çok % 50 değerle kurslardan öğrendikleri belirtilmiştir.Şanlıurfa yöresinde halk eğitimi kurslarının yoğun yapıldığı, kurslara taleplerinde iyi düzeyde olduğu nu söyleyebiliriz.

Bireylerin uğraştığı el sanatlarını öğretmeyi düşündükleri veya öğrettikleri kişiler ile ilgili veriler değerlendirilerek Tablo 7 gösterilmiştir.

Tablo 7. El Sanatlarını Kimlere Öğrettikleri

	f	%
Çocuklarım	112	18,6
Kardeşlerim	161	26,6
Akrabalarım	103	17,1
Arkadaşlarım	167	27,6
Diğer	61	10,1
TOPLAM	604	100

N=565

Açıklama: Birden fazla seçenek işaretlendiğinden toplam N’den büyüktür.

Tablo 7 incelendiğinde bireyler en çok % 27.6 değerle el sanatlarını arkadaşlarına öğrettikleri bunu sırasıyla kardeşleri, çocukları, akrabaları ve diğer bireyler izlemektedir. Şanlıurfa yöresinde bireylerin bildikleri 1 sanatlarını yakın çevrelerine öğretmek istemekte ve öğretmektedirler.

Bireylerin çevrelerinde el sanatları ile ilgili eğitim olanaklarının hangileri olduğu ile ilgili veriler değerlendirilerek Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8. El Sanatları Eğitimi Verilen Konuları

Eğitim Konuları	n	%
Oya	255	26,5
Çorap	35	3,6
Keçe	54	5,6
Kazaz	94	9,8
Kilim dokumacılığı	106	11,1
Halı dokumacılığı	122	12,7
Ehram dokumacılığı	23	2,4
Kuyumculuk	65	6,7
Kürkçülük	30	3,2
Yorgancılık	28	2,9
İşleme (Kanaviçe vb)	78	8,2
Bakırcılık	38	3,9
Sepet örücülüğü	14	1,4
Diğer	12	1,3
Yok	5	0,5
TOPLAM	959	100

N=565

Tablo 8 incelendiğinde eğitim olanaklarında en çok % 26.5 değerle oya eğitimi verildiği bunu sırasıyla halı, kilim dokumacılığı, kazazlık, işleme, kuyumculuk, keçecilik, bakırcılık izlemektedir. Şanlıurfa yöresinde günümüzde yapılan el sanatları eğitimleri çoğunlukla halk eğitim merkezleri kurslarında yapıldığı için kadınlara yönelik kursların yoğun olduğu olmaktadır. Özellikle çeyiz geleneği, örtü kenarlarını süsleme, takı yapma v.b. konularda oyaların kullanımı oya eğitiminin yaygınlaşmasına neden olmaktadır.

Bireylere el sanatları ile ilgili eğitim almak istedikleri sorulduğunda % 72.7 sinin evet cevabı vermiş, % 17.6 sinin ise cevapsız bırakmıştır. Ayrıca bireylerin % 52.7 sinin el sanatları eğitimine çocuklarını göndermek istedikleri belirtilmektedir. Buna göre Şanlıurfa yöresinde el sanatları konularına ilgi düzeyinin yüksek olduğu ve özellikle öğrenmek için eğitim verilmesinin istenmesi el sanatları açısından önemlidir.

Bireylere el sanatları verilen önemin geçmişle günümüz arasındaki durumu ile ilgili veriler değerlendirilerek Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9. El Sanatlarının Geçmişle Günümüz Arasındaki Önem Düzeyi

	n	%
Anne-babamın zamanında daha çok önem verilirdi	168	29,7
Şimdi daha çok önem veriliyor	187	33,2
Bir değişiklik yok	56	9,9
Bilmiyorum	92	16,3
Cevapsız	62	10,9
TOPLAM	565	100

N=565

Tablo 9 incelendiğinde el sanatlarına günümüzde % 33.2 değerle daha çok önem verildiği belirtilmiştir.Bu konuda yorum yapmak istemeyen kişilerde % 27.2 değerle önemli sayısı oluşturmaktadırlar .

Bireylere geçmişte yapılan el sanatları ile ilgili günümüzde yapılanlar arasındaki farklar hangi konularda olduğu ile ilgili veriler değerlendirilerek sonuçları Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10. El Sanatları Konusunda Geçmişle Günümüz Arasındaki Farkların Konuları

	N	%
Kullanılan malzeme	254	32,9
Kullanılan teknik	219	28,4
Kullanılan boyarmadde	52	6,8
Kullanılan renkler	64	8,4
Kullanılan motifler	145	18,8
Diğer	37	4,7
TOPLAM	771	100

N=565

Tablo 10'da geçmişle günümüzde yapılan el sanatları arasındaki farkların en çok %32.9 değerle kullanılan malzemeler olduğu bunu sırasıyla teknik, kullanılan motif, renkler, boyarmaddeler izlemektedir.Şanlıurfa alan çalışmasında bireylerle yaptığımız diğer görüşmelerde de benzer sonuç elde edilmiştir. Yani günümüzde el sanatlarında farklılıklarda doğal materyallerin yerine fabrikasyon ve daha ucuz materyallerin kullanıldığı, tekniklerde ise kolay teknikler,kolay motiflere yer verildiği doğal renklerin yerini de sentetik boyalarla boyanmış renklerin aldığı ve boyama, terbiye, sepileme,haşıllama v.b. işlemlerde de kimyasal materyallerin kullanıldığı belirtilmiştir.

Anketlerden elde edinilen verilerin sonuçlarına göre; Günümüzde Şanlıurfa yöresinde ençok oya ,çorap yani örücülük sanatının yapıldığı,gelir sağlamak için yapan bireylerin sayısının az olduğu çünkü bir çok el sanatları alıcı bulamadığından para kazandırmadığından el sanatlarıyla uğraşmayı bırakıldığından el sanatlarını uygulama sürelerinin kısa olduğu, çoğunlukla örücülük ve dokumacılık sanatı ile uğraştıklarını bunu çeyiz, hediyelik , kullanım ve gelir sağlamak için yaptıklarını,el sanatlarını kurslardan ve yakınlarından öğrendiklerini ve arkadaş ve kardeşlerine öğrettiklerini ,el sanatları eğitiminde örücülük ve dokumacılık alanlarında yoğun yapıldığı ,el sanatlarında farklılıkların en çok malzemelerde yapıldığı, eskiden yapılan işlemlerin günümüzde yapılmadığını daha kolay ve hazır malzemelere yönlenildiği sonuçları belirtilmiştir.

DOKUMACILIK-ÖRÜCÜLÜK-İŞLEMECİLİK KEÇECİLİK-ÇULCULUK-KAZAZLIK

Doç. Dr. H. Feriha AKPINARLI, Yrd. Doç. Dr. Hatice TOZUN,
Yrd. Doç. Dr. Fatma Nur BAŞARAN, Yrd. Doç. Dr. Meral BÜYÜKYAZICI

DOKUMACILIK

Dokumacılık sanatının başlama tarihi ve yeri kesin olarak bilinmemekle birlikte, insanların yaşamlarını ve yaptıklarını önce resim ile sonra da yazı ile ifade etmeye başlamasından çok eskidir (Kaya ve Ergenekon, 1989: 4).

Türk kültürünün sanatsal duyarlılığını en doğrudan yansıtan sanat dalı, dokumadır. Kumaş, halı, kilim, keçe vb. biçimsel ilişkileri hangi kültür ortamında gelişmiş olursa olsun, kişinin günlük yaşamında, döşemesinde, sedirinde, yatağında ve yorganında, çadırında, örtüsünde, giysisinde; kimisi göçerin el tezgâhında, kimisi ülkenin her köşesinde üretilmiş, Türkün çevre yaratma sanatının temelinde olan bir sanattır (Kuban, 1995: 255).

Dokuma; kumaş boyunca uzanan ve “çözü” adı verilen ipliklerle, kumaşın eninde yer alan ve “atkı” olarak adlandırılan iki iplik sisteminin birinin diğerine dik açı yapmasıyla oluşan tekstil yüzeyidir (Yılmaz, Anmaç, 2000: 8). Dokumanın en basit tekniğine “bezayağı dokuma” adı verilir.

Dokumalar yatay ipliklerin (atkı), dikey ipliklerin (çözü) arasından, altından, üstünden geçirilmesi ile meydana getirilir. Desen yatay ipliklerle (atkı) elde edilirse “atkı yüzlü dokuma”, dikey ipliklerle (çözü) elde edilirse “çözü yüzlü dokuma” adını alır (Deniz, 1998: 1). Dokumacılık yapım teknikleri, kullanılan araçlara göre üç grupta incelenebilir:

1. Mekik Dokumalar: Kumaş Dokuma, Siirt Battaniyesi vb.
2. Kirkitli Dokumalar
 - a. Kirkitli Düz Dokumalar: Kilim, Cicim, Zili (Sili), Sumak
 - b. Kirkitli Havlı Dokumalar: Halı
3. Mekiksiz Dokumalar: Kolan, Çarpana

Kullanılan Araçlar

Geleneksel dokumaların üretiminde hammaddenin elde edilmesinden iplik yapımına ve boyama işlemine, dokuma hazırlıktan dokuma süresince ve dokuma sonrası işlemlere kadar değişik araçlar kullanılmaktadır. Kirkitli, mekikli ve mekiksiz dokumaların tezgahları genel yapıda benzerlik göstermiş olsa da farklı özellikler içermektedir. Tezgahların yanı sıra çözülerin hazırlanmasından dokuma işleminin gerçekleştirilmesine kadar da pek çok yardımcı araç kullanılmaktadır.

Halı ve düz dokumaların geleneksel olarak üretimlerinde sarma tip, germe tip ve yer tezgâhları kullanılır.

Fotoğraf 39. Sarma Tipi Tezgah (Hilvan)

Sarma Tip Tezgâhlar: Ülkemizde en çok kullanılan tezgah tipidir. Dokunan halı, alt merdanenin üzerine sarılarak halı dokunmasına devam edildiği için “sarmalı tezgah” adını almıştır. Bu tezgahlarda dokunacak halının çözüğü başka bir çözü aparatında çözüldükten sonra tezgaha aktarıldığı için çözüğünün hatasız çözülmesi, çözüğünün tezgaha düzgün aktarılması, tezgaha aktarıldıktan sonra çözüğünün gevşek olan telleri varsa teker teker bağlanarak mümkün olduğu kadar hepsinin aynı gerginliğe getirilmesi gerekir (Yazıcıoğlu, 1992; 52-53). Şanlıurfa il ve ilçe merkezlerinde açılmış olan kurslarda kullanılan tezgahlar, sarma tezgahlardır.

Germe Tip (Düz) Tezgâhlar: Germe tezgâhlar, ahşap ve metal olarak iki türde yapılır. En önemli özelliği, alt ve üst leventlerin kendi etrafında dönmeyip alt levendin aşağı yukarı levant yuvasında hareket etmesidir. Ahşap germe tezgâhlarda alt levendin sabitleştirilmesi kama (takoz) ve vidalı gergi demiriyle, metal germe tezgâhta ise yan dikmelerde bulunan gerdirme sistemiyle sağlanır. Çözü tezgâh üzerinde çözülür. Halı alt levende sarılmaz. Tezgâh gevşetilerek dokunan kısım alt levant üzerinde arkaya doğru kaydırılır. Sonra sıkıştırılarak önceki gerginliğe getirilir. Bir özelliği de istenen boyutta halı dokuma imkânı olmayışıdır. (Öztürk, 2007: 44).

Yer Tezgahı: Levent (merdane) vazifesi gören iki adet sırık, üç çatal yatak ve dört adet (zemine) çakılan kazıktan oluşmaktadır. Sırıklar, yere çakılan kazıklara açılan deliklere geçirilir veya sağlamca bağlanır. Kazıklar ve sıırıklar arasındaki mesafe, dokunacak olan halının enine ve boyuna göre ayarlanır. Çözgü sıırıklar arasında ve yere paralel olarak çözülür. Daha sonra, dikilen üç çatal ayaktan iki tanesine gücü ağacı bağlanıp gücüleme işlemi yapılır. Varangelen ağacı takılır. Ağızlık ipi geçirilip zincir ve kilim dokuması yapılarak dokuma işlemine başlanır (Öztürk,2007: 44).

Mekikli dokumaların geleneksel olarak üretimlerinde çukur tezgâhlar, yüksek tezgâhlar ve kamçılı tezgâhlar kullanılmaktadır.

Çukur Tezgah: Tamamen ağaçtan yapılmış olan çukur tezgâhlar iki adet gücü, mekik, uzatma tahtası, bağlaç, elgeç, ayak pedalı, bir adet üst denge tahtası ve tarak kısımlarından oluşur. Şanlıurfa yöresinde, evlerde ve cülhacılarda çukur tezgah kullanılmaktadır ve bu tezgaha “cülhalık” ismi verilmektedir.

Yüksek Tezgah: Bu tezgâhların yerden yüksek kurulmasından başka çukur tezgâhlardan hiçbir farkı yoktur. Sadece biraz daha derli topludur. Dokuyucu da çukurda oturmak yerine, tezgâhın çatısına bağlı düz ve genişçe bir tahta üzerine oturarak çalışmaktadır. Çukur tezgâhlarda olduğu gibi yine iki pedallıdır. Tezgâhın çukur ya da yüksek olması kurulacak yerin durumuna ve kuracak kişinin inkânına bağlıdır (Öztürk,2007: 50).

Kamçılı Tezgah: Diğer tezgâhlardan en önemli farkı; mekiğin el ile değil de kamçı aracılığı ile atılmasıdır. Bu sistem el tezgâhlarına büyük bir hız kazandırmıştır. Gücülerin çelik tel ve tarakların demir olması dışında diğer bir özelliği de sökölüp takılabilir olması nedeniyle, kolayca bir yerden kaldırılıp başka bir yere kurulabilmesidir. Şanlıurfa yöresinde kullanılan kamçılı tezgâhlarda iplik ile örgü gücüleri ve demir tarak kullanılmaktadır.

Fotoğraf 41. Yer Tezgahı

Fotoğraf 40. Viranşehirdeki Halı Kursu

Kullanılan Yardımcı Araçlar

Bıçak: Dokuma sırasında fazla gelen atkı ve desen ipliklerinin kesilmesi için kullanılır.

Ceylan Boynuzu: Çözgü yüzölü dokumalarda atkı atıldıktan sonra çözgü ipliklerinin çekerek yerleştirilmesi amacıyla kullanılan el aracıdır. Şanlıurfa yöresinde özellikle çözgü yüzölü dokumaların yapımında, çözgülerin üst kısma çıkarılmasında kullanılmaktadır.

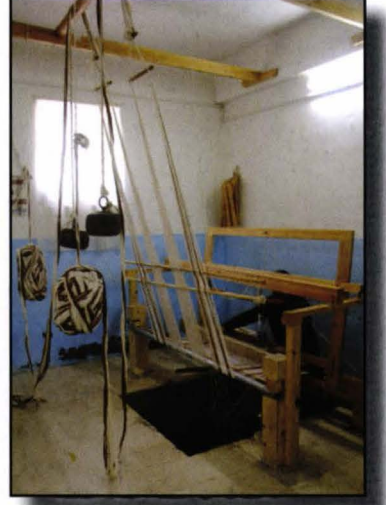
Çıkırık: Yünün iplik haline getirilmesinde kullanılan, ahşap veya demirden yapılmış, kol veya ayak yardımıyla döndürülen bir kasnaktan ve bu kasnağa bağlı olarak dönen, eğrilen iplik üzerine sarıldığı bir milden (iğ) meydana gelen iplik eğirme aletidir.

Fotoğraf 42. Evlerde Kullanılan Çukur Tezgah

Fotoğraf 43. Kamçılı Tezgah

Fotoğraf 44. Çıkırık ve Ceylan Boynuzu

Kirkit: Düz el dokumalarında ve halılarda çözgüler arasında, dokumanın enine geçirilen atkılar ve düğüm ipliklerini sıkıştırmaya yarayan ağaçtan, hayvan kemiklerinden ya da demirden yapılmış el ya da çatal gibi dişli bir alettir.

Makas: Halı dokurken atılan ilme ipliklerinin yani havlarının kesilmesi ve halı yüzeyinin düzgünleştirilmesi için kullanılır.

Yün Tarağı: Kırkılan yapağının yıkanıp kurutulduktan sonra, elyafların aynı yönde birbirine paralel hale getirilmesinde kullanılan alettir. Şanlıurfa'da geleneksel ipliklerin hazırlanmasında yün tarağı kullanılmıştır. Geleneksel iplik tarama, eğirme işlemleri çok az yapılmaktadır. Fabrikasyon iplikler tercih edilmektedir.

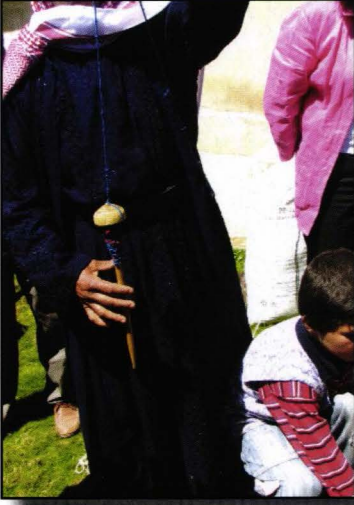
Fotoğraf 45. Viranşehir'de Kullanılan Kirkir

Fotoğraf 46. Viranşehir'de Kullanılan Halı Makası

Kirmen: İp eğirmek için kullanılan, yaklaşık 20 - 25 cm uzunluğunda, bir çubuğa "+" şeklinde geçirilmiş, iki ahşap parçadan meydana gelen alettir.

İğ (Teşi): İplik yapmak (eğirmek ve katlamak) için kullanılan, 20 - 30 cm uzunluğunda, yukarıdan aşağıya doğru kalınlaşan ve alt ucuna ağırşak takılı olan alettir. Şanlıurfa yöresinde bu alete, “tevşi” ismi verilmektedir (Fotoğraf 47) .

Fotoğraf 47. Teşi

Mekik: Üzerinde atkı ipliklerinin sarıldığı masurayı taşıyarak açılan ağızlıktan atkının geçirilmesini sağlar. Şanlıurfa’da cülhacılar tarafından kullanılmaktadır.

Tarak: Çözü ipliklerinin kumaştaki sıklığını düzenler ve atkı atıldıktan sonra üzerine takıldığı tefe yardımıyla atkının sıkıştırılmasını sağlar. Kumaş enini belirler. Tarak üzerinde bulunan dişlerin 10 santimdeki sayısı, tarak numarasını verir.

Gücü: Culhacıların “kücü” dediği bu parça, yuvarlak tahta çubuktan yapılmış bir çerçevenin içinde pamuk ipliği veya sicimden oluşturulan gücü iplerinden meydana gelmiştir. Culhalıklarda en az arka arkaya iki gücü bulunur. Dört gücülü culhalıklar da mevcuttur. Gücüler üst taraftan “düzen ağacı” denilen tezgahın çatısına asılmış, alt tarafta ise ayaklara bağlanmıştır (Akpınarlı, 1996: 23)

Çözü Dolabı: Culha dokumacılığında, çözü çözme işleminde kullanılmaktadır. Tam ortadan iç içe geçmiş iki müstakil çerçeveden oluşmaktadır. Bu çerçevelerin ortasından mihver geçirilmiştir. Mihverlerin uçları yere ve tavana dönecek şekilde sabitlenmiştir.

Kullanılan Gereçler

Hammaddelerin işlenmeye hazırlanması, eğrilmesi, iplik yapılması, ipliklerin dokunması, örülmesi veya yıkanması, kaynatılması, ağartılması, iplik veya dokumalara istenen niteliklerin verilmesi, istenmeyen niteliklerin giderilmesi gibi tüm işlemler tekstilin kapsamına girmektedir. Herhangi bir tekstil ürününün ortaya çıkması için ürünün oluşturulmasında kullanılan hammadde çok önemlidir (Kaya ve Yazıcıoğlu, 1992:1-3). Başlangıçta doğada bulunan hammaddeler taş, kemik, tahta gibi materyallerden yapılan araçlarla iplik haline getirilerek dokuma oluşturulmuştur. Günümüzde ise doğal elyaflara alternatif olarak üretilen yapay ve sentetik elyaflardan yapılan iplikler de dokumacılıkta kullanılmaya başlanmıştır. Dokumacılıkta çözü, atkı, ilme ve desen iplikleri kullanılmaktadır:

Çözü İpliği: Dokumaya başlamadan önce hazırlanan, dokumanın iskeletini oluşturan ve dokuma boyunca yan yana sıralanan ipliklere denir. Şanlıurfa’da ... ismi verilmektedir.

Atkı İpi: Çözü ipliklerinin arasından enine geçirilen ipliklerdir. Şanlıurfa’da ... ismi verilmektedir.

İlme İpi: Çözü ipliklerinin üzerine düğüm atılarak halının havlı yüzeyini meydana getirmek için kullanılan ipliklerdir.

Desen İpi: Üç iplik sistemine göre dokunan dokumalarda (cicim, zili vb.), çözü ve atkı ipliklerinden başka deseni oluşturmak amacıyla kullanılan ipliklerdir.

Fotoğraf 50. Gücüler

Fotoğraf 51. Çözü Dolabı

Kullanılan Teknikler

Dokuma teknikleri kullanılan hammadde, araç ve yapım tekniklerine göre sınıflandırılmaktadır:

Mekikli Dokumalar: Dokuma sırasında gücü çerçevelerinin hareketiyle çözgü ipliklerinin arasında meydana gelen aralıktan atk ipliği, mekik aracılığıyla geçirilen ve dik, çukur, kamçılı ve yüksek tezgah olarak bilinen tezgahlarda dokunan dokumalara “mekikli el dokumacılığı” denir. Mekikli dokumalar, çözgü ipliklerinin farklı şekillerde açılıp atk ipliği geçirilmesiyle değişik bağlantılar elde edilen kumaşlardır (Akpınarlı, 1996: 12)

Fotoğraf 52. Yün Yumağı (Harran Çiçek Köyü)

Şanlıurfa yöresinde “culhalık” adı verilen ilkel tezgahlarda pamuklu, yünlü ve ipek ipliklerin atkıda ve çözgüde birlikte kullanılmasıyla meydana getirilen, çoğunlukla bezayağı tekniğinde, “culha” adı verilen dokumalar bulunmaktadır. Culha dokumacılığı, Şanlıurfa ilinde diğer mekikli dokumalara oranla daha fazla gelişmiştir. Eskiden hammaddelerin mamul haline gelinceye kadar bütün işlemleri el ile yapılırken günümüzde fabrikasyon olarak yapılan gereçler kullanılmaktadır (Akpınarlı, 1996: 20).

Şanlıurfa culhacıları tarafından “yaşmak”, “aba”, “puşi”, “ehram” ve “futa” ismi verilen ürünler yapılmıştır. Mesleği devam ettiren ustalar tarafından yamşak ve puşi üretimi sürdürülmektedir.

Yaşmak: Pamuk ve ipek iplik kullanarak bezayağı (düz) ve dimi (dügür) örgüler ile dokunan, erkek ve kadınların başlarına örtülen örtülerdir (Akpınarlı, 1996, 53). Yaşmaklar renkli ipliklerle küçük ve büyük kareli, ince ve kalın çizgili olarak yapılmaktadır. Dokuma işleminden sonra nakışçı ustaları tarafından ipek iplik ile “suzeni” işlemler yapılmaktadır. İşleme ustaları, desenleri yaşmak üzerine çizmeden işlemektedir. Dokumadaki ve işleme-

Fotoğraf 53. Nakışçı Ustası

deki desenlemelere göre yaşmaklar “hışvalı”, “ahmediye”, “kuru hafız”, “şakkalı”, “direkli”, “dümbüllü” isimlerini almaktadır (Bakınız bilgi formu....).

Puşi veya Puşu: İpek iplik ile dimi tekniğiyle dokunan başörtüleridir. Kadınlarda beyaz, erkeklerde siyah renkli olanlar kullanılmaktadır. Puşularda düğür tekniği kullanılmıştır. Erkekler tarafından bele sarılarak kuşak şeklinde de kullanılmaktadır (Bakınız bilgi formu....).

Aba: Şanlıurfa’da erkekler tarafından giysilerinin üzerine giydikleri palto türünde bir giysidir (Akpinarlı,1996,53). Aba yapımında kullanılan kumaşlar, culhacılar tarafından dokunmaktadır. Yünün doğal rengi olan krem ve kahverengi ile dokunan abalar, Karacadağ bölgesinde; siyah ve krem rengi ile dokunan abalar ise Fırat ve çevresinde giyilmektedir. Özel

günlerde bu abaların işlemeli olanları tercih edilmektedir.

Ehram: Şanlıurfa’da kadınların başlarından itibaren bütün vucutlarını örtecek şekilde kullandıkları örtülerdir. Çoğunlukla orta yaşlılar ve yaşlılar tarafından kullanılmaktadır. 80 - 100 cm eninde iki şak biraraya getirilerek dikilmiştir. Kenarlarında kısa saçaklar bulunmaktadır. Dış kenarları “baş tahta” ismi verilen ince bordürle çevrelenmiştir. Atkı ve çözüğü iplikleri yün, desen iplikleri ise ağartılmış pamuk ipliğidir. Zemininde bez ayağı örgüsü, desenlerde ise el brokarı kullanılmıştır. “Eriş”, “mekik”, “dut”, “sandıklı”, “bademli” vb. isimler verilen motifler yüzeyi süslemektedir.

Fıta veya futa: Çözüğü ve atkılarında pamuk ipliği kullanılarak bezayağı tekniği ile dokunmaktadır. Günümüzde artık kullanılmayan fıta, kırk - elli yıl önce genç kızlar tarafından sokağa çıkarken örtülen bir örtüdür. İki renkli, küçük kareli olarak dokunmuştur. Culha dokumalar da “şakkalı” ismi verilen yamşaklarla aynı özelliklere sahiptir.

Yörede culha dokumacılığı yapan culha ustası Mehmet Karataş’tan alınan bilgilere göre, culha üretim aşaması önce çözüğü ipliklerinin hazırlanmasıyla başlamaktadır. Büyük bobinler halinde alınan iplikler önce makine yardımı ile çile haline getirilmektedir. Renkli çalışma yapılacaksa çileler önce boyama işleminden geçmektedir. Boyanmış çileler, makinede küçük bobinler haline getirilmekte ve cağlık kısmına taşınmaktadır. Atölyedeki cağlık kapasitesi 40 yukarıda, 40 aşağıda olmak üzere toplam 80’dir. Buraya yerleştirilen bobinler üretilecek kumaşın en ve boy ölçülerine uygun sayı ve uzunlukta hesaplanarak çözüğü dolabına sarılmaktadır. Çözüğülerin birbirine karışmaması metalden yapılmış, yörede “ellik” adı verilen delikli parçayla sağlanmaktadır. Çözüğüye yörede “direzi”, çözüğü hazırlamaya “direzi sökme” adı verilmektedir. Çözüğü dolabından büyük yumaklar halinde alınan çözüğüler, yörede “tutkal” denen sertleştirme işlemine tabi tutulmaktadır. İpek veya floş iplikler, inceltirilmiş boncuk tutkal ile sertleştirilmektedir; pamuk iplikler ise sulandırılmış, kaynatılmış unlu bulamaç ile haşıllanmaktadır.

Çözüğü iplikleri daha sonra gücüleme işlemlerine tabi tutulmaktadır. Gücüleme sırası çerçeve sayılarına göre 1-3-2-4 olarak devam etmektedir. Dokuma esnasında yörede “düğür” adı verilen dimi dokuma yapılırken ayak basım sırası 1-4-2-3 olarak devam etmektedir. Bezayağı dokuma yapıldığında ise ikişer ayağa birlikte basılmaktadır; onun sırası ise önce 1. ve 2., daha sonra 3. ve 4. ayaklara birlikte basma şeklindedir.

Fotoğraf 54. Karacadağ Bölgesinde Giyilen Aba

Fotoğraf 55. Eham

Fotoğraf 56. Çağlık, Elcek ve Çözü Dolabı

Tezgahda kumaşın gerginliğini sağlayan parçaya yörede “mitit” (cımbar) adı verilmektedir. Bazı yörelerde metal olanlarına da rastlanan mitit, tefe önünde yer alan kumaşın eninin düzgün ve gergin olmasını sağlamaktadır. Dokunmuş kumaş, “köprü” adı verilen kısmın üzerinden geçirilerek sermine (kumaşın sarıldığı levante) sarılmaktadır. Kumaş ilerledikçe serminin sarılabilmesi, kumaşın gerginliğinin sağlanabilmesi ve serminin sabitlenebilmesi için “mefrenk” denilen bir parça kullanılmaktadır. Tezgahlarda dört adet iplikle örülmüş gücü telleri, üstte “kuşçağız” adı verilen parçalarla direğe tutturulmaktadır. Kamçılı tezgahlarda, kamçı çekildikçe atkı ipliği sağa ve sola doğru giderek dokumayı oluşturmaktadır. Atkı ipliğini taşıyan mekik, “mekik cepliği” adı verilen kısımdan kayarak karşı tarafa geçmektedir.

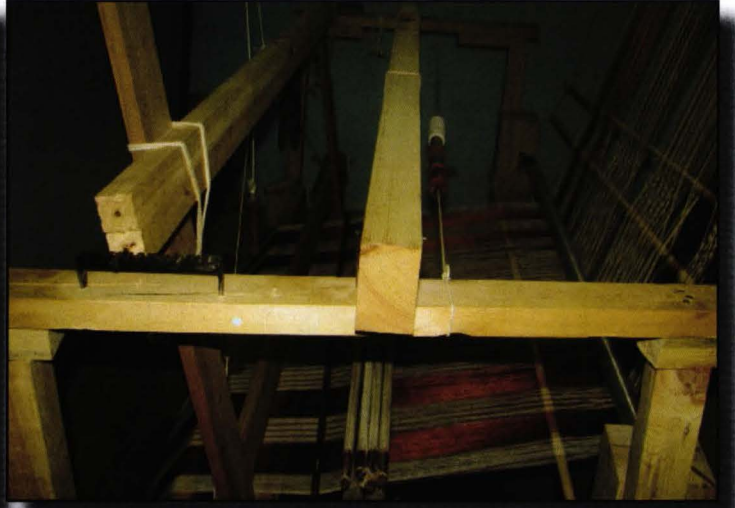
Dokuma tezgahının arka kısmında, çözgülerin çapraz durmasını sağlayan ahşap parçalara “yay” adı verilmektedir. Çözgü fazlalığı, tezgahın arkasında yaylarda çaprazlanarak yukarıdaki “helaka” adı verilen ahşap direk üzerinden geçirilmektedir. Çözgünün gergin durmasını sağlamak için grup halinde düğümlenen çözgüler “gecek” adı verilen ahşap çubuklara, daha sonra da “dolan taşı” adı verilen ağırlıklara bağlanmaktadır.

Şanlıurfa’da culhacılık denilen mekikli dokumaları yapan ustalarımız hışvalı, ahmediye, direkli vb. gibi isimlerle ürettikleri ürünleri daha sonra işleme ustalarına göndermektedir. İşleme ustaları, bu ürünlere makine ile suzeni tarzında işleme yapmaktadır.

Kirkitli Dokumalar: Atkı, ilme veya desen ipliklerinin ağaçtan veya demirden yapılmış “kirkit” adı verilen alet ile vurularak sıkıştırılmasıyla yapılan el dokumalarına “kirkitli dokumalar” denir. Kirkitli dokumalar; düz kirkitli dokuma (kilim, cicim, zili, sumak) ve havlı kirkitli dokuma (halı ve tülü) olarak ikiye ayrılmaktadır (Onuk, Akpınarlı, Ortaç, Alp, 2004: 44). Şanlıurfa’da yapılan araştırmada, il merkezinde kilim ve cicim dokumacılığının halk tarafından yapılmadığı gözlemlenmiştir; ilçe ve köylerde ise günümüzde çok az sayıda yapıldığı tespit edilmiştir. Bu tip dokumacılığın Halk Eğitim merkezlerinde, kaymakamlıklarda ve valiliğe bağlı kurslarda sürüldüğü görülmüştür. Kurslarda sürdürülen kirkitli dokumaların çoğunluğu tüccarlar tarafından yürütülen halı dokumacılığıdır (Şanlıurfa merkezde Topdağı ve Eyyübiye’de yaklaşık üç yüz tezgah çalışmaktadır).

Fotoğraf 57. Mekikli Tezgahın Genel Görünümü ve Mitit, Tarak, Tefe, Gücüler, Köprü, Kuşçağız Bölümleri

Fotoğraf 58. Tezgahın Dolan Taşı, Gecek, Ayak, Yay, Gücü Bölümleri

Kilim: Çözümlerden atkı atmak suretiyle, tezgahda el ile dokunan, halıdan daha ince ve tüysüz bir nevi dokumadır (Gönül, 1984: 148). Düğümlü halı dışında havsız dokuma yaygılar arasında ülkemizde en tanınmış olan dokumalardır. “Kilim” terimi her ne kadar çok geniş anlamda kullanılsa da ve bütün havsız dokuma yaygıları kapsamını içine alsın da kilim; cicim, zili (sili), sumak gibi dokuma yaygılardan oldukça farklı tekniklerde dokunmuş bir yaygıdır (Acar, 1975: 19).

Fotoğraf 59. Çile ve Bobin Hazırlama Makineleri

Kilim tekniği dokunurken çözgü ipliklerinin arasından geçen atkı iplikleri belirli motif alanlarında gidip geri dönerken en son çift çözgüye dolanarak geri döndüklerinden, iki ayrı renkteki atkı ipliklerinin karşılaştığı dikey çizgilerden birer ilik meydana gelir. Bu tür kilimlere “ilikli kilim” denir. Bu iliklerin açık bırakılma şekilleri, çeşitli tekniklerle kapatılması ya da dikey çizgilerden kaçınılarak ilik meydana getirilmeden dokunması ile değişik kilim türleri ortaya çıkmaktadır.

Yörede kilim dokumacılığının çoğunlukla Siverek, Viranşehir, Birecik, Suruç ilçelerindeki Türkmen boyları tarafından yapıldığı tespit edilmiştir. Ancak günümüzde kilim üretimi çok az yapılmaktadır. Siverek Kaymakamlığı tarafından açılan kurslarla Karakeçili kilimleri yeniden üretilmektedir.

Cicim: Dokuma sırasında desen ipliğinin, desene göre farklı sayılarda çözgü iplikleri üzerinden atlatılarak geçirilmesi ve her desen sırasından sonra atkı ipliği atılarak sıkıştırılmasıyla oluşturulan dokumalara “cicim” denir (Soysaldı, 1996, 214). Cicim dokumaları; seyrek motifli cicim, sık motifli cicim, atkı yüzü seyrek motifli cicim ve atkı yüzü sık motifli cicim olmak üzere dört farklı şekilde dokunmaktadır.

Fotoğraf 60. İşleme Aşaması

Yörede çözgü yüzlü ve atkı yüzlü cicim olmak üzere iki çeşit cicim örneği tespit edilmiştir. Atkı yüzlü cicim yaygın olarak ilçe ve köylerde bulunmaktadır. Çözgü yüzlü cicim ise Siverek, Harran, Viranşehir ilçelerinde ve bu ilçelerin köylerinde üretilmiştir ve halen üretilmeye devam etmektedir.

Zili (Sili): Üç veya daha fazla iplik sistemine dayanarak yapılan bir düz dokuma yaygı türüdür. Zili dokumalarda, motifler teknik zorlamalar nedeniyle geometrik, dik ve verrev çıkışlıdır. Desene göre, desen ipliklerinin arasına sıra boyunca 2 üst - 1 alt veya 3 üst - 1 alt gibi atlamalarla dokunur. Atlamalar üst üste gelecek şekilde tekrarlanarak düz zili, her sırada kaydırılıp tekrarlanarak çapraz zili meydana gelir. Çift kat görümlü, kalın ve sağlam dokumalardandır. En belirgin diğer bir özelliği de arka ve ön yüzünün görüntüsü farklıdır (Akpınarlı ve diğerleri, 2005: 120).

Sumak: İki veya üç iplik sistemiyle dokunmaktadır. Aynı renkteki desen alanında, desen ipliklerinin çözgü çiftlerine sürekli sarılması ile oluşmaktadır. Kendi alanında çözgüye sarıldığı gibi arkadan yana veya yukarı dönerek diğer desen alanlarında da sarılmaya devam etmektedir (Öztürk, 2007: 64)

Fotoğraf 61. Kilim

Halı: “Çözgü” veya “arış” denilen birbirlerine paralel, dikey, gergin iplikler ile doldurulmuş tezgahlarda düğüm bağlamak ve bunları sıkıştırmak için, aralarından atkı ipliği geçirilerek değişik renkli yün iplerden el ile dokunan, çeşitli örneklerden ibaret seccade, örtü vb. belirli ihtiyaçları karşılamak için ama daha çok yere sermek için kullanılan üstü tüylü, kalın bir üründür (Gönül, 1984: 148).

Fotoğraf 62. Atkı ve Çözümlü Yüzlü Cicim

Fotoğraf 63. Sumak

Fotoğraf 64. Hali

Şanlıurfa'da yapılan alan araştırmasında Şanlıurfa Merkez, Birecik, Suruç, Siverek ve Viranşehir ilçe ve köylerinde geleneksel halılar tespit edilmiştir. Bu halıların üretimi günümüzde yapılmamaktadır. Ancak Şanlıurfa Merkez, Hilvan ve Viranşehir ilçelerinde kaymakamlık ve valiliğe bağlı halı dokuma atölyeleri bulunmaktadır. Bu atölyelerde halı üretimi tüccarlar tarafından yapılmaktadır. Şanlıurfa Merkez'de iki, Hilvan'da bir atölyede çözgüsü ve atkısı pamuk, ilmesi yün - ipek olan kaba kalitede halılar üretilmektedir. Viranşehir'deki kursta ise Hereke halıları dokunmaktadır.

Şanlıurfa Merkez'de valiliğe bağlı "Şanlıurfa El Sanatlarını Araştırma Geliştirme Tanıtım Üretim ve Pazarlama" projesi kapsamında açılan kurslarda, yöreye ait halıların özelliklerine sadık kalınarak yeni üretimler gerçekleştirilmektedir.

Mekiksiz Dokumalar: Yün, pamuk, keten, kıl ipliklerinin çözgü ve atkı olarak kullanıldığı; "palaz", "kolan", "çarpana" (kartlı - kartsız dokumalar) olarak adlandırılan ve heybe, torba, yaygı, kuşak vb. yapımında kullanılan dokumalardır.

1912 yılından beri yerli ve yabancı kaynaklarda cicim; çözgü, atkı iplikleri arasına renkli desen iplikleri atılarak sıkıştırılmak suretiyle mey-

Fotoğraf 65. Merkezde Üretilen Seccade Örneği

dana getirilen dokuma olarak adlandırılmaktadır. Anadolu’da uzun yıllardan beri yaygın olarak dokunmuş ve bazı bölgelerimizde bugün de dokunmakta olan “çözüğü yüzlü cecim” türlerine ve dokumalarına yer verilmemiştir (Görgünay, 1999: 189). Oysa ki, 1989’da yapılan araştırmalarda, farklı cecim türlerinin de yaygın bir şekilde dokunmuş olduğu tespit edilmiştir. Çözüğü yüzlü cecimler, Anadolu’da özellikle kışı soğuk geçen bölgelerde, köylerde yaygın olarak kullanılmıştır (Görgünay, 1986: 50-52).

Şanlıurfa yöresine ait çözüğü yüzlü cecimler genelde 35 - 50 cm genişliğinde ve 10 - 15 m uzunluğunda dokunmuştur. Dokunan dar parçalara “şak” ismi verilmektedir. Kesilerek, kullanılacak yere göre yan yana dikilerek dokumaların enleri ayarlanmıştır. Çözüğü yüzlü cecim dokumalar, ensiz olarak dokunduğundan da anlaşılabilir gibi, yörede yer tezgahlarında dokunmaktadır (Fotoğraf 67). Bu tip dokumalarda yer alan motifler, geniş ve dar şeritler halinde yan yana sıralanarak kullanılmıştır. Motifler genellikle geometrik şekiller olarak ifade edilse de oldukça eski dönemlere kadar uzanan Türk damgalarından izler taşımaktadır.

Fotoğraf 66. Mekiksiz Dokuma Örnekleri

Yörede kullanılan çözüğü yüzlü dokumaların tezgahına “natu (örme)” ve “rasre (giden yol)” adı verilmektedir. Dokuma anında mekik gibi ağızlık arasında kullanılan, çözüğüleri ikiye ayırmaya yardımcı olan enli ahşap parçaya “misaç” yani “örme aleti” denilmektedir. İplikten yapılmış gücülere “nire”, uzunca bir çubuğa sarılı olarak kullanılan atkıya da “minşa” adı verilmektedir. Ağızlıktan atkı ipliği geçirildikten sonra önce ağızlık değiştirilmekte, sonra mekik gibi olan enli ahşap dik konuma getirilmekte ve atkı ipliği dokuyucu tarafından ayak parmağına sarılarak gergin tutulmaktadır. Çözüğü iplikleri, atılan atkı üzerine rahatça çıkabilmesi için ceylan boynuzunun ucu ile bölüm bölüm yukarı çekilmektedir. Böylece hem sıkıştırma işlemi tamamlanmaktadır hem de atılan atkı ipliği gizlenmektedir.

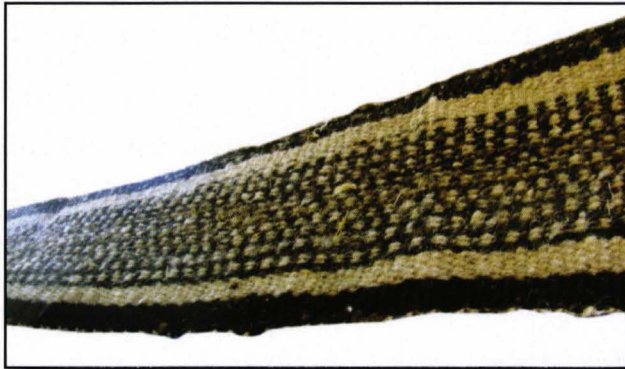
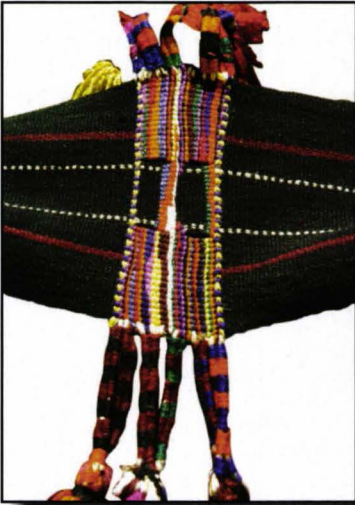
Mekiksiz dokumaların bir diğer çeşidi olan kolon dokumalar veya bir diğer adıyla çarpına dokumalar ise dar, uzun, şerit halinde dokunmaktadır ve eşya bağlamak, taşımak, süslemek için kullanılmaktadır (Onuk, Akpınarlı, Ortaç, Alp: 2004:?). Şanlıurfa yöresinde de üretilen bu dokumalar, yöre halkının yaşantılarını geçirdikleri

Fotoğraf 67. Çözgü Yüzlü Dokuma Tezgahı (Harran-Çiçek Köyü)

çadırlarda; sepet, çuval, heybe gibi taşıma araçlarında; hayvanların koşum takımlarında, develerinin başını süslemede; kadın giyiminde; önlük, elbise, kuşak bağı, çocuk kundağı, beşik bağı yapımında kullanılmıştır. Günümüzde ise bu dokumalar daha çok süsleme malzemesi olarak tercih edilmektedir.

YÖREDE YAPILAN DOKUMA ÜRÜNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Halı

Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerinde halı dokumacılığında kullanılan gereç özellikleri ile ilgili veriler değerlendirilerek Tablo 11’de sunulmuştur:

Tablo 11. Gereç Özellikleri

İlçeler	Çözü		Atkı		İlme	
	Yün	Pamuk	Yün	Pamuk	Yün	Pamuk
	n	n	n	n	n	n
Akçakale		1		1	1	
Birecik	21	2	23		23	
Bozova		8	1	7	8	
Ceylanpınar						
Halfeti	1		1		1	
Harran						
Hilvan	1		1		1	
Merkez	3		3		3	
Siverek	1	1	1	1	2	
Suruç	2	2	3	1	3	1
Viranşehir	9		9		9	
Toplam	n	38	42	10	51	1
	%	73.1	80.7	19.2	98.1	1.9

N=52

Tablo 11 incelendiğinde halı dokumacılığında kullanılan çözgü ipliklerinde, yün ve pamuk ipliğinden en çok % 73.1 değerle yün ipliğinin tercih edildiği görülmektedir. Atkı ipliğinde % 80.7 değerle, ilmede % 98.1 değerle yine yün ipliği kullanıldığı görülmektedir. Buna göre Şanlıurfa yöresinde yaşayan Türkmen boylarının, ana geçim kaynaklarının geçmişten günümüze hayvancılık olması ve yün ipliğinin kendi hayvanlarından elde edilen elyaf olması bakımından, tercihleri yün ipliği doğrultusunda olmaktadır. Çok eski örneklerde pamuk iplikleri tespit edilmemiştir. Günümüze yaklaştıkça pamuk ipliği, çözgü (% 26.9) ve atkı (% 19.2) ipliğinde kullanılmıştır.

Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerinde halı dokumacılığında kullanılan renk özellikleri ile ilgili veriler değerlendirilerek Tablo 12’de sunulmuştur:

Tablo 12. Renk Özellikleri

İlçeler	Kırmızı	Siyah	Kahverengi	Krem	Gri	Lacivert	Yeşil	Sarı	Mavi	Turuncu	Bej	Pembe
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
Akçakale	1	1	1	1	1							
Birecik	21	19	20	20	1	10	11	18	10	1	5	
Bozova	6	7	2	1	7		1	3				
Ceylanpınar												
Halfeti	1	1		1								
Harran												
Hilvan	1	1		1				1				
Merkez	2	2	1	2		1	1	1				
Siverek	1	2	1	1	1			1				
Suruç	4	3	1	3	1	2	1	3	3		1	1
Viranşehir	9	7	3	6	2	5	4	6	3			5
Toplam	n	46	43	29	36	13	18	33	16	1	6	6
	%	88.4	82.7	55.7	69.2	25	34.6	34.6	63.4	30.7	11.5	11.5

Tablo 12 incelendiğinde halı dokumacılığında en çok % 88.4 ile kırmızı rengin kullanıldığı; bunu sırasıyla siyah, krem (doğal renk), sarı, kahverengi, yeşil, lacivert, mavi, gri, bej, pembe ve turuncunun izlediği görülmektedir. Bu renklerden siyah, bej, gri ve kremde boyama işlemi yapılmamaktadır; elyafın doğal renkleridir. Günümüze yakın örneklerde ise siyah renge boyanmış iplikleri görmek mümkündür. Türklerde kırmızı renk, her zaman en çok kullanılan renk özelliğini taşımıştır. Bunun birçok nedeni olmasına rağmen dokumacılıktaki en önemli nedeni, kırmızıya rengini veren ve “kök boya” denilen bitkisel boyar maddenin ülkemizde ve doğada çok bulunmasıdır. Dokumacılıkta, doğal boyar maddelerle boyanmış ipliklere halk arasında “kökboyalı” ismi verilmektedir. Şanlıurfa halılarının renklendirilmesinde de doğal boyama yapıldığından en çok kök boya ile boyanmış kırmızı renk ve tonlarını görmek mümkündür. Yörede kök boya, nar, ceviz, mazı, çivitotu, sütleğen en çok kullanılan bitkiler olmuştur. Bugün Şanlıurfa’da doğal boyacılığın yapılmadığı, fabrikasyon ipliklerin tercih edildiği de tespit edilmiştir.

Tablo 13. Motif Özellikleri

İlçeler	Gerdanlık	Boncuk	Ayna	Nik	Gol	Şahmeran	Yıldız	Küpeli	Kurbağa	Kazayağı	Pıtrak	Göz	Kandil	Cami	Karagöz	Çengel	Hayat Ağacı	Zincir	Makası	Muska	Kurtağı
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
Akçakale	1	1	1																		
Birecik	5		8	5	4	8	2	1	1	1									1	3	
Bozova	3		1				4				1										1
Ceylanpınar																					
Halfeti	1				1																
Harran																					
Hilvan											1	1	1							1	
Merkez				1											1		1	1			
Siverek					1					1				1							
Suruç	2		1	1	1	1	1	3							1	1					
Viranşehir	5		6	1			3			2		2	2	2		1	2		1	2	
Toplam	17	1	17	8	7	9	10	4	1		2	3	3	3	2	2	3	1	2	6	1
n %	32.7	1.9	32.7	15.4	13.4	17.3	19.2	7.7	1.9	3.8	3.8	5.7	5.7	5.7	3.8	3.8	5.7	1.9	3.8	11.5	1.9

N=52

Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerinde halı dokumacılığında kullanılan motif özellikleri ile ilgili veriler değerlendirilerek Tablo 13’de sunulmuştur:

Tablo 13 incelendiğinde, halı dokumacılığında çok zengin motif özellikleri görülmektedir. Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerinde tespit edilen halılarda farklı motif özelliklerini taşıyan elli iki halı örneği üzerinde çalışılmıştır. Bu halılarda yirmi bir adet farklı motif tespit edilmiştir. Bu motifler, halıların ince ve kalın bordürlerinde, zeminde farklı kompozisyon şekillerinde yerleştirilmiştir. En çok kullanılan motifler, % 32,7 değerle gerdanlık ve ayna motifleridir (Bkz. motif çizimleri S....). Bunu sırasıyla yıldız, şahmeran, nik, gol, muska, küpeli, hayat ağacı, göz, kandil, makası, cami, kazayağı, pıtrak, karagöz, çengel, zincir, boncuk, kurbağa ve kurtağı izlemektedir. Gelenekleri, görenekleri, yaşam biçimini vb. kültürel özellikleri taşıyan motiflerde bölgesel isimler ve şekiller görülmektedir. Ülkemizin çeşitli bölgelerine yerleşen Türkmenlerin Anadolu’ya giriş noktalarından biri olan Şanlıurfa ilinde yaşayan Türkmen boylarının kültürel özelliklerini, halı motiflerinde görmek mümkündür.

Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerinde halı dokumacılığında kullanılan düğüm sıklıkları ile ilgili veriler değerlendirilerek Tablo 14’de sunulmuştur:

Tablo 14 incelendiğinde, Şanlıurfa yöresinde dokunan halılarda gördes (Türk) düğümü kullanılmıştır. En çok % 21.1 değeri ile 20x20 düğüm sıklığı kullanılmaktadır; bunu sırasıyla 19x19, 18x18, 22x22, 13x13, 16x16, 28x32, 17x17 izlemektedir. En az kullanılan ise 8x8 ve 24x24 düğüm sıklıklarıdır. Düğüm sıklığı halıda kaliteyi yansıtan bir özelliktir. Halılarda kalite, 10 cm’deki ilmek ve 10 cm’deki atkı sayısına göre belirlenir. Ülkemizin hemen hemen her yöresinde halı dokumacılığı yapılmaktadır. Bunlardan en önemlileri Hereke, Kayseri, Uşak, Kula, Bergama, Gördes, Milas, Döşemealtı, Niğde, Kırşehir, Konya, Çanakkale, Karaman, Taşkale, Isparta vb.’dir.

Kalitelerine göre halılar; ekstra ince 100x100 Hereke, 80x80 Hereke ince, ince halılar 40x40 Ezine, orta sınıf halılar 32x40 Bergama, kaba halılar 22x28 demirci vb. şeklindedir. Bu özelliklere göre Şanlıurfa halıları, kaba

Tablo 14. Halılarda Düğüm Sıklığı

İlçeler	8x8	13x13	16x16	17x17	18x18	19x19	20x20	21x21	22x22	24x24	28x32	Toplam
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
Akçakale							1					1
Birecik				1	6	7	7				2	23
Bozova		2				1	2	2	1			8
Ceylanpınar												
Halfeti							1					1
Harran												
Hilvan									1			1
Merkez									2	1		3
Siverek		1							1			2
Suruç	1			1				1	1			4
Viranşehir		3	4		2							9
Toplam n	1	6	4	2	8	8	11	3	6	1	2	52
%	1.9	11.5	7.7	3.8	15.4	15.4	21.1	5.7	11.5	1.9	3.8	100

halılar grubunda yer almaktadır.

Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerinde halı dokumacılığında kullanılan boyut özellikleri ile ilgili veriler değerlendirilerek Tablo 15’de sunulmuştur:

Tablo 15 incelendiğinde halı dokumacılığında ürün çeşidi olarak yaygı, seccade ve yastık bulunmaktadır. Yaygı enleri 80 - 160 cm değerleri arasında değişmektedir; en çok % 23.1 değeri ile 121 - 140 cm, en düşük % 5.7

Tablo 15. Boyut Özellikleri

ÜRÜN	YAYGI				SECCADE		YASTIK		TOPLAM
EN BOY	80-100	101-120	121-140	141-160	60-70	71-80	45-55	56-65	
	n	n	n	n	n	n	n	n	n
85-105					1		3	1	5
106-125					2		2	1	5
126-145						4			4
146-165									-
166-185	1				1				2
186-205	1								1
206-225									-
226-245									-
246-265	1								1
266-285	1								1
286-305	2			1					3
306-325	1		5	5					11
326-345	1	1	2	2	1				7
346-365	3	1		1					5
366-385									-
386-405		1	3						4
406-425									-
426-445									-
446-465									-
466-485				1					1
486-505			2						2
Toplam n	11	3	12	10	5	4	5	2	52
%	21.1	5.7	23.1	19.2	9.6	7.7	9.6	3.8	100

değeri ile 101 - 120 cm ölçüleri mevcuttur. Yaygı boyları ise 85 - 505 cm değerleri arasında değişmektedir; en çok % 21.1 değer ile 306 - 325 cm, en düşük % 1.9 değer ile 186 - 205 cm, 246 - 265 cm, 266 - 285 cm ve 466 - 485 cm ölçüleri mevcuttur. Seccade enleri 60 - 80 cm değerleri arasında değişmektedir; en çok % 9.6 değer ile 60 - 70 cm olanları mevcuttur. Yastıkların enleri 45 - 65 cm değerleri arasında değişmektedir; en çok % 9.6 ile 45 - 55 cm olanları mevcuttur. Yastıkların boyları ise 85 - 125 cm arasında değişmektedir. Bu değerler, yastıkların kullanım yerlerine göre değişim göstermektedir.

Atkı ve Çözümlü Yüzlü Dokuma

Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerinde atkı ve çözümlü yüzlü dokumalarda kullanılan gereç özellikleri ile ilgili veriler değerlendirilerek Tablo 16'da sunulmuştur:

Tablo 16 incelendiğinde atkı ve çözümlü yüzlü dokumaların atkı, çözümlü ve desen ipliklerinden oluştuğu görülmektedir. Çözümlü ipliklerinde en çok % 83.9 ile yün ipliğinin, en düşük değerde ise % 4.9 ile sentetik ipliğin kulla-

Tablo 16. Gereç Özellikleri

İlçeler	Çözümlü				Atkı					Desen	
	Yün	Pamuk	Kıl	Sentetik	Yün	Pamuk	Sentetik	Kumaş şerit	Kıl	Yün	Kumaş şerit
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
Akçakale	2	2	2	1	2	3					
Birecik	26	4	5	1	27	4	1	1		18	
Bozova	8	4	5	3	6	5	2				
Ceylanpınar											
Halfeti	9			1	9		1		1		
Harran	9		6		7	3		1			
Hilvan	1	2		1	1	2					
Merkez	14	1			14	1				8	
Siverek	30	1	5	1	39	1	1	1	5	13	
Suruç	22				22			2		1	1
Viranşehir	15				15					3	
Toplam	n	136	14	23	8	142	19	5	5	6	43
	%	83.9	8.6	14.1	4.9	87.6	11.7	3.1	3.1	3.7	26.5

N=162

nıldığı gözlemlenmiştir. Atkı ipliğinde en çok % 86.7 ile yün ipliği ve en düşük değer ile % 3.1 değerle sentetik ve kumaş şeritleri kullanılmıştır. Desen ipliği, her çözümlü yüzlü dokumada kullanılmamıştır; cicim tekniği uygulanan ve zemin dokusu çözümlü yüzlü dokunmuş olan ürünlerde kullanılmıştır. En çok % 26.5 ile yün ipliği kullanılmıştır. Atkı ve çözümlü yüzlü dokumalardaki ana gereç olan ipliklerin elyaf özelliğinin yün olduğunu söylemek mümkündür; çünkü çözümlü, atkı ve desen ipliklerinde çoğunlukla yün elyafından elde edilen yün iplikleri kullanılmıştır. Bu ipliklerin çoğunluğu el eğirmesi ipliklerdir. Bireyler, kendi koyunlarından elde etikleri yünleri yıkama, tarama, tevşi ile eğirme, bükme işlemlerinden geçirerek iplikleri elde etmektedir.

Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerinde atkı ve çözümlü yüzlü dokumalarda kullanılan renk özellikleri ile ilgili veriler değerlendirilerek Tablo 17'de sunulmuştur:

Tablo 17 incelendiğinde atkı ve çözümlü yüzlü dokumalarda yirmi sekiz renk kullanıldığı görülmüştür. En çok % 75.9 değerle kırmızı kullanılmıştır; bunu sırasıyla turuncu, beyaz, siyah, mavi, kahverengi, krem (doğal), lacivert,

Tablo 17. Renk Özellikleri

İlçeler	Kırmızı	Bordo	Beyaz	Açık pembe	Kahverengi	Eflatun	Siyah	Koyu pembe	Sarı	Açık kahve	Lacivert	Koyu kahve	Gri	Turkuaz	Mavi	Hardal	Yeşil	Yavruağı	Açık yeşil	Ebruli	Koyu yeşil	Pembe	Turuncu	Gülkurusu	Mor	Bej	Krem
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
Akçakale	2		1		4		3		2		1				2		2					1		1		1	6
Birecik	30	10	19	7	19	5	25	2	23	4	13	1	10	3	20	1	20	5	10	2	3	20	20	4	13	5	10
Bozova	3	2	4	1	6		2		3	2	1	1			4		4	1	2		2	2	2		2		6
Ceylanpınar																											
Halfeti	4	2	6		6	1	2		3		1				1		1		2			1	4			2	3
Harran	6		3		3		4		1		3						1					1	3		1	1	4
Hilvan	2				1		3		2	1	1	1			1		2					2				1	2
Merkez	15	6	15			1	6		2		9		2		7	1	8		4			2	15	1	1	2	
Siverek	35	7	12		21	3	8		18	4	25	2	1		25	1	9		9		1	8	22	1	3	5	26
Suruç	11	5	9		2	2	15		4	3	3		2		10	1	6		1			3	8			2	5
Viranşehir	15	9	8		8	1	5		5	1	10	1	2		3		5					2	7				6
Toplam	n																										
%	75.9	25.3	47.5	4.9	43.2	8	45	1.2	38.8	9.2	41.3	3.7	10.4	1.8	45	2.4	35.8	3.7	17.2	1.2	3.7	25.9	50	4.3	16.2	11.7	41.9

N=162

sarı, yeşil, pembe, bordo, açık yeşil, mor, bej, gri, açık kahve, eflatun, açık pembe, gül kurusu, koyu yeşil, yavru ağı, açık mavi, hardal, ebruli, turkuvaz ve koyu pembe izlemektedir. Dokumalardaki doğal boyalarla renklendirme özelliğinden dolayı en çok kullanılan ve “Türk kırmızısı” denilen kök boya rengi, çözümlü dokumalarda da çok kullanılmaktadır.

Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerinde çözgü yüzlü dokumaların sıklıkları ile ilgili veriler değerlendirilerek Tablo 18’de sunulmuştur:

Tablo 18 incelendiğinde çözgü yüzlü dokuma sıklıklarının en çok % 20.9 değerle 90x22-25, en düşük % 3.1 değerle 55-60x15 olduğu görülmektedir. Çözgü yüzlü dokumalarda, çözgü iplikleri yüzeye çekilerek atkı ipliklerini örterek çözgü ipliklerinin baskın olduğu dokumalar olduğundan çözgü ipliklerinin sıklığı daha yoğundur.

Tablo 18. Dokuma Sıklığı (Çözgü Yüzlü)

İlçeler	55-60x15	80-85x20	90x22-25	100x26-28	110x30	120x40
	n	n	n	n	n	n
Akçakale	2	1	3			
Birecik		2	12	21	6	2
Bozova	2	6	2			
Ceylanpınar						
Halfeti		2				1
Harran	1	1	1	1	4	
Hilvan						
Merkez				1	4	
Siverek			4	2	5	3
Suruç		4	8	4	7	7
Viranşehir			4	2	5	
Toplam	n					
%	5	16	34	31	31	13
	3.1	9.8	20.9	19.1	19.1	8

N= 162

Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerinde atkı yüzlü dokumaların sıklığı ile ilgili veriler değerlendirilerek Tablo 19’da sunulmuştur:

Tablo 19 incelendiğinde atkı yüzölçümlerinde çözgü sıklıklarının 25 - 40 değerleri arasında değiştiği görülmektedir. Atkı sıklıkları ise 100 - 210 değerleri arasında değişiklik göstermektedir. İncelenen dokumalarda çözgü

Tablo 19. Atkı Yüzölçümü Dokumalarda Sıklık

İlçeler	25x100-110	25x125	25x130-135	30x140-150	35x145-150	35x160	40x160	40x180	40x190	40x200	40x210
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
Akçakale											
Birecik	9		1								
Bozova											
Ceylanpınar											
Halfeti	3		1	1							
Harran											
Hilvan											
Merkez			1		1	4				1	1
Siverek	7	1	4	3	3	2	1		1		
Suruç	1										
Viranşehir				2	1			1			
Toplam	n	20	1	7	6	4	6	1	1	1	1
	%	12.3	0.6	4.3	3.7	2.4	3.7	0.6	0.6	0.6	0.6

N=162

sıklıklarının değişmediği veya yakın değerler taşıdığı, atkı sıklıklarının ise değişiklik gösterdiği gözlemlenmiştir. En çok % 12.3 değer ile 25 çözgü x 100-110 değerleri arasındaki atkı sıklıkları mevcuttur. Atkı yüzölçümlerinde, genellikle çözgü sıklığının sabit kaldığı ve atkı sıklıklarının farklı değerlerde olduğu görülmektedir. Bunun en önemli nedeni; atkı yüzölçümlerinde, atkı ipliklerinin çözgü iplikleri üzerine yerleşerek çözgüleri kapatarak atkı ipliklerinin görüldüğü dokumalar olduğundan atkı sıklıkları daha yoğundur.

Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerinde çözgü yüzölçümlerinde yaygılarda boyut özellikleri ile ilgili veriler değerlendirilerek Tablo 20’de sunulmuştur:

Tablo 20 incelendiğinde, çözgü yüzölçümlerinde yaygıların enlerinin 60 - 240 cm arasındaki değerlerde olduğu görülmektedir. Enler en çok % 12.3 değeri ile 141 - 160 cm arasındadır. Boy özellikleri ise 100 - 500 cm arasındaki değerlerdedir. Boylar en çok % 8 değeri ile 181 - 200 cm arasındadır. Yaygılar, dokuma tezgâhlarının enlerinin dar

Tablo 20. Çözgü Yüzölçümü Yaygılarda Boyut Özellikleri

EN \ BOY	60-70	71-80	81-100	101-120	121-140	141-160	161-180	181-200	201-220	221-240	TOPLAM
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
100-120	1	4			1	1					7
121-140		2				1					3
141-160		1		3	2		1				7
161-180	2		1				1	2	1		7
181-200			3		3	3	3		1		13
201-220				1	3	1					5
221-240					2	6	2	1	1		12
241-260						3	3		2		8
261-280			2			2	4	2			10
281-300					1			1			2
301-320					1						1
321-340	1					1					2
341-360						1					1
361-380					1						1
381-400					1		1	1			3
401-450			2		1	1					4
451-500											-
500 ve üzeri	1									1	1
Toplam	n	5	7	8	4	16	20	15	7	5	1
	%	3.1	4.3	4.9	2.4	9.8	12.3	9.2	4.3	3.1	0.6

N=162

olması nedeniyle, enleri dar olarak dokunmaktadır ve kullanılacak yere göre dikişle birleştirilmektedir. Tezgâhtan çıkan endeki dokuma parçasına “şak” ismi verilmektedir; 2, 3 veya 4 şak olarak desenin özeliğine göre şaklar yan yana dikilmektedir.

Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerinde çözümlü yüzölçümü çuval ve heybelerde boyut özellikleri ile ilgili veriler değerlendirilerek Tablo 21’de sunulmuştur:

Tablo 21 incelendiğinde çözümlü yüzölçümü çuval ve heybelerin en ve boyları 60-120 cm arasında değişmektedir. En çok 71-80 eninde ve 91-100 cm boyutlarındaki çuval ve heybeler tercih edilmektedir. Türkmenlerin konar göçer yaşamlarında en çok kullandıkları el sanatları ürünleri çuval ve heybelerdir. Yaşamlarında önemli yer alan çadır kültüründe çuval ve heybeler erzak,

Tablo 21. Çözümlü Yüzölçümü Çuval ve Heybelerdeki Boyut Özellikleri

ÜRÜN		ÇUVAL						HEYBE						Toplam
EN	BOY	60-70	71-80	81-90	91-100	101-110	110-120	30-35	36-40	41-45	46-50	51-60	61-70	
		n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	
60-70		1	1											2
71-80			2											2
81-90		1						1						2
91-100		2	4				1			1				8
101-110		1	5	1								1		8
111-120		2	2	1			1	1						7
121-130										1	1			2
131-140									1		1			2
141-150													1	1
151-160														-
161-170													1	1
Toplam	n	7	14	2			2	2	1	2	2	1	2	35
	%	4.3	8.6	1.2	-	-	1.2	1.2	0.6	1.2	1.2	0.6	1.2	

N=162

giysi, kap kacak konulmasında kullanılmaktadır. Evlerde yaşayan türkmenler halen düğün ve misafir ağırlamada çadırlarını kurmaktadır. Heybelerin kullanım yerlerine göre çok çeşitleri bulunmaktadır. Deve, at, eşek heybesi, omuz , tuz v.b. heybelerin boyutları birbirinden farklılık göstermektedir. Enleri 30-70 cm, boyları ise 60-170 cm arasında değişmektedir. Şanlıurfa yöresinde heybe kullanımı yaygındır. Ancak hayvanlarda kullanılan heybeler günümüzde motorsiklet v.b. araçlarda yer almaktadır. Kırsal kesimdeki bireyler azık ve küçük el aletlerini taşıma da omuza asılan heybeleri hala kullanılmaktadır.

Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerinde atkı yüzölçümü yaygılarda boyut özellikleri ile ilgili veriler değerlendirilerek Tablo 22’de sunulmuştur:

Tablo 22 incelendiğinde atkı yüzölçümü yaygılarda yani kilim tekniğiyle yapılan yaygıların enleri 60-240 cm , boyları ise;100-500 cm üzerinde dir.yaygıların enlerinde en yüksek %13,5 ile 141-180 değerleridir. Boylarında en çok kullanılan uzunluklar 181-200 ve 221-241 dir. Yaygıların en boy özelliklerine göre en çok tercih edilen ölçüler ise; 141-160 x 221-240 değerleridir. Şanlıurfa il,ilçe ve köylerinde geleneksel evlerde odalar çok büyük yapılmakta ve her tarafı halı ,kilim ile kaplanmaktadır. Bu nedenle en ve boyları özellikle boyları uzun yaygılar tercih edilmektedir.

Tablo 22. Atkı Yüzlü Yaygılarda Boyut Özellikleri Boyut Özellikleri

Ölçüler (cm)	60-70	71-80	81-100	101-120	121-140	141-160	161-180	181-200	201-220	221-240	TOPLAM
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
100-120	2	4			1	1					8
121-140		2				1					3
141-160		1		3	2		1				6
161-180	2		1				1	2	1		7
181-200			3		3	3	3		1		13
201-220				1	5	1					7
221-240					2	7	2	1	1		13
241-260						4	3		2		9
261-280		1	2			2	4	2			11
281-300		1			1			1			3
301-320					1						1
321-340	1					1					2
341-360						1					1
361-380					1						1
381-400					1		1	1			3
401-450			2		1	1					4
451-500											-
500 ve üzeri	1									1	2
Toplam n	6	9	8	4	18	22	15	7	5	1	94
%	3.7	5.5	4.9	2.4	11.1	13.5	9.2	4.3	3.1	0.6	

N=162

Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerinde atkı yüzlü çuval, yastık ve heybelerde boyut özellikleri ile ilgili veriler değerlendirilerek Tablo 23’de sunulmuştur:

Tablo 23 incelendiğinde atkı yüzlü dokuma tekniğiyle yapılan çuval, yastık ve heybelerin az sayıda üretildiği görülmektedir. Bu ürünlerde sertlik, sağlamlık, esnek olmaması ve kalınlık özellikleri arandığından halı, çözümlü dokumalar, cicim ve sumak tercih edilmektedir.

Çuvallarda, enler 60-80 cm arasında boylar ise 60-70 cm arasındadır. Yastıklarda, en 40-50cm, boy 11-120 cm arasındadır. Heybelerde en çok 46-50 x 121-130cm dir.

Tablo 23. Atkı Yüzlü Çuval, Yastık, Heybe Boyut Özellikleri

ÜRÜN	ÇUVAL		YASTIK		HEYBE				Toplam
EN	60-70	71-80	40-50	51-60	41-45	46-50	51-60	61-70	
BOY	n	n	n	n	n	n	n	n	
60-70	1	1							2
71-80									
81-90									
91-100						1			1
101-110								1	1
111-120			8		1				9
121-130						3			3
131-140						1			1
141-150									-
151-160									-
161-170									-
171-180					1				1
Toplam	n								18
%	1	1	8		2	5		1	
	0.6	0.6	4.9		1.2	3.1		0.6	

N=162

Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerinde atkı ve çözgü yüzü dokumalarda kullanılan motif özellikleri ile ilgili veriler değerlendirilerek Tablo 24a, b ve c'de sunulmuştur:

Tablo 24 a, b, c incelendiğinde, çözgü ve atkı yüzü dokumalarda kırk sekiz çeşit motif kullanıldığı görülmektedir. En çok % 14.8 değeri ile körkara motifi kullanılmıştır; bunu sırasıyla şahmeran, zincir, gerdanlık, ayna, muska (nuvuşt), acem nakışı, göz, çarnok, cin, nik, nohut, makaksı, göl, kurbağa, yedibela, muşenk, mizik nakış, tarak, ciynok, benek, ağızlık, çakmak, kaplama nakış, çevre nakışı, kidine, gudulma nakışı, keplik, zengal, nizan, bağınık, elek, selvi, parmak, şegani, omurga, hayat ağacı, çapraz, çengel, kerpiç, çibık, yılan örmesi, anahtar,

Tablo 24a. Atkı ve Çözgü Yüzlü Dokumalarda Motif Özellikleri

İlçeler	Ayna	Zincir (Karagöz)	Muska (nıvuşt)	Göz	Körkara	Şahmeran	Cin	Çarnok	Acem nakışı	Gerdanlık	Mizik nakış (çizik-zikzak anlamında)	Nohut	Çevre nakışı	Kidine	Gudulma nakış	Kaplama nakış
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
Akçakale	1	2	2	1	1	1										
Birecik	1	6	2		11	7	1	8	5	9	3	2	1	1	1	2
Bozova		1			1											
Ceylanpınar																
Halfeti	1	2		1					1							
Harran			3	1	3											
Hilvan					1											
Merkez		2				7				7						
Siverek	11	6	2		1	5	3		10	2		4				
Suruç	1	2	4	1	5	2	3	2								
Viranşehir	1		3	6	2	2	1			2						
Toplam n %	16	21	16	10	25	24	8	10	16	20	3	6	1	1	1	2
	9.8	12.9	9.8	6.1	15.4	14.8	4.9	6.1	9.8	12.3	1.8	3.7	0.6	0.6	0.6	1.2

Tablo 24b. Atkı ve Çözgü Yüzlü Dokumalarda Motif Özellikleri

İlçeler	Keplik (çizgi)	Kurbağa	Makaski	Zengal	Nizani	Bağınık	Benek (lorke)	Elek	Selvi	Parmak	Şegani deseni	Ağızlık	Çakmak	Omurga	Nik	Göl
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
Akçakale																
Birecik	1	5	2	1	1	1	1	1								
Bozova																
Ceylanpınar																
Halfeti		1														
Harran									1	1						
Hilvan							1									
Merkez																
Siverek			1								1	1	2	1	5	5
Suruç			3												1	1
Viranşehir			1									1			1	
Toplam n %	1	6	7	1	1	1	2	1	1	1	1	2	2	1	7	6
	0.6	3.7	4.3	0.6	0.6	0.6	1.2	0.6	0.6	0.6	0.6	1.2	1.2	0.6	4.3	3.7

Tablo 24. Atkı ve Çözümlü Yüzlü Dokumalarda Motif Özellikleri

İlçeler	Muşenik	Hayat ağacı	İnsan figure	Çarpaz	Çengel	Kerpiç	Çubuk	Yılan örneği	Köşe niki	Tarak	Yedibela	Ciynak	Anahtar	Perik	akrep	Topuk
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
Akçakale																
Birecik										1	4	2	1			
Bozova																
Ceylanpınar																
Halfeti																
Harran																
Hilvan																
Merkez										2						
Siverek	2										1			1	1	
Suruç	1	1		1	1	1	1	1								
Viranşehir									1							1
Toplam n %	3	1		1	1	1	1	1	1	3	5	2	1	1	1	1
	1.8	0.6		0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	1.8	3.1	1.2	0.6	0.6	0.6	0.6

perik, akrep ve topuk izlemektedir.

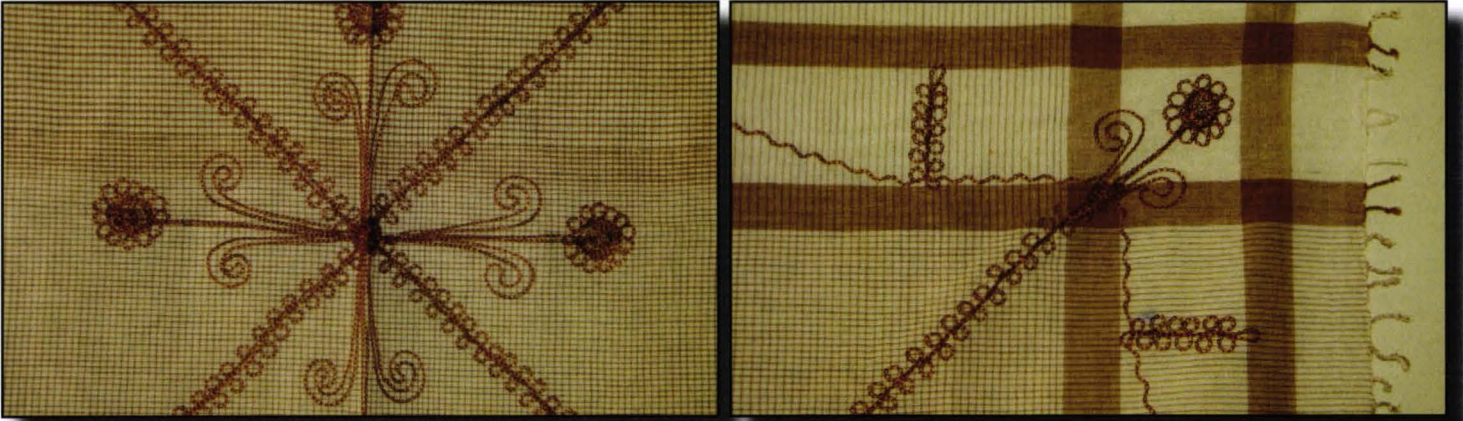
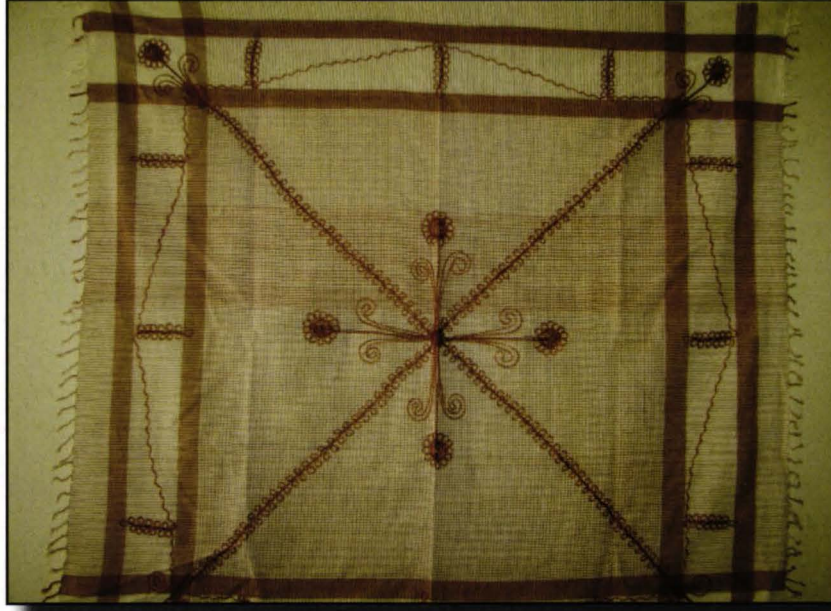
Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerinde atkı ve çözümlü yüzlü dokumalardaki ürün özellikleri ile ilgili veriler değerlendirilerek Tablo 25’de sunulmuştur:

Tablo 25 incelendiğinde atkı ve çözümlü yüzlü dokuma teknikleri kullanılarak üretilen ürünlerde en çok % 57.4 değeri ile yaygının dokunduğu görülmektedir; bunu sırasıyla heybe, çuval, yastık, sofra, kuşak, yüklük örtüsü ve çadır için şerit izlemektedir. Buna göre, Şanlıurfa yöresinde üretilen dokuma ürünlerin çoğunluğu yaygıdır.

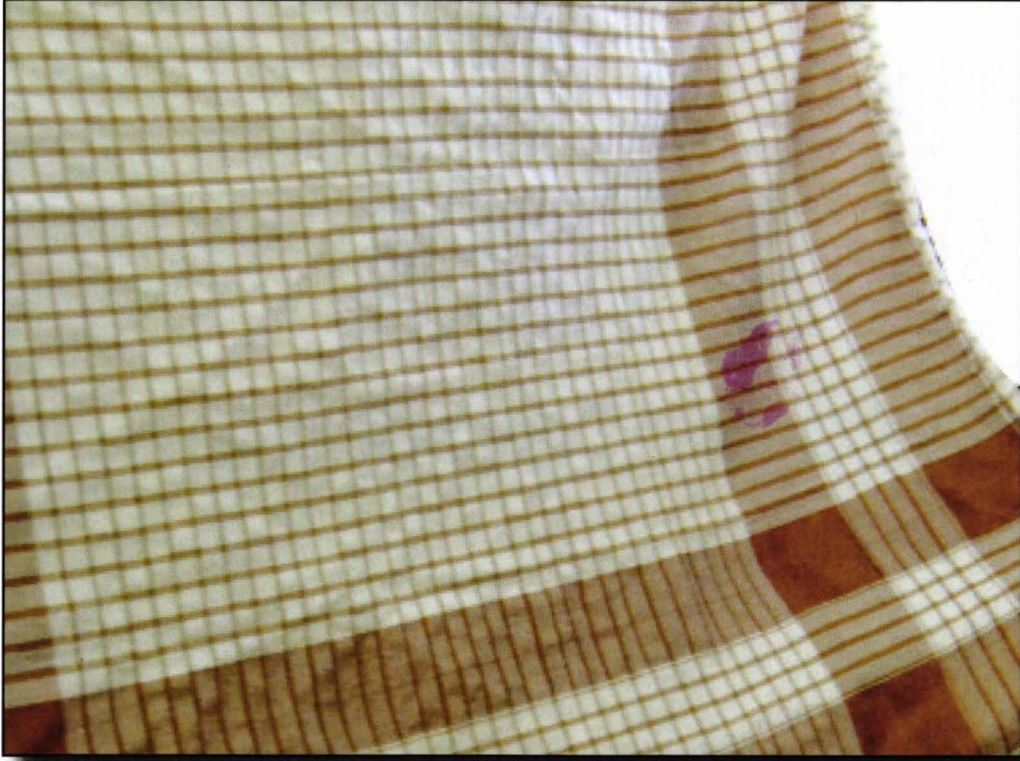
Tablo 25. Çözümlü ve Atkı Yüzlü Dokumalarda Ürün Özellikleri

İlçeler	Yaygı	Çuval	Heybe	Sofra	Çadır için şerit	Kuşak	Yastık	Yüklük örtüsü
	n	n	n	n	n	n	n	n
Akçakale	4	1	1					
Birecik	16	6		1			7	
Bozova	8		3					
Ceylanpınar								
Halfeti	7	2						
Harran	5	1	1	1	2			
Hilvan	1	1	1					
Merkez	14	1						
Siverek	18	4	16			1		2
Suruç	13	4	1	2		1	1	
Viranşehir	7	1	6	1				
Toplam n %	93	21	29	5	2	2	8	2
	57.4	12.9	17.9	3.1	1.2	1.2	4.9	1.2

N= 162

Örnek No	: 1
İnceleme Tarihi	: 25.11.2010
Yör Adı	: Merkez
Ürün Türü	: Yamşak (direkli)
Boyutlar	
En	: 1.25
Boy	: 1.25
Kullanılan Gereçler	:
Çözüde	: Pamuk
Atkıda	: Pamuk
İşleme	: Floş iplik
Uygulanan Teknikler	: Mekikli dokuma, bezayağı örgü, süzeni
Yöresel motif özellikleri	: Direkli
İlgili Kaynak	: Urfa Merkez

Örnek No	: 2
İnceleme Tarihi	: 25.11.2010
Yöre Adı	: Merkez
Ürün Türü	: Yamşak (Kuru hafız)
Boyutlar	
En	: 1.25
Boy	: 1.25
Kullanılan Gereçler	:
Çözüde	: Pamuk
Atkıda	: Pamuk
Uygulanan Teknikler	: Mekikli dokuma,bezayağı,dimiörgü
Yöresel motif isimleri	: Kuru hafız
İlgili Kaynak	: Urfa Merkez

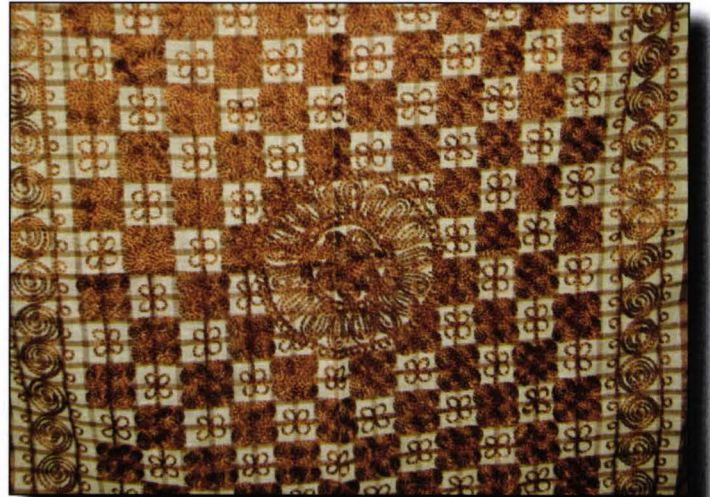

Örnek No	: 3
İnceleme Tarihi	: 25.11.2010
İncelendiği Yer	: Merkez
Ürün Türü	: Yamşak (Şakkalı)
Boyutlar	
En	: 1.16
Boy	: 1.18
Kullanılan Gereçler	: Pamuk ipliği
Uygulanan Teknikler	: Mekikli dokuma, bezayağı, dimi örgü
Yöresel motif isimleri	: Şakkalı
İlgili Kaynak	: Urfa Merkez

Örnek No	: 4
İnceleme Tarihi	: 25.11.2010
İncelendiği Yer	: Merkez
Ürün Türü	: Yamşak (hışvalı)
Boyutlar	
En	: 1.35
Boy	: 1.31
Kullanılan Gereçler	: Pamuk ipliği, floş
Uygulanan Teknikler	: Mekikli dokuma bezayağı, suzeni
Yöresel motif isimleri	: Hışvalı
İlgili Kaynak	: Urfa Merkez

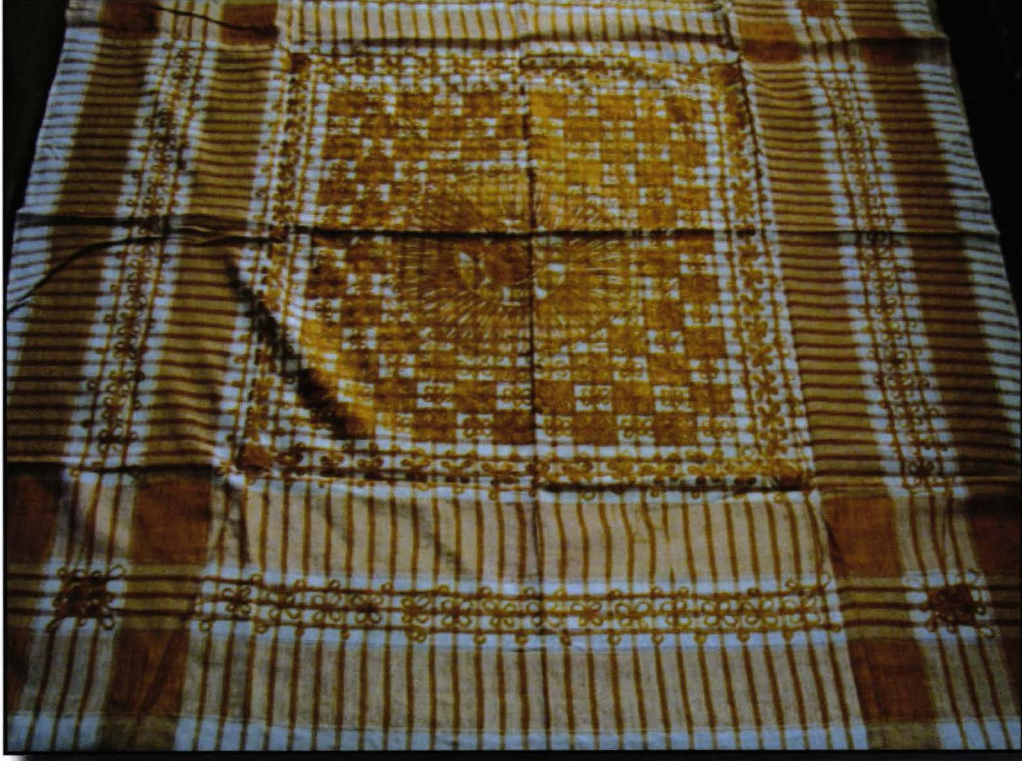

Örnek No	: 5
İnceleme Tarihi	: 25.11.2010
İncelendiği Yer	: Merkez
Ürün Türü	: Puşu
Boyutlar	
En	: 1.25
Boy	: 1.21
Kullanılan Gereçler	: Floş ipliği
Uygulanan Teknikler	: Mekikli dokuma, dimi örgü
Yöresel motif isimleri	: Kuş gözü
İlgili Kaynak	: Urfa Merkez

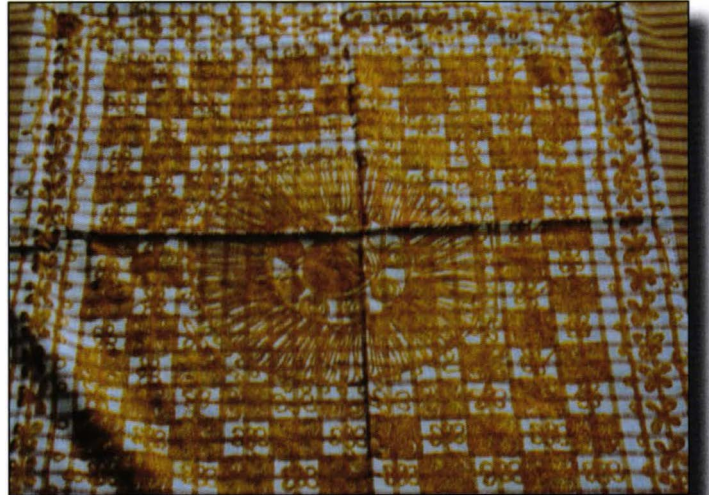

Örnek No	: 6
İnceleme Tarihi	: 25.11.2010
İncelendiği Yer	: Merkez
Ürün Türü	: Yamşak (hışvalı)
Boyutlar	
En	: 1.25
Boy	: 1.25
Kullanılan Gereçler	: Pamuk ipliği
Uygulanan Teknikler	: Mekikli dokuma
Yöresel motif isimleri	: Hışvalı
İlgili Kaynak	: Urfa Merkez

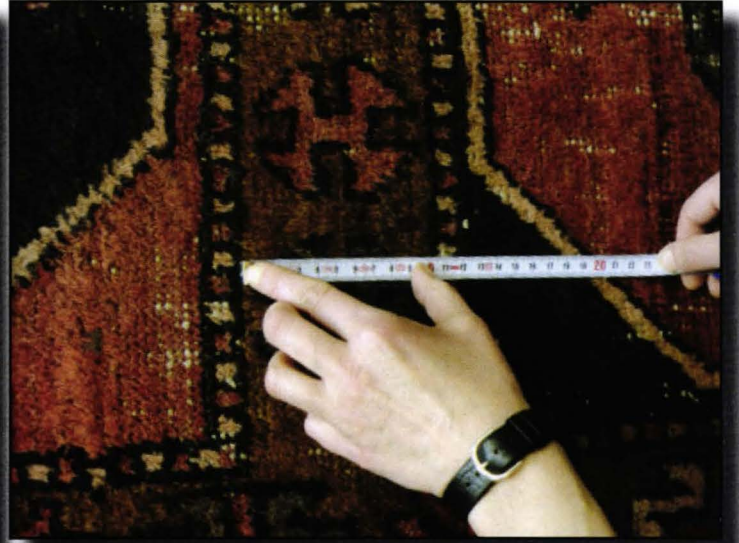

Örnek No	: 7
İnceleme Tarihi	: 25.11.2010
İncelendiği Yer	: Urfa Merkez
Ürün Türü	: Yamşak (Hışvalı)
Boyutlar	
En	: 1.32
Boy	: 1.31
Kullanılan Gereçler	: Pamuk ve floş ipliği
Uygulanan Teknikler	: Mekikli dokuma, dimi örgü
Yöresel motif isimleri	: Hışvalı
İlgili Kaynak	: Urfa Merkez

Örnek No	: 8
İnceleme Tarihi	: 25.11.2010
İncelendiği Yer	: Urfa Merkez
Ürün Türü	: Yamşak
Boyutlar	
En	: 1.25
Boy	: 1.25
Kullanılan Gereçler	: pamuk, floş ipliği
Uygulanan Teknikler	: Mekikli dokuma , bezayağı örgü
Yöresel motif isimleri	: -
İlgili Kaynak	: Urfa Merkez

Örnek no	: 9
İnceleme tarihi	: 16.04.2010
Yöre adı	: Akçakale
Ürün türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 99
Boy	: 3.13
Kullanılan Gereçler	:
Çözüde	: Pamuk
Atkıda	: Pamuk
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Gerdanlık, boncuk,ayna
İlgili Kaynak	: Akçakale, Halk Eğitim

Örnek No	: 10
İnceleme Tarihi	: 1.07.2010
Yöre adı	: Birecik Merkez
Ürün Türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 137 cm
Boy	: 324 cm
Kullanılan Gereçler	:
Çözüğü	: Yün
Atkı	: Yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Nik suyu, gerdanlık
İlgili Kaynak	: Birecik Merkez

Örnek No	: 11
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik
Ürün Türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 136 cm
Boy	: 309 cm orta desen : 86x89 cm cm
Kullanılan Gereçler	:
Çözüğü	: Yün
Atkı	: Yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Gol
İlgili Kaynak	: Birecik Merkez

Örnek No	: 12
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik
Ürün Türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 98.5 cm
Boy	: 288 cm
Kullanılan Gereçler	:
Çözüğü	: Yün
Atkı	: Yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: -
İlgili Kaynak	: Birecik Merkez

Örnek No	: 13
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik
Ürün Türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 99 cm
Boy	: 281 cm
Kullanılan Gereçler	:
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Ayna (bordürde)
İlgili Kaynak	: Birecik Merkez

Örnek No	: 14
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik
Ürün Türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 156 cm
Boy	: 339 cm
Kullanılan Gereçler	:
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Köşe niki, gerdanlık, şahmeran, hayatağacı
İlgili Kaynak	: Birecik Merkez

Örnek No	: 15
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik
Ürün Türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 138 cm
Boy	: 325 cm
Kullanılan Gereçler	:
Çözüğü	: Yün
Atkı	: Yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Köşe niki, gerdanlık, şahmeran,
İlgili Kaynak	: Birecik Merkez

Örnek No	: 16
İnceleme Tarihi	: 1.07.2010
Yöre adı	: Birecik
Ürün Türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 145 cm
Boy	: 305 cm
Kullanılan Gereçler	:
Çözüğü	: Yün
Atkı	: Yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Şahmeran
İlgili Kaynak	: Birecik Merkez

Örnek No	: 17
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik
Ürün Türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 76 cm
Boy	: 167 cm
Kullanılan Gereçler	:
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Şahmeran, küpeli
İlgili Kaynak	: Birecik

Örnek No	: 18
İnceleme Tarihi	: 1.07.2010
Yöre adı	: Birecik
Ürün Türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 82 cm
Boy	: 247 cm
Kullanılan Gereçler	:
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Gerdanlık
İlgili Kaynak	: Birecik

Örnek No	: 19
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik
Ürün Türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 143 cm
Boy	: 334 cm
Kullanılan Gereçler	:
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Şahmeran, kurbağa, kenar niki
İlgili Kaynak	: Birecik

Örnek No	: 20
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik
Ürün Türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 130 cm
Boy	: 330 cm
Kullanılan Gereçler	:
Çözüğü	: Yün
Atkı	: Yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Ayna
İlgili Kaynak	: Birecik

Örnek No	: 21
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik
Ürün Türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 130 cm
Boy	: 330 cm
Kullanılan Gereçler	:
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Gol, ayna, makaski,
İlgili Kaynak	: Birecik Merkez

Örnek No	: 22
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik
Ürün Türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 144 cm
Boy	: 324 cm
Kullanılan Gereçler	:
Çözüğü	: Yün
Atkı	: Yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Muska, gol
İlgili Kaynak	: Birecik Merkez

Örnek No	: 23
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik
Ürün Türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 144 cm
Boy	: 325 cm
Kullanılan Gereçler	:
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: -
İlgili Kaynak	: Birecik Merkez

Örnek No	: 24
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik
Ürün Türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 141 cm
Boy	: 316 cm
Kullanılan Gereçler	:
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Ayna, şahmeran, muska
İlgili Kaynak	: Birecik Merkez

Örnek No	: 25
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik-Karababa Köyü
Ürün Türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 114 cm geniş bordür:13 cm ince bordür:4.5 cm motif : 82 cm
Boy	: 345 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Gol, ayna
İlgili Kaynak	: Birecik-Karababa Köyü

Örnek No	: 26
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik- Karababa Köyü
Ürün Türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 136 bordür:12.5 cm
Boy	: 310 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Muska, şahmeran, ayna,
İlgili Kaynak	: Birecik- Karababa Köyü (Çeyizden)

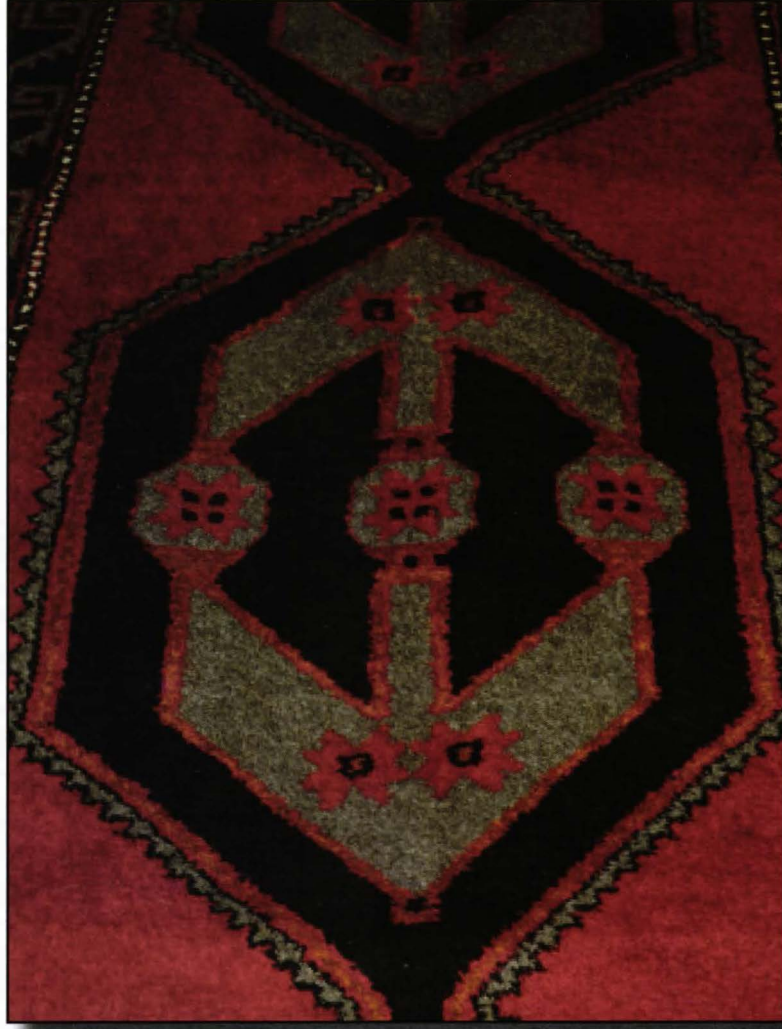
Örnek no	: 27
İnceleme tarihi	: 15.04.2010
Yöre adı	: Bozova
Ürün türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 66.5
Boy	: 1.27
Kullanılan Gereçler	
Çözüde	: Pamuk
Atkıda	: Yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Kurtağzı
İlgili Kaynak	: Bozova

Örnek no	: 28
İnceleme tarihi	: 15.04.2010
Yöre adı	: Bozova- Salıca Köyü
Ürün türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 66.5 cm
Boy	: 1.27 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözüde	: Pamuk
Atkıda	: Yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Çengel, yıldız
İlgili Kaynak	: Bozova, Salıca Köyü

Örnek no	: 29
İnceleme tarihi	: 15.04.2010
Yöre adı	: Bozova, Salıca Köyü
Ürün türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 1.21
Boy	: 3.90
Kullanılan Gereçler	
Çözüde	: Pamuk
Atkıda	: Pamuk
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Kazayağı, yıldız
İlgili Kaynak	: Bozova, Salıca Köyü

Örnek no	: 30
İnceleme tarihi	: 15.04.2010
Yöre adı	: Bozova- Selamet Köyü
Ürün türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 1.33
Boy	: 4.75
Kullanılan Gereçler	
Çözüde	: Pamuk
Atkıda	: Pamuk
Ilme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Gerdanlık, pıtrak, çengel
İlgili Kaynak	: Bozova, Selamet Köyü

Örnek no	: 31
İnceleme tarihi	: 15.04.2010
Yöre adı	: Bozova- Selamet Köyü
Ürün türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 63 cm
Boy	: 1.09 m
Kullanılan Gereçler	
Çözüde	: Pamuk
Atkıda	: Pamuk
Ilme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Ayna
İlgili Kaynak	: Bozova, Selamet Köyü

Örnek no	: 32
İnceleme tarihi	: 2.07.2010
Yöre adı	: Halfeti İlçe merkezi
Ürün türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 150 cm
Boy	: 355 cm Saçak uzunluğu: cm
Kullanılan Gereçler	
Çözüde	: Yün
Atkıda	: yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Gol,gerdanlık
İlgili Kaynak	: Halfeti İlçe merkezi

Örnek no	: 33
İnceleme tarihi	: 16.04.2010
Yöre adı	: Hilvan, merkez
Ürün türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 98 cm
Boy	: 3.26 m
Kullanılan Gereçler	
Çözüde	: Pamuk
Atkıda	: Pamuk
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Koçboynuzu, pıtrak, göz
İlgili Kaynak	: Hilvan

Örnek no	: 34
İnceleme tarihi	: 29.06.2010
Yöre adı	: Siverek çıkırık köyü
Ürün türü	: Geve (Tülü)
Boyutlar	
En	: 116 cm
Boy	: 3.48 cm
Bordür	: 4 cm
Kullanılan Gereçler	:
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü, Atkı yüzlü dokuma
Yöresel motif isimleri	: Çakmak
İlgili Kaynak	: Siverek çıkırık köyü

Örnek no	: 35
İnceleme tarihi	: 16.05.2010
Yöre adı	: Siverek Mazar Köyü
Ürün türü	: Geve (Tülü)
Boyutlar	
En	: 1.04
Boy	: 3.61
Kullanılan Gereçler	:
Çözüde	: Yün
Atkıda	: yün
İlme	: tiftik
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü, Atkı yüzü dokuma
Yöresel motif isimleri	: Şahmeran, ayna
İlgili Kaynak	: Siverek, Karakeçili

Örnek no	: 36
İnceleme tarihi	: 16.05.2010
Yöre adı	: Siverek ilçesi karakeçi bucağı
Ürün türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 1.18
Boy	: 3.99
Kullanılan Gereçler	
Çözüde	: Pamuk
Atkıda	: Pamuk
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Göl
İlgili Kaynak	: Siverek, Karakeçili

Örnek no	: 37
İnceleme tarihi	: 30.06.2010
Yöre adı	: Suruç Harmanalan Köyü
Ürün türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 125 cm
Boy	: 389 cm
Bordür	: 14.5 cm
Kullanılan Gereçler	:
Çözüğü	: Yün
Atkı	: Yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Gerdanlık, kazayağı, küpeli, ayna
İlgili Kaynak	: Suruç

Örnek no	: 38
İnceleme tarihi	: 30.06.2010
Yöre adı	: Suruç Harmanalan Köyü
Ürün türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 125
Boy	: 389 cm bordür 14.5 cm
Kullanılan Gereçler	:
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Gol,küpeli,çengel
İlgili Kaynak	: Suruç

Örnek no	: 39
İnceleme tarihi	: 30.06.2010
Yöre adı	: Suruç Merkez
Ürün türü	: Aligör halısı (100 yıl üzeri)
Boyutlar	
En	: 73.5
Boy	: 184 cm
Bordür	: 13.5
Kullanılan Gereçler	:
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Şahmeran, gol, küpeli
İlgili Kaynak	: Suruç

Örnek no	: 40
İnceleme tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Dikili Köyü
Ürün türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 86 cm
Boy	: 3.65 m
Kullanılan Gereçler	:
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Yıldız, gerdanlık, ayna
İlgili Kaynak	: Viranşehir, Dikili Köyü

Örnek no	: 41
İnceleme tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Dikili Köyü
Ürün türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 97 cm
Boy	: 3.62 cm
Kullanılan Gereçler	:
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Yıldız, nik, köşe niki
İlgili Kaynak	: Viranşehir, dikili köyü

Örnek no	: 42
İnceleme tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Dikili Köyü
Ürün türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 45 cm
Boy	: 84 cm
Kullanılan Gereçler	:
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Gerdanlık,ayna
İlgili Kaynak	: Viranşehir, Dikili Köyü

Örnek no	: 43
İnceleme tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Dikili Köyü
Ürün türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 45 cm
Boy	: 84 cm
Kullanılan Gereçler	:
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Gerdanlık, ayna
İlgili Kaynak	: Viranşehir, Dikili Köyü

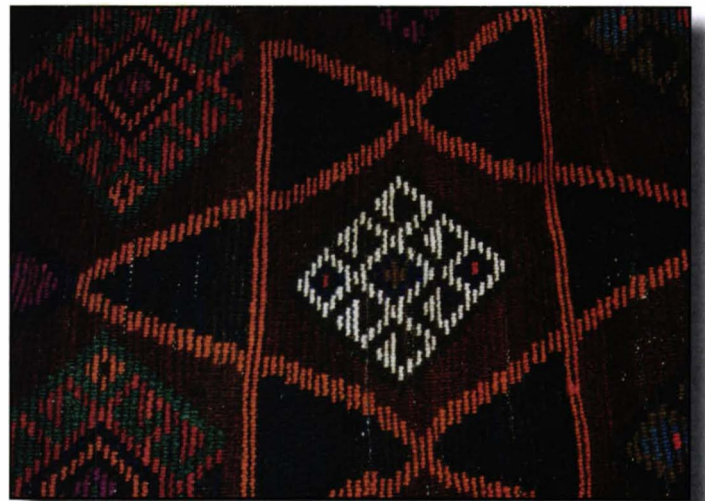

Örnek no	: 44
İnceleme tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Dikili Köyü
Ürün türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 51 cm
Boy	: 1.01 m
Kullanılan Gereçler	:
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Çengel, koçboynuzu, ayna
İlgili Kaynak	: Viranşehir, Dikili Köyü

Örnek no	: 45
İnceleme tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Dikili Köyü
Ürün türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 93 cm
Boy	: 3.65 m
Kullanılan Gereçler	:
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Gerdanlık, Yıldız, ayna
İlgili Kaynak	: Viranşehir, Dikili Köyü

Örnek No	: 46
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
Yöre Adı	: Merkez
Ürün Türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 1.12 m
Boy	: 3.46 m
Kullanılan Gereçler	:
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
İlne	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Nik, zencir
İlgili Kaynak	: Urfa merkez

Örnek No	: 47
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
Yöre adı	: Birecik merkez
Ürün Türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 95.5 cm
Boy	: 2.03
Kullanılan Gereçler	
Çözüğü	: Yün
Atkı	: Yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Yıldız,nik suyu,karagöz
İlgili Kaynak	: Urfa merkez

Örnek No	: 48
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
Yöre adı	: Birecik merkez
Ürün Türü	: Halı
Boyutlar	
En	: 89 cm
Boy	: 2.91 m
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü (Halı)
Yöresel motif isimleri	: Hayat ağacı,
İlgili Kaynak	: Urfa merkez

Örnek No	: 49
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
Yöre adı	: Birecik merkez
Ürün Türü	: Geve (Tülü)
Boyutlar	
En	: 1.00 m
Boy	: 2.57 m
Kalite	: 36x200
Kullanılan Gereçler	
Çözüğü	: Yün
Atkı	: Yün
İlme	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Türk düğümü, Atkı yüzü dokuma
Yöresel motif isimleri	: -
İlgili Kaynak	: Urfa merkez

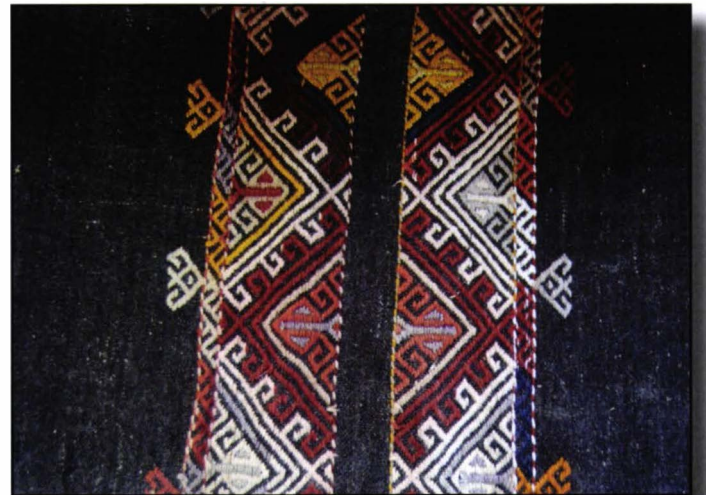

Örnek No : 50
 İnceleme Tarihi : 01.07.2010
 Yöre adı : Birecik
 Ürün Türü : Yaygı
 Boyutlar
 En : 72 cm x2
 Boy : 253 cm
 Kullanılan Gereçler :
 Çözüğü : Yün
 Atkı : Yün
 Uygulanan Teknikler : Kilim
 Yöresel motif isimleri : Tarak,
 İlgili Kaynak : Birecik

Örnek No	: 51
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik
Ürün Türü	: Yastık
Boyutlar	
En	: 45
Boy	: 115
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Kıl
Desen	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Cicim
Yöresel motif isimleri	: Şahmeran, acem nakışı,
İlgili Kaynak	: Birecik

Örnek No	: 52
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik
Ürün Türü	: Yastık
Boyutlar	
En	: 45
Boy	: 115
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Kıl
Desen	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Cicim
Yöresel motif isimleri	: Yedi bela, kenar suyu, gerdanlık, ciynak
İlgili Kaynak	: Birecik

Örnek No	: 53
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik
Ürün Türü	: Yastık
Boyutlar	
En	: 45
Boy	: 115
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Kilim
Yöresel motif isimleri	: Anahtar, makaski,
İlgili Kaynak	: Birecik

Örnek No	: 54
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 65
Boy	: 115
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Kıl
Desen	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Cicim
Yöresel motif isimleri	: Kenar suyu, ciynak, gerdanlık, karagöz, kurbağa
İlgili Kaynak	: Birecik

Örnek No	: 55
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik
Ürün Türü	: Yastık
Boyutlar	
En	: 45
Boy	: 115
Kalite	: 25X110
Kullanılan Gereçler	:
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Kilim
Yöresel motif isimleri	: -
İlgili Kaynak	: Birecik

Örnek No	: 56
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik
Ürün Türü	: Yastık
Boyutlar	
En	:45
Boy	:115
Kalite	:25X110
Kullanılan Gereçler	
Çözüğü	: Yün
Atkı	: Kıl
Desen	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Cicim
Yöresel motif isimleri	: Acem nakışı, yedi bela
İlgili Kaynak	: Birecik

Örnek No	: 57
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik
Ürün Türü	: Yastık
Boyutlar	
En	:45
Boy	:115
Kalite	:25X110
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Kıl
Desen	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Kirkitli dokuma Cicim
Yöresel motif isimleri	: Yedi bela, acem nakışı
İlgili Kaynak	: Birecik

Örnek No	: 58
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	:65
Boy	:115
Kalite	:25X110
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Kıl
Desen	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Cicim
Yöresel motif isimleri	: Yedi bela, karagöz, çarnok, şahmeran
İlgili Kaynak	: Birecik

Örnek no	: 59
İnceleme tarihi	: 2.07.2010
Yöre adı	: Halfeti Sağdakkaya Köyü
Ürün adı	: Kilim
Ürün türü	: yaygı
Boyutlar	
En	: 73cm
Boy	: 267 cm
Kullanılan Gereçler	:
Çözüğü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Kilim
Yöresel motif isimleri	: Boncuk
Kaynak Kişi Künyesi	: Halfeti Sağdakkaya Köyü

Örnek no	: 60
İnceleme tarihi	: 2.07.2010
Yöre adı	: Halfeti İlçe Merkezi
Ürün adı	: Kilim
Ürün türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 73x2
Boy	: 226 cm
Kullanılan Gereçler	:
Çözüğü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Kilim
Yöresel motif isimleri	: Zencir, acem nakışı
Kaynak Kişi Künyesi	: Halfeti Sağdakkaya Köyü

Örnek no	: 61
İnceleme Tarihi	: 2.07.2010
Yöre adı	: Halfeti İlçe merkezi
Ürün adı	: Düz kirkitli dokuma
Ürün türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 68x2 cm
Boy	: 214 cm
Kullanılan Gereçler	:
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Kilim
Yöresel motif isimleri	: Karagöz
Kaynak Kişi Künyesi	: Halfeti Sağdakkaya Köyü

Örnek no : 62
 İnceleme Tarihi : 2.07.2010
 Yöre adı : Halfeti İlçe Merkezi
 Ürün adı : Düz kirkitli dokuma
 Ürün türü : Yaygı
 Boyutlar
 En : 68 x 2 cm
 Boy : 214 cm

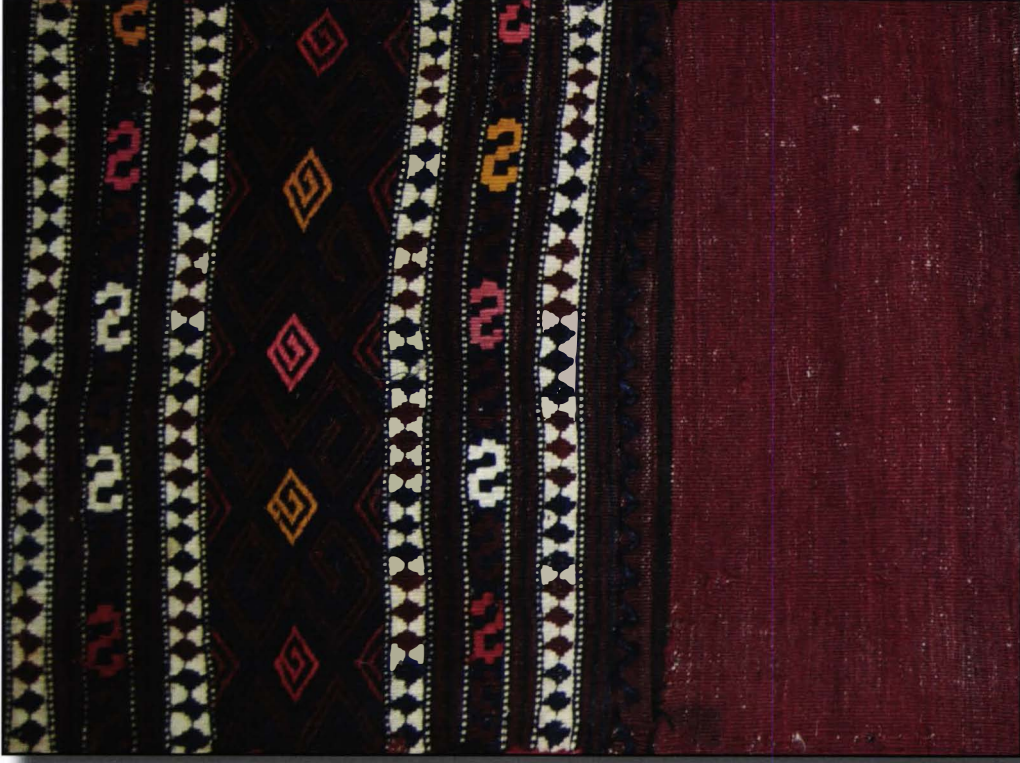
Kullanılan Gereçler :
 Çözü : Yün
 Atkı : Yün
 Uygulanan Teknikler : Kilim
 Yöresel motif isimleri : -
 Kaynak Kişi Künyesi : Halfeti Sağdakkaya Köyü

Örnek no	: 63
İnceleme tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Siverek
Ürün türü	: Heybe
Boyutlar	
En	: 44
Boy	: 60 desenli 52 desensiz
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün, pamuk
Desen	: Orlon, yün
Uygulanan Teknikler	: Cicim
Yöresel motif isimleri	: Gerdanlık, nohut
İlgili Kaynak	: Siverek

Örnek no	: 64
İnceleme tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Siverek
Ürün türü	: Heybe
Boyutlar	
En	: 46
Boy	: 43+20+43
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Desen	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Cicim
Yöresel motif isimleri	: Şahmeran, acem nakışı
İlgili Kaynak	: Siverek

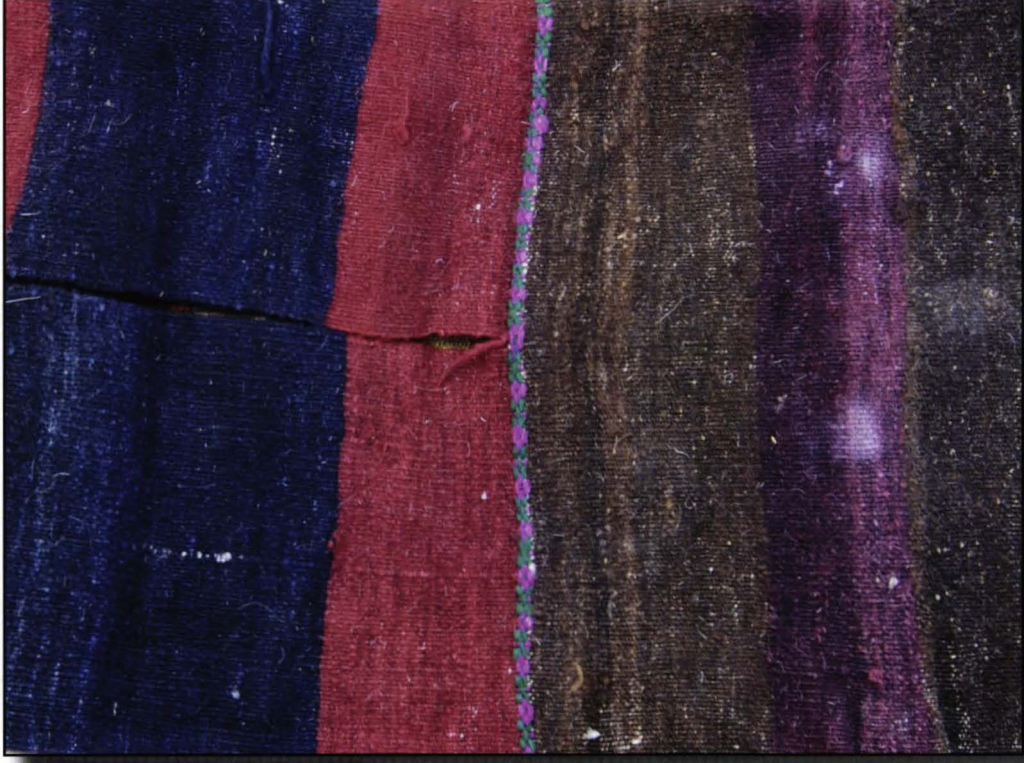

Örnek no	: 65
İnceleme tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	:
Ürün türü	: Heybe
Boyutlar	
En	: 45
Boy	: 120, cep 43, ara 45
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Desen	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Cicim
Yöresel motif isimleri	: Karagöz, nohut
İlgili Kaynak	: Siverek

Örnek no	: 66
İnceleme tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Siverek
Ürün türü	: Karacadağ kilimi
Boyutlar	
En	: 90
Boy	: 341
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Desen	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Cicim
Yöresel motif isimleri	: Şahmeran, nohut, ayna, acem nakışı
İlgili Kaynak	: Siverek

Örnek no	: 67
İnceleme tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Siverek
Boyutlar	
En	: 48 cm
Boy	: 139 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Desen	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Cicim
Yöresel motif isimleri	: Acem nakışı
İlgili Kaynak	: Siverek

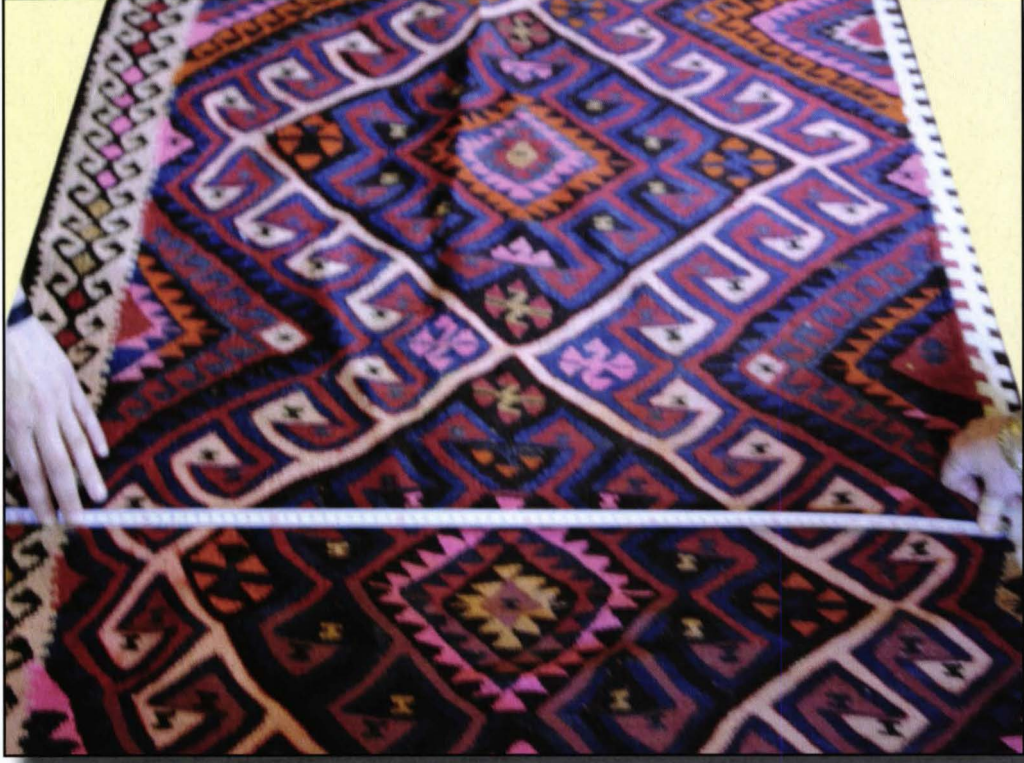

Örnek no	: 68
İnceleme tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Siverrek
Ürün türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 120
Boy	: 4.80
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Desen	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Cicim
Yöresel motif isimleri	:-
İlgili Kaynak	: Siverrek

Örnek no	: 69
İnceleme tarihi	: 29.06.2010
Yöre adı	: Siverek Çıkırık Köyü
Ürün türü	: yaygı
Boyutlar	
En	: 130 cm
Boy	: 400 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Kilim
Yöresel motif isimleri	: Şahmeran, ayna, zencir
İlgili Kaynak	: Siverek Çıkırık Köyü

Örnek no	: 70
İnceleme tarihi	: 29.06.2010
Yöre adı	: Siverek Çıkrık Köyü
Ürün türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 90 cm
Boy	: 300 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Kilim
Yöresel motif isimleri	: Göl, zencir, ayna
İlgili Kaynak	: Siverek Çıkrık Köyü

Örnek no	: 71
İnceleme tarihi	: 29.06.2010
Yöre adı	: Siverek Çıkrık köyü
Ürün türü	: Çuval
Boyutlar	
En	: 80 cm.
Boy	: 70x2 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Desen	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Cicim
Yöresel motif isimleri	: Acem nakışı
İlgili Kaynak	: Siverek Çıkrık köyü

Örnek no	: 72
İnceleme tarihi	: 29.06.2010
Yöre adı	: Siverek çıkırık köyü
Ürün türü	: Yüklük örtüsü, yaygı
Boyutlar	
En	: 126 cm
Boy	: 551 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Desen	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Cicim
Yöresel motif isimleri	: Şahsuvar, nik çengeli, perik, yeşil, çakmak
İlgili Kaynak	: Siverek çıkırık köyü

Örnek no	: 73
İnceleme tarihi	: 29.06.2010
Yöre adı	: Siverek Çıkırık Köyü
Ürün türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	:90 cm.
Boy	:197 cm.
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Desen	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Cicim
Yöresel motif isimleri	: Ayna, koç boynuzu
İlgili Kaynak	: Siverek Çıkırık Köyü

Örnek no	: 74
İnceleme tarihi	: 16.05.2010
Yöre adı	: Siverek Mızar Köyü
Ürün türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 1.28
Boy	: 2.05
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Kilim
Yöresel motif isimleri	: Göl,ayna, nik, muska, zincir, akrep
İlgili Kaynak	: Siverek Mızar Köyü

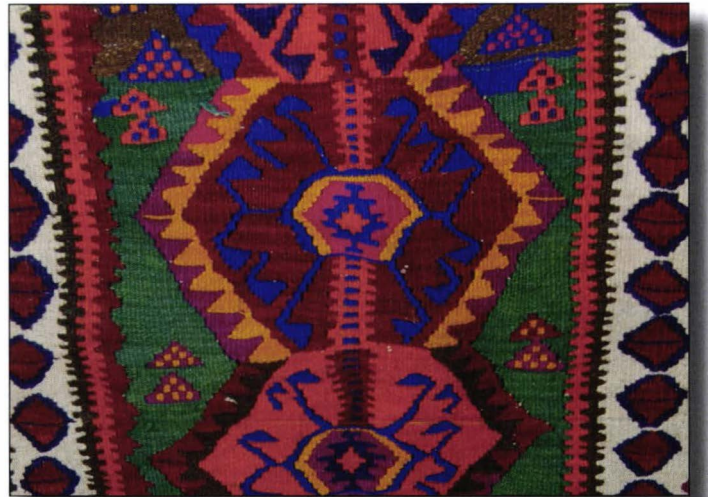

Örnek no	: 75
İnceleme tarihi	: 16.05.2010
Yöre adı	: Siverek Mazar Köyü
Ürün türü	: Yaygı Miherim
Boyutlar	
En	:130 cm.
Boy	:278 cm.
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Kilim
Yöresel motif isimleri	: Nik, külünçe, ayna, zencir, gerdanlık
İlgili Kaynak	: Siverek Mazar Köyü

Örnek no	: 76
İnceleme tarihi	: 16.05.2010
Yöre adı	: Siverek Mızar köyü
Ürün türü	: Yan miherim
Boyutlar	
En	: 94 cm.
Boy	: 276 cm.
Kullanılan Gereçler	
Çözüğü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Kilim
Yöresel motif isimleri	: Muska, nik, göl, ayna, zencir, kelebek
İlgili Kaynak	: Siverek Mızar köyü

Örnek no	: 77
İnceleme tarihi	: 16.05.2010
Yöre adı	: Siverek Mızar Köyü
Ürün türü	: Heybe
Boyutlar	
En	: 48 cm.
Boy	: 125 cm.
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Kilim
Yöresel motif isimleri	: Göl,ayna
İlgili Kaynak	: Siverek Mızar köyü

Örnek no	: 78
İnceleme tarihi	: 30.06.2010
Yöre adı	: Suruç Harmanalan Köyü
Ürün türü	: Yastık
Boyutlar	
En	: 45 cm
Boy	: 115 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Desen	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Cicim
Yöresel motif isimleri	: Cin
İlgili Kaynak	: Suruç Harmanalan Köyü

Örnek no	: 79
İnceleme tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Viranşehir, Dikili Köyü
Ürün türü	: Heybe
Boyutlar	
En	: 63 cm.
Boy	: 110 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Desen	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Cicim
Yöresel motif isimleri	: Ağz, kanat, topuk, gerdanlık
İlgili Kaynak	: Viranşehir, Dikili Köyü

Örnek no	: 80
İnceleme tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Viranşehir, Hurç Köyü
Ürün türü	: Kilim
Kullanım yeri	: Yayı
Boyutlar	
En	: 93 cm
Boy	: 480 cm.
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Kilim
Yöresel motif isimleri	: Gerdanlık, göz, şahmeran
İlgili Kaynak	: Viranşehir, Hurç Köyü

Örnek No	: 81
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
İncelendiği Yer	: Merkez, Germiç Köyü
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 83x2 cm.
Boy	: 355 cm.
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Kilim
Yöresel motif isimleri	: Karagöz, tarak
İlgili Kaynak	: Merkez, Germiç Köyü (Acemi Paşa Konağı)

Örnek No	: 82
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
İncelendiği Yer	: Merkez
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 93 cm
Boy	: 200 cm.
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Desen	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Cicim
Yöresel motif isimleri	: Koç boynuzu
İlgili Kaynak	: Merkez

Örnek No	: 83
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
İncelendiği Yer	: Merkez
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 98 cm.
Boy	: 3.63 cm.
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Desen	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Cicim
Yöresel motif isimleri	: Koç boynuzu, gerdanlık, S
İlgili Kaynak	: Merkez

Örnek No	: 84
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
İncelendiği Yer	: Merkez
Ürün Türü	: Çuval
Boyutlar	
En	: 97 cm.
Boy	: 84x2 cm.
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Desen	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Cicim
Yöresel motif isimleri	: Koç boynuzu, gerdanlık, S
İlgili Kaynak	: Merkez

Örnek No	: 85
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
İncelendiği Yer	: Merkez
Ürün Türü	: Yayı
Boyutlar	
En	: 84x2 cm.
Boy	: 347 cm.
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Desen	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Cicim
Yöresel motif isimleri	: Koç boynuzu, gerdanlık, S
İlgili Kaynak	: Merkez

Örnek No	: 86
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
İncelendiği Yer	: Merkez
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 81 cm.
Boy	: 316 cm.
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Desen	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Cicim
Yöresel motif isimleri	: Koç boynuzu, gerdanlık, S
İlgili Kaynak	: Merkez

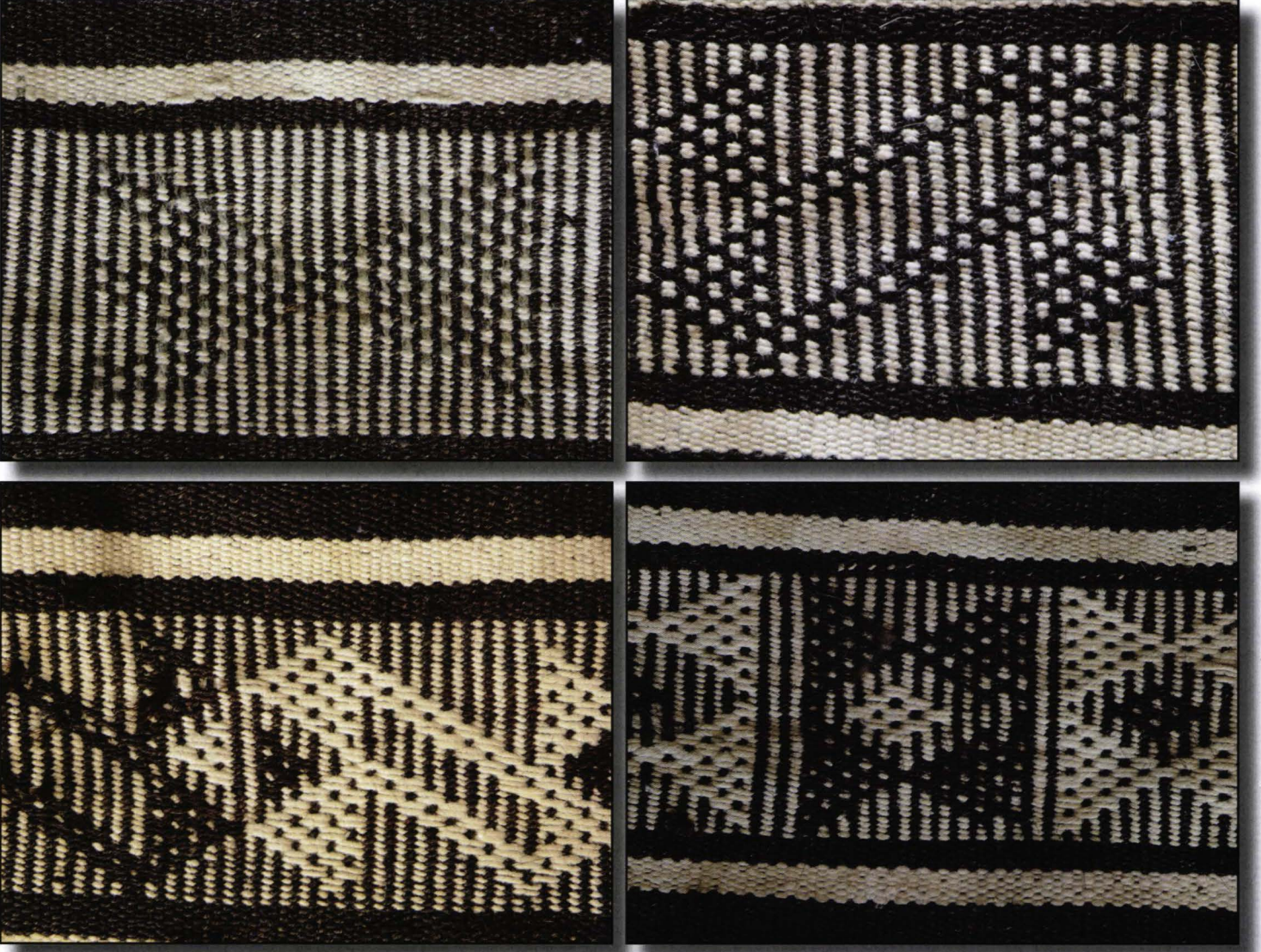
Örnek No	: 87
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
İncelendiği Yer	: Merkez
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 90 cm.
Boy	: 378 cm.
Kullanılan Gereçler	
Çözüğü	: Yün
Atkı	: Yün
Desen	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Cicim
Yöresel motif isimleri	: Koç boynuzu, gerdanlık, S
İlgili Kaynak	: Merkez

Örnek No	: 88
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
İncelendiği Yer	: Merkez
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 85 cm.
Boy	: 169 cm.
Kullanılan Gereçler	
Çözüğü	: Yün
Atkı	: Yün
Desen	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Cicim
Yöresel motif isimleri	: Gerdanlık
İlgili Kaynak	: Merkez

Örnek no	: 89
İnceleme Tarihi	: 16.04.2010
Yöre adı	: Akçakale
Ürün türü	: Palas
Boyutlar	
En	: 60x3 cm.
Boy	: 221 cm.
Kullanılan Gereçler	:
Çözüde	: Yün
Atkıda	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü cicim
Yöresel motif isimleri	: Ayna, zincir, muska, göz, zikzak
İlgili Kaynak	: Akçakale, Halk Eğitim

Örnek no	: 90
İnceleme Tarihi	: 16.04.2010
Yöre adı	: Akçakale
Ürün türü	: Palas
Boyutlar	
En	: 38 x4 cm.
Boy	: 188 cm.
Kullanılan Gereçler	:
Çözüde	: Keçi kılı, pamuk
Atkıda	: Pamuk
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü cicim
Yöresel motif isimleri	: Şahmeran, muska (nügüş)
İlgili Kaynak	: Akçakale, Halk Eğitim

Örnek no	: 91
İnceleme tarihi	: 16.04.2010
Yöre adı	: Akçakale
Ürün türü	: Heybe (Büyük deve heybesi)
Boyutlar	
En	: 62 x2 cm.
Boy	: 112 x2 cm.
Kullanılan Gereçler	:
Çözüde	: Yün, kıl
Atkıda	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü dokuma
Yöresel motif isimleri	: Korkara
İlgili Kaynak	: Akçakale, Halk Eğitim

Örnek No	: 92
İnceleme Tarihi	: 1.07.2010
Yöre adı	: Birecik
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 39x 4 cm.
Boy	: 234 cm.
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzlü cicim
Yöresel motif isimleri	: Cin, carnok, acem nakışı
İlgili Kaynak	: Birecik

Örnek No	: 93
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik Kakutlu Köyü
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 38 x4 cm.
Boy	: 266 cm.
Kullanılan Gereçler	:
Çözüğü	: Yün, kıl
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözüğü yüzölü cicim
Yöresel motif isimleri	: Korkara, çarnok ve karagöz
İlgili Kaynak	: Birecik Kakutlu Köyü

Örnek No	: 94
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik Kakutlu Köyü
Ürün Türü	: Yaygı (Yanbol)
Boyutlar	
En	: 35x4 cm.
Boy	: 234 cm.
Kullanılan Gereçler	:
Çözüde	: Yün, orlon
Atkıda	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzlü cicim
Yöresel motif isimleri	: Körkara gerdanlık
İlgili Kaynak	: Birecik Kakutlu Köyü

Örnek No	: 95
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
İncelendiği Yer	: Birecik Kakutlu Köyü
Ürün Türü	: Çuval (Buğday çuvalı)
Boyutlar	
En	: 37x2 cm.
Boy	: 106 cm.
Kullanılan Gereçler	:
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü cicim
Yöresel motif isimleri	: Mizik nakış (çizik-zikzak)
İlgili Kaynak	: Birecik Kakutlu Köyü

Örnek No	: 96
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik Kakutlu köyü
Ürün Türü	: Çuval
Boyutlar	
En	: 36 x 2 cm.
Boy	: 120 cm.
Kullanılan Gereçler	:
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü cıım
Yöresel motif isimleri	: Mizik nakış (çizik-zıkzak anlamında), karagöz, nohut, çevre nakışı, kidine, gagulma nakış
İlgili Kaynak	: Birecik Kakutlu Köyü

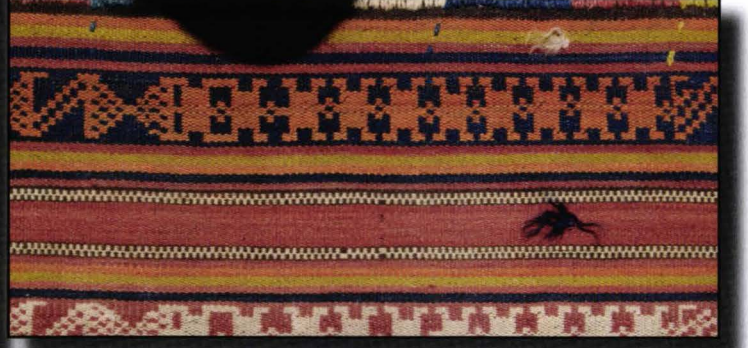
Örnek No	: 97
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik Kakutlu köyü
Ürün Türü	: çuval
Boyutlar	
En	: 39 x2 cm.
Boy	: 103 cm.
Kullanılan Gereçler	:
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü cicim
Yöresel motif isimleri	: Kaplama nakış, gerdanlık, çarnok, körkara
İlgili Kaynak	: Birecik Kakutlu Köyü

Örnek No	: 98
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik Düzlüce Köyü
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 34x4 cm.
Boy	: 211 cm.
Kullanılan Gereçler	:
Çözü	: Pamuk
Atkı	: Pamuk, Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü cicim
Yöresel motif isimleri	: Kelpik (çizgiler), mizik nakış, gerdanlık, körkara
İlgili Kaynak	: Birecik Düzlüce Köyü

Örnek No	: 99
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik Düzlüce Köyü
Ürün Türü	: Çuval (bir parçayı kesip yanına birleştirmiş)
Boyutlar	
En	: 34 x2 cm
Boy	: 98 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün, kıl
Atkı	: Yün,
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü cıım
Yöresel motif isimleri	: Kaplama nakış, körkara, karagöz, gerdanlık
İlgili Kaynak	: Birecik Düzlüce Köyü

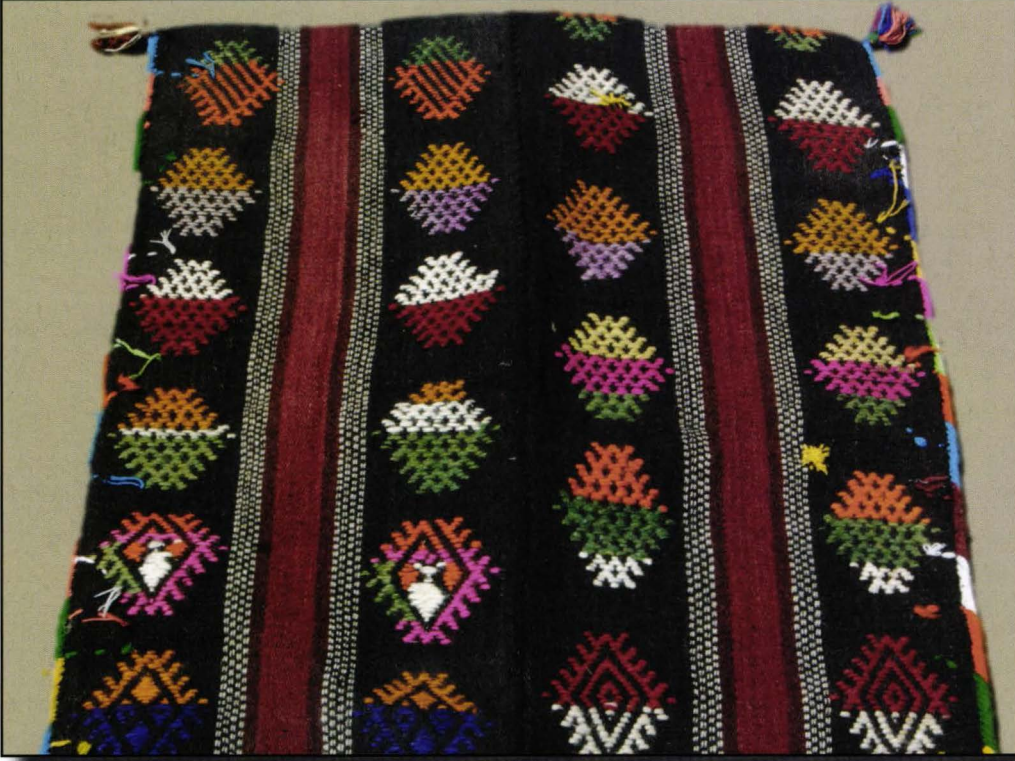

Örnek No	: 100
İnceleme Tarihi	: 1. 07. 2010
Yöre adı	: Birecik Düzlüce Köyü
Ürün Türü	: Zireci Yaygı (Çarcım-Yatak üzerine atılırmış) 100 yıllık, bağış yapılmış
Boyutlar	
En	: 44 x 4 cm
Boy	: 395 cm
Kullanılan Gereçler	:
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü cıım
Yöresel motif isimleri	: Kurbağa, şahmeran, ayna
İlgili Kaynak	: Birecik Düzlüce Köyü

Örnek No	: 101
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik-Düzlüce Köyü
Ürün Türü	: Nik Çuval (çercim)
Boyutlar	
En	: 34x2 cm.
Boy	: 98 cm.
Kullanılan Gereçler	:
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü cicim
Yöresel motif isimleri	: Makaski,
İlgili Kaynak	: Birecik-Düzlüce Köyü

Örnek No	: 102
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik Düzlüce
Ürün Türü	: Çuval
Boyutlar	
En	: 36x2 cm.
Boy	: 107 cm.
Kullanılan Gereçler	:
Çözü	: Yün, kıl
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Düz Kırkitli dokuma (Cicim)
Yöresel motif isimleri	: Çarnok, karagöz, körkara
İlgili Kaynak	: Birecik Düzlüce

Örnek No	: 103
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 37x4 cm.
Boy	: 235 cm.
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzlü cicim
Yöresel motif isimleri	: Körkara, gerdanlık, çarnok
İlgili Kaynak	: Birecik

Örnek No	: 104
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik Düzlüce Köyü
Ürün Türü	: Zireci Yaygı
Boyutlar	
En	: 35.5x4 cm
Boy	: 384 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü cicim
Yöresel motif isimleri	: Şahmeran, kurbağa, muska
İlgili Kaynak	: Birecik Düzlüce Köyü

Örnek No	: 105
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik, Karababa Köyü
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 44 cm x4
Boy	: 255 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü cıcm
Yöresel motif isimleri	: Nohut (pembe motif), acem, zengal, nizani, körkara, bağınık, lorki (benek), gerdanlık (enine çizgili pembe olan), elek
İlgili Kaynak	: Birecik, Karababa Köyü

Örnek No	: 106
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik karababa köyü
Ürün Türü	: Yaygı (dikilmemiş)
Boyutlar	
En	: 37 x4cm
Boy	: 233 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Pamuk, yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzlü cicim
Yöresel motif isimleri	: Körkara, çarnok
İlgili Kaynak	: Birecik Karababa Köyü

Örnek No	: 107
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik Karababa Köyü
Ürün Türü	: Zireci Yaygı
Boyutlar	
En	: 37 cm x 2
Boy	: 104 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü Cıım
Yöresel motif isimleri	: Kurbağa, şahmeran, kökara
İlgili Kaynak	: Birecik Karababa Köyü

Örnek No	: 108
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik Karababa Köyü
Ürün Türü	: Zireci Yaygı
Boyutlar	
En	: 35 x 2 cm
Boy	: 174 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü cicim
Yöresel motif isimleri	: Kurbağa, şahmeran, körkara, muska
İlgili Kaynak	: Birecik Karababa Köyü

Örnek No : 109
 İnceleme Tarihi : 01.07.2010
 Yöre adı : Birecik Karababa Köyü
 Ürün Türü : Yaygı Hical
 Boyutlar
 En : 35.5 x 5 cm
 Boy : 270 cm
 Kullanılan Gereçler
 Çözü : Yün
 Atkı : Yün
 Uygulanan Teknikler : Çözü yüzlü dokuma
 Yöresel motif isimleri :
 İlgili Kaynak : Birecik Karababa Köyü

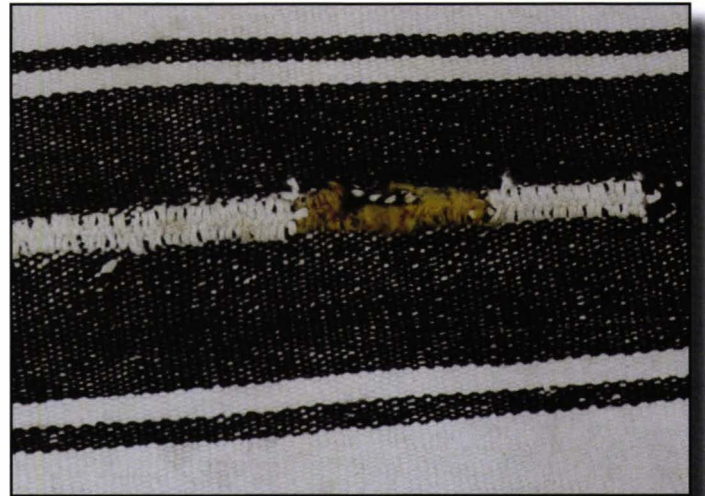

Örnek no	: 110
İnceleme tarihi	: 15.04.2010
Yöre adı	: Bozova, Salıca Köyü
Ürün türü	: Palas
Boyutlar	
En	: 40 cm x3
Boy	: 150 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözüde	: Yün
Atkıda	: Yün, kıl
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü dokuma
Yöresel motif isimleri	:
İlgili Kaynak	: Bozova, Salıca Köyü

Örnek no : 111
 İnceleme tarihi : 15.04.2010
 Yöre adı : Bozova, Salıca Köyü
 Ürün adı : Palas
 Boyutlar
 En : 38 cm x4
 Boy : 213 cm
 Kullanılan Gereçler
 Çözüde : Pamuk,yün
 Atkıda : Pamuk
 Uygulanan Teknikler : Çözü yüzü dokuma
 Yöresel motif isimleri : -
 İlgili Kaynak : Bozova, Salıca Köyü

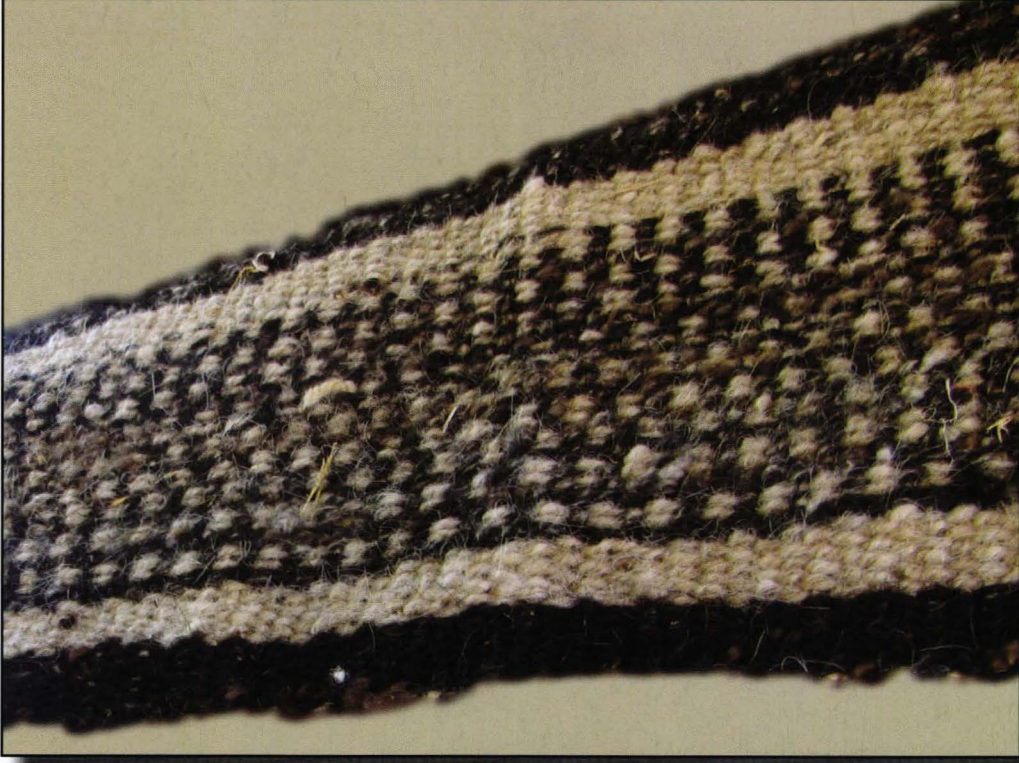

Örnek no	: 112
İnceleme tarihi	: 15.04.2010
Yöre adı	: Bozova, Salıca Köyü
Ürün türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 51 x4 cm.
Boy	: 260 cm
Kullanım yeri	: Yaygı
Kullanılan Gereçler	
Çözüde	: Pamuk, yün
Atkıda	: Pamuk
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü dokuma
Yöresel motif isimleri	: -
İlgili Kaynak	: Bozova, Salıca Köyü

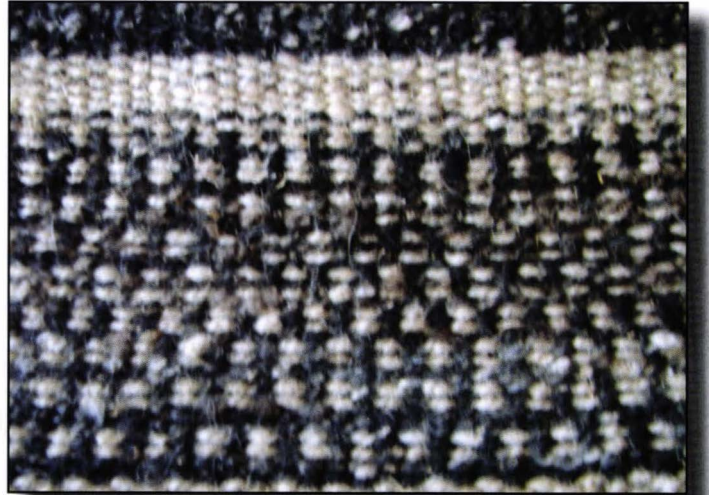

Örnek no	: 113
İnceleme tarihi	: 2.07.2010
Yöre adı	: Halfeti İlçe Merkezi
Ürün türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 36.5 x4 cm.
Boy	: 403 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözüde	: Yün
Atkıda	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü cıcm
Yöresel motif isimleri	: Kurbağa, göz, ayna
İlgili Kaynak	: Halfeti İlçe Merkezi

Örnek no	: 114
İnceleme tarihi	: 14.04.2010
Yöre adı	: Harran, Çiçek Köyü
Ürün adı	: Uzatma
Boyutlar	
En	: 18 cm
Boy	: 425 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözüde	: Kıl
Atkıda	: Kıl, yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü dokuma
Yöresel motif isimleri	: Korkara
İlgili Kaynak	: Harran, Çiçek Köyü

Örnek no	: 115
İnceleme tarihi	: 14.04.2010
Yöre adı	: Harran, Çiçek Köyü
Ürün adı	: Palas
Boyutlar	
En	: 48 x4 cm.
Boy	: 395 cm.
Kullanılan Gereçler	
Çözüde	: Kıl, yün
Atkıda	: Kıl, yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü cıım
Yöresel motif isimleri:	: Selvi ağacı, göz, muska
İlgili Kaynak	: Harran, Çiçek Köyü

Örnek no	: 116
İnceleme tarihi	: 14.04.2010
Yöre adı	: Harran, Çiçek Köyü
Ürün adı	: Palas
Boyutlar	
En	: 32 x2 cm
Boy	: 335 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözüde	: Kıl, yün
Atkıda	: Kıl, yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzlü dokuma
Yöresel motif isimleri	: Muska, körkara
İlgili Kaynak	: Harran, Çiçek Köyü

Örnek no	: 117
İnceleme tarihi	: 14.04.2010
Yöre adı	: Harran, Çiçek Köyü
Ürün türü	: Palas
Boyutlar	
En	: 18,5 x6 cm
Boy	: 147 cm
Kullanılan Gereçler	:
Çözüde	: Yün
Atkıda	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzlü cicim
Yöresel motif isimleri	: Muska, parmak
İlgili Kaynak	: Harran, Çiçek Köyü

Örnek no	: 118
İnceleme tarihi	: 14.04.2010
Yöre adı	: Harran, Çiçek Köyü
Ürün türü	: Sifife
Boyutlar	
En	: 25 cm
Boy	: 1200 cm
Kullanılan Gereçler	:
Çözüde	: Kıl
Atkıda	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzlü dokuma
Yöresel motif isimleri	: -
İlgili Kaynak	: Harran, Çiçek Köyü

Örnek no	: 119
İnceleme tarihi	: 16.04.2010
Yöre adı	: Hilvan, Uluyazı Köyü
Ürün türü	: Çuval
Boyutlar	
En	: 36 x2 cm
Boy	: 108 cm
Kullanılan Gereçler	:
Çözüde	: Pamuk
Atkıda	: Pamuk
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü cıcm
Yöresel motif isimleri	: -
İlgili Kaynak	: Hilvan, Uluyazı Köyü

Örnek no	: 120
İnceleme tarihi	: 16.04.2010
Yöre adı	: Hilvan
Ürün türü	: Palas
Boyutlar	
En	: 44 x4 cm
Boy	: 243 cm
Kullanılan Gereçler	:
Çözüde	: Pamuk
Atkıda	: Pamuk
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü dokuma
Yöresel motif isimleri	: Körkara
İlgili Kaynak	: Hilvan

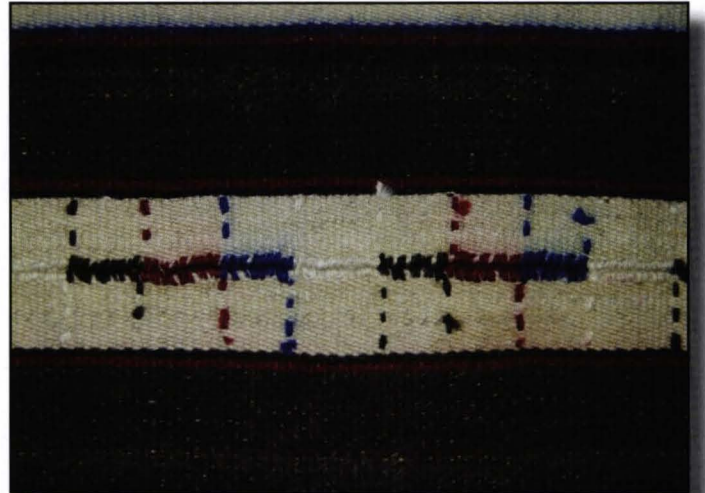

Örnek no	: 121
İnceleme tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Siverek
Ürün türü	: Çuval
Boyutlar	
En	: 40x2cm.
Boy	: 77cm
Kullanılan Gereçler	:
Çözüde	: Kıl
Atkıda	: Kıl, yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü dokuma
Yöresel motif isimleri	: Körkara
İlgili Kaynak	: Siverek

Örnek no	: 122
İnceleme tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Siverek
Ürün adı	: Şegani
Ürün türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 134 cm
Boy	: 158 cm
Kullanılan Gereçler	:
Çözüde	: Yün
Atkıda	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzlü cicim
Yöresel motif isimleri	: Şegani deseni
İlgili Kaynak	: Siverek

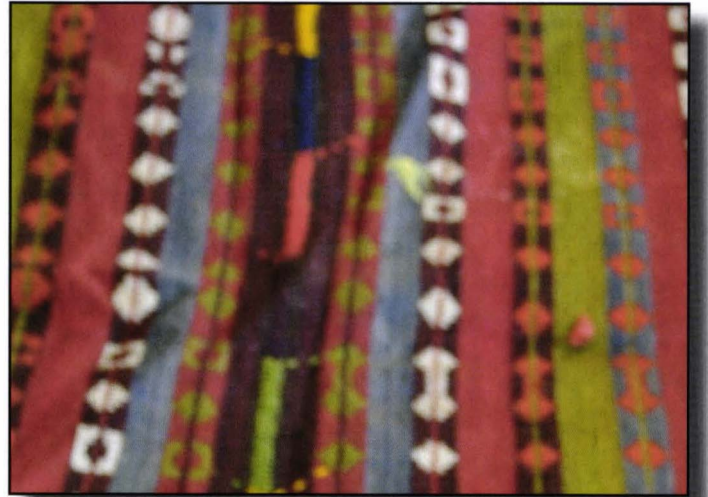

Örnek no	: 123
İnceleme tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Siverek
Ürün türü	: Yüklük örtüsü
Boyutlar	
En	: 41x4 cm
Boy	: 180 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözümlü	: Yün
Atkıda	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözümlü yüzlü cicim
Yöresel motif isimleri	:
İlgili Kaynak	: Siverek

Örnek no	: 124
İnceleme tarihi	: 29.06.2010
Yöre adı	: Siverek Çıkrık Köyü
Ürün türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 47.5 X4 cm
Boy	: 173 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü cıım
Yöresel motif isimleri	: Acem nakışı, ayna
İlgili Kaynak	: Siverek Çıkrık Köyü

Örnek no	: 125
İnceleme tarihi	: 29.06.2010
Yöre adı	: Siverek Çıkrık Köyü
Ürün türü	: Yatak çulu, yaygı
Boyutlar	
En	: 53x4 cm
Boy	: 178.5 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü cicim
Yöresel motif isimleri	: Kesim şekilli veya omurga
İlgili Kaynak	: Siverek Çıkrık Köyü

Örnek no	: 126
İnceleme tarihi	: 16.05.2010
Yöre adı	: Siverek Mızar Köyü
Ürün türü	: Yaygı (zireci)
Boyutlar	
En	: 49x4 cm
Boy	: 2.80 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü cicim
Yöresel motif isimleri	: Nik, göl, şahmeran
İlgili Kaynak	: Siverek, Mızar Köyü

Örnek no	: 127
İnceleme tarihi	: 16.05.2010
Yöre adı	: Siverek, Mızar Köyü
Ürün türü	: Yaygı-şegani
Boyutlar	
En	: 44x4 cm
Boy	: 252 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözüğü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözüğü yüzü cıçım
Yöresel motif isimleri	: Muşenk,cin
İlgili Kaynak	: Siverek, Mızar Köyü

Örnek no	: 128
İnceleme tarihi	: 16.05.2010
Yöre adı	: Siverek Karakeçili
Ürün türü	: Yüklük örtüsü (nical)
Boyutlar	
En	: 32x5 cm
Boy	: 332 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü cicim
Yöresel motif isimleri	: -
İlgili Kaynak	: Siverek, Karakeçili

Örnek no	: 129
İnceleme tarihi	: 30.06.2010
Yöre adı	: Suruç
Ürün türü	: Yaygı (40 yıllık)
Boyutlar	
En	: 38 X4 cm
Boy	: 245 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Desen	: Orlon, kumaş parçaları
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü cicim
Yöresel motif isimleri	: Cin,hayat ağacı, göz
İlgili Kaynak	: Suruç

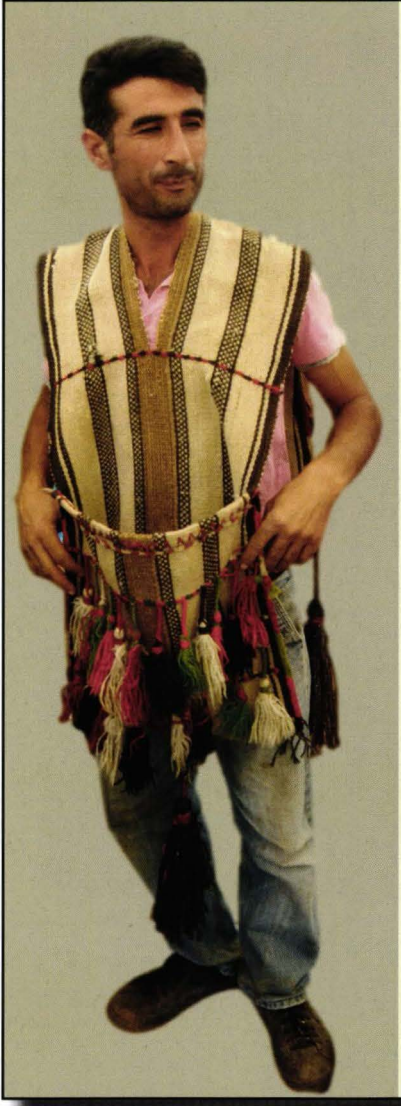

Örnek no	: 130
İnceleme tarihi	: 30.06.2010
Yöre adı	: Suruç
Ürün türü	: Çuval
Boyutlar	
En	: 37.5 X 2 cm
Boy	: 111 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün, kıl
Atkı	: Yün
Desen	: Orlon, kumaş parçaları
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü cicim
Yöresel motif isimleri	: Korkara,cin
İlgili Kaynak	: Suruç

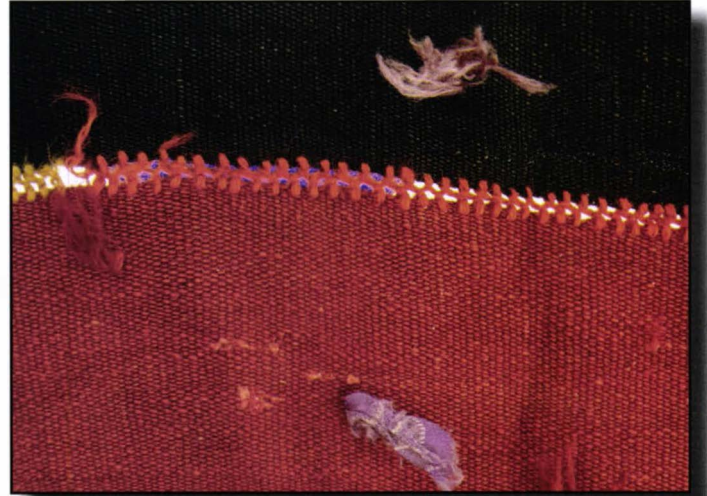
Örnek no	: 131
İnceleme tarihi	: 30.06.2010
Yöre adı	: Suruç
Ürün türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 40 X 4 cm
Boy	: 243 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün, kıl
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzlü cicim
Yöresel motif isimleri	: Muska, çapraz, çengel, şahmeran
İlgili Kaynak	: Suruç

Örnek no	: 132
İnceleme tarihi	: 30.06.2010
Yöre adı	: Suruç, Ağırtaş Köyü
Ürün türü	: Heybe
Boyutlar	
En	: 40 cm
Boy	: 42.5 cm cep ara uzunluk 53 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözüğü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözüğü yüzlü cicim
Yöresel motif isimleri	: Çubuk, körkara, zencir
İlgili Kaynak	: Suruç, Ağırtaş Köyü

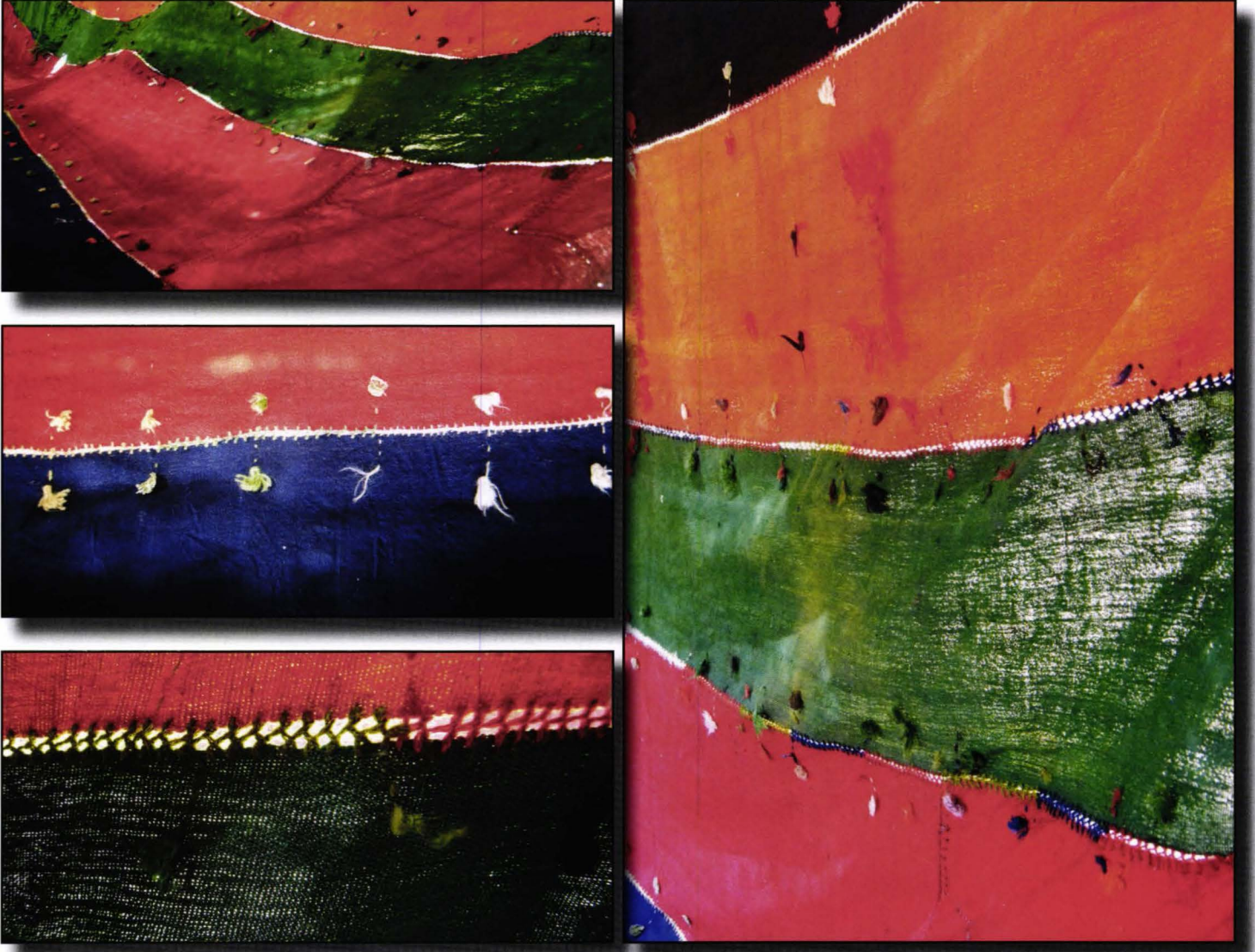
Örnek no	: 133
İnceleme tarihi	: 30.06.2010
Yöre adı	: Suruç, Ağırtaş Köyü
Ürün türü	: Desenli Hıcal
Boyutlar	
En	: 32X 3 cm
Boy	: 425 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzlü cicim
Yöresel motif isimleri	: -
İlgili Kaynak	: Suruç, Ağırtaş Köyü

Örnek no	: 134
İnceleme tarihi	: 30.06.2010
Yöre adı	: Suruç Ağırtaş Köyü
Ürün türü	: Çuval
Boyutlar	
En	: 33X 2 cm
Boy	: 104.5 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü cicim
Yöresel motif isimleri	: Makaskı, muska
İlgili Kaynak	: Suruç Ağırtaş Köyü

Örnek no	: 135
İnceleme tarihi	: 30.06.2010
Yöre adı	: Suruç, Harmanalan Köyü
Ürün türü	: Yaygı (hıcal)
Boyutlar	
En	: 32X 3 cm
Boy	: 423 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü cicim
Yöresel motif isimleri	:
İlgili Kaynak	: Suruç, Harmanalan Köyü

Örnek no	: 136
İnceleme tarihi	: 30.06.2010
Yöre adı	: Suruç
Ürün türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 33.5X4 cm
Boy	: 376 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzlü cicim
Yöresel motif isimleri	: Şahmeran, çarnok, muska, makaskı
İlgili Kaynak	: Suruç

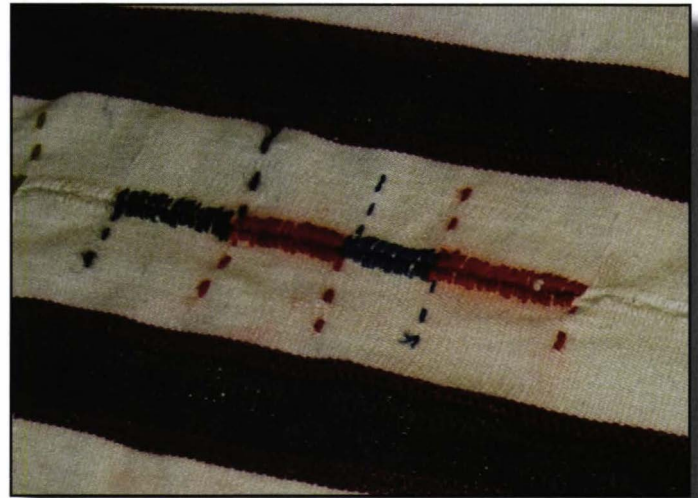
Örnek no	: 137
İnceleme tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Viranşehir, Dikili Köyü
Ürün türü	: Palas, Yaygı
Boyutlar	
En	: 44 cm x4
Boy	: 263 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü cicim
Yöresel motif isimleri	: Göz, ayna, muska
İlgili Kaynak	: Viranşehir, Dikili Köyü

Örnek no	: 138
İnceleme tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Viranşehir, Dikili Köyü
Ürün türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 46 cm x3
Boy	: 157 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü cıcm
Yöresel motif isimleri	: Nik, göz
İlgili Kaynak	: Viranşehir, Dikili Köyü

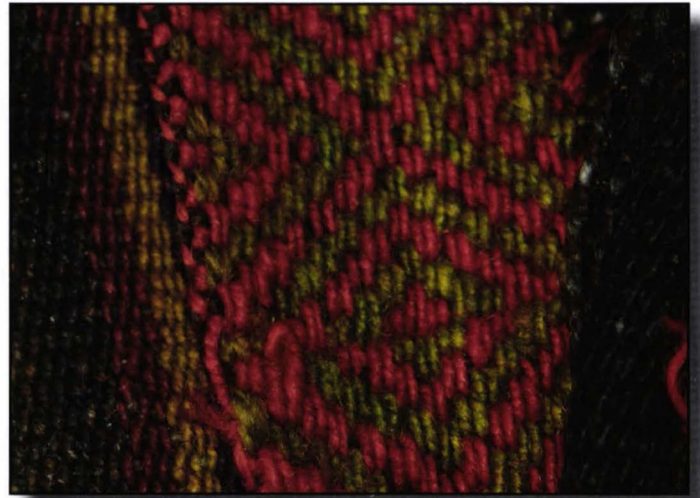

Örnek no : 139
 İnceleme tarihi : 15.05.2010
 Yöre adı : Viranşehir, Dikili Köyü
 Ürün türü : Yaygı
 Boyutlar
 En : 53 cm x4
 Boy : 228 cm
 Kullanılan Gereçler
 Çözü : Yün
 Atkı : Yün
 Uygulanan Teknikler : Çözü yüzü cicim
 Yöresel motif isimleri :
 İlgili Kaynak : Viranşehir, Dikili Köyü

Örnek no	: 140
İnceleme tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Viranşehir, Hurç Köyü
Ürün türü	: Deve heybesi
Boyutlar	
En	: 54 cm x2
Boy	: 100 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü cıım
Yöresel motif isimleri	: Göz
İlgili Kaynak	: Viranşehir, Hurç Köyü

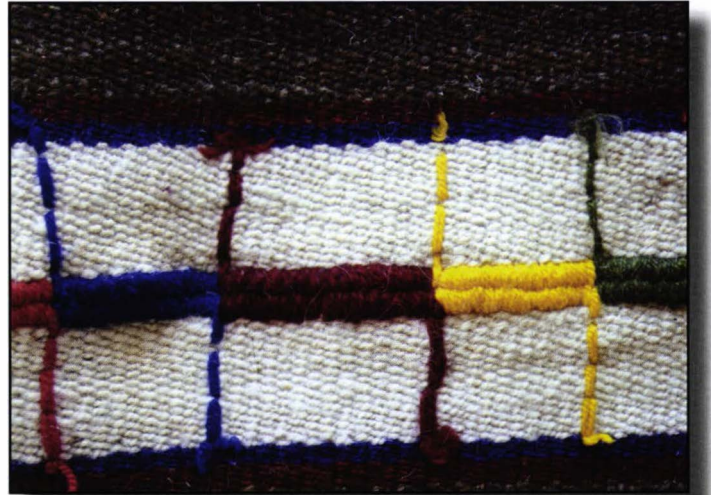

Örnek no	: 141
İnceleme tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Viranşehir, Hurç Köyü
Ürün adı	:
Ürün türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 45 x4 cm
Boy	: 184 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözüğü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözüğü yüzölü cicim
Yöresel motif isimleri	: Muska, makaski, göz
İlgili Kaynak	: Viranşehir, Hurç köyü

Örnek no	: 142
İnceleme tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Viranşehir, Hurç Köyü
Ürün türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 40 x4 cm
Boy	: 271 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü cıcm
Yöresel motif isimleri	
İlgili Kaynak	: Viranşehir, Hurç köyü

Örnek no	: 143
İnceleme tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Viranşehir, Hurç Köyü
Ürün türü	: Sofra -Yaygı
Boyutlar	
En	: 53 x3 cm
Boy	: 128 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü cıım
Yöresel motif isimleri	:
İlgili Kaynak	: Viranşehir, Hurç köyü

Örnek No	: 144
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
İncelendiği Yer	: Urfa Merkez
Ürün Türü	: Yaygı, palas
Boyutlar	
En	: 41x2 cm
Boy	: 169 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözüğü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözüğü yüzölü dokuma,
İlgili Kaynak	: Urfa Merkez

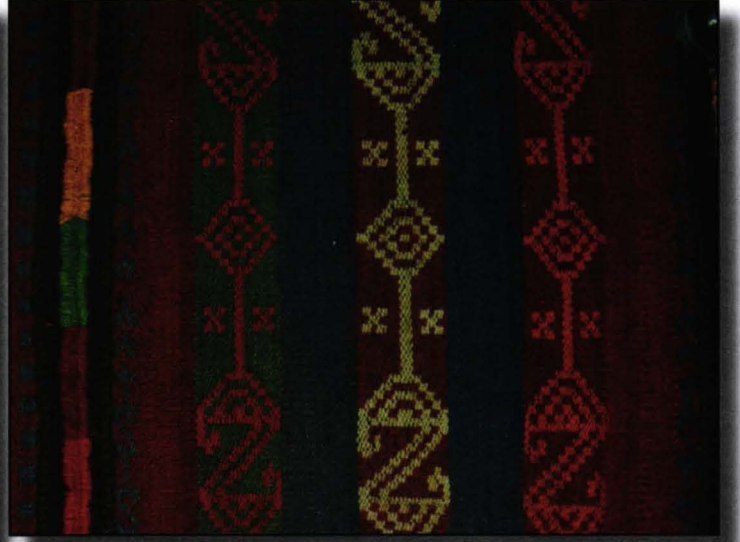

Örnek No	: 145
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
İncelendiği Yer	: Urfa Merkez
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 47.5x2 cm
Boy	: 188 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzü dokuma, palas
Yöresel motif isimleri	: Şahmeran
İlgili Kaynak	: Urfa Merkez

Örnek No	: 146
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
İncelendiği Yer	: Urfa Merkez
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 44.5x2 cm
Boy	: 181 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözüğü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözüğü yüzlü dokuma, palas
İlgili Kaynak	: Urfa Merkez

Örnek No	: 147
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
İncelendiği Yer	: Urfa Merkez
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 43x4 cm
Boy	: 195 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözü yüzlü dokuma, palas
Yöresel motif isimleri	: Şahmeran
İlgili Kaynak	: Urfa merkez

Örnek No	: 148
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
İncelendiği Yer	: Urfa Merkez
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 46x4 cm
Boy	: 168 cm
Kullanılan Gereçler	
Çözüğü	: Yün
Atkı	: Yün
Uygulanan Teknikler	: Çözüğü yüzölü dokuma, palas
İlgili Kaynak	: Urfa Merkez

ÖRÜCÜLÜK

Örücülük, genel olarak, ince ya da kalın bükümlü çeşitli cinsteki iplikler kullanılarak iğne, mekik, şiş, tığ gibi basit araçlarla ve el yardımı ile oluşturulan ilmeklerin veya düğümlerin bir araya getirilmesi işlemidir (Ortaç, 2008: 348). Örücülük teknikleri ile oluşturulan ancak iplik yerine daha çok doğadan elde edilen çeşitli bitkilerin dal veya saplarının kullanıldığı türüne ise “bitkisel örücülük” denilmektedir. İnsanlık tarihi kadar eski olan örme sanatı, insan yaşamının geçirdiği gelişim dönemlerine paralel değişiklikler göstermiştir.

Örücülük; kullanılan araca, gerece, tekniklere, kullanım alanlarına vb. 'ye göre sınıflandırılmakta ve taşıdığı özelliklere göre isimler almaktadır. Çeşitli özelliklerde iplikler kullanılarak ve ilmekler / düğümler geliştirerek yapılan örücülük ile bitkisel malzemeler kullanılarak yapılan örücülük arasında, yapımında kullanılan gercin özelliklerinden kaynaklanan teknik çeşitliliği de görülmektedir.

Bitkilerin çeşitli bölümlerini kullanarak yapılan örücülük sanatı ilkel ya da medeni, yerleşik ya da göçebe tüm toplumalarda, tarihin tüm evrelerinde uygulanmış ve ihtiyaçtan doğan ilk el sanatı olmuştur. Doğadan elde edilen dokunabilir nitelikte ot, kamış, sürgün, dal, ağaç kabuğu gibi sağlam, dayanıklı, hafif ve esnek materyaller ilk insanlar tarafından delici ve kesici özellikteki basit aletlerle, bükülerek veya sarılarak çeşitli formlarda yiyecek toplama, depolama, giyinme ve hatta korunma amaçlı ürünler olarak ortaya çıkmıştır.

Doğal yaşamı ve büyük olasılıkla kuşların yuva yapma şekillerini gözlemleyen insanoğlunun zamanla bitkisel örücülük tekniklerini keşfettiği ve geliştirdiği bilim adamları tarafından yapılan arkeolojik kazılardan da anlaşılmaktadır. Alet kullanmayı öğrenen ve doğadaki bitkilerden yararlanarak yaşamsal gereksinimlerini karşılamak için basit ürünler oluşturan ilk insanlar, daha sonra çok geniş alanlarda kullanılacak olan dokuma tekniklerini de bu sanattan yola çıkarak geliştirmişlerdir (Shaw 1999: 99; Crampton, 1972).

Örücülük teknikleri ile ilgili olarak Türklere ait ilk tarihi belgeler ise Orta Asya'da yapılan arkeolojik kazılarda bulunmuştur. MÖ VII. - VIII. yüzyıllar arasında bu bölgede yaşayan Hunlara ait Pazırık 2. Kurganı'ndaki bulgular arasında konç kısmı koçboynuzu motifleri ile süslü yün çoraplar bulunmaktadır. Bu buluntulardan sonra, en eski örgü örneklerine eski Mısır mezarlarında rastlanmıştır. Başparmağı ayırık kırmızı yün çoraplar bugün Londra'da Victoria and Albert Müzesi'ndedir (Atay,1987: 33-35).

İhtiyaçların karşılanmasında, giyecek, ev eşyası ve süs eşyalarının yapımında kullanılan bu teknik, geçmişte olduğu gibi günümüzde de önemini korumaktadır (Atay,1987: 34). Örücülük sanatı, günümüzde kırsal alanda yaşayan bireylerin tarımla uğraşmadıkları boş zamanlarının değerlendirilmesi, işgücünün hareketlendirilmesi, elde edilen ürünlerle üretici ihtiyaçlarının karşılanması, çeyiz hazırlanması ve aynı zamanda pazarlanarak gelir sağlanması yönünden bireye, aileye ve ülkeye katkıda bulunan bir el sanatı olmuştur (Akpınarlı, 1995: 1).

Örücülükte Kullanılan Araçlar

El sanatları içerisinde önemli bir yere sahip olan örücülük ürünleri, Anadolu'nun hemen hemen her yöresinde severek uygulanan, ortak özellikler taşıdığı gibi bölgeden bölgeye teknik, motif ve renk açısından yöresel özellikler de gösteren bir uğraştır. Şanlıurfa'da yapılan alan taraması sonucunda şiş, tığ, mekik, iğne ve bitkisel örücülük ürünleri tesbit edilmiştir. Bu örgülerin yapımında kullanılan araçlar esas ve yardımcı araçlar olarak şu şekilde sıralanabilmektedir:

Esas araçlar, örgü tekniğinin oluşması için kullanılan araçlardır. Bunlar:

Biz: Bitkisel örücülükte en çok kullanılan araçtır. Düz, kavisli, kesik ve sivri uçlara sahiptir. Delme, yuva genişletme, delik açmak amacıyla çubuk uçlarını iterek gizlemede; örgünün düzgün olması için sapları öne, arkaya çekerek yerleştirme ve sıkılastırma; eklerde; kolay çalışmak için sepet tabanının merkezine batırılarak çalışma masasına tutturulmada kullanılmaktadır (Atay,1987: 563).

Firkete: Oya yapımında kullanılan, “U” şeklinde yuvarlak, uzun bir metaldir. İki çubuğun ara açıklığı, kullanılacak ipliğin kalınlığına göre ayarlanabilmekte, uygulanan ilmeklerin üzerinden kolayca kayabileceği şekilde pürüzsüz yüzeyde üretilmektedir (Onuk, 2000; 11).

İğne: Gerek yapılan ürünlerin birleştirilmesi aşamasında gerekse oyacılıkta kullanılan, çeşitli büyüklüklerde, bir ucu sivri diğer ucu ipliğin geçebileceği yuvaya sahip olan dikiş ve iğne oyası aracıdır.

Mekik: Mekik oyası yapılan araca verilen isimdir. İki düz yüzeyin orta noktalarında birbiri ile birleşmesinden meydana gelir. Uzun yüzeylerin her iki başı uçlara doğru incelik. Ağız kısımları hafif açıktır. Açıklığın fazla olması ipliğin dışarı çıkmasına neden olur. İki yüzeyin birleştiği yerin ortasındaki delik, iplik ucunu bağlayıp

sağlamlaştırmayı sağlamaktadır. Mekik; mika, kemik, fildişi, tahta veya plastikten yapılır. 2 cm eninde, 4 - 5 cm boyundadır (Korkusuz, 1992: 19; Onuk, 2000: 11).

Şiş: Alüminyum kaplama, çelik, ahşap vb. malzemelerle üretilmiş örgü işlerinin en tanınan araçlarından. Kullanım yerine göre iki ucu sivri, tek ucu sivri veya yuvarlak çeşitleri bulunmaktadır. Geleneksel anlamda çorap örücülüğünde iki ucu sivri olan ve “beş şiş” de denen çeşitleri kullanılmaktadır.

Tığ: Tepesi küçük bir başlık ile sona eren, bir ucu çengelli diğer ucu düz olan bir örgü aracıdır. Çelik, alüminyum, fildişi, tahta, kemik veya plastikten çeşitleri bulunmaktadır (Korkusuz, 1992: 17).

Vurma ve Sıkıştırma Demirleri: Kalın bitki gövde veya dallarını kırmadan eğip şekillendirmek ve yerine yerleştirmek için kullanılan el aletleridir.

Yardımcı araçlar ise; örücülük tekniklerinin hazırlık aşmalarında kullanılan ya da uygulama aşamalarında işin gerçekleştirilmesini kolaylaştıran, bazen esas araçlarla birlikte kullanılan araçlardır:

Çubuk Yarma Aracı: Söğüt, fındık gibi ağaçların ince dallarını üç veya dört parçaya ayırıp inceltmek için bitkisel örücülükte kullanılan, ağzı keskinleştirilmiş bölümlerden oluşan ahşap el aracıdır.

Teşi: Özellikle çorap örmede, kullanılacak ipliklerin eğrilmesi aşamasında kullanılan ağırşığı biraz büyük ve sabit olan bir çeşit iğdir. Ağırşığı üst kısımda bulunur, ucu çengellidir; çubuk kısmı da ağırşığa doğru uzanmaktadır (Akpınarlı, 1995: 11). İplik hazırlığında kullanılan bu araca, Şanlıurfa yöresinde “tevşi” adı verilmektedir.

Fotoğraf 69. Teşi Örnekleri (Suruç)

Örücülükte Kullanılan Gereçler

Yün: Koyunyünleri tekstil alanında ilk kullanılan lif olma özelliği taşımaktadır. Özellikle çorap örücülüğünde en çok kullanılan hammaddedir. Koyunun deri örtüsü olan yün, genellikle yaza ve kışa girerken olmak üzere yılda iki kez kırılarak elde edilmektedir (Akpınarlı, 1995: 16).

Örücülük teknikleri ile geleneksel anlamda üretilen çoraplar, kırsal kesimde çoğunlukla el eğirme iplikleriyle yapılmaktadır. Ancak son yıllarda hayvancılık açısından yaşanan sıkıntılar, iplik eğirme işlemlerinin zaman alıcı ve zahmetli olması vb. gibi nedenlerden dolayı kolayca satın alınabilen, çeşitli renk ve özelliklerde, moda uygun iplik türlerine yönelim artmıştır.

Pamuk: Pamuk bitkisinden elde edilen en önemli bitkisel liftir (Akpınarlı, 1995: 18). Bunun nedeni yaş mukavemetinin fazlalığı, yıkanmaya dayanıklı olması, hijyenik özelliği, nem tutma yeteneğinin yüksek olmasıdır (Onuk, 2000: 6). Yıllık bir bitki olan pamuk, hasat işlemlerinden sonra gelişen teknoloji ve moda uygun seçeneklerde çeşitli özellikte iplik hazırlanarak piyasaya sunulmaktadır. Pamuk iplikler, örücülük tekniklerinde çoğunlukla oya ve dantel yapımında kullanılmaktadır. Gap sulamalarının başlaması ile Şanlıurfa’da pamuk ekimi yapılmakta ve pamuk ipliği ile ilgili tekstil işletmeleri açılmaktadır.

Hızla gelişen endüstri ve teknolojinin getirdiği yenilikler, her yılın moda anlayışına uygun olarak iplik çeşitle-

rine bir yenisini katmaktadır. İplik üreticileri yün, pamuk, ipek, tiftik, sim, floş gibi değişik malzemeleri birbirleri ile değişik oranlarda karıştırarak, farklı büküm teknikleri kullanarak ve günün moda renklerine boyayarak birbirinden çarpıcı örgü iplikleri piyasaya sunmaktadır. İpliklerdeki orijinallik ve çeşitlilik de örgü işlerini cazip ve zevkli hale getirmektedir (Atay,1987: 76).

Boncuk: Oyalarda kullanılan boncuklar küçük, yuvarlak, kesme, boru şeklinde parlak veya mat cam, plastik vb. materyallerden yapılmışlardır. Piyasada genellikle dizi halinde satılmakta; hemen hemen her renk tonu bulunabilmektedir (Onuk, 2000; 8).

Bitki sapları: Bitkisel örücülük tekniklerinin uygulandığı ürünlerde bataklık sazı, kofa, kargı kamışı, hasır otu, mısır kabuğu, çavdar, buğday, arpa, gibi tahıl sapları, hayt, zakkum, sarıçam, kavak, söğüt, ılgın, kızılıçık, nar vb. gibi ağaçların ince dalları veya yarılmış dalları sepet, hasır vb. üretiminde kullanılmaktadır. Birecik ilçesinin Fırat Nehri kenarındaki sazlık bitkilerinden yararlanılarak ürünler yapılmakta; özellikle hasır örücülüğünün geçmişte çok yoğun olduğu bildirilmektedir.

Örücülükte Kullanılan Teknikler

İnsanlık tarihi kadar eski olan örme sanatı, insan yaşamının geçirdiği gelişim dönemlerine paralel değişiklikler göstermiştir. Örgüler genellikle örme işleminde kullanılan araca göre isimlendirilmektedir:

A. El Örücülüğü

a. Araç ile Yapılan El Örücülüğü

- * Şiş Örücülüğü
- * Tığ Örücülüğü
- * İğne Örücülüğü
- * Firkete Örücülüğü
- * Mekik Örücülüğü

b. Araçsız Yapılan El Örücülüğü

- * Bağlama Örgüler
- Çarşaf Bağlama
- Makrame
- * Ağ Örücülüğü
- * Bitkisel Örücülük

B. Makine Örücülüğü

El örücülüğü kullanıldığı alana göre ise:

1- Objeyi oluşturan el örgüleri: çorap, eldiven, kazak, örtü vb.

2- Objeyi süsleyen el örgüleri: giysi, tülbent, yazma, çeşitli örtü kenarları vb. olmak üzere iki grupta toplanmaktadır (Akpınarlı, Temel Örgü Teknikleri Ders Notları).

Bu sınıflandırmaya göre Şanlıurfa bölgesinde belirlenen örücülük ürünleri üretim biçimi, teknik ve kullanım alanlarına uygun olarak açıklanmış, tespit edilemeyen teknikler kapsam dışı bırakılmıştır.

a.Araç İle Yapılan El Örücülüğü

Araç yardımı ile yapılan örücülük teknikleri, kullanılan aracın adıyla anıldığı gibi elde edilen ürüne veya tekniğe göre de isimlendirilebilmektedir:

Şiş örücülüğü, üretim amacına uygun olarak seçilen çeşitli tiplerde şişler üzerine sıralanan ilmeklerin bir yüzey oluşturacak şekilde birbirinin içinden geçirilerek uygulanan ve daha çok obje (eldiven, çorap vb) oluşturmada kullanılan tekniktir. Şiş örücülüğü; düz, desenli, renkli desenli ve ajur örgüler olarak sınıflandırılmaktadır. Şanlıurfa yöresinde şiş örücülüğü teknikleri ile yapılan çoraplar tespit edilmiştir. Kazak, yelek vb. giysiler yapılmaktadır; ancak bölgenin sıcak iklim olması nedeniyle çok fazla üretime rastlanmamıştır (Bilgi formu 12).

Tığ örücülüğü, çeşitli kalınlıkta tığ ve ipliklerle oluşturulan temel zincirlere farklı batış teknikleri kullanarak çeşitli dokuların elde edilmesidir. Gerek yüzey gerek şerit halinde ürün oluşturmak amacıyla, tığ üzerinde bulunan tek veya birkaç ilmeğin üretilmesi ile gelişen örgü tekniğidir. Tığ örücülüğü teknikleri basit ilmek, çift ilmek, üçlü ilmek, sarma ilmek, salkım ilmek, halka ilmek ve Tunus ilmeği olarak sınıflandırılmaktadır. Tığ teknikleri

ile yapılan ince ve üç boyutlu şerit örgüler “tığ oyası” ismini almaktadır. Anadolu’da tığ örücülüğü teknikleri ile yapılan en yaygın ürünler çeşitli kalınlıkta kenar dantelleri, ara danteli ve motiflerden oluşan dantellerdir. Şanlıurfa yöresinde dantel ve oya örnekleri çok sayıda tespit edilmiştir. Bu ürünlere, yöre kadınlarının duygu ve düşüncelerini yansıtan çeşitli isimler de verilmektedir (Çakırdiken, nar çiçeği vb.).

Fotoğraf 71. Tığ Örücülüğü Teknikleri İle Üretilen Yatak ve Yemek Takımları (Halfeti)

Mekik örücülüğü, gergin tutulan iplik üzerinde mekik aracılığı ile düğümler ve pikoların oluşturulmasına ise “mekik örücülüğü” denilmektedir (Atay,1987: 40). Mekik aracılığı ile oluşturulan motiflerin yan yana birleştirilmesi ile örtü vb. yüzeyler elde edilebildiği gibi, yazma kenarlarında kullanılabilecek şekilde şerit halinde oyalar da yapılabilmektedir.

Şanlıurfa bölgesinde belirlenen, tığ ve mekik gibi araçlarla üretilen örücülük örnekleri, teknik ve kullanım alanı açısından değerlendirilmiş ve açıklanmıştır. Yörede objeyi oluşturan el örgü örneklerinden çok, objeyi süsleyen nitelikte örgüler tespit edilmiştir. Bunların başında oya ve danteller gelmektedir.

Oya; çiçekle örgü sanatının birleşmesinden doğmuş, süslemek / süslenmek amacıyla yapılan, ayrıca taşıdıkları

Fotoğraf 72. Hortum ve Boncuk Gibi Yardımcı Gereçler Kullanılarak Yapılan Oya Örnekleri (Halfeti)

Fotoğraf 73. Çeyiz İçin Hazırlanmış Yemeni Sandığı (Ağırtaş Köyü, Suruç)

mesajlarla bir iletişim aracı olarak kullanılan ve tekniği örgü olan bir dantel türüdür (Onuk, 2000; 2) veya başka bir deyişle oya; iğne, tığ, mekik, fırkete vb. araçlarla iplik, pul, boncuk, koza, bazen saç, at kılı katarak, çeşitli düğümle örülerek yapılan ya da örüldükten sonra tutturulan şerit biçiminde kenar süsleridir (Barışta, 2005: 231).

Şanlıurfa yöresinde oyaların çoğunlukla tığ teknikleri ile oluşturulduğu gözlenmektedir. Bazılarında sadece iplik kullanılmakla birlikte boncuk, hortum vb. gibi yardımcı gereçlerin de yer aldığı görülmekte; üretilen oyalar yemeni kenarlarında değerlendirilmektedir. Özellikle çeyiz için üretilen oyali yemeniler, evlenme törenlerine kadar özel sandıklar içerisinde özenle saklanmaktadır (Fotoğraf 73). Yine tığ teknikleri ile üretilen dantel örnekleri yatak, yorgan, sofra vb. takımlarda ara dantel şeklinde kullanıldığı gibi, başlı başına örtü şeklinde de üretilmektedir.

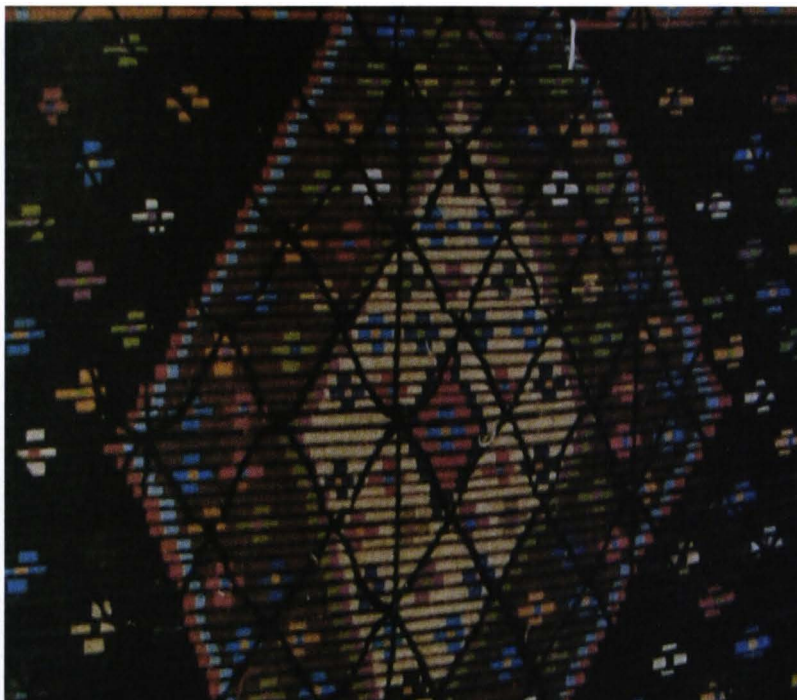
b. Araçsız Yapılan El Örücülüğü

Bitkisel örücülük, doğada kendiliğinden yetişen veya kültürü yapılan bitkilerin dal, gövde veya yaprak gibi bazı bölümlerini direk kullanarak ya da yarma işlemlerden geçirdikten sonra çeşitli tekniklerle örme ve değerlendirme işlemidir. Düz, verrev, zikzak, balıksırtı gibi şerit örgüler yanında hazeran, sarma teknikleri ile de dekoratif ve kullanıma yönelik fonksiyonel eşya üretiminde masrafsız elde edilen malzeme kolaylığı ve doğal malzeme kullanımından dolayı tercih edilen bir uğraştır. Anadolu'nun pek çok bölgesinde yöreye has yetişen bitkiler ile bu örücülük teknikleri kullanılarak pek çok ürün oluşturulmaktadır. Şanlıurfa bölgesinde, özellikle sazlık alanlara sahip olan Birecik, Siverek ve Ceylanpınar gibi ilçelerde hasır, çit, sepet gibi bitkisel örücülük teknikleri ile oluşturulan pek çok ürüne rastlanmaktadır.

Bitkisel örücülük alanında en çok bilinen hasır, özellikle kırsal kesimde, odanın zeminine halı, kilim veya keçeden önce yayılan, üstüne konan yaygıyı koruma ve aynı zamanda yalıtım görevi üstlenen bir yaygı çeşididir. Şanlıurfa'nın Bozova ilçesinde bazı hasır örneklerine rastlanmıştır. Birecik ve Ceylanpınar ilçelerinde ise sepet ve sarma teknikleri ile oluşturulan dekoratif siniler oldukça güzel örnekler oluşturmaktadır. Sarma tekniklerinde en çok kullanılan malzemeler, çavdar ve buğday saplarıdır.

Yaşanan mekanların oluşturulması ve süslenmesinde yararlanılan örücülük tekniklerinden birisi olan ve bitkisel örücülük içerisinde yer alan bir diğer önemli örnek, özellikle Siverek çevresinde yapılan "çit / çit örücülüğü"dür. Çit örücülüğü, istenilen uzunlukta kesilen ve yeterli genişliği sağlayacak sayıda yan yana yerleştirilen kamışların, yün ipliği ile sumak tarzında birbirine tutturulması sonucu oluşturulur. Yün ipliği ile yapılan birleştirmede belirli aralıklarla yatay çizgiler ve aynı aralıklarla verrev çizgiler ile tutturularak bütün yüzey baklava ve üçgenlere bölünerek örülmektedir.

Yaz aylarında oldukça sıcak bir iklime sahip olan Şanlıurfa bölgesinde evlerin damlarında veya bahçelerde "taht" adı verilen yüksek ayaklı alanlarda yatılmaktadır. Bu alanların gizlenmesinde çit örücülüğünden yapılmış

Fotoğraf 74. Şanlıurfa'da Üretilen Çit Örgüleri

paravan şeklinde ürünlerden yararlanılmaktadır. Düz şekilde üretilenleri çoğunluk göstermekle birlikte, desenli çitler genellikle bölgede Türkmen boyları olan Karakeçililer tarafından Siverek ve Suruç ilçelerinde yapılmaktadır (Akpınarlı ve Ortaç, 2002: 2-5).

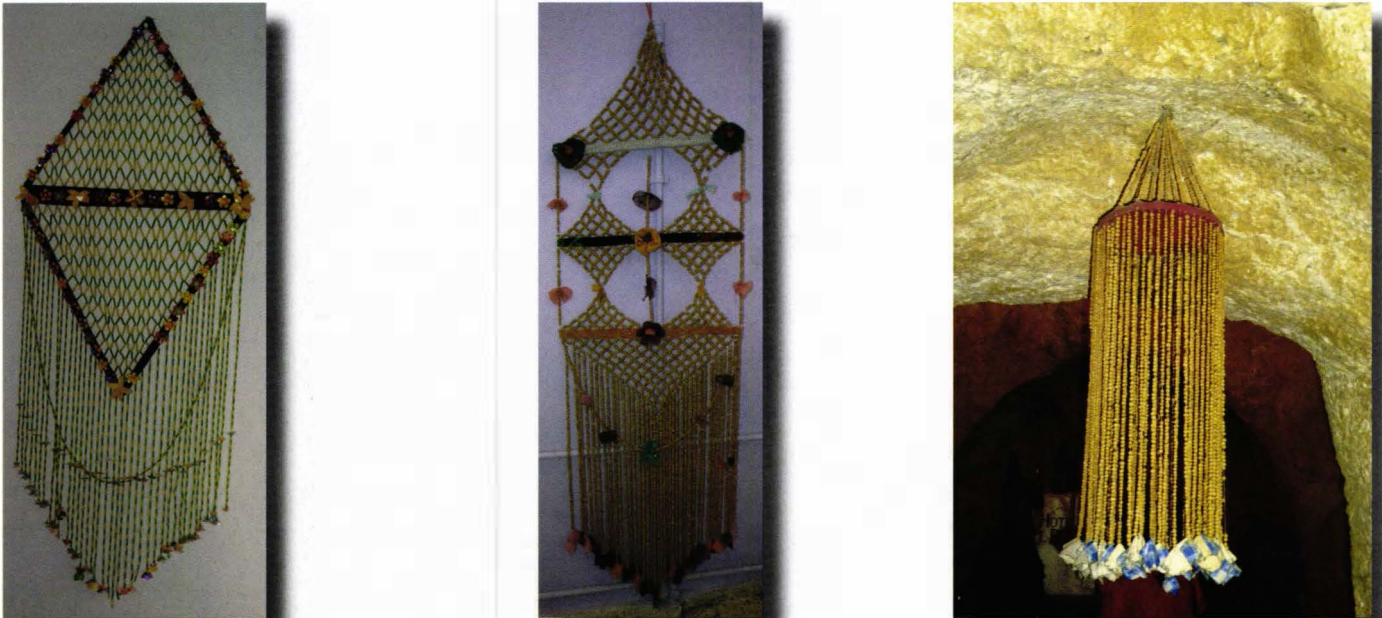
Şanlıurfa'da çocukları, evleri ve hayvanları kötülüklerden korumak için üzerlik bitkisi kullanılmaktadır. Bölgede özellikle tarlalarda çok sayıda bulunan üzerlik bitkisi, baharda küçük, yuvarlak yeşil tohumlar verir. Bu tohumlar kurudukça sararak kırılğan duruma gelirler. Bu nedenle nazarlık yapımında yeşilken toplan üzerlikler kullanılmaktadır. Genç kızlar, çocuklar tarafından üretilen ve bir örme sanatı olan üzerlikler; öncelikle iplik üzeri-

Fotoğraf 75. Bozova'da Tesbit Edilen Üzerlik Nazarlıklar

ne dizilir. Iplikler üç üzerlik atlayıp birbirine sarılarak örmeye devam edilerek eşkenardörgeşen şekil oluşturulmaktadır. Üzerliklerle örülen, iki üçgen 3-4 cm eninde kumaş kaplı dikdörtgen parça ile birleştirilir. Alt kısımlarda ise; üzerlikler ipliğe dizilerek sarkıtılır, çeşitli kumaş parçaları ile süslenir.

Yörede yapılan üzerliklerde çeşitli süsleme materyalleri kullanılmaktadır. Genellikle üçgen şeklinde üretilmekte, ancak üçgenler tek, çift, çeşitli boylarda ve değişik düzenlemelerde sarkan üzerlik sıraları ile süslenmektedir. Şanlıurfa il merkezinde, ilçelerde ve köylerde evleri, dükkanları süslemekte ve nazardan koruduğuna inanılmaktadır. Üzerlik bitkisi kötülükleri kovmada tütsü olarak da kullanılmaktadır.

Fotoğraf 76. Harran Tesbit Edilen Üzerlik Nazarlıklar

Yörede Yapılan Örücülük Ürünlerinin Değerlendirilmesi

Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerindeki örgü ürün özellikleri ile ilgili veriler değerlendirilerek Tablo 26’da sunulmuştur:

Tablo 26. Ürün Özellikleri

İlçeler	Tığ Örücülüğü							Şiş Örücük	Bitkisel Örücülük					
	Yemeni Oyası	Tülbent oyası	Yatak örtüsü	Örtü	Havlu kenarı	Karyola eteği	Oya		Çorap	Sepet	Hasır	Sini	Bitkisel kap	Çıt
	n	n	n	n	n	n	n		n	n	n	n	n	n
Akçakale													1	
Birecik									1				1	
Bozova	1				1					1			1	
Ceylanpınar											1	1		
Halfeti	6	8	2	9		2	4							
Harran													1	
Hilvan									1					
Merkez	15							3						
Siverek								1					1	
Suruç	31	2					10							
Viranşehir														
Toplam n %	53	10	2	9	1	2	14	4	2	1	1	1	5	
	50.4	9.5	1.9	8.5	0.9	1.9	13.3	3.8	1.9	0.9	0.9	0.9	4.7	

N=105

Tablo 26’nın değerlerinde de görüldüğü gibi, Şanlıurfa yöresinde örgü teknikleri ile yapılan on iki çeşit ürün tespit edilmiştir. Örgü tekniklerine göre gruplandığında tığ örücülüğü, şiş örücülüğü ve bitkisel örücülüğün yoğun olarak yapıldığı görülmektedir. Tığ örücülüğünde en çok % 50,4 değerle yemeni oyası yapılmakta; bunu sırasıyla oya, tülbent oyası izlemektedir. Böylece yörede yoğun olarak (%86,4) çeşitli kullanım alanları ile tığ örücülüğünün yapıldığı dikkat çekmektedir. Şanlıurfa yöresinde yapılan tahıl üretimi (buğday, arpa, çavdar vb.), bitkisel örücülükte kullanılan hammaddelerin kolay ve ucuz temin edilmesine olanak sağlamaktadır. Tahıl sapları kullanılarak çeşitli sepet, sini, kap, çıt vb. ürünlerin yapıldığı tespit edilmiştir. Ancak bitkisel örücülük günümüzde eskisi gibi yapılmamakla birlikte, tespit edilen eski ürünler ve bireylerden alınan bilgiler doğrultusunda yufka ekmek saklamada, çıt perde ve sofra olarak sıkça kullanıldığı belirlenmiştir. Bitkisel örücülüğün bulunduğu ilçelerden olan ve Devlet Üretme Çiftliği sayesinde tarımın yoğun olarak yapıldığı Ceylanpınar’da, çavdar ve buğday saplarının kullanıldığı; Fırat Nehri’ne kıyısı olan Birecik ve Bozova ilçelerinde ise hasır otu, kargı ve kamışı ile çıt, sepet ve hasır örgülerin yapıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca yörede şiş örücülüğü tekniğiyle çorap örücülüğünün de yapıldığı görülmektedir. Ancak il genelinde iklimin sıcak olması nedeniyle, yüksek ve soğuk bölgelerde üretiminin daha yoğun olduğu ve daha çok erkek çoraplarının üretildiği belirlenmiştir.

Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerindeki örgü ürünlerde kullanılan gereçler ile ilgili veriler değerlendirilerek Tablo 27’de sunulmuştur:

Tablo 27. Gereç Özellikleri

İlçeler	Pamuk iplik	Sentetik iplik	Yün iplik	Boncuk	Pul	Hortum	Çavdar	Hasır otu	Söğüt	Kamış
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
Akçakale										1
Birecik							1			1
Bozova	1	1						1		1
Ceylanpınar							2			
Halfeti	26	4		12		9				
Harran										1
Hilvan									1	
Merkez		15								
Siverek			1							1
Suruç		42		15	1					
Viranşehir										
Toplam	n	27	47	1	27	1	9	3	1	5
	%	22.1	38.5	0.8	22.1	0.8	7.3	2.4	0.8	4

Not: Bazı ürünlerde birden fazla gereç kullanıldığından n sayısı fazla çıkmıştır (n 122) N=105

Tablo 27 incelendiğinde, Şanlıurfa bölgesinde belgelenen oyalarda kullanılan sentetik (% 38,5) ve pamuk iplik (% 22,1) gibi ana malzemelerin yanında ayrıca süsleme gereci olarak yuvarlak boncuk, alt yapı malzemesi olarak da hortumların kullanıldığı görülmektedir. Yöre halkı hayvancılıkla uğraşmaktadır; ancak iklimin sıcak olmasından dolayı yün ile yapılan çorap vb. ürünler az sayıdadır. Dantellerde pamuk, oyalarda ise sentetik iplik kullanılmaktadır. Bitkisel örücülükte ise Fırat Nehri kıyısında çok fazla bulunmasından dolayı kamış çok kullanılmıştır. Yörede çavdar, buğday ve arpa çok yetiştirilmektedir; bu nedenle tahıl artığı olan saplar örücülükte değerlendirilmektedir.

Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerindeki örgü ürünlerde kullanılan teknikler ile ilgili veriler değerlendirilerek Tablo 28’de sunulmuştur:

Tablo 28. Teknik Özellikler

İlçeler	Tığ Örücülüğü						Şiş Örücülüğü	Bitkisel Örücülük				
	Zincir	Çift ilmek	Üçlü ilmek	Örümcek zincir	Trabzan	Fıyonk		Düğümlü sarma	Hasır örgü	Atkılı sarma	Alt –üst dokuma	Çıt örücülüğü
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
Akçakale												1
Birecik								1				1
Bozova	2	2	2	1					1			1
Ceylanpınar										2		
Halfeti	11	19	19	10	11	1						
Harran												1
Hilvan											1	
Merkez	16	15	9	7			2					
Siverek							1					1
Suruç	39	36	14	30								
Viranşehir												
Toplam	n	68	72	44	48	11	1	3	1	1	2	1
	%	24.1	25.5	15.6	17.2	3.9	0.3	1	0.3	0.3	0.7	0.3

Not: Bazı ürünlerde birden fazla teknik kullanıldığından n sayısı fazla çıkmıştır (n 282) N=105

Tablo 28'in değerlerinde de görüldüğü gibi, Şanlıurfa yöresinde örgü tekniklerinin tığ örücülüğü, bitkisel örücülük, şiş örücülüğü olarak yoğunluk gösterdiği belirlenmiştir. Tespit edilen ürünlerde en çok tığ örücülüğünün uygulandığı görülmektedir. Tığ örücülük tekniklerden ise en çok % 25,5 ile çift ilmek, %24,1 ile zincir kullanılmıştır. Şanlıurfa'da iklimin sıcak olmasından dolayı çorap örücülüğü çok fazla yapılmamaktadır; ancak ulaşılabilen örneklerde düz ve basit desenli örgülerin tercih edildiği gözlenmiştir. Bitkisel örücülükte, tarım artığı hammadde kullanıldığından özellikle çavdar, buğday, arpa ekilen bölgelerde ve Fırat Nehri kıyısında üretimlerin yoğun yapıldığı alan çalışmasında tespit edilmiştir. Bitkisel örücülük tekniklerinden sarma örgünün kullanıldığı ve sarma örgü çeşitlerinden atkılı sarmanın da özellikle sinilerin yapımında çok kullanıldığı belirlenmiştir. Çadır ve evlerde soğuktan, haşerelerden ve toprak zeminden kilim ve halıları korumak amacıyla alt zemine serilerek kullanılan hasır ürünlerin, geçmişte üretiminin yapıldığı ancak günümüzde pek tercih edilmediği tespit edilmiştir. Yörede bitkisel örücülük konusunda yoğun olarak yapılan ve kullanılan ürün çit örgü tekniğidir.

Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerindeki örgü ürünlerde kullanılan motif özellikleri ile ilgili veriler değerlendirilerek Tablo 29'da sunulmuştur.

Tablo 29. Motif özellikleri

İlçeler	Yaprak	Kavun çekirdeği	Gül	Çiçek	Baklava dilimi	Kanserli	Lale	Kelebek	Karanfil	Asma yaprağı	Papatya	Bayram şekeri	Sıçan dişi	Nergis	Kurtçuk	Ojeli turnak	Dağ papatyası	Çimen kızı	Kurdeleli	Üç yapraklı yonca
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
Akçakale					1															
Birecik																				
Bozova	1	1			1															
Ceylanpınar				3																
Halfeti			2	4	2	1	1	1	2	1	4	1	1	1	1	1	1			
Harran					1															
Hilvan																				
Merkez				1					1		1									
Siverek					1															
Suruç	3			11														1	1	1
Viranşehir																				
Toplam n	4	1	2	19	7	1	1	1	3	1	5	1	1	1	1	1	1	1	1	1
%	3,8	0,9	1,9	18	6,6	0,9	0,9	0,9	2,8	0,9	4,7	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9

İlçeler	Yağmur damlası	Muskalı	Yonca	Dut	Çakır dikenli	Ay	Gelin kahkəsi
	n	n	n	n	n	n	n
Akçakale							
Birecik							
Bozova							
Ceylanpınar							
Halfeti							
Harran							
Hilvan							
Merkez						1	1
Siverek							
Suruç	1	1	1	1	1		
Viranşehir							
Toplam n	1	1	1	1	1	1	1
%	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9

N=105

Tablo 29 değerlerinde görüldüğü gibi, Şanlıurfa yöresinde üretilen örgülerde yirmi dokuz çeşit motif kullanıldığı tespit edilmiştir. En çok %19 değerle çiçek motiflerinin uygulandığı; bunu sırasıyla baklava dilimi, papatya, yaprak, karanfil, gül, kavun çekirdeği, kanserli, lale, kelebek, asma yaprağı, bayram şekeri, sıçan, nergis, kurtçuk, ojeli tırnak, dağ papatyası, çimen kızı, kurdeleli, üç yapraklı yonca, yağmur damlası, muskalı, yonca, dut, çakırdiken, ay ve gelin kahkesi gibi yöresel isimlerle anılan motiflerin izlediği tespit edilmiştir.

Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerindeki örgü ürünlerde kullanılan renklerle ilgili veriler değerlendirilerek Tablo 30’da sunulmuştur.

Tablo 30. Renk Özellikleri

İlçeler	Kırmızı	Beyaz	Kahverengi	Siyah	Sarı	Lacivert	Doğal bitki rengi	Yeşil	Mor	Mavi	Turuncu	Eflatun	Kiremit	Pembe	Açık kahve	Krem	Türkuaz
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
Akçakale																	
Birecik							1										
Bozova		2					1				1	1					
Ceylanpınar							2	2	2								
Halfeti	3	25		6	6	-		6	1	3	3	1	1	2		1	
Harran																	
Hilvan							1				1						
Merkez	6	11	1	-	3	1	2	5	3	1	-	-	1	3	1		
Siverek							1										
Suruç	10	27	3	9	11	3		17		6	3	4	1	6		2	1
Viranşehir																	
Toplam n	19	65	4	15	20	4	13	30	6	10	8	6	3	11	1	3	1
%	8.6	29.6	1.8	6.8	9.1	1.8	5.9	13.6	2.7	4.5	3.6	2.7	1.3	5	0.4	1.3	0.4

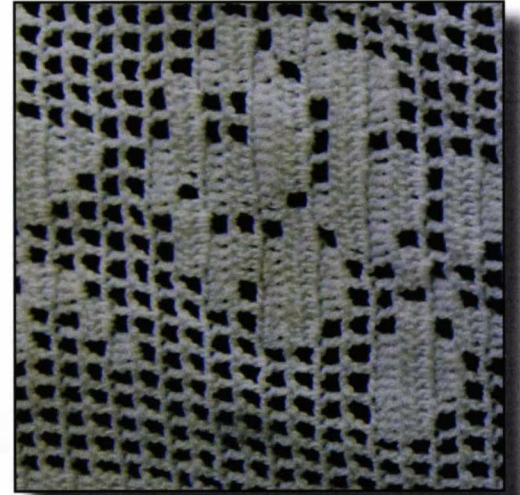
Not: Bazı ürünlerde birden fazla renk kullanıldığından n sayısı fazla çıkmıştır (n 219) N=105

Tablo 30’da yörede örücülük teknikleri ile oluşturulan ürünlerde en çok %29,6 beyaz renk kullanıldığı görülmektedir. Bunu sırasıyla yeşil, sarı, kırmızı, siyah, doğal bitki rengi, pembe, mavi, turuncu, eflatun, mor, lacivert, kiremit, krem, açık kahve ve türkuaz izlemektedir. Ayrıca, özellikle yemeni oylarının renk seçimlerinde kullanılan yemeninin rengine uygun tonların tercih edildiği tespit edilmiştir. Dantellerde beyaz, oyalarda ise doğadaki çeşitlilik doğrultusunda çok sayıda renk kullanılmaktadır. Bitkisel örücülükte doğal bitki rengi tercih edilmekte ayrıca bir boyama işlemi yapılmamaktadır.

Örnek No	: 149
İnceleme Tarihi	: 15.04.2010
Yöre adı	: Selamet Köyü
Ürün Türü	: Tığ danteli
Kullanılan Gereçler	: Pamuk iplik
Uygulanan Teknikler	: Tığ Örücülüğü (Zincir, çift ve üçlü ilmek)
Yöresel motif isimleri	: -
İlgili Kaynak	: Selamet Köyü, Bozova

Örnek No	: 150
İnceleme Tarihi	: 2.07.2010
Yöre adı	: Halfeti
Ürün Türü	: Karyola eteği
Boyutlar	
En	: 12cm
Boy	: 190cm
Kullanılan Gereçler	: Pamuk iplik
Uygulanan Teknikler	: Tığ Örücülüğü
Yöresel motif isimleri	: Gül
İlgili Kaynak	: Halfeti İlçe Merkezi

Örnek No	: 151
İnceleme Tarihi	: 2.07.2010
Yöre adı	: Halfeti
Ürün Türü	: Tığ Oyası
Boyutlar	
En	: 3cm
Boy	: İstenilen uzunlukta
Kullanılan Gereçler	: Sentetik iplik
Uygulanan Teknikler	: Tığ Örucülüğü (Çift ilmek, üçlü ilmek ve örümcek zincir)
Yöresel motif isimleri	: -
İlgili Kaynak	: Halfeti İlçe Merkezi

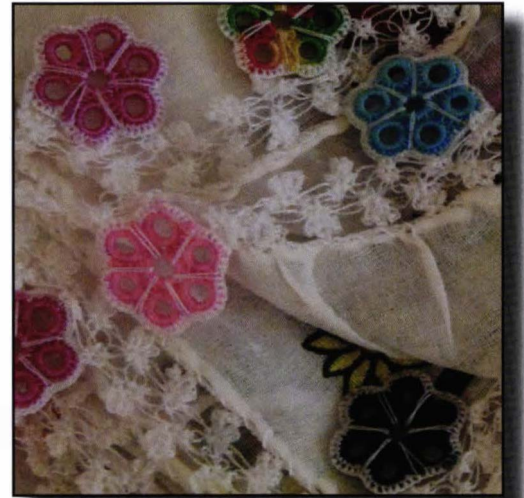

Örnek No	: 152
İnceleme Tarihi	: 2.07.2010
Yöre adı	: Halfeti
Ürün Türü	: Boncuk oyası
Boyutlar	
Çap	: 1,5 cm
Boy	: İstenilen uzunlukta
Kullanılan Gereçler	: Pamuk ipliği ve yuvarlak boncuk
Uygulanan Teknikler	: Tığ örücülüğü (zincir, çift ilmek)
Yöresel motif isimleri	: Papatya
İlgili Kaynak	: Halfeti

Örnek No	: 153
İnceleme Tarihi	: 2.07.2010
Yöre adı	: Halfeti
Ürün Türü	: Tığ oyası
Boyutlar	
Çap	: 2 cm
Boy	: İstenilen uzunlukta
Kullanılan Gereçler	: Sentetik iplik, hortum
Uygulanan Teknikler	: Tığ örücülüğü (örümcek zincir, çift ilmek, üçlü ilmek)
Yöresel motif isimleri	: Bayram şekeri
İlgili Kaynak	: Halfeti

Örnek No	: 154
İnceleme Tarihi	: 2.07.2010
Yöre adı	: Halfeti
Ürün Türü	: Boncuk oyası
Boyutlar	
En	: 1,5 cm
Boy	: İstenilen uzunlukta
Kullanılan Gereçler	: Pamuk ipliği ve kesme boncuk
Uygulanan Teknikler	: Tığ örücülüğü (zincir, çift ilmek)
Yöresel motif isimleri	: Sıçan dişi
İlgili Kaynak	: Halfeti İlçe Merkezi

Örnek No	: 155
İnceleme Tarihi	: 2.07.2010
Yöre adı	: Halfeti
Ürün Türü	: Boncuk oyası
Boyutlar	
En	: 2 cm
Boy	: İstenilen uzunlukta
Kullanılan Gereçler	: Pamuk ipliği ve yuvarlak boncuk
Uygulanan Teknikler	: Tığ örücülüğü (zincir, çift ilmek)
Yöresel motif isimleri	: Papatya
İlgili Kaynak	: Halfeti İlçe Merkezi

Örnek No	: 156
İnceleme Tarihi	: 2.07.2010
Yöre adı	: Halfeti
Ürün Türü	: Boncuk oyası
Boyutlar	
Çap	: 2,5 cm
Boy	: İstenilen uzunlukta
Kullanılan Gereçler	: Sentetik iplik, hortum, yuvarlak boncuk
Uygulanan Teknikler	: Tığ örücülüğü (zincir, çift ilmek, örümcek zincir)
Yöresel motif isimleri	: Papatya
İlgili Kaynak	: Halfeti İlçe Merkezi

Örnek No	: 157
İnceleme Tarihi	: 2.07.2010
Yöre adı	: Halfeti
Ürün Türü	: Tülbent kenarı oyası
Boyutlar	
En	: 3 cm
Boy	: İstenilen uzunlukta
Kullanılan Gereçler	: Sentetik iplik, hortum, yuvarlak boncuk
Uygulanan Teknikler	: Tığ örücülüğü (zincir, çift ilmek)
Yöresel motif isimleri	: Çiçek
İlgili Kaynak	: Halfeti İlçe Merkezi

Örnek No	: 158
İnceleme Tarihi	: 2.07.2010
Yöre adı	: Halfeti
Ürün Türü	: Boncuk oyası
Boyutlar	
En	: 3 cm
Boy	: İstenilen uzunlukta
Kullanılan Gereçler	: Pamuk ipliği, hortum ve inci boncuk
Uygulanan Teknikler	: Tığ örücülüğü (zincir, çift ilmek)
Yöresel motif isimleri	: Çiçek
İlgili Kaynak	: Halfeti İlçe Merkezi

Örnek No	: 159
İnceleme Tarihi	: 2.07.2010
Yöre adı	: Halfeti
Ürün Türü	: Boncuk oyası
Boyutlar	
Çap	: 2,5 cm
Boy	: İstenilen uzunlukta
Kullanılan Gereçler	: Pamuk ipliği, hortum ve yuvarlak boncuk
Uygulanan Teknikler	: Tığ örücülüğü (zincir, çift ilmek)
Yöresel motif isimleri	: Nergis, kurtçuk
İlgili Kaynak	: Halfeti İlçe Merkezi

Ömek No	: 160
İnceleme Tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Siverek
Ürün Türü	: Çorap
Boyutlar	
En	: 10 cm
Boy	: 41 cm
Kullanılan Gereçler	: Yün ipliği
Uygulanan Teknikler	: Şiş örücülüğü
Yöresel motif isimleri	: -
İlgili Kaynak	: Halk Eğitim Merkezi, Siverek

Örnek No	: 161
İnceleme Tarihi	: 30.06.2010
Yöre adı	: Ağırtaş Köyü
Ürün Türü	: Yemeni oyası
Boyutlar	
En	: 3,5 cm
Boy	: İstenilen uzunlukta
Kullanılan Gereçler	: Pamuk ipliği, sentetik iplik
Uygulanan Teknikler	: Tığ örücülüğü(zincir, örümcek zincir, çift kroşe)
Yöresel motif isimleri	: -
İlgili Kaynak	: Ağırtaş Köyü, Suruç

Örnek No	: 162
İnceleme Tarihi	: 30.06.2010
Yöre adı	: Ağırtaş Köyü
Ürün Türü	: Yemeni oyası
Boyutlar	
En	: 3,5 cm
Boy	: İstenilen uzunlukta
Kullanılan Gereçler	: Pamuk ipliği, sentetik iplik
Uygulanan Teknikler	: Tığ örücülüğü(zincir, örümcek zincir, çift kroşe)
Yöresel motif isimleri	: Çiçek, yaprak
İlgili Kaynak	: Ağırtaş Köyü, Suruç

Örnek No	: 163
İnceleme Tarihi	: 30.06.2010
Yöre adı	: Ağırtaş Köyü
Ürün Türü	: Yemeni oyası
Boyutlar	
En	: 3,5 cm
Boy	: İstenilen uzunlukta
Kullanılan Gereçler	: Pamuk ipliği, sentetik iplik
Uygulanan Teknikler	: Tığ örücülüğü(zincir, örümcek zincir, çift kroşe)
Yöresel motif isimleri	: Çiçek
İlgili Kaynak	: Ağırtaş Köyü, Suruç

Örnek No	: 164
İnceleme Tarihi	: 30.06.2010
Yöre adı	: Ağırtaş Köyü
Ürün Türü	: Yemeni oyası
Boyutlar	
En	: 3,5 cm
Boy	: İstenilen uzunlukta
Kullanılan Gereçler	: Pamuk ipliği, sentetik iplik, yuvarlak boncuk
Uygulanan Teknikler	: Tığ örücülüğü(zincir, çift kroşe)
Yöresel motif isimleri	: Çakır diken
İlgili Kaynak	: Ağırtaş Köyü, Suruç

Örnek No	: 165
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik
Ürün Türü	: Sepet
Boyutlar	
Çap	: 76 cm (herbir parça kalınlığı: 2,5- 3cm)
Kenar yüksekliği	: 8.5 cm
Arka taban çapı	: 69 cm
Kullanılan Gereçler	: Çavdar
Uygulanan Teknikler	: Bitkisel örücülük (düğümlü sarma)
Yöresel motif isimleri	: -
İlgili Kaynak	: Birecik İlçe Merkezi

Örnek no	: 166
İnceleme tarihi	: 15.04.2010
Yöre adı	: Salıca Köyü
Ürün türü	: Hasır
Boyutlar	
En	: 1.05 m
Boy	: 5 m
Kullanılan Gereçler	: Hasır otu
Uygulanan Teknikler	: Hasır örgü
Yöresel motif isimleri	: -
İlgili Kaynak	: Salıca Köyü, Bozova

Örnek no	: 167
İnceleme tarihi	: 13.05.2010
Yöre adı	: Ceylanpınar
Ürün türü	: Sini sepet
Boyutlar	
Çapı	: 50 cm
Kullanılan Gereçler	: Çavdar
Uygulanan Teknikler	: Düğümlü sarma
Yöresel motif isimleri	: Çiçek
İlgili Kaynak	: Halk Eğitim Merkezi, Ceylanpınar

Örnek no	: 168
İnceleme tarihi	: 16.04.2010
Yöre adı	: Uluyazı Köyü
Ürün türü	: Sepet
Boyutlar	
Boy	: 32 cm
Çap	: 30 cm
Kullanılan Gereçler	: İnce dal
Uygulanan Teknikler	: Üç sapla alt üst dokuma
Yöresel motif isimleri	: -
İlgili Kaynak	: Uluyazı Köyü, Hilvan

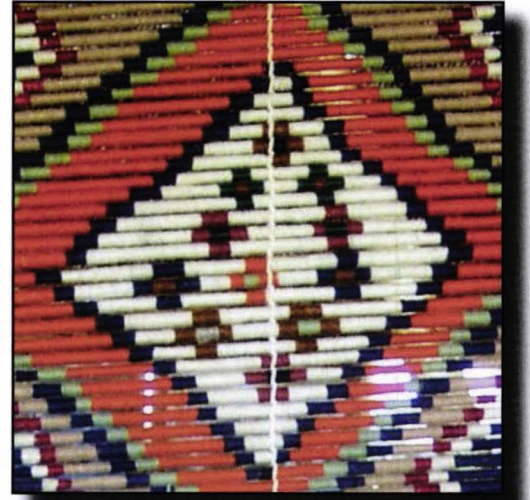
Örnek no	: 169
İnceleme tarihi	: 16.05.2010
Yöre adı	: Siverek
Ürün türü	: Çıt
Boyutlar	
En	: 110 cm
Boy	: 305cm
Kullanılan Gereçler	: Kamış (Çıta), yün ipliği
Uygulanan Teknikler	: Sumak
Yöresel motif isimleri	: Baklava
İlgili Kaynak	: Siverek

Örnek No	: 170
İnceleme Tarihi	: 16.05.2010
Yöre adı	: Siverek
Ürün Türü	: Desenli Çıt
Boyutlar	
En	: 130 cm
Boy	: 400 cm
Kullanılan Gereçler	: Kamış (Çıta), yün ipliği
Uygulanan Teknikler	: Sumak
Yöresel motif isimleri	: Baklava
İlgili Kaynak	: Siverek

Örnek No	: 171
İnceleme Tarihi	: 16.05.2010
Yöre adı	: Siverek ilçesi Karakeçi bucağı
Ürün Türü	: Pano
Boyutlar	
En	: 90 cm
Boy	: 90 cm
Kullanılan Gereçler	: Kamış, yün ipliği
Uygulanan Teknikler	: Çıt örücülüğü
Yöresel motif isimleri	: Baklava
İlgili Kaynak	: Siverek

İŞLEMECİLİK

Genel anlamda insanoğlu yiyecek, barınma, avlanma, giyecek, süslenme, eğlence gibi ihtiyaçlarını el sanatlarından ve onun ürünlerinden yararlanarak karşılamıştır. Toplum yaşamının kendisi olan üretim biçimlerinden kaynaklanan el sanatları, aynı zamanda kültürel bir olgudur. İşleme sanatı da diğer el sanatları gibi, insanların günlük ihtiyacını karşıladığı, giyecek ve kullanım eşyalarını bezemek arzusuyla doğmuştur. İki parçayı birbirine ekleme, düz bir dikişi bile dekoratif anlamda yapma fikri ile gelişmiş bir sanat dalıdır.

İşleme sanatının ne zaman ve nerede ortaya çıktığını söylemek zor olmakla birlikte yazılı kaynaklarda, Mısır kadınlarının kıyafetlerinde ve tarihi M.Ö. 4000'lere dayanan Mezopotamya uygarlığında kıyafetlerin üzerinde süslemeler olduğu; Türk işleme sanatının en zengin ürünlerinin ise Altaylarda yaşayan Hunlara ait olduğundan bahsedilmektedir. Bu bölgede yapılan kazılarda işlenmiş renkli keçeler, eğer örtüleri vb. eserlerde kordon tutturma ve aplike tekniklerinin yanında zincir işinin de kullanıldığı görülmektedir. Türklerin bozkırda giydikleri uzun çizmelerin yine renkli ipliklerle işlendiği ve bu çizmelerin oldukça süslü olduğu kayda geçen bilgiler arasındadır. Kurganlardan çıkarılan bu örneklerde hayvan mücadeleleri veya düş ürünü efsanevi figürlerin yanında insan figürlerine de rastlanmaktadır (Diyarbakirli, 1972: 79,101,112,130).

Türklerin İslamiyeti kabul etmeden önce diğer sanatlarda olduğu gibi işlemecilikte de süsleme motifi olarak daha çok kullanılan figüratif örneklerin yerini üsluplaşmış örneklerle bıraktığı görülmektedir. Eski çağlardan beri Türk topluluklarının tipik bir özelliği olan biçimleri soyutlama, stilize etme eğilimi, İslamiyet ile de bağdaşarak tabiatın ölçülerine, temel çizgilerine sadık kalan, ayrıntıların atıldığı motiflerin ortaya çıktığı fark edilmektedir. Anadolu Beylikleri döneminden günümüze ulaşan işleme parçası bulunmamasına rağmen Marco Polo ve İbn-i Batuta gibi gezginlerin eserlerinde işlemelerin varlığından bahsedildiği görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde ise işlemecilik sayılamayacak kadar çok kullanım alanı bulmuştur. Özellikle saray işlemeleri değerli metal iplikler ve taşlarla kullanım eşyaları, kıyafetler ve kıyafetleri tamamlayan parçalarda eşsiz güzelliklere kavuşmuştur (Köklü, 2002: 1-4).

Günümüzde ise ipek, yün, keten, pamuk, deri, metal vb. iplikler kullanılarak çeşitli iğneler ve uygulama biçimleri aracılığıyla keçe, deri, dokuma ve kumaş çeşitlemeleri üzerine yapılan işlemler, giyim - kuşam yanı sıra ev donatımında kullanılan örtülere kadar geniş bir alanda uygulanmaktadır. İşleme türleri kadın, erkek, çocuklar için hazırlanmış giysi, baş örtüsü, duvak, kına bezi, iç çamaşırı, don, göynek, şalvar, yelek, cepken, bebek takımları, sünnet giysileri, bohça, sedir örtüsü, yastık, havlu, peşkir, yatak - yorgan çarşafı, perde ve çeşitli mutfak örtülerine kadar yayılmaktadır (Barışta, 2005: 208).

Anadolu'nun hemen her bölgesinde törenlik veya günlük eşyalar için uygulanan işleme sanatı Şanlıurfa bölgesinde de yaygın olarak yapılmaktadır. Yörede tespit edilen işleme örnekleri araç, gereç ve teknik özellikleri açısından incelenmiş ve bilgi formlarıyla örneklenmiştir.

İşlemecilikte Kullanılan Araçlar

Şanlıurfa bölgesinde belirlenen işleme örneklerinin tekniklerine uygun olarak üretim aşamasında kullanılan esas ve yardımcı araçlar şu şekilde sıralanabilmektedir.

Boncuk İğnesi: Çok ince, uzun olup yuvarlak ve uzun deliklidir (Korkusuz, 1992: 15). Deliğinin ince uzun olması, iğnenin dar boncuk kanallarından rahatça geçmesini sağlar.

Kanaviçe İğnesi: İnce ve kalın boyları bulunmaktadır. Uçları küt olduğundan ele batmaz. 14 - 25 numara arasında değişik göstermektedir (Korkusuz, 1992: 16).

Kasnak: Nakışın düzgün ve süratli işlenmesi için kumaş germede kullanılan araçtır. İç içe geçen iki tahta veya çelik çemberden meydana gelir. İşlenecek kumaşın (yüzeyin) gergin durmasını sağlar (Korkusuz, 1992: 26).

Nakış İğnesi: İnce, uzun olup uzun deliklidir. Baş gövdeye oranla daha geniş olduğundan iplik, kumaştan zedelenmeden geçer (Korkusuz, 1992: 15).

Nakış Makası: İlik makası da denir. 8 - 9 cm boyunda, her iki ucu da sivri ve keskin olan bir makastır. Düz uçlu olanlarla ilik daha düzgün açılır. Kıvrık uçlu olanları ise ince nakışların kumaşlarının kesilmesinde ve iplik koparmada kullanılır (Korkusuz, 1992: 23).

Y İğneleri: Gözü oval şekilde olup gözünün altındaki çelik "Y" şeklinde oyulduğundan bu ismi alan ve nakış yapımında kullanılan iğne çeşididir. Bu oyuntu ipliğin deliğe kolay girmesini ve aşınmamasını sağlamaktadır (Korkusuz, 1992: 14).

İşlemecilikte Kullanılan Gereçler

Boru Boncuk: Yumuşak camdan yapılır. Boru, damla ve küreye benzer. Bazılarının yüzeyi 6 - 8 köşelidir. Bu yüzeyler ışığı yansıtır (Korkusuz, 1992: 30).

Çuval: Kenevir vb. ipliklerden dokunan, geniş delikli, sağlam kumaştır. Kalın yün, pamuk, floş ve rafya ile işlenir (Korkusuz, 1992: 10).

Etamin: Kanaviçeden daha düzgün görünümlü, en - boy iplik kalınlıkları eşit olduğundan eşit büyüklükte karelerden oluşan bir kumaştır (Korkusuz, 1992: 9).

İnce Şerit Tel: Madensel teller makinelerden geçirilerek şeritler elde edilir. Gerçek altın ve gümüşten yapıldığı gibi, gümüş üzerine altın, bakır üzerine gümüş kaplanarak yapılanları da vardır (Korkusuz, 1992: 31).

Kanaviçe: Keten, pamuk veya jütten çok seyrek olarak dokunur. Mat ve delikli bir görünüme sahip kumaştır. Atkı ve çözgü ipliklerinin aralıklarına göre tek veya çift telli kanaviçe adını alır. Sayılarak yapılan işlemlerde kullanılır (Korkusuz, 1992: 9).

Opal: İnce, hafif, yumuşak ve düz dokunuşlu pamuklu kumaştır. Beyaz iş ve basit nakış iğnelerine uygun olan kumaş mat görünümlü ve yıkamaya elverişlidir (Korkusuz, 1992: 9).

Pamuk İplik (Koton): İki kat, çok bükümlü ve parlak görünümlüdür. Çile veya kuka halinde satılır (Korkusuz, 1992: 12). İplik numarası azaldıkça kalınlık artmaktadır.

Patiska: Pamuk ipliğinden dokunur. Apreli olup görünümü mattır. Yıkamaya elverişli olan kumaşın üzerine basit nakış iğneleri ve makine nakışı uygulanabilmektedir (Korkusuz, 1992: 9).

Sim: Çok ince altın ve gümüş tellerin, ince ipek veya pamuk iplikler üzerine sarılması ile elde edilirler. Isı, tütün ve ceviz yaprağı, kolonya ve sabun kokusundan etkilenecek kararır. Kağıda sarılarak saklanması uygundur (Korkusuz, 1992: 31).

Yuvarlak Boncuk: Cam, tahta, porselen, mercan, altın, gümüş, kehribar vb.'den üretilmektedirler (Korkusuz, 1992: 30). Şekil itibarı ile düzgün yuvarlak veya dış kısmı köşeli olabilmektedir.

İşlemecilikte Kullanılan Teknikler

Türk işlemlerinde teknikler; Türk işi, hesap işi, tel kırma (Bartın işi), Antep işi, Dival işi (Maraş işi-sırma işi), sarma, kordon tutturma, pul-boncuk tutturma, suzeni (ilme-kasnak işi), kapama (aplike), kırkyama ve kanaviçe olarak sıralanabilmektedir (Özbaşı, Çetintaş, Kasaplı, Başaran, Ülger, Bahar, Toktaş; 2010: 80).

İşleme teknikleri ve iğneler coğrafi, sosyal ve ekonomik şartlar ve estetik değerler doğrultusunda yüzyıldan yüzyıla değişiklikler göstermektedir. Duygu ve düşüncüyü aktarma aracı olarak uygulanan iğnelerin zengin çeşitlendirmelerindeki teknik beceri, incelik dikkat çekmektedir. Türk sanatının özünü yansıtan teknikler arasında üçgen, dikdörtgen, kare gibi geometrik birimleri oluşturmak için seçilen hesap iğnesi, Slav iğnesi, pesent, yüzeysel pesent ve bir grup merasim kalkanında gözlenen söğüt sarma gibi iğneler fark edilmektedir. Ustalar bu iğnelerle konstruktivist veya antinaturalist bir yaklaşımla doğadaki elemanları arı bir dille aktarmışlardır. Aplike, metal plaka işleme, yama işi gibi iğnelerle antinaturalist veya non-figüratif olarak nitelendirilebilecek yepyeni görüntüler elde etmişlerdir. Kum iğnesi, sarma, Çin iğnesi, zincir işi, suzeni, gölgeli pesentle ışık - gölge oyunlarına yer vererek realist, naturalist, zaman zaman romantik olarak nitelendirilebilecek izlenimler sergilemişlerdir. Civan-kaşı, balıksırtı, tel kırma, dival işi (Maraş işi) çeşitlendirmeleriyle naturalist yaklaşımlarla oluşturdukları motiflerdeki gerçeği silikleştirmişler ve yüzeye hareket kazandırmışlardır. Bu tekniklerin seçimindeki başarı ustaların iğneyi fırça gibi kullandıklarına işaret etmektedir (Barışta, 1998: 131).

İşlemlerde kullanılan teknikler, bazı kaynaklarda ise iğnenin uygulama biçimlerine göre gruplandırılmıştır: dokumanın iplikleri üzerinde yürütülen iğneler, dokumanın iplikleri çekilerek yapılan iğneler, dokumanın iplikleri kesilerek yapılan iğneler ve dokumanın veya dokumaların iplikleri bağlanarak yapılan iğneler (Barışta, 1998: 127).

Dokumanın iplikleri üzerinde yürütülen iğneler, dokumanın en ve boy iplikleri ya serbest stilde ya da sayılarak yapılan iğnelerle örtülüdür. Birinci türde sanatçının amacı, dokuma üzerinde kabartma etkisi sağlamak; ikinci türde ise bezemeli, düzenli olarak dokunmuş bir kumaş görünümü elde etmektir. Teğel, sarma, Çin iğnesi, yüzeysel pesent, muşabak, balıksırtı, susma ve civankaşı sayılarak yapılan başlıca iğnelerdir. Bu iğnelerde dokumanın

yüzü ve tersi aynı görüntüyü vermektedir. Tel kırma ve mürver dokumanın yüzünde ve tersinde aynı görüntüyü vermemekle birlikte bu grupta yer almaktadır (Barışta, 1998: 127).

Kanaviçe

Kanaviçe işi, kumaşa teğellenen kanava bezi üzerine çapraz olarak uygulanmakta, işleme bittikten sonra kanava iplikleri çekilerek işlem tamamlanmaktadır (Korkusuz, 1992: 149). Tek ve çift olmak üzere iki iğnesi bulunmaktadır. Kolay, gösterişli ve kullanımı rahat bir işleme tekniği olması nedeni ile herkes tarafından sevilerek yapılmaktadır (Özbağı, Çetintaş, Kasaplı, Başaran, Ülger, Bahar, Toktaş; 2010: 84). Kanaviçe, Şanlıurfa bölgesinde yatak, yorgan, yastık, sofra takımları, örtü, seccade ve birçok benzer üründe yaygın şekilde uygulanan işleme tekniğidir.

Fotoğraf 77. Kanaviçe İşleme Örneği (Ceylanpınar)

miş hissi vermektedir (Köklü, 2002: 158). Çin iğnesi tekniği yörede sarma tekniği ile birlikte çeşitli örtü ve elbise kılıflarında sıkça kullanılmaktadır.

Pul - Boncuk Tutturma

Pul, boncuk, tırtıl, inci, çeşitli taş vb. gereçlerin çeşitli iğne teknikleri ile kumaş vb. yüzeylere tutturulması ile oluşan bir işleme tekniğidir. Tek başına kullanılabildiği gibi dival işi (Maraş işi), aplike vb. işleme tekniklerinde, hareket kazandırmak için, yardımcı iğne tekniği olarak da kullanılmaktadır (Özbağı, Çetintaş, Kasaplı, Başaran, Ülger, Bahar, Toktaş; 2010: 86). Pul ve boncuk işleme teknikleri yörede genellikle bohçalarda uygulanmaktadır.

Sarma

Türk işlemlerinde özellikle Türk işi tekniğinde kullanılan sarma, düz ya da verev olarak sağdan sola ve yukarıdan aşağıya uygulanmaktadır. Hesap işi, Antep işi vb. tekniklerde de sıkça yardımcı iğne tekniği olarak kullanılmaktadır (Özbağı, Çetintaş, Kasaplı, Başaran, Ülger, Bahar, Toktaş; 2010: 82). Bu teknik Şanlıurfa'da elbise kılıfı olarak hazırlanan örneklerde sıklıkla tercih edilmekte, aynı zamanda örtülerde de kullanılmaktadır.

Çin iğnesi

Çin iğnesi, desenin yüzeyini tamamen kapatan renkli bir işlemdir. Renkli iplikler birbirinin içine girerek kaynaştığı ve düz bir yüzey meydana getirdiği için boyan-

Fotoğraf 78. Çin İğnesi Örneği (Hilvan)

Fotoğraf 79. Pul ve Boncuk Tutturma Örnekleri (Ceylanpınar)

Hesap işi, ipliği sayılabilen kumaşlar üzerine işlenebilen ve hesap işi antikaşı iğne tekniği dışında işlemenin tersi ile yüzünde aynı görüntüyü veren bir işleme tekniğidir (Sain, 1987: 6, Köklü, 2002: 84). Çeşitli dekoratif örtülere uygulanabilmektedir.

Tel Kırma

İşleme sırasında makas kullanılmadan, telin aksi yönlerde hareket ettirilerek kırılması sonucu tel kırma olarak anılan, özellikle Bartın bölgesine has bir işleme türüdür. “+” veya “x” şeklinde işlenebilmektedir (Köklü, 2002: 114). Şanlıurfa Müzesi’nde yapılan incelemelerde bu teknikle işlenmiş havlu ve çeşitli örtülere rastlanmıştır.

Fotoğraf 80. Tel kırma, Sarma ve Hesap İşİ Örnekleri (Şanlıurfa Müzesi)

Yöredeki işlemlerde yoğun olarak yaprak, dal, karanfil, çiçek, gül, tomurcuk, lale, çilek, üzüm, gelincik vb. gibi bitkisel kaynaklı motifler kullanılmaktadır. Bu motiflerin sıkça tek başına veya diğer bezemelerle birlikte kullanıldığı görülmektedir. Ürünlerde kuş, kelebek, keçi, yılan gibi motifler hayvan motiflerini oluştururken sembolik bezeme örneklerinden deve tabanı, şahmeran, hayatağacı, bayram şekeri gibi motiflere rastlanmaktadır. Ayrıca vazo, şamdan gibi nesnel motiflerin kompozisyonlarda yer aldığı dikkat çekmektedir. İşlemlerde yer alan ana motiflerin çeşitli kompozisyon teknikleri ile düzenlendiği, ana motiflerin altında veya etraflarında ise kenar sularının kullanıldığı da görülmektedir.

Fotoğraf 81. İşleme ve Çeşitli Süslemelere Konu Olan ve Evlerde Tablo Olarak Kullanılan Şahmeran

Yörede Yapılan İşleme Ürünlerinin Değerlendirilmesi

Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerindeki işleme teknikleri uygulanan ürünlere ait veriler değerlendirilerek Tablo 31’de sunulmuştur:

Tablo 31. İşleme Ürün Özellikleri

İlçeler	Yastık	Yatak eteği	Örtü	Havlu	Çevre	Elbise Torbası	Kemer	Yüklük Örtüsü	Bohça	Namazlık	Heybe	Pano	Yatak örtüsü
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
Akçakale	1									1			
Birecik			7			1							
Bozova													
Ceylanpınar	11					3		7		1		2	
Halfeti	7	1	8						1	3			
Harran													2
Hilvan	1					1		2		1	2		
Merkez	2		3	2	2								
Siverek	2						2	1	1				
Suruç			1			1							
Viranşehir													
Toplam n	24	1	19	2	2	6	2	10	2	6	2	2	2
%	30	1,2	23,7	2,5	2,5	7,5	2,5	12,5	2,5	7,5	2,5	2,5	2,5

N=80

Tablo 31’in değerleri incelendiğinde, tespit edilen teknikler çerçevesinde yörede belgelenen ürün çeşitlerinin yatak takımlarında ve çeşitli örtülerde yoğunlaştığı görülmektedir. En çok %30 yastık, %23,7 örtü, %12,5 yüklük örtüsü, %7,5 namazlık ve elbise örtüsü olarak kullanılmış ve bunları sırasıyla havlu, çevre, kemer, bohça, heybe, pano, yatak örtüsü ve yatak eteği izlemiştir.

Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerindeki işlemlerde kullanılan gereçlere ilişkin veriler değerlendirilerek Tablo 32’de sunulmuştur:

Tablo 32. İşlemlerde Kullanılan Gereç Özellikleri

İlçeler	Pamuk iplik	Sentetik iplik	Metal iplik	Madeni Tel	İpek iplik	Boncuk	Pul
	n	n	n	n	n	n	n
Akçakale	2						
Birecik	5	1	1	2			
Bozova							
Ceylanpınar	23						
Halfeti	22						
Harran							
Hilvan	7						
Merkez			2	5	1		1
Siverek	4	2				2	
Suruç	3						
Viranşehir							
Toplam n	66	3	3	7	1	2	1
%	82,5	3,7	3,7	8,7	1,2	2,5	1,2

Not: Bazı ürünlerde birden fazla gereç kullanıldığında n sayısı fazla çıkmıştır. (n 83) N = 80

Tablo 32'nin değerlerinden anlaşıldığı gibi, Şanlıurfa bölgesinde tespit edilen işlemlerde kullanılan en önemli gereç, çeşitli özellikteki ipliklerdir. En çok %82.5 değerle pamuk ipliği kullanılmakta; bunu sırasıyla madeni tel, sentetik iplik, metal iplik, boncuk, ipek iplik ve pul izlemektedir. Bozova, Harran ve Viranşehir ilçelerinde işleme örnekleri tespit edilmemiştir. İşlemlerin zeminde kullanılan yani üzerine işleme uygulanan kumaş türleri olarak en çok pamuklu kumaş, çuval ve keten kumaş kullanılmıştır.

Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerindeki işlemlerde kullanılan tekniklerle ilgili veriler değerlendirilerek Tablo 33'de sunulmuştur:

Tablo 33. İşlemlerin Teknik Özellikleri

İlçeler	Kanaviçe	Sarma	Ajur	Tel kırma	Çin iğnesi	Boncuk işleme	Pesent	Çiğer deldi	Muşabak	Antika	Hesap işi	Suzeni
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
Akçakale	2											
Birecik	2	2	5	1								
Bozova												
Ceylanpınar	22				1							
Halfeti	20	2										
Harran												
Hilvan	6				1							
Merkez		7		3			1	1	2	1	1	2
Siverek	4					2						
Suruç	3											
Viranşehir												
Toplam n	59	11	5	4	2	2	1	1	2	1	1	2
%	73,7	13,7	6,2	5	2,5	2,5	1,2	1,2	2,5	1,2	1,2	2,5

Not: Bazı ürünlerde birden fazla teknik kullanıldığından n sayısı fazla çıkmıştır (n 91) N = 80

Tablo 33'ün değerleri incelendiğinde, Şanlıurfa bölgesinde en çok % 73.7 değerle kanaviçe tekniğinin kullanıldığı bunu sırasıyla sarma, ajur, tel kırma, çin iğnesi, boncuk işleme, suzeni, müşabak, pesent, çiğer deldi, antika, hesap işi tekniklerinin izlediği görülmektedir.

Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerindeki işlemlerde kullanılan renklere ilişkin veriler değerlendirilerek Tablo 34'de sunulmuştur:

Tablo 34. İşlemlerin Renk Özellikleri

İlçeler	Beaz	Kırmızı	Açık Mavi	Mavi	Lacivert	Açık yeşil	Yeşil	Koyu yeşil	Sarı	Siyah	Kahverengi	Açık pembe	Pembe	Bordo	Mor	Eflatun	Turuncu	Krem	Bej	Sarı (Te)	Gri	Gri (tel)	Hardal
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
Akçakale		2		2	1	2	1	1	2	2	1		2	1	1		2						
Birecik	2	1		1	1	1	1			1	1	1	1	1	1		1	2		1	1	1	
Bozova																							
Ceylanpınar		11		9	8	9	8	8	7	11			17	11	2	2	6				1		
Halfeti	1	7		5	2	15	5	9	12	14	3	3	12	4	5	6	1		1				1
Harran																							
Hilvan		3		7	4	5	2	3	3	3	1	1	5	2	1		3				1		
Merkez		3		2	1	1	3		2				3	1	1		1			5	3	4	
Siverek	1	3	1	3	2	3	5	1	6	3	1		2	1	2	2	5				1		
Suruç				2	2	2	2		1				2	1	3		1				1		
Viranşehir																							
Toplam n	4	30	1	31	21	38	27	22	33	34	7	4	44	22	16	10	20	2	1	6	8	5	1
%	5	37,5	1,2	38,7	26,2	47,5	33,7	27,5	41,2	42,5	8,7	5	55	27,5	20	12,5	25	2,5	1,2	7,5	10	6,2	1,2

Not: Bazı ürünlerde birden fazla renk kullanıldığından n sayısı fazla çıkmıştır (n 387) N = 80

Tablo 34'ün değerlerinden de anlaşıldığı gibi, Şanlıurfa bölgesinde araştırma kapsamında incelenen işleme örneklerinde en çok % 55 pembe, %47.5 açık yeşil, % 42.5 siyah, %41.5 sarı, %38.7 mavi, %37,5 kırmızı, %33.7 yeşil kullanıldığı, bunları sırasıyla bordo, koyu yeşil, lacivert, mor, turuncu, eflatun, gri, sarı tel, gri tel, kah-verengi, açık pembe, beyaz, krem, hardal ve açık mavinin izlediği görülmüştür. İşlemelerin zemininde kullanılan kumaş renklerinin beyaz olduğu az sayıda örnekte ise mor renkli kumaşlar kullanıldığı tespit edilmiştir.

Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerindeki işlemelerde kullanılan motif özellikleri ile ilgili veriler değerlendirilerek Tablo 35a ve b'de sunulmuştur:

Tablo 35a İşlemelerin Motif Özellikleri

İlçeler	Çiçek	Yaprak	Dal	Lale	Stilize Çiçek	Gül	İnsan	Kuş	Kelebek	Deve Tabanı	Vazo	Cami	Minare	Kubbe	Kalp	+ şekli
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
Akçakale	2	1	2								1	1	1	1		
Birecik	5	4	5	2				1	2		3				1	1
Bozova																
Ceylanpınar	14	20	17	1	1	6	1	2	1	1	4	1				
Halfeti	12	10	13	1		7										
Harran																
Hilvan	7	7	3				1				3	1				
Merkez	3	6	5													
Siverek	3	3	3	1				2							1	
Suruç	2	2	2					1			2					
Viranşehir																
Toplam n	48	53	50	5	1	13	2	6	3	1	13	3	1	1	2	1
%	60	66,2	62,5	6,25	1,2	16,2	2,5	7,5	3,7	1,2	16,2	3,7	1,2	1,2	2,5	1,2

İlçeler	Yazı	Yıldız	Kandil	Çiçek	Şahmeran	Gelincik	Üzüm	Karanfil	Ay yıldız	Bayram Şekeri	Gerdanlık	Tomureuk	Şamdan	Hayat Ağacı	Keçi	Yılan	Rozet
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
Akçakale																	
Birecik																	
Bozova																	
Ceylanpınar	1	1	1	3	1	1	1										
Halfeti		1						1		1	2	1	2				
Harran																	
Hilvan			1		1									1	1	1	
Merkez	2								1					2			1
Siverek					1												
Suruç																	
Viranşehir																	
Toplam n	3	2	2	3	3	1	1	1	1	1	2	1	2	3	1	1	1
%	3,7	2,5	2,5	3,7	3,7	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	2,5	1,2	2,5	3,7	1,2	1,2	1,2

Not: Bazı ürünlerde birden fazla motif kullanıldığından n sayısı fazla çıkmıştır N=80

Örnek no	: 172
İnceleme tarihi	: 16.04.2010
Yöre adı	: Akçakale
Ürün türü	: Namazlık
Boyutlar	
En	: 59 cm
Boy	: 1.01 m
Kullanılan Gereçler	: Pamuk ipliği
Uygulanan Teknikler	: Kanaviçe
Yöresel motif isimleri	: Vazo, cami, minare, kubbe, çiçek, dal
İlgili Kaynak	: Akçakale Halk Eğitim Merkezi

Örnek no	: 173
İnceleme tarihi	: 16.04.2010
Yöre adı	: Akçakale
Ürün türü	: Yastık kılıfı
Boyutlar	
En	: 44 cm
Boy	: 79 cm
Kullanılan Gereçler	: Pamuk ipliği
Uygulanan Teknikler	: Kanaviçe
Yöresel motif isimleri	: Çiçek, dal, yaprak
İlgili Kaynak	: Akçakale Halk Eğitim Merkezi

Örnek no	: 174
İnceleme tarihi	: 13.05.2010
Yöre adı	: Ceylanpınar
Ürün türü	: Elbise kılıfı
Boyutlar	
En	: 57 cm
Boy	: 77 cm
Kullanılan Gereçler	: Pamuk ipliği
Uygulanan Teknikler	: Kanaviçe
Yöresel motif isimleri	: Çiçek, dal, yaprak, kuş, insan figürü
İlgili Kaynak	: Ceylanpınar Halk Eğitim Merkezi

Örnek no	: 175
İnceleme tarihi	: 13.05.2010
Yöre adı	: Ceylanpınar
Ürün türü	: Elbise kılıfı
Boyutlar	
En	: 52 cm
Boy	: 80 cm
Kullanılan Gereçler	: Pamuk ipliği
Uygulanan Teknikler	: Kanaviçe
Yöresel motif isimleri	: Çiçek, dal, yaprak, kuş
İlgili Kaynak	: Ceylanpınar Halk Eğitim Merkezi

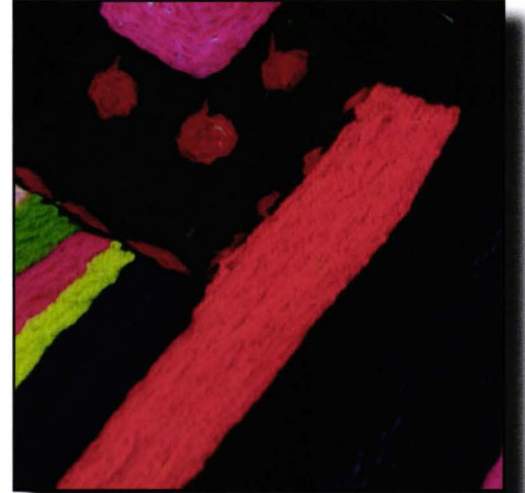

Örnek no	: 176
İnceleme tarihi	: 13.05.2010
Yöre adı	: Ceylanpınar
Ürün türü	: Elbise kılıfı
Boyutlar	
En	: 54 cm
Boy	: 80 cm
Kullanılan Gereçler	: Pamuk ipliği
Uygulanan Teknikler	: Kanaviçe
Yöresel motif isimleri	: Deve tabanı, yıldız
İlgili Kaynak	: Ceylanpınar Halk Eğitim Merkezi

Örnek no	: 177
İnceleme tarihi	: 13.05.2010
Yöre adı	: Ceylanpınar
Ürün türü	: Pano
Boyutlar	
En	: 61 cm
Boy	: 47 cm
Kullanılan Gereçler	: Pamuk ipliği
Uygulanan Teknikler	: Çin iğnesi
Yöresel motif isimleri	: Şahmeran
İlgili Kaynak	: Ceylanpınar Halk Eğitim Merkezi

Örnek no	: 178
İnceleme tarihi	: 13.05.2010
Yöre adı	: Ceylanpınar
Ürün türü	: Yastık kılıfı
Boyutlar	
En	: 96 cm
Boy	: 1 m
Kullanılan Gereçler	: Pamuk ipliği
Uygulanan Teknikler	: Kanaviçe
Yöresel motif isimleri	: Çiçek, dal, yaprak, gelincik
İlgili Kaynak	: Ceylanpınar Halk Eğitim Merkezi

Örnek no	: 179
İnceleme tarihi	: 13.05.2010
Yöre adı	: Ceylanpınar
Ürün türü	: Yastık kılıfı
Boyutlar	
En	: 45 cm
Boy	: 91 cm
Kullanılan Gereçler	: Pamuk ipliği
Uygulanan Teknikler	: Kanaviçe
Yöresel motif isimleri	: Yaprak
İlgili Kaynak	: Halk Eğitim Merkezi, Ceylanpınar

Örnek no	: 180
İnceleme tarihi	: 2.07.2010
Yöre adı	: Halfeti
Ürün türü	: Yastık kılıfı
Boyutlar	
En	: 47 cm
Boy	: 98 cm
Kullanılan Gereçler	: Pamuk ipliği
Uygulanan Teknikler	: Kanaviçe
Yöresel motif isimleri	: Çiçek, yaprak, dal
İlgili Kaynak	: Halfeti

Örnek no	: 181
İnceleme tarihi	: 2.07.2010
Yöre adı	: Halfeti
Ürün türü	: Bohça
Boyutlar	
En	: 18 cm
Boy	: 15 cm
Kullanılan Gereçler	: Pamuk ipliği
Uygulanan Teknikler	: Kanaviçe
Yöresel motif isimleri	: Karanfil, gül, dal
İlgili Kaynak	: Halfeti

Örnek no	: 182
İnceleme tarihi	: 2.07.2010
Yöre adı	: Halfeti
Ürün türü	: Yastık Kılıfı
Boyutlar	
En	: 42 cm
Boy	: 75 cm
Kullanılan Gereçler	: Pamuk ipliği
Uygulanan Teknikler	: Kanaviçe
Yöresel motif isimleri	: Manda gülü
İlgili Kaynak	: Halfeti

Örnek no	: 183
İnceleme tarihi	: 2.07.2010
Yöre adı	: Halfeti
Ürün türü	: Yastık Kılıfı
Boyutlar	
En	: 44 cm
Boy	: 82 cm
Kullanılan Gereçler	: Pamuk ipliği
Uygulanan Teknikler	: Kanaviçe
Yöresel motif isimleri	: Çiçek, dal, gül
İlgili Kaynak	: Halfeti

Örnek no	: 184
İnceleme tarihi	: 2.07.2010
Yöre adı	: Halfeti
Ürün türü	: Yorgan kılıfı
Boyutlar	
En	: 85 cm
Boy	: 184 cm
Kullanılan Gereçler	: Pamuk ipliği
Uygulanan Teknikler	: Kanaviçe
Yöresel motif isimleri	: Çiçek, dal
İlgili Kaynak	: Halfeti

Örnek no	: 185
İnceleme tarihi	: 2.07.2010
Yöre adı	: Halfeti
Ürün türü	: Yüklük örtüsü
Boyutlar	
En	: 86 cm
Boy	: 202 cm
Kullanılan Gereçler	: Pamuk ipliği
Uygulanan Teknikler	: Kanaviçe
Yöresel motif isimleri	: Çiçek, dal, gül, yaprak
İlgili Kaynak	: Halfeti

Örnek no	: 186
İnceleme tarihi	: 16.04.2010
Yöre adı	: Hilvan Uluyazı Köyü
Ürün türü	: Heybe
Boyutlar	
En	: 39 cm
Boy	: 122 cm
Kullanılan Gereçler	: Pamuk iplik, çuval
Uygulanan Teknikler	: Kanaviçe
Yöresel motif isimleri	: Çiçek, dal, yaprak, hayat ağacı, insan figürleri
İlgili Kaynak	: Hilvan Uluyazı Köyü

Örnek no	: 187
İnceleme tarihi	: 16.04.2010
Yöre adı	: Hilvan Uluyazı Köyü
Ürün türü	: Heybe
Boyutlar	
En	: 40 cm
Boy	: 102 cm
Kullanılan Gereçler	: Pamuk iplik, çuval
Uygulanan Teknikler	: Kanaviçe
Yöresel motif isimleri	: Çiçek, dal, yaprak, vazo
İlgili Kaynak	: Hilvan Uluyazı Köyü

Örnek no	: 188
İnceleme tarihi	: 16.04.2010
Yöre adı	: Hilvan Uluyazı Köyü
Ürün türü	: Elbise kılıfı
Boyutlar	
En	: 57 cm
Boy	: 80 cm
Kullanılan Gereçler	: Pamuk iplik
Uygulanan Teknikler	: Çin iğnesi
Yöresel motif isimleri	: Çiçek, yaprak, şahmeran, keçi, yılan
İlgili Kaynak	: Hilvan Uluyazı Köyü

Örnek no	: 189
İnceleme tarihi	: 16.04.2010
Yöre adı	: Hilvan Uluyazı Köyü
Ürün türü	: Yüklük örtüsü
Boyutlar	
En	: 153 cm
Boy	: 125 cm
Kullanılan Gereçler	: Pamuk iplik
Uygulanan Teknikler	: Kanaviçe
Yöresel motif isimleri	: Çiçek, yaprak
İlgili Kaynak	: Hilvan Uluyazı Köyü

Örnek no	: 190
İnceleme tarihi	: 16.04.2010
Yöre adı	: Hilvan Uluyazı Köyü
Ürün türü	: Yüklük örtüsü
Boyutlar	
En	: 125 cm
Boy	: 114 cm
Kullanılan Gereçler	: Pamuk iplik
Uygulanan Teknikler	: Kanaviçe
Yöresel motif isimleri	: Çiçek, yaprak, vazo
İlgili Kaynak	: Hilvan Uluyazı Köyü

Örnek no	: 191
İnceleme tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Siverek
Ürün türü	: Bohça
Boyutlar	
En	: 77 cm
Boy	: 82 cm
Kullanılan Gereçler	Pamuk iplik
Uygulanan Teknikler	: Kanaviçe
Yöresel motif isimleri	: Çiçek, yaprak
İlgili Kaynak	: Siverek Halk Eğitim Merkezi

Örnek no	: 192
İnceleme tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Siverek
Ürün türü	: Kemer
Boyutlar	
En	: 3,5 cm
Boy	: 88 cm
Kullanılan Gereçler	: Sentetik iplik, yuvarlak boncuk
Uygulanan Teknikler	: Boncuk işleme
Yöresel motif isimleri	: Kuş, kalp
İlgili Kaynak	: Siverek Halk Eğitim Merkezi

Örnek no	: 193
İnceleme tarihi	: 30.06.2010
Yöre adı	: Suruç
Ürün türü	: Elbise torbası
Boyutlar	
En	: 85 cm
Boy	: 130 cm
Kullanılan Gereçler	: Pamuk iplik
Uygulanan Teknikler	: Kanaviçe
Yöresel motif isimleri	: Çiçek, yaprak, dal, vazo
İlgili Kaynak	: Suruç

TEPME KEÇECİLİK

Keçe, keratin yapılı deri ürünü hayvansal liflerin örtü hücrelerinin alkali, nem, ısı, basınç ve hareket etkisinde, birbirlerine çözülmecek şekilde kenetlenmesiyle elde edilen yüzeylerdir. El sanatları içerisinde etkin bir rol oynayan ve el sanatlarının en eski tekniklerden biri olan tepme keçe sanatı, Orta Asya'ya özgü konar-göçer yaşam biçiminin bir ögesi olarak gelişmiştir.

Türklerin günlük yaşamında önemli bir yeri olan keçe sözcüğü ilk kez “kidhiz” adı ile en erken ve en yaygın kullanılan bir Türk kültür deyişi olup çeşitli Türk topluluklarında “kidiz”, “kiz”, “kiiz”, “kiyiz” şeklinde ifade edilmiştir. Kaşgarlı Mahmud, Divanü Lugat-it Türk isimli eserinde “keçe” sözcüğünün Oğuzca olduğunu belirtmiştir. Eski Anadolu Türkleri ile yakın bağları bulunan eski Mısır Türkleri ve Kıpçak Türk kültür çevresinin bir kesimi de yine “keçe” sözcüğünü kullanmışlardır (Kaşgarlı Mahmud; çev. Atalay, 1941; Ögel 1985).

Tepme keçeciliğe ait en eski örnekler Orta Asya Türklerine aittir. Konar-göçer yaşayış biçiminde bulunan bu toplulukların en önemli gereksinimi barınaklar olmuş; bu amaçla “keregü”, “yurd” olarak isimlendirilen, yuvarlak planlı ahşap karkaslar üzerine kalın keçe örtülerle kaplanan çadırlar kullanılmıştır. Noin Ula ve Pazırık bölgesinde yapılan kazılarda kurganlar içerisinde MÖ 4. ve 3. yüzyıllara ait pek çok eşya içerisinde keçe ürünler de bulunmuştur. Pazırık kurganlarında bulunan ve dağ keçisi, geyik, arslan gibi hayvanların mücadelelerini konu alan kompozisyonlara ve bitkisel bezemelere yer verilen eğer örtülerinin kenarları, sarkan kordon ve püsküllerle zenginleştirilmiştir. Bu ürünlerin gerek zeminlerinde gerekse bezemelerinde yün elyafının doğal rengi kullanıldığı gibi tepme keçe üretiminden önce veya üretiminden sonra renklendirilmiştir. Elde edilen renkli keçe yüzeyler daha sonra keçe veya deri üzerine yerleştirilmiş ve aplike tekniği uygulanarak bezenmiştir. Bu aplikasyonların dikilerek veya yapıştırılarak uygulandığı tespit edilmiştir. Hunlar dönemine ait bu keçe örneklerin işleme teknikleri ile süslenmiş olması, üretim aşamasında gerçekleştirilen bezeme tekniklerinin daha sonraki dönemlerde kullanılmaya başlandığı fikrini de vermektedir (Diyarbakirli ve Aslanapa, 1977).

Diğer yandan yazılı kaynaklarda Pazırık devrinden beri Altay'da varlığı bilinen, bugünkü İç Asya Türk göçebelerinin “tös”, eski Türkçe “töz” yani insan şeklindeki büyük kuklalar kullandıkları belirtilmektedir. Taşlık mezarlarında oldukça natüralist şekilde, keçeden veya Çin ipeğinden yapılmış insan boyunda kuklalar, vücudu yakılmış olan cesetlerin üzerine yatırılmış ve yüzlerine topraktan oluşturulan maskeler takılmıştır (Diyarbakirli, 1972: 78-89; Esin, 1978).

Hunlar döneminde ongunların elde edilmesinde de keçeden yararlanılmış, torba şeklinde vücudu bulunan bu keçe figürler, bir direğe asılarak rüzgar etkisiyle hareket ettiğinden canlı bir varlık hissi uyandırılmıştır. Noin Ula kazılarında bulunan bu döneme ait keçe ongun günümüze ulaşan örnekler arasındadır.

Bizans ve Çin kaynaklarında; Göktürkler'de mavi renk semavi bir anlam taşıdığından kubbeli otağlarını gök renginde keçelerle örttükleri belirtilmektedir. Yine kaynaklarda, töz kullanımına Göktürkler döneminde de rastlanmaktadır (bu tözlere Göktürkler tarafından “tuli” denmiştir); ayrıca Göktürklerin keçe çizme, çarık ve börk giydiklerinden bahsedilmektedir (Esin, 1978).

Türk boyları Anadolu'ya geçişlerinde, o zamana kadar geliştirdikleri halı, kilim, keçe vb. el sanatlarını da birlikte getirmişlerdir. Boğazköy yakınındaki Yazılıkaya'da bulunan kabartmaların başlarında görülen sivri külahların, mühür ve diğer tasvirlerde karşılaşılan başlıkların keçeden yapıldığı tahmin edilmektedir. Selçuklular döneminde kullanılan çadırlarda aplike tekniği ile desenlendirilen keçeler kullanılmış; eyer, börk, çizme ve diğer giysi parçalarının yapımında yine keçe sanatından yararlanılmıştır. Bu dönemde kurulan ahilik teşkilatı, Osmanlı döneminde yerini loncalara bırakmış ve keçecilik bunun içerisinde özel bir yere sahip olmuştur. Minyatürlerden ve müzelerde sergilenen eserlerden anlaşıldığı üzere tepme keçecilik, Osmanlı döneminde kavuk, külah, kılan-suva, üsküf, börk, kallavi, mücezze vb. gibi isimlerle anılan baş giysilerinde kullanılmıştır. Başlıkların biçim ve gösterişliliği yüksek rütbeli kişiler ile halk arasında ayrı özellikler taşımış ve sosyal statü göstergesi olmuştur. İç bölmelerle ayrılan sultan çadırlarının toprak zemini hasır ve keçelerle kaplanmıştır (Başar, E. Cavidan, 1999: 1-42).

Orta Asya'dan günümüze ata sanatı olarak ulaşan keçecilik, günümüzde Anadolu'nun pek çok yöresinde geleneksel olarak hala sürdürülmektedir. Şanlıurfa bölgesinde de yöresel ihtiyaçların karşılanmasında, özellikle kepenek ve yaygı gibi örneklerinin yanında, günün ihtiyaç ve modasına uygun yeni çalışmalar da yapılmaktadır.

Tepme Keçecilikte Kullanılan Araçlar

Şanlıurfa bölgesinde belirlenen tepme keçecilikte kullanılan araçlar, esas ve yardımcı araçlar olarak şu şekilde sıralanabilmektedir:

Buhar Kazanı: Tepme keçecilikte pişirme işlemi hamamda ya da atölye ortamında yapılabilir. Atölye ortamında yapılan pişirme işleminde gerekli olan sıcak suyu ve buharı temin etmek üzere kullanılan kazandır (Başar, E. Cavidan, 1999: 60).

Çubuk / Sepki: Yaklaşık 40-50 cm boyunda, genellikle zeytin, nar veya ceviz ağacından yapılan, ele veya yelpazeye benzer basit bir araçtır. Atılmış olan yünün hasır üzerine yayılmasında kullanılır (Başar, E. Cavidan, 1999: 57; Akpınarlı, 2008: 16).

Halat: Tepme işlemlerinde rulo haline getirilmiş olan hasırın ve kalıpleşin açılmasını engellemek için sarılan bir çeşit kalın ipliklidir (Başar, E. Cavidan, 1999: 58).

Kalıp: Keçe yüzeylerin elde edilmesinde kullanılan, değişik boyutlarda bulunan hasır örtülerdir (Başar, E. Cavidan, 1999: 56).

Kalıpleş: Hasırın zarar görmesini engellemek üzere kullanılan örtüdür. Çadır bezi vb. kumaşlardan yapılan bu örtüler, hasırın üzerine tamamen kaplayacak şekilde sarılır ve bağlanır (Başar, E. Cavidan, 1999: 56).

Keçe Tepme Makinesi: Yün saçma işlemini izleyen tepme ve pişirme işlemlerinde kullanılan makinedir. Temel görevi elyafın keçeleşmesini sağlamaktır (Başar, E. Cavidan, 1999: 60).

Makas: Genellikle renkli keçelerin yapılmasında, daha önce hazırlanmış olan renkli keçe parçalarının kesilmesinde kullanılan bir araçtır (Başar, E. Cavidan, 1999: 58).

Su Kabı ve Süpürge: Yünün hasır üzerine saçılmasından sonra veya tepme işlemlerinin tekrarlanmasında, keçe yüzeye su serpmek üzere kullanılan kap ile küçük boyutlu süpürge (Başar, E. Cavidan, 1999: 58).

Terazi: Tepme keçe yapımında sarf edilecek yün miktarını saptamak üzere kullanılan araçtır (Başar, E. Cavidan, 1999: 59).

Yay ve Tokmak: Hallaç makinelerinden önce yünün atılması işleminde kullanılan temel araçlardan biridir. Yay, dut ağacı dalının yaş iken “U” biçimine yakın duruma getirilmesi ve iki ucu arasına hayvan bağırsağından yapılan ve “kiriş” adı verilen bir ipliğin gerilmesi ile elde edilir. Bu aracın annep ağacından yapılmış bir de tokmağı vardır. Tokmak yaya vurulmak suretiyle yünün kabartılması (atılması) sağlanır (Başar, E. Cavidan, 1999: 55; Akpınarlı, 2008: 16). Şanlıurfa yöresinde buna “askı” adı da verilmektedir.

Fotoğraf 82. Sepki, Hasır (Kalıp), Halat ve Keçe Dövme Makinesi

Tepme Keçecilikte Kullanılan Gereçler

Tepme keçeciliğin temel hammaddesi yündür. Türkiye yaklaşık kırk milyon baş koyun varlığı ile dünyanın önde gelen koyun üreticisi ülkelerinden biridir. Tepme keçe yapımında aranan temel özellik, üretimlerinde kul-

lanılan elyafın keçeleşme niteliğinin yüksek olmasıdır. Tekstil hammaddeleri içerisinde yün elyafı, en yüksek keçeleşme özelliğine sahip olmasından dolayı söz konusu ürünlerin yapımında tercih edilen hammaddedir.

Yün, tekstil endüstrisinde kullanılan en eski hammadde olmasının yanında, gerek fiziksel ve kimyasal özellikleri bakımından gerekse fizyoloji açısından diğer liflerde bulunmayan elastikiyet, ısıyı iyi izole etme, yüksek absorpsiyon ve az ıslanma yeteneği ile yüksek mukavemet, keçeleşme gibi üstün özelliklere de sahip olan bir lif tir (Başar, E. Cavidan, 1999: 1, 49).

Şanlıurfa'da keçe yapımında özellikle kuzu yünü ve keçi kılı kullanılmaktadır. En güzel keçe birkaç aylık sulak olmayan yerlerde yetişen kuzu yünlerinden yapılmaktadır. Siyah ve renkli yünler nakış içinde, beyaz yünler keçenin alt ve üst yüzeylerinde, kirli yünler orta tabakada kaybolacak şekilde kullanılmaktadır (Akpınarlı, 2008: 16).

Tepme Keçecilikte Uygulanan İşlemler

Tepme keçe ürünler desenli veya desensiz olarak üretilmekte; desenli üretimde, desen hazırlama dışında uygulanan tüm işlemler, desensiz keçelerde de aynı sırayı izlemektedir.

Kırkım yoluyla elde edilen yünler, yıkama işlemlerinden sonra renklerine ve kalitelerine göre tasnif işlemine tabi tutulmaktadır. Daha sonra üretimi planlanan keçenin çeşidine ve boyutlarına göre gerekli olan miktarda ayrılan elyafın atılması, yay - tokmak veya hallaç makinesinde gerçekleştirilmektedir.

Fotoğraf 83. Yün Elyafın Hallaç Makinesinde Atılması

Tepme keçecilikte desenlendirme üretim aşamasında yapılabildiği gibi üretimden sonra renkli keçelerle aplikasyon veya renkli nakış iplikleri ile işlemek suretiyle de yapılabilmektedir.

Üretim aşamasında desenlendirmenin yapılabilmesi için öncelikle tasarlanan desene uygun renklerde boyanmış elyaflar veya ince keçe parçaları desene uygun kesilmektedir. Şanlıurfa keçeciliğinde bu amaçla makasla kesilerek nakış yapımında kullanılan, 3 mm. kalınlığında boyalı ham keçelere basta; nakış yapmada kullanılmak üzere bastadan kesilmiş düz veya bir ya da iki kenarı zikzaklı şeritlere fitle adı verilmektedir (Akpınarlı, 2008:

16; http://www.urfakultur.gov.tr/sayfa_detay.php?id=9).

Hasır veya kahke bezi üzerine dizilecek motiflerin tutunması için öncelikle su serpilmiştir. Daha sonra bu bez üzerine, tasarlanan desene uygun şekilde, kenardan başlanarak yerleştirilen renkli keçelerin üstüne yün serpilmiştir. Kabartılmış olan yünün, desenin üzerine eşit şekilde yerleştirilmesi oldukça önemlidir. Bu işleme "saçma" adı verilmekte ve tüm yüzeye eşit oranda dağılımın sağlanabilmesi ara ara üzerine su serpilerek gerçekleştirilmektedir. Saçma işleminde "çubuk", "keçeci yabası" veya "sepki" adı verilen parmaklı şeklindeki yardımcı araçtan yararlanılmakta; yüzey boyunca homojen dağılım sağlanmaktadır. Yün üzerine serpilene su aynı zamanda gerekli olan nemi sağlamaktadır.

Kabarık haldeki yünler, üstten ve yanlardan hafifçe baskı yapılarak şekillendirilmektedir. Boşluklara boya tabir edilen kabartılmış renkli yünler yerleştirilmekte; üzerine keçenin üst yüzeyini oluşturacak kabartılmış yün atılmaktadır. Bunun üzerine kirli renkli yünler, en üste ise keçe tabanını oluşturacak yünler serpilerek bu aşama tamamlanmaktadır. Tüm yüzey ve kenarlar kontrol edilip düzeltildikten sonra ortaya konan ağaç direk ve hasırla birlikte rulo halinde sarılmakta ve her iki ucu kendir sicimle bağlanarak tepme aşaması için hazır hale getirilmektedir (Akpınarlı, 2008: 16).

Tepme işlemi ayakla yuvarlanarak veya keçe tepme makinelerinde dövülerek gerçekleştirilmektedir. Birinci tepme işlemi makinede 40-45 dakika sürmekte; daha sonra rulo açılarak "çatki" adı verilen kenar düzeltme işlemi gerçekleştirilmektedir. Buna Şanlıurfa bölgesinde "pervantlamak" adı da verilmektedir (Akpınarlı, 2008: 16; http://www.urfakultur.gov.tr/sayfa_detay.php?id=9).

Fotoğraf 84. Keçe Deseninin Hazırlanması Ve Yünün Desen Üzerine Sepki İle Saçılması

Tekrar rulo haline getirilerek ikinci tepme işlemine aynı süre ile devam edilmektedir. İkinci tepme işleminden sonra kısmen keçeleşen yüzey, pişirme işlemine tabi tutulmaktadır. Eskiden hamam gibi nemli ortamlarda yapılan bu aşama, atölyelerde makinelerde yapılmaktadır ve 50-80 C° arasında değişen sıcaklıkta sabunlu su kullanılmaktadır. Bu işlemde kullanılan sabunlu su miktarı, ürünün boyutlarına ve nemli ortam özelliğine bağlı olarak değişim göstermektedir. Daha sonra rulo haline getirilen ürünün, el ayası yardımıyla öne çekilip geriye itilmesi sonucu pişirme tamamlanmaktadır (Başar, E. Cavidan, 1999: 62-75; Akpınarlı, 2008: 16-17).

Fotoğraf 85. Keçe Kenarlarının Düzeltilmesi ve Su Serpme İşlemi

Fotoğraf 86. Keçenin Rulo Halinde Sarılması

Fotoğraf 87. Keçe Dövme Makinesi ve Dövme İşlemi

Tamamen keçeleşmiş olan ürünlerin üzerindeki sabunun giderilmesi için yıkama yapılmakta ve rulo halinde süzülmesi sağlanmaktadır. Yüzeyinin düzeltilme ihtiyacı olan ürünler tokaç yardımıyla perdahlanmakta ve daha sonra kurutulmaktadır.

Tepme keçe ürünleri presli veya pressiz üretilmektedir. Presli keçe ürünlerini diğerlerinden ayıran fark, yıkama işleminden sonra %20 oranında beyaz tutkal ile işlem görmesidir. Bunun için beyaz tutkal ¼ oranında soğuk su ile inceltildikten sonra ürünün üzerine serpilmekte; tüm yüzeye yayılmasını sağlamak için pişirme işlemindeki hareketler tekrarlanmaktadır. “Tığlama” adı verilen bu işlemden sonra keçe ürünler, tokaçla perdahlandıktan sonra kurutulmaktadır (Başar, E. Cavidan, 1999: 62-75).

Keçe Çeşitleri

Şanlıurfa yöresinde üretilen keçe ürünler çeşitli alanlarda değerlendirilmekte; kullanım amacına göre yöresel isimlerle anılmaktadır:

1- Çoban Keçesi: “Kepenek” adıyla da anılan bu keçe türü, çobanlar tarafından giyilmektedir. Beyaz ya da mor yünden yapılan bu keçe genellikle nakışsız olmaktadır. Ancak göğüs kısımlarının nakışlı olanlarına rastlamak mümkündür. Tek parça halinde yapılan, yaz güneşinde kalın gölge sağlamasından dolayı serinlik, kışın ise sıcaklık veren çoban keçeleri, dikişli ve dikişsiz olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Ustalık ve itina istemesi bakımından bunların dikişsiz türleri daha değerlidir.

2- Kış Keçesi: Beyaz yünden, düz ve nakışsız olarak yapılan bu keçelerin çevresi “çirtik” tabir edilen zikzaklı bir şekildedir. Yapıldıktan sonra yün boyası ile tamamen turuncu veya pembe renge boyanır. Kış aylarında evlerde ağırlanan misafirlerin oturdukları yün minderler üzerine serildiğinden ebatları alttaki minder ölçüsüne göre değişmektedir.

3- Alakeçe (Yagı Keçesi): “Yaygı keçesi” de denir. Evlerde, çadırlarda, alaçık ve topak evlerde yerlere serilen desenli ve desensiz değişik boyda keçelerdir.

4- Sedir Keçesi: Ev keçesi gibidir. Sedir üzerine serildiğinden ölçüleri buna göre ayarlanır.

5- At Keçesi (Belleme): Çıplak ‘at’ın üzerine atılarak eyer vazifesi görür. Bazen üzerine eyer yerleştirilir. 2 cm kalınlığında olan keçenin üzerinde değişik renklerde zikzak ve ay - yıldız nakışları bulunur.

6- Sünger Yatak Keçesi: Kauçuk minderlerin piyasaya çıkmasıyla gelişen bu keçe türü 1 cm kalınlığında olup minderin ölçüsüne göre yapılır ve nakışsız olur. Minderin üzerine serilir ve çarşafı kaplanır. Kauçuk minder ile insan vücudu arasında kalan bu keçe, sıhhi olması bakımından tercih edilmektedir.

7- Turluk: Genellikle Toroslarda ve göçerlerde, alaçık üzerine örtülen düz siyah veya düz kirli renkteki keçelerdir. Yaklaşık ölçüleri 120 - 130 ile 180 - 200cm’dir.

8- Süt Keçesi: Bir parmak kalınlığında süt, tava ve kazanın üzerine örtülen beyaz keçedir. Amacı süt piştikten sonra hem çabuk soğumasını önlemek hem de toz topraktan korumaktır.

9- Eyer Keçesi (Ter Keçesi): Eyerin üzerine geçirilen ve atın sağrısını örten, çoğunlukla saraçlı, tiftik püsküllü keçelerdir (Akpınarlı, 2008: 14-15; http://www.urfakultur.gov.tr/sayfa_detay.php?id=9).

Şanlıurfa keçelerinde uygulanan başlıca nakışlara ilişkin literatürden elde edilen diğer bilgiler ise şu şekildedir:

1. Acem Nakışı: Şahmaran ve benzeri efsanevi yaratıklar ile tavus kuşu, güvercin, aslan, yılan, kartal, kuzu ve balık gibi hayvan figürlerinin renk uyumu sağlanması suretiyle keçe üzerine gelişigüzel serpiştirilmesinden meydana gelir. Hayvan figürlerinin aralarına çeşitli renklerde bitkisel motifler de yerleştirilir. Hayvan figürlü İran halılarına benzediğinden dolayı bu tür keçelere “Acem nakışlı keçe” denilmektedir. Acem nakışında bazen hayvan figürlerinin yerine küme küme yerleştirilen “boya”larla (kabartılmış renkli yünlerle) renk uyumu sağlanır. Bu nakışta esas, ana bir motife bağlanmaktan çok ustanın maharetiyle renk armonisi sağlamaktır. Kompozisyon ve motiflerin serbest bırakılarak belli bir kurala bağlanmamış olması, ustalar arasında yarışmayı teşvik etmektedir.

2. Yarım Acem Nakışı: Beyaz zemin üzerine, renkli yünlerden “dıkna” (nokta) yapıldığından, böyle nakışlı keçelere “dıkna keçe” de denir. Acem nakışlı keçede olduğu gibi, renkli (boyalı) yünler kullanılır.

3. Dal Nakış: Ustanın zevkine göre, çeşitli renklerde dal motiflerinin keçe üzerine yerleştirilmesinden meydana gelir. Barutçu Hanı’ndaki keçeci ustalarından Abdullah Karadağlı’nın bu nakışı en iyi yapanlardan olduğu esnaf arasında söylenmektedir.

4. Pul Nakış: Yan yana belli aralıklarla sıralanmış üç adet göbek motifi üçgenlerle birbirine bağlanır. Üçgenlerin kenarlarına ve iç taraflarına bir parmak boğumu büyüklükte “pul” tabir edilen süslemeler aralıklarla yerleştirilir. Keçenin etrafı kırma kenarla çevrelenir. Nakışlar tek renk veya boyalı olabilir.

5. Göbek Nakış:

a. Düz Göbek: Kırma kenarlı (zikzak bordürlü) daire içerisinde birbirini çaprazlama kesen çizgilerden oluşur.

b. Kırma Göbek: Düz göbek motifindeki çaprazlama kesişen çizgilerin sekiz kollu yıldız motifine dönüştürülmesiyle oluşur.

6. Somun Nakış: İki göbek motifi arasına yerleştirilen etrafı kırmalı, içi balık sırtı motifli baklava dilimi şeklindedir.

7. Somun Yıldız Nakışı: Etrafı kırmalı baklava dilimi şeklinin içerisine yerleştirilen sekiz kollu yıldızlardan oluşur. Bu motife Siverek bölgesinde “sekizli yıldız” adı da verilmektedir.

8. Kantarma Nakışı: Göbek motifleri arasına simetrik olarak yerleştirilen üçgen şekillerden meydana gelmiştir.

9. Sandık Nakışı: Keçenin üçgen parçalarla kare bölümlere ayrılmasından meydana gelir. Karelerin ortalarına armut veya yıldız motifleri yerleştirilir.

10. Yonca Nakışı: Dört yapraklı yonca şeklinde bir motiftir. Bazen yaprak araları zenginleştirilerek yıldız motifine dönüştürülür (Akpınarlı, 2008: 14; http://www.urfakultur.gov.tr/sayfa_detay.php?id=9).

11. Pencere: Özellikle Siverek bölgesinde üretilen keçelerde görülen, kum saatine benzer görünümde ve içerisi renkli keçelerle geometrik bölmelenmiş motife verilen addır.

12. Kepez: Keçelerin bordür kısımlarına bağlı olarak dışa doğru üçgen şekilde çıkıntı oluşturan ve aralıklı yerleştirilen motiflerdir.

13. Kupa: Genellikle keçelerin orta kısımlarında göbek motifi olarak kullanılan çiçek motifidir.
14. Kuzu Kulağı: Kupa motifi içerisinde genellikle siyah yünle yapılan ve çiçeğe dilimli görünüm veren motiflerdir.
15. Kayık: Keçe yaygının göbek kısmına yerleştirilen büyük, iç içe baklava şeklinde motiftir.
16. Dörtlü Yıldız: Keçe ürünlerin göbek kısmında bulunan dört kola sahip yıldız biçiminde motiftir.
17. Lengere: Dörtlü yıldız içerisine yerleştirilen, sekiz bölmeden oluşan dilimli daire şeklinde motiftir.
18. Payam: Kupa motifinin uçlarına iliştirilen yaprak şeklindeki motiflerdir.

Fotoğraf 88. Kayık, Pencere, Kepez, Dörtlü Yıldız ve Lengere Motifleri (Siverek)

Fotoğraf 89. Kupa, Payam ve Sekizli Yıldız Motifleri (Siverek)

Tablo 36.Ürün Özellikleri

İlçeler	Yaygı	Seccade	Paspas	Kepenek
	n	n	n	n
Akçakale				
Birecik	5			
Bozova	3			
Ceylanpınar				
Halfeti				
Harran	1			
Hilvan				
Merkez	1			
Siverek	8	2	2	1
Suruç	1			
Viranşehir	5			
Toplam	n			
	24	2	2	1
	%			
	82.7	6.8	6.8	3.4

N=29

Yörede Yapılan Tepme Keçelerin Değerlendirilmesi

Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerindeki tepme keçe ürünlerine ilişkin veriler değerlendirilerek Tablo 36 de sunulmuştur:

Tablo 36'nın değerlerinde görüldüğü gibi, araştırma esnasında Şanlıurfa yöresinde geleneksel olarak üretilen keçe örneklerinden çoğunlukla yaygı (% 82,7) türünde örneklerle rastlanmıştır. Yörede keçe üretiminin en yoğun Siverek ilçesinde yapıldığı tespit edilmiş; ayrıca Viranşehir, Birecik, Bozova, Harran, Suruç ve il merkez ilçelerinde de tepme keçe üretimine rastlanmıştır.

Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerindeki tepme keçe yaygılarının boyutları ile ilgili veriler değerlendirilerek Tablo 37'de sunulmuştur:

Tablo 37. Keçe Yaygıların Boyut Özellikleri

Ölçüler (cm)	60-80	81-100	101-120	121-140	141-160	161-180	181-200	201-220	221-240	241-260	261-280	281-300
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
120-140								1				
141-160							1					
161-180	1											
181-200		1										
201-220		1	1									
221-240												
241-260		1	1	1								
261-280												
281-300												
301-320		3										
321-340		3										
341-360		2										1
361-380		2	1									
381-400		1										
401-450		1	1									
Toplam n	1	15	4	1			1	1				1
%	4.1	62.5	16.6	4.1			4.1	4.1				4.1

N=24

Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerinde tespit edilen diğer keçe ürünlerin boyutları ile ilgili veriler değerlendirilerek Tablo 38’de sunulmuştur:

Tablo 38. Diğer Keçe Ürünlerin Boyut Özellikleri

Ölçüler (cm)	Seccade		Paspas					Kepenek	
	80-90	91-100	60-70	71-80	81-90	91-100	101-110	80-90	
	n	n	n	n	n	n	n	n	
80-100			1						
100-120							1		
121-140	1	1							
141-160								1	
Toplam n	1	1	1				1	1	
%	20	20	20				20	20	

N=5

Boyutlardaki büyük farklılıklardan dolayı yaygı ve diğer keçe ürünler ayrı tablolar halinde değerlendirmeye alınmıştır. Tablo 37’de görüldüğü gibi, yöredeki keçe yaygıların enleri 60 - 300 değerleri arasında değişmektedir. En çok % 62,5 değerle 81 - 100 cm eninde yaygıların yapıldığı, en düşük değerlerin ise % 4,1 ile 121 - 300 cm olduğu görülmektedir. Yaygılardaki boy özelliğine bakıldığında 120 - 450 cm arasında değişim gösterdiği görülmektedir. Yoğunluk ise %12,5 değerle 241 - 380 cm arasındadır. Şanlıurfa yöresinde üretilen keçe yaygıların enleri dar, boyları ise uzundur. Bunun nedeni çadır kenarını kapamada kullanılması ve çadır içinde yere yan yana serilmesidir. Günümüzde ise evlerde, odaların duvar kenarlarına serilerek kullanılmaktadır.

Tablo 38’de ise tespit edilen keçe seccadelerin enlerinin 80 - 100 cm, boylarının 121 - 140 cm arasında değiştiği görülmektedir. Paspasların enleri 60 - 70 ve 101 - 110 cm, boyları 80 - 120 cm arasında çeşitlilik göstermektedir. Kepeneklerin enleri 80 - 90 cm, boyları 141 - 160 cm arasındadır. Keçe seccadeler özellikle kırsal kesimdeki bireyler tarafından tercih edilmektedir. Paspaslar çoğunlukla yeni üretilen ürünlerdir. Kepenek ise çobanların kullandığı giysiler olduğundan halen yoğun üretimi devam etmekte ve ölçüleri aynı özelliklerini korumaktadır.

Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerindeki tepme keçelerde kullanılan renklerle ilgili veriler değerlendirilerek Tablo 39'de sunulmuştur:

Tablo 39. Keçelerin Renk Özellikleri

İlçeler	Gri	Bej	Mor	Kırmızı	Kahverengi	Siyah	Sarı	Doğal yün rengi	Turuncu	Pembe	Koyu yeşil	Açık yeşil	Mavi
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
Akçakale													
Birecik	1			3	3	2	1	5	3	3	1	2	1
Bozova				1	3	1		2					
Ceylanpınar													
Halfeti													
Harran		1			1			1					
Hilvan													
Merkez					1			1					
Siverek				10	6	6	8	13				1	7
Suruç		1			1								
Viranşehir			1	4	3	3		6	3	4	2		4
Toplam	n												
	%	0.8	1.6	0.8	14.7	13.9	9.8	7.3	22.9	4.9	5.7	2.4	9.8

Not: Ürünlerde birden fazla renk kullanıldığından n sayısı fazla çıkmıştır (N=29)

Tablo 39'da görüldüğü gibi, Şanlıurfa yöresine ait keçelerde bazen zeminde tek renk desenlemeye rastlanabildiği gibi bazı örneklerde renk çeşitlerinin yoğun olduğu, özellikle zeminde doğal yün renklerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla zeminde kullanılan yün özelliklerinden kaynaklanan doğal renk kullanımı %22.9'luk bir değerle yoğunluğu oluşturmakta; bunu desenlerde kullanılan kırmızı, kahverengi, siyah, mavi, sarı, pembe, turuncu, koyu - açık yeşil, bej, gri ve mor izlemektedir.

Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerindeki tepme keçelerde kullanılan motifler ile ilgili veriler değerlendirilerek Tablo 40'da sunulmuştur:

Tablo 40. Tepme Keçelerin Motif Özellikleri

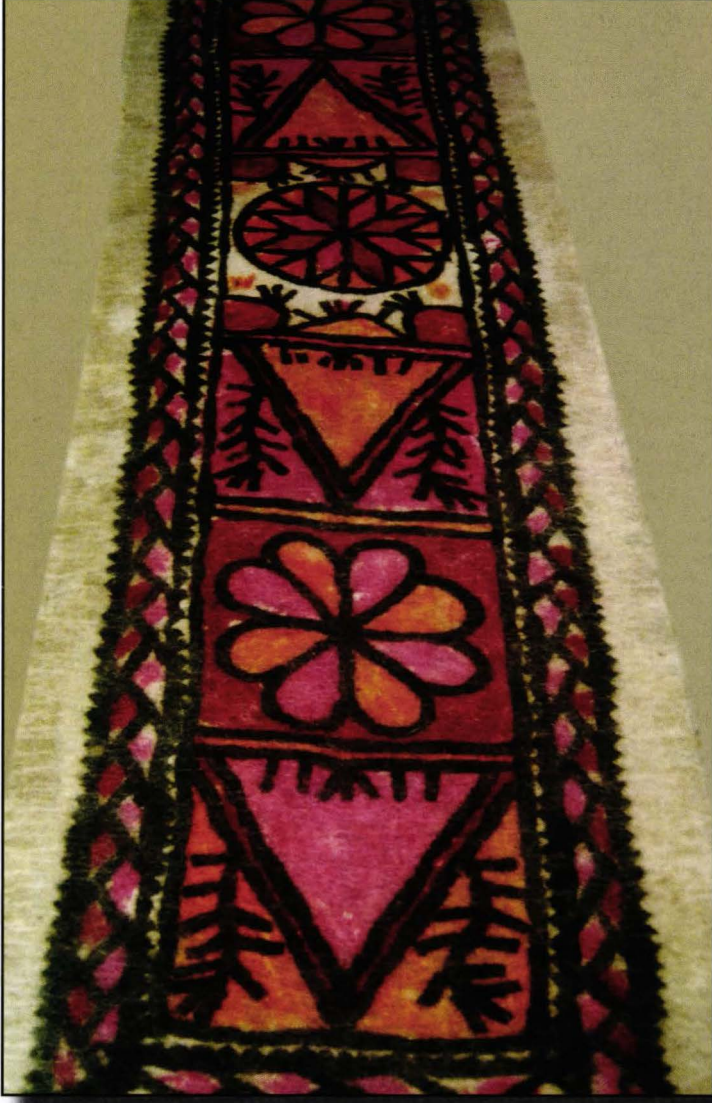
İlçeler	Tabak	Yıldız	Kenar suyu	Hayat ağacı	Lale	Kıvrımlı dal	Kertik	Pencere	Çiçek	Yaprak	Kepez	Kılıç
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
Akçakale												
Birecik	1	1	1	2	1	2	2	1	1	1	2	
Bozova	1						2	1			1	1
Ceylanpınar												
Halfeti												
Harran	1						1					
Hilvan												
Merkez	1						1					
Siverek	3						2	6	1		7	1
Suruç	1						1					
Viranşehir	1	2						6			4	2
Toplam	n	9	3	1	2	2	9	14	2	1	14	4
	%	31.0	10.3	3.4	6.8	3.4	6.8	31.0	48.2	6.8	3.4	13.7

İlçeler	Payam	Kayık	Minare	Biber	Sekizli yıldız	Lengere	Dörtlü yıldız	Köşebent	Kupa	Kuzu kulağı
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
Akçakale										
Birecik										
Bozova										
Ceylanpınar										
Halfeti										
Harran	1									
Hilvan										
Merkez										
Siverek	3	3	1	1	1	1	2	1	2	1
Suruç										
Viranşehir	4	1					2		2	2
Toplam n	8	4	1	1	1	1	4	1	4	3
%	27.5	13.7	3.4	3.4	3.4	3.4	13.7	3.4	13.7	10.3

Not: Bazı ürünlerde birden fazla motif kullanıldığından n sayısı fazla çıkmıştır (N=29)

Şanlıurfa bölgesinde keçe yapımında kullanılan motifler geçmişten günümüze yaşayan yöre insanının çeşitli duygu, düşünce, sevinç ve kederini yansıtmıştır. Yörede en çok pencere, yıbrık, zincir, payam, tabak, kepez, kılıç adı verilen motifler kullanılmakta, bu motifler keçenin büyüklüğü ve kullanım amacına uygun şekilde seçilerek yüzeye yerleştirilmektedir.

Tablo 40'ın değerlerinden de anlaşıldığı gibi, araştırma esnasında incelenen keçe ürünlerde yirmi iki çeşit motif tespit edilmiştir. En çok % 48 ile pencere, kepez motifleri kullanılmıştır. Bunu sırasıyla tabak, kertik, payam, kayık, kupa, dörtlü yıldız, kılıç, yıldız, kuzu kulağı, hayat ağacı, kıvrımlı dal, çiçek, kenar suyu, lale, yaprak, minare, biber, sekizli yıldız, lengere ve köşebent izlemektedir.

Örnek No	: 194
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 94,5 cm
Boy	: 340 cm
Kullanılan Gereçler	: Yün elyaf
Uygulanan Teknikler	: Tepme keçe
Yöresel motif isimleri	: Tabak, yıldız, kenar suyu, çiçek, dal
İlgili Kaynak	: Birecik

Örnek No	: 195
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 144 cm
Boy	: 193 cm
Kullanılan Gereçler	: Yün elyaf
Uygulanan Teknikler	: Tepme keçe
Yöresel motif isimleri	: Lale, kıvrımlı dal, kertik, pencere, hayat ağacı
İlgili Kaynak	: Birecik

Örnek No	: 196
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 123 cm
Boy	: 208 cm
Kullanılan Gereçler	: Yün elyafı
Uygulanan Teknikler	: Tepme keçe
Yöresel motif isimleri	: Çiçek, yaprak, dal
İlgili Kaynak	: Birecik

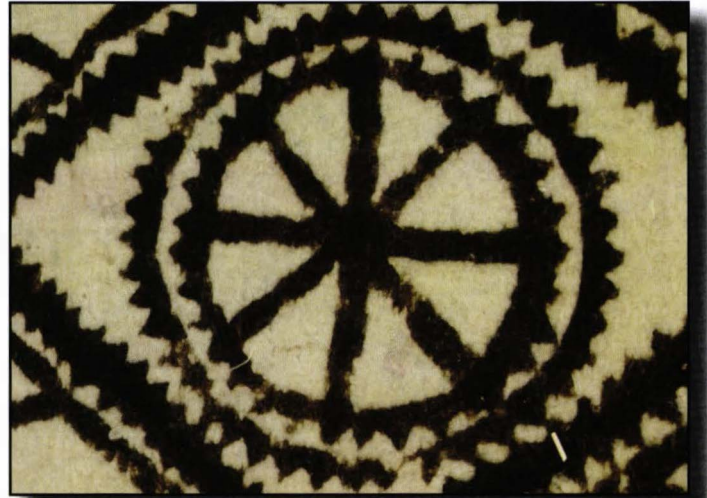

Örnek No	: 197
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 296 cm
Boy	: 360 cm
Kullanılan Gereçler	: Yün elyafı
Uygulanan Teknikler	: Tepme keçe
Yöresel motif isimleri	: Kertik, kepez
İlgili Kaynak	: Birecik

Örnek No	: 198
İnceleme Tarihi	: 15.04.2010
Yöre adı	: Bozova Salıca Köyü
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 93 cm
Boy	: 3.36 m
Kullanılan Gereçler	: Yün elyafı
Uygulanan Teknikler	: Tepme keçe
Yöresel motif isimleri	: Kertik, tabak, pencere
İlgili Kaynak	: Nazime Kara, Salıca Köyü

Örnek No	: 199
İnceleme Tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Siverek
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 98 cm
Boy	: 1.83 m
Kullanılan Gereçler	: Yün elyafı
Uygulanan Teknikler	: Tepme keçe
Yöresel motif isimleri	: Kayık, pencere, kepez
İlgili Kaynak	: Şaban Kasri, Siverek

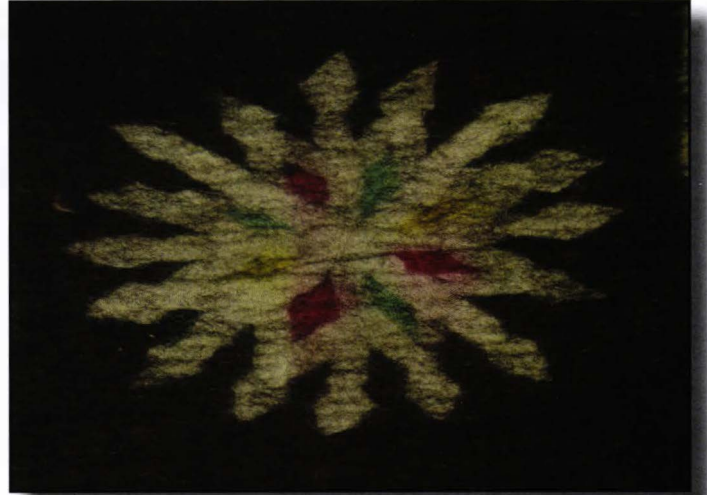

Örnek No	: 200
İnceleme Tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Siverek
Ürün Türü	: Seccade
Boyutlar	
En	: 95 cm
Boy	: 139 cm
Kullanılan Gereçler	: Yün elyafı
Uygulanan Teknikler	: Tepme keçe
Yöresel motif isimleri	: Çiçek, minare, kepez
İlgili Kaynak	: Şaban Kasri, Siverek

Örnek No	: 201
İnceleme Tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Siverek
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 94 cm
Boy	: 345 cm
Kullanılan Gereçler	: Yün elyafı
Uygulanan Teknikler	: Tepme keçe
Yöresel motif isimleri	: Kayık, kayık ortasında biber, sekizli yıldız, kepez, pencere
İlgili Kaynak	: Şaban Kasri, Siverek

Örnek No	: 202
İnceleme Tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Siverek
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 110 cm
Boy	: 217 cm
Kullanılan Gereçler	: Yün elyafı
Uygulanan Teknikler	: Tepme keçe
Yöresel motif isimleri	: Lale, pencere
İlgili Kaynak	: Şaban Kasri, Siverek

Örnek No	: 203
İnceleme Tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Siverek
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 115 cm
Boy	: 250 cm
Kullanılan Gereçler	: Yün elyafı
Uygulanan Teknikler	: Tepme keçe
Yöresel motif isimleri	: Kupa, pencere, kepez, kuzu kulağı
İlgili Kaynak	: Şaban Kasri, Siverek

Örnek No	: 204
İnceleme Tarihi	: 16.05.2010
Yöre adı	: Siverek
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 95 cm
Boy	: 3.41 m
Kullanılan Gereçler	: Yün elyafı
Uygulanan Teknikler	: Tepme keçe
Yöresel motif isimleri	: Tabak, kertik, payam
İlgili Kaynak	: Siverek Karakeçili

Örnek No	: 205
İnceleme Tarihi	: 30.06.2010
Yöre adı	: Suruç Harmanalan Köyü
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 96 cm
Boy	: 4.40 m
Kullanılan Gereçler	: Yün elyafı
Uygulanan Teknikler	: Tepme keçe
Yöresel motif isimleri	: Tabak, kertik
İlgili Kaynak	: Suruç Harmanalan Köyü

Örnek No	: 206
İnceleme Tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Viranşehir Dikili Köyü
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 1.06 m
Boy	: 3.75 m
Kullanılan Gereçler	: Yün elyafı
Uygulanan Teknikler	: Tepme keçe
Yöresel motif isimleri	: Kayık, pencere, kepez, kupa
İlgili Kaynak	: Viranşehir Dikili Köyü

Örnek No	: 207
İnceleme Tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Viranşehir Dikili Köyü
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 92 cm
Boy	: 3.05 m
Kullanılan Gereçler	: Yün elyafı
Uygulanan Teknikler	: Tepme keçe
Yöresel motif isimleri	: Kupa, payam, yıldız, pencere, kuzu kulağı, kılıç
İlgili Kaynak	: Viranşehir Dikili Köyü

Örnek No	: 208
İnceleme Tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Viranşehir Dikili Köyü
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 92 cm
Boy	: 3.15 m
Kullanılan Gereçler	: Yün elyafi
Uygulanan Teknikler	: Tepme keçe
Yöresel motif isimleri	: Kupa, payam, yıldız, pencere, kuzu kulağı, kılıç
İlgili Kaynak	: Viranşehir Dikili Köyü

Örnek No	: 209
İnceleme Tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Viranşehir Dikili Köyü
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 99 cm
Boy	: 3.58 m
Kullanılan Gereçler	: Yün elyafı
Uygulanan Teknikler	: Tepme keçe
Yöresel motif isimleri	: Payam, dörtlü yıldız, pencere, kepez
İlgili Kaynak	: Viranşehir Dikili Köyü

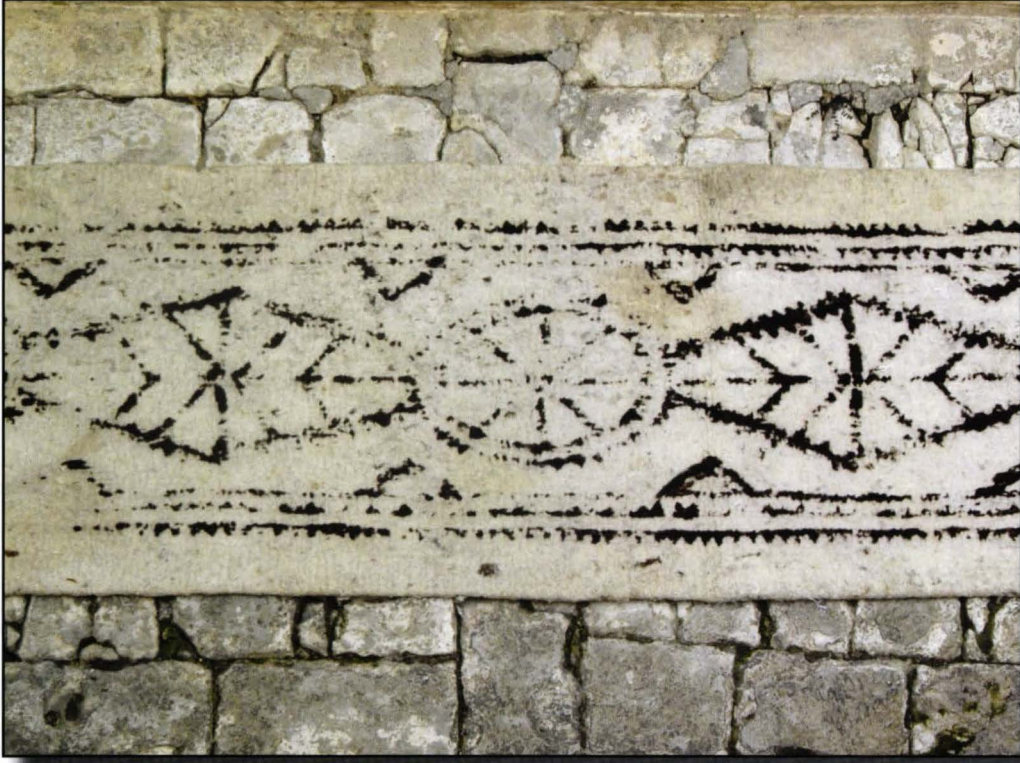

Örnek No	: 210
İnceleme Tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Viranşehir Dikili Köyü
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 90 cm
Boy	: 3.75 m
Kullanılan Gereçler	: Yün elyafı
Uygulanan Teknikler	: Tepme keçe
Yöresel motif isimleri	: Tabak, kuzu kulağı, kepez, pencere
İlgili Kaynak	: Viranşehir Dikili Köyü

Örnek No	: 211
İnceleme Tarihi	: 15.05.2010
Yöre adı	: Viranşehir Dikili Köyü
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 95 cm
Boy	: 3.93 m
Kullanılan Gereçler	: Yün elyafı
Uygulanan Teknikler	: Tepme keçe
Yöresel motif isimleri	: Payam, dörtlü yıldız, pencere, kepez
İlgili Kaynak	: Viranşehir Dikili Köyü

Örnek No	: 212
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
Yöre adı	: Germiş Köyü
Ürün Türü	: Yaygı
Boyutlar	
En	: 92
Boy	: 3.84
Kullanılan Gereçler	: Yün elyafı
Uygulanan Teknikler	: Tepme keçe
Yöresel motif isimleri	: Tabak, kertik
İlgili Kaynak	: Acemi Paşa Konağı, Germiş Köyü

ÇULCULUK (SEMERÇİLİK, PALANCILIK)

Semer, yük ve binek hayvanı olarak kullanılan hayvanların taşıyacakları yükün sırtlarına zarar vermemesi için ağaç iskelet üzerine, deri ile keçe arasını kamış otları ile doldurulup sarılarak yapılmaktadır. Dengesiz yapılmış bir semer hayvanın sırtının yaralanmasına neden olur. Her çeşit yük taşımacılığında, “eşek” ya da “at arabaları”nın kullanıldığı dönemlerde çulculuk yani semercilik önemli bir meslek olmuştur. Günümüzde taşımacılığın motorlu araçlarla yapılması yani traktörlerle kente ulaştırılması neticesinde taşımacılıkta hayvanlar önemini yitirdiğinden “çulculuk ” mesleği de önemini yitirmiştir.

Şanlıurfa’da semere “palan”, bu sanatla uğraşanlara da “çulcu” (palancı) denilmektedir. Eskiden deve üzerine atılan ve “havut” denilen deve palanları da bu sanat koluna girmektedir; bu işle uğraşanlara ise “havutçu” denilir. Deve neslinin gittikçe tükenmekte olması, havutçuluk sanatının günümüzde tamamen kaybolmasına neden olmuştur. Tarlalardaki ürünlerin deve kervanları ile şehre getirildiği dönemlerde, tarlada el ile biçilen buğday sapları devenin havutu üzerinde “şelte” yapılarak (toparlanıp bağlanarak) harman yerine getirilmiştir. Bu işle uğraşanlara ise “şelteci” denilmiştir. Ayrıca taş ocaklarından kesilen taşlar da merkeplerin sırtında şehre getirilmiştir.

Çulcular ayrıca yük hayvanlarına “palan” yanında “sırğa” denilen ve palanın üzerine atılarak iki yana sarkan geniş cepleri bulunan örtüler de dikmektedir.

Çulculukta kullanılan aletler incelendiğinde:

Palan Çuvaldızı: Semer dikmede kullanılan 15 cm. uzunluğunda iri çelik iğne.

Yan Demiri: Buğday saplarını semer içerisine sıkıştırmaya yarayan alet.

Yastık Çuvaldızı: Sap yastıkları dikmede kullanılan 25 cm. uzunluğundaki iri çelik iğne.

Balık Süreceği: Buğday saplarını semerin içerisine itmeye yarayan alet.

Çulculukta kullanılan gereçler incelendiğinde: “puş” denilen uzunca buğday sapı, keçe, kıl iplik, palas, kolan vb.

Fotoğraf 90. Semerci Dükkanında Kullanılan Gereçler

Palan yapmak için hayvanın sırt büyüklüğüne göre keçe kesilir. Keçe ile “alt tavlâ” denilen çul üst üste konularak üç yandan çuvaldız ve kıl ip kullanılarak dikilir. “Puş” denilen uzun buğday sapları açık kalan kısmında doldurularak “yan demiri” denilen aletle bastırılır ve “balık süreceği” denilen aletle düzeltmesi yapılır. Buğday sapları avuç içerisini kavrayacak şekilde deste yapılarak bükülüp sarılır. Buna “balık sarması” denir. Semerin ön kısmına ve arka kısmına birer adet balık sarma dikilerek semere, eyer görünümü verilir.

Semerin üzerine yörede “palas” ismi verilen, çözgüsü kıl dokuma örtüler dikilir. Buna “üzleme” (yüzleme) denilmektedir. Bu dokumalar, düz kilim veya desenli cicim teknikleri ile dokunmuştur. Semerin önüne ve arkasına hayvanın karın altından ve kuyruk altından geçen “kolan” ismi verilen bağlayıcı şeritler dikilir.

Fotoğraf 91. Semerci Dükkanı Önünde Semerler

Fotoğraf 92. Kolan

Uç kısımları demir kulplu olan bu şeritler palanın (semerin) diğer tarafına dikilen halkalara bağlanarak semerin hayvanın sırtından kaymaması sağlanır. Çulcular semer, havut ve sırğa yapımı yanında Şanlıurfa evlerinde kullanılan “sap yastık”ları da imal etmektedir.

Fotoğraf 93. Siverek İlçesinde Mahmut Kazman Ustanın Ürettiği Minyatür Semerler

Havut Müslüm, Nuri Gözel, Bedir Ağdaş, Mustafa Karadaş, Halil Şirpak ve Nakşi Usta adları bilinen en eski çulcu ustalarıdır. Günümüzde ise bu sanat Ahmet Karadaş, Mehmet Parmaksız ve Nabi Temel adlarındaki ustalar tarafından yaşatılmaya çalışılmaktadır. “Çulcu Pazarı” denilen çarşıdaki yirmi beş - otuz dükkânda çalışan çulcu esnafı otuz – kırk yıl önce çarşayı tamamen terkederek “Kürkçü Pazarı”na taşınmıştır. Bu sanat günümüzde Çulcu Pazarı’ndaki üç - beş dükkânda devam etmektedir. Araştırmada Şanlıurfa merkezde çulculukla uğraşan iş yeri bulunmadığı görülmüştür. Siverek ilçesinde eski semer onaran ve minyatür semer yapan Mahmut usta bu işi 35 yıldan beri yaptığını başka mesleği olmadığından işi devam etmeye çalıştığını gençlerin öğrenmek istemediklerini belirtmiştir.

KAZAZLIK

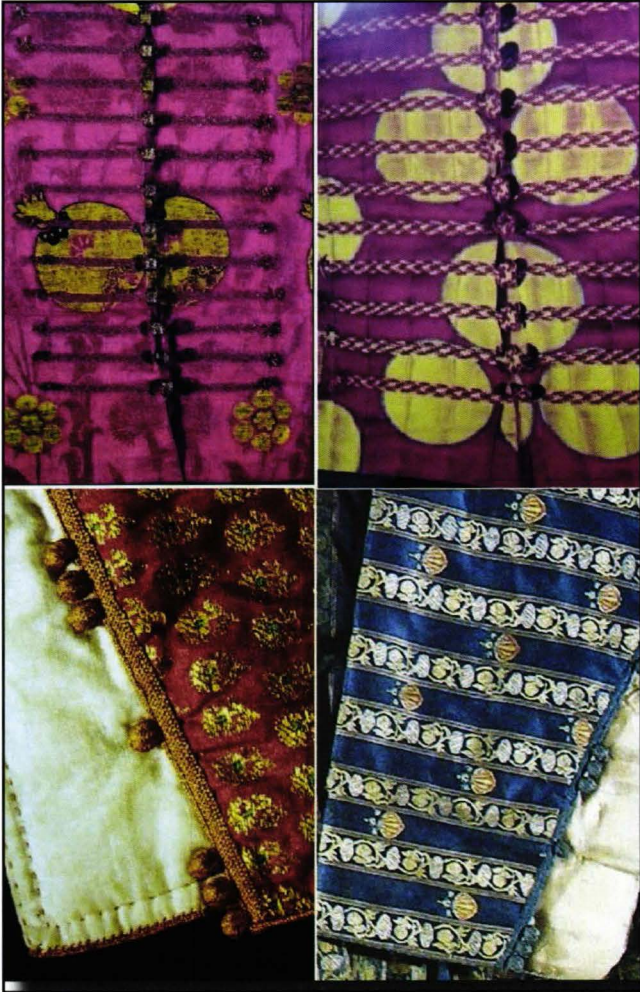
Kazaz (Arapça: kazzaz), “ham ipeği, iplik ve ibrişim durumuna getiren kimse” şeklinde tanımlanmaktadır (Anonim 2006). Kuşoğlu (2006)’na göre “kazaz” veya “kazaz”, ipek işleyen ve ipek satan anlamıyla beraber, bir sanata verilen addır.

Osmanlı döneminde bütün sanat dallarındaki gibi dokuma alanında da sarayın Enderun nakkaşları tarafından saray beğenisine göre desenler seçilmiş; altın, gümüş ve ipek gibi kıymetli dokuma malzemeleri simkeşhanelere ve tüccarlara ısmarlanmıştır. Daha sonra dokunan dokumaların üzerine altın, gümüş ve kılaptan ipliklerle ayet, kutsal çiçek ve hayvan motifleri işlenmiştir. Bu dokumalar çeşitli iğne işleri, püskül ve saçak gibi aksesuarlarla zenginleştirilmiştir. Padişah giysileri, ülkedeki en ünlü terzilere diktirilmiştir. Bu giysiler, giyenin zenginliğini ve gücünü göstermiştir. Saray dokumalarında önceleri pahalı malzemeler olan altın ve gümüş teller kullanılmıştır. Sonraki dönemlerde de süslemelerde altın, gümüş ve ipek kullanılmaya ısrarla devam edilmiştir. Bu nedenle, bu dönemde ipek üretimi ve ticareti önemli bir seviyeye ulaşmıştır (Uğurlu,2009; <http://www.trtex.com/yazarlar/1316/osmanli-saray-dokumalari>).

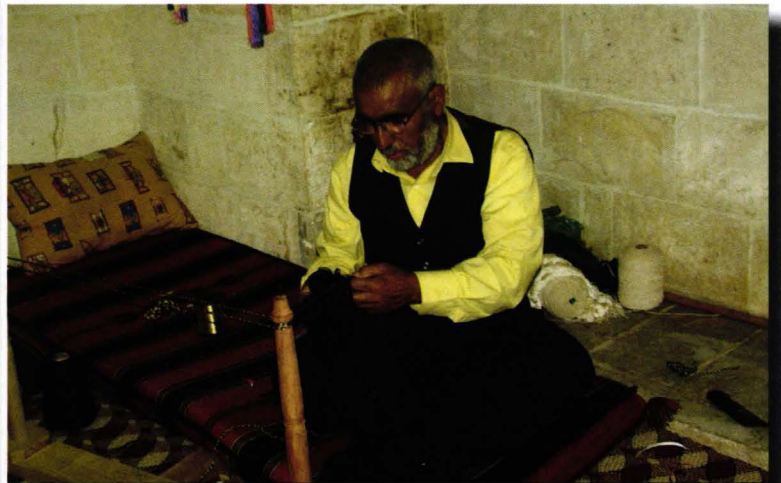
Osmanlı döneminde, “padişah için çalışan ve üreten sanatçılar” anlamına gelen ve farklı zanaat/sanat bölüklerini kapsayan Ehl-i Hiref-i Hassa örgütüne ait saray arşivindeki belgeler, saray için çalışan ve üretim yapan sanatçıların sayıları ve sanat dalları hakkında bilgi vermektedir. Bu belgeler, en başta zergeran-ı hassa (saray kuyumcuları) olmak üzere hakkaklar, zernişancılar, küftgerler (türlü kuyum işleri ustaları), zerduzanlar (altın ve gümüş telleri iplikle bükülerek atkı olarak dokuyanlar), kazzazanlar (ipek - sırma karışımı ve ipek bükücüler ve dokuyucular), nakkaşlar (ressamlar) vb. gibi örgüt içerisinde kırk ayrı sanat kolunun bulunduğunu göstermektedir (Sakaoğlu ve Akbayar 2000; 113-114). Bu sanat kolları arasında yer alan kazazlığın tarihi gelişimi ile ilgili değişik görüşler vardır. Kaynak taraması sırasında elde edilen bilgiler, 16. yüzyıla kadar tarihlenen ürünlerde kazazlık tekniklerinin kullanıldığını göstermektedir. Bu nedenle tarihinin daha eski olduğunu söylemek mümkündür.

Geçmişte kazazlık tekniği ile oluşturulan ürünler şal kenarı, fes, eldiven ve çeşitli ürünlerde püskül, şerit veya kordon; giysilerde düğme; tespih kamçısında, at koşum takımlarında, deri ürünlerde fonksiyonel aksesuar olarak kullanılmıştır (Büyükyazıcı, 2008; 37). Eski kıyafetlerin hem süslenmesinde hem de ilikleme fonksiyonunu yerine getiren düğmelerinde kazaz örücülüğüne rastlanmaktadır. Top düğmeler ve şeritler, eski Türk giyiminde çok kullanılmıştır. Özellikle saray giysilerinde altın simle yapılmış çok fazla örnek vardır. En çok kaftan, cepken vb. giysilerde kazaz örücülüğü kullanılmıştır (Eronç 1984:171).

Şanlıurfa’da kazazlık, geçmişte önemli el sanatları içerisinde yer almıştır. Günümüzde ise yapımı neredeyse kalmamıştır. Adını bu sanattan alan, “Kazzaz Pazarı” denilen kapalı çarşıda (Bedesten) geçmişte otuz - kırk dükkanda kazazlık sürdürülürken bugün sadece bir iki usta tarafından kazazlığın yaşatılmaya çalışıldığı belirtilmektedir; fakat Kaz-

Fotoğraf 94. Kıyafet Kol Kenarlarında Kullanılan Kordon ve Düğmeler (Baker, Tezcan ve Wearden, 1996;66-125-221 -224)

Fotoğraf 95. Kazaz Ustası Mehmet Emin Güngör

zaz Pazarı'nda mesleği sürdüren usta kalmamıştır. Yaşayan kazaz ustalarından Mehmet Emin Güngör, bu sanatı Şanlıurfa Geleneksel El Sanatları Merkezi'nde sürdürmeyi üstlenmiştir. Emin usta bu merkezde, yeni kuşağa kazazlık sanatını öğretmeye ve bu sanatı sürdürmeye çalışmaktadır (Fotoğraf 95).

Tarihi çok eskilere dayanan bu sanatın Şanlıurfa'da bilinen en eski ustaları Kazzaz Ali İpek, Kazzaz Bekir, Kazzaz Mustafa, Kazzaz Halil İpek, Kazzaz Mustafa İpek ve Kazzaz İbrahim Pamukçu'dur. Şanlıurfa'da kazazlıkla iştigal eden bazı aileler "İpek", "İpekçi", "Kazzaz", "Ören" ve "Örer" soyadlarını almıştır. Kazazlık sanatının son ustası olan Abdurrahman İpek'te yaşamamaktadır (Kürkçüoğlu, 2002; 202). Ustaların yetiştirdikleri ustalar da kazazlık sanatını sürdürmemektedirler. Şanlıurfa geleneksel el sanatları araştırma eğitim merkezi bünyesinde canlandırılan bu sanat kazaz ustası M. Emin Güngör tarafından yapılmaktadır.

Kazaz ustası M. Emin Güngör'den alınan bilgiye göre yaklaşık otuz beş - kırk yıldır Şanlıurfa'da bu sanatın yapımı durmuştur. Emin usta, eskiden kazaz ustalarının çarşıda mesleklerini sürdürdükleri sırada ailelerinden bayanların ve çocukların da evlerinde kazaz işlerinin örme ve bükme kısımlarını yaptıklarını ifade etmiştir.

Şanlıurfa tarihinde ipekçilik önemli bir sektör görevi üstlenmiştir. Şanlıurfa'daki bahçelerde dut ağacının çok sayıda olması, ipek böcekçiliğinin yapılabilmesini ve sektörün bu şekilde gelişebilmesini sağlamıştır. Fakat bugün Şanlıurfa'da ipekçilik sektörü tamamen terk edilmiştir ve kazaz esnafı tarafından kullanılan ipek iplikleri, Diyarbakır'dan ve Bursa'dan getirilmektedir (Kürkçüoğlu, 2008; 202).

Şanlıurfa'da kazazcılık yöreye ait erkek ve bayan kıyafetlerinde kullanılan şerit, kordon, püskül, kaytan, iggal, saç bağı vb. ürünlerden oluşmaktadır:

Fotoğraf 96. Şerit ve Ucuna Yapılmış Püskül

Kordon: Birkaç ipliğin bir arada bükülmesi veya örülmesi ile oluşturulan kaytanlara denilmektedir.

Şerit: Çeşitli maddelerden yapılan dar, uzun, yassı, örülmüş veya dokunmuş bant, kolanlardır (Eronç, 1988; 180).

Elle yapılan kordon ve şeritler ipliklerin yer değiştirmesi, bükülmesi ve örülmesi ile oluşturulmaktadır. Baş süslemelerinde, çanta ve heybe saplarında, saç örgülerinde kullanılan bu kordon ve şeritlerin yapımında, ister tek renk iplik ister iki veya daha çok renk iplik kullanılabilir. Geçmişte yoğun olarak ipeğin kullanıldığı bu tür ilmekli ve ilmeksiz örgüler, bugün iplik özelliğine sahip (incelik, uzunluk) malzemelerle çeşitli aksesuarlar oluşturabilmektedir.

İnci Saplama: Şanlıurfa kadın takıları arasında önemli bir yeri olan, inci tanelerinden oluşan ve "kelep" denilen boyun takısının yapımında, incilerin 'korlar' (sıralar) halinde ince ibrişimlere saplanmasına (geçirilmesine) denir (Kürkçüoğlu, 2008; 202).

Kaytan: 1 - 2 cm eninde ve 1 - 1,5 m uzunluğunda kaba ibrişimden örülmüş şeride denir. Kaytan, ipliklerin bir-biri üzerinden düzenli ve sistematik bir şekilde geçirilmesiyle oluşturulan yüzeydir. Cep saati ve tabanca kaytanı, kor kaytanı (sarı renkli ipekten 2 - 3 cm genişliğinde örülen ve üzerine altın liralara dizilen kadın takısı) olmak üzere çeşitleri bulunmaktadır (Fotoğraf 97).

Fotoğraf 97. Kaytan

Saç Bağı: Siyah renkte ipek ipliklerin kadın saç görünümü verecek şekilde örülüp uç kısımlarına yedi renkte püskül bağlanmasına denir. Köylü kadınlar tarafından başın arkasına takılan saç bağı, suni bir saç görüntüsü vermektedir (Fotoğraf 98).

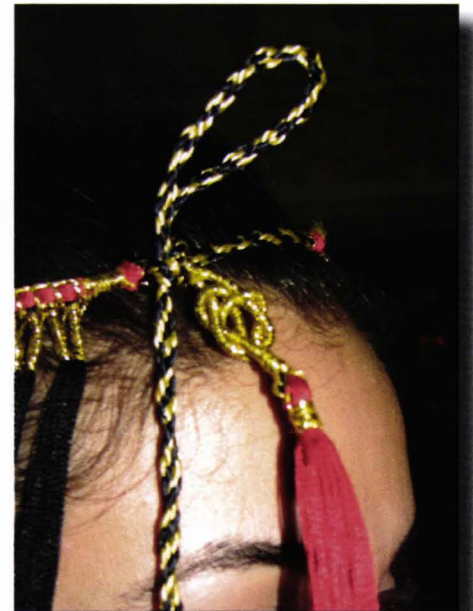
Fotoğraf 98. Saç Bağı

Puşu Püskülü: İpekten yapılan bu püsküller, eskiden Şanlıurfa'da aba tezgahlarında ipekten dokunan ve "sırmalı puşu" denilen erkek baş örtülerinin çevresini süslemede kullanılmıştır (Kürkçüoğlu, 2008; 202).

Tespih Püskülü: Tespih tanelerinin renkleri ile uyumlu olarak ipek iplikten yapılır.

Sırma Şerit: Gümüş sırmalarla (tellerle) işlenen bu şeritler, köylü kadınlar tarafından başa takılan ve "köfü" denilen başlıklara dikilir.

Zaza Püskülü: Siyah ibrişimden yapılarak yuvarlak bir karton üzerine yerleştirilen, başta kullanılan bir çeşit püsküldür. İplikler belli bir düzende, sim ve renkli ipliklerle yaklaşık 1 cm uzunluğunda sarılmaktadır. Boyları uzun ve kısa olarak yapılmaktadır. Merkeze yerleştirilen karton üzeri isteğe bağlı olarak kapatılmaktadır (Fotoğraf 100).

Fotoğraf 99. Şerit Örnekleri

Fotoğraf 100. Zaza Püskülü

İggal: Puşuyu başa tutturmaya yarayan, yün veya ipekten yapılmış yuvarlak formlu başlığa denir. Yassı ve top olmak üzere çeşitlenmektedir. Yassı iggal, deve veya koyun yününden elde edinilen iplerle otuz - kırk sıra halinde ve başa geçecek genişlikte yuvarlak biçimde bağlanır; bu ipler 5 cm ara ile 2 cm genişlikte sarılarak altı - yedi boğum oluşturulmaktadır. Top iggalde ise yaklaşık 1 cm genişliğinde ve 1 m uzunluğunda kendirin üzeri siyah ipek iplikle sıkça sarılarak uç kısımları birbirine bağlanır ve katlanarak iki kor (sıra) halinde başa takılır. İggalin birleşen uç kısımlarından püsküllü ipler sarkıtılır. Püskül iplerinin örgü, kaytan ve bükme çeşitleri vardır.

Kazaz Örücülüğü ile oluşturulan ve değişik ürünlerde kullanılan değişik düğümlerde bulunmaktadır. Bu düğümler biten örgülerin uç kısımlarına yapıldığı gibi püsküllerde de kullanılırlar (Fotoğraf 103).

Günümüzde bu ürünlerin dışında Şanlıurfa'da, inceliği farklı şekilde olan şerit ve kordonlar örülebilir ve bu kazaz işlerinin değişik ürünlerde kullanımını sağlamak mümkündür.

Fotoğraf 101. Şanlıurfa Erkeklerinin Kullandığı İggal

Fotoğraf 102. Yassı İggal Yapımı ve Genel Görüntüsü

Fotoğraf 103. Eskiden Yapılan Kazaz Düğümleri (Feriha Akpınarlı Arşivinden)

Fotoğraf 104. İş Ağacı

Kullanılan Araçlar

Şanlıurfa kazazlığında kullanılan iş ağacı, tek ve en önemli araçtır. Kazazlıkta tüm işlemler, 40 cm uzunluğunda ve 15 cm eninde yassı bir tahta üzerine dikine yerleştirilen 30 cm uzunluğunda ve 3 cm çapında yuvarlak iki ahşap parçadan oluşan iş ağacı üzerinde gerçekleştirilmektedir. Yuvarlak ahşap parçaların üst kısmı, iplikleri tutacak şekilde tasarlanmıştır (Fotoğraf 104). Ayrıca bu parçalar, yassı tahta parça üzerinde çıkarılıp takılma özelliğine sahiptir. Yassı tahta, diz altında sıkıştırılır ve örülecek ipek iplikler dik ahşap parçaların üst kısmına tutturulur; püskül, iggal, şerit ve keytan yapımı bu şekilde gerçekleştirilir.

Kazazlıkta çeşitli büyüklükte iğneler, makas, tığ vb. araçlar da yardımcı araç olarak kullanılmaktadır.

Kullanılan Gereçler

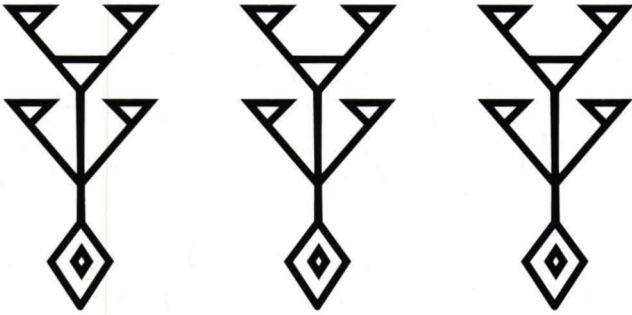
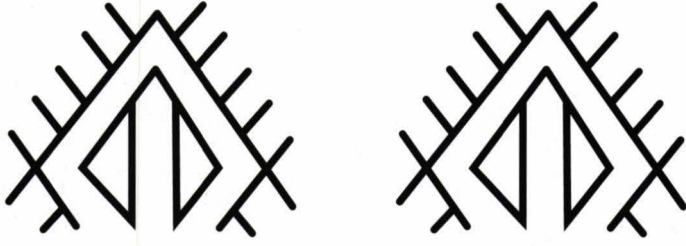
Kazazlıkta, ince ibrişim (ipek) ve kaba ibrişim olmak üzere iki çeşit ibrişim kullanılmaktadır. Yapılacak ürünün özelliği, kullanım yeri vb.'ye göre uygun pul, sim, boncuk gibi yardımcı gereçlerin kullanıldığı görülmektedir.

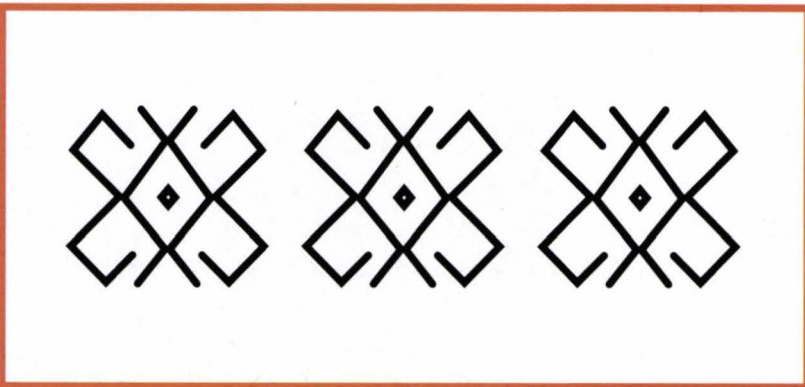
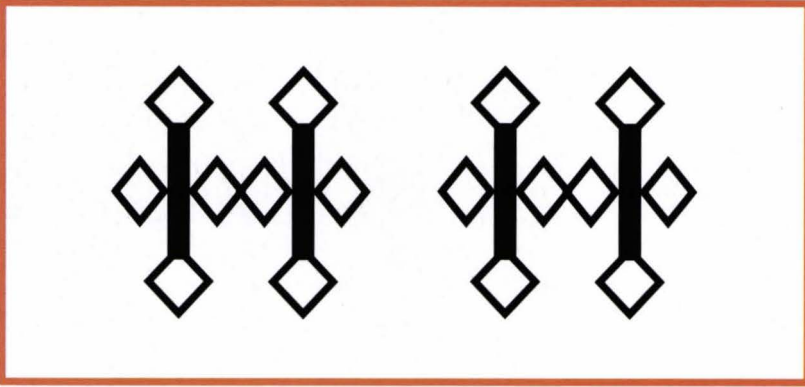
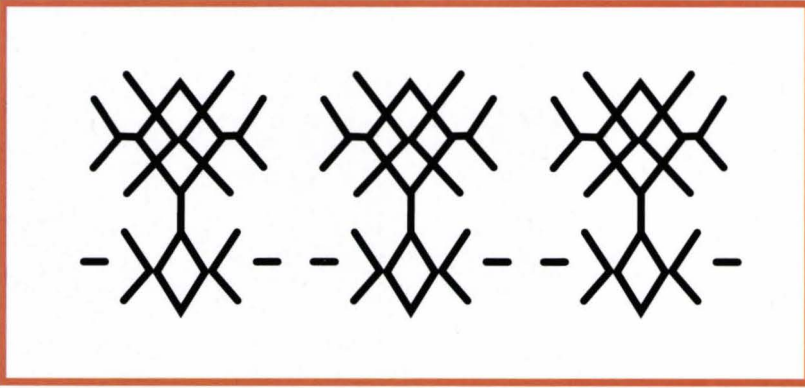
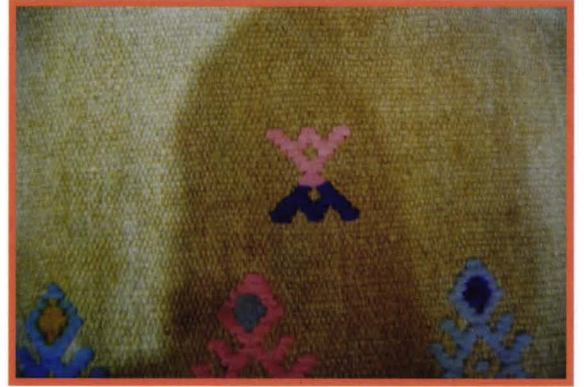
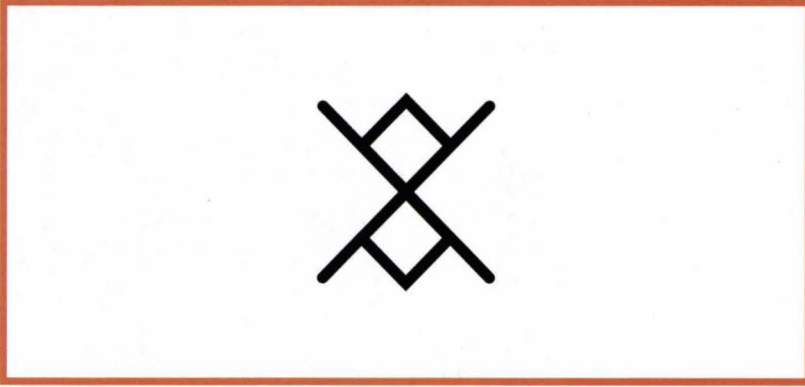
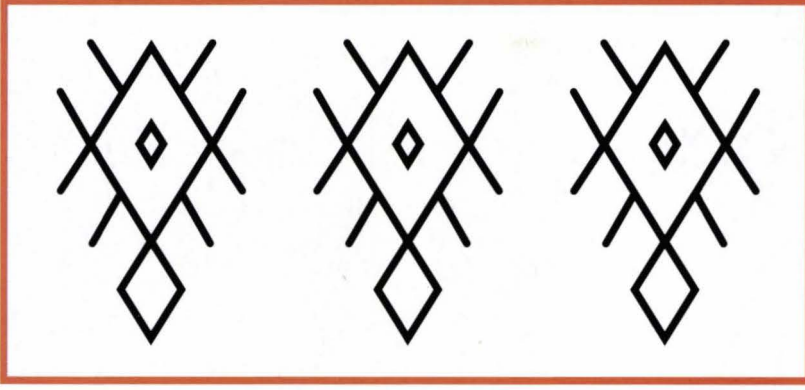
Günümüzde piyasada bulunan ve Şanlıurfa dışından getirtilen iplikler kullanılarak kazazlık ürünleri oluşturulmaktadır.

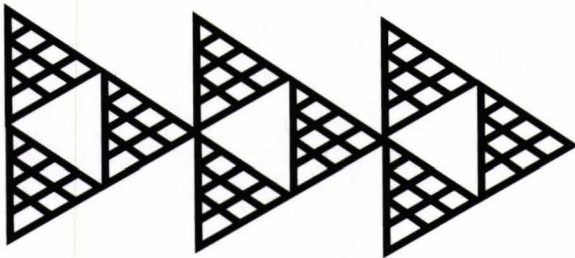
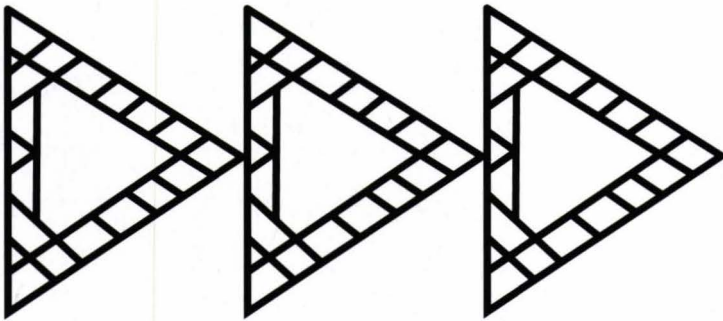
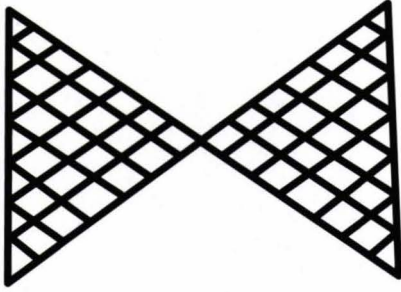
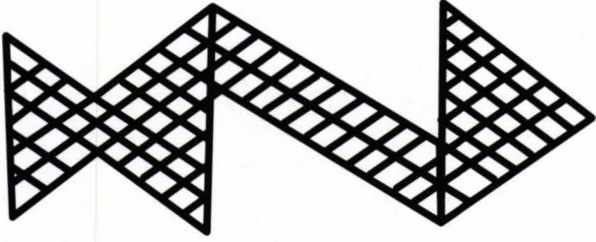

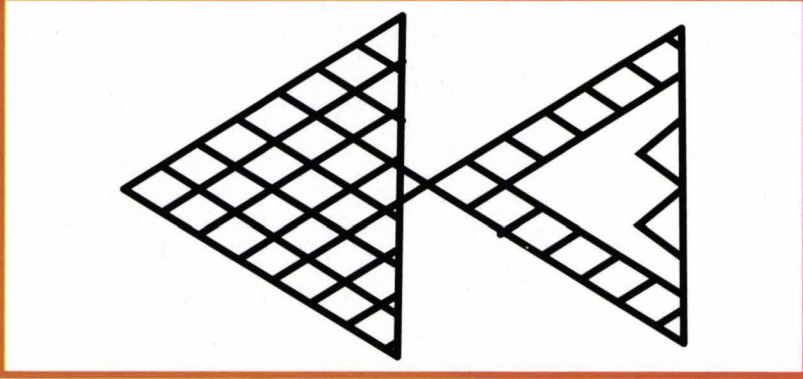
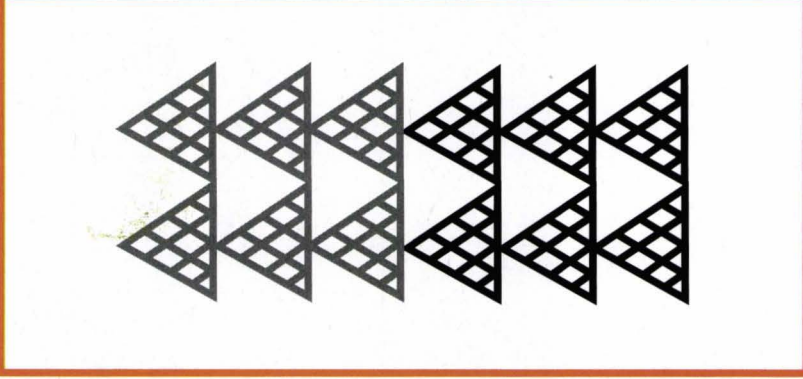
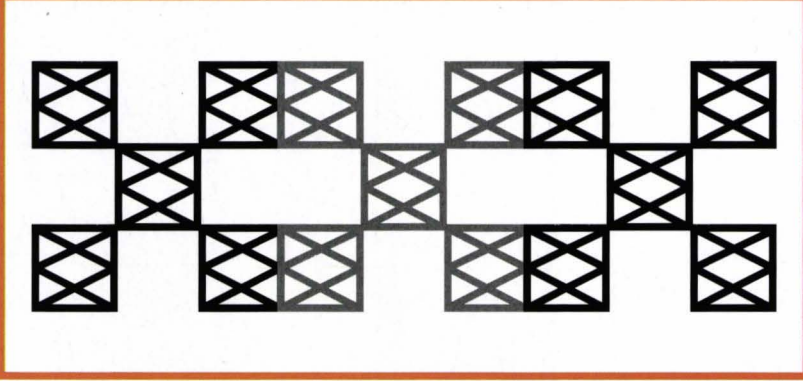
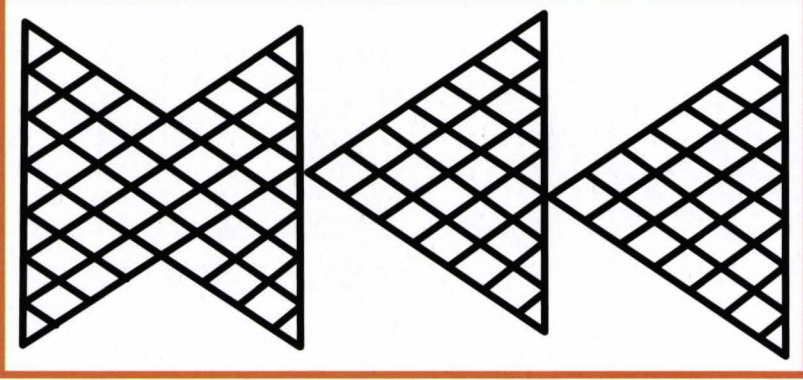
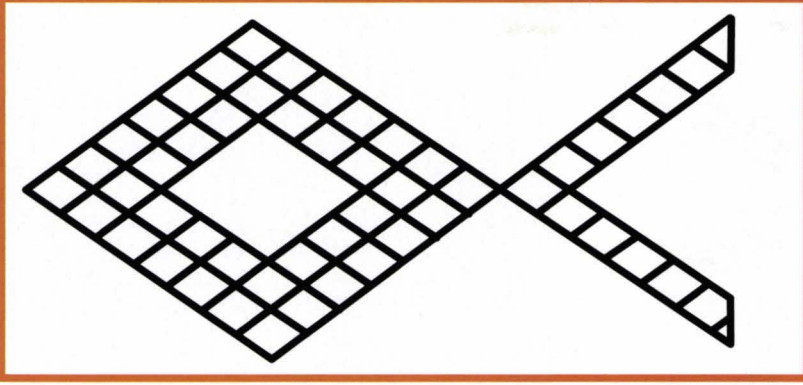
Fotoğraf 105. Kazazlıkta Kullanılan Floş İplikler

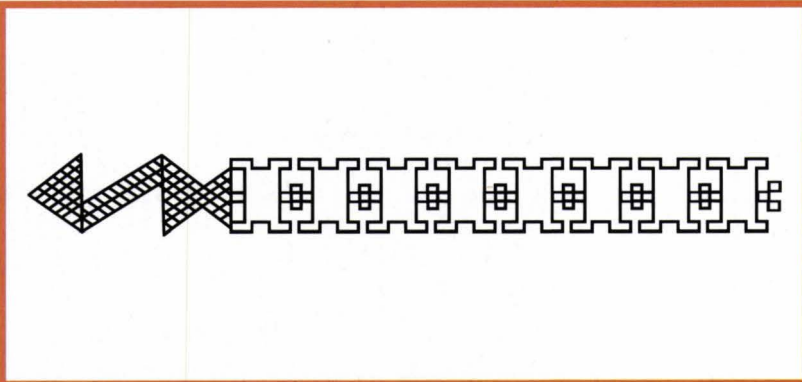
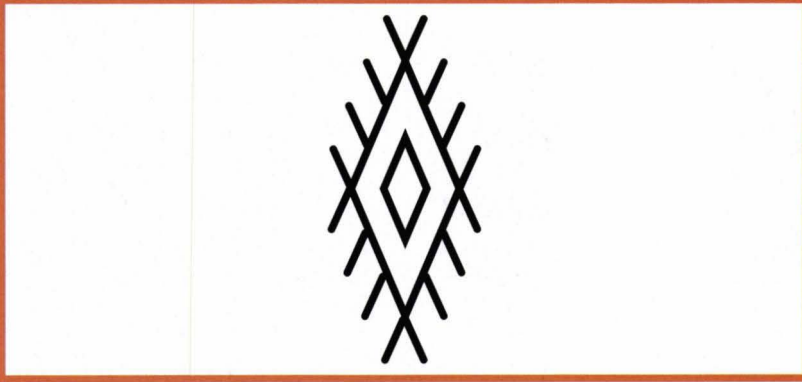
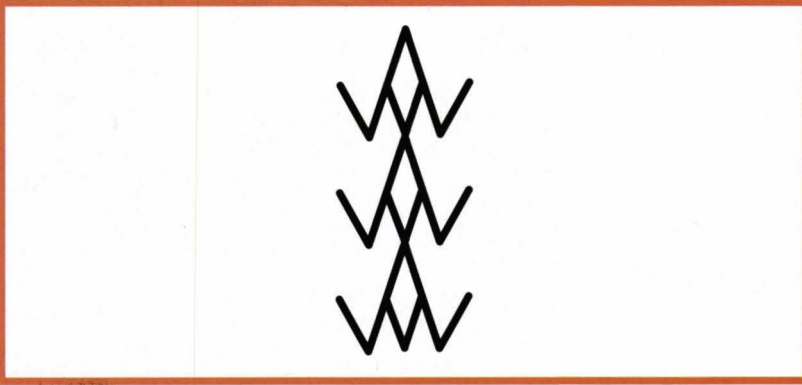
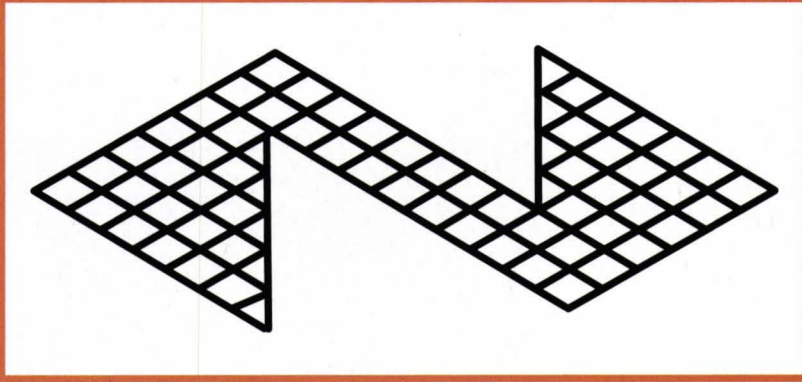
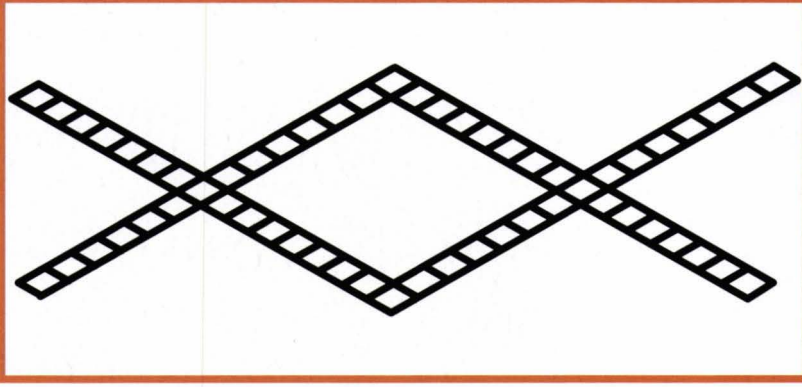
ŞANLIURFA
DOKUMA VE KEÇELERİNDE
KULLANILAN MOTİFLER

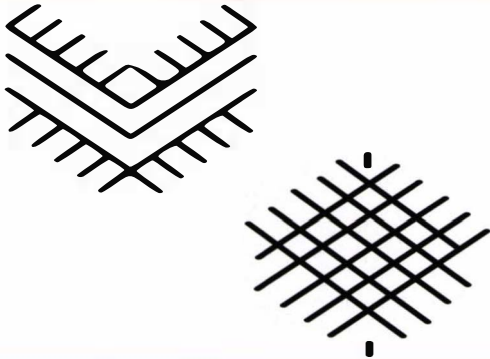
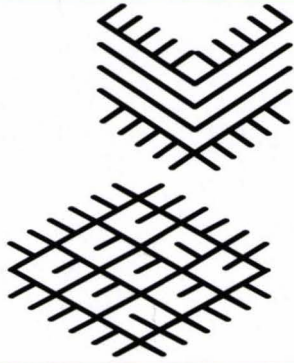
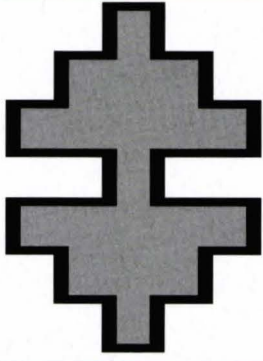
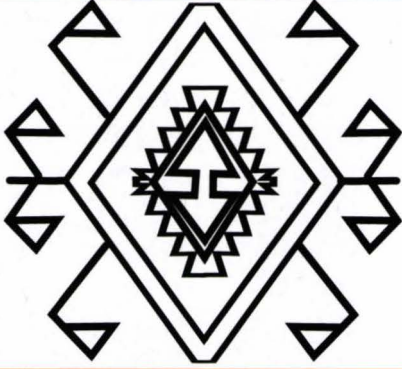
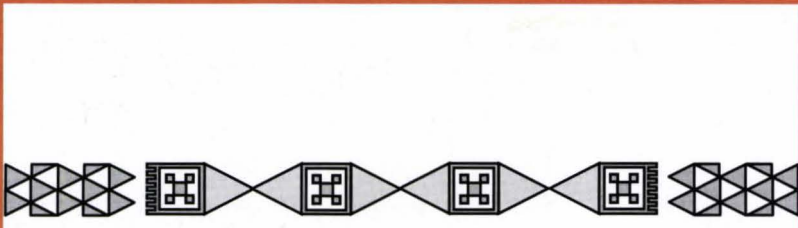

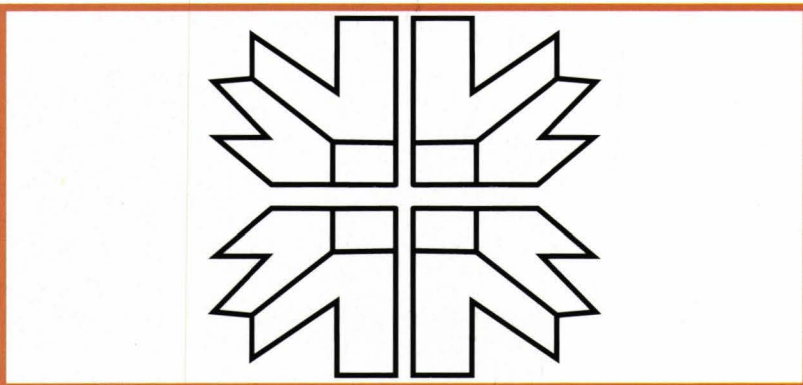
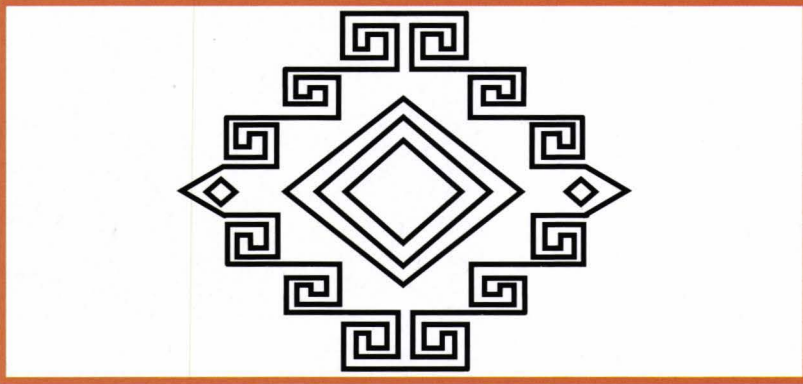
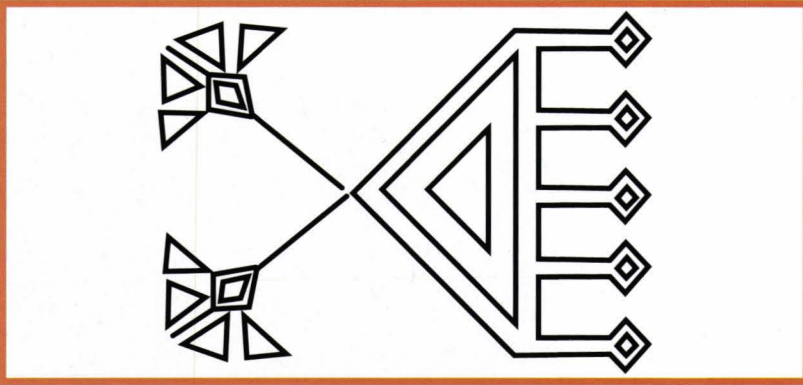
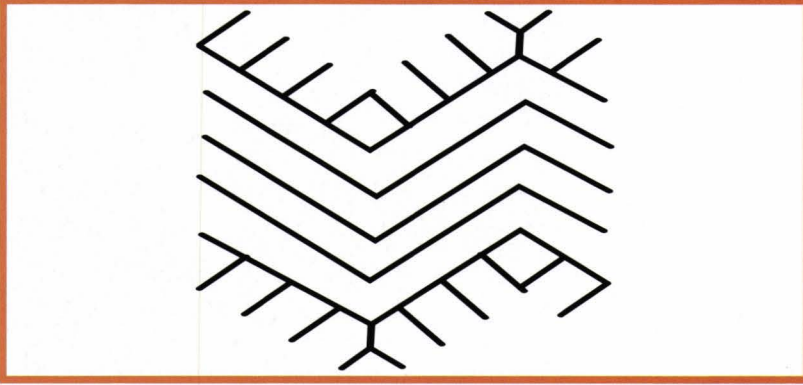
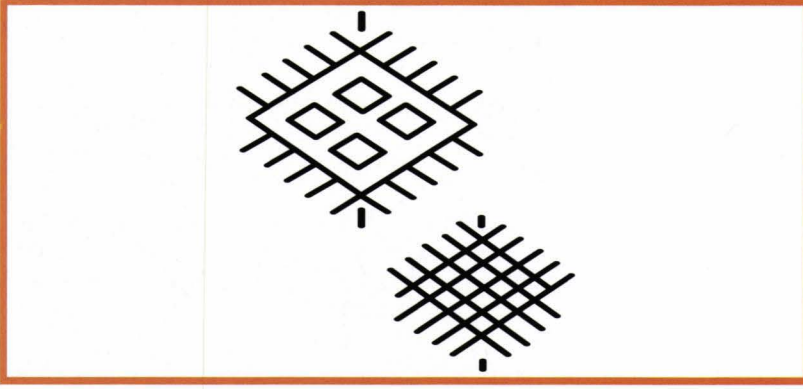

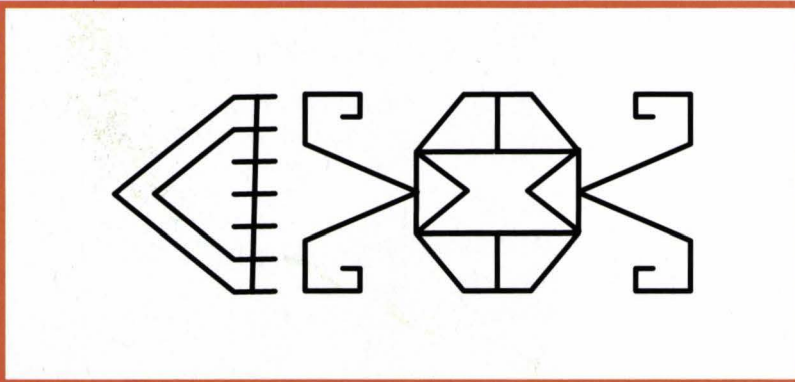
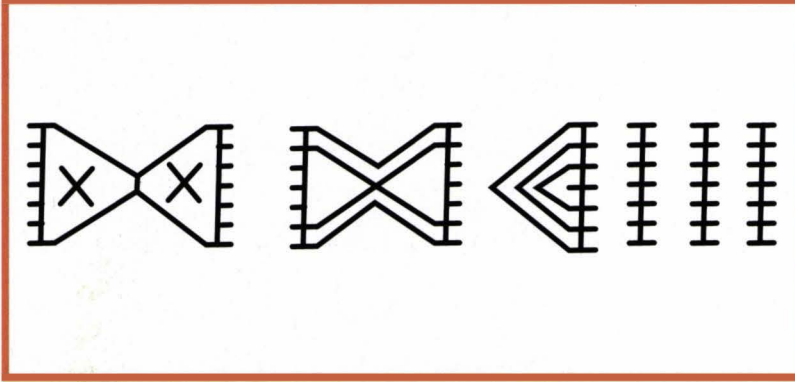
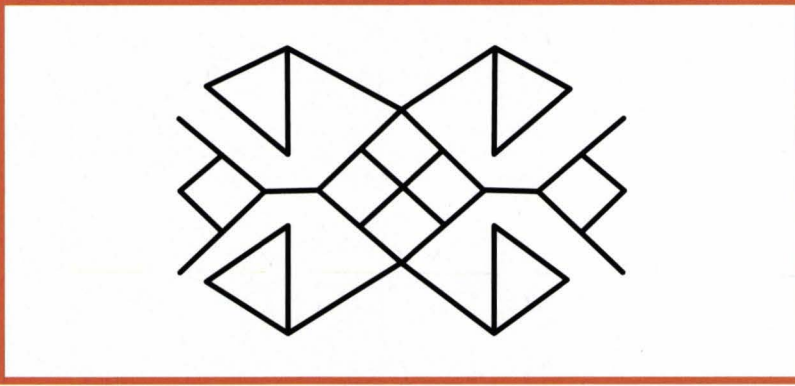
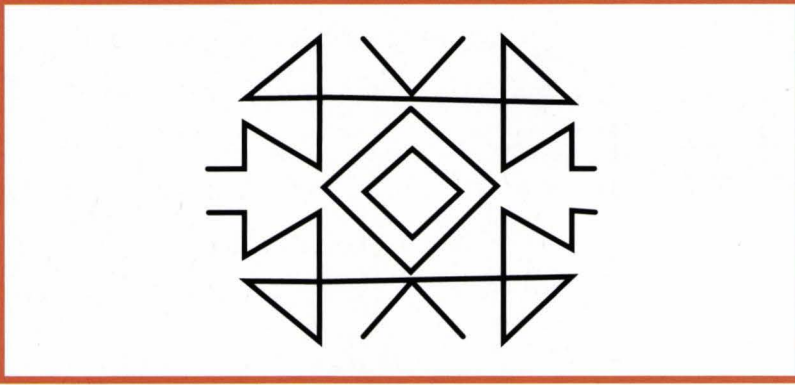
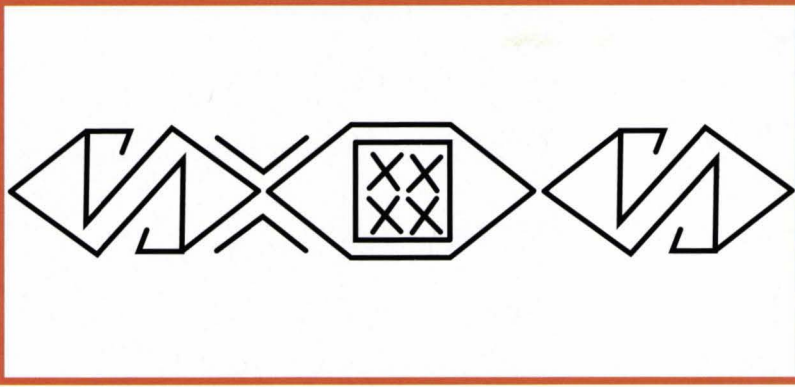

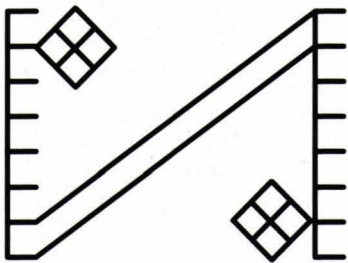
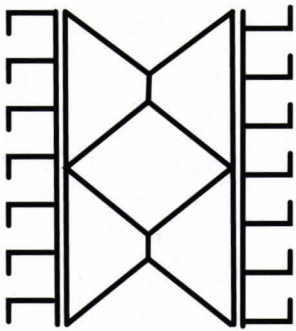
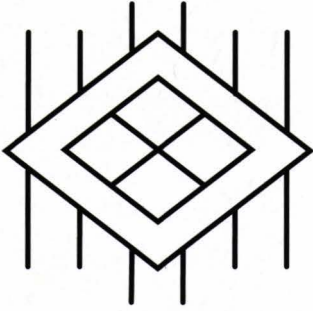
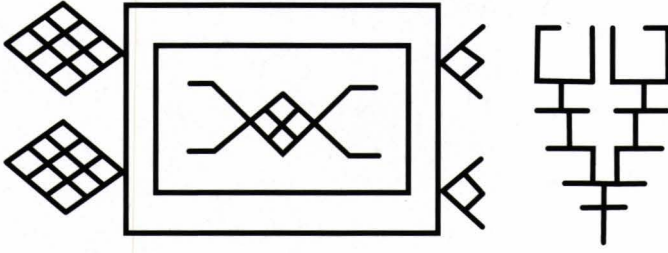
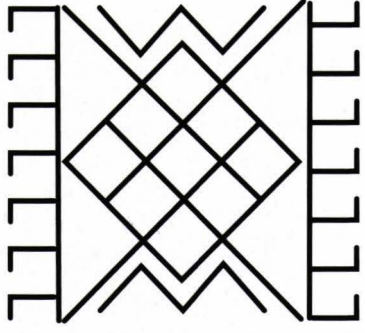

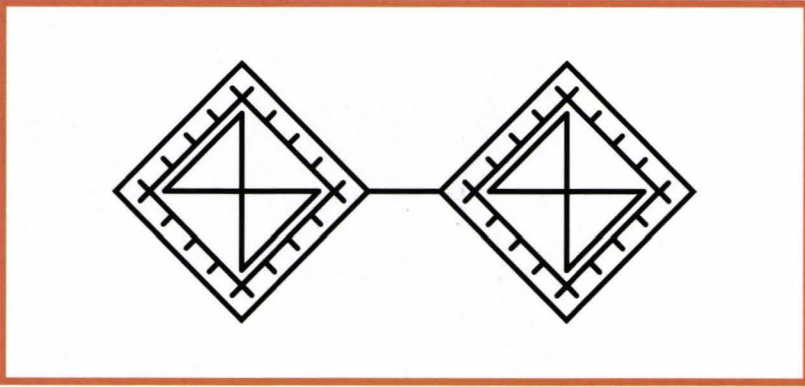
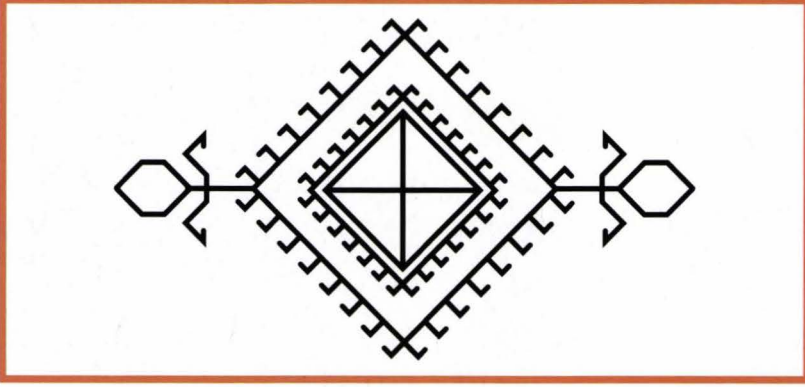
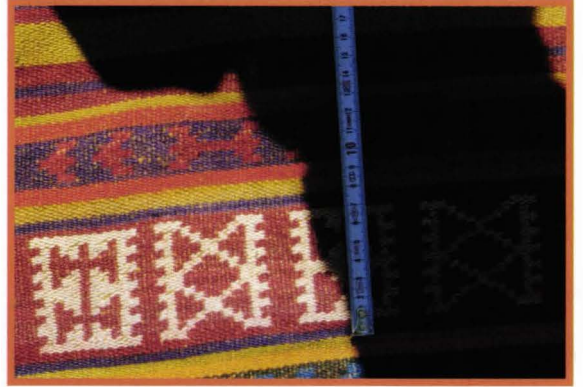
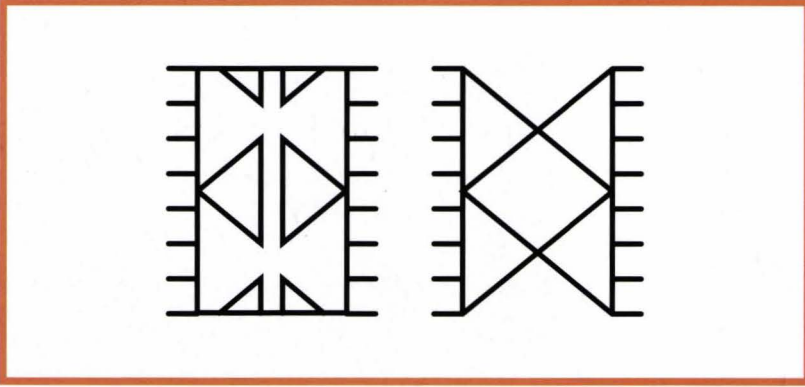
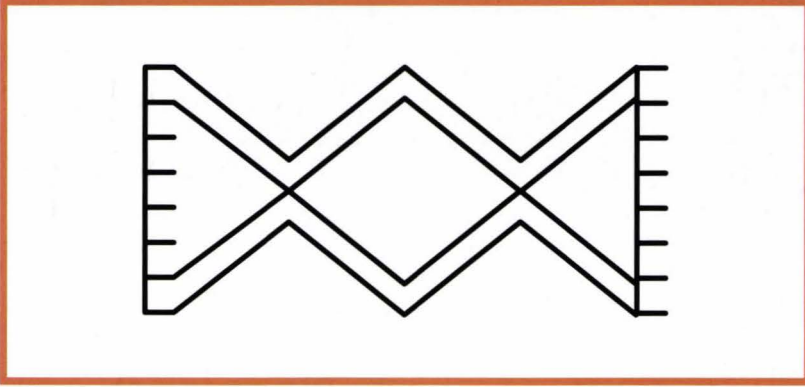
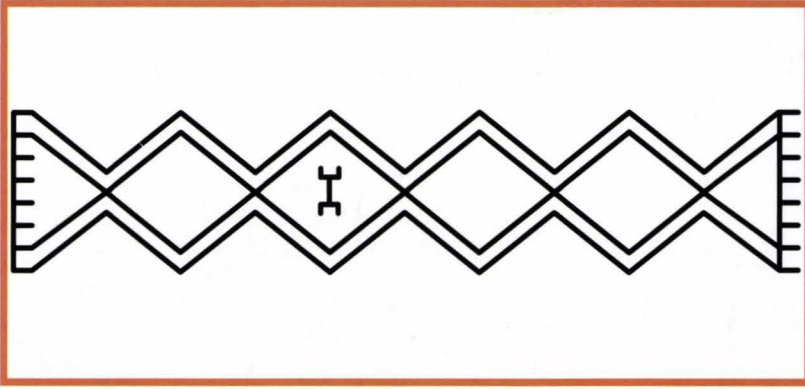

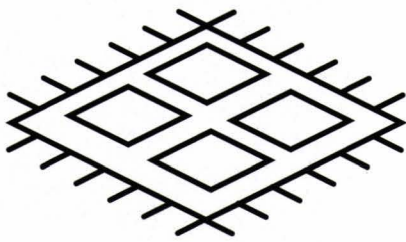
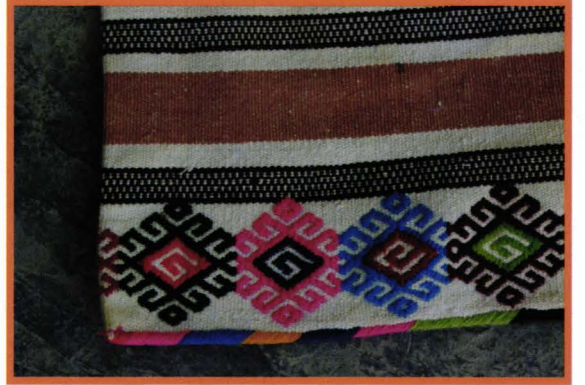
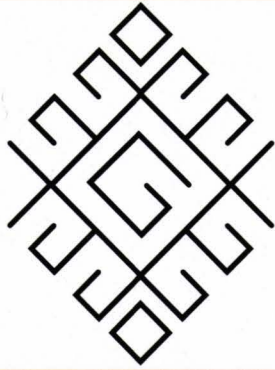
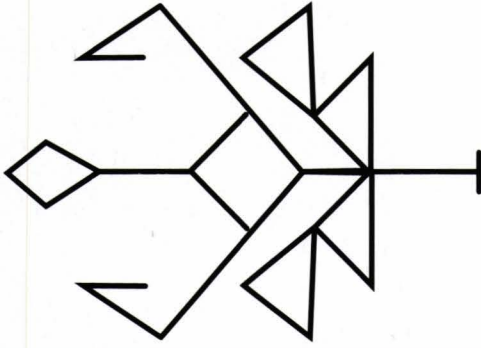
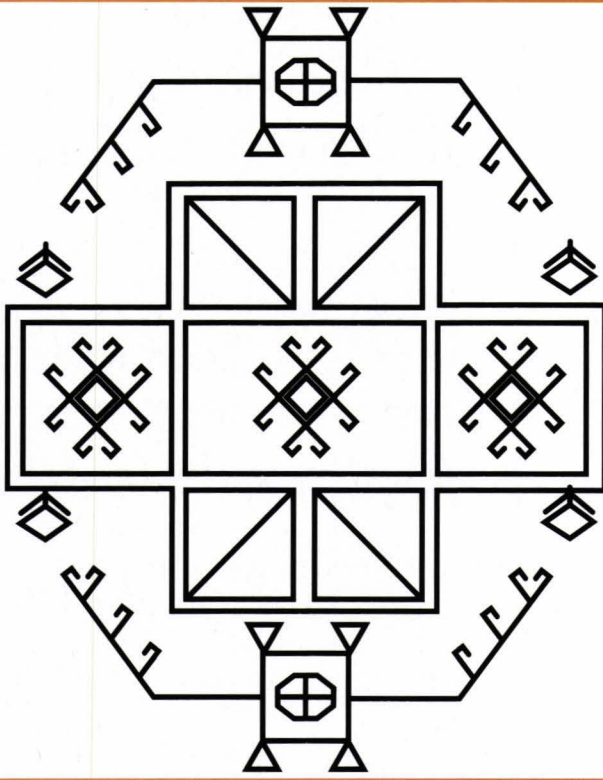

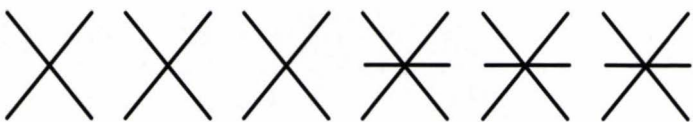
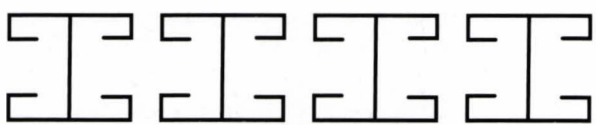
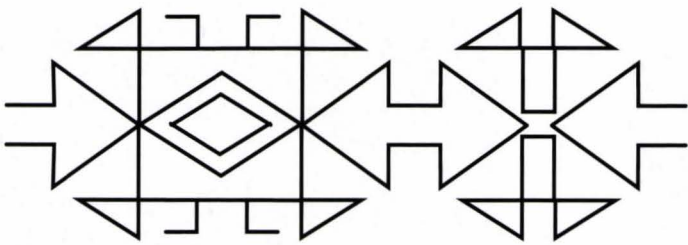
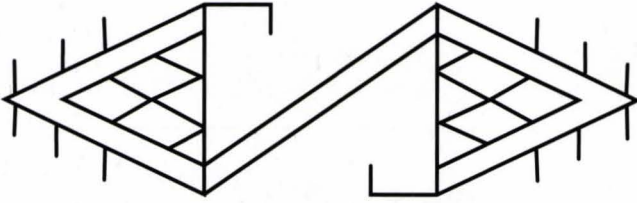
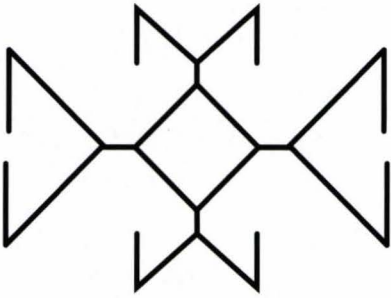
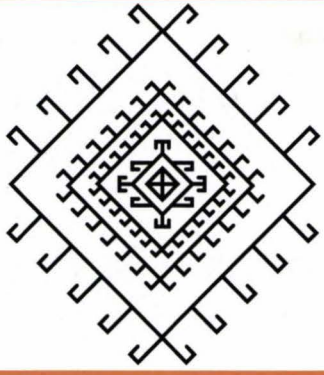

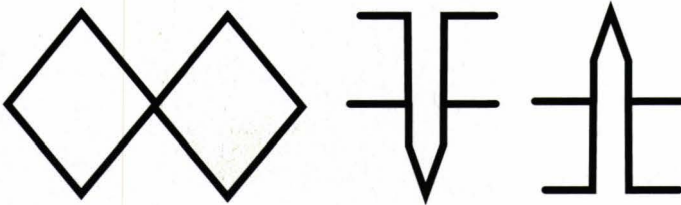
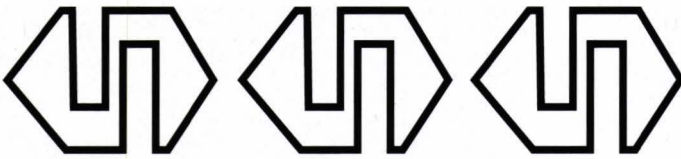
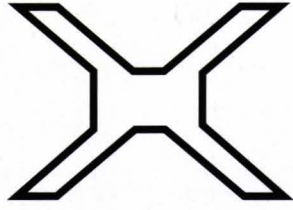
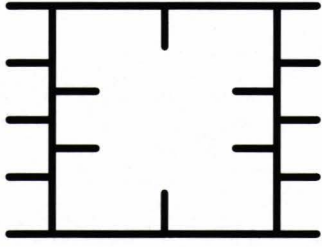
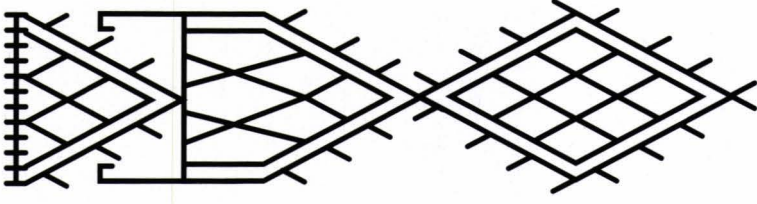

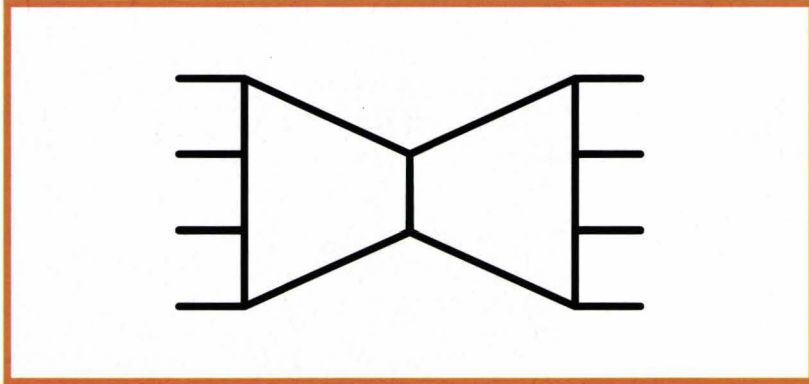
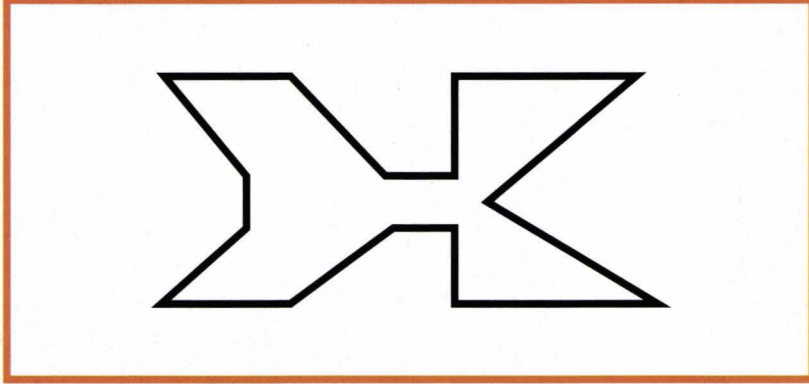
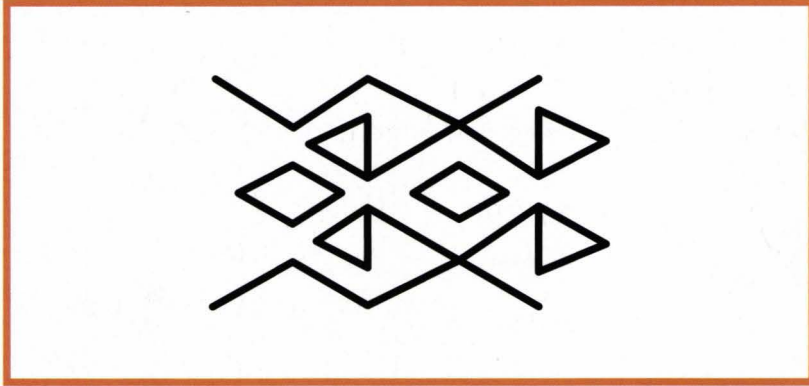
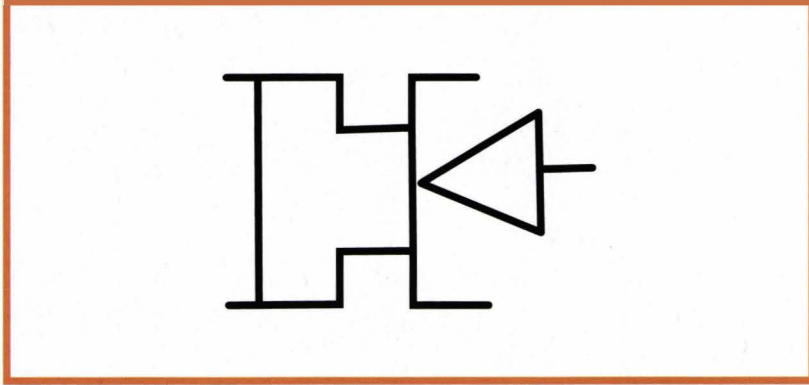
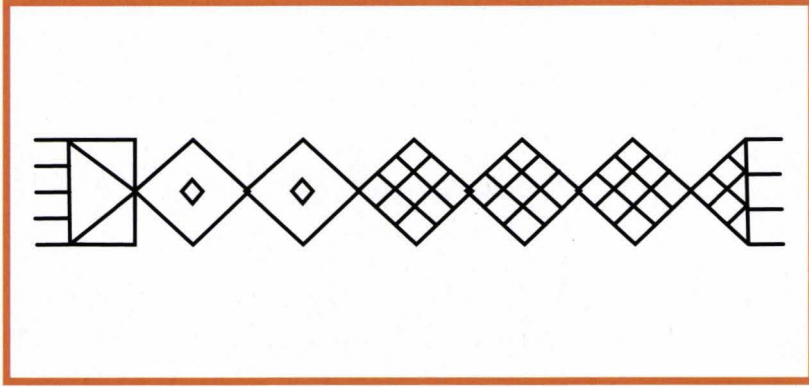

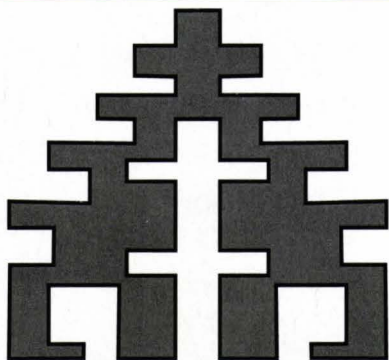
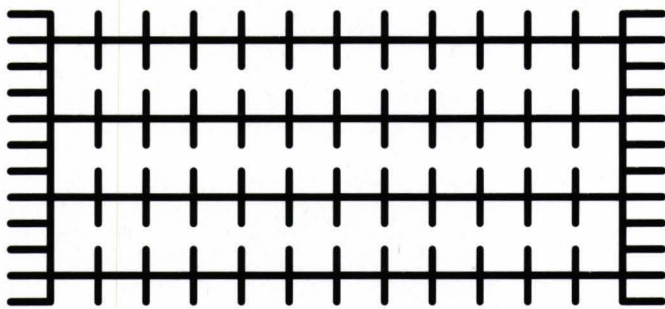
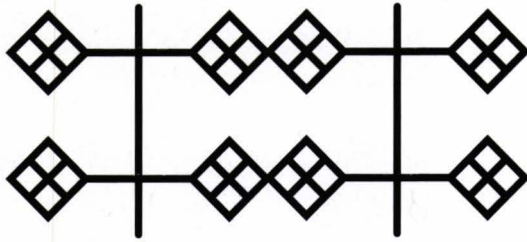
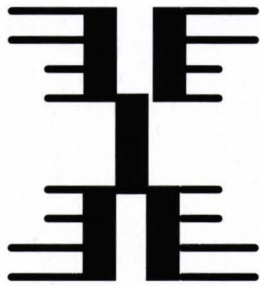

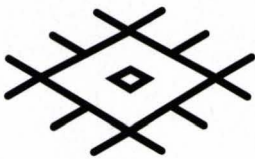
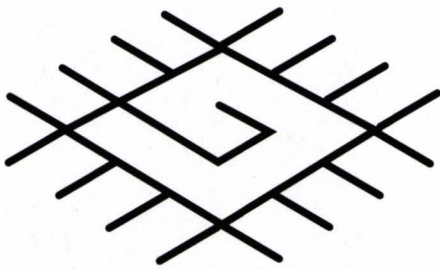
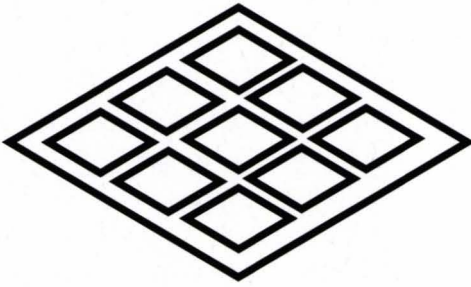
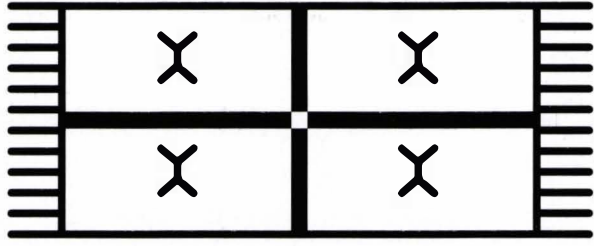

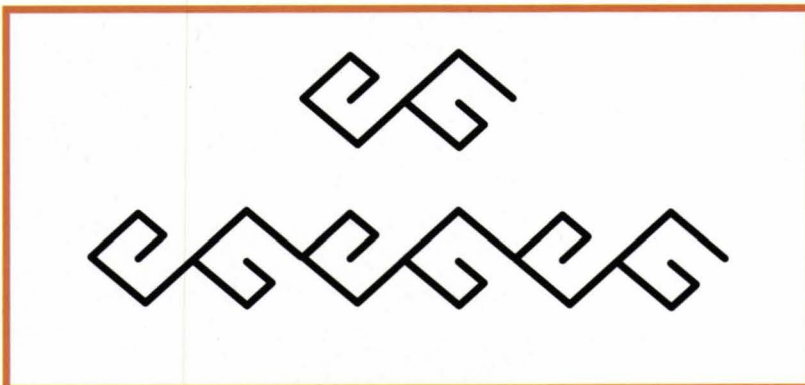
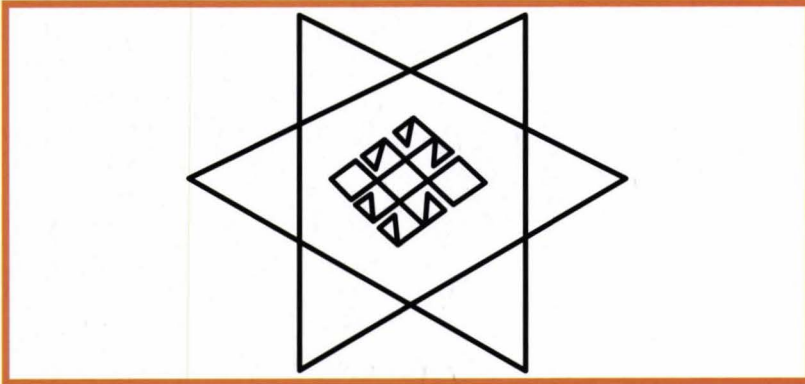
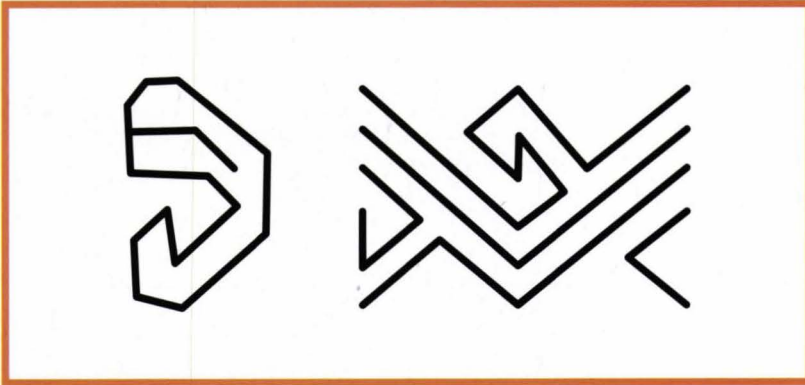
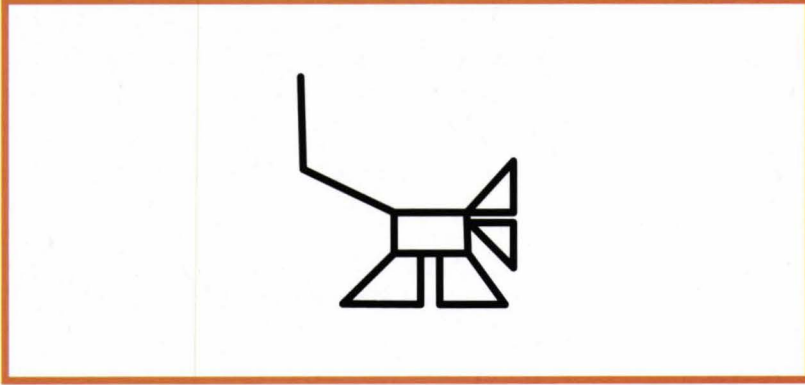
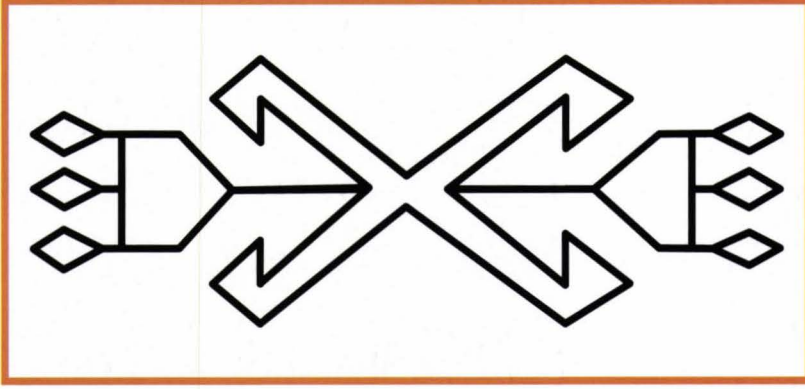

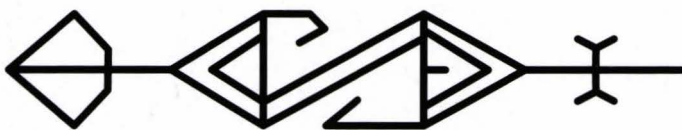
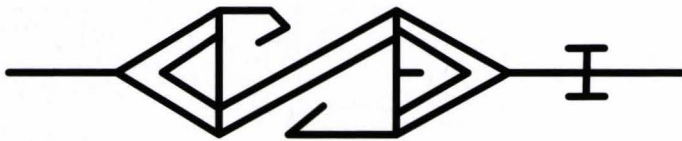
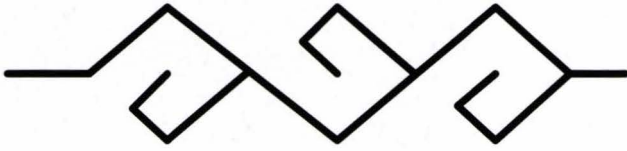
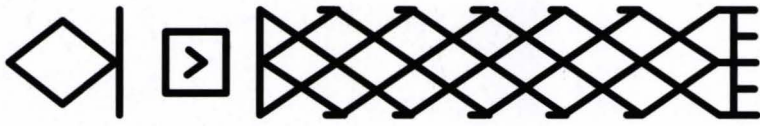
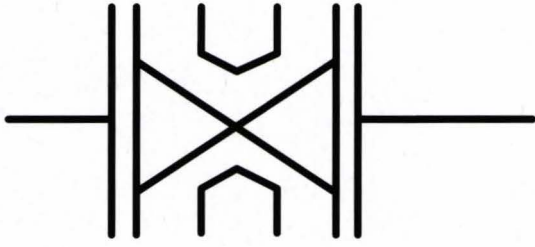

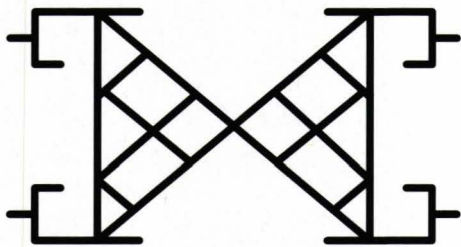
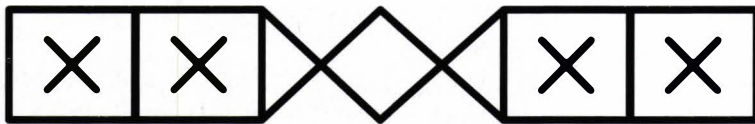
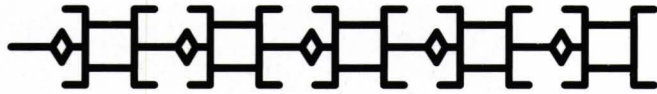

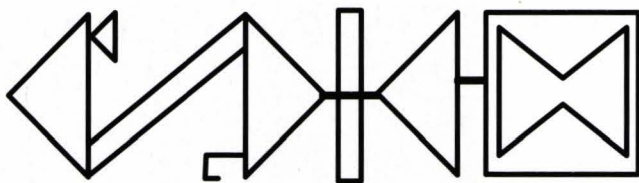
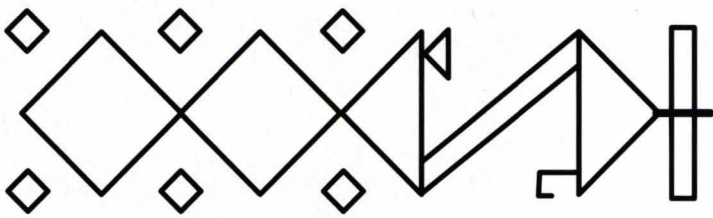
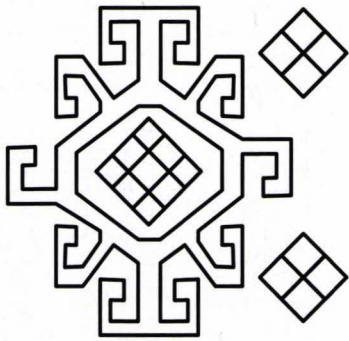
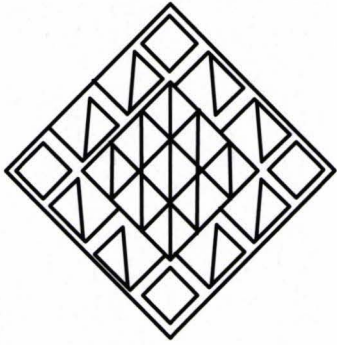
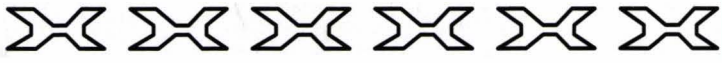

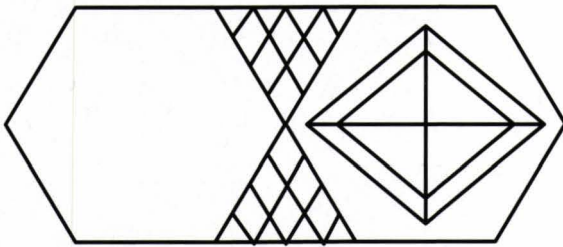
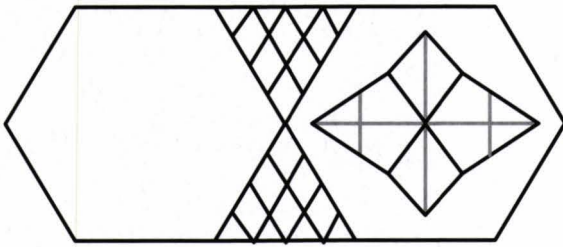
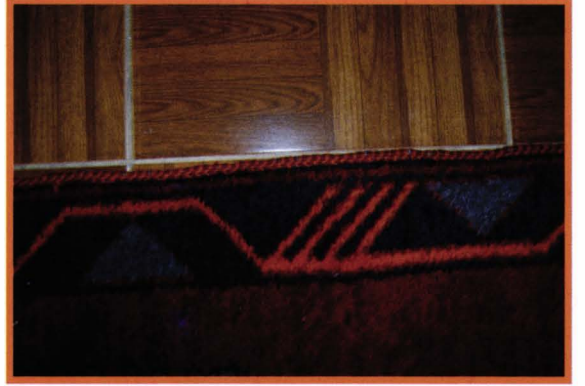
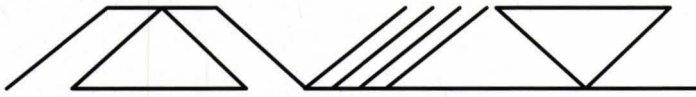
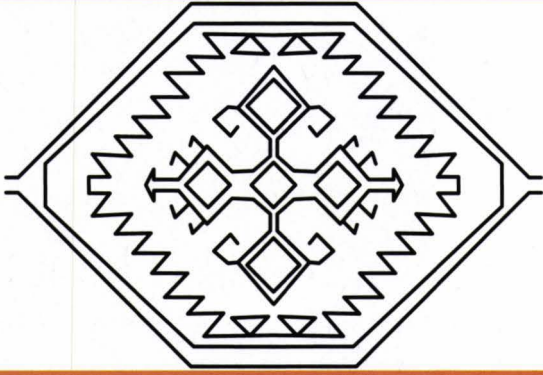
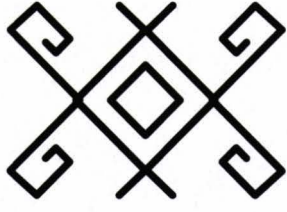

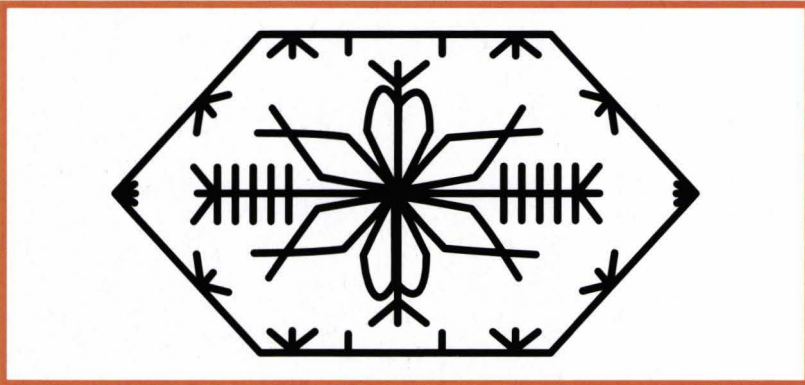
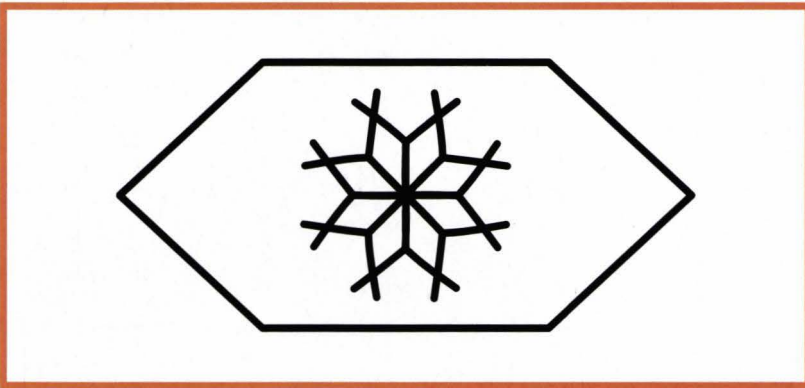
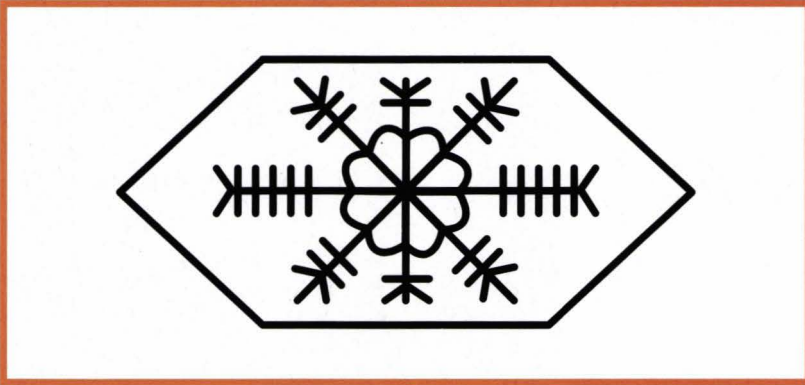
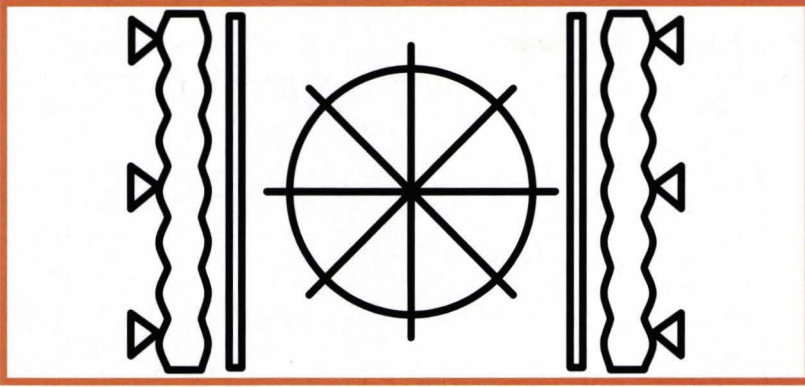

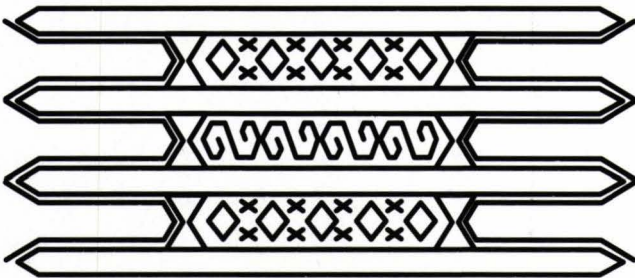
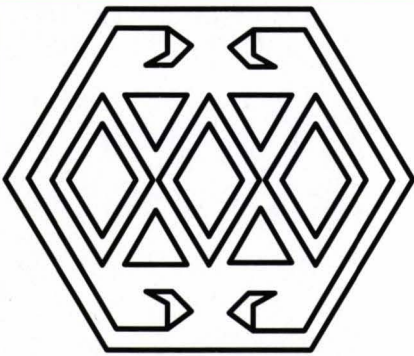
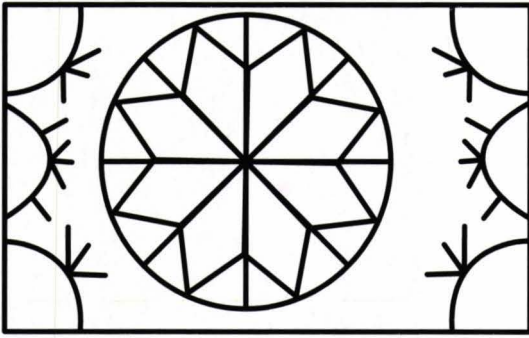
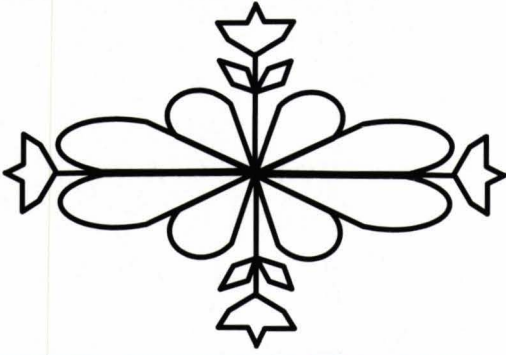
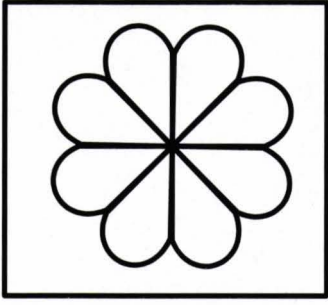

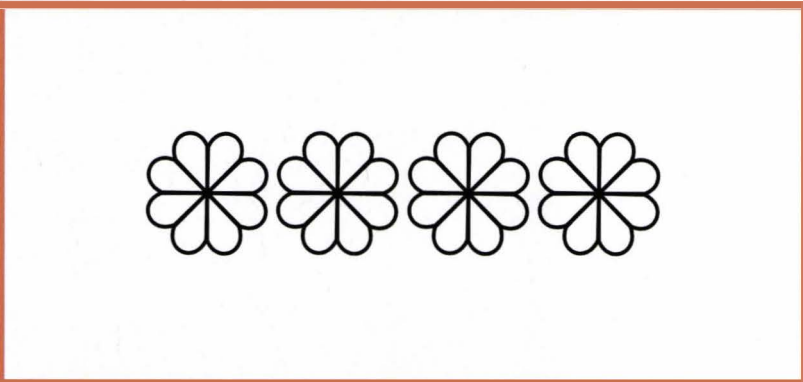
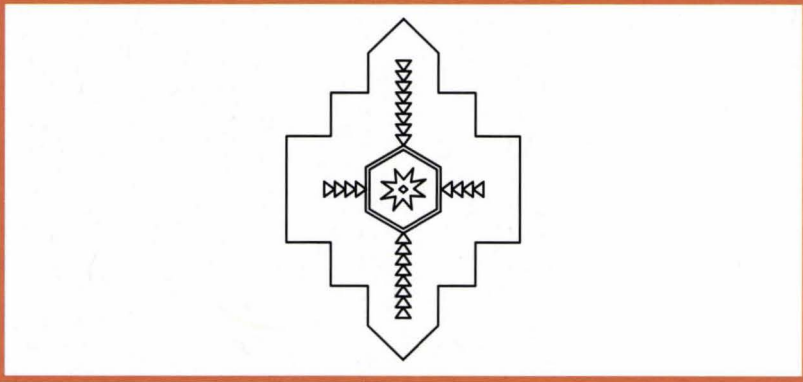
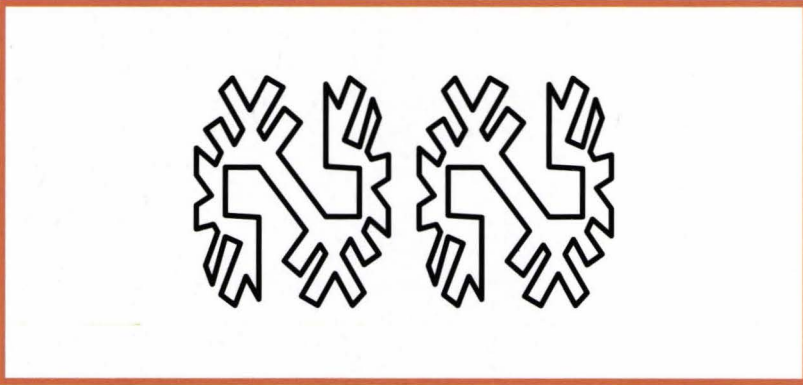
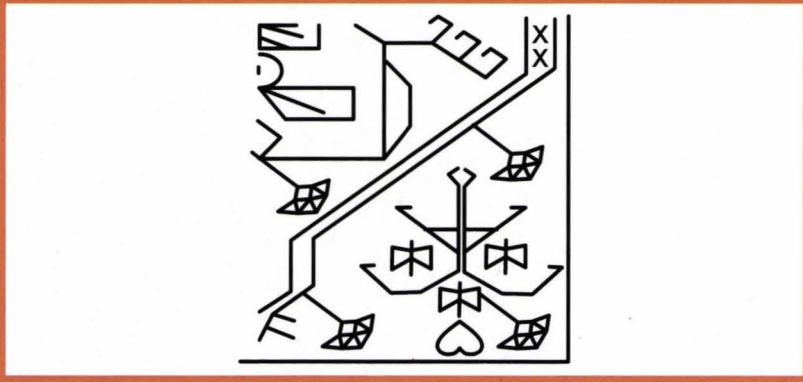
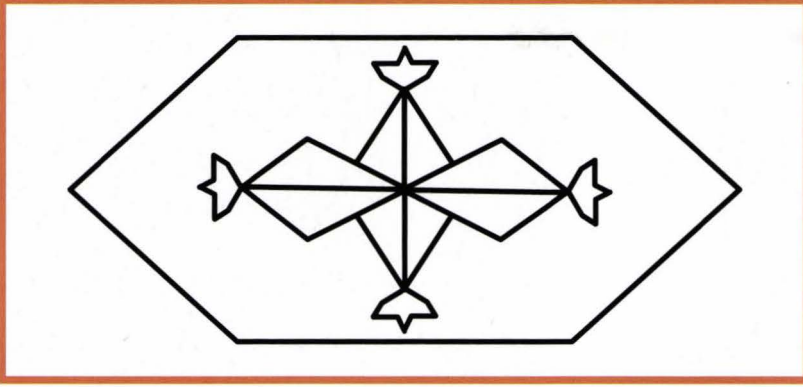

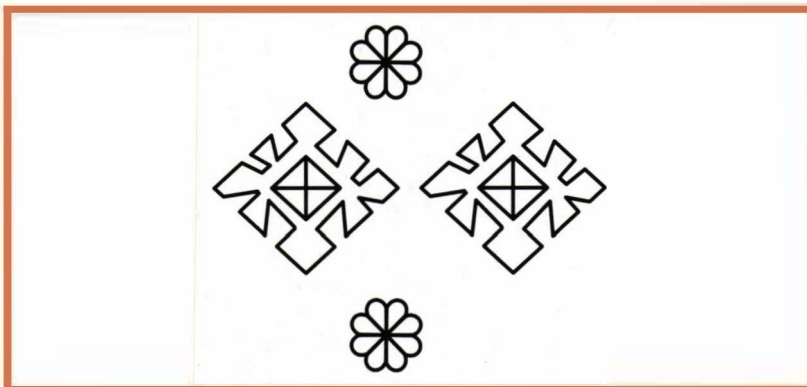
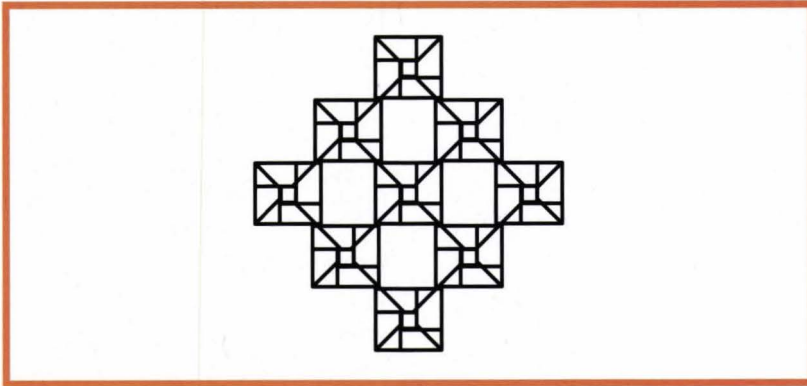
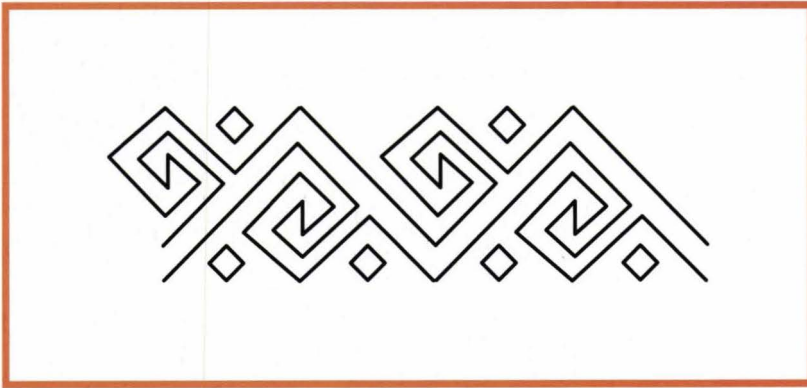
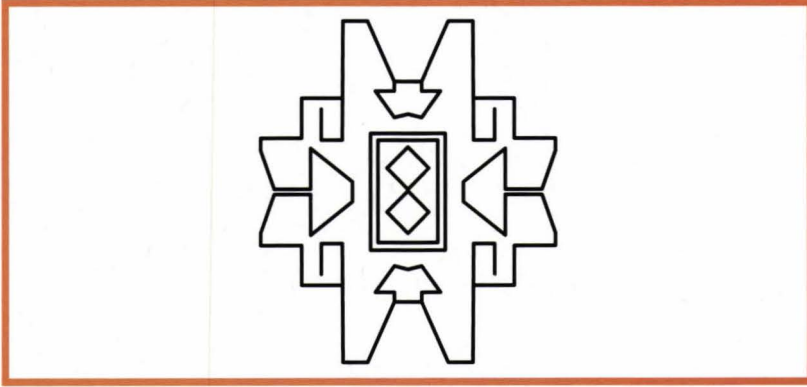
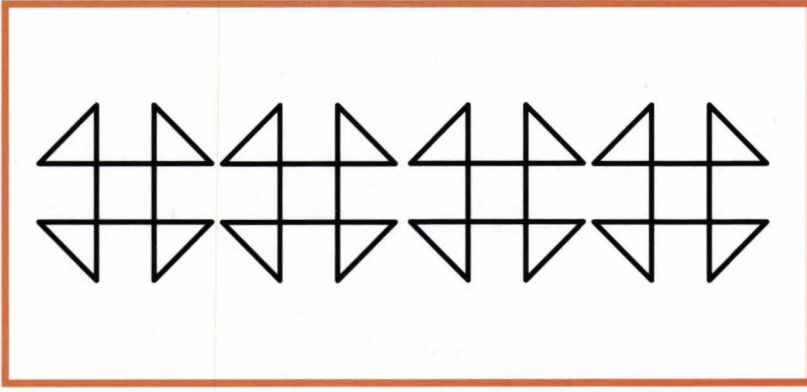

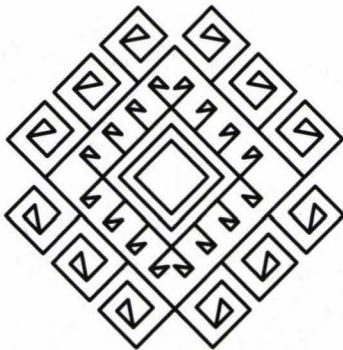
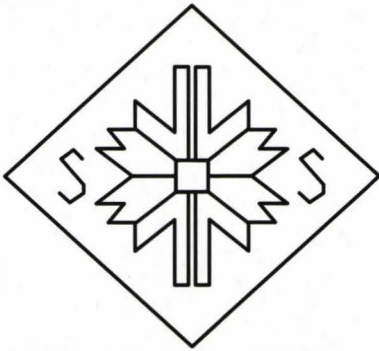
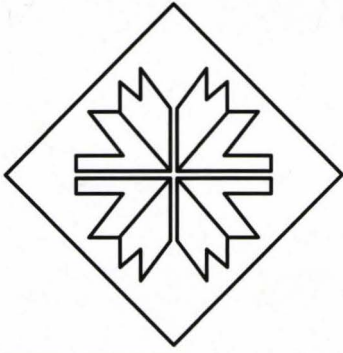
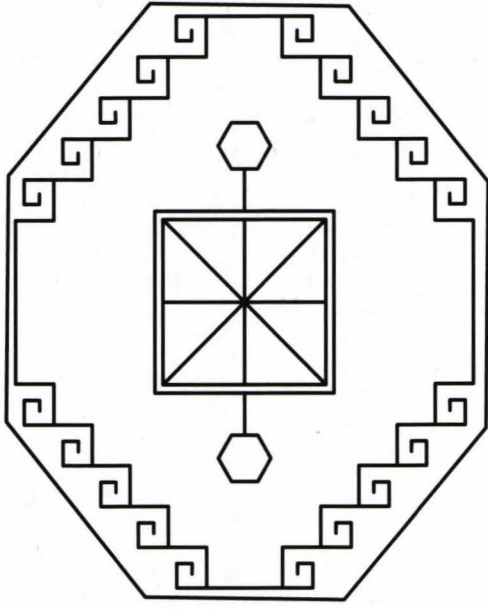

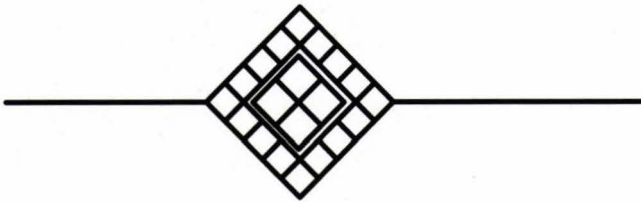
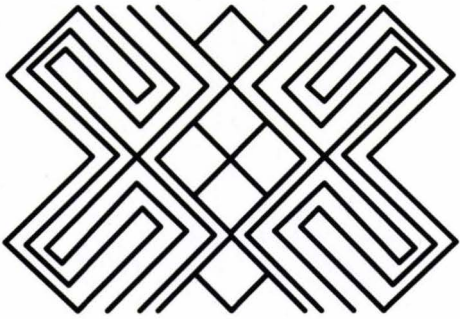
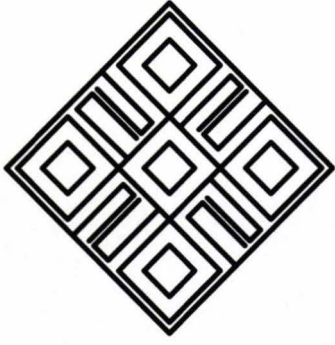

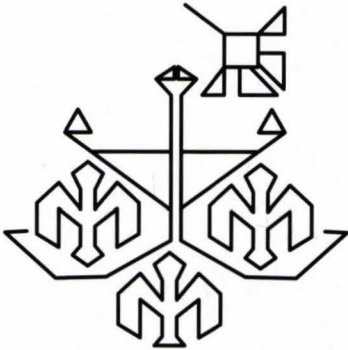
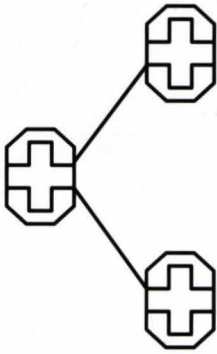
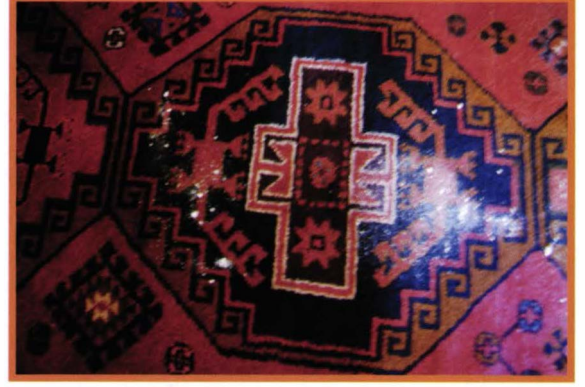
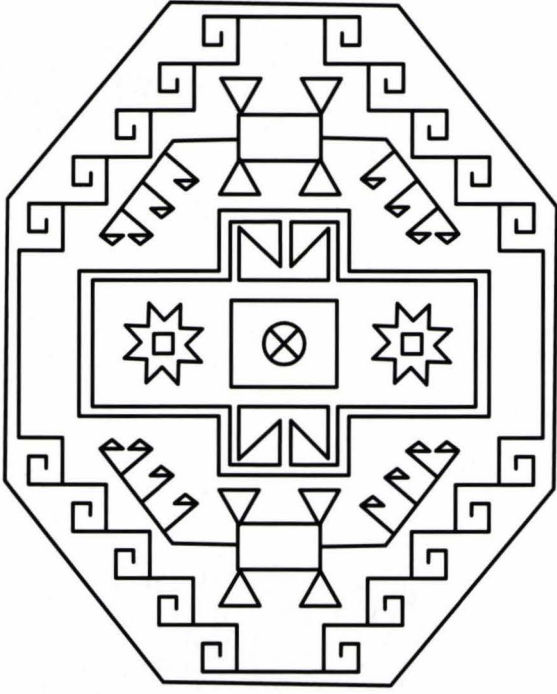
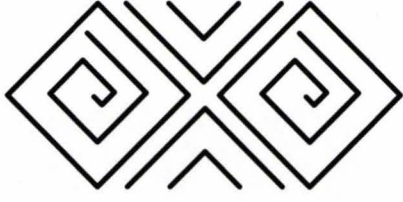

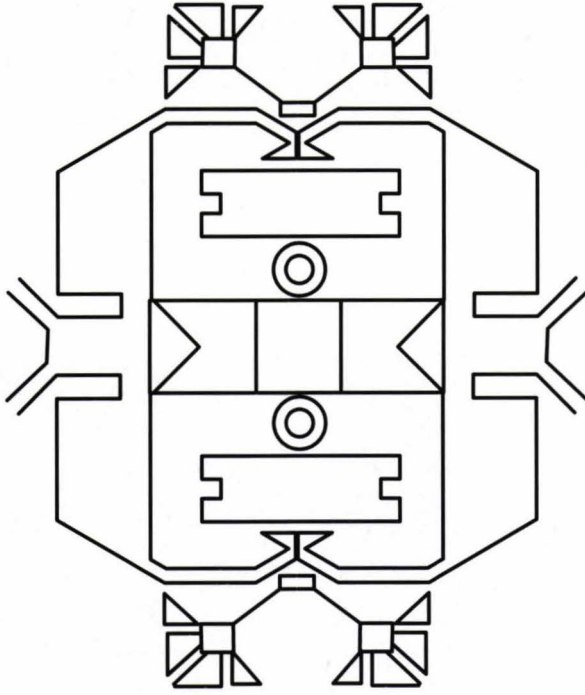
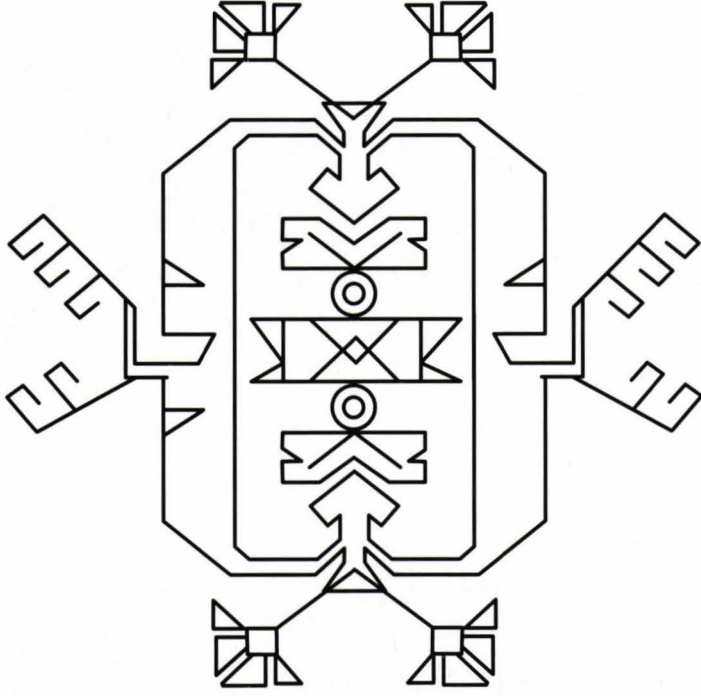

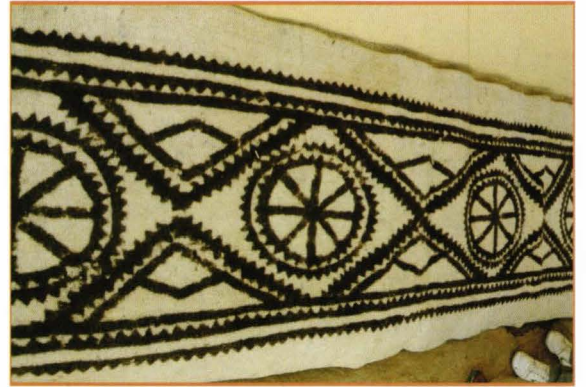
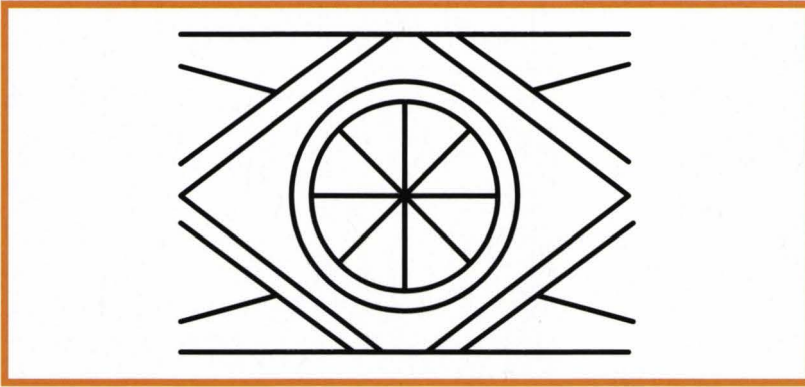
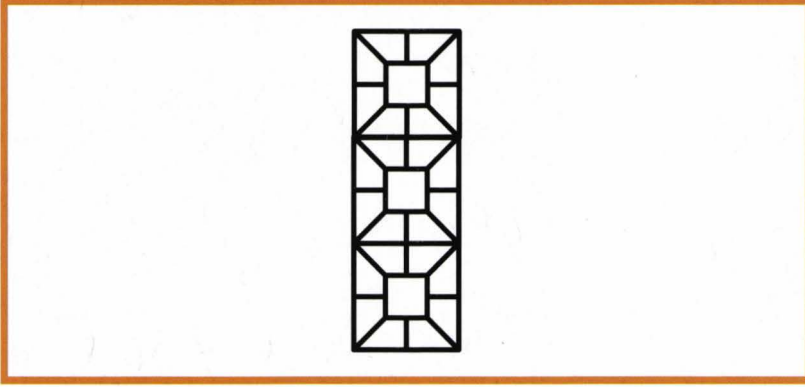
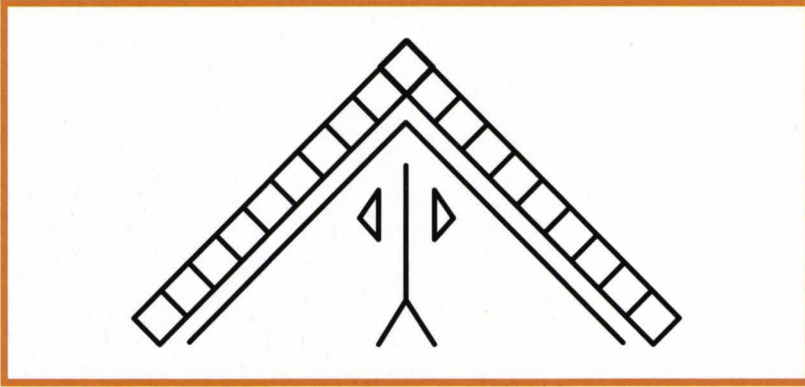
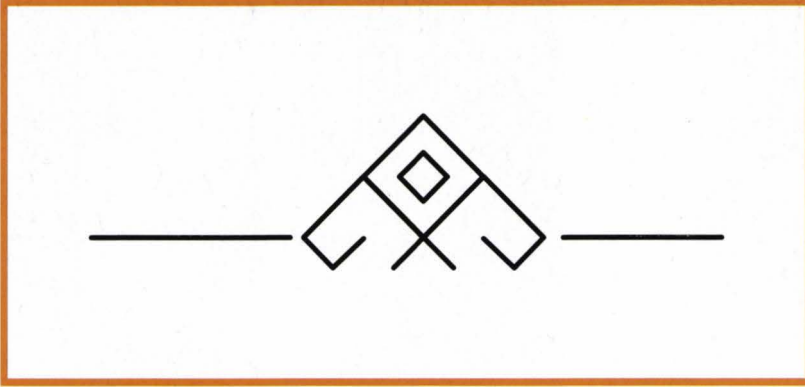
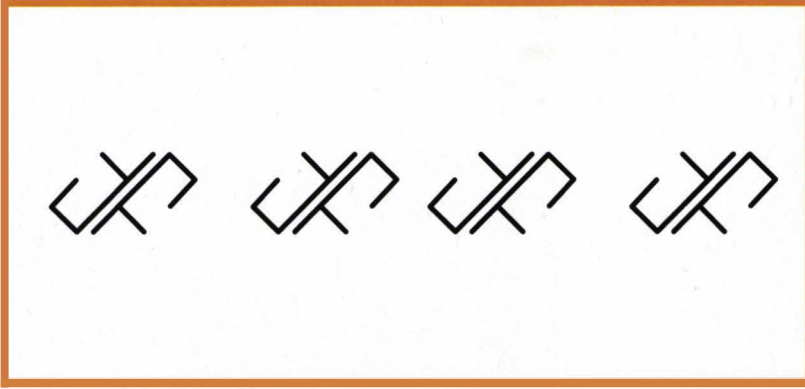

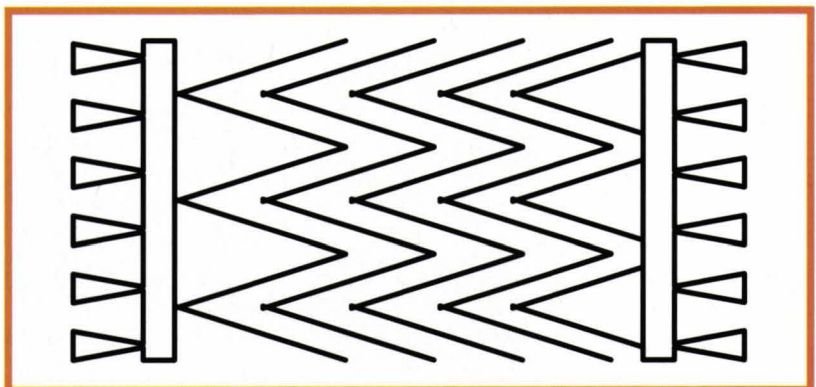
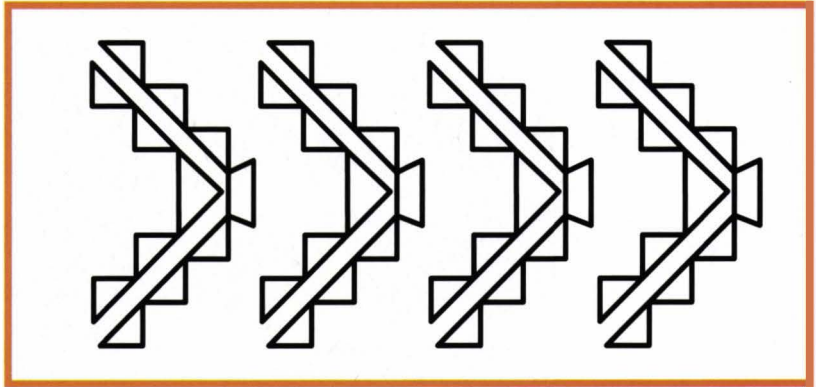
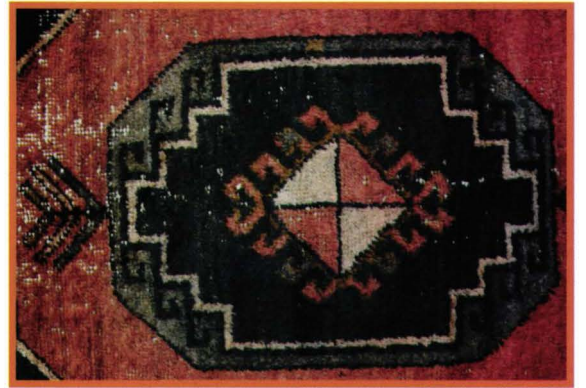
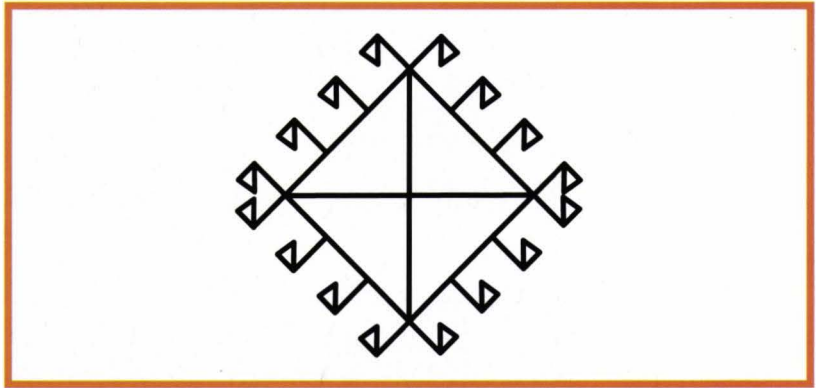
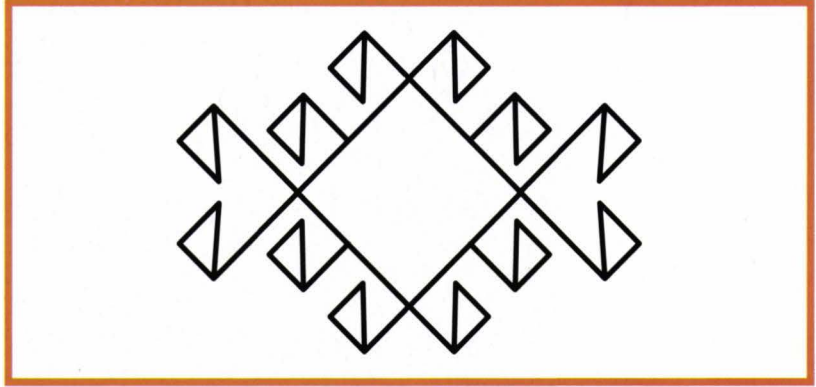
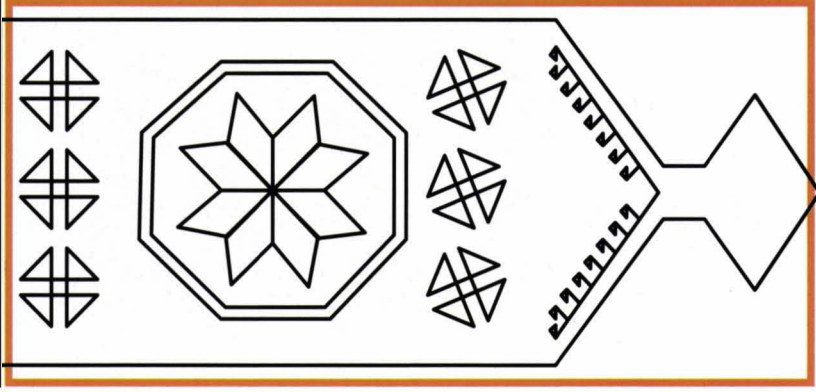

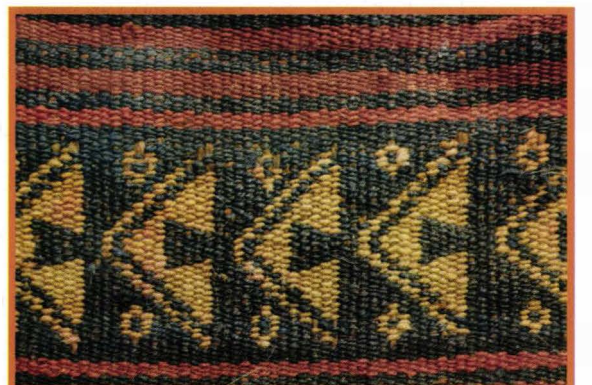
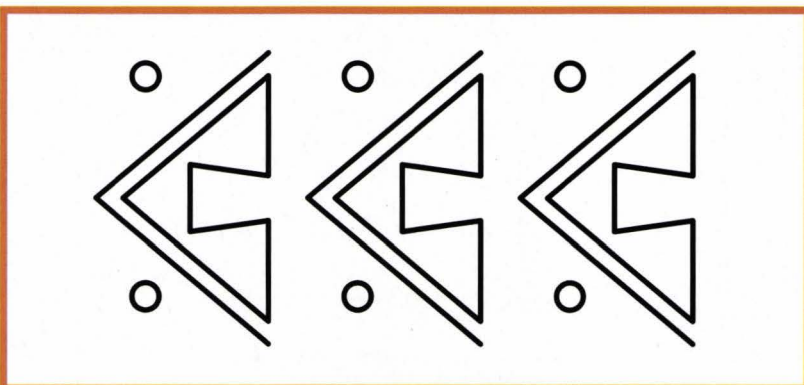
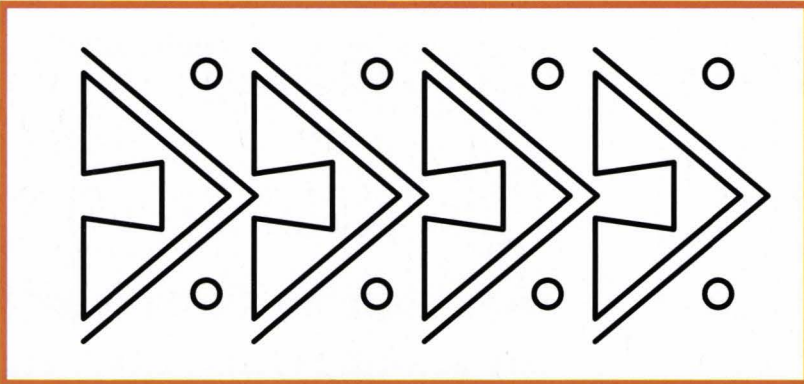
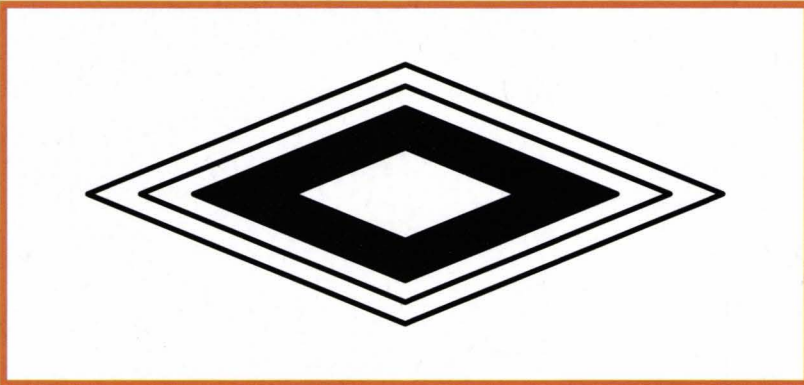
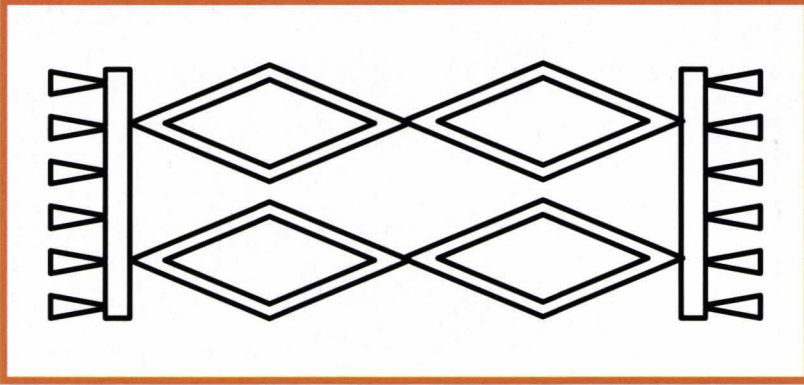
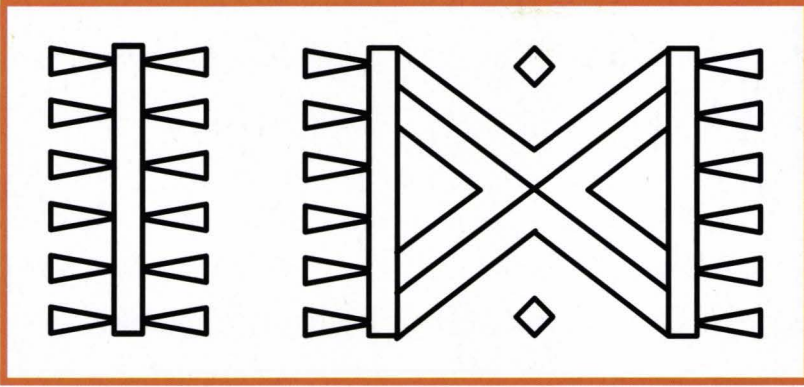

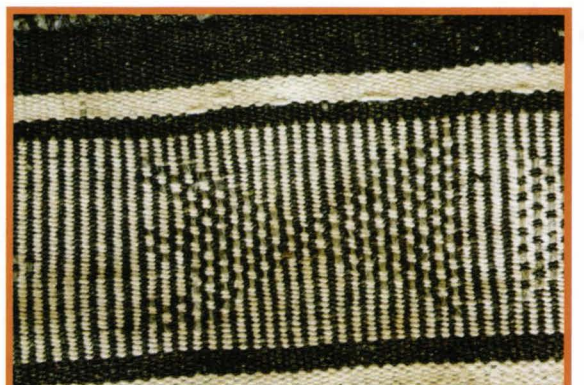
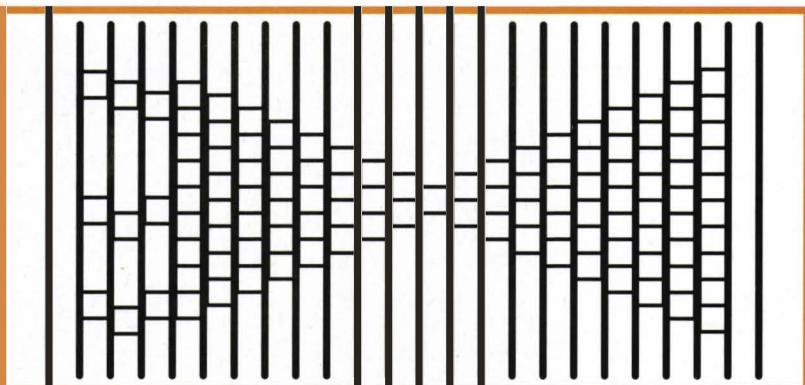
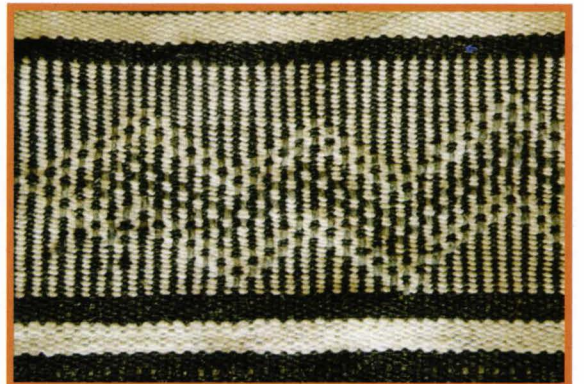
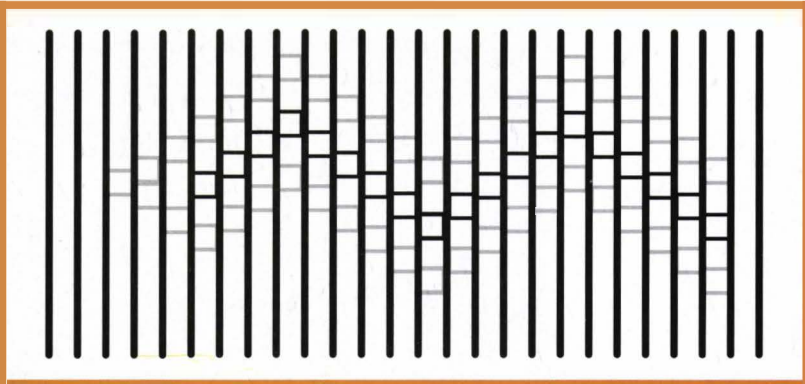
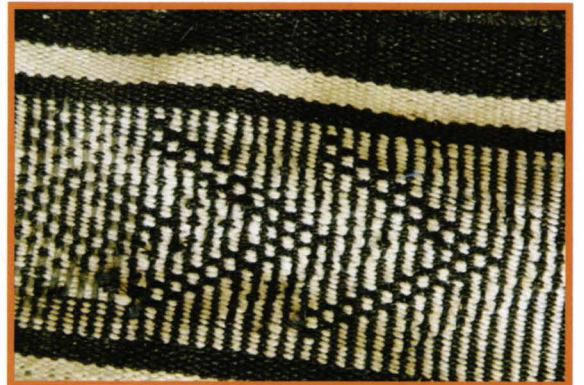
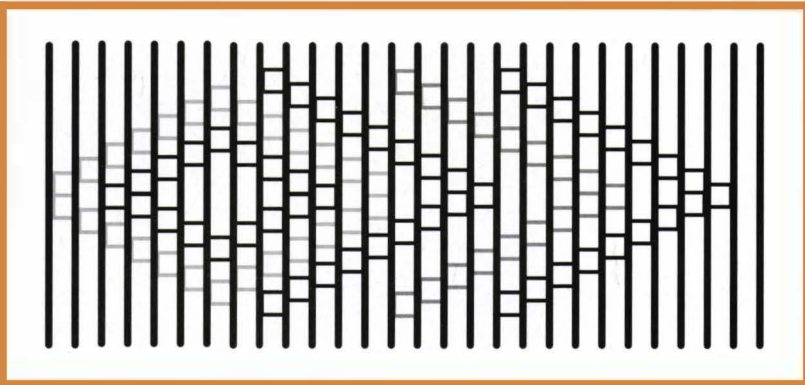
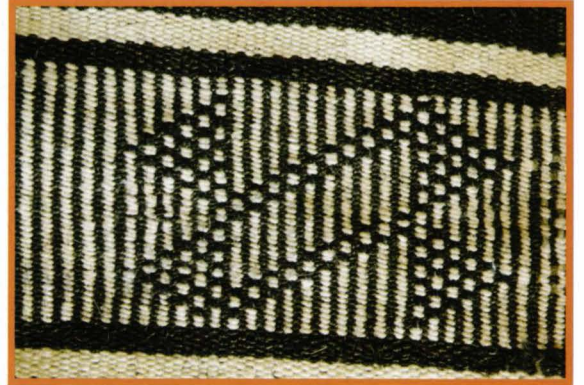
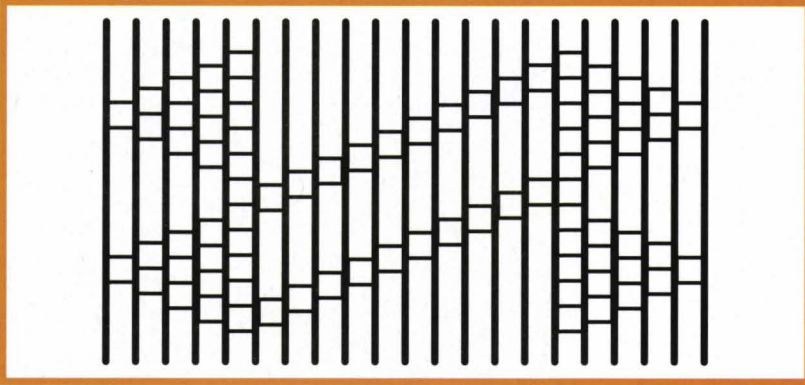
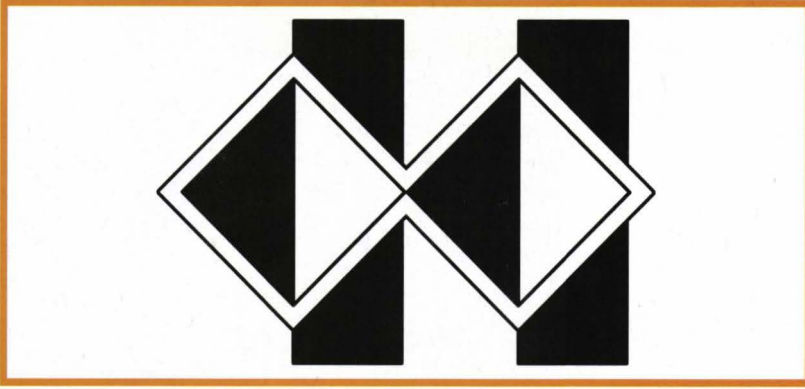

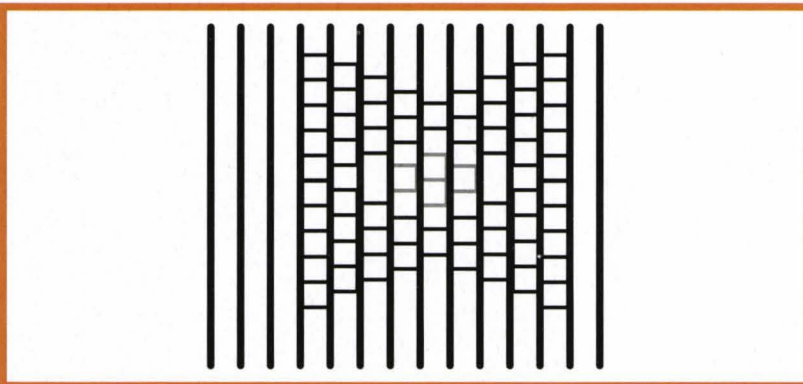
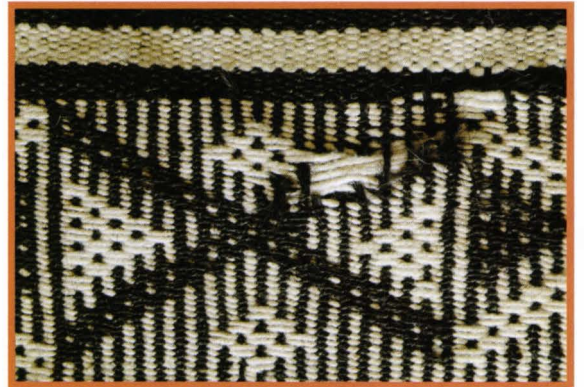
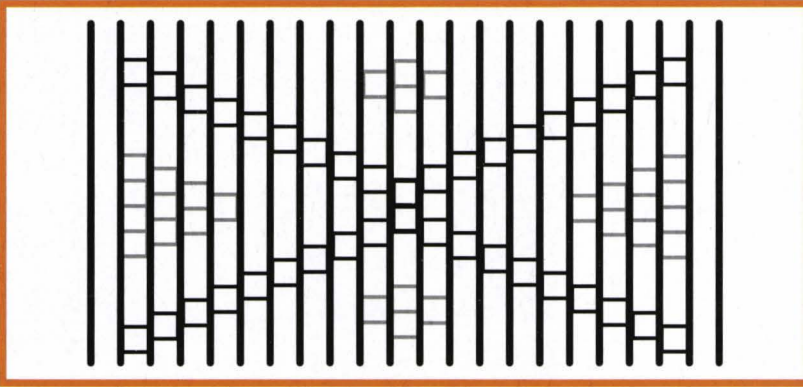
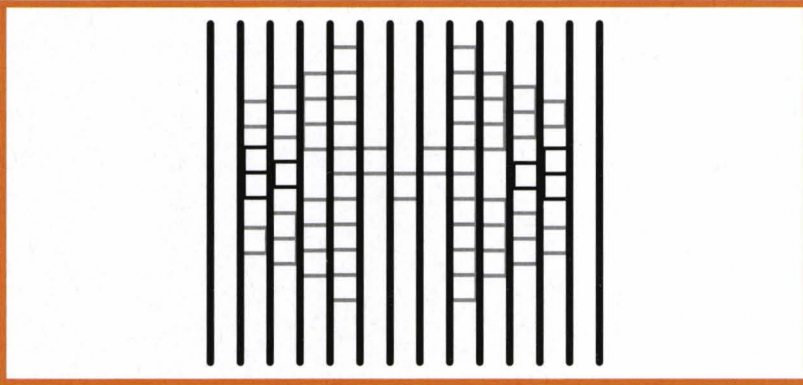
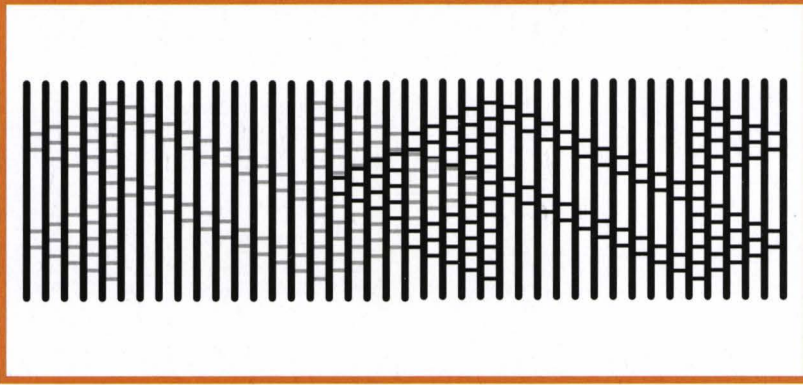
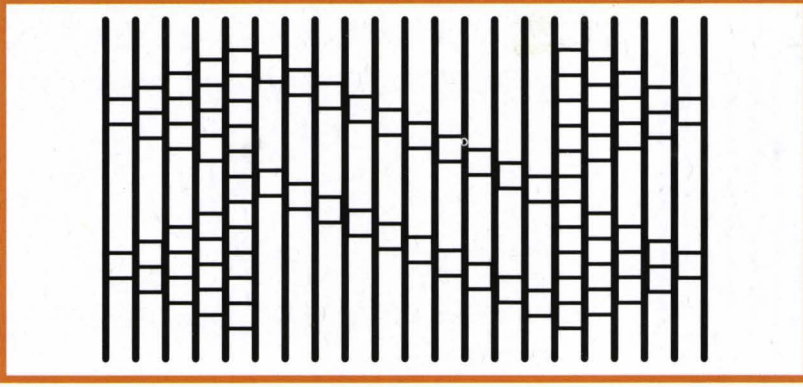

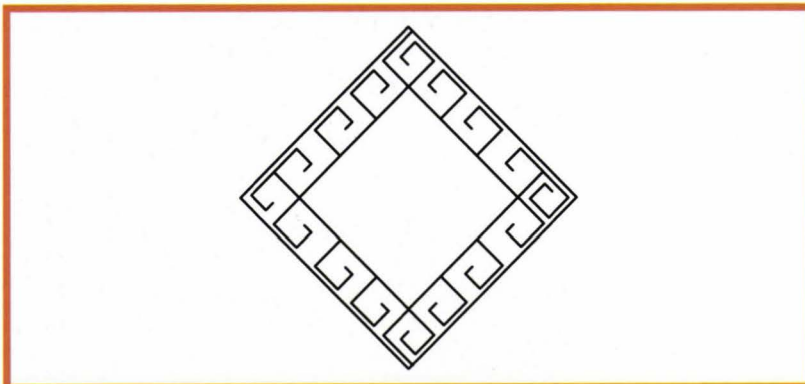
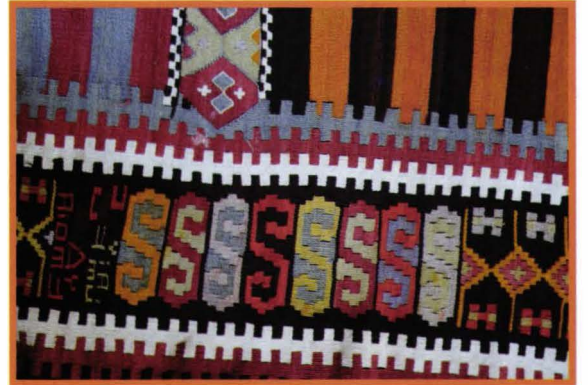
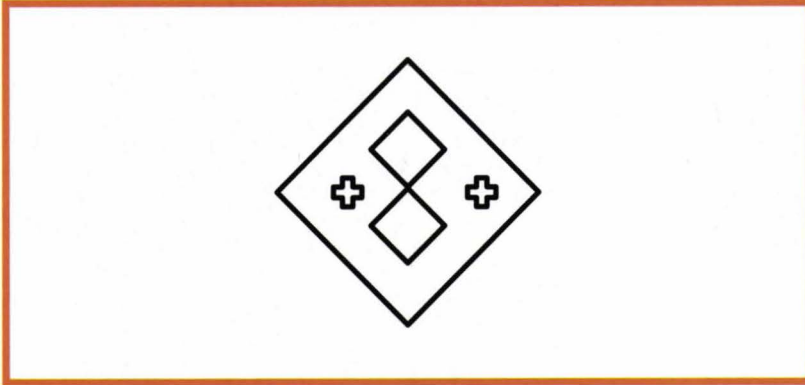
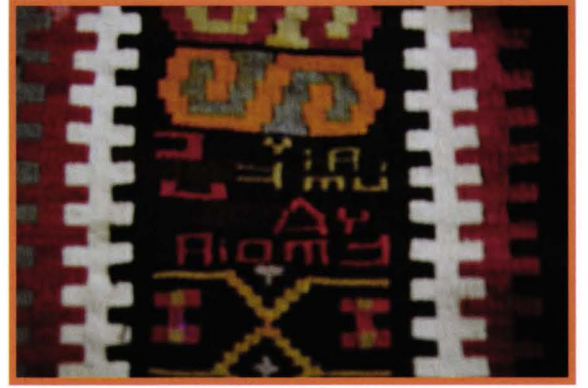
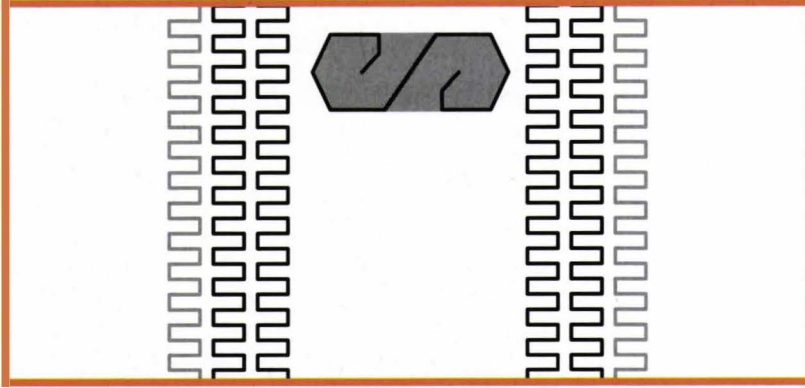
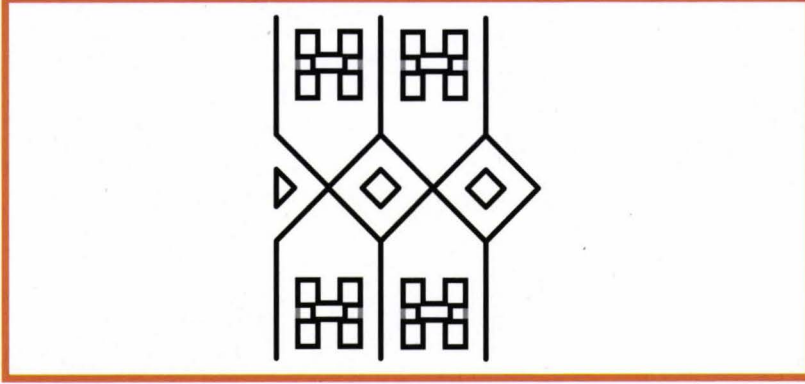
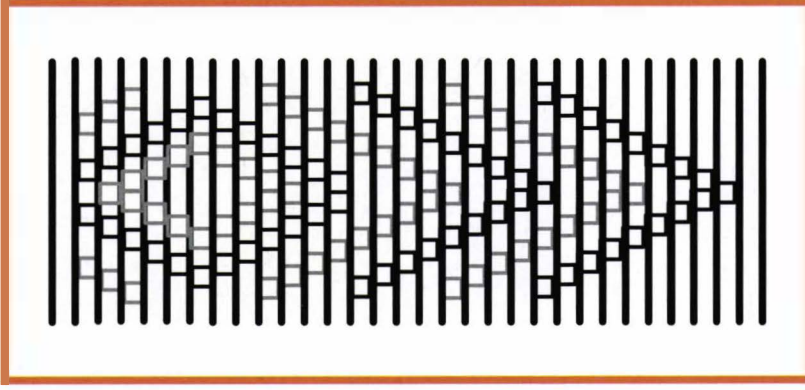

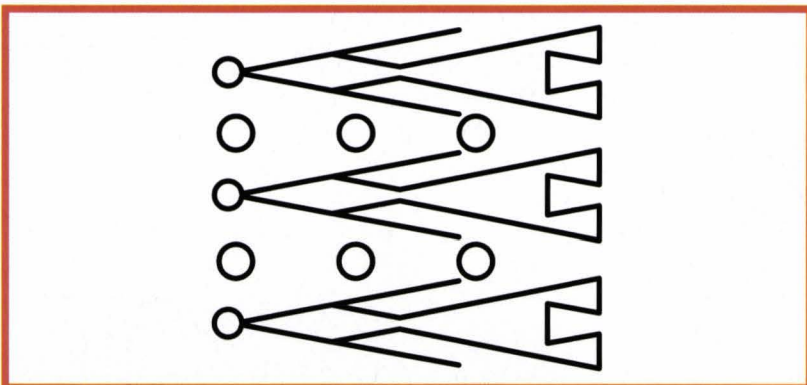
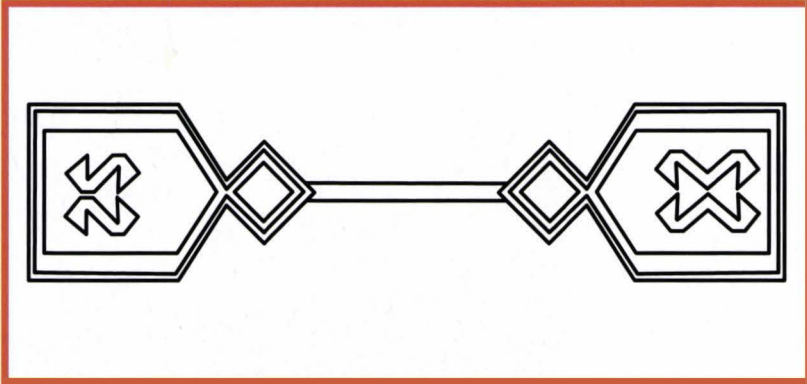
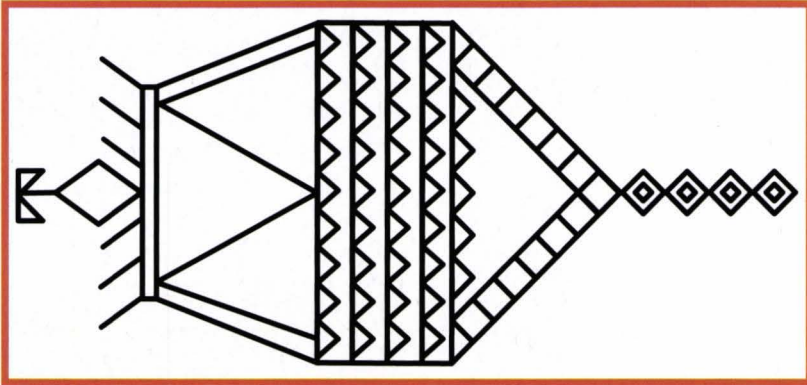
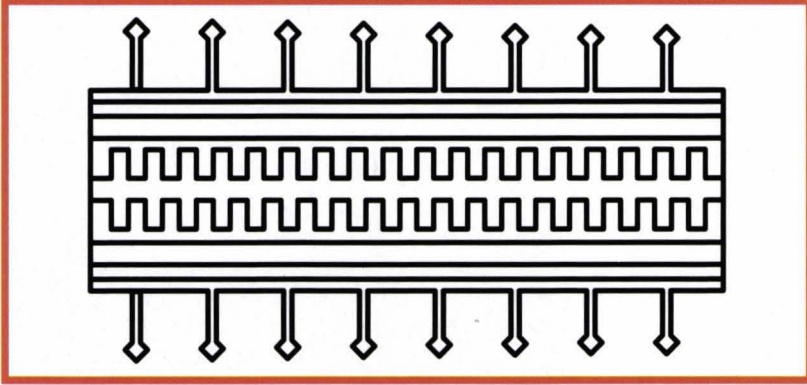
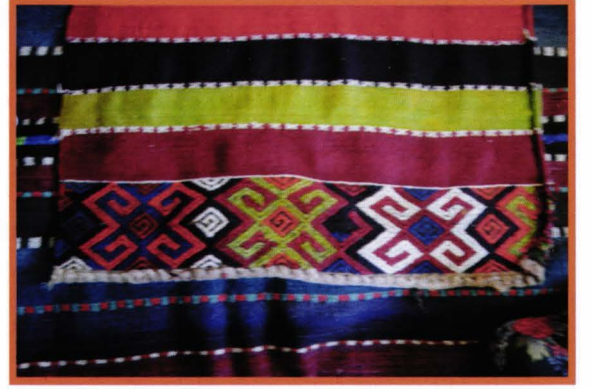
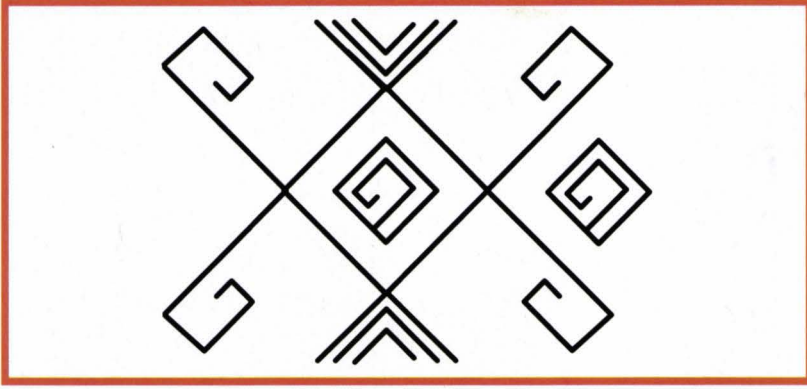

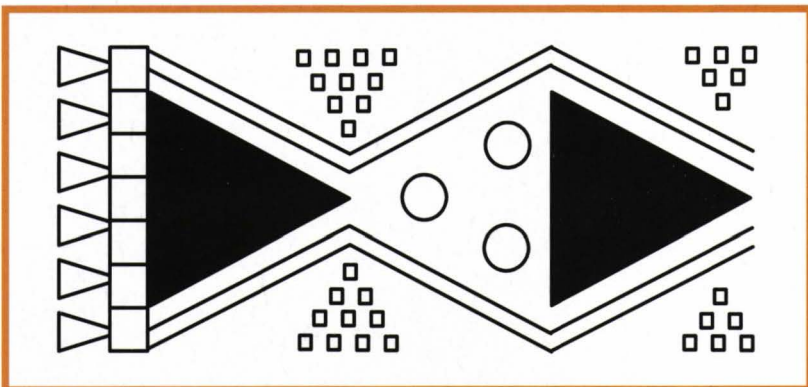
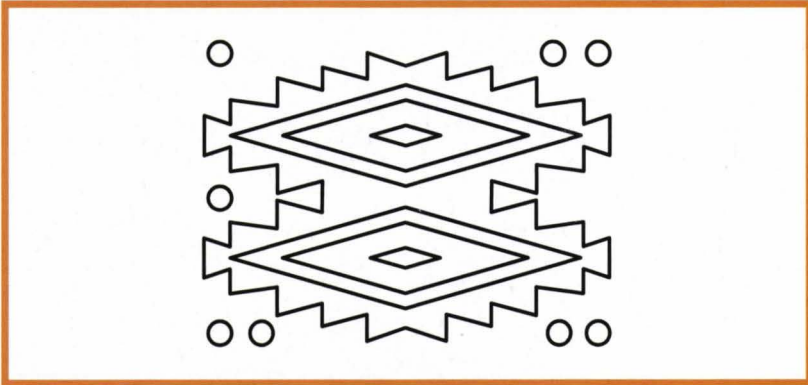
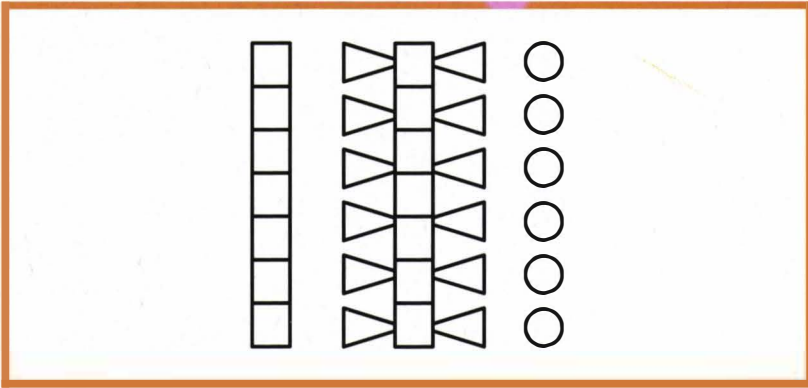
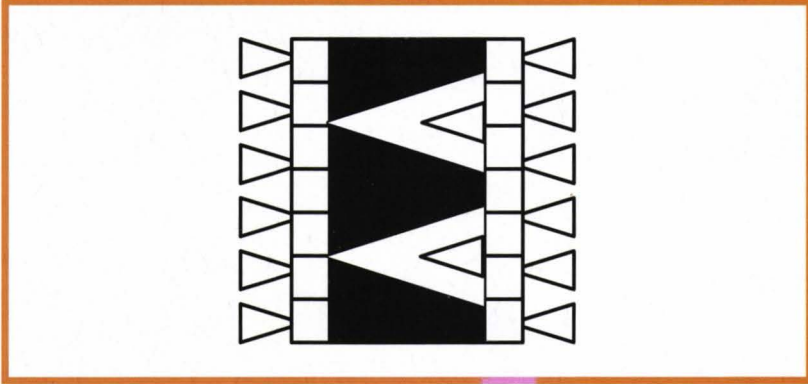
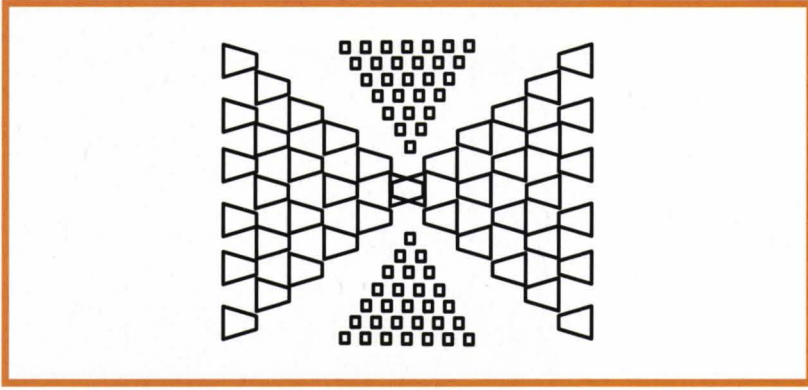

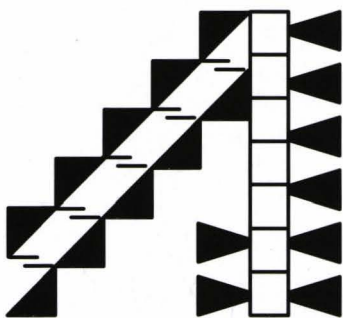
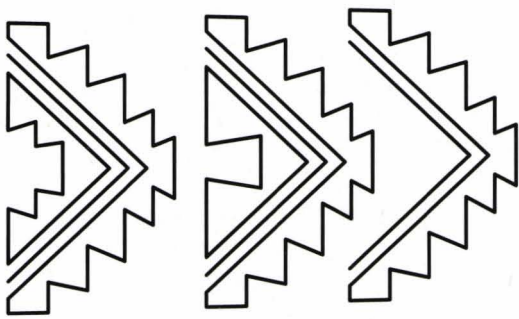
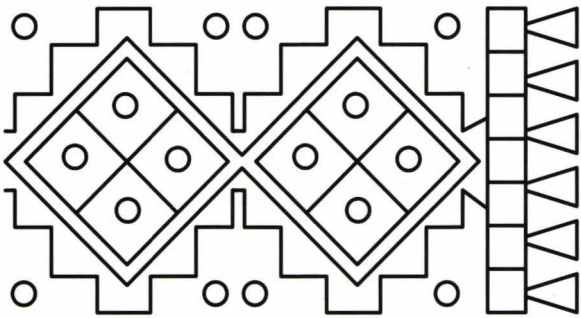
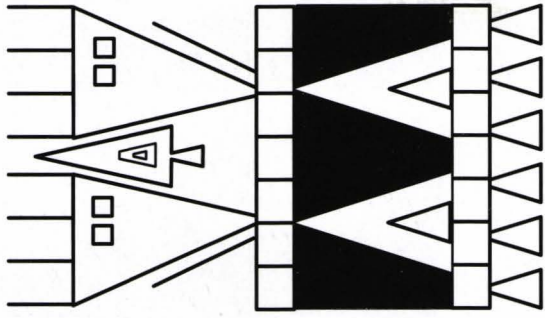

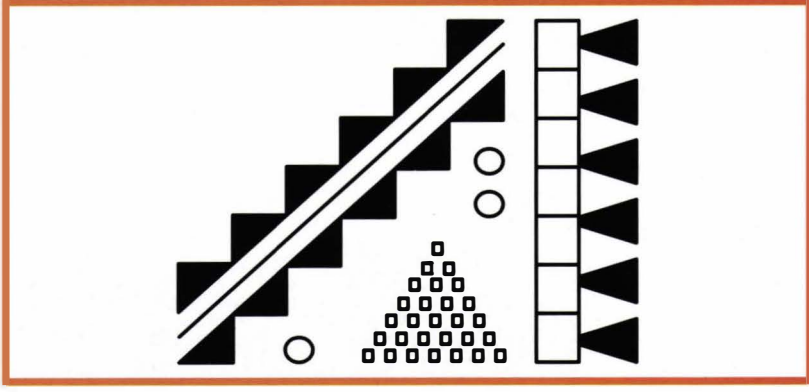

AHŞAP OYMACILIĞI, TARAKÇILIK

Doç. Dr. H. Feriha AKPINARLI

AHŞAP OYMACILIĞI

Ağaç, el sanatları içerisinde kullanım alanı çok fazla olan hammaddelerden birisidir. Geçmişte ve bugün hayatı kolaylaştıran, güzelleştiren birçok ürünün yapımında ağaç kullanılmıştır. Anadolu topraklarının ağaç bakımından zenginliği de ahşap sanatın ilerlemesinde büyük katkı sağlamıştır.

Oymacılık; ağaçtan ürün oluşturmayı, başka bir ifade ile yapmayı amaçlayan marangozluktan, daha çok süslemeciliğin ön planda olduğu, ince işçiliği ile ayrılmaktadır (Barışta, 2005:118).

Orta Asya'da yapılan kazılarla ortaya çıkarılan eserler, ağaç işleme konusunda Türklerin çok eskilere dayanan bilgi ve becerilerinin olduğunu göstermektedir. Ahşap işçiliği, Türklerin Anadolu'ya gelişinden sonra artmış ve gelişim göstermiştir. Osmanlı dönemine kadar, Selçuklu dönemini de kapsayan zaman içerisinde, günümüze ulaşan günlük ahşap eserler azdır. Dini yapılardan kalan eserlerin, Selçuklu dönemine ait fikir verme açısından yeterli olduğu görülmektedir. Selçuklu döneminde geometrik ve bitkisel figürlerle birlikte hayvan figürleri kullanılmıştır (Türkoğlu, 1993:45). Selçuklu sanatının oluşturduğu çeşitli eserler arasında ahşap işçiliği önemli bir yere sahiptir. Ahşap eserler; en çok kapı, pencere, dolap kapağı, minber, kürsü, rahle yapımında kullanılmıştır (Yücel, 1975: 4). Selçuklu'nun ve beylikler döneminin ahşap işleri uygulanan teknik, biçim ve süslemeleriyle Osmanlı Dönemi'ne güçlü kaynak oluşturmuştur (Barışta, 2009:7).

Osmanlı dönemi ahşap işçiliğinde, Selçuklu döneminden farklı teknikler kullanılsa da değişik bir üslup geliştirilmiş ve değişik karakterlerde eserler ortaya çıkarılmıştır. Erken dönem Osmanlı eserlerinde ahşap malzeme, mimari öğelerde geniş kullanım alanı bulmuştur (Sakaoğlu, Aybar, 2000: 193). Bu sanat dalında mimari ve onunla bağlantılı ürünlerin yanında özel günlerde ve günlük yaşam da kullanılan eşyalar ile el sanatları alanında ahşap beşikten mezar başına dikilen hece tahtasına kadar zengin çeşitliliğe sahip eserler ortaya çıkarılmıştır (Barışta, 2009: 3).

Osmanlı döneminde ahşabın dışında sedef, fildişi, bağa, altın, gümüş gibi yardımcı malzemelerden de yararlanılmıştır. Eserlerde kullanılan sedef, fildişi, bağa, kakma ve mozaik süslemeler ile altın, gümüş ve değerli taş aplikasyonları Osmanlı dönemi ahşap işçiliğini zenginleştirmiştir (Önder, 1995: 7).

Ahşap, camilerde yoğun olarak kullanılmıştır. Bunun yanında Türk evlerinde ağaç işçiliğinin en güzel örnekleri ile karşılaşılabilir. Özellikle tavanlar, duvarlardaki raflı nişler ve dolap kapakları üzerlerinde titizlikle durulan eserlerdir. Tavan süslemelerinin yapımında, ortamdaki diğer ahşap süslemelerle uyum sağlamasına dikkat edilerek birbirinden güzel örnekler oluşturulmuştur (Yücel, 1977: 67). Günümüzde de özel istekler doğrultusunda evlerde kullanılmaktadır.

Fotoğraf 106. Ahşap Döşenmiş Bir Mekan

Osmanlı ahşap sanatında çok güzel eserler ortaya çıkarılmıştır; ancak diğer sanat dallarında da olduğu gibi Batı'nın etkisiyle, günümüzde kaybolmakta olan geleneksel sanatlarımız arasında yerini almıştır.

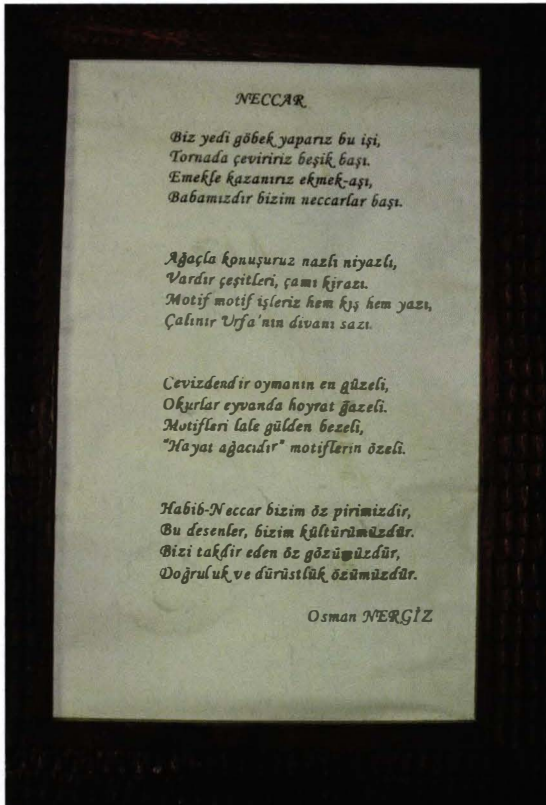
Bugün Anadolu'da mahalli ahşap işçiliği eskisi kadar çok olmasa da devam etmektedir. Ahşap işçiliğini devam ettiren illerden biri de Şanlıurfa'dır. Şanlıurfa Müzesi'nde bulunan ahşap eserler; evlerdeki kapı, pencere, dolap kanatları; sandık ve ayna gibi diğer ahşap eserler geçmişte Şanlıurfa'da bu sanatın oldukça önemli olduğunu belgelemektedir. Şanlıurfa evlerindeki ahşap süslemeli kapı ve pencere kanatlarının üzerlerindeki kitabelerden, bu eserlerin 1835, 1854, 1859, 1868 ve 1875 tarihlerine ait oldukları ve Neccâr Mehmet, Yeşilneccârzâde Bekir, El-Hac Hüseyin ve Ahmet Hamdi adlarındaki yerli ustalar tarafından yapıldıkları anlaşılmaktadır (Kürkçüoğlu, 2002:190). Şanlıurfa'da ahşap sanatı "neccârlar" tarafından sürdürülmektedir. Bir şiirde neccar şöyle anlatılmaktadır (Fotoğraf 107):

NECCAR

Biz yedi göbek yaparız bu işi,
Tornada çeviririz beşik başı,
Emekle kazanırız ekmek-aşı,
Babamızdır bizim neccarlar başı
Ağaçla konuşuruz nazlı niyazlı,
Vardır çeşitleri, çamı kirazı
Motif motif işleriz hem kış hem yazı,
Çalınır Urfa'nın divanı sazi

Cevizdendir oymanın en güzeli,
Okurlar eyvanda hoyrat gazeli,
Motifleri lale gülden bezeli,
"Hayat ağacıdır" motiflerin özeli.

Habib- Neccar bizim öz pirimizdir,
Bu desenler, bizim kültürümüzdür.
Bizi takdir eden öz gözümüzdür,
Doğruluk ve dürüstlük özümüzdür.

Fotoğraf 107. Neccar Adlı Şiir

Fotoğraf 108. Ahşap Oyan Bir Neccar (İl Kültür Müdürlüğü)

Fotoğraf 109. Ahşap Ürün Örnekleri

Çabuk yıpranan bir madde olması, maruz kaldığı çarpmalar, su ile temasının ve ağaç böceklerinin tahribatının yarattığı etkiler nedeniyle ahşabın çok eski örneklerinin günümüze kadar ulaşması mümkün olamamıştır. Bugün, yapımı eskiye oranla çok azalmış olan ve geçmişteki özelliklerini kaybetmiş olan, ahşap oymacılığı sanatından günümüze kalmış eski Urfa evlerinin süslemeli kapı ve pencere kanatları, bunlara yapılan tahribatların engellenmesi amacıyla Şanlıurfa Müzesi'ne toplanmaya çalışılmıştır ve bu konuda yapılan çalışmalar olumlu sonuçlar vermiştir. Bu eserlerin en güzel örnekleri müze vitrinlerinde ve depolarında yerlerini almıştır.

Kullanılan Teknikler

Ahşap oymacılığında öncelikle kağıda çıkarılan motifler, ağaca çeşitli incelikteki ve biçimdeki oyma araçları ile işlenmektedir. Süsleme ve üst yüzey işlemleri ile ilgili teknikler kullanılmaktadır. Süsleme teknikleri, ağaç oymacılığının en önemli ve en göze hitap eden kısmını oluşturmaktadır. Üst yüzey işlemleri ise ağaç oyma tekniklerinin uygulanmasından sonra zımpara ile şekillendirme, perdahlama, boya, cila ve vernik işlemleridir. Ağaç yıpranan bir hammadde olduğu için bu işlemler önemlidir. Yapılan işlemler, ağaç oymacılığı ile oluşturulan ürünlerin korunmasını ve daha güzel görünmesini amaçlar. Şanlıurfa'da rastlanan ağaç oyma ürünlerde ağacın doğal renginin kullanıldığı ve verniklendiği görülmektedir.

Kündekari Tekniği (Geçme): Küçük ahşap parçalarının uyumlu bir biçimde birbirine eklenmesine "kündekari" denilmektedir. İslam sanatında 12.yy'dan beri görülen bu teknik, Selçuklu ve Osmanlı döneminde yeni ve üstün bir işçilikle sürdürülmüştür. Hakiki ve taklit kündekari olmak üzere iki gruba ayrılır. Hakiki kündekari, içi bitkisel motiflerle süslü geometrik formlardaki parçaların büyük bir ustalıkla yan yana getirilerek çivi ve yapıştırıcı olmadan birbirine eklenmesi şeklinde yapılan kündekari sanatıdır. Parçalar kuruyup küçülse bile düşmeden kalır. Taklit kündekari ise çakma ve yapıştırma, çakma ve kabartmalı, tamamen kabartmalı gibi çeşitli şekillerde yapılır. Tek parçaya veya ekleme bazı parçalara kündekari görüntüsü verilmeye çalışılır (Türkoğlu, 1993: 62-63).

Kabartma Tekniği: Teknik satırların işlenişine göre çeşitlenir. Bunlar; düz satırlı derin oymalar, yuvarlak satırlı derin oymalar, çift katlı oymalar ve eğri kesim gibi çeşitlere sahiptir (Türkoğlu, 1993: 63).

Kafes Tekniği: Ahşap parçalar çatılarak kafes biçimi verilir. Bu teknik ahşap kirişlerin geometrik üçgenler, yıldızlar gibi şekilleri meydana getirecek şekilde çakılması ile oluşturulur (Öney, 1970: 141).

Kakma Tekniği: Osmanlılarda çok yaygın olan bu teknik, ahşap üzerine sedef, fildişi, bağa, gümüş gibi malzemelerin önceden oyularak hazırlanan yuvalar içerisine yerleştirilmesi tekniğidir. Hiç yuva oluşturmadan yan yana mozaik gibi yapıştırılan çeşitleri de bulunmaktadır (Türkoğlu, 1993: 63).

Boyama Tekniği: 17. ve 18. yy'da büyük bir gelişme göstermiş olan bu teknik, ahşap üzerine çizilen desenlerin boyanması ile oluşturulur. Bazen boyalar arasına altın varak veya altın yıldız katılmaktadır.

Şanlıurfa'daki ağaç eserlerde, ağaç işçiliği tekniklerinden oyma, geçme (kündekâri), kafes ve kakma teknikleri büyük bir ustalıkla uygulanmıştır (Fotoğraf 108).

Fotoğraf 110. Şanlıurfa Ahşap Oymacılığı Tekniklerinden Örnekler

Kullanılan Araçlar

Ağaç testereler: Ahşap malzemelerin kesiminde kullanılır. İnce, orta ve kalın dişli olarak imal edilir. Kıl testere, sırtlı testere, el testeresi, fare kuyruğu testeresi gibi çeşitleri bulunmaktadır.

Rende ve Panyalar: Yüzey ve kenar düzeltmede kullanılır. Kısa olana "rende", uzun olana ise "panya" adı verilir.

Matkap: Delik açma işleminde kullanılır.

Törpü: Ağacın şekillendirilmesinde, yuvarlatılmasında kullanılır ve balıksırtı, yuvarlak, yassı törpüler olarak çeşitlendirilir. Törpülerin diş büyüklükleri farklılık gösterir.

Iskarpela ve Oyma Kalemleri: Ağacın yontularak şekillendirilmesini sağlayan araçlardır. Düz ve yuvarlak ağızlı olmak üzere iki çeşit iskarpela mevcuttur. Oyma kalemlerinin ise daha küçük ağızları vardır. İnce oymalarda kullanılır; yuvarlak, köşeli, "U" ve "V" gibi ağız şekilleri vardır.

İşkence: Sıkıştırma işlemini gerçekleştiren araçtır.

Ağaç Tokmak: Sert ağaçtan yapılan ve ağaca vurmak için kullanılan çekiçtir.

Sistre ve Zımpara: Yüzeyin perdahlanmasında kullanılan çelik plakadır. Sistre yapılmadan zımparalama işlemine geçilmez. Zımparalar, yüzeyin daha düzgün hale getirilmesinde kullanılır.

Nişangeç: Paralel çizgi çizmede kullanılan bir araçtır.

Tornavida: Vidaların ahşaba vidalanmasında kullanılır.

Tezgah: Ağaç işlerinde kullanılan masalardır.

Gönye: Doksan derecelik veya açısı ayarlanabilen ağaç parça üzerine açı çizmekte kullanılan araçtır.

Fotoğraf 111. Şanlıurfa'da Ahşap Oymacılık İçin Kesilmiş Ağaçlar

Kullanılan Gereçler

Ağaçlar: Yapılacak ürüne en uygun türden ağaç seçimi çok önemlidir. Ağacın kurutulması ve ürünün yapımına hazır hale getirilmesi için gerekli işlemlerden geçirilmesi önemli bir aşamadır. Ağaç işçiliğinde kullanılan malzeme en çok ceviz, elma, armut, sedir, abanoz, şimşir, tik, meşe, çam ve gül ağacıdır. Anadolu, hammadde olarak bu alanda kendine yeterli olmuştur (Fotoğraf 111).

Şanlıurfa'da yapılan ahşap oymacılığında en çok kullanılan ağaç türü cevizdir. Ceviz, estetik yapısından dolayı ideal bir masif mobilya malzemesidir. Kaplama üretimi, kakmacılık, oymacılık ve model yapımında aranan ağaç türlerindendir (Keskin, 2001: 164).

Sedef, Fildişi, Bağa: Ahşap oymacılığı kakma ve gömme tekniği ile uygulanan ürünlerin süslenmesinde önemli bir yere sahiptir. Sedef, denizlerde yaşayan istiridye kabuğudur. Sedef işçiliğinin önem kazanması, sedefçiliğin oluşmasını sağlamıştır.

Yapıştırıcılar: İki ahşap malzemeyi birbirine yapıştırmada kullanılan sıvı kıvamda yüksek moleküllü maddelere "tutkal" ya da "yapıştırıcı" denir. Doğal ve yapay olmak üzere çeşitleri bulunmaktadır.

Boya: Ağaç oyma ürünlerin boyanmasında örtücü ve örtücü olmayan çok sayıda boya bulunmaktadır. Toprak, anilinli ve kimyasal boyalar gibi çeşitleri vardır.

Vernik: Yapılan ağaç eşyaya parlaklık, güzellik veren; ağaç eşyayı dış etkilere koruyan katman ve bu katmanı oluşturan sıvıdır.

YÖREDE AHŞAP OYMACILIĞI İLE İLGİLİ DEĞERLENDİRMELER

Şanlıurfa ahşap oymacılığında yapılan ürünlerden farklı formlara, kullanım alanlarına ve materyal kriterlerine dayalı belirtilen örneklerin özellikleri; gereç, renk, teknik, motif, ürün çeşidi bakımından değerlendirilerek bu bölümde çizelgeler halinde sunulmuş ve yorumlanmıştır.

Şanlıurfa'da yapılan ahşap ürünlerde ürünün özelliğine göre çoğunlukla ceviz ağacı olmak üzere çeşitli ağaç türlerinden elde edilen keresteler kullanılmıştır.

Şanlıurfa'da ahşap işçiliğinde ağaçların doğal renkleri tercih edilmektedir. Kullanılan ağaç türü ve koruyucu, parlaticı olarak kullanılan gomalak veya vernik özelliğine göre kahverengi tonları elde edilmektedir.

Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerindeki ahşap işçiliği ile üretilen ürünlerin özellikleri ile ilgili veriler değerlendirilerek Tablo 41’de sunulmuştur:

Tablo 41. Ürün Özellikleri

İlçeler	Sandık	Vazo	Rahle	Kapı	Çekmeceli kutu	Paravan	Sandalye	Aynalık	Beşik	Kahve kutusu	Sehpa	Camekan
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
Akçakale												
Birecik												
Bozova												
Ceylanpınar												
Halfeti	1											
Harran												
Hilvan												
Merkez	4	1	3	2	1	1	1	2	2	1	2	1
Siverek												
Suruç												1
Viranşehir												
Toplam	n	5	1	3	2	1	1	2	2	1	2	2
	%	21.7	4.3	13.4	8.6	4.3	4.3	8.6	8.6	4.3	8.6	8.6

N=23

Tablo 42. Motif Özellikleri

İlçeler	Saksı	Karanfil	Yaprak	Çiçek	Dal	Kafes	Zencirek	Hayat ağacı	Palmet	Rozet	Kuş	Hurma
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	N	n
Akçakale												
Birecik												
Bozova												
Ceylanpınar												
Halfeti	1	1	1									
Harran												
Hilvan												
Merkez			8	15	11	1	3	4	1	1	2	1
Siverek												
Suruç												
Viranşehir												
Toplam	n	1	1	9	15	11	3	4	1	1	2	1
	%	4.3	4.3	39.1	65.2	47.8	13	17.3	4.3	4.3	8.6	4.3

N=23

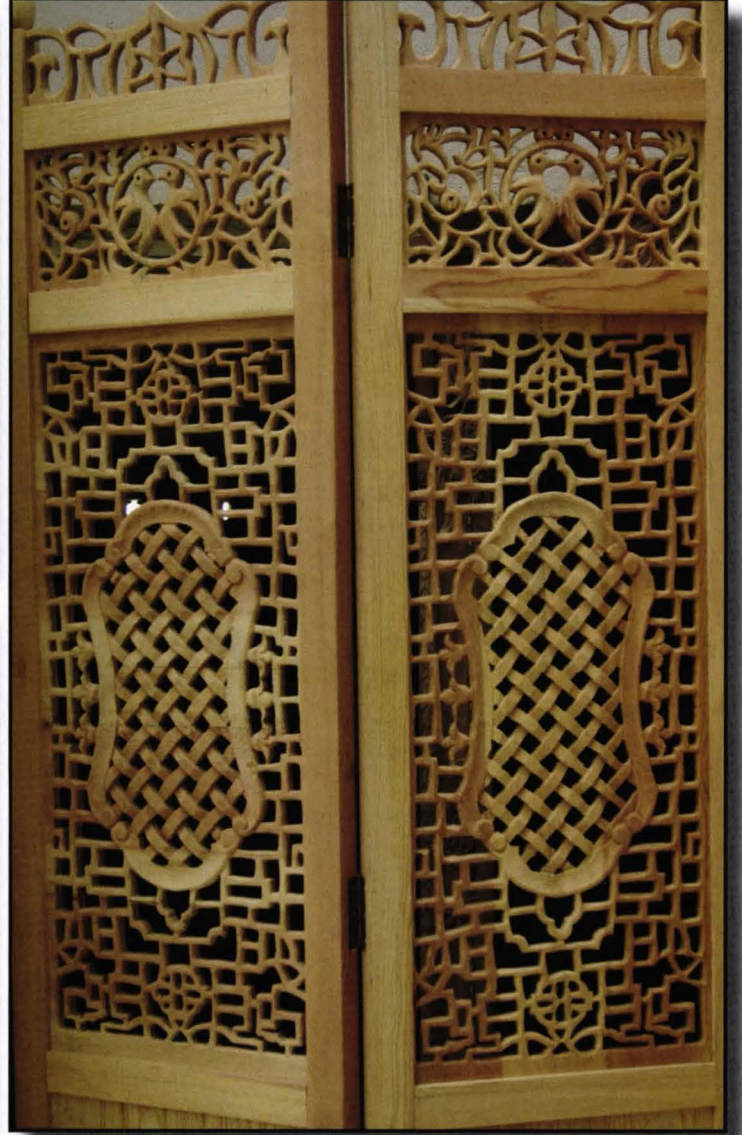
Örnek no	: 214
İnceleme tarihi	: 2.07.2010
Yöre adı	: Halfeti
Ürün türü	: Sandık
Boyutlar	
En	: 90 cm
Boy	: 45 cm
Kullanılan Gereçler	: Ahşap
Uygulanan Teknikler	: Ahşap oyma
Yöresel motif isimleri	: Saksı, karanfil, yaprak
İlgili Kaynak	: Halfeti İlçe Merkezi

Örnek No	: 215
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
Yöre adı	: Germiş Köyü
Ürün Türü	: Vazo
Kullanılan Gereçler	: Ahşap
Uygulanan Teknikler	: Ahşap oyma
Yöresel motif isimleri	: Çiçek, dal
İlgili Kaynak	: Acemi Paşa Konağı, Germiş Köyü

Örnek No	: 216
İnceleme Tarihi	: 24.01.2011
Yöre adı	: Şanlıurfa Merkez
Ürün Türü	: Paravan
Boyutlar	
En	: 42.5 m
Boy	: 2.30 m
Kullanılan Gereçler	: Ceviz
Uygulanan Teknikler	: Ahşap oyma
Yöresel motif isimleri	: Dal, kafes
İlgili Kaynak	: Şanlıurfa Merkez

Örnek No	: 217
İnceleme Tarihi	: 24.01.2011
Yöre adı	: Şanlıurfa Merkez
Ürün Türü	: Çekmeli Sandık
Boyutlar	
En	: 37 cm
Boy	: 26 cm
Genişlik	: 26 cm
Kullanılan Gereçler	: Ceviz
Uygulanan Teknikler	: Ahşap oyma
Yöresel motif isimleri	: Dal,çiçek, zincirek
İlgili Kaynak	: Şanlıurfa Merkez

Örnek No	: 218
İnceleme Tarihi	: 24.01.2011
Yöre adı	: Şanlıurfa Merkez
Ürün Türü	: Rahle
Boyutlar	
En	: 20.5 cm
Boy	: 63 cm
Kullanılan Gereçler	: Ceviz
Uygulanan Teknikler	: Ahşap oyma
Yöresel motif isimleri	: Palmet, dal, hayat ağacı, rozet
İlgili Kaynak	: Şanlıurfa Merkez

Örnek No	: 219
İnceleme Tarihi	: 24.01.2011
Yöre adı	: Şanlıurfa Merkez
Ürün Türü	: Sandık
Boyutlar	
En	: 31.5 cm
Boy	: 53 cm
Yükseklik	: 35 cm
Kullanılan Gereçler	: Ceviz
Uygulanan Teknikler	: Ahşap oyma
Yöresel motif isimleri	: Dal, çiçek, hayat ağacı, zencirek
İlgili Kaynak	: Şanlıurfa Merkez

Örnek No	: 220
İnceleme Tarihi	: 24.01.2011
Yöre adı	: Şanlıurfa Merkez
Ürün Türü	: Sehpa
Boyutlar	
En	: 53 cm
Boy	: 80 cm
Kullanılan Gereçler	: Ceviz
Uygulanan Teknikler	: Ahşap oyma
Yöresel motif isimleri	: Çiçek, yaprak, hayat ağacı, zencirek
İlgili Kaynak	: Şanlıurfa Merkez

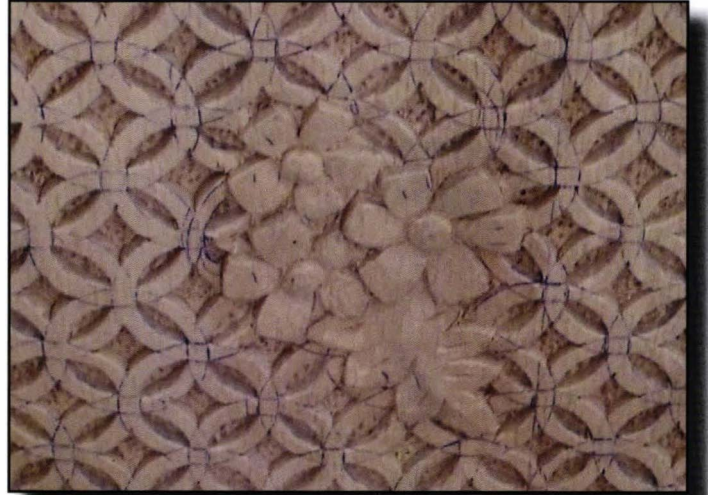

Örnek No	: 221
İnceleme Tarihi	: 24.01.2011
Yöre adı	: Şanlıurfa Merkez
Ürün Türü	: Rahle
Boyutlar	
En	: 20.5 cm
Boy	: 63 cm
Kullanılan Gereçler	: Ceviz
Uygulanan Teknikler	: Ahşap oyma
Yöresel motif isimleri	: Çiçek, yaprak, dal
İlgili Kaynak	: Şanlıurfa Merkez

Örnek No	: 222
İnceleme Tarihi	: 11.01.2011
Yöre adı	: Şanlıurfa Merkez
Ürün Türü	: Rahle
Boyutlar	
En	: 20.5 cm
Boy	: 63 cm
Kullanılan Gereçler	: Ceviz
Uygulanan Teknikler	: Ahşap oyma
Yöresel motif isimleri	: Çiçek
İlgili Kaynak	: Şanlıurfa Merkez

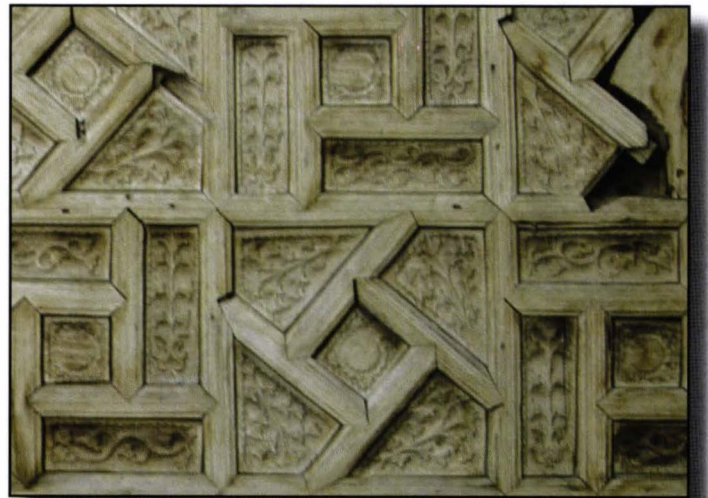

Örnek No	: 223
İnceleme Tarihi	: 24.01.2011
Yöre adı	: Şanlıurfa Merkez
Ürün Türü	: Sehpa
Boyutlar	
En	: 43 cm
Boy	: 50 cm
Kullanılan Gereçler	: Ceviz
Uygulanan Teknikler	: Ahşap oyma (kabartma)
Yöresel motif isimleri	: Dal, çiçek
İlgili Kaynak	: Şanlıurfa Merkez

Örnek No	: 224
İnceleme Tarihi	: 11.01.2011
Yöre adı	: Şanlıurfa Merkez
Ürün Türü	: Kapı
Boyutlar	
En	: 112 cm
Boy	: 226 cm
Kullanılan Gereçler	: Ahşap
Uygulanan Teknikler	: Ahşap oyma
Yöresel motif isimleri	: Dal, çiçek
İlgili Kaynak	: Şanlıurfa Müzesi

Örnek No	: 225
İnceleme Tarihi	: 11.01.2011
Yöre adı	: Şanlıurfa Merkez
Ürün Türü	: Kapı
Boyutlar	
En	: 96 cm
Boy	: 222 cm
Kullanılan Gereçler	: Ahşap
Uygulanan Teknikler	: Ahşap oyma
Yöresel motif isimleri	: Dal, çiçek, yaprak
İlgili Kaynak	: Şanlıurfa Müzesi

TARAKÇILIK

Antik çağa ait kalıntılar Eski Mısır, Roma ve Hint uygarlıklarında tarak kullanıldığını göstermektedir. Suyla fazla haşır neşir olamayan ilk çağ insanı, saçlarını temizlemek için önce ağaç dallarını, sonra uzun ömürlü olduğu için hayvan kemiklerinden yaptığı tarakları kullanmıştır. 1960 yılında İsviçre’de icat edilen elektrikli tarak, tekstil sektöründe yünün işlenmesinde büyük kolaylık sağlamıştır. Bu buluş, kısa süre içinde kuaförlük sektörüne de uyarlanmış; ancak bu tarihe kadar ahşap, fildişi, metal ve plastik tarakların formunda bir değişiklik olmamıştır. Elli yıl önce sanayi tipi seri plastik tarak üretimi başlayana kadar “tarakçılık”, geleneksel Türk el sanatlarından biri olmuştur. Bu dönemde ahşap taraklar, armut ve ceviz ağacından; sert ve dayanıklı kemik taraklar ise manda boynuzu ile devenin bacak kemiğinden yapılmıştır (Kuru, Mert, 2008 s.317). Anadolu’nun birçok kentinde yapılan el sanatlarının yöreden yöreye hammaddesi değişirken tarakçılıkta, kemik ve ahşap kullanılmıştır. Manda boynuzlarından yapılan tarakların iletken oldukları için saçta elektriklenme yapmadığı; saç dökülmesini, bitlenmeyi ve kepeği önlediği; ayrıca strese iyi geldiği söylenmektedir. Yaylalarda otlayan mandaların boynuzları, bir gelinin çeyizini süsleyen bir aksesuara, saçlara sağlık katan bir tarağa dönüşmektedir (www.forumdas.net/.../marmara-bolgesinde-hangi-el-sanatlari-yapiliyor).

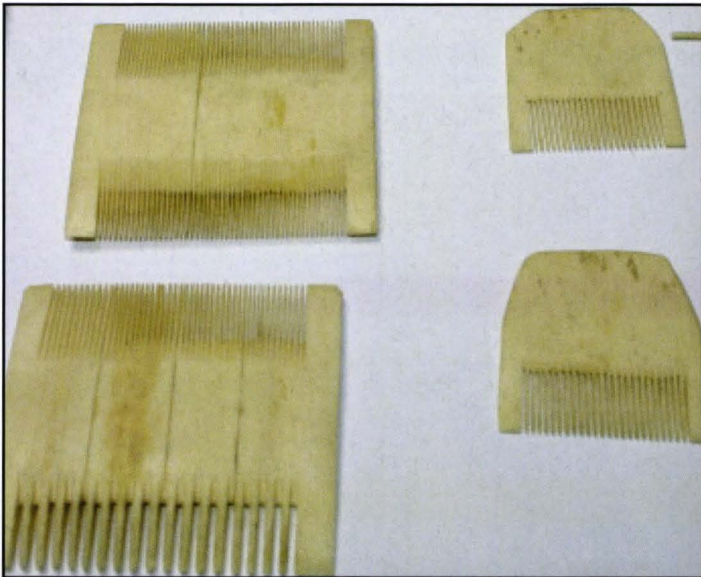
Tarak yapımında araç olarak çeşitli boylarda keser, ege, tez, tokmak, törpü, testere, tahta mengene vb. kullanılmaktadır. Gereç olarak ise ahşap taraklarda şimşir, gürgen, armut ve iyi cins ceviz ağacı kullanılmaktadır. Şimşir ağacı sert, dayanıklı ve beyaz renkli olduğundan daha çok tercih edilmektedir. Kemik taraklarda ise manda boynuzu ve deve bacağı kemiği kullanılmaktadır.

Bayburt, Sakarya (Taraklı), Samsun (Çarşamba), Trabzon, Şanlıurfa, Denizli (Yatağan Kasabası), K. Maraş, Bolu (Gerede) illerinde halen tarakçılık yapan ustalar bulunmaktadır.

TEKNİK ÖZELLİKLER

Genel olarak, kemik tarak yapılırken öncelikle boynuz alınır ve kurutulur. Tarak ölçüsünde enlemesine kesilir. Perdah edilir, yontulur ve düzeltilir. Boyuna göre de kesilerek su dolu bir kaba konarak kaynatılır. Sonra ateşe tutularak yumuşaması sağlanır. Boynuz açılarak gerilip mengeneye sıkıştırılır. Bu sıkıştırılmış şekilde soğutulan boynuz donarak şekil alır. Mengeneden alınan boynuz kare haline gelecek şekilde kesilir, perdahlanır. Testere ile tarağın kalın dişleri kesilir; arkasından kıl testere ile tarağın ince dişleri kesilir. Bu işlem bittikten sonra tarağın yüzeyi ve dişleri törpü ile düzeltilir ve sivriltilir. Parça camlar ile yüzey tekrar kazınır. Tarağa son olarak pelit külü ile parlaklık verilir ve tarak cilalanır.

Şanlıurfa’da taraklar deve kemiğinden yapılmaktadır. Tarağı yapmak için öncelikle devenin bacak kemikleri tarakçılar tarafından satın alınmaktadır. Yaşlı ve iri develerin kemikleri tarak yapımında tercih edilmektedir. Tarak yaparken ustalar öncelikle kemiğin kaba taraflarını keserle düzelterek etleri temizlemektedir. Parçalara ayrılan kemiklerin ilik kısmı da temizlenmektedir. Kemik parçaları yaz aylarında bir hafta, kış aylarında ise on beş - yirmi gün süreyle suda bekletilmektedir. Böylece kemik içerisindeki ilik tortusu ve kan tamamen temizlenmektedir. Ağaç mengeneye, kemik ve ince dişli “yege” (ege) ile parçalar düzeltilmektedir. Parçalar yan taraflarından ince el matkabıyla delinmekte ve bu delikler ince çivi ve yapıştırıcı ile birbirine tutturulmaktadır.

Şekil 112. Deve Kemiği Tarağı

Taraklar çeşidine ve büyüklüğüne göre bir, iki, üç veya dört parça kemikten yapılmaktadır. Tarak dişlerinin yapılması için kemik, mengeneye konarak ince dişli el testeresiyle şekillendirilir. İsteğe göre tarak, üzerine motif veya isim yapılarak süslenmektedir.

Deve kemiği, rengi beyaz olduğundan fildişi görünümündedir. Aynı zamanda sert ve dayanıklı olduğundan tarak yapımında tercih edilmektedir. Bu kemik ayrıca tarakçılar tarafından göze sürme çekmede kullanılan “sürme mili” yapımında, eskiden berberlerin sünnet esnasında kullandıkları “sünnet mili” yapımında ve tabanca kabzasına kakma yapımında kullanılmaktadır. Deve kemiği, ayrıca tespihçiler tarafından tespih yapımında da kullanılmaktadır.

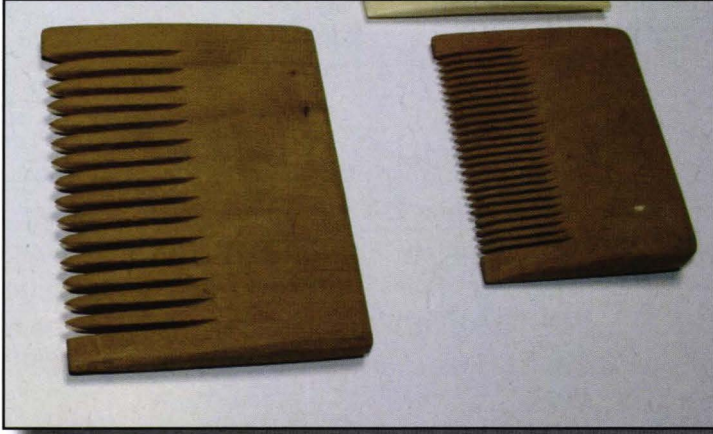
Şanlıurfa'da ahşap tarak yapımında annep, armut ve iyi cins ceviz ağacı kullanılmaktadır. Annep, armut ve ceviz ağaçlarının kesildikten sonra kurumaları için üstünden bir yaz mevsimi geçmesi gerekmektedir. Şanlıurfa'da yetiştirilen ceviz ağaçlarının kerestesinin tarak yapımına elverişli olmadığı söylenmektedir. Bu iş için daha çok siyah kalitede olan Elazığ ve Diyarbakır ceviz ağaçları tercih edilmektedir.

Deve kemiği ve ağaç bulunmadığı durumlarda nadir olarak camız boynuzundan da tarak yapılmaktadır. Ancak, sıcak suya karşı dayanıksız olan ve çabuk eğilen camız boynuzu fazla tercih edilmektedir.

Şanlıurfa'nın geleneksel tarakçılık, 50-60 yıl öncesine kadar Eski Arasa Hamamı civarındaki çarşıdaki 20 kadar dükkânda üretilmiştir. Son tarak ustası Şih Müslüm Özbal olduğu belirtilmiştir. Eski ustaların ise; Tarakçı İmam, Tarakçı Bakır ve Tarakçı Mehmetdir.

Şekil 113. Şanlıurfa Kemik Tarakları ve Miller

Şekil 114. Tahta Taraklar

Şanlıurfa'da yapılan tarak türleri incelendiğinde:

Kadın Tarağı: 9 x 7,5 cm boyutunda olup tarağın dişleri uzun kenara açılır. Tarak, genişliğine göre iki, üç veya dört parça kemikten yapılır.

- İki tarafı sık dişli,
- Bir tarafı seyrek, bir tarafı sık dişli,
- Tek tarafı sık dişli,
- Tek tarafı seyrek dişli olmak üzere dört ayrı çeşidi vardır (Kürkçüoğlu, 2008).

Erkek Tarağı: 10 x 4,5 cm boyutunda olup iki parça kemikten yapılmıştır. Tek taraflı ve ince dişlidir.

Sakal Tarağı: 6 x 6,5 cm boyutunda olup tek parça kemikten yapılmıştır. Tek tarafı sık dişlidir ve dişler uzun kenara açılmıştır. Sakal taramada kullanılır.

Şanlıurfa'da geleneksel tarakçılık, elli - altmış yıl öncesine kadar Eski Arasa Hamamı civarındaki çarşıda, yirmi kadar dükkânda devam etmiştir. Son tarak ustasının Şih Müslüm Özbal olduğu belirtilmiştir. Diğer eski ustalar ise Tarakçı İmam, Tarakçı Bakır ve Tarakçı Mehmet'tir.

Şekil 115. Tahta Taraklar

TAŞ İŞÇİLİĞİ - TESPIHÇİLİK

Yrd. Doç. Dr. Hatice TOZUN

TAŞ İŞÇİLİĞİ

Türklerde en önemli el sanatlarından biri, değişik tekniklerle taşın yontularak biçimlendirilmesi ile yapılan taş işçiliğidir. Türklerin sahip oldukları inançlar, gelenekler ve yetenekler birleşince taş işçiliğinde eşsiz eserler ortaya çıkmıştır. Taş işçiliğinin ilk örnekleri, mezar kültü ile ilgili olarak dikilen taş blokların üzerine yapılan oymalardır (Çetintaş,2006). Kırım Türklerinde oba kültürünü tanıtan toprak yığını mezarların üstünde taştan oyma heykeller bulunmaktadır (Akpınarlı,2004). MÖ 700 - MS 100 yılları arasında Köğmen Dağları çevresindeki Minusinsk bölgesinde görülen Tagar kültüründe, taşlar üzerine dağ keçisi, geyik ve koyun figürleri işlenmiştir (Çay,1983).

Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu dönemlerinde taş işlemeciliğinin, figürlü süslemelerin çok kullanıldığı mezar taşlarının yanında han, türbe, cami, kale, kümbet, kervansaray, medrese ve saray gibi eserlerin yüzey süslemelerinde de kullanıldığı görülmektedir. Taş işlemeciliği beylikler döneminde çoğunlukla kabartma tekniği ile kullanılmıştır. İslamiyetin kabulü ile taş işlemeciliğinde figürlü bezemeler azalmış; yerine bitkisel ve geometrik bezemeler kullanılmıştır.

Kıymetli ve yarı kıymetli taşlar tarih öncesi çağlardan beri güzellik zenginlik ve güç simgesi olarak kullanılmışlardır. Taşların kıymetli ya da yarı kıymetli sayılabilmesi için bazı temel kriterler vardır. Bunlar dayanıklılık, güzellik ve nadirliktir. Bu temel kriterlerin dışında taşınabilme, kesilebilme, parlatılabilmek, ışık kırma gibi bazı özellikler de taşların değerlerini belirleyen ve arttıran diğer unsurlar olmuşlardır. Anadolu'da kıymetli ve yarı kıymetli taş işlemeciliğinin çok eski tarihlere dayandığı bilinmektedir. Bugün dahi bilinmeyen akik boyama, sert taşları delme, yontma, yiv çekme ve sedef kakma işlerinin yapıldığı, ortaya çıkan eserlerden anlaşılmaktadır.

İklim şartlarına ve doğa yapısına göre Anadolu'nun farklı bölgelerinde farklı özelliklerde taş çıkarılmaktadır. Bu taşların işlenme özelliklerine göre de değişik şekillerde taş işlemeciliği yapılmaktadır. Taş ocakları açısından önemli illerimizden biri Şanlıurfa'dır. Şanlıurfa'da "nahit" taşı ismi verilen ve işlemeye son derece elverişli olan bir taş mevcuttur ki bu taş, mimaride zengin bir taş süsleme geleneğinin doğmasına neden olmuştur.

Tarihsel olarak incelediğimizde, Şanlıurfa'da yapılan heykel, resim, kabartma ve taş süslemeciliğinin kaynağının Neolitik Çağ'a kadar (MÖ 10.000 - 5000) uzandığı görülmektedir. Nevala Çori ve Göbekli Tepe'de yapılan arkeolojik kazılarda bulunan MÖ 7000 - 8000 yıllarına ait insan ve hayvan heykelleri, taş işçiliğini göstermenin yanı sıra Anadolu'nun en eski figürlü örneklerini de belgelemektedir (Kürkçüoğlu,Kurtoğlu,2002). Göbekli Tepe'de bulunan taş steller üzerindeki turna kuşu, yılan, kurt, tilki, aslan vb. hayvan figürleri ve tapınağın döşeme taşlarından biri üzerinde bulunan kadın figürü, yüzyıllar öncesinde yapılmış olan eşsiz güzellikteki figürlerin değerini vurgulamaktadır.

Şanlıurfa'daki birçok arkeolojik kazıda Kalkolitik çağ insanların ve eski tunç çağı halklarının tapındığı taş idollere rastlanmıştır. Şanlıurfa Müzesi'nde bu idol örneklerinden çok sayıda mevcuttur.

Sultan Tepe ve Harran'da yapılan arkeolojik kazılarda çıkarılmış olan; ayrıca köylüler tarafından bulunarak Urfa Müzesi'ne getirilen mimari parçalardaki insan ve hayvan rölyefleri de Babil, Asur ve Hitit dönemlerinin taş işçiliği hakkında bilgi vermeleri bakımından çok önemli eserlerdir. Şanlıurfa Müzesi'nde bulunan Babil dönemi sanatının en önemli örneği Nabunaid Steli'ndeki kabartmalar ve kralın ayakta profil tasviri eşsiz güzelliktedir.

Siverek ve Soğınatar'da yapılan kazılarda ortaya çıkan aslan rölyefleri, Viranşehir kazılarında bulunan zafer tanrıçası Nike heykeli ve Şanlıurfa Müzesi'nde bulunan Roma dönemine ait kabartmalar, bu bölgede yaşayan heykeltıraşların ustalıklarını ve becerilerini sergilemektedir.

Fotograf 116. Şanlıurfa Müzesi'nde Bulunan Asur Dönemi Asker Kabartması

Fotograf 117. Şanlıurfa Müzesi'nde Bulunan Kral Kabartması

Siverek ilçesinin Garoz köyündeki Bizans dönemine ait harabelerde bulunan kalıntılarda yer alan örgü motifleri, Şanlıurfa Müzesi'ndeki vaftiz teknesinde bulunan değişik geometrik örgüler ve Ulu Camii avlusundaki sütun başlıkları üzerinde bulunan süslemeler, Bizans döneminin günümüze kadar gelen en güzel örnekleridir (Kürkçüoğlu, Kurtoğlu, 2002).

Şanlıurfa Kalesi'ndeki Roma döneminden kalma MS 240 - 242 tarihli çift sütunun akantus yaprakları ile süslü kartal başını andırır başlıkları, o dönemlerin taş süslemeciliği hakkında bizlere önemli fikirler vermektedir.

Sultantepe, Harran, Lidar, Hasek, Kurban Höyük ve Çavi Tarlası kazılarında Kalkolitik, Tunç, Demir ve Helenistik çağa ait mimari kalıntıların bulunması ve aynı zamanda Roma, Bizans, Emevi, Fatimi, Anadolu Selçuklu, Eyyubi, Memlük ve Osmanlı devirlerine ait mimari kalıntılara da rastlanılmış olması, Şanlıurfa ve çevresinin mimarlık tarihi açısından zengin bir geçmişe sahip olduğunu göstermektedir.

İslami dönemdeki yasaklardan dolayı, figürlü kabartmalar ve taş işlemeciliği azalmaya başlamıştır. Bunun yerini bitkisel, geometrik taş süslemeler ile kitabeler ve mezar taşlarındaki hat örnekleri almıştır. Osmanlı döneminde devam eden taş süsleme sanatı cami, han, medrese, hamam yapımında ve özellikle de ev mimarisinde çok kullanılmıştır. Evlerin avluya bakan cephelerindeki geometrik, bitkisel rozetler ve bordürler taş işçiliği ile süslenmiştir.

Urfa taşının işlenme konusundaki elverişliliği, bölgedeki zengin kültürle birleşmiş; bunun sonucunda birbirinden güzel eserler ortaya konmuştur ve konmaya da devam etmektedir. Halk arasında “havara daşı” olarak adlandırılan ve Şanlıurfa'nın şiirlerine, türkülerine konu olan Urfa taşının, kentin güneybatısındaki dağlık bölgeden getirildiği, bu bölgede yer alan çok sayıdaki antik taş ocaklarından anlaşılmaktadır. Halk arasında yaygın bir efsanesi olan Kanlı Mağara ile yüzyıllardan beri mesire yeri olarak kullanılan Şakşak, İpek, Direkli, Nalbant Harabası, Sahan Yuvası, Hamam Mağarası, Köko'nun Mağarası, Yıkık Mağara, Dabbak Mağarası, Göncü Mağarası, Ceylan Mağarası, Şekerli Mağara, Savuh Mağara, Ağaçalı Mağara, Dede'nin Sarnıcı Mağarası, Hacı Abbasın Mağarası, Develik Mağarası, Hacı Kamillerin Mağarası, Dip Karlık Mağarası ve daha isimsiz yüzlerce mağara bölgedeki önemli taş ocakları arasında yer almaktadır. Taş ocaklarının hakim olduğu bu bölgede yapılan araştırmalarda, taşçı arabalarının kayalıklar üzerinde açmış olduğu derin teker izlerinin meydana getirdiği antik yollara rastlanılmıştır (Kürkçüoğlu, S., 2010).

Fotoğraf 118. Şanlıurfa Nahit Taşı

Taş İşçiliğinde Kullanılan Gereçler

Taş işçiliğinin ana malzemesi çeşitli özelliklerdeki taşlardır. Urfa'da “nahit” olarak anılan kaya çeşidi, ocaktan çıkarıldığında yumuşaktır. Yapıda kullanıldıktan sonra yağmur ve güneşin etkisiyle yüzeyi hem sararır hem de sertleşir. Güneydoğu bölgesinde yapılan binaların büyük bir kısmında kullanılır. İşlenmesi kolay, doğaya karşı dirençli ve mermer kadar serttir. Bu taşla yapılan binaların en büyük özelliği kışın sıcak, yazın serin olmalarıdır.

Şanlıurfa dağlarında bulunan kayalar, kalkerik bir yapıya sahiptir. Bu kalkerik yapı, kalsiyum karbonat bileşimini ihtiva ettiğinden bu tür taşlara “kireç taşı” da denilmektedir. Kireç taşı, doğada en çok rastlanan açık renkli taş çeşididir. Bu taş, kalıplar haline getirilerek çeşitli yapı işlerinde kullanılmaktadır. Yük taşıyabilir ve çok katlı bina yapımına elverişlidir. Döşeme olarak kullanılır; sulandığında serin olur. Bir kısmı sert olduğu için havuz ve fiskeye yapımında rahatlıkla kullanılabilir.

Günümüzde Akabe mevki kayalıklarındaki taş ocaklarında kesme makineleri ile taş çıkarılmaktadır. Taş bloklar, kesme makineleri ile kesilmektedir. Kesme işleminde, ısınmayı önleyebilmek ve taşı yumuşatarak kolay kesebilmek için su kullanılmaktadır.

Taş İşçiliğinde Kullanılan Araçlar

Taş ocağından taşın çıkarılması işlemi sırasında ve yapı işlerinde kullanılacak duruma getirilmesi esnasında çeşitli araçlar kullanılmaktadır:

1. Yaprak: Taş ocağında, taşları kayadan ayırmak için, taşın üstüne tivitle çizilen derin hattın birkaç yerine çakılır. Balyozla vurularak üst taraftan basınç yapmaya yarar.
2. Tivit: Taş ocağında taşı kayadan ayırmak için kullanılır. Yaprakta olduğu gibi, kayaya çekilen alt hatta konur.
3. Külünk: Taş ocağında kullanılan, ucu sivri ve uzun demirli bir çeşit kazmadır. Kaya üstünde hat açmaya yarar. Üstte ve altta açılan bu hatlara yaprak ve tivit konarak basınç oluşturulur.
4. Çekiç: Bir tarafı tokmak şeklindedir; diğer tarafı yaprak ve tiviti çekmeye yarar. Yapı sisteminin hemen hemen bütün alanlarında ihtiyaç duyulan bir taşı aletidir. Taş parçalamak, duvara konan taşı sıkıştırmak, yerleştirmek, yere döşenen taşların yerle temasını sağlamlaştırmak vb. işlerde kullanılır.
5. Kalem: Taş üzerinde oya ve motif yapmaya yarayan çelikten ucu keskin bir alettir. 25 cm uzunluğundadır ve ağzı 4 - 5 cm enindedir. Yazı yazmak, mezar taşlarına hüsn-ü hat yazmak gibi çeşitli işlerde kullanılan bu alet, işlenecek yazıları ve motifleri taşa geçirmeyi sağlar.

Fotoğraf 119. Desenin Taşa Çizilmesi

6. Gönye: Yunancadan dilimize geçmiş bir kelimedir. Taşın köşelerini ölçmeye, köşelerin dik olup olmadığını anlamaya ve düzeltmeye mahsus demir alete verilen isimdir. “L” harfine benzer ve özellikle dik taşların kesilmesinde ve ölçmesinde kullanılır.

7. Masdar: Sözlük anlamıyla “bir şeyin ortaya çıktığı kaynak”, “başlangıç noktası” olan masdar, taşın yüzünün dört tarafını aynı seviyeye getirmek, taşın bütün yüzlerinin aynı düzgünlük ve ölçüyle çıkmasını sağlamak amacıyla kullanılan alettir.

8. Müfteh: Sözlükteki anlamı ile Urfa ağzındaki anlamı arasında önemli bir fark yoktur. Sözlükteki anlamı “anahtar”, “şifre haliyle başvuru cetvel” şeklindedir. Her iki kavram da kesinlik açısından “açmak”, “bilmek” anlamlarını içermektedir.

9. Yonacak: İki ağzı da 10 cm kadar olan yonu aletidir. Bir tarafı dişli, bir tarafı keser gibi düz olan alete “tarak” da denilmektedir.

10. Şakol ve Mala: Taş işçiliğinde, hazırlanan taşların yapı haline getirilmesinde kullanılmaktadır.

11. Harç: Geçmişten günümüze kadar hiç değişmeden gelen harç, kum ve kirecin karışımıyla elde edilerek yapı sisteminin gerektiği bütün alanlarda kullanılmıştır. Kum ve kireç karışımıyla elde edildiği için rengi beyazdır. Dolayısıyla, beyaz olan duvar ile güzel bir görünüm oluşturur. Günümüzde taş ile yapılan bütün binalarda kullanılmaktadır.

Teknik Özellikler

Şanlıurfa taş işçiliğinde, motif zenginliğinin yanında teknik zenginlik de dikkati çekmektedir. Taş

Fotoğraf 120. Yontma İşleminde Kullanılan, “Yonacak” Denilen Alet

süsleme sanatı tekniklerinden olan kakma, kabartma, şebekeli oyma, çizikleme ve negatif (oyma) tekniklerinin tamamına Şanlıurfa taş işçiliğinde yer verilmiştir.

Taş işlerinde çalışan ustaların farklı ihtisas alanları bulunmaktadır. Taşı, ocaklarda yaprak, tivit ve külünk aletlerinin yardımıyla düzgün bir biçimde kayalardan kesen, işleyen ve ambarlara taşıyan ustalara “taşçı ustası”; bu taşları nahit haline getirmek için yontma işini yaparak duvar vb. yerlerde kullanılacak duruma getiren ustalara ise “yonucu” denir.

Fotoğraf 121. Nahit Taşlarını Yontan Yonucu Ustası

Binanın görünen yerlerinde kullanılan taşlara çeşitli desen ve figürleri işleyen ve örülmekte veya örülecek olan duvarlara motifler yapan; ayrıca duvarlara kuş takaları, kemerlere ve minare şerefelerine desenler işleyen “süslemeci - motifçi”dir. Bu işlenmiş taşlarla duvarları örerek binaları oluşturan ustalar da “yapıcılar”dır. Bina bittikten sonra, iki taşın arasındaki açık veya oyukları beyaz harç ile dolduranlara ise “kehelci” denir.

Ocaktan taşların çıkartılması iki şekilde yapılmaktadır:

1. El İle Çıkartma: Geleneksel bir yöntemdir. Daha çok bilek gücüne dayalı, pahalı ve zahmetli bir iştir. Külünk, yaprak ve tivit yardımıyla taş, kayadan koparılır. Külünk yardımıyla kayanın üst kısmına derin bir hat (çizgi) açılır. Açılan bu hat, aynı şekilde kayanın alt kısmına da açılır. Açılan hatta tivitler çakılır. Yaprığın ve tivitin kayaya basınç yapması amacıyla üzerine çekiç ile vurulur. Kayada meydana gelen basınç sonucu, dikdörtgen şeklinde nahit (kaya parçası) elde edilir.

2. Makine İle Çıkartma: Günümüz teknolojisi her tür üretimde makineleşmeye gittiği için ocaktan taş çıkarma işlemi de değişmiş; geleneksel taş çıkarma işlemi yerini makine ile taş çıkarmaya bırakmıştır. Şüphesiz makine ile daha hızlı, seri ve ekonomik bir şekilde taş çıkarılmaktadır.

Ocaktan çıkarılan taşlar, ambarlarda (taşın yapım işlerinde kullanılacak hale getirildiği yerler) inşaatta kullanılmak üzere hazır hale getirilir. Taşlar iki şekilde hazırlanır:

1. Yontarak Şekillendirme: Yonucu ustaları tarafından yapılan ve tamamen bilek gücüne dayalı, geleneksel bir işlemdir. Külünk, çekiç, kalem (demir çubuk), gönye, masdar, müfteh (metre) gibi aletlerin yardımıyla yapılır.

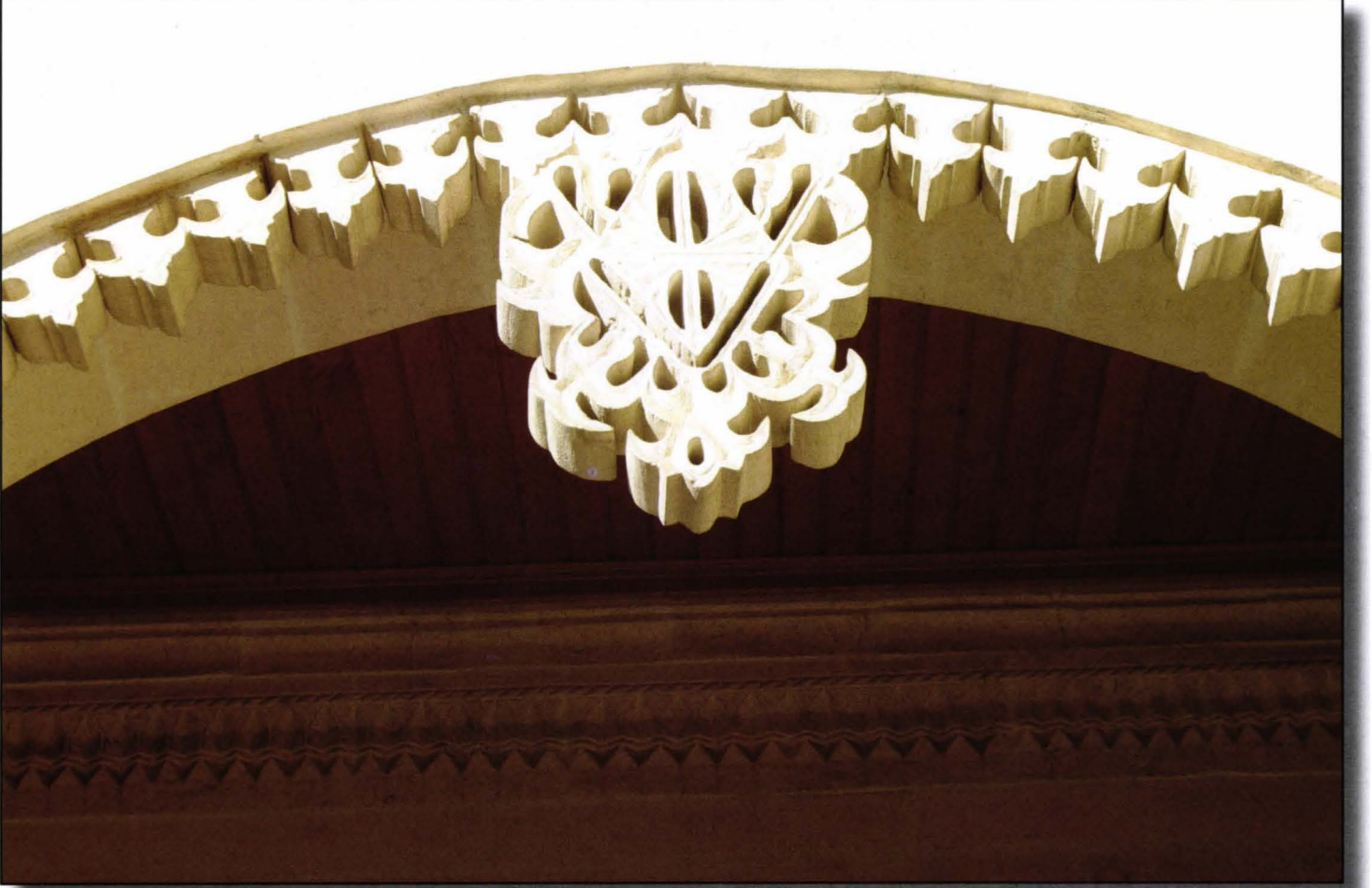
2. Makine İle Şekillendirme: Ocaktan ambara getirilen işlenmemiş taş kütleleri, dört tarafından kesilir. Makinenin daire biçiminde, yarıçapı 40 - 60 cm olan bir bıçağı vardır. Taş kesilirken makine bıçağının uçlarında bulunan elmaslar yıpranmasın ve taş yumuşasın diye makinenin üst kısmından su bırakılır. Makineden çıkan taşlar tamamen düz bir şekildedir. Bu makine, odun kesen hızarlara benzer.

Taş işçiliğini yaparken silme taşı ve profil tarağı yardımıyla profil şekli çıkartılır. Taraktaki şekil hemen bir mukavva üzerine çizilir ve hataları düzeltilir. Daha sonra bu şekil, maket bıçağıyla dikkatlice kesilir. Kesilmiş kısma “erkek”, kalan kısmı ise “dişi” denir. Hazırlanan şablonun erkek kısmı taşın üzerine çizilir. İnce ve kalın keski, madırğa ve zımpara yardımı ile taş işlenir. Daha sonra taşın son hali için şablonun dişi taşın üzerine konur ve kontrol edilir. Pürüzleri giderilir ve taş hazır hale getirilir.

Fotoğraf 122. Taşın İşlenmesi Aşamaları

Hammaddesi taş olan el sanatı ürünlerinin yapımında kullanılan taşlar, kullanım alanlarına ve yapım tekniklerine göre sınıflandırılabilir. Taş işçiliği, geleneksel mimaride dış cephe ve iç mekan yapımında ve süslemesinde önemli bir yer tutmaktadır. Taş işçiliğinin mimari dışında en çok kullanım alanı, mezar taşlarıdır. Taş işçiliğinde oyma, kabartma, kazıma (profito) gibi teknikler uygulanmaktadır.

Fotoğraf 123. Bitkisel Bezeme ve Şebekeli Oyma Tekniği İle Yapılmış Eyvan Girişi

Şanlıurfa taş süslemeciğinde bitkisel, geometrik, figürlü, sembolik ve yazı bezemeleri kullanılmaktadır. Kompozisyon şekli kullanım yerine göre değişmektedir. Ana grup ve çevresine yayılan motifler, su halinde devam eden motiflerdir.

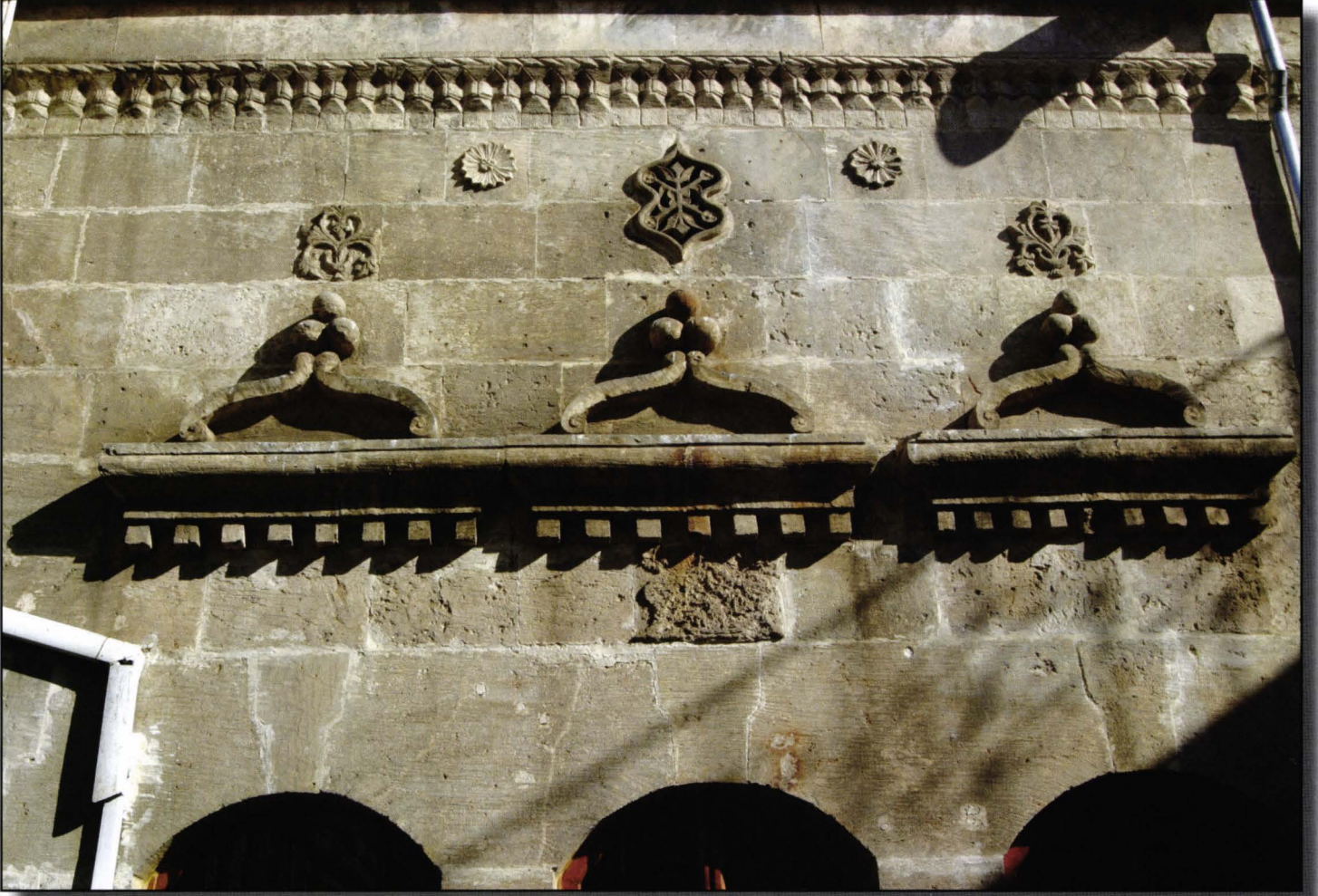
Bitkisel bezemelerde palmet, lotus, rumi, üzüm salkımı ve hayat ağacı kullanılmıştır. Hayat ağacı motifinin genellikle evlerde kullanıldığı görülür. Hilal şeklindeki vazodan çıkan bu motifler sokak kapılarında, eyvanlarda ve pencere alınlıklarında çok görülmektedir. Stilize yapraklar ve çiçekler de çok kullanılan bezemelerdir.

Fotoğraf 124. Yıldız Motifi Sepki İle Saçılması

Geometrik bezemeler ve meanderler, örgüler, düğümler, inci dizileri şeklindedir. Örgülerde iki ila altı şerit kullanılmıştır. Daire, üçgen, sekizgen, düz çizgi, altıgen ve zikzak çizgi en çok kullanılan formlardır. Dairesel motiflerin içerisinde bitkisel bezemeler, kırık çizgilerin kesişmesinden oluşan yıldızlar ve çarkiflekler evin avluya bakan yüzeylerinde kullanılmıştır. En yaygın yıldız motifi; altı, on, on iki, on altı ve on sekiz kollu rozetler halinde kullanılmıştır. Bitkisel ve geometrik bezemelerin karma ve bileşik kullanıldığı kompozisyonlar da mevcuttur.

Figürlü bezemelerde çift başlıklı kartal, kuş, aslan, köpek, ejder, yılan ve insan figürleri yer almaktadır.

Fotoğraf 125. Farklı Bezemelerin Birlikte Kullanılması

Sembolik bezemelerle rumi, palmet motifleri ve çeşitli çizgiler ile ejder, kartal, koçbaşı ve balık figürleri oluşturulmuştur.

Fotoğraf 126. Yazılı Bezeme Örneklerinden Olan Kitabeler

Taş süslemeciğindeki bezemelerden biri olan yazı, kitabelerde ve mezar taşlarında kullanılmıştır. Yazıda celi, sülüs, ma'kılı, celi nesih ve ta'lik tarzları kullanılmıştır.

Şanlıurfa taş işlemeciliğinde kullanılan motifler ile Türk - İslam sanatının halı, kilim, çini, ahşap vb. dallarındaki motifler aynı özellikleri taşımaktadır. Taş işçiliğimizin en güzel örneklerini anıtsal taş kapılarda, şehir ve saray duvarlarında; cami ve medrese gibi yapıların avlularında ve ana kapılarında, sütun başlıklarında, minare şerefelerinde, mihraplarda ve minberlerde; çeşmelerde, sebillerde ve şadırvanlarda görmek mümkündür.

Örnek No : 213
 İnceleme Tarihi : 11.01.2011
 Yöre adı : Şanlıurfa Merkez
 Ürün Türü : Taş süsleme
 Kullanılan Gereçler : Nehet taşı
 Uygulanan Teknikler : Taş Oymacılığı
 İlgili Kaynak : Cuma Ot, Şanlıurfa

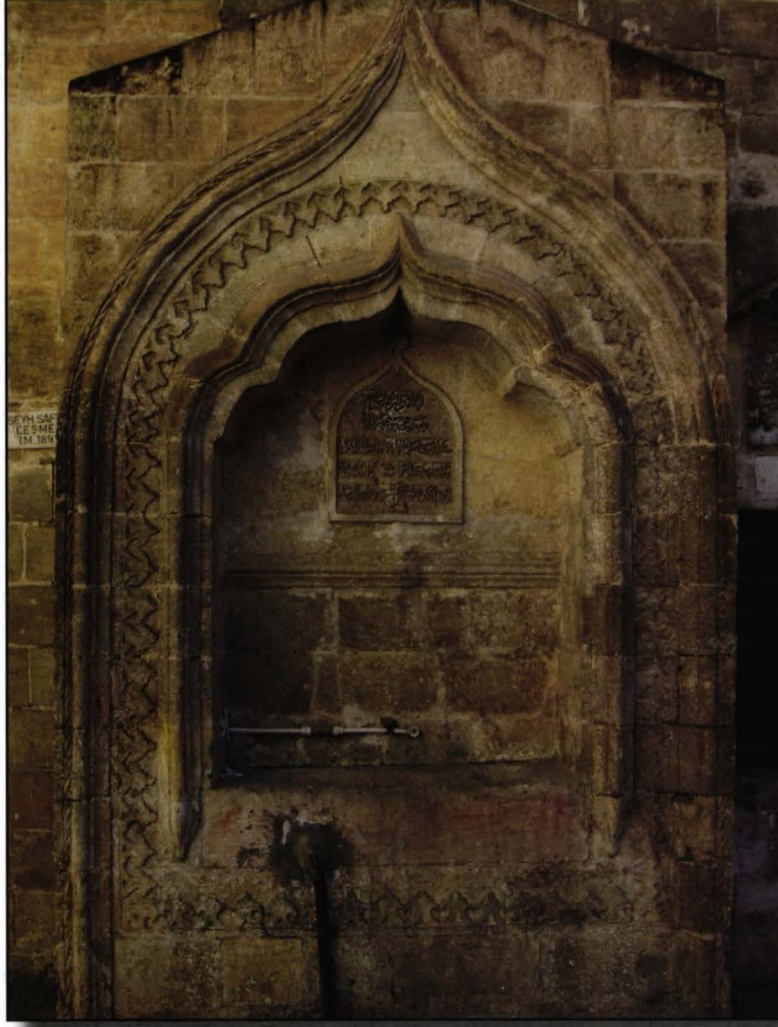
Örnek no	: 214
İnceleme Tarihi	: 11.01.2011
Yöre adı	: Şanlıurfa Merkez
Ürün türü	: Eyvan girişi süslemeleri
Kullanılan Gereçler	: Nehet taşı
Uygulanan Teknikler	: Taş Oymacılığı
Yöresel motif isimleri	: Stilize yaprak, çiçek ve dal
İlgili Kaynak	: Şanlıurfa Merkez

Örnek No	: 215
İnceleme Tarihi	: 11.01.2011
Yöre adı	: Şanlıurfa Merkez
Ürün Türü	: Camhana
Kullanılan Gereçler	: Nehet taşı
Uygulanan Teknikler	: Taş Oymacılığı
Yöresel motif isimleri	: Palmet, dal
İlgili Kaynak	: Şanlıurfa Merkez

Örnek No	: 216
İnceleme Tarihi	: 11.01.2011
Yöre adı	: Şanlıurfa Merkez
Ürün Türü	: Çeşme
Kullanılan Gereçler	: Nehet taşı
Uygulanan Teknikler	: Taş Oymacılığı
İlgili Kaynak	: Şanlıurfa Merkez

Örnek No	: 217
İnceleme Tarihi	: 11.01.2011
Yöre adı	: Şanlıurfa Merkez
Ürün Türü	: Cami giriş kapısı
Kullanılan Gereçler	: Nehet taşı
Uygulanan Teknikler	: Taş Oymacılığı
İlgili Kaynak	: Şanlıurfa Merkez

Örnek No	: 218
İnceleme Tarihi	: 11.01.2011
Yöre adı	: Şanlıurfa Merkez
Ürün Türü	: Eyvan girişi süslemeleri
Kullanılan Gereçler	: Nehet taşı
Uygulanan Teknikler	: Taş Oymacılığı
İlgili Kaynak	: Şanlıurfa Merkez

Örnek No	: 219
İnceleme Tarihi	: 11.01.2011
Yöre adı	: Şanlıurfa Merkez
Ürün Türü	: Çeşme
Kullanılan Gereçler	: Nehet taşı
Uygulanan Teknikler	: Taş Oymacılığı
Yöresel motif isimleri	: Dal, ay, yıldız
İlgili Kaynak	: Şanlıurfa Merkez

Örnek No : 220
 İnceleme Tarihi : 11.01.2011
 Yöre adı : Şanlıurfa Merkez
 Ürün Türü : Çeşme
 Kullanılan Gereçler : Nehet taşı
 Uygulanan Teknikler : Taş Oymacılığı
 Yöresel motif isimleri : Rozet
 İlgili Kaynak : Şanlıurfa Merkez

TESPIHÇİLİK

Dua taneleri olan tespihin kelime anlamı, “Süphanallah sözünü söyleme; belirli dini sözleri tekrarlamak veya elde oyalanmak için kullanılan, türlü maddelerden boncuk biçiminde yapılmış, genellikle otuz üç veya doksan dokuz taneden oluşmuş dizi” (Anonim, 2006 TDK) şeklinde ifade edilmektedir. Bir ibadet aracı olan tespih; namazda, namazdan sonra ve diğer zamanlarda yapılan tespihatların sayılarını şaşdırmamak ve yapılan zikre layık olmak amacıyla kullanılır. Yuvarlak tanelidir ve ipe dizili şekildedir.

Tespih yapmak (çekmek), geçmişe oranla eski önemini yitirmiş olsa da günümüzde gençlerin, koleksiyoncuların ve meraklılarının hala vazgeçilmez alışkanlıkları arasındadır. Dini içeriği olan ve Allah'ı zikretmek amacıyla kullanılan tespihler, bu işlevlerinin yanı sıra zaman içerisinde erkeğin toplum içerisinde yerini gösteren bir aksesuar, stres atma aracı ve el meşgalesi gibi işlevler de kazanmıştır (Anonim- Dönemeç).

Tespihin ilk olarak ne zaman kullanıldığı bilinmemekle birlikte İslamiyet'in doğuşu ile değişik şekillerde (hurma çekirdeği, taş, ipe düğüm atma gibi) tespihlerin ilk kez kullanıldığı düşünülmektedir. Bir rivayete göre, İslamiyet'ten önce de tespih kullanılmıştır. İster dua etmek amacıyla ister farklı amaçlarla kullanılsın, günümüzde birçok insan tespih taşımaktadır (Pekşen, 2005; 30).

Tespih yapmak, Osmanlı'dan günümüze ulaşan önemli bir sanat dalıdır. Semerkant, Buhara ve İran'da yapılıyor olmasına rağmen Osmanlı döneminde, 17. yüzyılda başlayıp 19. yüzyılda zirveye ulaşmış bir sanat dalı haline gelmiştir. Bu dönemde Osmanlı tespih ustaları, kısa sürede çok sayıda tespih yapabilme imkanını geliştirmiştir; ama bu döneme ait yapımı on yıl süren tespihler de mevcuttur. Dünyanın en güzel tespihleri İstanbul'da yapılmıştır. Bu tespihler arasında şaheser sayılabilecek özelliğe sahip tespihler bulunmaktadır. Osmanlı döneminde birçok tespih sanatkarı ve tespih tezgahı bulunduğu bilinmektedir. Bir zamanlar Kapalıçarşı'da üç yüzden fazla tespihçi olduğu söylenmektedir; fakat o dönemin ustaları tespit edilmemiştir, bu nedenle de adları bugüne aktarılamamıştır (Sarıcı, 1985:23).

Türk- İslam geleneğinde kullanılan tespihler; padişah tespihi, zengin tespihi, fukara tespihi, “zenne” (çok ufak taneli) hanım tespihi olarak çeşitlenmektedir. Alıcının talebine göre tespihin malzemeleri değişmektedir. Ayrıca tespihler, tane sayılarına göre otuz üçlük, doksan dokuzluk, beş yüzlük veya binlik olarak değişmektedir.

Osmanlı döneminde, yaz mevsiminde ele serinlik verdiği için neceften yapılmış tespihler kullanılmıştır. Her tanesi ışıktaki yedi rengi ayıran, ucu gümüş kamçılı bu tespihleri taşımak ayrıcalık sayılmıştır.

Kakmacılık, hakkâklık (oymacılık), ciltçilik, kazzazlık, hattatlık gibi tespihçilik de uzun yıllar üst düzey sanatlar arasında yer almıştır. Bir süre duraklama dönemi geçirmiş olmakla birlikte yeniden canlanan geleneksel tespihçilik sanatı, bugün çoğunlukla amatör olarak sürdürülmektedir; çünkü fabrika ürünü, plastik ve sentetik maddelerden yapılan seri üretim tespihler günümüzde daha çok tercih edilmektedir.

Fotoğraf 127. Gümrük Han Tespihçileri

Geleneksel tespihçilik sanatı İstanbul, Konya, Gaziantep, Erzurum, Diyarbakır ve Şanlıurfa gibi illerimizde hala sürdürülmektedir (Pekşen, 2005; 33). Şanlıurfa merkezde bulunan Gümrük Han, tespihçileri ile ünlüdür. Dergâh Camii, Balıklıgöl ve taziye evleri yakınlarındaki tezgahlarda ve dükkanlarda, değişik malzemelerden yapılan ve otuz üçlük, doksan dokuzluk gibi irili ufaklı değişik şekilli tanelere sahip olan çeşitli tespihler satışa sunulmaktadır (Fotoğraf 217).

Şanlıurfa'da meraklı olanlar, tespih koleksiyonlarını özel olarak koruyup saklamaktadır (Fotoğraf 128).

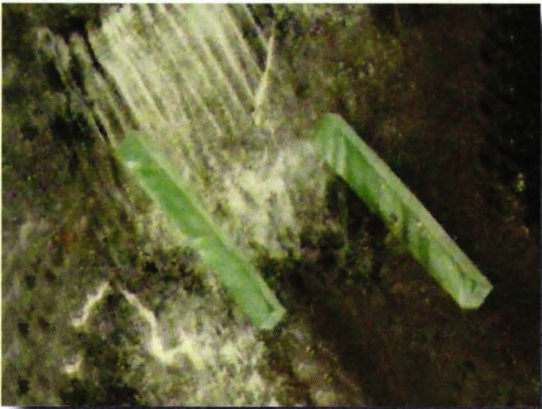

Fotoğraf 128. İsa Nasıroğlu koleksiyonundan örnekler

Kullanılan Teknikler

Tespih yapımında kesme, oyma ve biçimlendirme teknikleri kullanılmaktadır. Yapım için öncelikle kullanılacak materyal (ağaç, taş vb.) tespit edilir. Tespihin yapılacağı ağaç, tane büyüklüklerine göre, uzun çubuklar halinde tere ile kesilir. Çubuklar ufak parçalara bölünür ve ortaları “çarguşe” denilen delici araçla delinir. Delinen taneler kalıba geçirilir. Kemane üzerindeki ip, bu kalıba birkaç kez sarılır. Sol el ile tane için hazırlanan parça döndürülür. Rende ve arda ile tanelere istenilen biçim verilir. Tespihler; yuvarlak, beyzi, selvi, kafalı, pamuklu, kırma damak, halkalı ve yumurta adları verilen biçimlerden biri ile şekillendirilir. Tanelerin yapımı tamamlandıktan sonra cilalama yapılır. Cilalama için Erzurum taşı denilen madde, toz haline getirilerek asitsiz zeytinyağı ve gliserin ile karıştırılır. Bu karışım pamuklu bir beze sürülür ve kemanede döndürülen tanelere yedirilir. Bundan sonra tespih taneleri dizilerek tamamlanmaktadır. Doksan dokuzluk ve otuz üçlük tespihlerde aralara farklı parçalar yerleştirilir. Bunlara “durak” veya “nişane” denilmektedir. İbrişim veya ipek ipliğe dizilen aynı büyüklükteki taneler tamamlanınca imame geçirilmektedir. Tespih dizimi oldukça önemli bir işlemdir (Sarıcı, 1985:25, Pekşen, 2005; 30). Bütün tamamlayıcı parçaların, tanelerin özellikleriyle uyum içerisinde olmaları gerekmektedir. İyi bir tespihte parçaların uyumunun yanı sıra tanelerin deliklerinin çok ince olması da kalite göstergesi olarak kabul edilmektedir (Çalık, 2001:69). Tespihlerin makbul olanı, taneleri büyüklük ve şekil bakımından aynı olandır. Eğer herhangi bir sebepten ötürü taneler arasında büyüklük farkı var ise, bunlar en büyük taneden başlayarak en küçüğüne doğru dizilirler. Bu dizim şekline “servi dizimi” denir. “Tane”, “nişane”, “durak”, “imame”, “pul”, “tepelik”, “hatime”, “çivi” gibi değişik ad ve işlevleri olan parçaların yapılışı, tespihçi ustasının beceri ve yeteneğini gösterir. (Abaca, <http://www.urfahayat.com>).

Şanlıurfa'da tespih yapımında izlenen işlem basamakları diğer yörelerdeki tespih yapımlarına benzemektedir. Tespih yapılacak malzemeden düzgün çubuklar oluşturulur (Fotoğraf 129) ve kumpasla ölçülerek hep aynı boyda tespih tanelerini oluşturacak parçalar kesilir (Fotoğraf 130).

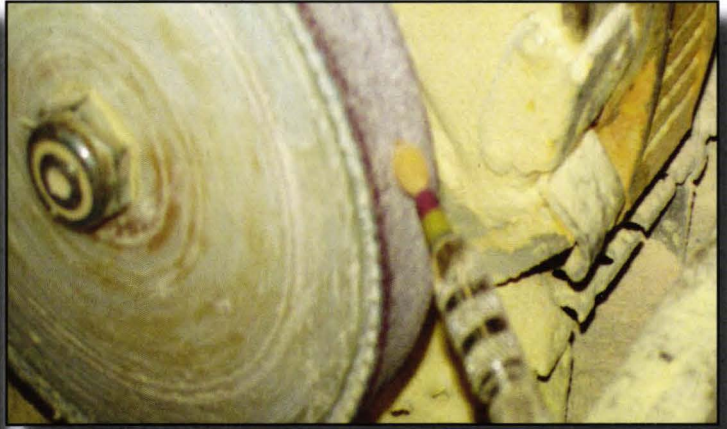
Fotoğraf 129. Çubuklar

Kesilen parçalara delikler açılır. Delikleri açılan parçalar, sivri uçlu bir araca takılır ve bu parçalara tornada istenilen şekil verilir (Fotoğraf 131).

Taneler tam şeklini aldıktan sonra tespih ipinin dışında bir ipe dizilir ve her bir tane cila makinesinde tek tek cilalanır. Tanelere durak, imame ve kamçı gibi kısımlar da eklenir. Tüm bu taneler tespih ipine dizilir ve tespih yapımı tamamlanır (Fotoğraf 132). Tespihte kamçı genellikle tespih değerli taşlardan yapılıyor ise kullanılır. Altın veya gümüşten hazırlanmış kamçılar, imamenin üst ucuna bağlanır (Fotoğraf 133).

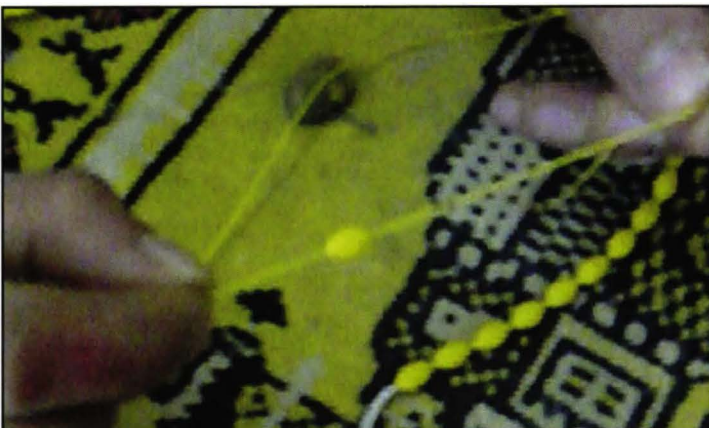
Fotoğraf 130. Tespih tanelerinin ölçülüp kesilerek hazırlanması

Fotoğraf 131. Tanelerin delinmesi ve şekillendirilmesi

Fotoğraf 132. Tanelerin farklı bir ipe dizilerek cilalanması

Fotoğraf 133. Tanelerin tespih ipine dizilmesi

Fotoğraf 134. Dizimi tamamlanmış tespih

Fotoğraf 135. Kamçılı Tespih Örnekleri (İsa Nasıroğlu Koleksiyonu)

Kullanılan Araçlar

Tespihçi Tezgahı: Tespih yapmak (çekmek) için kullanılan tezgahdır. Tespih tezgahı beş bölümden oluşmaktadır:“tay” denilen iki ayağı tutan alt ağaç, ortasında ayar delikleri olan delikli peşme, kubbeyi tutan kelek, dönen yuvarlak bölüm olan kubbe, çalışırken ayak dayanan tezgah takozu.

Kemane: Tespih yapımında kullanılan el tornası; ahşaptan yapılan bir tabla üzerinde biri sabit diğeri ayakla hareket eden ve uçlarında çok sivri iki demir punta bulunan araç.

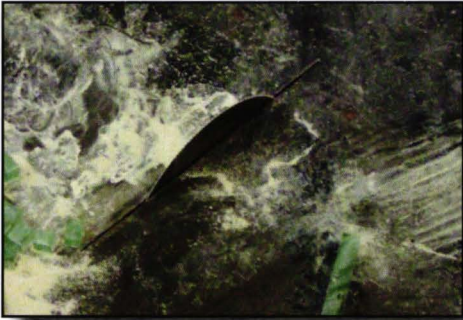
Çarguşe: Delici bölüm (Abacı, <http://www.urfahayat.com/index.php>).

Arda: Tespih tanelerini yontma işleminde kullanılan araç.

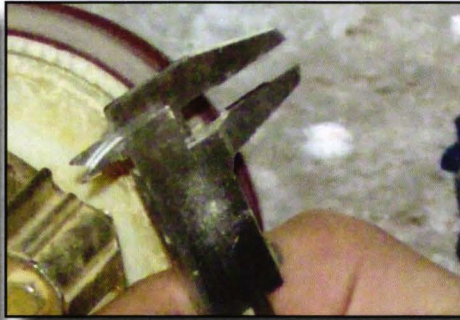
Rende-hedda: Rendeleme işleminde kullanılan araç.

Tespih ustası araçlarını kendisi yapmaktadır. Sadece arda ve rende, çeliğe iyi su veren demirci ustalarına yaptırılır (Sarıcı, 1985:23, Pekşen, 2005; 30).

Günümüzde aynı işlevleri gerçekleştiren geliştirilmiş torna tezgahı, kumpas, testere, zımpara, biley ve keçeli cila makinesi gibi daha modern araçlar kullanılmaktadır.

Fotoğraf 136. Testere

Fotoğraf 137. Kumpas

Fotoğraf 138. Matkap

Fotoğraf 139. Zımpara ve Cila Motoru

Fotoğraf 140. Zımpara

Kullanılan Gereçler

Tespih yapımında çeşitli taşlar, kabuk, kemik, diş, boynuz, fosiller, camlar, ceviz türünden meyveler ve çeşitli ağaç türleri kullanılmaktadır. Taş tespihlerde en fazla kullanılan malzemeler zümrüt, yakut, inci, lapis, firuze, akik, yeşim, yıldız taşı, mercan, sedef, necef, kan taşı ve lüle taşıdır. Kabuk, kemik, diş ve boynuz türü tespihlerde fildişi, naka (balık dişi ve kemiği), deve dişi ve kemiği, bağa (kaplumbağa kabuğu); keçi, manda ve geyik boynuzları kullanılır. Kehribar ve oltu taşı, fosillerden yapılan tespihlerin ana malzemesidir. Cam, tespih yapımında kullanılan diğer bir malzemedir. Ağaç tespih türleri arasında ise siyah sert abanoz, gül ağacı, zeytin, sandal, tik ağaçları vb. yer almaktadır (Sarıcı, 1985:22). Elmas, yakut, zümrüt, zebercet, firuze, inci, şehcerağ, lacivert, altın gibi değerli mücevher ve madenlerden yapılan tespihlerin yanı sıra “mürassağ tespih” denilen, kıymetli taşlarla süslenmiş tespihler de vardır. Tespihlerin büyük bir bölümünde madensel veya hayvansal kökenli malzemeler kullanılmıştır. Bunlar cinsine göre “şahmaksut”, “şiraz taşı”, “yüzsürü”, “necef”, “yeşim”, “bağa”, “fildişi”, “sedef”, “mercan”, “gergedan boynuzu”, “amber” gibi adlar almaktadır. Ağaç ve meyvelerden yapılan tespihlerde ise daha çok pelesenk, abanoz, yılan ağacı, kuka, öd ağacı, demir hindi, gül ağacı, hindistan cevizi ve kan ağacı gibi meyve ağaçları ve meyveler kullanılmıştır (ABACI <http://www.urfahayat.com/index.php>) Şanlıurfa’da genellikle tespih yapımında akik, kehribar, mercan, amatist vb. taşlar, fildişi ve diğer gereçler kullanılmaktadır (Fotoğraf 141).

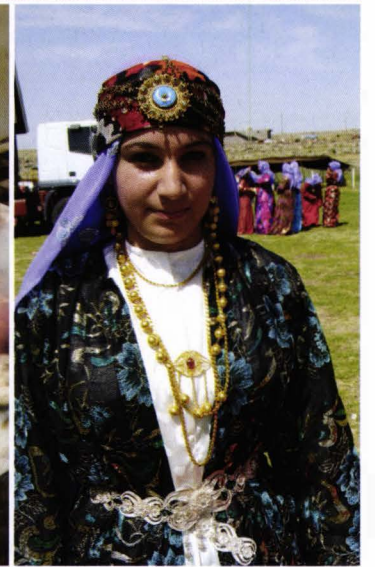
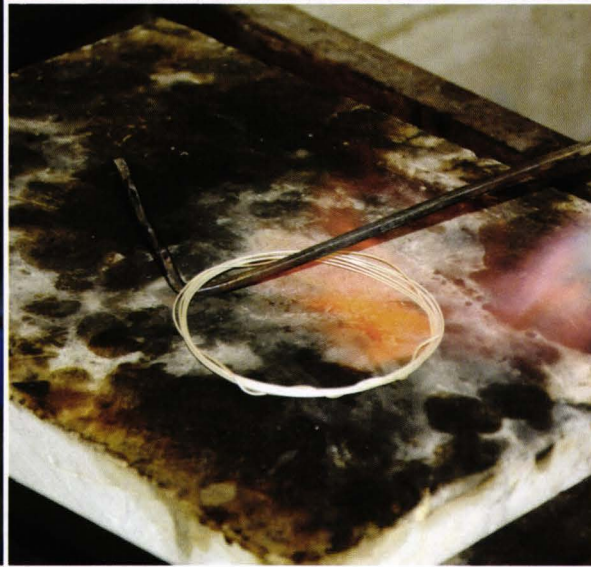
Fotoğraf 141. Şanlıurfa’da Yapılan Tespihlerde Kullanılan Gereçler

Tespih yapımında çeşitli ipler kullanılmaktadır. Bu iplerden, cilalama aşamasında ve tespih tanelerinin dizilmesi aşamasında yararlanılır.

Tespih geçmişte, yapımı ve kullanımı çok önemli olan bir el sanatıdır; günümüzde hala kullanımı yaygındır ama yapımı sadece meraklıları tarafından sürdürülmektedir. Şanlıurfa’da tespih, daha çok erkekler tarafından tercih edilmektedir ve bütçeye göre çeşitli özellikteki tespihler satın almaktadır. Erkeklerin gün içerisinde kullandıkları tespihler, otuz üçlüktür ve imameleri gümüş veya metal gereçlerle süslenmiştir. Bayanlar tarafından ise doksan dokuzluk ve genellikle değerli olmayan gereçlerden yapılmış tespihler tercih edilmektedir. Bayanlar bu tespihleri çoğunlukla dua için kullanmaktadır.

BAKIRCILIK - KUYUMCULUK

Yrd. Doç. Dr. Meral BÜYÜKYAZICI

BAKIRCILIK

Bakır madeninin bulunmasının ve işlenmesinin, MÖ 5000 - 3000 tarihlerinde “Kalkolitik Çağ” denilen Bakır Çağı ile başladığı bilinmektedir. Bakır, Taş Devri’nden Maden Devri’ne geçişte önemli rol oynayan bir metal olmuştur. Bakır ilk olarak Romalılar Kıbrıs’tan elde ettikleri için bakır adı “kıbrıs (cyprium)” olarak anılmıştır ve zamanla bu kelime “copper” haline dönüşmüştür (Baydur,1976).

Bakırcılık, köken olarak Orta ve Ön Asya’ya ait bir sanattır. “Türk maden işçiliği Altay - Orhun Türklerine kadar dayanır. Bu dönemde bakır üç temel alanda kullanılmıştır: silah, gündelik eşya ve süs eşyası.” (Barışta 1989) Sonraları batıya olan İslam akınları ve doğuya olan Haçlı seferleri ile bakırcılık Avrupa’ya geçmiştir. Doğudaki merkezleri 15. yüzyıla kadar İran, Irak ve Anadolu olmuştur. Bu yüzyıldan sonra Anadolu, diğer merkezleri geride bırakmıştır. Anadolu’da bakır madeni ile yapılan ürünlerin tarihlerinin çok eski olduğu ve Asurlular döneminde Ergani’de bakır yatakları işletildiği belirtilmektedir (Arlı,1984). Ergani ve çevresinde toplanan bakır filizleri eritilip arılandıktan sonra levhalar haline getirilerek ilgili esnafa dağıtılmıştır. Anadolu’da bakırcılığın çok ileri düzeyde olduğu ve o dönemde Tokat’ta üretilen bakır kapların yurt dışına satıldığı belirtilmiştir (Çetin ,1956).

Türkler her tür malzemeyi büyük bir beceri ile işlerken duygu, düşünce ve zevklerini eserlerine yansıtmışlardır. Bakır işlemeciliği de estetik ve motif zenginliğiyle Türklerin maden işleme sanatında önemli bir yer almıştır. Özellikle Osmanlı döneminde Anadolu’dan sonra Balkanlardaki bakır yataklarının yoğun olarak işletilmesi, bakırcılığı doruk noktaya getirmiştir (Akpınarlı,2004).

Anadolu’da bulunan zengin bakır yataklarından dolayı Osmanlı İmparatorluğu döneminde maden sanatı çok kullanılmıştır. Ergani - Maden, Kastamonu - Küre ve Karadeniz’de Osmanlılardan önce de işletilen bakır ocakları, bu dönemde de aynı hızla çalıştırılmıştır. Buna bağlı olarak da madenciler, esnaf teşkilatı içinde geniş bir yer edinmişlerdir. Bakır; kalaylandığı zaman gümüşe benzemesi, temizlemedeki kolaylığı ve sağlıklı olması nedeniyle Türk mutfağının vazgeçilmez malzemesi olmuştur (Akpınarlı ve diğerleri,2008).

Bakır ve bakırcılık konularında rastlanan yazılı kaynaklardan, müzelerde sergilenen ya da eski evlerde bulunan değerli bakır eşyalardan, bu metalin ve bakırcılık sanatının geçmiş yıllarda günlük yaşamda, özellikle çiftçilerin ve köylülerin yaşamında, önemli bir yeri olduğu anlaşılmaktadır. Kent yaşamında eski önemini ve kullanım işlevini yitirerek süs ve hatıra eşyası haline gelmişse de köylünün, çiftçinin yaşantısındaki yerini ve kullanım işlevini az da olsa sürdürmektedir.

Bakır eşyaların günlük yaşamda değişik amaçlarla kullanımlarına ek olarak hediyelik ve turistik eşya olarak da geniş bir satış ve kullanım alanına sahip olduğu bilinmektedir. Diğer hediyelik ve turistik eşyaya oranla daha ucuz olması, kolay taşınır olması, gelen turistin ülkesinde bakır bulunmaması, bakırın her yönü ile ülkemizin özelliklerini taşıması ve değişik amaçlarla kullanılabilir olması onun dış satım olanaklarını arttırmaktadır.

Bakır sanatının; fazla emek ve zaman istemesi, verilen emek ve zamanın karşılığında üretim miktarının az olması, aynı gereksinime cevap verecek endüstri ürünlerinin bol ve ucuz olması karşısında satışının güçleşmesi, bu sanatı yürütme geleneğinin yerini başka işlerde çalışmaya bırakması gibi nedenlerle gerilediği söylenebilir (Kaya ,1981).

Bütün bunlara karşın dövme bakırcılık, yurdumuzun İstanbul, Bursa, Afyon, Kastamonu, Çankırı, Çorum, Tokat, Giresun, Trabzon, Erzurum, Erzincan, Gaziantep, Kayseri, Kahramanmaraş, Muğla, Denizli, Ankara, Elazığ ve Şanlıurfa başta olmak üzere birçok yöresinde az da olsa el sanatı olarak varlığını sürdürmektedir ve bakırcılık ürünleri iç ve dış piyasada satılmaktadır.

Anadolu sanatında önemli bir yeri olan bakırın, günlük yaşamda kullanım alanının yoğun olmasının en önemli nedeni, diğer metallerle alaşımlar yapma özelliğidir. “Çinko ile karıştırılarak pirinç, bronz ya da kalay ile tunç alaşımları elde edilmektedir.” (Kayabaşı,1997,225) Bakır saf olarak ya da alaşımlar halinde bugün özellikle elektroteknik, elektronik, uçak, motor, gemi, haberleşme, elektrik üretim ve dağıtım, ev araçları, savaş, kimya, ölçü aletleri, inşaat vb. çeşitli dallarda ve üretim endüstrisi kollarında yaygın olarak kullanılmaktadır (Arlı,1984).

Maden sanatında kullanılan başlıca madenler altın, gümüş, bakır, tunç ve pirinçtir. Bu madenlerden tunçta, döküm tekniği; bakır ve pirinçte dövme tekniği çoğunlukla kullanılmaktadır. Dövme ve döküm tekniği maden sanatında ana yapım teknikleri olmakla birlikte kabartma, çalma, kazıma, oyma, kakma, savatlama, altın yaldız kaplama, mine, zincir işi ve telkari gibi zengin çeşitler ve farklı uygulama biçimleri de mevcuttur (Barışta 1989; Erginsoy 1993).

Bakırcılığın geçmişten günümüze eşsiz güzellikteki eserlerinin üretildiği merkezlerden biri Şanlıurfa’dır. Birçok medeniyetin yaşadığı Şanlıurfa ili sınırları, bakırcılığın en önemli kültürel örneklerini barındırmaktadır. Has-

sek Höyük, Kurban Höyük, Lidar Höyük gibi höyüklerde yapılan arkeolojik kazılarda Kalkolitik Çağ'a ait bakır kaplara, ok ve mızrak uçları ile iğnelere bol sayıda rastlanılmıştır. 1950'lerde Harran'da yapılan Türk - İngiliz ortak kazılarında, iç kale içerisinde bulunan ve 11. yy sonu - 12. yy başı Eyyûbiler dönemine tarihlenen yüz doksan dokuz parça nadide madeni eser, bakırcılık sanatının bu bölgede ileri bir düzeyde olduğunu vurgulamaktadır. Ankara Etnografya Müzesi'nde ve Şanlıurfa Müzesi'nde bulunan bu eserler içerisinde işlemeli havanlar, siniler, kazanlar ve çeşitli kaplar bulunmaktadır.

Şanlıurfa'da bakırcılık sanatı, Kazancı Pazarı ve Hüseyiniye Çarşılarındaki dükkânlarda çok sayıda usta tarafından sürdürülmüştür. Ustalar ile yapmış olduğumuz görüşmelerde, 1960'larda alüminyum, plastik ve çelikten imal edilmiş fabrikasyon türü mutfak gereçlerinin piyasaya hakim olması ile bakır eşyalara olan ilginin azaldığı öğrenilmiştir. Böylece bakırın kullanım alanı azalmaya, bakırcılık sanatı da gerilemeye başlamıştır. 1950'li yıllarda yüz iş yerinde üç yüz usta ve kalfa ile sürdürülen bakırcılık sanatı, günümüzde on işyeri ve otuz civarında usta ile sürdürülmeye çalışılmaktadır.

Şanlıurfa bakır işleri "dövme çekiç" tekniğiyle ün salmıştır. Urfalı bakırcı ustalarının bu teknikteki maharetlerinin tartışılmaz olduğu söylenmektedir. Son zamanlarda bazı genç ustalar tarafından "kabartma çekiç" tekniği kullanılarak turistik amaçlı, tarihi yerleri ve özel amblemleri konu alan kabartmalı tepsiler, cezveler vb. ürünler üretilmektedir (Kürkçüoğlu,2002).

Fotoğraf 142. Dövme Çekiç İşi İle Şanlıurfa Manzaraları İşleyen Yeni Nesil Usta

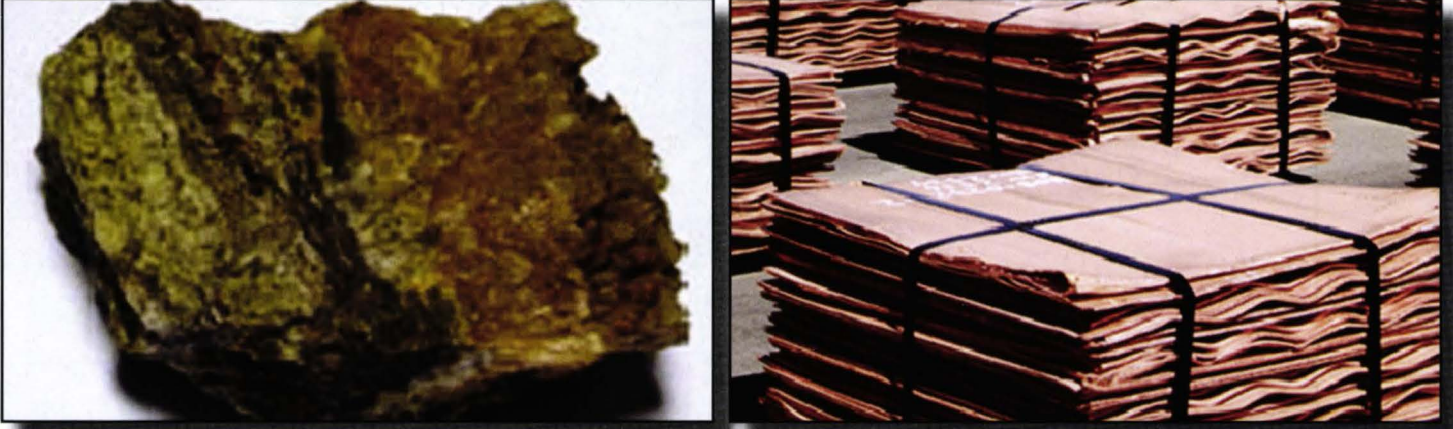
Kullanılan Gereçler

Bakır madeni: Bakır doğada ya serbest element halinde bulunur ya da çeşitli filizlerinden elde edilir. Türkiye'de kuprit Murgul'da; halkosit Ergani'de; halkoprit Küre ve Ergani'de bulunur. İlk bakır filizi MÖ ... Kıbrıs'ta bulunmuştur. Bakırın ilimsel adı olan "cuprum", Kıbrıs'ın (Cyprium) adından alınmıştır.

Kızıl-esmer bir element olan bakır madeni, eritme yoluyla sıvı haline dönüştürülür ve arılaştırılarak kalıplara dökülür. Bakır, 1100 °C dolaylarında eriyen bir madendir; çeşitli maden filizlerini fırınlarda yakarak oldukça karmaşık yöntemlerle elde edilir. Bu işlem sonucu atmosferi kirleten, zararlı, kükürtlü gazlar çevreye yayılır. Temel filizler pek yaygın olmadığından, bakır pahalı bir madendir. Havayla temas edince bakır, "bakır pası veya yeşili" adı verilen yeşilimsi bir renk alır. Bakır eşyayı, parlaklığını korumak için sık sık ovalamak ve parlatmak gerekir. Gemilerde yapıldığı gibi, oksitlenmeyi önleyecek bir tabaka özel cila da sürmek mümkündür.

Başka madenlerle karıştırılınca bakır, alaşımlar meydana getirir; bunların en önemlileri pirinç ve bronzdur. Pirinç veya "sarı", geniş oranda çinko kapsar. Bronz, bazen çinko da karıştırılan bir bakır ve kalay alaşımıdır; bu

alaşım, tarih öncesinden beri (Bronz Çağı) kullanılmaktadır. Çeşitli nitelikleri sayesinde (eritme ve kalıplama kolaylığı, ses geçirmesi, sertliği, cilalanabilmesi ve altın rengini andıran rengi) heykel ve çanların dökümünde, süs eşyası (mücevher, şamdan, saat sarkacı vb.) ve çeşitli eşya (yaylar, boru ekleme bilezikleri, vb.) yapımında geniş ölçüde yararlanılmaktadır (<http://www.genbilim.com/content/view/4813/75>).

Şekil 143. Bakır Cevheri ve Levha Bakır

Külçe halindeki hammadde bakır, hattanesinde ocaklarda eritilir ve kalıplara dökülür. Kalıplara dökülen bakır, üretilecek ürünün özelliğine göre silindirden (vals tezgahlarından) geçirilir; bakırın kalınlığı ayarlanır. Silindirden geçerken sertleşen bakır, tekrar fırınlarda tavlânır. Bu işlem, bakır istenilen ölçüye gelinceye kadar tekrar yapılır. Levha haline gelen bakır, daire makaslarında istenilen ebatlarda kesilir.

Şekil 144. Şanlıurfa'da Bakır Ustası

Kalay: Gümüşümsü gri bir renge sahip olan, havada kolaylıkla okside olmayan, korozyona karşı dirençli önemli bir elementtir. Bu özelliğinden ötürü diğer metallerin (korozyondan korumak amacıyla) kaplanmasında kullanılır. Kalay dövülebilir ve sünek bir metaldir. Kolayca tel ve levha haline getirilebilir. Kuvvetli asitlerden, alkalilerden ve asit tuzlarından etkilenir. Yiyeceklerdeki organik asitler kalaya etki etmez.

Kalayın tarihi MÖ 3000 yıllarına dayanır. Mısır'da ve Mezopotamya'da bronz alaşımında kalay kullanılmıştır. Dünyada otuz beş ülkede kalay madenciliği yapılmaktadır. Malezya, Bolivya, Tayland, Endonezya, Nijerya, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Çin'de işletilmesi ekonomik kalay yatakları vardır.

Kullanılan Araçlar

1. Kalem: Bakırcılıkta kullanılan, uç kısımlarında kabartma motifler bulunan ve üzerine çekiçe vurulmak suretiyle bu motifleri bakır eşya üzerine basan veya uç kısımları düz olup kazıma tekniği ile süsleme yapan, uzunlukları 5 - 8 cm arasında değişen çelik çubuklara "kalem" veya "nakış kalemi" denilmektedir. Üzerlerindeki kabartma süslemelere göre adlandırılan bu kalemlerin başlıca çeşitleri şunlardır: düz keski, eğri keski, balık, kuş, çiçek, yarım ay, çirtikli ay, oluklu, kuş gözü, selvili, dal ve kırma.

2. Örsler: Bakır işlemeciliğinde, şekillendirmede kullanılan çok çeşitli örsler bulunmaktadır. Bu örsler genellikle teşt ve leğenlerin kenar ve diplerinin çekiçlenmesinde ve toplanmasında kullanılan kenar örsleridir. Ahşaptan yapılmış "nay eşeği" denilen araçların üst kısmındaki deliğe "nay" denilen demir çubuklar geçirilerek üzerinde dövme işlemi yapılır. Düz nay kazan ve leğenlerin yan kısımlarının dövülmesinde kullanılır.

Şekil 145. Bakırcılıkta Kullanılan Kalemler

Fotoğraf 146. Bakır Ustası

Nayların; küçük (1 m), orta (1.5 m), büyük (2 m) diye isimlendirilen çeşitleri bulunmaktadır. Nayların; küçük (1 m), orta (1.5 m), büyük (2 m) diye isimlendirilen çeşitleri bulunmaktadır. Sürahi, çaydanlık karnı gibi işlerin yapılmasında baş kısmı yuvarlak olan “Acem nayı” kullanılmaktadır. Ayrıca Acem nayına benzeyen, baş kısmı top ve 50 cm yükseklikte olan “mingil” denilen araç yere çakılarak kullanılır. Tepsi, sahan ve sini ağzlarının çirtiklenmesinde kullanılan örse “çirtik örsü” denilir. Leğenlerin kenarına kuşak yapımında ve sini kenarı vurmada kullanılan örse, “kuşak örsü” veya “kümmük” adı verilir. Huni biçiminde bir demir olup yere gömülmeyen ibrik lüllükleri yapımında kullanılan örse “lüllük örsü” denilir. Üzerinde çeşitli çaplarda delikler bulunan ve kazan kulplarının mihini çakınada kullanılan örs ise “mih kalıbı örsü”dür. Teş geyini çekiçlemede, at sıtılının ağız yerini çıkarmada “tas mih örsü” kullanılır. Üzerinde sini işlemeye, teş, leğen telleri sarılan örse “sindan” denilmektedir.

3. Kıskaç: Ateş üzerinde bakır tavlama, kapları kalaylamada kullanılan kerpetene benzer bir alettir.

4. Gaziç: Üzerindeki hareketli demir parçası ile çizgiler arasındaki mesafeyi ayarlayarak kapların ağzlarına kenar çizgisi çizmek için kullanılan araçtır.

5. Yege (Ege): Bakır üzerindeki çapakları düzlemeye yarayan araçtır.

6. Demir Pergel: Kapların tabanına daire motifleri çizmeye yarar.

7. Endirek: Bakır kapların ateşte tavlama sırasında kullanılan ucu eğri şıştır. Bu alet kalaycılar tarafından da kullanılmaktadır.

8. Çekiçler: Bakırcılıkta sekiz çeşit çekiç kullanılmaktadır: düz çekiçleme ve şekil veriminde “miyene”, teş ve sini kenar çırpımlarında “neri”, yüksek kenarlı teşlerin yapımında “uzun neri” (25 cm), çıtma çıkarmada “orta neri”, ince ağızlı ve kümmük vurmada “ince neri”; ağız kısmı yuvarlak olup köfte leğeninin taban yüzeyini pürüzlemede “katar çekici”, bakır kapların ağız kenarlarına sarılan teli sıkıştırmada “tel sarma çekici” ve iki ağızlı (biri kare “miyene”, diğeri dikdörtgen “ince neri”) tel doğrultmada “ablasım”.

9. Tokmak: Ahşap yapılmış ve toplama ve düzeltme işlemlerinde kullanılmaktadır.

Kullanılan Teknikler

1. Dövme Tekniği: Bakır külçenin çekiçlenerek levha haline getirilmesi ve bu levhalardan da yine çekiçle istenilen şekillerde kapların yapılmasıdır. Bu teknik, çukurlama ve toplama olmak üzere iki şekilde uygulanır. Bu teknikte perçin, lehim ve kaynak ile parçalar birleştirilir.

2. Döküm Tekniği: Önceden hazırlanan kalıplara sıvılaştırılmış maden dökülmesi sonucu, istenilen şekilde ürünün oluşturulduğu işlemdir.

3. Sıvama (Tornada Çekme) Tekniği: Tornaya bağlanmış bir kalıba demir çubuklar yardımıyla bakırın sıvanması yani bakır levhanın kalıbın şeklini almasının sağlanması tekniğidir.

4. Preste Basma Tekniği: Pres makinelerine yapılmak istenilen kabın, bağlanan çelik kalıbına büyük güçle bakır levha vurulması ile oluşturulan işlemdir.

Şekil 147. Şanlıurfa'da Bir Bakır Atölyesi

Bu yapım tekniklerinin yanında bakır işlemeciliğinde kullanılan süsleme teknikleri vardır. Bunlar kazıma, kabartma, zım-ba, ajur, savat ve kakma teknikleridir (Kaya-oğlu, 1985; 186).

Bakır ustaları, 0.70 mm ile 1.5 mm arası kalınlıklardaki düz ya da disk (yuvarlak) pirinç veya bakır levhaları işleyerek çeşitli formlarda şekillendirir. Bakır madeni ile yapılacak ürünlerde temel işlemler bulunmaktadır. Üretilen üründe bu işlemler uygulanır; ancak ürünün özelliğine göre farklı işlemler ve teknikler de kullanılmaktadır. Bakır, üzerinde yapılan her işlemde sertleşir. Bundan dolayı her işlem sonunda tavinin alınması gerekir. Yapılan ürün kalıptan çıkınca polisaj makinelerinde parlatılır. Lehim ve kaynak işlemleri yapıldıktan sonra

ra bakır, tekrar polisaja girmektedir. Üzerlerindeki yağın temizlenmesi için 900'lük sıcak deterjanlı suda yıkanır. Daha sonra vernik işlemi yapılır.

Bir bakır işlemecisi, binlerce desen çıkartabilir ve her işleme ustasının kendisine özgü bir tarzı vardır. Bakır ustası, ürünün işleme tarzını kafasında tasarlar; çeşitli kalem veya çekiciler ile desenleri uygular. Özellikle günümüzdeki ustalar, bakırın üzerine desenin şablonunu çıkarır, bu şablonu bakıra uygular ve işlemeye devam eder.

Şanlıurfa'da bakır eşyanın çeşit zenginliğinden ve kullanım yaygınlığından dolayı çok farklı ürünler üretilmiştir ve halen üretilmektedir. Günümüzde bazı büyük boy ürünlerin evlerde kullanımı azalsa da istek üzerine üretimleri yapılmakta veya bunlardan az sayıda üretilmektedir.

Şanlıurfa'nın yemek çeşitlerinin fazla olması, zengin bir yemek kültürüne sahip olmasını sağlamıştır; buna bağlı olarak mutfaklarda kullanılan kapların da çeşitliliği artmıştır. Her yemek türü için ayrı bir kazan, ayrı bir tencere, ayrı bir sahan türü geliştirilmiştir. Tas kebabı yemeği için özel bir tas biçimi, sac kavurma yemeği için özel saclar, pilav çeşitleri için özel lengerler imal edilmiştir. Yörede kış için yiyeceklerin saklanması yani zahire hazırlanması geleneği halen sürdürülmektedir; bulgur kaynatmak için "bulgur kazanı", pekmez ve şire¹ yapmak için "kollu tas" geliştirilmiştir. Süpha yemeği, hacı yemeği ve tirit² gibi üç yüz - beş yüz kişiye verilen ziyafetler için ise çeşitli

Şekil 148. Şanlıurfa Bakırcılar Çarşısındaki Ustamız

¹ Şire: Üzüm suyunun kaynatılması ile yapılan "bastık" -pestil-, çekçek, kesme, sucuk vb. tatlıların genel adı.

² Tirit: Fakirlere verilen bir çeşit yemek.

büyükliklerde “kuşhana”, “köfte leğeni”, “hamur testi” ve çeşitli tavalar, tepsiler, sahanlar vb. mutfak gereçleri geliştirilmiştir. Şanlıurfa’da ayrıca çamaşır yıkamada “ges testi” (çamaşır testi) vb. kullanılmaktadır.

Şekil 149. Şanlıurfa’da Kullanılan Bakır Gereçlerden Bir Örnek

ŞANLIURFA’DA KULLANILAN BAKIR KAP ÇEŞİTLERİ:

1. Leğenler – Teştlar

El Leğeni: Berberler tarafından, tıraş olan kişinin yüzünün yıkanmasında kullanılır. Kenarının bir kısmı insan boğazına geçebilecek şekilde yarım yuvarlak oyulmuştur.

Slepçe: Üzerinde el yıkanılan, ortası çukur, kenarları yassı ve geniş leğendir. El leğeniye benzer; ondan farklı olarak boğaz geçecek oyuk yeri yoktur ve kapaklıdır. Kapağının üzeri delikli olup buraya sabun konulur.

Hamur Leğeni (Arap Leğeni, Hamam Leğeni): Alt kısmı geniş olup yukarıya doğru daralan, çapı 35 - 40 cm arasında değişen bu leğen, kulpsuz bir kazan türüdür. Kadınlar tarafından hamama götürülerek içerisine su doldurularak kullanılır. Yemek kazanlarından farkı, ağız kısmının tırnaksız olmasıdır.

Köfte Leğeni: Çapı 40 - 45 cm arasında değişir. Kenar yüksekliği 10 - 15 cm arasındadır. Çiğköfte yoğurmada kullanılan bu leğenin taban yüzeyi, bulgurun çabuk ezilmesi ve kaymasının önlenmesi için “katar çekici” ile dövülmüştür.

Aş Leğeni (Çorba Leğeni): Çapı 20 - 30 cm, kenar yüksekliği 6 - 8 cm arasında değişen leğendir.

Test: Çapı 60 cm’den büyük olan leğenlere denilmektedir. Çamaşır yıkamada, hamur yoğurmada vb. işlerde kullanılır.

2. Çeşitli Özellikteki Kazanlar

Aş Kazanı (Kelle Kazanı): Hamam leğeni büyüklüğündedir ve çapı 35 - 40 cm’dir. Kapaklı olup ağız kısmı tırnaklıdır. Kelle ve sulu yemek pişirilmesinde kullanılır.

Bulgur ve Şire Kazanı: Taban çapı 60 ila 100 cm arasında değişen, çift kulplu büyükçe bir kazandır. Zahirde yapımında bulgur kaynatmak ve şire bulamacı pişirmek için kullanılmaktadır.

Arap Kazanı: Çapı 30 ila 45 cm arasında değişen ve birkaç kulpu bulunan bir kazan türüdür. Üzeri “çekici nakışı” ile süslenmiştir.

Ges Kazanı (Kaynar Kazanı): Şanlıurfa’da, yöresel olarak giysiye “ges” ismi verildiğinden çamaşır yıkamaya da “ges yıkama” denilmektedir. Çift kulpludur. Tabanı 50 - 60 cm olup ağız kısmına doğru daralmaktadır. Çamaşır suyunun ısıtılması ve çamaşırların kaynatılması için kullanılır.

3. Tencereler

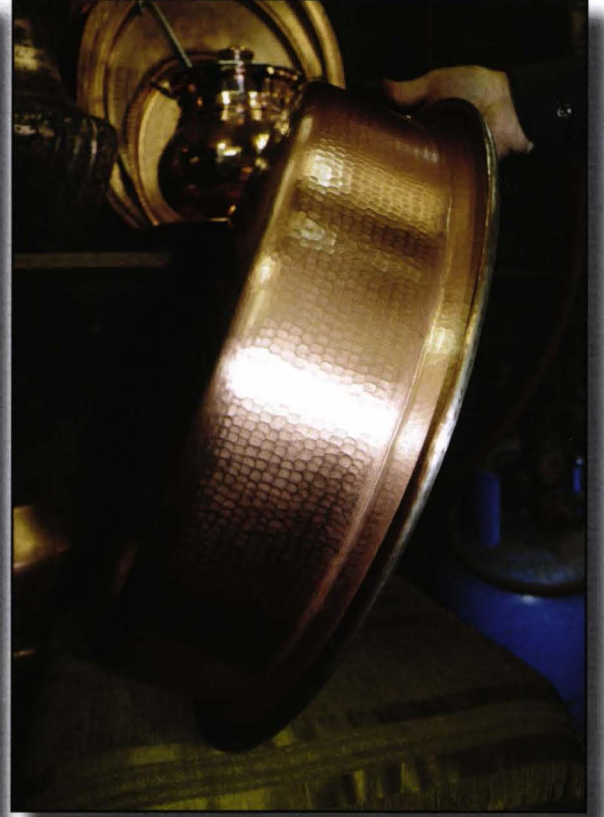
Şanlıurfa’da tencereye “kuşhana” ismi verilmektedir. Kuşhanalar tek parça olarak üretilmiştir ve kapakları bulunmaktadır. Özellikle kırsal alanda yaygın olarak kullanılan kuşhanalar, üç çeşittir:

Yuvarlak Kuşhana: Taban kısmı yuvarlaktır.

Karpuz Kuşhana: Taban kısmı düz olup yanları yukarıya doğru iki kademedede genişlemektedir.

Şekil 150. Şanlıurfa’da Köfte Leğeni Yapımı

Şekil 151. İç Kısım Kalaylanmış Köfte Leğeni

Şekil 152. Çeşitli Aş Kazanları

Sac Kavurma Tavası: Çukur biçimde, kenarsız ve iki kulplu bir tavadır. Çapı 40 ila 45 cm arasında değişir. Kuzu etinin kavrulmasıyla yapılan ve halk arasında "sac kavurması" denilen yemeğin yapımında kullanılır.

Yağ Tavası: Çapı 20 - 25 cm arasında değişen tek kulplu kapaksız bir tavadır. Yağ dağlamaya (eritmeye) yarar.

Zingil Tavası: 25 - 30 cm çapında, tabanında zingil tatlısı hamurunu dökmeye yarayan yuvarlak çukurlar bulunan, tek ya da çift kulplu bir tavadır.

Dik Kuşhana: Taban kısmı düz, yan tarafları dik şeklindedir.

4. Tavalar

Yayvan derinliği az olan, dizilerek yapılan yemekler için veya yemeklere yağ hazırlamak, et vb. kavurmak için kullanılan gereçlerdir.

Aş Tavası: 35 - 45 cm çapında, derinliği az olan bu tava, kapaklı ve iki kulpludur. Çoğunlukla dizilerek pişirilen yemeklerde kullanılır. Kazan kebabı, karnıyarık ve bütün patlıcan gibi yemekler bu tavada pişirilir.

Şekil 153. Kuşhana ve Kapağı

5. Siniler - Tepsiler

Yemeklerin hazırlanmasında ve yemek, çay, kahve, şıra ikram etmede kullanılan, çok farklı formlarda ve süslemelerde yapılmış çeşitleri bulunan gereçlerdir. Bunlar:

Yemek Sinisi: Çapı 60 - 90 cm arasındadır. Aile fertlerinin yemek masası yerine kullandıkları sofralardır.

Divan Sinisi: Çapı 110 cm olup misafir sofrası olarak kullanılır.

Bekmez Sinisi: Çapı 100 ila 110 cm arasında değişir. Yüksek, dik kenarlı ve dört kulplu bir sinidir. “Gün pekmezi” yapımında, kaynamış üzüm suyunun güneşe bırakılmasında kullanılır.

Kaburgalı Sini: Değişik boyları vardır. Kenar kısmı “kaburgalı” tabir edilen dövme çekiç süslemelidir.

Mangal Sinisi: Çapı 60 - 70 cm arasında değişir. Kül ve ateşin halıya düşmesini engellemek amacıyla mangalın alt kısmına yerleştirilir.

Kadayıf Sinisi: Kadayıf pişirmede kullanılan özel bir sinidir.

Kadayıf Teli Sinisi: 110 cm çapındadır. Kadayıfın telinin kavrulmasında kullanılır.

Sac Kavurma Sinisi: 100 - 110 cm çapındadır. Sac kavurma tavaasında kavrulan et, bu sinide misafirlere servis yapılır.

Çay - Kahve Tepsisi: Çapları 25 - 45 cm arasında değişen bu tepsiler, elips veya yuvarlak biçimde olur. İç kısımları dövme, oyma ve kabartma tekniği ile nakışlı olanları vardır.

Şıllık Tepsisi: Şanlıurfa’ya özgü bir tatlı çeşidi olan “şıllık”ın yapımında kullanılır.

Şekil 154. Çeşitli Özellikte Tepsiler

Sinilerin taban yüzeyleri beş veya altı kollu yıldız, kartal, kuş, balık gibi figürler ile selvi ve çiçek gibi bitki motiflerinin yer aldığı dövme ve oyma tekniğinde zengin süslemelerle donatılmıştır.

Tepsilerde, son yıllarda kullanılmaya başlanan kabartma tekniğindeki süslemelerde isim, amblem, hat örnekleri ile Şanlıurfa’nın turistik yerlerinin görünüşleri gibi motifler kullanılmaktadır.

6. Taslar

Hamam Tası: 20 cm çapında, 4 cm kenar yüksekliğindedir. Taban yüzeyinin orta kısmı, yarım küre şeklinde tümsektir. Bu tümseğin üzerindeki bir mile, gövdesi hareket edebilen parçalardan meydana gelmiş balık motifi yerleştirilmiştir. Su ile doldurulmuş tas içerisinde hareket eden bu balık, suda yüzer gibi tasa ayrı bir güzellik vermektedir.

Su Tası: 10 - 15 cm ağız çapında olup su içmede kullanılır.

Üsküre: Su tasının büyüğü olup ayran için kullanılır.

Şorba (Çorba) Tası: Üsküre büyüklüğünde olup kapaklıdır.

Gümüş Örneği Tas: Tabandan yukarıya doğru genişleyen, yanları kabartma ve çakma tekniğinde bitkisel süslemeli, ayaklı bir tas türüdür. Kalaylandığında gümüş görünümü verdiğinden “gümüş örneği” adıyla anılmaktadır.

Tas Kebabı Tası: Tas kebabı için kullanılır.

Kollu Tas: Pekmez, bulgur vb. gıdaların kaynatma işleminde kullanılır.

7. Gümgüm ve Cezveler

Pirinç levhalardan yapılan gümgümler, acı kahvenin kaynatılmasında; cezveler ise servis yapılmasında kullanılırlar. Üzerleri oyma ve kabartma tekniğinde motiflerle süslenmiştir.

8. Lengerler

Kebap ve pilav çeşitlerinin konulmasına yarayan, fazla yüksek olmayan, tabandan yanlara doğru genişleyen kaplara “lenger” denilmektedir.

Ayaklı Lenger: Taban kısmını çevreleyen 4 - 5 cm yüksekliğinde ayağı vardır. Ağız çapı 30 - 45 cm arasında değişen ayaklı lengerlerin yüzeyleri, “çakma” tekniğinde çeşitli motiflerle süslenmiştir.

Düz Lenger: 30 - 35 cm ağız çapındadır. İç kısmı “çakma” süslemelidir.

Kaburgalı Lenger: Kenar kısmı tabandan yukarıya doğru “kaburga” tabir edilen dövme tekniğinde süslemelidir.

Kuzu Lengeri: İç pilav, kaburgalı pilav gibi yemeklerin konulmasına yarar. Ağız çapları 90 - 100 cm arasında değişen bu lengerlerin iç yüzeyleri, “çakma” ve “oyma” (kazıma) tekniğinde motiflerle süslüdür. Ayaklı ve ayak-sız çeşitleri vardır.

Cefni: Kuzu lengerinin büyüğüdür. Çapı 160 cm’ye kadar olur. Ayaksız olan cefninin, oval ve yuvarlak tipleri vardır.

Süzek (Süçgeç): Sebze, meyve ve tahıl gibi gıdaların yıkandıktan sonra süzülmesinde kullanılır.

9. Sahanlar

Kapaklı Kayık Sahan: Elips biçiminde olup kapaklıdır.

Çukur Sahan: Yüksek kenarlı olduğundan bu isimle anılmaktadır.

Kapaklı Sahan: Normal büyüklükte, yuvarlak biçimli ve kapaklıdır.

Şekil 155. Sahan

Çırtıklı Sahan: Normal büyüklükte olup kenar kısmı “çırtık” tabir edilen dövme süslemelidir.

Kaburgalı Sahan: Yan kenarları dövme çekiç ile “kaburga” tabir edilen süslemelidir.

Sütlaç Sahanı: Küçük boyutta, çukur bir sahandır.

Kaymak Sahanı: Küçük ve basık biçimdedir.

10. İbrikler - Sülehyeler (Sürahiler)

Abdest İbriği: Abdest almada kullanılır.

Sulaklık İbriği: Çiçek sulamada kullanılır.

Şekerli Kahve İbriği (Cezve): Şekerli kahve (Türk Kahvesi) pişirmede kullanılır.

Su ve Ayran Sülehyesi: Kapaklı olur.

11. Sıtılar

At Sıtlı: 30 cm ağız çapında, 40 cm yüksekliğinde ve kulplu bir sıtıdır. Su konulmaya yarar.

Beri Sıtlı: 25 cm ağız çapında, 30 cm yüksekliğindedir. At sıtlı gibi tek kulpu vardır. Süt sağımında kullanılır.

Yoğurt Sıtlı: 15 cm ağız çapında, 20 - 25 cm yüksekliğinde ve tek kulplu bir sıtıdır.

Çocuk Hamam Sıtlı: 6 - 7 cm ağız çapında, 10 cm yüksekliğinde minyatür bir sıtıdır.

Şanlıurfa Bakırcılık Sanatında Kullanılan Terimler

Çirtik: Sahanların, tasların ve bazı tepsilerin kenarlarına yapılan tırnaklı süsleme.

Çırtma Çıkarmak: Sini kenarının toplanması.

Ağız Bağlama: Tel sarmak amacıyla leğenin ağzına yuva açılarak şekil verilmesi.

Gaziçlemek: “Gaziç” denilen araç ile kaplara ağız ve kenar çizgisi çizmek.

Gey: Leğen ve kazanların taban yüzeyinin kenarla birleştiği nokta. Leğen ve kazanların taban yüzeylerinin kenarla birleştiği kısmının yapılmasına “gey vurma” denilir.

Toplama: Teşt ve leğenlerin kenarlarının ahşap tokmakla düzeltilmesi.

Kaynak: Bakır levhanın bir tarafına açılan dişler vasıtasıyla diğer bir levha ile birleştirilmesi. Çekiçle dövülerek birleştirilen bu kısım daha sonra kaynak yapılıır.

Ham Almak: Kaynağın dövülerek düzlenmesi.

Kümmük Vurma (Kabara): Teştin ağız kısmının ince neri ile vurulması.

Lüllük: İbrik ve cezvelerde suyun aktığı ince, uzun ağız.

Melemet: Eski ve kırık kapların onarılması.

Yan Vurma: Leğen ve teşt yanlarının çekiçlenmesi.

Eski Bakırcı Ustaları

Kör Müslüm, Ebu Davud, Kazancı Müsbeh, Kazancı Ömer, İbrahim Kalaycı, Ahmet Bakırcı, Nuri Örs, Yasin Örs, Hasan Diyar, Hakkı Tamkoç, Salih Aktaş, Şükrü Atlıoğlu, Arap Maksut, Mehdi Kazancı, Hadi Kazancı, Aziz Uçar, Halil Uçar, Kadir Uçar, Mehmet Uçar, Abdullah Bakır, Hacı Osman Bakır, Mustafa Kalaycı, Yusuf Kalaycı, Ramazan Toprak, Nabi Toksöz, Yahya Çavuş, Ahmet Halfe, Mehmet Çirkin, Aziz Demiröz, Şefik Döğücü, Halil Bal, Hacı Ahmet Canbaz, Mahmut Nehir, Mehmet Külekçi ve Mahmut Güzel.

İsimlerden de anlaşıldığı gibi, ustaların büyük bir kısmı bakırcılık sanatı ile ilgili “Kazancı”, Kalaycı”, “Bakır”, “Bakırcı”, “Örs”, “Demiröz” ve “Döğücü” soyadlarını almıştır. Genç kuşak bakırcı ustalarının tamamı, eski ustaların çocukları ya da torunlarından oluşmaktadır.

Mehmet Demiröz, Ömer Bakır, Halil Toprak, Mehmet Çirkin, Adil Külekçi, Hüseyin Çirkin, Halil Nehir, Mustafa Bakır, Durak Toprak ve Mahmut Çirkin genç kuşak bakırcı ustalarıdır (Kürkçüoğlu,2002).

YÖREDE BAKIRCILIKLA İLE DEĞERLENDİRMELER

Şanlıurfa’da yapılan bakır ürünlerden farklı form, kullanım alanı ve materyal kriterlerine dayalı belirtilen örneklerin özellikleri; gereç, renk, teknik, motif, ürün çeşidi ve boyutları değerlendirilerek bu bölümde çizelgeler halinde sunulmuş ve yorumlanmıştır.

Şanlıurfa bakır işçiliğinde kullanılan gereçlerle ilgili elde edinilen verilerin sonuçları değerlendirilerek Tablo 43’te verilmiştir:

Tablo 43. Gereç Özellikleri Dağılımı

İlçeler	Bakır	Kalay	Pirinç
	n	n	n
Akçakale			
Birecik	3	3	
Bozova			
Ceylanpınar			
Halfeti	1	1	
Harran			
Hilvan			
Merkez	25	18	2
Siverek			
Suruç			
Viranşehir			
Toplam n	29	22	2
%	93.5	71.0	6.5

N=31

Tablo 43 incelendiğinde, Şanlıurfa il, ilçe ve köylerinde bakırdan yapılan ürünlerin % 93.5'inin hammaddesi- nin bakır olduğu, % 6.5'inin hammaddesinin pirinç olduğu tespit edilmiştir. Bakır ürünlerin mutfak gereci olarak kullanılması için özellikle besin maddesinin konulduğu bölümlerde kalay ile kalaylama işlemi uygulandığından, incelemeye alınan ürün örneklerinden %71'inin kalay işlemi görmüş olduğu tespit edilmiştir. Buna göre Şanlıurfa yöresinde gereç olarak bakır kullanıldığı ve kalay işleminin yoğun olarak yapıldığını söyleyebilmektedir.

Bakır işçiliğinde kullanılan renklerle ilgili veriler değerlendirildiğinde %100 doğal renklerin kullanıldığı her- hangi bir boyama işlemi yapılmadığı görülmektedir. Buna göre bakır ürünlerde renk, doğal bakır yani kırmızı; pirinç ürünlerde sarı; kalaylanmış olanlarda ise kalayın doğal rengi olan gümüş rengidir.

Şanlıurfa bakır işlemeciliğinde teknik özelliklerle ilgili veriler değerlendirildiğinde %100 dövme tekniği kul- lanıldığı; sap, kulp vb. eklenen kısımlarda ise döküm tekniği uygulandığı tespit edilmiştir.

Bakırcılıkta üretilen ürünlerin çeşitli kısımlarında kullanılan motifler ve özellikleri ilgili veriler değeri- lerek Tablo 44'te verilmiştir:

Tablo 44. Bakırcılıkta Kullanılan Motif Özellikleri

İlçeler	Çiçek	Kertik	Hayat ağacı	Dal	Balık	Kuş	Ay	Yıldız	Saksı	Yaprak	Anı	Kayık	Rozet	El
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
Akçakale														
Birecik	3						2	2	2	2				
Bozova														
Ceylanpınar														
Halfeti														
Harran														
Hilvan														
Merkez	9	1	3	5	3	1			3	6	1	1	1	1
Siverek														
Suruç														
Viranşehir														
Toplam n	12	1	3	5	3	1	2	2	5	8	1	1	1	1
%	38.7	3.2	9.7	16.2	9.7	3.2	6.5	6.5	16.2	25.8	3.2	3.2	3.2	3.2

N=31

Tablo 44 incelendiğinde, bakır ürünler üzerinde % 38.7 ile en çok çiçek kullanıldığı görülmektedir. Bunu sırasıyla % 25.8 yaprak, %16.2 saksı ve dal, % 9.7 hayat ağacı ve balık, % 6.5 ay ve yıldız, % 3.2 kertik, kuş, arı, kayık, rozet ve el motifi izlemektedir. Buna göre Şanlıurfa yöresi bakır işlemeciliğinde bitkisel bezemelerin yoğun olarak kullanıldığı söylenilebilir.

Şanlıurfa bakır işlemeciliğindeki ürün özellikleri ile ilgili veriler değerlendirilerek sonuçları Tablo 45'te sunulmuştur:

Tablo 45. Ürün Özellikleri

İlçeler	Kuşhana		Tepsi		Güğümler		İbrik		Sini		Kazan		Kavurma Lengeri		Ayaklı Kapaklı Sahan		Kayık Sahan		Aş Kazanı		Lenger		Çiğ Köfte Leğeni		Teş		Çorba Tası		Şamdan		Kayık Tabak	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Akçakale																																
Birecik									3																							
Bozova																																
Ceylanpınar																																
Halfeti											1																					
Harran																																
Hilvan																																
Merkez	4		5		3		2					3		5		1		2		3		1		1		1		1		1		
Siverek																																
Suruç																																
Viranşehir																																
Toplam	4	12.9	5	16.2	3	9.7	2	6.5	3	9.7	1	3.2	3	9.7	5	16.2	1	3.2	2	6.5	3	9.7	1	3.2	1	3.2	1	3.2	1	3.2	1	3.2

N=31

Tablo 45 incelendiğinde, günümüzde kullanılmaya ve üretilmeye devam eden geleneksel yapıda on altı çeşit bakır ürün tespit edilmiştir (Günümüzde yapılan yeni örnekler dahil edilmemiştir.). Bu ürünler sırasıyla % 16.2 ile çeşitli boyutlarda tepsi ve ayaklı kapaklı servis sahanları, % 12.9 ile çeşitli büyüklüklerde kuşhana (tencere); % 9.7 ile güğümler, lenger, sini, kavurma lenger; % 6.5 ile ibrik ve aş kazanı; % 3.2 ile çiğ köfte leğeni, teş, çorba tası, şamdan, kayık tabak, kazan, kayık sahandır. Buna göre günümüzde kullanılan ve çeyiz olarak satın alınan bakır ürünlerden en çok çeşitli özellikteki sahanlar ve tepsilerdir. Bunlar hediyeelik eşya olarak ta tercih edilmektedir.

Bakır işlemeciliği ürünlerinin boyut özellikleri değerlendirilerek Tablo 46'da sunulmuştur:

Tablo 46. Bakır Ürünlerin Boyut Özellikleri

Ölçü (cm) en / çap Boy	0-10	11-20	21-30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	91-100
	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
0-10			1	1	1	1	3		1	1
11-20	1		4	2						
21-30		2	6	1		1				
31-40		2	2	2						
41-50			1		1					
Toplam	n	1	4	14	6	2	2	3	1	1
	%	3.2	12.9	45.2	19.4	6.5	6.5	9.7	3.2	3.2

N=31

Tablo 46 incelendiğinde, ürünlerin çoğunluğu yuvarlak olduğundan çap veya enleri ile boy veya yükseklik ölçüleri alınmıştır. En veya çap ölçümleri 0 - 100 arasında değerlere, boy veya yükseklik ölçümleri ise 0 - 50 arasında değerlere sahiptir. Boyut özelliği olarak % 45.2 çap veya en 21 - 30 değerleri boy olarak 0 - 50 değerleri arasındaki boy özelliklerini taşımaktadır. Burada bulunan değerlerle çok büyük ölçülerde yapılan kazanlar, siniler yapılmamaktadır ve günümüzde kullanılmamaktadır. Ancak kırsal kesimlerde bulgur kaynatma vb. işlerde aile büyüklerinden kalan bakır kazanlar kullanılmaktadır. Masalarda ve alüminyum, çelik vb. sinilerde yemek tercih edildiğinden büyük siniler de üretilmemektedir ve kullanılmamaktadır.

Bakır ürünlerin sağlamlığı, sağlıklı olması, güzel görünmesi tercih edilen nedenler arasında olmasına rağmen kalaylanmasının zor ve pahalı olması nedeniyle kullanımı azalmaktadır. Kullanımını azaltan en önemli neden ise ürünlerin yapımında alüminyum, çelik, krom vb. metallerin kullanılması ve bu metallerin bakır kadar değerli ve iyi niteliklere sahip olmamasına rağmen ucuz ve kullanımı kolay olması nedeniyle tercih edilmesidir.

Örnek No	: 226
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik, Merkez
Ürün Türü	: Sini
Boyutlar	
Çap	: 92.5 cm (Orta motif çapı: 44cm)
Kullanılan Gereçler	: Bakır, kalay
Uygulanan Teknikler	: Dövme bakır
Yöresel motif isimleri	: Saksı, ay, yıldız, çiçek
İlgili Kaynak	: Fatma Çoboroğlu, Birecik

Örnek No	: 227
İnceleme Tarihi	: 01.07.2010
Yöre adı	: Birecik, Merkez
Ürün Türü	: Sini
Boyutlar	
Çap	: 86.5 cm (Orta motif çapı: 48cm)
Kullanılan Gereçler	: Bakır, kalay
Uygulanan Teknikler	: Dövme Bakır
Yöresel motif isimleri	: Saksı, ay, yıldız, çiçek
İlgili Kaynak	: Fatma Çoboroğlu, Birecik

Örnek No	: 228
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
Yöre adı	: Germiş Köyü
Ürün Türü	: İbrik ve lenger
Boyutlar	
Çap	: İbrik: 12 cm Lenger: 35 cm
Boy	: İbrik: 25 cm Lenger: 12 cm
Kullanılan Gereçler	: Pirinç (sarı bakır)
Uygulanan Teknikler	: Dövme bakır
Yöresel motif isimleri	: Dal, yaprak
İlgili Kaynak	: Acemi Paşa Konağı, Germiş Köyü

Örnek No	: 229
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
Yöre adı	: Germiş Köyü
Ürün Türü	: Gügüm
Boyutlar	
Çap	: 15 cm
Boy	: 30 cm
Ağız uzunluk	: 12 cm
Kullanılan Gereçler	: Bakır
Uygulanan Teknikler	: Dövme bakır
Yöresel motif isimleri	: Kuş, çiçek, dal
İlgili Kaynak	: Acemi Paşa Konağı, Germiş Köyü

Örnek No	: 230
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
Yöre adı	: Germiş Köyü
Ürün Türü	: Kavurma lengeri
Boyutlar	
Çap	: 55 cm
Kullanılan Gereçler	: Bakır, kalay
Uygulanan Teknikler	: Dövme bakır
Yöresel motif isimleri	: -
İlgili Kaynak	: Acemi Paşa Konağı, Germiş Köyü

Örnek No	: 231
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
Yöre adı	: Germiş Köyü
Ürün Türü	: Ayaklı sahan
Boyutlar	
Çap	: 28 cm
Boy	: 24 cm
Kullanılan Gereçler	: Bakır
Uygulanan Teknikler	: Dövme bakır
Yöresel motif isimleri	: -
İlgili Kaynak	: Acemi Paşa Konağı, Germiş Köyü

Örnek No	: 232
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
Yöre adı	: Germiş Köyü
Ürün Türü	: Ayaklı sahan
Boyutlar	
Çap	: 25 cm
Boy	: 22 cm
Kullanılan Gereçler	: Bakır
Uygulanan Teknikler	: Dövme bakır
Yöresel motif isimleri	: Kertik
İlgili Kaynak	: Acemi Paşa Konağı, Germiş Köyü

Örnek No	: 233
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
Yöre adı	: Germiş Köyü
Ürün Türü	: Kayık Sahan
Boyutlar	
En	: 15 cm
Boy	: 35 cm
Kullanılan Gereçler	: Bakır
Uygulanan Teknikler	: Dövme bakır
Yöresel motif isimleri	: -
İlgili Kaynak	: Acemi Paşa Konağı, Germiş Köyü

Örnek No	: 234
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
Yöre adı	: Merkez
Ürün Türü	: Ayaklı sahan
Boyutlar	
Çap	: 23 cm
Yükseklik	: 18 cm
Kullanılan Gereçler	: Bakır, kalay
Uygulanan Teknikler	: Dövme bakır
Yöresel motif isimleri	: Yaprak
İlgili Kaynak	: Şanhurfa, Merkez

Örnek No	: 235
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
Yöre adı	: Merkez
Ürün Türü	: Tepsi
Boyutlar	
Çap	: 35 cm
Yükseklik	: 4cm
Kullanılan Gereçler	: Bakır, kalay
Uygulanan Teknikler	: Dövme bakır
Yöresel motif isimleri	: Çiçek, dal, hayat ağacı
İlgili Kaynak	: Şanlıurfa, Merkez

Örnek No	: 236
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
Yöre adı	: Merkez
Ürün Türü	: Kuşhana
Boyutlar	
Çap	: 26 cm
Yükseklik	: 23 cm
Kullanılan Gereçler	: Bakır, kalay
Uygulanan Teknikler	: Dövme bakır
Yöresel motif isimleri	: -
İlgili Kaynak	: Şanlıurfa, Merkez

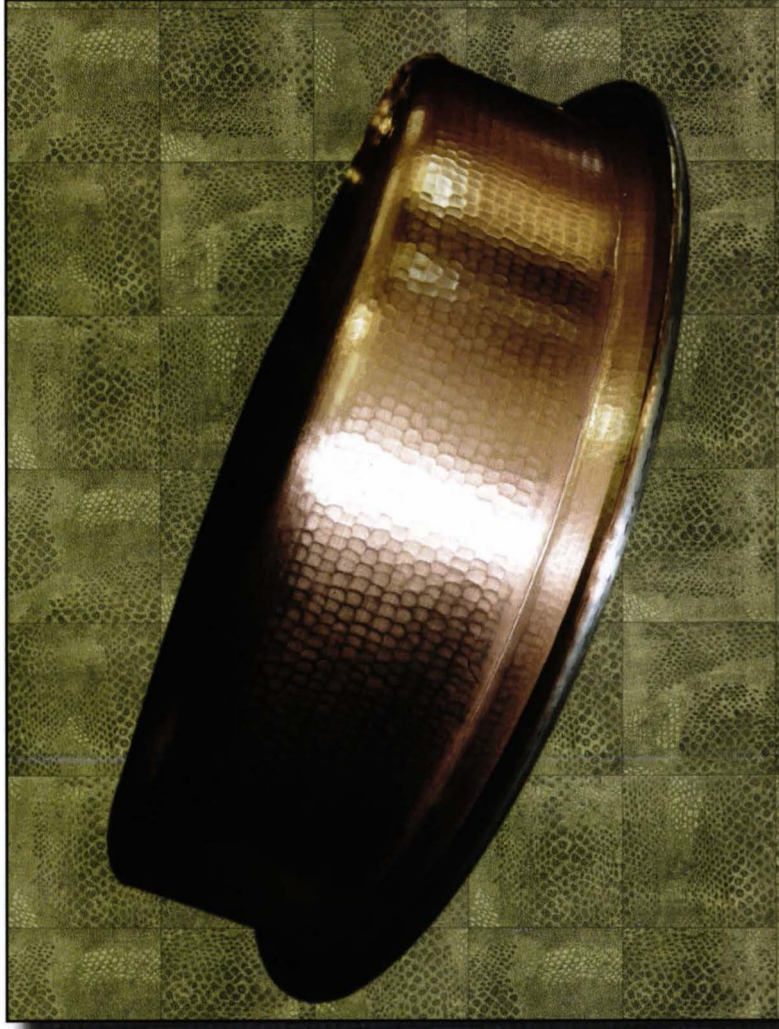
Örnek No	: 237
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
Yöre adı	: Merkez
Ürün Türü	: İbrik
Boyutlar	
En	: 18 cm
Boy	: 38 cm
Kullanılan Gereçler	: Bakır, kalay
Uygulanan Teknikler	: Dövme bakır
Yöresel motif isimleri	: Çiçek, dal
İlgili Kaynak	: Şanlıurfa, Merkez

Örnek No	: 238
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
Yöre adı	: Merkez
Ürün Türü	: Tepsi
Boyutlar	
En	: 28 cm
Boy	: 40cm
Kullanılan Gereçler	: Bakır, kalay
Uygulanan Teknikler	: Dövme bakır
Yöresel motif isimleri	: Çiçek, dal, balık, arı, el
İlgili Kaynak	: Şanlıurfa, Merkez

Örnek No	: 239
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
Yöre adı	: Merkez
Ürün Türü	: Çorba tası ve lengeri
Boyutlar	
En	: 24 cm Lenger: 30 cm
Boy	: 27
Kullanılan Gereçler	: Bakır, kalay
Uygulanan Teknikler	: Dövme bakır
Yöresel motif isimleri	: -
İlgili Kaynak	: Şanlıurfa, Merkez

Örnek No	: 240
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
Yöre adı	: Merkez
Ürün Türü	: Teş
Boyutlar	
Çapı	: 55cm
Yükseklik	: 25cm
Kullanılan Gereçler	: Bakır, kalay
Uygulanan Teknikler	: Dövme bakır
Yöresel motif isimleri	: -
İlgili Kaynak	: Şanlıurfa, Merkez

Örnek No	: 241
İnceleme Tarihi	: 24.11.2010
Yöre adı	: Merkez
Ürün Türü	: Kavurma lengeri
Boyutlar	
Çap	: 45cm
Kullanılan Gereçler	: Bakır, kalay
Uygulanan Teknikler	: Dövme bakır
Yöresel motif isimleri	: -
İlgili Kaynak	: Şanlıurfa, Merkez

KUYUMCULUK

İnsanoğlunun doğumu ile başlayan giyinme ve örtünme ihtiyacı, süslenme ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Bu ihtiyaçlar için yüzyıllar boyunca doğadan temin edilen doğal malzemeler, aynı özellikte veya çeşitli işlemlerden geçirilerek kullanılmıştır. Geçmişten günümüze kadar birçok değişikliğe uğramış olan süslenme unsurları, çeşitli kültürlerin de etkisinde kalarak gelişme göstermiştir.

İnsanların süslenme gereksinimlerinden biri de en ilkel şeklinden en gelişmişine kadar olan takıları takmak, takıştırmak, yakıştırmak ve güzel görünüme takının aracı olmasını sağlamak olmuştur. Bu tutku, farklı kavramların oluşumunu da ortaya çıkarmıştır. Önceleri insanlar, çevrelerinde ne bulmuşlarsa takmışlar (kemikler, ağaçlar, dişler, deniz kabukları vb.) ancak madenleri eritmeyi ve alaşım yaparak işlemeyi öğrendikten sonra madeni süs takılarına yönelmişlerdir (Akpınarlı, Büyükyazıcı, 2007; 63).

Madenler, insanoğlu tarafından günlük kullanım eşyası, aksesuar ve takı olarak her zaman dikkati çeken materyallerdir. Dayanıklılığı, kolay şekil verilebilirliği, verilen şekli koruması, yenilenebilir ve onarılabilir olması insanlığın kullandığı diğer materyallere göre madenlere üstünlük kazandırmıştır (Arlı 1989, 1).

Eski çağlarda madenin şekillendirilmesinde iki yol tercih edilmiştir. Bunlar, dövme ve döküm tekniğidir. Kaydedilen gelişmeler sayesinde zamanla daha çeşitli şekillendirme yolları bulunmuştur (Eruz 1993;27).

Doğal madenlerin bulunup kullanılması ile başlayan dövme tekniği, erken dönemlerde madenlerin örsler üzerinde çekiçe döverek işlenmesidir. Tavlamanın bulunması ile çekiçe dövme işlemi kolaylaşmıştır. Bu işlemi daha da kolaylaştıran madenin potada eritilip kalıplara dökülmesi yönteminin bulunması olmuştur (Erginsoy 1978; 18, Eruz 1993;27).

Diyarbakır - Ergani bakır madenleri yakınlarındaki Çayönü Neolitik yerleşiminde bulunan soğuk dövme yoluyla elde edilmiş bakırdan yapılmış kısa tel parçaları, en eski tel buluntularındandır (Türe ve Savaşçın 1987).

Değerli madenlerden özellikle de altın veya gümüşten yapılan süs eşyaları tarihin her döneminde insanların ilgisini çekmiştir. Altının kolay işlenebilirliği sayesinde günümüz kuyumculuk tekniklerinin çoğunun, MÖ 3. bin yılın başlarında bulunduğu ve kuyumculuğun teknik, form ve işçilik yönünden doruğa ulaştığı bilinmektedir. Childe (1946), "Doğunun Prehistoryası" adlı eserinde, takının günümüzden 30.000 yıl önce Üst Pleolitik Çağ'da başladığını belirtmiştir. Ancak gerçek anlamda kuyumculuğun, değerli metallerle, süs taşlarıyla ince işçilik kullanılarak, parlatılma, montürle çerçevelenme veya taşları delme işlemleriyle yapıldığını açıklamıştır. Bu uzmanlık gerektiren teknolojik gelişmeye Mezopotamya'da, Mısır'da ve Anadolu'da MÖ 4. bin yıl sonlarında ulaşıldığını ifade etmiştir (Türe ve Savaşçın, 2000:25-26).

Anadolu'da tarihin en eski dönemlerinden itibaren, bu topraklarda yaşamış uygarlıklardan maden sanatı ve kuyumculuğun varlığı anlaşılmaktadır:

Eski tunç çağı insanları maden çağının ilk ustaları olarak kayda geçmiştir. Bakıra, gümüşe, altına hükmeden bu insanlar, altına gümüş katarak elektrumu, bakıra kalay katarak tuncu bulmuştur. Anadolu'daki alaca höyük uygarlığına ait buluntularda kuyumculuk ve maden işleme alanında üst düzeyde ürünler yapıldığı tesbit edilmiştir. Bu çağda, Troya da kuyumculukta ileri durumdadır. MÖ 1286 tarihinde Hititlerin de madeni işledikleri bilinmektedir. Hititlerden sonra Doğu Anadolu'da kurulan Urartu uygarlığı birçok alanda olduğu gibi metal işçiliğinin de ileri düzeye taşımıştır. Urartular kuyumculuğun vazgeçilmez tekniklerinden granülasyonu, dökümü ve kabartmayı kullanarak şaheser objeler yaparak ihraç etmişlerdir. Frigler altını kullanarak maden sanatında oldukça ilerlemişlerdir. Kendilerinden önce gelen uygarlıkların seramikten yaptıkları kapları madenden yaparak motiflerle süslemişlerdir. Frigler yıkılınca Lidya uygarlığı ortaya çıkmıştır. Lidya uygarlığının kuyumcularının ne kadar usta olduklarının en önemli göstergesi, Karun Hazine'leri'dir. Hazine'de bulunan bilezikler, gerdanlıklar; bronzlardaki süsleme teknikleri ve mükemmellikleri etkileyicidir. Bu eserlerde mineleme, telkari, granülasyon teknikleri de kullanılmıştır. Helen uygarlığının Anadolu'daki varlığını sürdürdüğü sürede kuyumculukta; telkari, granülasyon, kabartma tekniklerinin üstün bir beceri ile kullanıldığı görülmüştür. Geçmiş dönemlere göre süs taşlarının kullanımının arttığı gözlemlenmiştir. Zümrüt, yakut, agat, akuamarin, grena, karneol, sard, plasma, amatist gibi birçok değerli taş, takılarda sıkça kullanılmıştır (Karlıklı, 2004: 9-14).

İlkçağ'da Anadolu'nun kuyumcu ustaları altın, gümüş ve bakır üzerine kabartma, kalıpla çakma, telkari, burma, döküm, oyma, kaplama gibi teknikleri başarıyla uygulamıştır. Antik çağ kuyumculuğunda, metal olarak altın ve gümüş kullanıldığı gibi değerli taşlar ve değişik alaşımlar da yerine göre kullanılmıştır. Ustadan çırağa sürüp gelen geleneklerle yaşatılan bu sanat, farklı uygarlıklar ortamında yeni üsluplar kazanmıştır (Sakaoğlu ve Akbayar 2000; 113).

Selçuklu devrinde, Horasan'dan Anadolu'ya uzanan bir imparatorluğun kurulması ve o dönemde çözülmekte olan İslam dünyasında yeniden birliğin sağlanması, sanat dallarında ve bunlar içerisinde yer alan maden sanatında önemli gelişmelere yol açmıştır (Erginsoy 1993;345).

Selçuklular döneminden sonra 13.yüzyılın sonlarında Osmanlı Beyliği gelişerek kısa süre içerisinde devlet haline gelmiştir. Sınırları gittikçe genişleyen Osmanlı Devleti'nin sanatını asıl yönetenlerin saray teşkilatı olduğu görülür. "Ehl-i Hiref" olarak adlandırılan bu teşkilatta, bölükler halinde faaliyet gösteren nakkaşlar, çiniciler, ağaç ve fildişi oymacıları, kumaş ve deri üreticileri, mimarlar, hattatlar, silah yapımcıları ve bunların yanı sıra kuyumcu ustaları mevcuttur. Bu teşkilat mensuplarının ürettiği modeller saraydan dışarı çıkıp ülke içine yayılarak Osmanlı sanatının bütünlüğünü sağlamıştır. Osmanlı kuyumculuk sanatında altın işçiliği yapanlara "zergeran", yarı değerli taşlar üzerinde altın kakmacılığı yapanlara "zernişani", işlemeci ve taş yontucularına "hakkakan" ve taş parlatanlara "foyagen" denilmektedir.

Osmanlı döneminde "kaboşan" adı verilen yalın ve doğala yakın formlarda renkli taşların takı ve altından yapılmış eşyaların üzerindeki yuvalara yerleştirildiği görülmektedir. Zamanla taş işlemeciliğindeki gelişmeye bağlı olarak fasatlaşmış (istenilen şekle göre kesilmiş) taşlar, takılar üzerinde tercih edilmiştir. Osmanlı dönemindeki takılarda, renkli taş kakma, çalma, oyma, niello (savat), filigre, telkari, hasır örme, mıhlama ve emay (mine) teknikleri çoğu zaman bir arada kullanılmıştır. Osmanlı takı tasarımında, sanatın diğer alanlarında olduğu gibi natüralist bir yaklaşım olduğu görülmektedir. Çiçek dalları, buketler, kuşlar, ay ve yıldız en sevilen motifler arasında yer almıştır (MEGEP).

16. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin maden sanatında en parlak olduğu dönemdir. Bu dönemde yapılan eserler, kullanılan malzemenin ve uygulanan tekniklerin zenginliği ve çeşitliliği ile Osmanlı sanatının en görkemli örneklerini oluşturmaktadır (Erginsoy 1993;354).

Osmanlı döneminde Gaziantep, Kahramanmaraş, Mardin, Siirt, Şanlıurfa, Diyarbakır, Van, Malatya, Elazığ, Erzurum, Erzincan, Trabzon, Ordu, Giresun, Sivas, Tokat, Ankara, Kayseri, Çankırı, Çorum, Amasya, Kastamonu, Konya, Burdur, Muğla, Denizli, Afyon, Kütahya, Balıkesir, Bursa, Edirne ve İstanbul kuyumculuk merkezleri olarak ortaya çıkmıştır (Karlıklı, 2004: 16).

Anadolu'nun her yerinde kuyumculuk ve takı sanatı ile tarih içerisinde, günümüzde de olduğu gibi, uğraşılmış ve üstün kuyumculuk örnekleri ile yöresel özellik taşıyan takılar yapılmıştır (Büyükyazıcı, 2008;3). Bu özelliklere sahip olan illerimizin arasında Şanlıurfa da yer almaktadır. Çok kültürlü topraklar üzerinde yer alan Şanlıurfa'da kuyumculuğun kökleri, yörenin en önemli el sanatı olarak yüzyıllar öncesine dayanmaktadır. Şanlıurfa ve çevresinde yapılan kazılardan ortaya çıkarılan buluntular, MÖ 7000 - 5000'li Neolitik çağlarda yöre insanının kuyumculuk ile uğraştığını kanıtlamaktadır. Bu döneme ait kemikten ve renkli taşlardan takılar bulunmuştur. Yörede bulunan höyüklerde (Hasek, Cümcüme ve Lidar) rastlanan takılar, günümüz takılarının eski örnekleri hakkında bilgi vermektedir (Kürkçüoğlu ve Oymak, 1991;52). Bozova ilçesine bağlı küçük ve büyük Şaşkan höyüklerinde, kemiklerden ve renkli taşlardan yapılmış Neolitik Çağ'a ait değişik takılara rastlanmıştır.

Tüm dönemlerde olduğu gibi Osmanlı döneminde de kuyumculuk Urfa'da hakimiyetini sürdürmüştür. 1894 Halep Vilayet Salnamesi'nde, Şanlıurfa kuyumculuğunun çevre vilayetlerde ün saldığı belirtilmektedir. Halep'in ağırlığı, Urfa kuyumculuğunda kendini göstermektedir. Bunun temelinde, Şanlıurfa'nın Osmanlı döneminde Halep eyaletine bağlı olması yatmaktadır. Şanlıurfa 2. Meşrutiyet'ten sonra Halep eyaletinden ayrılarak bağımsız bir sancak olmuştur (Karlıklı, 2004: 163-166).

Şanlıurfa, Osmanlı döneminde olduğu gibi bugün de kendine özgü özellikleri ile kuyumculukta farklı bir konumdadır. Günümüzden elli yıl öncesine kadar Aslanlı Han bitişiğindeki "Eski Kuyumcu Pazarı" denilen kapalı çarşıda yapılan kuyumculuk sanatı, günümüzde Yıldız Meydanı civarındaki dükkanlarda ve bedesten yakınındaki Pamukçu Pazarı ve Kınacı Pazarı kapalı çarşılarında sürdürülmektedir. (Fotoğraf ...) Hacı Durak Başbuğ, Hikmet Yeğin, Hacı Ali Çınar, Mehmet Ayoğlu, Seyfeddin Gözoğlu, Derviş Doğanlar, Hacı Güzeldemirci ve Hasan Çınar, Şanlıurfa'nın tanınmış kuyumcu ustalarındandır. Şanlıurfa'da halen bu ustaların yetiştirdiği otuzdan fazla kuyumcu ustası çalışmaktadır. Urfa'nın en eski kuyumcu ustalarının Halepli oldukları söylenmektedir. Bu nedenle Urfa kadın takıları ile Halep takıları arasında büyük benzerlikler görülmektedir. Şanlıurfa il merkezindeki takılarda maden olarak 21 ayar altın işlenmekte, gümüş hemen hemen hiç kullanılmamaktadır (Kürkçüoğlu ve Oymak, 1991;212).

Fotoğraf 156. Kuyumcu Vitrinleri

Şanlıurfa'nın geleneksel yapısı değişmeden günümüze kadar gelmiş, düğün gelenekleri ve takılan takı çeşitleri de geleneksel yapısını korumuştur. Şanlıurfa'da altın ve gümüşten yapılan tüm takılara “hışır” adı verilmektedir (Mızrak, Öcal, Güler, 2002;38). Hışırların cinsi, sayısı ve özellikleri, kız tarafının erkek tarafından yöreye özgü isteme biçimi olan “kesim kağıdı”nda belirtilmektedir. Bir kesim kağıdı örneği şu şekildedir: “Bismillahirrahmanirrahim başlık, altı çift bilezik, kelep inci takım, elmas kolye, altı lira hal'et, vs.” (Ergin, 1998;15).

Değişen ve gelişen kuyumculuğun ve takı tasarımlarının etkisi ile takı modellerinin farklılaşmasına rağmen Şanlıurfa bu konuda gelenekselliğini bozmamıştır. Geçmişte düğünlerde neler takılıyorsa günümüzde de aynı takılar (hışırlar) talep edilip takılmaktadır.

Takılar bugün hem kadın hem de erkeklerin kullanıldığı aksesuarlar olmalarına rağmen Şanlıurfa'da kadın takıları ön plana çıkmaktadır. Çok kültürlü bir geçmişe sahip olan Şanlıurfa yöresinin kadın takıları, benzersiz çeşitlilikte ve güzelliكتedir. Şanlıurfa'da kullanılan kadın takıları; gerdanlıklar, kolyeler, bilezikler, yüzükler, küpeler, iğneler, tepelikler, hızmalar, halhallar ve kemerlerdir. Bu takılar, Şanlıurfalı hanımlar tarafından yöreye ait kıyafetlerle uyum içerisinde sergilenmektedir (Akpınarlı, Büyükyazıcı, 2007; 63).

Şanlıurfa'da Merkez ilçe, Siverek - Suruç - Bozova - Hilvan ve Harran takıları diğer yörelerde rastlanmayan isimleri ile değişiklik göstermekte ve yapım ve süsleme teknikleri, kullanılan malzemeler ve formlarında da diğer bölgelere göre farklılık taşımaktadır.

Bu çalışmada, Şanlıurfa'da değişik tekniklerle ve hammaddelerle yapılmış takılar vücuttaki kullanım yerlerine göre sınıflandırılmıştır:

1. Başa Takılanlar

Şanlıurfa'da baş takıları olarak tepelik, üçkor, levzik, reşme, kahke, saç koru, saç iğnesi, enselik, maşallah ve dille, küpe ve hızma kullanılmaktadır.

1.1. Tepelik: Fes üzerine takılan ve yörede “taç” olarak da isimlendirilen tepelikler, telkari tekniği ile yapılmış ve tepeliklerin çevresi gümüş paralardan oluşan saçaklarla süslüdür. Alın üzerine gelecek şekilde tasarlanan, merkezde yer alan dairesel motifin çevresinden çıkan zincirlerin uç kısmına, yalın halde veya yaprak, ay, boncuk, gümüş toplar sarkıtılarak başa yerleştirilmiştir. Dairesel motifin ortasındaki değerli taşlar, daire veya eşkenar dörtgen şeklinde kullanılmış; diğer kısımlara kabartma tekniği ile geometrik (daire, üçgen), bitkisel (yaprak, selvi) ve nesneli (beş kenarlı yıldız, ay, mühr-ü Süleyman) motifler yapılmıştır (Akpınarlı, Büyükyazıcı, 2007; 63).

Tepelikler, Şanlıurfa'da Siverek, Suruç, Bozova ve Hilvan'da kullanılan takılardır.

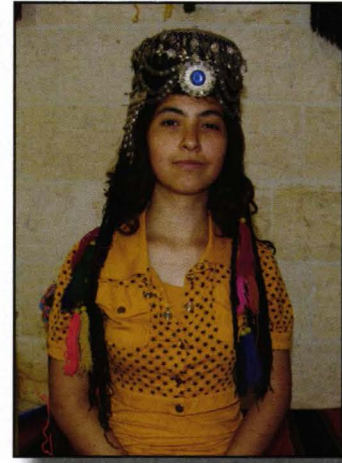
1.2. Üçkor: Fesin alt kısmına takılır ve alından yukarıya doğru yerleştirilir. Ortasında yuvarlak ve mavi taşlı bir göbek, yanlarında ise üç sıra zincir bulunur. Fes kullanılmadan da başörtüsü üzerine takılabilir. Bu takılar da Siverek, Suruç, Bozova ve Hilvan'da kullanılan takılardır.

1.3. Levzik: Üçkor göbeğinin altına takılır ve altına doğru sallanır (Kürkçüoğlu ve Oymak, 1991;213).

1.4. Reşme: Fesin iki yanına takılır. Şakaklardan yanağa doğru sarkar. Anadolu'da “yanak döven” de denilen reşme, gümüşten ve altından çeşitli takı teknikleri ile yapılır. Ayrıca kumaş üzerine altın liralara dikilmesi ile

Fotoğraf 157. Tepelikler (İl Kültür Müdürlüğü)

Fotoğraf 158. Üçkor

Fotoğraf 159. Üçkor

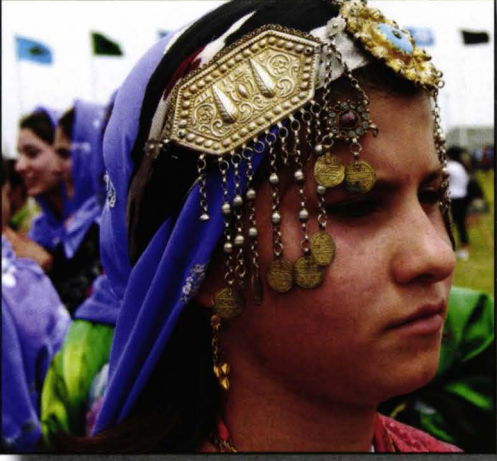
oluşturulur. Bazı reşmelerin uçları bele kadar uzamaktadır. Reşmeler genellikle üçgen, altıgen veya daire şeklindedir.

1.4. Kahke: Gerdanlığın, altın liralardan veya kalın bileziklerin direkt olarak alın kısmına tutturulması veya kumaş üzerine dikilmesi suretiyle hazırlanmaktadır. Kahke, bu takıların yatay veya taç şeklinde başa tutturulmasıdır. Şanlıurfa kadınlarının yaratıcılığını gösteren kahkeler çok çeşitli şekillerde hazırlanmaktadır. Eskiden yapılan kahkelerde, taç şeklinde kesilen sert bir materyalin üzeri kumaşla kaplanmış; bu şekilde bir taç elde edilmiştir. Elde edilen tacın üzeri, çeşitli altın takılar takılarak süslenmiştir ve bu taç, gelin başına takılmıştır. Günümüzde ise kahkeler, çeşitli eşarplar ile altın takıların birleştirilmesi şeklinde yapılmaktadır.

1.5. Saç Kuru: Başın arka tarafından saç üzerine takılarak omuzlara kadar sarkan bu takı, saç görünümünü veren siyah ipekten yapılmıştır.

1.6. Saç Bağı: Özellikle altın liralardan ve hayvan figürlerinden oluşan motiflerden yapılan saç bağı, gençler tarafından saçın arasından sarkıtılarak kullanılmaktadır. Bazen reşme gibi örtü üzerinde veya tepelikle birlikte kullanılmaktadır.

1.7. Enselik: Dört sıra halinde saçaklı, madeni bir takıdır. Başın arkasına, saç korunun üzerine sağlı sollu olarak takılır ve enseye doğru sarkıtılır.

Fotoğraf 160. Reşme

1.8. Maşallah: Alına takılır. Üzeri “Maşallah” yazılı, etrafı saçaklı, plaka halinde bir takıdır.

1.9. Dille’e: Harran yöresinde çocukların perçemine takılır.

2. Kulağa Takılanlar

Küpe: Türklerde küpe takma, her çağda mevcuttur ve yalnız kadınlar değil erkekler de küpe kullanmıştır. Küpe sözü, Selçuk çağının başlangıcında bile “küpe” şeklinde söylenmektedir. Küpeye, “kulak salkımı” da denilmiştir (Ögel 1991).

Şanlıurfa’da genellikle küpeler, gerdanlıklarla ve bileziklerle birlikte kullanılmaktadır ve çeşitlenimleri de bu takılara göre yapılmaktadır. Şanlıurfa Merkez’de “incili küpe”, “koruklu küpe”, “gül küpe”, “yıldızlı küpe”, “kuşlu telkari küpe”, “haplı küpe” vb. şeklinde isimlendirilen küpe çeşitleri kullanılmaktadır. Siverek, Suruç, Bozova ve Hilvan yöresinde ise hilal şeklinde, uçları sallantılı küpeler kullanılmaktadır.

Hızına: Kırsal kesimde altın ve gümüşten yapılarak burna takılan takıdır. Şanlıurfa’da Siverek, Suruç, Bozova ve Hilvan yöresinde altın ve gümüşten hızmalar kullanılmaktadır. Harran yöresinde “hizem” sarkan hızmaya, “verdine” sabit hızmaya verilen addır.

3. Boyuna Takılanlar

Gerdanlıklar ve kolyeler, kadınlar tarafından yaygın olarak kullanılmış olan boyun takıları arasındadır. Bu takılar, tüm kuyumculuk tekniklerinin uygulandığı takılardır. Şanlıurfa boyun takılarında kelep inci, elmas gerdanlık ve altın liralı değişik şekillerde düzenlenerek kullanılmıştır. Yöre- de kadınlar ve genç kızlar gele- nelsel takılarından mevcut olanların hepsini üst üste takarak ailesinin, eşinin veya gelin gideceği ailenin varlığını simgelemektedir (Akpınarlı, Büyükyazıcı, 2007; 68).

3.1. Gerdanlık: Şanlıurfa’da çeşitleri oldukça fazla olan gerdanlıklar, merkezde ve ilçelerde özellikle yöresel kıyafetlere uygun olarak kullanılmaktadır. Bu gerdanlıklar arasında

Fotoğraf 161. Kahke Örnekleri

Fotoğraf 162. Saç Tokası

Frenk bağı, gönül kilidi, telkari akıtmalı gerdanlık, hasırlı gerdanlık, incili telkari gerdanlık, haplı gerdanlık, koruklu gerdanlık, liralı gerdanlık, incili gerdanlık, altın hamaylı, deste, urubiya, kazya, mahmudiye, beşibirlik, panaz, dobra, onbirlik vb. bulunmaktadır. Gerdanlık, Şanlıurfa Merkez’de ve Şanlıurfa’nın Siverek, Suruç, Bozova, Hilvan ilçelerinde yaygın olarak kullanılan takılardandır. Siverek, Suruç, Bozova ve Hilvan’daki gerdanlıkların, levziklerin bir zincir üzerinde sıralanmasından meydana gelen çeşitleri yanında haplı, salkımlı ve akik taşlı çeşitleri de bulunmaktadır.

3.2. Kolye: Şanlıurfa’da kullanılan kolyelere “Frenk bağı”, “koruklu kolye”, “akik kolye”, “oymalı piramit kolye”, “taşlı kolye” ve “kordon” gibi isimler verilmektedir. İnci de Urfalıların vazgeçilmez takıları arasında yer almaktadır ve “kelep” olarak isimlendirilmektedir.

3.2.1. Frenk Bağı: Şanlıurfa’da en çok rastlanılan takılardandır. Şanlıurfa Merkez’de ve Siverek, Suruç, Bozova, Hilvan ilçelerinde yaygın olarak kullanılır.

Fotoğraf 163. Küpe örnekleri

Fotoğraf 164. Hızma

maktadır. Bu takı, merkeze yerleştirilmiş bir fiyongun iki yanına yerleştirilen zincirden oluşmaktadır. Frenk bağının, kalem işi ile süslü fiyonk ortasına Reşad altını yerleştirilmiş bir çeşidinin yapılabildiği gibi, Reşad altını kullanılmadan yapılan çeşidi de mevcuttur. Fiyongun iki yanında bulunan zincir arasına da küçük boyutlu fiyonklar yerleştirilebilmektedir. Kuyumcularla yapılan görüşmelerde, geçmişte 21 ayar altından yapılan bu takının, günümüzde 22 ayar altın ile yapıldığı bilgisi alınmıştır (Fotoğraf 165).

3.2.2. Kordon: Şanlıurfa yöresine özgü olan kordon, en az 2 m uzunluğunda bir zincirden oluşmaktadır. “Kordon gülü” denilen, ortası yakut taşlı takı ile birlikte kullanılmaktadır (Fotoğraf 166). Kordon ile birlikte “gönül kilidi” ve “parparalı gerdanlık” da kullanılmaktadır. (Fotoğraf 168).

Yörede “şimra” adı verilen ve küçük parçaların birbirine eklenmesi ile oluşturulan zincirler, Urfa akıtmasının vazgeçilmezidir ve boyunda kullanılan takılar içerisinde önemli bir yere sahiptir. Harran yöresinde zincirin gümüşten yapılanı ve iki üç sıra (kor) şeklinde kullanılanı da mevcuttur.

Fotoğraf 165. Frenk Bağı Örnekleri

Fotoğraf 166. Kordon ve Kordon Gülleri

3.3. Hamaylı: Üzerinde ayetlerin ya da duaların yazılı olduğu kâğıtları muhafaza eden silindir biçiminde takılardır. Boyuna takılan bu takının Siverek, Suruç, Bozova ve Hilvan yöresinde kullanımı yaygındır. (Fotoğraf ...)

Harran yöresinde altın, gümüş, boncuk ya da karanfilden yapılan ve “hinnegiy” olarak isimlendirilen takı ile şeride veya ipe takılan, altın - gümüş liralı ya da boncuklu, bele kadar sarkan ve “lebe” adı verilen takı, boyun takısı olarak kullanılmaktadır.

Tasma (boğaza takılan takı), Siverek, Suruç, Bozova ve Hilvan yöresinde “beğnik” olarak isimlendirilmektedir.

4. Göğse Takılanlar

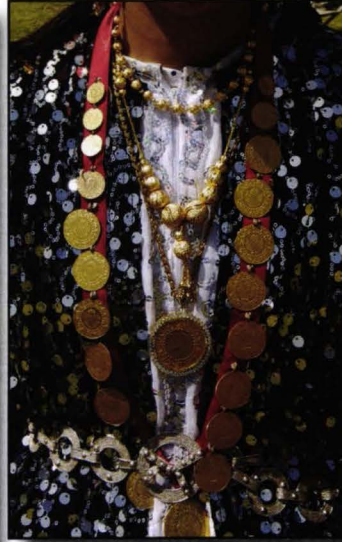
İğneler: Yakaya ve göğse takılan bu takılar, Şanlıurfa Merkez’de “dal” veya “göğüs dalı” olarak bilinmektedir ve kelebek, papatya, incili iğne, yıldız iğne olarak çeşitlenmektedir. Siverek, Suruç, Bozova ve Hilvan’da ise

Fotoğraf 167. Gönül Kilidi Gerdanlık Örnekleri

Fotoğraf 168. Parparalı Gerdanlık (Akpınarlı ve Büyükyazıcı ,2007:69)

Fotoğraf 169. Boyuna Takılan Çeşitli Takı Örnekleri

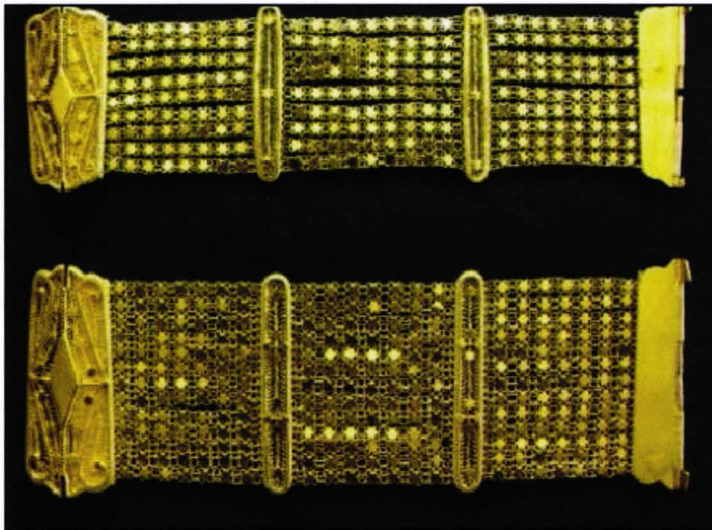
Fotoğraf 170. Hamaylı (Müze - İl Kültür Müdürlüğü)

bu iğneler, telkariden yapılmıştır ve yuvarlak şekillidir; bu yuvarlak kısmın alt bölümlerine de saçaklar yerleştirilmiştir. Giysiler üzerine süs olarak yerleştirilen yaka iğneleri, eski dönemlerden beri kullanılmış ve değişik tekniklerle oluşturulmuştur.

5. Ele, Bileğe ve Parmağa Takılanlar

5.1. Bilezik - Bileklik: Türkler arasında, kadınlarda ve erkeklerde çok sevilen süs eşyalarından biridir. Bileziklerin çok farklı çeşitleri mevcuttur; bu nedenle Anadolu'da bilezik çeşitlerini birbirinden ayırmak için çeşitli sözcükler kullanılmıştır. Tellerin bükülmesi ile yapılan bileziklere "burma", akıtmalı olanlara "akarsu" veya "akıtma", dilimli bileziklere "dilmiç", savatlılara "kabara", bir tel halinde olanlara "şeve", boncuk dizilerine "tor" ya da "yandım" ve diğer bazı çeşitlere de "yedek" adı verilmiştir. Normal ve ya daha geniş bileziklere ise "kol bağı" ve "kolçak" adı verildiği görülmüştür (Ögel 1991).

Şanlıurfa'da bilezik çeşitliliği yönünden zengin bir ilimizdir. Bu yöredeki bilezik çeşitleri; akıtma, parparalı bilezik, fıstıklı bilezik, habbe bilezik, urubiyeli bilezik, aynalı bilezik, tahtalı bilezik, hezirlı bilezik, burmalı bilezik, incili bilezik, elmas bilezik vb.'dir. Bazıları (tahtalı bilezik gibi) sert bir görünüme sahipken bazıları da (akıtma - Şanlıurfa'da "ahıtma" - gibi) yöreye ait zincirlerin veya çiçek motiflerinin yan yana halkalar aracılığıyla tutturulması ile oluşturulmuş hareketli bileziklerdir. Birden fazla zincir sırasının oluşturduğu akıtma bileziklerin en önemli kısmı, zincirlerin karşılıklı tutturulmasını sağlayan kilit kısmıdır. Zincirler arasında kilit kısmına benzer parçalar bulunmaktadır. Dikdörtgen şekilli parçalarda en çok işlenen motif, hayat ağacıdır. Bu bileziğin süsleme açısından da en önemli yeri kilididir. Kilitlerdeki motifler telkari, ajur ve kalem işi teknikleri kullanılarak yapılmaktadır. Genç kızlar evlenirken bir çift ahıtma ve on iki çift bilezik istenir; her kola bir akıtma ve üzerine on iki adet bilezik takılır. Bu sayı ekonomik duruma göre azaltılabilmektedir (Akpınarlı ve Büyükyazıcı,2007;69-70).

Fotoğraf 171. Tam Akıtma

Fotoğraf 172. Yarım Akıtma

Fotoğraf 173. Akıtma (Ahıtma)

Fotoğraf 174. Habbeli Bilezik ve parparalı bilezik

Fotoğraf 175. Tahtalı Bilezik ve aynalı bilezik (Akpınarlı ve Büyükyazıcı,2007;70).

Şanlıurfa'da değerli taşlarla yapılan bilezikler ve incili bilezikler de yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Ayrıca Harran yöresinde, "suver" adı verilen bilezikler bulunmaktadır.

5.2. Ellikler: Birçok yöreye göre Şanlıurfa'da oldukça yoğun kullanılan takılardır. Bileklik kısmından ve parmağa geçen bölümlerden oluşur. Elin üst kısmını tamamen kaplayan çeşitlerinin yanı sıra bilekle parmaklar arasında bağlantıyı sağlayan zincir ve yüzük kısmı olanlar da bulunmaktadır. Yöreye ait bileziklerin kenarları ile birleştirilerek oluşturulanları da mevcuttur. Tamamen yörede kullanılan geleneksel yapıdaki zincirden yapılanları olduğu gibi, çiçek bezemelerinin yan yana ve birbiri arasındaki boşluklara yerleştirilmesi ile yapılanları da vardır. Üçgen biçiminde birleştirilen parçanın uçlarında beş parmağa da ayrı ayrı geçebilen yüzük halkaları bulunmaktadır. Bu yüzük halkalarının süslemelerinin tamamı aynı olanları da, birbirinden tamamen farklı olanları da mevcuttur (Akpınarlı ve Büyükyazıcı,2007;71).

Fotoğraf 176. Ellik

5.3. Yüzük: Parmağa takılan, halka şeklindeki takıdır.

Eski Türkler, bugün olduğu gibi yüzüğü, serçe parmağın yanındaki yüzük parmağı olarak belirtilen parmağa takmıştır. Nişan hediyesi ve yüzük vermek, Türklerin çok eski çağlardan beri yaptıkları yaygın adetleri ve inanışları arasında yer almaktadır (Ögel 1991).

Yüzük formları herkes tarafından bilinen en basit şekli ile sade ve halkadır. Ancak kullanılan teknik ve materyallere göre de çeşitlenmektedir.

Şanlıurfa yöresinde, diğer takılara takım olacak şekilde veya tek başlarına kullanılan yüzükler, altından yapılmaktadır ve çeşitli değerli taşlarla veya incilerle beraber kullanılmaktadır. Yüzükler taş kakma, telkari, kalem işi, mine gibi tekniklerle oluşturulmaktadır.

Harran yöresinde yüzük, “hatem” olarak isimlendirilmektedir.

6. Bele Takılanlar

Kemer: Türklerin yaşadığı bölgelerde yapılan kazılarda, kemer ile ilgili birçok buluntunun ele geçtiği bilinmektedir. “Kemer” sözcüğü ile aynı anlama gelen “bel bağı” sözcüğünün, kemerin en eski ve en açık karşılıklarından biri olduğu düşünülmektedir. Bu sözcük, Uygur kitaplarından Anadolu sahası eserlerine kadar birçok eserde mevcuttur. Eski Türkçede kemere, “kur” da denilmiştir. Eski Anadolu metinlerinde de “süslü ve altın kakmalı hükümdar kuşağı” için “kur kuşak” ifadesi kullanılmıştır. Kur kuşak yani altın kemer, eski Türklerde ve Osmanlı devletinde bir hükümdarlık sembolü olmuştur. “Kuşak” sözcüğü de eski Türkçede “bağlamak, kuşaklamak” manasına gelmektedir ve kemer ile aynı anlamda kullanılmıştır (Ögel 1991).

Kemer (kuşak), geçmişte hem kadın hem de erkek tarafından giysilerin tamamlayıcısı ve süs eşyası olarak kullanılmıştır; erkek için itibarın, kadın için zarafet ve gösterişin ifadesi olmuştur. Kemerler, genellikle göbek üstünde, ortada bir ya da iki toka ile birleştirilmektedir (Koroğlu 2004). Kemerin altın, gümüş, deri vb. çeşitleri bulunmaktadır.

Özellikle geleneksel kıyafetlerin ayrılmaz bir parçası olan kemer, Şanlıurfa’da altından ve gümüşten yapılmaktadır. Bu kemerlerde taş kakma ve ajur tekniği uygulanmaktadır. Yörede kullanılan kemerler, aynı parçaların yan yana veya birbiri üstüne gelecek şekilde düzenlenerek birleştirilmesi ile oluşturulur. Kemerlerin en önemli parçası, süslemelerin en yoğun

Fotoğraf 177. Yüzükler

Kapaklı Kemer

Liralı Kemer

Telkari Kemer

Halkalı Kemer

Fotoğraf 178. Kemer Örnekleri

olduğu toka kısmıdır. Tokalar diğer parçalara göre daha büyük çalışılmıştır. Formları da kemer kısmını oluşturan parçalarla uyum içerisinde olacak şekilde farklılıklar göstermektedir. Tamamı altın liralardan yapılan kemerler de bulunmaktadır.

Şanlıurfa'da ayrıca, tamamı altın liralardan yapılan kemerler ve taşlarla süslemelerin yapıldığı kemerler de bulunmaktadır (Akpınarlı ve Büyükyazıcı, 2007; 72).

Şanlıurfa Merkez'de kemerler "Frenk bağı", "kapaklı kemer", "liralı kemer", "telkari kemer" gibi adları ile çeşitlenmektedir. Siverek, Suruç, Bozova ve Hilvan çevresinde ise telkari tekniği ile üretilmiş gümüşten kemerler de kullanılmaktadır.

Fotoğraf 179. Halhal Sepki İle Saçılması

7. Ayağa Takılanlar

Halhal: Bilezik şeklinde, ayak bileklerine takılan takıdır. Şanlıurfa’da halhalın çevresi, “habbe” denilen nohut büyüklüğünde gümüş toplarla süslenmiştir. Habbeler bilekliğin çevresine belirli aralıklarla, yan yana, halkalarla tutturularak dizilmiştir. Habbelerin yüzeylerinde herhangi bir bezeme bulunmamaktadır. Harran’da halhal “hücut” olarak ifade edilmektedir.

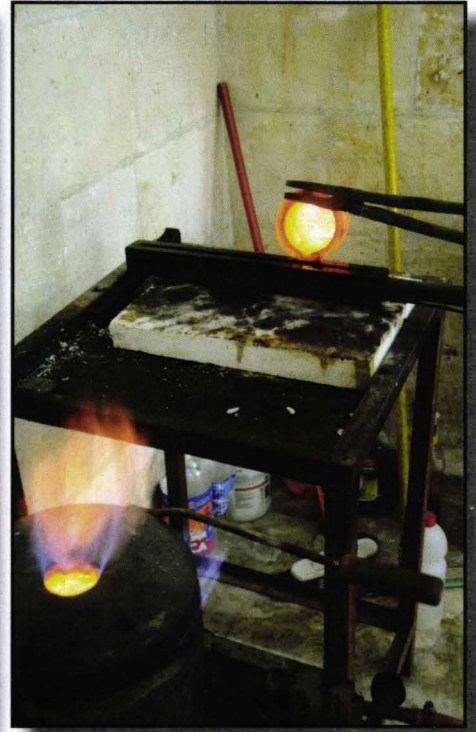
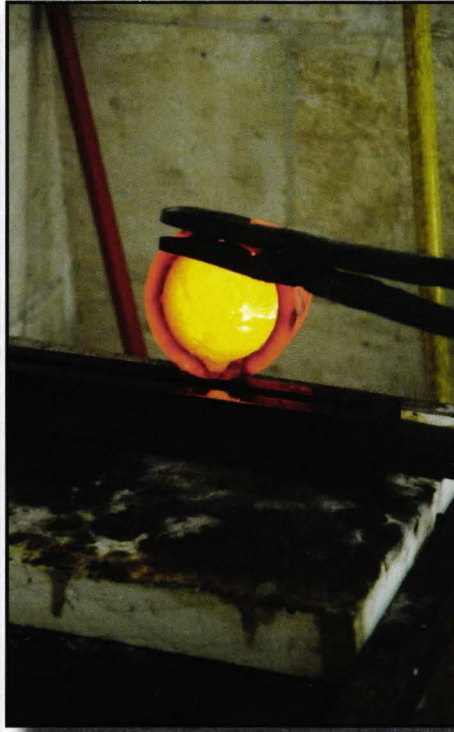
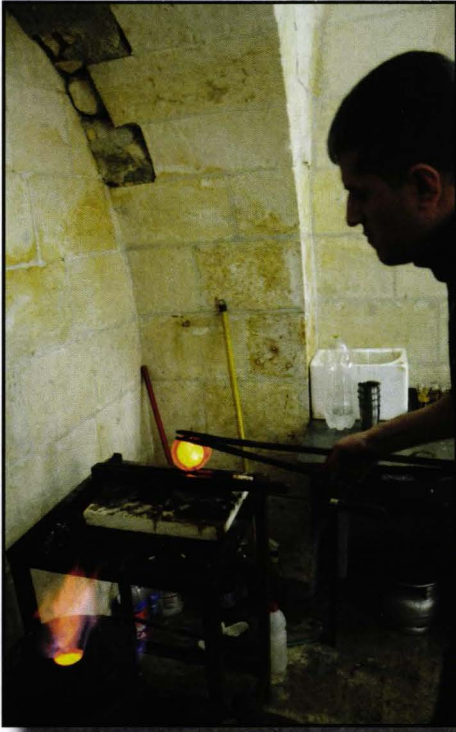
İnsanların en önemli dönemlerinden biri olan evlilik devresinde, toplumların yazılı olmayan yasaları yani gelenekleri çok önemlidir. Şanlıurfa’da çeyiz ve evlenme geleneklerinde değişimler olsa da bu gelenekler yoğun bir şekilde yaşamaya devam ettiğinden buna

bağlı olan kuyumculuk sanatı da devam etmektedir.

Şanlıurfa’da değersiz materyallerden yapılan takıları takanlara “Fukara mı oldu, yoksa garipleşti mi?” denilmektedir.

Kullanılan Teknikler

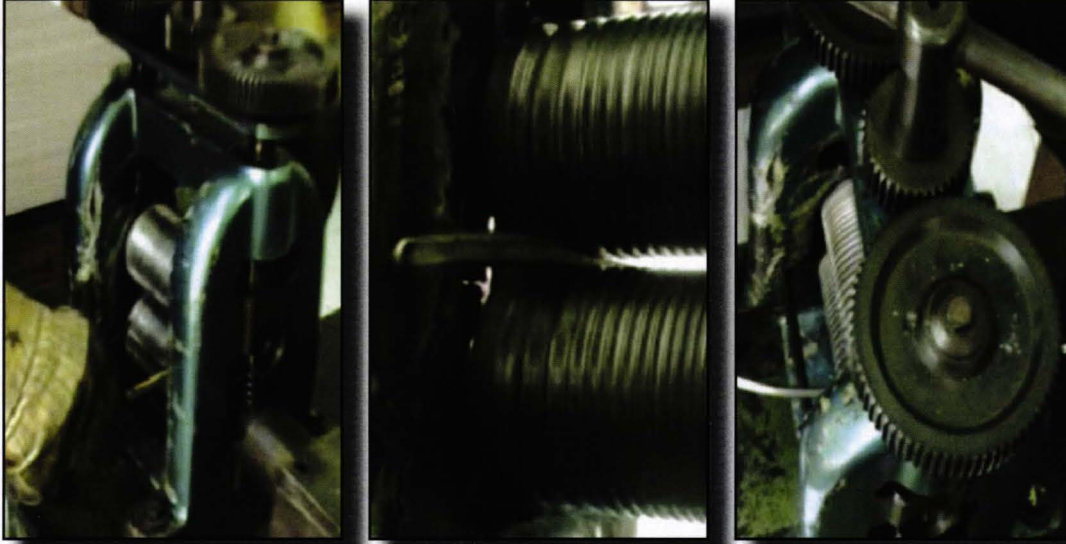
Kuyumculukta kullanılan teknikleri, yapım tekniği ve süsleme tekniği olarak sınıflandırmak mümkündür. Ürün oluştururken bu teknikler ayrı ayrı kullanılabildiği gibi, bir veya birkaç tekniği bir arada kullanarak ürün elde etmek de mümkündür.

Fotoğraf 180. Çubuk Hazırlama

Döküm tekniği, potalarda eritilen madenlerin çeşitli materyallerden hazırlanmış kalıplara doldurulmasıdır. Kalkolitik çağdan beri bilinen bu yöntem ile büyük ürünlerin yapımı sağlanmıştır (Erginsoy 1978;25). Döküm tekniğinin geliştirilmesi ile değişik şekillerde döküm yapmak mümkün hale gelmiştir.

Takı yapımında kullanılacak metaller, önce temel teknikler kullanılarak levha (yaprak, varak), tel ve kalıplara dökülmek suretiyle çeşitli formlar haline getirilir (Meriçboyu 2001, Köroğlu 2004). Şanlıurfa takılarının yapımında temel işlem, tel ve levhaların oluşturulmasıdır. Altın veya gümüş hangi hammadde kullanılacak ise ön-

Fotoğraf 181. Silindirden Geçirilerek Tel Hazırlama

celikle potalarda eritilerek şidelerle dökülür ve çubuk haline getirilir.

Çubuk haline getirilen altın ya da gümüş, silindirlerden geçirilerek takıların yapımında kullanılacak incelikte tel veya plaka şeklini alır. Telin inceliğini sağlamak için blok ya da pul haddeler kullanılır.

Gerekli inceliğe getirilen teller ve plakalar tavllanır (Fotoğraf 184).

Bunun sebebi, işleme sıra-

sında tavlınmayan tel ve plakaların kırılma veya kopma ihtimalinin olmasıdır. Tavlama işi biten plaka, üzerinde işlem yapılabilecek hale gelir ve artık istenilen ölçülerde kesilebilir. Bundan sonraki iş, ustanın maharetine kalır; usta, çekiç ve özel işleme kalemi ile zihnindeki desenleri levhaya işler.

Teller, yapılacak takının özelliğine uygun boyda kesilerek, kullanılacak üretim tekniğinin yapım aşamalarına

Fotoğraf 182. Haddelerden Geçirilmesi

göre hazırlanır. Telkari ve şimra yapımında tellerin hazırlanması oldukça önemlidir. Urfa'da minik borulara "şimra" denilmektedir. Küçük borular halinde kesilen bu parçaların her biri tek tek eğilerek şekillendirilmektedir. Bu, ustalık isteyen bir işlemdir. Her bir küçük boru içerisinden iki katlı tel (20 mikron inceliğinde) geçirilmekte, uçları halka haline getirilerek diğer şimralarla birleştirilmektedir. Ara parçaları ve tokalar, hazırlanan birleştirilmiş şimra zincir aralarına yerleştirilmektedir. Bileştirmede kaynak kullanılmaktadır. Günümüzde şimralar ile değişik tasarımlar yapılabilmektedir.

Takıların yapımında kullanılan tekniklerden bazıları şunlardır:

Telkari: "Tel ile yapılan sanat" demektir. Telkari yapımı sırasında kesilip kaynatılan tel parçaları çoğunlukla "vav" harfi biçiminde olduğundan, eskiler telkari için "vav işi" demiştir (Kuşoğlu 1994,102). Telkari tekniğinin yapımında kuyumculuk araçlarından olan "çift"in kullanılması nedeniyle bu teknik, Anadolu'nun bazı bölgelerinde "çift işi" olarak da isimlendirilmiştir (Türe ve Savaşçın 2000;38). Genellikle bu isimler, sanatkârların kendi aralarında kullanılmaktadır (Kuşoğlu 1994;102). Telkari, maden sanatlarında bir süsleme tekniğidir ve bu teknikle yapılan ürünler de "telkari" adıyla ifade edilmiştir (Arlı 1989;3).

Kuyumculuk sanatları arasında önemli bir yere sahip olan telkari, zor bir teknik olmamasına rağmen birçok parçadan oluşan uyumlu bir kompozis-

Fotoğraf 183. Silindirden Geçirilerek Plaka Hazırlama

Fotoğraf 184. Tavlama

Fotoğraf 185. Şimra Yapımı

Fotoğraf 186. Telkari Tekniği

yon oluşturmada, parçaların şekillendirilmesi ve çok ince bir kaynakla birleştirilmesi sabır ve ustalık istemektedir (Erginsoy 1978;37, Türe ve Savaşçın 2000;37).

Şanlıurfa takılarında telkari tekniği önemli bir yere sahiptir. Takıların tamamında bu teknik uygulanabildiği gibi, farklı tekniklerle yapılan takıların parçaları şeklinde de uygulananları mevcuttur (Fotoğraf 186).

Bugün Şanlıurfa'nın Siverek ilçesinde, kuyumculuk kurslarında telkari tekniği ile takıların üretimi sürdürülmektedir.

Kalem İşi Tekniği: Kuyumculuğun beceri isteyen tekniklerinden biri olan bu teknik, çelik kalemlerle metal yüzeyine derin izler (yivler) açarak desen oluşturma tekniğidir. Kalem işi yapan ustaya "kalemkâr" denir (Türe ve Savaşçın 2000; 41). Şanlıurfa kuyumculuğunda, takılarda yoğun kullanılan bir tekniktir. Özellikle Frenk bağı, akıtma, gerdanlık ve yüzük üzerinde kullanılır.

Kabartma Tekniği: Kuyumculuk tarihi boyunca kullanılan en eski teknikler arasında yer almaktadır (Köroğlu 2004; 10). Kabartma aletleri ve çekiçler kullanılarak yapılan süsleme tekniğidir. Kabartmalar, maden tabakanın içten, dıştan, hem içten hem de dıştan çekiçlenmesi ile oluşturulmaktadır. Kabartma tekniğinde, eser üzerinde aynı motiflerin tekrarlanması isteniyorsa kalıpla kabartma yapılmaktadır. Usta, motifi ayrı ayrı kabartmak yerine bir kalıp hazırlayıp (stamp) kullanmaktadır (Erginsoy 1978;37, Eruz 1993;33, Bingöl 1999; 26, Köroğlu 2004;10).

Fotoğraf 187. Ajur tekniği

Delik İşi (Ajur – Kesme - Oyma) Tekniği: Kuyumculuğun dikkat çekici ve ustalık isteyen teknikleri arasında yer alan bu teknik, madeni eserler üzerinde kesici ve delici aletlerle delikli desenler oluşturma tekniğidir. Bu teknik, maden tabakası üzerine çizilen desenin ya zemininin ya da deseninin çıkartılması şeklinde yapılmaktadır. Kesilen kısımlar tesviye yapılarak düzeltilmektedir (Eruz 1993;33, Köroğlu 2004;11). Bu teknik ile zarif dantel gibi eserler üretilmiştir.

Delik işi tekniği, özellikle Selçuklular zamanında gelişme göstermiş ve yaygın olarak kullanılmıştır. Tek başına kullanıldığı gibi diğer tekniklerle birlikte de kullanılmıştır (Türe ve Savaşçın 2000;41).

Şanlıurfa takılarında ajur tekniği, en fazla akıtma bileziklerin toka kısmında görülmektedir. Çok ince işçilik isteyen bu teknikle oluşturulan akıtmalar oldukça değerlidir. Akıtmalarla birlikte kemer, kemer tokası, küpe, gerdanlık gibi takılar da tek başına ya da diğer tekniklerle birlikte kullanılmaktadır.

Kakma Tekniği: Madeni eserler üzerine açılan yivlerin ve yuvaların içerisine başka cinsten ve renkte madenlerin kakılması tekniğidir. Bu teknik, eserin madeni ile kontrast yapacak ve eseri renklendirecek malzemelerin kullanılması esasına dayanmaktadır (Eruz 1993;33).

Mıhlama: Kuyumculukta, kıymetli veya kıymetsiz taşların yüzük, küpe ve broş üzerine takılmasına mıhlama denir. Taşın koyulacağı yuva, matkap veya çelik kalem ile taşın takılacağı büyüklükte açılır ve taş, bu yuvanın

Fotoğraf 188. Granülasyon Tekniği

içerisine yerleştirilir. Sonra yuvanın üç veya dört yanından küçük tırnaklar çıkarılır. Bu tırnaklar, taşın üzerine getirilir ve mıhlama işlemi tamamlanır (Enginova 1990;18). Bilindiği gibi üzerine taş mıhlanmış bir parçanın taşları ya “güverse” ya da “tırnak” adı verilen şekillerle tutturulmaktadır (Kuşoğlu 1994).

Mıhlayıcılıkta iki çeşit mıhlama usulü vardır: alaturka mıhlama ve alafranga mıhlama. Mıhlama tekniği ile en çok elmas, pırlanta, zümrüt, yakut gibi taşlar mıhlınır.

Kaplama Tekniği: Bakır, bronz ve gümüş eserlerin kimyasal ve mekanik yollarla altınla kaplanması tekniğidir. Mekanik yolla, madeni eserlerin yüzeyine çok ince altın levhalar çekiçe ya da yapıştırılarak kaplanır. Kimyasal yolla ise civa ve altın alaşımı ile yapılır.

Yaldızlama: Civanın bulunması ile gelişen bir tekniktir. Türk - İslam maden sanatında bakır, bronz ve gümüş eserler üzerinde sık kullanılan bir teknik olmuştur (Erginsoy 1978;47, Eruz 1993;).

Granülasyon (Taneleme – Güverse - Habbeleme) Tekniği: Bir metal zemin üzerinde, küçük metal kürelerin çeşitli şekillerde dizilmesi ile yapılan süsleme tekniğine denir. Bu küçük küreler, kömür tozu içerisinde açılan çukurlara serpilen altın veya gümüş kırıntılarının ısıtılarak eritilmesi ile oluşturulmaktadır. İstenilen boyda, istenilen yere birleştirilir (Köroğlu 2004;11).

Şanlıhıfı takılarında tamamen takının kendisi granülasyon tekniği ile yapılabildiği gibi, takıların sadece uç kısımlarında ve sarkan kısımlarında da yoğun bir şekilde bu teknik kullanılmaktadır. Tekniğin adıyla isimlendirilen “habbeli gerdanlık” da yörede kullanılan takılardandır.

Değişik teknikler kullanılarak oluşturulan takı parçalarının birbirine birleştirilmesinde ana yöntem, lehim ya da kaynak işlemidir (Bingöl, 1999;30). Kuyumculuğun en önemli birleştirme yöntemlerinden olan kaynak, maden parçalarının çok yüksek ısı ve basınçla birleştirilmesidir. Başka bir deyişle kuyumculukta kaynak; iki metalin, eriyen üçüncü bir metalin yardımı ile tek parça haline getirilmesidir. Soğuk basınçla kaynak, sıcak basınçla kaynak ve füzyon kaynak olmak üzere üç çeşittir (Erginsoy 1978;30). Günümüz kuyumculuğunda kaynak işlemlerinde altın için altın, gümüş için gümüş kaynak kullanılmaktadır.

Yapımı tamamlanan takılara son işlemler uygulanır. Bu işlemler; hataların, izlerin, kalıntıların vb.’nin eğe ve zımpara ile tesviye yapılması, kimyasal madde kalıntılarının asitlerle temizlenmesi, takının altın ve gümüş cila- larla cilalanmasıdır.

Kullanılan Araçlar

Kuyumculukta takıların üretiminin gerçekleştirilmesi ve işin kolaylaştırılması için çeşitli araçlar kullanılmaktadır. Altın ve gümüş teller ve levhalar, kuyumculuğun en önemli parçalarındandır. Takı yapımında, telin iyi nite- likte hazırlanması ile ve ustaların ellerinde tekniklerin düzgün bir şekilde yapılması ile ortaya çok güzel ürünler çıkmaktadır (Büyükyazıcı, 2008;58).

Eritme Ocakları: Altın ve gümüş gibi kıymetli metallerin eritilmesini sağlayan ocaklardır. Ocakların kullanılan yakıt türüne çeşitleri bulunmaktadır.

Pota: Isıya dayanıklı maddelerden yapılan ve içerisinde maden eritilen kaptır. Kullanım yerine göre çeşitlen- mektedir.

Şide: Eritilen metallerin yarı mamül haline getirilmesi için içerisine dökülen çelik ya da pik kalıptır.

Maşa: Madenlerin eritilmesinde ve eritilmiş madenlerin potalardan şidelere dökülmesinde kullanılan araçtır.

Silindir: Üzerinde dönen merdaneler bulunan, tel ve astarları istenilen inceliğe getiren ve şekillendiren araçtır. Oluklu ve düz olmak üzere iki çeşittir. Oluklu silindirler üzerinde karşılıklı olmak üzere farklı kesitler ve değişik çaplarda sırası ile gittikçe büyüyen veya küçülen oluklar bulunmaktadır.

Hadde: Silindirden geçirilen tellerin daha da inceltilebilmesi için kullanılan ve üzerinde farklı çapta delikleri olan çelik araçtır. Deliklerin bir tarafı diğer tarafından daha geniştir. Teller delikten geçirilerek çekilir. Haddelerin çeşitleri vardır (Arlı 1989;12, Ayter 1996;26).

Mikrometre: Parçaların ve tellerin inceliklerini denetlemek amacıyla kullanılan ölçüm aracıdır. Mikrometreler 0,01 -0,001 mm arası ölçümler yapılabilir.

Çift: Parçaları, çok küçük ve değerli taşları, kaynakları tutmaya yarayan, çelikten yapılan araçtır. Kullanıldığı işe göre ucunda ve şeklinde değişiklik gösterir. Çiftler kuyumculukta, ustaların en çok kullandıkları araçtır.

Şalome: Kaynak yapılırken kullanılan bir araçtır. Tüplere bağlanan şalomelerin değişik boyları bulunmaktadır.

Örsler ve Çekiçler: Üzerinde takı parçaların şekillendirilip düzeltildiği araca örs denir. Örs üzerindeki işlemler çekiçle yapılmaktadır. Büyük, orta ve küçük boyu bulunan çekiçler, ustanın yapacağı işe uygun olarak seçilmektedir.

Kıl Testere: Bazı büyük veya küçük parçaların kesim ve oyma işlerinde kullanılan testerelelerdir. Değişik boyları bulunmaktadır. Testere kıl numaraları "0"dan başlamaktadır (Arlı 1989;15, Vitiello 1995;111). Kıl testere, testere kolu ve kıl testere laması olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Çalışma yaparken testere kılının çok gevşek veya gergin olmaması gerekmektedir.

Penseler: Parçaların tutulması, bükülmesi, düzeltilmesi gibi işlemlerde kullanılan araçtır.

Eğ: Üzerindeki kesici dişler yardımıyla parçanın istenilen biçime ve ölçüye getirilmesine ve yüzeyinin düzeltilmesine yarayan araçtır. Eğler, kullanılacağı yere göre çeşitlenmektedir.

Mengene: Üzerine geçici olarak iş parçası bağlanan, biri sabit diğeri hareketli çeneleri bulunan bir araçtır.

Cila Motoru: Mücevherlerin, takıların ve parçaların temizlenmesi, yüzeylerinin parlatılmasında kullanılan makinedir. Makine üzerinde bulunan fırçalar ve fırçalara sürülen macunlar ya da cilalar yardımı ile parçaları temizler ve parlatır.

Malafa: Konik biçimde yapılan düzeltme aparatıdır. Metal ve ahşaptan yapılır. Malafalar üzerinde genellikle silindirik parçalar sıkıştırılarak düzeltilir ve şekillendirilir. İnce uçtan takılan parça, geriye doğru çekildiğinde konik yapısından dolayı sıkışır ve düzeltme rahatlıkla yapılabilir. Bilezik ve yüzük gibi takılar, malafa üzerinde tokmakla düzeltilir. Ayrıca ölçülü malafalarla da yüzük ve bileziklerin çapları ölçülür.

Kullanılan Gereçler

Altın: Kuyumculuğun en önemli hammaddesi olan altın, İnsanlık tarihi boyunca en değerli metal olmuştur. "Au" sembolü saf altın; 79 atom sayılı, atom ağırlığı 179 olan, 1064 °C'de eriyen temiz altındır. 19.3 yoğunlukla en yoğun metallerden biridir. Ayrıca ısıyı ve elektriği iyi iletmektedir. Saf altın, istisnaları olmakla birlikte, takılar için fazlası ile yumuşaktır. Parlak sarı ve ışıltılıdır. Altın, soğuk ve sıcak işlem görebilen bir madendir (Erginsoy 1978;8-9). Havadan, ısıdan, nemden ve çözücülerin çoğunluğundan etkilenmez. Güzelliği ve direncinin yanında saf halde elde edilmesinin ve diğer metallere kıyasla işlenmesinin daha kolay olması nedeniyle altın, ilk çağlardan beri kullanılır (Anonim ths,16)

Altının önemli bir özelliği de, aynı veya benzer özelliğe sahip başka bir madenin olmaması veya bugüne kadar bulunamamasıdır. Gerek fiziksel gerekse kimyasal özellikleri incelendiğinde bu madenin, kıymetli metal grubunda yer alan gümüş ve platin gibi diğer soy metalleri dahi geride bıraktığı göze çarpmaktadır (Kaplan 2004).

Üretilen altının büyük bir kısmı, para basımında ve altın takılarda kullanılmaktadır. Bu nedenle, gereken sağlamlığın ve yıpranma direncinin oluşturulması için altın, genellikle diğer metallerle alaşım haline getirilmektedir. Alaşımlardaki altın içeriği geleneksel olarak "ayar" ya da "saflık" olarak ifade edilmektedir. Alaşım, iki ya da iki-dan fazla metalden oluşmaktadır. Saf metal bileşenler kadar olmasa da, alaşımlar da saf metaller kadar parıltılıdır ve elektriği, ısıyı iyi iletmektedir (Anonim ths;16).

Ayar, altın ve gümüş alaşımlarında altın ve gümüşün safılık miktar ve oranını gösterir. Altının safılık ayarı 24'tür (Kuşoğlu 2006;29). Sarı ayar altın, tüm dünya altın pazarlarında farklı tonlarda aranan en popüler renktir. Ayar altınlar, temel sarı renkten az farklılıkla ve daha belirgin renk değişiklikleri ile yapılabilmektedir. Renk değişikliği beyaz için, nikel ve çinko; yeşil için, sarı altına kıyasla daha fazla gümüş ve daha az bakır; kırmızı için, sarı altına kıyasla daha fazla bakır ve daha az gümüş bileşenlerinin eklenmesi ile sağlanmaktadır (Anonim ths;17).

Doğada altına, altın - tellür bileşiklerinde, altın - gümüş bileşiklerinde rastlanmaktadır. Nehir yataklarında kuvars ile karışık döküntü taneler halinde bulunur ve yıkanmak suretiyle kuvarstan ayrılır. Nehir ve akarsu çakıllarında, nehrin taşıdığı maden atıklarında ve el değmemiş kayalarda altın parçacıkları yoğunlaşmıştır (Erginsoy

1978;8, Ayter 1996;35, Bingöl 1999;19, Köroğlu 2004;3). Altın, doğada maden şeklinde; kısmen gümüş, bakır ve platinle karışık halde bulunmaktadır. Doğadaki metallerin çoğu toprak ve kayalarla kaynaşmıştır; bu metalleri ayırıp katışıksız halde elde etmenin tek yolu cevheri (maden filizini) eritmektir (Anonim ths, 16).

Efsanevi maden olarak ifade edilen altın en büyük mutluluğu, sanatın gücü ile ürüne dönüştürüldüğünde vermiştir.

Dünya altın talebinde ilk beş içerisinde yer alan ülkemizde altının en önemli kullanım alanı şüphesiz kuyumculuk sektörüdür (Kaplan 2004).

Şanlıurfa altın takılarında 21 ve 22 ayar altın kullanılmaktadır.

Gümüş: Parlak beyaz renkte, kolay işlenebilen bir madendir (sembölü Ag). Atom numarası 47, atom ağırlığı 107,88'dir. 960,5 °C'de eriyen gümüşün yoğunluğu 10,50'dir (Enginova 1990;7-8). Gümüş doğada, doğal maden ve cevher olarak bulunmaktadır. Doğal bir altın ve gümüş alaşımı olan elektum içerisinde % 40 oranında gümüş bulunmaktadır (Erginsoy 1978;10). En iyi elektrik ve ısı iletkeni olan gümüş, ışığı da en iyi şekilde yansıtmaktadır (Vitiello 1995;70, Kaplan 2004).

Gümüş, çok yumuşak bir maden olduğu için bir miktar bakırla kullanılmaktadır (Köroğlu 2004;3). Yumuşak olması nedeniyle soğuk iken çekişlenebilmektedir. Bu nedenle de kuyumculukta kullanımı oldukça yaygındır.

İlk kullanılan gümüş, doğal gümüştür. Anadolu çok zengin gümüş yataklarına sahip olması bakımından tarihin her döneminde önemli olmuştur. Gümüş, saf halde çok seyrek olarak ele geçmektedir. Ana kaynağı, içinde gümüş olan kurşun sülfid cevherinde bulunmaktadır. Gümüşün kurşundan ayrılması, MÖ 3. bin yılda bilinmektedir (Türe ve Şavaşçın 2000;21, Meriçboyu 2001;19).

Geçmişte tasarruf amacı ile rağbet görmeyen gümüş, günümüzde tasarruf aracı olarak düşünülebilecek duruma gelmiştir. Gümüş çoğunlukla takı, hediyeelik eşya ve ev eşyası yapımında kullanılmaktadır. Sanayinin gelişmesi ile birlikte kendine yeni kullanım alanları da bulmuştur. Ülkemizde gümüşün % 80'inin kuyumculukta, hediyeelik eşyada ve ev eşyası alanı ile dekoratif alanda değerlendirildiği bilinmektedir. Gümüş, altının istenen ayarlara getirilmesinde de yoğun bir şekilde kullanılmaktadır (Kaplan 2004).

Gümüşün 1000 ayarı saftır. Gümüş genellikle 925 parça saf gümüş, 75 parça bakır içeren bir alaşımda eritildiğinde, buna "saf gümüş" denilmektedir. Üzerinde gümüş ayarcısının damgası bulunan herhangi bir gümüş ürün, 925 ayar gümüş olarak gösterilmektedir; bu da 1000 parçadan 925 adedinin som gümüş olduğunun ibaresidir, geriye kalan parçalar ise alaşım sebebi ile diğer metallerdir (Codina 2002).

Türkiye'de gümüşün yaklaşık % 90'ı Kapalıçarşı tarafından kullanılmaktadır. Çarşıya ayrıca Trabzon, Eskişehir, Beypazarı, Mardin-Midyat, Şanlıurfa ve Gaziantep'teki yaklaşık iki yüz çeşitli büyüklükte atölyeden işlenmiş gümüş girişi yapılmaktadır. Kapalıçarşı'da granül gümüş kullanımı hakimdir; içeriden toplanan veya dışarıdan ithal edilen gümüşlerin tamamına yakını granüle dönüştürülerek piyasaya sürülmektedir (Kaplan 2004).

Şanlıurfa'da kullanılan altın takıların tamamının gümüş olanları da bulunmaktadır.

Süs Taşları: Takıların bütününde kullanılan altın ve gümüş kadar, değerli ve yarı değerli süs taşları da önemli bir yere sahiptir. Süs taşları, ya tek bir mineraldir (elmas, zümrüt, turmalin, kuvars vb.) ya da bu minerallerin oluşturduğu kayalardır (turkuvaz, agat, opal vb.) (Türe,2004: 89). Süs taşı niteliğindeki kristaller, doğrudan yer kabuğunda oluşabildikleri gibi yapay olarak da elde edilebilmektedir. Yarı değerli taşlar olarak adlandırılan süs taşları da doğada daha yaygın olarak bulunmaktadır ve tek kristallere göre daha kolay işlenebilmektedir (Dora, 1982;59-60).

Anadolu toprakları değerli ve yarı değerli taşlar konusunda oldukça zengindir.

Şanlıurfa takılarında değerli ve yarı değerli taşlar kullanılmaktadır. Bunlar arasında yakut, akik, inci, fîruze, zümrüt ve sentetik süs taşları yer almaktadır.

İnci: Deniz diplerinde yaşayan midye ve istiridyeler, vücutlarının içerisine giren kum taneciklerini çıkarmak için salgıladıkları salgı ile bu tanecikleri kaplamaktadır. Kumun tamamen sarılması sonucunda inci ortaya çıkar. Doğada kendiliğinden oluşanlara "hakiki inci", özel havuzlarda yetiştirilenlere de "kültür incisi" denilmektedir (Ayter, 1996: 100).

Şanlıurfa takılarında; kolye, bilezik, küpe ve yüzükte yoğun bir şekilde inci kullanılmaktadır.

Kuyumculukta değişik işlemlerde kullanılan metaller (bakır, platin, kalay, kurşun vb.), kimyasallar ve kaynak yapımında kullanılan maddeler de gereç kapsamında yer almaktadır.

Kuyumculuk kapsamında yer almasa da Şanlıurfa'da kuşlara, "kuş takıları" adı verilen takılar takılmaktadır. Kuş takılarının, kuşların boyun ve kulak kısmına takıldığı gözlemlenmiştir; ayrıca ayak bileklerine de boncuktan ve plastikten takıların takıldığı görülmüştür.

Fotoğraf 189. Kuş Takıları

DEBBAĞLIK - KÜRKÇÜLÜK - SARAÇLIK

Yrd. Doç. Dr. Fatma Nur BAŞARAN

DEBBAĞLIK

Debbağlık, “dericilik” demektir. Debbağlık ile uğraşanlara “debbağ” denir. “Debbağ” kelimesi zaman içerisinde “dabak” şeklini almıştır. Arapçada debbağ, “hayvan postunu işleyen, deri terbiye eden kimse”ye denir. Derinin tabaklanarak günlük hayatta kullanılması ilk insanla başlamıştır; ancak oldukça eski bir zanaat olan dericiliğin farklı zamanlarda, farklı değer yargılarına dayalı olarak Türk tarih ve sosyal hayatındaki yeri oldukça eskilere dayanmaktadır. Yapılan araştırmalar debbağlık ve deri işçiliğinin, Anadolu’da ilk gelişen meslek olduğunu ve bu mesleği başlatan kişinin de ahi teşkilatının kurucusu Ahi Evran olduğunu söylenmektedir.

Selçuklular döneminde Diyarbakır ve Kastamonu, Anadolu’daki deri sanayinin merkezi durumunda olmuştur. Beylikler döneminde önemini koruduğunu gördüğümüz dericilik mesleği, Osmanlı döneminde de canlılığını muhafaza etmiştir. XV. ve XVI. asırlarda kasabalara kadar yayılarak diğer meslekler arasında önemli bir yer tutan dericilik, özellikle İstanbul, Edirne, Kayseri, Ankara, Bursa, Manisa, Tokat, Konya, Diyarbakır ve Urfa gibi şehirlerin ticari hayatında etkili olmuştur. Osmanlı döneminde deri, savaş malzemesi olarak kabul edilmiş olduğundan devletin izni olmadan ihraç edilmesi yasaklanmıştır. Bu nedenle debbağlar tarafından işlenen deriler öncelikle tersane, cebehane, tophane ve mehterhane gibi askeri kurumların ihtiyacının karşılanmasında kullanılmıştır. Osmanlı döneminde olduğu gibi Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında da Kayseri, deri işlemesi ve debbağlık mesleği bakımından Anadolu’nun en yoğun ve dikkat çeken yerlerinden biri haline gelmiştir.

XVI. asırdan itibaren Türk derilerinin Avrupa pazarlarında itibar görmesi, debbağlık sanatının yeniden önem kazanmasını sağlamıştır. Debbağların, XVIII. asrın ortalarında sanatlarının zirvesinde oldukları bilinmektedir.

Büyükbaş hayvancılığın yaygın olduğu Şanlıurfa’da, debbağlık sanatının geçmişi çok eskilere dayanmaktadır; ancak debbağların işlediği deriler günümüzde yerlerini fabrikasyon derilere bırakmıştır. 1883 tarihli Halep Vilayet Salnamesi’nde gön debbağlığı ve deri debbağlığından söz edilmektedir. Gön debbağları, Aşağı Debbağhane’de; deri debbağları ise Yukarı Debbağhane’de ayrı ustalar tarafından yapılmıştır.

Göncü ve debbağ eski ustaları, altmış - yetmiş yıl önce “esnaf şıhı (şeyhi)” denilen birinin başkanlığında, ahilik teşkilatına dayalı bir teşkilat kurarak bir dayanışma içerisine girmiştir. Ustalar, işledikleri bir deriyi her ay esnaf şıhına getirmiştir. Esnaf şıhı da bu derileri satarak deri paralarını biriktirmiştir. Bu paralar bir dükkânın mülkünü alacak miktara geldiğinde, esnaf adına müşterek bir dükkân satın alınmıştır. Kiraya verilen bu dükkânın geliri ile de yeni dükkânlar satın alınmıştır. Bu şekilde dükkân sayısı on beşi bulmuştur. Terk edilmiş olan bu sanatın ustalarının çocukları, günümüzde kendi aralarında “Göncüler Derneği” adında bir dernek kurmuştur. Bu derneğin yönetim kurulu, her yıl ramazan ayında toplanarak on beş dükkândan elde edilen kira paralarını, esnaftan olan veya esnafa yakın bulunan yardıma muhtaç kimselere, herkesin gözü önünde eşit bir şekilde paylaştırmaktadır. Bu esnafın günümüzde yaşayan ustaları, çocukları, yaşlısı ve genci derneğin organizasyonu ile senede bir gün bir araya gelmektedir. Tanışıp kaynaşmak ve hoşça vakit geçirmek amacıyla Dede’nin Serinci (Sarıncı), Kanlı Mağara gibi dağlardaki mesire yerlerine gidilmektedir. Bu şekilde dağa gitme geleneği, Şanlıurfa’daki birçok esnaf tarafından günümüzde de sürdürülmektedir (Kürkçüoğlu,2008).

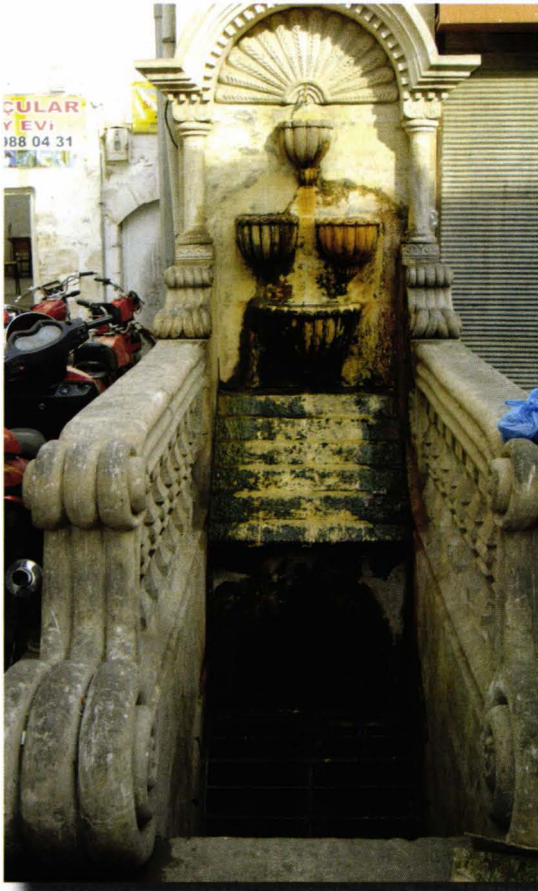

Ekil 190. Ham Deri

Öküz, inek ve deve gibi büyükbaş hayvanların derilerinin işlenmesine “gön debbağlığı”, bu sanatı yapanlara da “göncü” denilmektedir. Kalın deri anlamına gelen gön derisi, postalların yüz ve astar kısımlarında ve saraçlıkta kullanılmaktadır. Şanlıurfa’da gön debbağlığının, “Ahırvan” denilen Aşağı Debbağhane’de yapıldığı söylenmektedir.

Eski debbağ ustalarından Yusuf İzzettin Çullu debbağcılığı şöyle anlatmıştır: “Gön hazırlamak için kasaptan aldığımız deriyi keçeci çayında yıkar; iç kısmına zırnık ve kireç vererek tüyünü alırdık. Almış olduğumuz yünü hanımlar, ehram dokumakta ve çorap örmekte kullanacakları iplikleri yapmak için satın alırlardı. Derinin üzerin-

deki kireci almak için deri, köpek pisliğine yatırılırdı ve büyük heyderde yirmi dört - kırk sekiz saat kalırdı. Bu işlem için sıcak günlerde üç - beş gün, soğuk günlerde yirmi - yirmi beş gün yatan deri, daha sonra buradan çıkarılırdı ve çayda iyice yıkanıp temizlenirdi. Çünkü pislik kireci emerek alırdı. Üzerinde kireç olunca deri işlenmezdi. Bunun yerine şimdi gübre kullanılıyor. Köpek pisliğini temizlemek için kırk sekiz saat kepeğe atardık. Kepek, pisliği emerek sapsarı olur; deri ise tertemiz olurdu. Derileri kelleci çayında tekrar yıkardık. Her esnaf elli - yüz çuval sumak yaprağını madarlarda döverdi, hazırlardı; o bizim kerestemiz yoksa iş yapamazdık. Dibi dar tekne olan heydere, tuz ve sumak yaprağı konulurdu ve içine deriyi atardık. Heyderin içine girerek (belimize gelirdi) tepme işlemi yaparak deriyi pişirirdik. Bir hafta boyunca her gün bir buçuk saat tepme işlemi yapar ve dinlemeye bırakırdık. Heyderden çıkardıktan sonra üst üste koyar ve üzerine ağırlık koyarak suyunu akıtması için iki - dört gün arası bekletirdik. Dama serer kuruturduk. Sonra çaya batırarak ıslatıp verece (cam) ile düzleştirirdik. Deriyi açardık, arkasındaki etleri alırdık, sonra meşini balık yağı sürter ve kurumaya bırakırdık. Bundan sonra boyama işlemine geçilirdi. Topak haline getirilmiş sığır kuyruğu, “zaç ruhu” karıştırılmış boyaya batırılarak gönün yüzüne sürülürdü. Daha sonra güneşte kurutulan gön, “sıpa” denilen tezgâh üzerine yatırılırdı; karşılıklı iki kişinin iple çektiği ve tavana asılı “iskefe” denilen billur cam aletle parlatılarak satışa hazır hale getirilirdi.”

Şekil 191. Debbağhanede Bulunan Kelleci Çayı

Günümüzde terk edilmiş olan göncülük zanaatının bilinen en eski ustaları Dede Osman Kutluay, Hasib Uygur, Hasan Uygur, Ali Çavuş, Mehmet Kutluay ve Ahmet Kutluay’dır.

Koyun ve keçi gibi küçükbaş hayvanların derilerinin işlenmesine “deri debbağlığı”, bunları işleyenlere de “debbağ” denilmektedir. Gön denilen kalın derilere nazaran daha ince olan bu deriler, postal ve ayakkabılarda astarlık deri olarak kullanılmaktadır.

Elde edilen deri çeşitleri şunlardır:

Meşin: Koyun derisidir. Postallarda astar olarak kullanılır.

Sahtiyan: Keçi derisidir.

İnce Astar: Meşin ve sahtiyanın cildi bozuk olanıdır.

Deri debbağlığının gön hazırlanmasına benzer yönleri çok fazladır. İç kısmı tuzlanmış deri, Debbağhane Çarşısı’ndan satın alınır. Suda iyice yıkanarak yumuşatılır. İç kısmına kireç sürülerek ikiye katlanıp yatırılır. Yirmi dört saat sonra açılarak yünleri yolunur ve Yukarı Debbağhane’ye gönderilir. Burada on beş - yirmi gün süreyle kireç çukuruna yatırılır. Daha sonra bu çukurdan çıkarılan deri, içerisinde “sakat” denilen köpek pisliği ve su karışımının dolu olduğu “sile”ye (havuza) basılır. Kış aylarında üç gün, yaz aylarında bir gün bu çukurda bekletilen deri, daha sonra çıkarılarak iyice yıkanır. Yere yatırılarak bıçakla tüyleri alınır. Buğday kepeği ve su karışımından oluşan “bulamaç” çukuruna yatırılır. İki gün sonra bu çukurdan çıkartılarak su ile tekrar yıkanır. Ezilmiş sumak yaprağı ve su karışımı

ile dolu sileye yatırılır. Üç - dört gün sonra çıkartılarak çayda temiz su ile yıkanır. “Sırık” denilen ağacın üzerine asılarak suyu süzdürülür. Buna “su düşmesi” denir. Su düşmesinden sonra deri, ezilmiş mazı kozalağı ve su karışımı ile dolu sileye yatırılır. Üç - dört gün sonra çıkartılarak içerisinde 10 kg. tuz eritilmiş sileye tekrar yatırılır. Bir gün sonra çıkartılarak sırığın üzerine atılıp tekrar suyu süzdürülür. Yaz mevsimi ise gölgede, kış mevsimi ise güneşte serilerek kurutulur. Tekrar temiz suya basılıp yıkanır ve sırığa atılarak suyu süzdürülür. Bu aşamalardan sonra deri, masa şeklindeki tezgaha yatırılarak çeşitli renkte boyalarla el ile boyanır. Gön debbağlığının aksine, deri debbağlığında boyaya “zaç ruhu” katılmamaktadır. Boyanan deri güneşe serilip yarı kurutulur. Tekrar tezgaha yatırılıp yüzüne zeytinyağı serpilir. Camdan yapılmış ve “bellur” denilen merdaneye benzer aletle parlatılıp satışa hazır hale getirilir. “Bellur” aleti göncülükte, tavana asılı olarak karşılıklı iki kişinin iple çekmesi şeklinde; deri debbağlığında ise, bir kişinin elle sürmesi suretiyle kullanılmaktadır.

Günümüzde tamamen terkedilmiş bulunan deri debbağlığının bilinen en eski ustaları Ali Kafaf, Çulcu Mehmet, Dellal Hoca ve Ali Tahtabaşı’dır.

GÖN ve DERİ DEBBAĞLIĞINDA KULLANILAN ALETLER

Demir: İki yanında tutacak ağaç sapları bulunan, ortasında derideki fazla etleri kazımaya yarayan demir kısmı bulunan alet.

Heyden: Kireç havuzu.

İskefe: Sipa üzerine atılan gönü parlatmaya yarayan, iple tavana asılı olan ve karşılıklı iki kişi tarafından iple çekilen silindir şeklinde cam alet. Göncülükte kullanılır.

Sipa: Birbirine çatılmış karşılıklı ikişer ayak arasına atılan tahtadan meydana gelen ve üzerinde kalın deri işlenen araç.

Sile: İçerisinde “sakat” ve sumak yaprağı ile mazi kozalağı karışımı su bulunan havuz, çukur.

Vereçe: 20 cm eninde, 1.5 m boyunda olup duvara dayanan tahta. Üzerine deri yatırılarak kazınır.

Debbağhâne sadece deri işleme işini yapan esnaf için önemli değildir; Urfa folklorunda da önemlidir. Halk arasında yaygın bir inanç mevcuttur; “Evinde huzuru olmayanlar, dükkânında işleri ters gidenler ve kendilerine sihir yapıldığını hissedenler (bilhassa kadınlar) cuma selası sırasında debbağhâneye giderek o gün sile çukurunda hangi su¹ var ise onu bir şişeye doldurur. Daha sonra sile çukuru etrafında dönülerek şu mani söylenir:

‘Dağda darı harmanı
İçinde değirmeni
Kırk yıllık cadıların
Ahırvandır dermeni’

Daha sonra şişeye doldurulan su, ‘pislik pislği giderir’ düşüncesi ile içerisinde huzursuzluk olan, sihir yapılan evlere ve işleri iyi gitmeyen dükkânların önlerine ve köşelerine serpilir; böylece sihrin bozulacağına, kısmetin açılacağına inanılır.” Yirmi - otuz yıl öncesine kadar sürdürülen bu batıl inanç, debbağhânenin faaliyetlerini durdurması neticesinde günümüzde terk edilmiştir.

KÜRKÇÜLÜK

Göçebe kültürüne sahip Türk toplulukları, hayvancılıkla uğraştıklarından doğa koşullarına dayanıklı, hafif giysileri tercih etmişlerdir. Atın üzerinde vücutlarını korumak için kalın pantolon, çizme, kalın palto ve kürkler kullanmışlardır. Soğuğa ve rüzgara karşı kullanılan kulaklıklı, içi kürklü, esnek şapkalar yaşadıkları iklimin bir gereğidir (Ögel,1991).

Kürk, bazı hayvanların giyside kullanılmak için işlenmiş postudur. Kürklü hayvanlar uzun, soğuk kışları olan bölgelerde yaşadıkları için kürkleri uzun, parlak ve canlıdır. Doğanın oluşumu ile birlikte insanların yararlandıkları ilk giysi materyali, hayvanlardan elde ettikleri kürklerdir. Bu nedenle en eski sanatlardan biri olan kürkçülük, memeli hayvanlardan elde edilen postların işlenerek kullanılabilir hale getirilmesidir.

Türk runik metinlerinde, Çin ve Arap kaynaklarında; Sümerler devrindeki tabletler üzerindeki post satan kürkçü reklamından, Göktürklerin ticari mallarından birinin sincap kürkü olduğundan ve Çin imparatorunun Göktürklerle ticaret imkanı verdiğinde Çin ipeği, kara samur, özlük atlar ve gri sincap kürkü sattıklarından bahsedilmiştir (Ayhan,2008).

Türk boylarındaki giysiler; çakışır keçe çizme, kaftan, uzun pantolon, kepenek ve kürk börklerden oluşmaktadır (Esin,1985). Türkler çoğunlukla samur, sincap, rakun, vaşak ve tilki kürklerini işlenmiş ve giymişlerdir. Bozkır giysilerinde ise koyun, keçi ve deve kullanılmıştır. Anadolu’ya göç etmeden önce ve Anadolu’da Türkler; elbiselerin etek uçlarında, kaftanların kenarlarında, çizmelerinde ve ayakkabılarında çok sayıda kürk kullanmıştır. Eskiden kürkler, günümüzdeki gibi giysinin dış yüzeyinde değil, iç kısmında kullanılmıştır.

¹ “Ahırvan suyu” denilen bu su; köpek pislği, dövülmüş mazi kozalağı ya da dövülmüş sumak yaprağı karışımından oluşur.

Şekil 192. Şanlıurfa Yöresinde Kullanılan Kürkler

İstanbul, tarihte önemli bir kürk ticaret merkezi olmuştur ve bu durum, İstanbul'un fethinden sonra da devam etmiştir. Evliya Çelebi, 1591 yılında İstanbul'da beş yüz kürkçü dükkânı olduğunu ifade etmiştir; ancak kürkçülerle ilgili bir hükümde bu sayının elli yedi dükkân olduğu belirtildiğinden, Evliya Çelebi'nin sayıyı abarttığı söylenmektedir (Tezcan,2003).

Osmanlı döneminde kürk; saray ve devlet erkânının giydiği giysi, statü belirleyici ve değerli hediye olarak kullanılmıştır. İstanbul Kapalı Çarşı'da, "Kürkçüler Kapısı" denilen bölümde samur, misk, vaşak, zerdeva, sansar, sincap, porsuk sıçan, tavşan, kunduz, kuzu, koyun, alaca geyik, aslan, kaplan, kurt, ayı, çakal vb. kürkler satılmıştır.

Şekil 193. Çeşitli Renklerde Kürkler

Türklerin en önemli geçim kaynakları ve kullanım gereci olan yetiştirdikleri hayvanlardan elde ettikleri kürklerin işlenerek giysi haline getirilmesi, insanlık tarihinin en eski sanatlarından biridir.

Şanlıurfa'da kış aylarında, orta yaşlı ve yaşlı kimseler tarafından giyilen ve dış kısmı "şakaf" denilen siyah kumaşla kaplı olan aba gibi bolca giysiye "kürk" denilmektedir. Şanlıurfa yöresine ait olan bu kürkler, ana rahminde ya da en fazla beş aylık iken ölen kuzuların tüylü derilerinden yapılan, düz yakalı veya yakasız biçimleri olan giysilerdir. Dükkânlarında camekân bulunmayan esnafın

büyük bir kısmı, kürklerine sarılarak soğuktan korunmaktadır.

1970'li yıllardan bu yana Şanlıurfa'da kürk yelek yapımına başlanmıştır. Gayet ince deriden kıvrırcık tüylü olan bu yelekler, kaba olmadığından ceket altına giyilebilmektedir ve mide, böbrek ve bel ağrıları olanlar tarafından bilhassa tercih edilmektedir.

Şanlıurfa'da yapılan kürklerin kalitesi, kuzunun yaşına bağlıdır. Kuzu büyüdükçe kürkün kalitesi ve değeri düşmektedir. Bu nedenle kürkler, kalite açısından üç kısma ayrılmaktadır; ana rahminde ölen kuzunun yününden yapılanlara ince kürk, bir - iki aylık iken ölen kuzunun yününden yapılanlara orta kürk, dört - beş aylık kuzunun yününden yapılanlara ise kaba kürk denilmektedir.

Şekil 194. Kürkçü Dükkanından Görünüm

Kürk yapımında kullanılan kuzu derilerinin % 5 - 10'unun Şanlıurfa'dan, % 90'ının Tokat, Afyon ve Isparta illerinden sağlandığı belirtilmektedir. Siyah, beyaz ve alaca renkte tüyleri olan, tüyleri kıvrıkcık olan deriler kullanılmaktadır. Daha az bulunan siyah tüylü deri, en değerli olanıdır. Siyah kürklerden yapılan giysilerin yakaları, kol ağızları ve eteklerinin kısımlarında kullanılmaktadır. Sadece siyah renkle oluşan kürk, Şanlıurfa kürkçüleri tarafından yapılmamaktadır. Siyah tüylü deriler Anadolu'da Tokat'tan, yurtdışında ise Afganistan'dan temin edilmektedir. Kürkçülükte kullanılan deriler, üzerlerindeki tüylerin özelliğine göre Kıvrıkcık, Çakmaklı (beyaz, dalgalı) ve düz (beyaz, dalgasız) olarak sınıflandırılmaktadır.

Arşın: 70 cm uzunluğunda, 2 cm'de bir işaretlenmiş, metreye benzer ahşap ölçü aleti.

Doğunluk: Ağaç bir sap üzerindeki demir yay ve altında ayak geçen kayış kısmından oluşan, derinin et kısmını yumuşatmaya yarayan alet. Kayış ağaca geçirilir; el ile ahşap kısmından tutularak -ayağa geçirilen kayışa baskı yapmak suretiyle- demir yay kısmı deriye sürülür.

Kazak : Derinin ters tarafının temizlenmesinde kullanılır.

Makas: Kürkün tüylerinin makasla kırılarak aynı hizaya getirilmesinde kullanılır.

Gergi Tahtası: Derinin düzgün kuruması için gerdirilme işleminin

yapıldığı tahtadır.

Üsküf: Dikiş esnasında parmağa takılan madeni yüksük

Kullanılan Gereçler

Kürklerin yapılmasında en önemli gereç kuzu derisidir. Bu postun işlenmesinde beyaz kalker taşının tozu olan havara taşı, şap, tuz vb. gereçler kullanılmaktadır.

Kuzu Derisinden Kürk Elde Edilmesi :

Kuzu derileri tuzlanmış ve kurutulmuş olarak satın alındıktan sonra yumuşaması için yirmi dört saat suda bekletilir. Ustalar eskiden yıkama işlemini, Debbağhane Çarşısı'ndaki "Kelleci Çayı"nda yapmaktayken bugün, Balıklıgöl'den gelen çay suyunun azalması, çaya kanalizasyon sularının karışması vb. nedenlerle kürkçüler, yıkama işlemini kendi evlerindeki özel havuz veya teknelerde yapmaktadır.

Yaptığımız görüşmede kürkçü ustamız Mustafa Yeşilkaya, kurutulmuş olarak alınan derilerin teknelerde ıslatıldığını, yıkandığını ve sonra deterjan veya sabun ile iyice ovulduğunu belirtmiştir.

Şekil 195. Doğunluk Aracı ve İşleminin Yapılması

Şekil 196. "Kazak" Denilen Araç

Mustafa Yeşilkaya yapılan işlemin devamını şu şekilde ifade etmiştir: "Teknede deriyi durulandıktan sonra üzerindeki deterjandan arınması için deriyi, tezgâha asarak etleme işlemi uyguluyoruz. Etleme işleminde, "kazak" denilen araç ile derinin üstündeki temizlenecek kısımları alıyoruz yani derinin sırt kısmındaki kötü atıkları alıyoruz. Tekrar yıkayarak süzölmeye bırakıyoruz. Fıçı içindeki suya şap atıp ve eritiyoruz. Deriyi pişmesi için bu ilaçlı suya atıyoruz; deri bir gün ilaçlı suda bekliyor."

"Deriyi sudan çıkararak süzölmeye bırakıyoruz. Süzöldükten sonra gergi tahtası üzerine çakarak kurumaya bırakıyoruz."

"Kuruduktan sonra ıslatarak duvara dayalı tahta tezgaha takıyoruz. 'Kazak'la deriyi ağartıyoruz."

"Sonra güneşte kurutuyoruz. Buna 'tavlama' diyoruz."

Bu aşamada deri sert olduğundan ovalanır. Bunun için deri, uç kısmından boğumlanıp kendirle bağlanarak duvar halkasına tutturulur. "Doğunluk" denilen, el ve ayakla çalışan bir aletle on beş - yirmi dakika yumuşatılır, tekrar güneşe atılır ve ovalama işlemi yapılır. Bu işleme "yumuşatma-cilalama" işlemi denilir. Sonra deri yüzeyi, daha temiz ve düzgün yapmak için zımpara

uygulanır.

Kürkçüoğlu'nun yaptığı incelemelerde son işlemler şu şekilde açıklanmıştır: "Yumuşatılan ve parlatılan deri, 'havaralama' işlemi için dağlardaki taş ocaklarına gönderilir. Burada 'havara' denilen beyaz taş unu, derinin tüylü tarafına el ile iyice sürülerek tüyler temizlenir. Kirlerden arınıp temizlenen tüyler böylece parlaklık kazanır. Havaralama işlemi, yumuşak ve beyaz renkte taş veren taş ocaklarında yapılır. Sarı ve sert taş veren ocaklar bu iş için uygun değildir. Eşek Boğan, Delikli ve Bamyı mağaralarındaki taş unlarının bu iş için makbul olduğu esnaf arasında söylenmektedir. Havaralanan deri tekrar dükkâna getirilerek doğunlukla ikinci kez yumuşatmaya alınır. Yumuşatıldıktan sonra kazakla et tarafı son kez silinir. Böylece derinin tımar işlemi tamamlanmış olur (Kürkçüoğlu 2002, s.207).

Kürkçülükte Kullanılan Teknik Özellikler

Kürk yapılırken tımar işlemi, biçme - dikme işlemi ve üzleme (yüzleme) işlemi olmak üzere üç işlemten geçer. Tımar işlemi yapılarak kullanılmaya hazır hale getirilmiş olan deriler, tüylerinin türlerine ve renklerine göre sınıflandırılır. 60 - 65 cm boyunda, 20 -

Şekil 197. Gergi Tahtasına Gerilmiş Deri

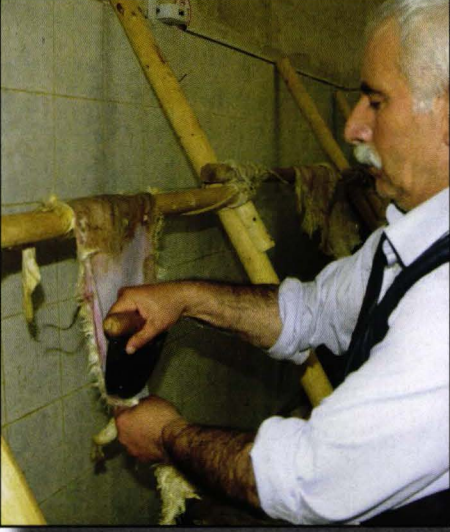
25 cm eninde parçalar halinde kesilir. Ölçme işlemi, 70 cm uzunluğundaki "arşın" denilen tahta bir ölçü aletiyle yapılır.

Kürkün biçki işlemi özel deri makası ile yapılır. Bu makasın en önemli özelliği deriyi keserken tüyleri kesmemesidir. Kesilen parçalar, dikiş iğnesi ve üsküf kullanılarak el dikişi ile birbirine dikilir. Özel makasın kesiminden dolayı, yan yana dikilen derilerin tüylü kısımlarından bakıldığında yüzeylerinde dikiş izi görünmez.

20 - 25 cm eninde on iki parça derinin yan yana dikilmiş şekline "bir şakka" denilmektedir. Bir kürk; biri üst şakka, diğeri alt şakka olmak üzere iki şakkadan ibarettir. Bu iki şakka birbirine teyellenir ve bu teyel-

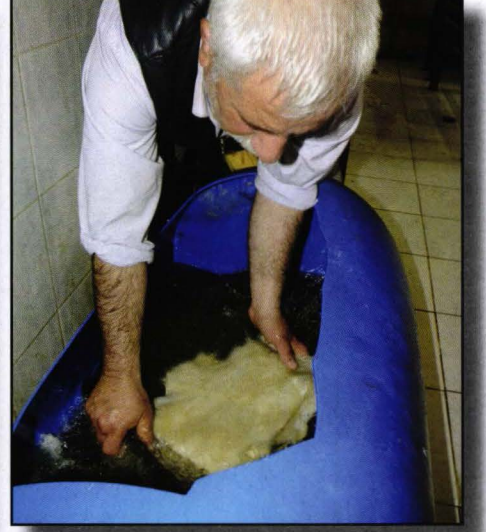
Şekil 198. Derinin Deterjanla Ovlulması

Şekil 199. Mustafa Yeşilkaya Usta ve Sabri Yeşilkaya Kazak İle Deri Etleme İşlemi Yaparken

Şekil 200. Derinin Şaplı Suya Konulması

Şekil 201. Derinin Gergi Tahtasına Çakılması

Şekil 202. Derinin Kazak İle Ağartılması

Şekil 203. Tavlama İşlemi Yapılmış Deri

Şekil 205. Kürkün Kesilmesinde Kullanılan Makas ve Arşın Denilen Ölçme Aracı

Şekil 204. Yumuşatma, Parlatma ve Zımparalama İşlemi

leme işlemi sonucunda 120 - 130 cm uzunluğunda, on iki karış (bir karış 20 - 25 cm) eninde kürk boyu elde edilir. İki şakka halindeki kürk, kadınlar tarafından dikilmek üzere evlere gönderilir. Kadınlar, her parçayı aralarına bez "sızı" koyarak el dikişi ile tekrar diker. Parçaları ve iki şakkası sağlam olarak birbirine dikilmiş olan kürk, tekrar dükkâna gönderilir. Dükkânda, özel kürk makası ile tüyler kırpılıp bir hizaya getirilir. Buna "alçak - yüksek alınma" denir. Bu işlemden sonra, tüyler son kez havaralanarak temizlenip parlatılır. Havaralama sırasında yatık durumda olan tüyler kabardığından tekrar çok hafif olarak alçak - yüksek

Şekil 206. Biçme ve Dikme İşlemini Yapan Kürk Ustaları

Şekil 207. Kürk Giyinmiş Esnaf

alınması yapılır ve tüyler aynı hizaya getirilir. Son olarak kürkün yaka kısmına, kol ağızlarına ve eteğine siyah tüylü deri dikilir. Böylece kürkçü dükkânındaki işlemler bitmiş olur. Kürkleri alan bireyler, üzleme işleminin yapılması için kürklerini terziye götürür. “Şakaf” ismi verilen siyah renkli özel kürk kumaşıyla dıştan kaplatılarak geleneksel kürk yapılmış olur.

Şanlıurfa’da kürkler, Sipahi Pazarı’ndaki mezata gönderilmekte; buradaki tellallar tarafından - kullanılan malzeme ve işçilik göz önünde bulundurularak - açık arttırma ile Sipahi Pazarı esnafına satılmaktadır. Kürkleri satın alan esnaf da dükkânlarında halka satış yapmaktadır (Kürkçüoğlu, 2002).

Şekil 208. Kürkçü Pazarındaki Dükkanlar

Şanlıurfa’da kürkçülük, “Kürkçü Pazarı” denilen tarihi çarşıda kürkçü esnafı tarafından yapılmaktadır. Kürke talep çok olduğundan bu sanat bugün hala devam etmektedir. Şanlıurfa’da imal edilen kürklerin %25’i il merkezinde ve çevre illerde satılmaktadır; %75’i ise Suriye, Irak, Kuveyt, Katar, Suudi Arabistan ve İran gibi ülkelere ihraç edilmektedir.

Deri, kürk oluncaya kadar geçirmiş olduğu birçok yorucu ve uzun işlemlerinden dolayı insanı çabuk yıprattığı için, kürkçü esnafı tarafından dericilik mesleğine “dev mesleği” denir.

Ali Kelleci (Ali Ufak), Bekir Canbaz, Mahmut Canbaz, Şih Müslüm Karagöz, Hüseyin Yavuz, Ali Avcı (Kel Ali), Ali Mesçi, Hacı Mahmut Çiriş, Kadir Çiriş, Hakkı Açıanal ve Kadir Çoban (Miste Kado) bu tarihi sanatın bugün hayatta olmayan en eski ustalarıdır.

SARAÇLIK

Araba koşumları, binek ve çeki at takımları, eyer, semer, kemer, silah kılıfı, mermi kılıfı, çanta, çizme, ayakkabı vb. ürünleri kalın deri (kösele), normal deri ve ince deri ile yapan ve tamir eden kişilere “saraç”, bu sanata “saraçlık”, bu sanatı yapan kişilerin toplu hâlde bulundukları yerlere ise “saraçhâne” ismi verilmektedir.

Saraçlık sanatı, insanoğlunun çeşitli ihtiyaçlarını gidermek amacıyla varoluşundan bu yana geliştirdiği bir sanattır; çünkü ilk insanlar bitki, ağaç, taş ve topraktan sonra deri kullanılmaya başlamıştır. Çok eski çağlarda Lidyalılar tarafından ortaya konan saraçlık, Orta Asya Türklerinde zirveye ulaşmış ve buradan da tüm dünya topluluklarına yayılmıştır. Türklerin Orta Asya’da yaşadıkları dönemde deriyi çok amaçlı olarak kullandıkları ve dericilikte çok ilerlemiş oldukları, Sibiry ve Altay dağlarında yapılan kazılardan elde edilen buluntulardan anlaşılmaktadır. Yapılan çeşitli arkeolojik kazılarda MÖ 3. ve 4. yüzyıl tarihli, Hunlara ait eyer ve deri elbiseler bulunmuştur. Göktürklerle ait önemli deri ürünleri tespit edilmiş; deri kaplar, elbiseler ve pantolonlar önemli belgeler arasında yer almıştır. Ayrıca Orhun kitabeleri civarındaki heykelde, kemerlere takılan deri çantaları görmek mümkündür. Göktürklerin kullanıldığı deri kayış, sonraki dönemlerde Uygurlar ve Avarlar tarafından da yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Hititlerin en önemli savaş aletlerinden olan ‘ok’u koymak için kullandıkları ‘okdanlık’ deridendir. Bunun yanı sıra dizgin, tulum, çanta, at koşumları, kalkan, ayakkabı ve diğer giysiler de deriden yapılmıştır (Ögel 1984,155-157).

Türkler, hayatlarını at üstünde geçirdikleri ve atlarına çok önem verdikleri için Türk sanatları içinde saraçlık sanatının önemli bir yeri olmuştur. Türklerin işlemeli olarak yaptıkları at takımları, ayaklarına giydikleri yanları postlu ve süslü yumuşak çizmeleri, pantolonları ve ceketleri en önemli saraçlık ürünleridir. Hayvanlarından elde ettikleri elyafı ve deriyi çok iyi işleme yöntemleri bulup geliştiren Türkler obalarını, topluluklarını ve devletlerini kurdukları yerlerde, gerek hayvandan elde ettikleri hammadde için gerekse hayvanların binek, çeki vb. kısımlarında kullanacakları ürünler için saraçlık sanatını kullanmış ve yaygınlaştırmışlardır.

Orta Asya’dan Anadolu’ya gelen Türkler, saraçlık deneyimlerini Anadolu’da sürdürmeye devam etmiştir. Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu dönemlerinde saraçlık mesleği Türkler arasında varlığını korumuştur. Saraçlık mesleğinin en önemli hammaddesi olan derinin işlenmesini debbağlar yapmaktadır. Selçuklu döneminin en önemli isimlerinden Ahi Evran’ın iyi bir debbağ olduğu ve çevresine topladığı debbağlarla ahilik örgütünün temelini başlattığı bilinmektedir.

Türk dericiliğinin ve saraçlığının en parlak dönemi Osmanlı dönemidir. Bu döneminde, ahilerin desteği ile dericilik güçlenmiş ve debbağhaneler kurulmuştur. Fatih Sultan Mehmet, ordunun deri ihtiyacını karşılamak amacıyla bir araya getirdiği debbağlara Kazlıçeşme’de yer tahsis etmiştir ve saraçlara Fatih semtinde saraçhane yaptırarak esnafı toplamıştır. Evliya Çelebi’nin de bahsettiği bu saraçhane, 1908 Fatih yangınında yanmıştır; fakat bu semt, “Saraçhane” adı ile günümüze kadar gelmiştir (Kürkçüoğlu ve Kürkçüoğlu ,2010 s.48).

19. yüzyıl sonuna kadar koşum, eğer vb. ürünler geleneksel şeklini korumuştur; fakat 20. yüzyılda hayvan gücü kullanımının azalması, deri ile uğraşanları günlük eşya yapmaya yönlendirmiştir ve makineleşmeyle birlikte saraçlık sanatı yapanların sayısı gittikçe azalmıştır (Güler ve Kamiloğlu,2008,s.201).

Saraçlık mesleğinde özen, estetik ve kalite çok önemlidir. Derinin iyi işlenmesine; koşum takımları, eyer, dizgin yapımında hayvanın boynunu rahatsız etmeyecek ve hareketlerini engellemeyecek şekilde yapılmasına; sıkma, ezme, çarpma gibi durumların olmamasına çok dikkat edilir.

Saraçlık mesleği, Anadolu’nun birçok şehrinde yapılmaktadır; fakat Konya, Diyarbakır, Tokat, Edirne, İstanbul, Kayseri, Kırşehir, Urfa vb. şehirler bu meslekte adlarını ayrıca duyurmuştur. Şanlıurfa’da ünlü Arap atlarının yetiştirilmiş olması, saraçlık sanatının önemini arttırmış ve bu sanata büyük ilgi duyulmasına sebep olmuştur.

1650’lerde Urfa’yı ziyaret eden Evliya Çelebi, Urfa’daki saraçlıktan bahsederek Urfa saraçhanesini şu cümlelerle anlatmıştır: “... Saraçhanesi, İbrahim Halil Irmağı kıyısındadır. Onun için Bağdat serdabı gibi soğuk su ile sulanmış anayolun iki tarafı ma’mur ve güzel, mevsiminde türlü çiçeklerle süslü olup geçenlerin içini açar. Oralarda bütün bilgi sahiplerinin toplandığı,

Fotoğraf 209. Şanlıurfa Yarış Atı

dinlendiği yerler vardır.” Bugün Şanlıurfa’da, Evliya Çelebi’nin söz ettiği saraçhanenin nerede olduğu bilinmemektedir; ama saraçlık, “Saraç Pazarı” denilen çarşıda sürdürülmektedir. Eskiden on beş - yirmi dükkânın yer aldığı bu çarşıda günümüzde üç - dört dükkân bulunmaktadır. En eski saraç ustaları; Hacı Mahmut Sedef, Sadık Basmacı, Ahmet Zılfo, Toşo Usta, Abdülkadir Nahya, Ahmet Sedef, Hacı Mehmet Nimetoğlu’dur. İmam Bakır Nahya ve Ali Kaşıkçioğlu ise günümüzün en tanınmış saraç ustalarıdır (Kürkçüoğlu,2002,s. 208).

Kullanılan Gereçler

Saraçlıkta kullanılan en önemli gereç, köseledir. Kalın deri olan kösele düz, yağlı ve sabunlu olarak sınıflandırılır. Ayrıca saraçlıkta ince deri yani kundura derisi veya “glase” denilen deri kullanılmaktadır. Eskiden Şanlıurfa’da debbağcıların işlediği deri saraçlar tarafından ürün haline getirilmiştir; günümüzde ise saraçlar deriyi, deri işlemesi yapan illerden sağlanmaktadır. Ayrıca saraçlıkta ağaç, demir, saç, bez, kaya, kıl, kıtık vb. maddeler kullanılmaktadır.

Kullanılan Araçlar

Biz: Tahta saplıdır. Uç kısmı deriyi delmeye elverişlidir. İnce, küçük dikişlerin yapımında kullanılır. Yapılacak işe göre saraçlıkta kullanılan diğer bizler şöyledir:

Kılıf Bizi: Uç kısmı yılan dili şeklinde tek ağızlı, çift tarafı keskin bir bizdir. Özellikle silah kılıfının gizli dikişlerini dikmede kullanılır.

Tişe Bizi: Ahşap saplıdır. İri dikişlerin yapımında kullanılır.

Bıçkı: Ağaç saplı, ucu keskin, üçgen demirli bir alettir. Deri kesmede kullanılır.

Meket: Annep ağacından yapılmış, sivriltilmiş çift ağızlı, deriye çizgi ve nakış atmaya yarayan alettir.

Büyük Makas: Keçe kesmede de kullanılan geniş ağızlı bir tür makastır.

Kalıp: Değişik modellerdeki ürünleri yapmak için ağaçtan oyulmuş şekildir. Örneğin tabanca kılıfı, tabanca kalıba geçirilerek şekillendirilir

Demir Pergel: Derinin üzerine daire ve en çizmeye yarar.

Zimba: Üzerine çekiçe vurulmak suretiyle deriyi delmeye yarar.

El Baskısı: Pense tipi bir zimbadır. Altı değişik ağız bulunur ve altı farklı delik açar.

Kerpeten: Çakılan çivileri düzeltme vb.’de kullanılır.

Çekiç: Derinin kalıba yerleştirilmesinde ve çivilenmesinde kullanılır.

Demir Örs: Üzerine şekil verme vb. işler için kullanılır.

Kullanılan Teknikler

Saraçlık sanatında, başta ciltler olmak üzere pabuç, çizme, torba, kese, kın, kalkan, perde, sofra altı, hayvan kışumları ve ok - yay torbaları gibi eşyalar deriden üretilmiştir. Bu sanatta, yapılacak ürünün özelliğine göre deri dikme, yapıştırma ve süsleme teknikleri kullanılmaktadır.

Eyerin yapılışını incelediğimizde; ilk olarak ağaçtan, “kaş” denilen ön cephe iskeleti yapılır. Sonra “alt yastık”, “haşa” denilen bir tür kumaşla “çift yanaklı” bir şekilde di-

kilip içerisi pamukla doldurularak ön cephe iskeletine monte edilir. Üzerine kösele ya da deri çekildikten sonra yan taraflarına “etek” denilen işlemeli şal kumaşlar dikilir. Eteklerde şal kumaş yerine bazen deri kullanılır. Uç kısımları renkli püsküllerle süslenen etekler, bir tür “tozluk” görevi görür.

Saraçlık Ürünleri

1. Kemerler: Bele takılan kemerler örgülü, düğme desenli, çift yüz dönerli, palıska ve sabunlu (sabunlu köseleden yapılan) şeklinde çeşitlenmektedir. Ayrıca çoğunlukla para vb. eşyaları koymak için kuşak kemer kullanılmaktadır.

Fotoğraf 210. Saraçlık Yapan Yeni Kuşak

Saraçlıkta yapılan koşum takımları koşu atları, yük atları, sığır, köpek ve tazi için farklılık göstermektedir. Buna göre;

2. Koşu Atı Koşum Takımları

Eyer: Sadece yarış atları için yapılan bir tür semerdir. “Rahvan” denilen binek atları için yapılan ve boncuklarla süslü olan, eyerin büyüğü şeklindeki semere de “me’rege” denir.

Livan Kantarma Gem Başlık: Sadece rahvan ve koşu atları için yapılan bir başlıktır. Geme bağlı olarak başa geçirilir ve dizginler bu başlığa bağlanır. Örgülü ve düz olmak üzere iki teknikte üretilmektedir.

Üzengi Takımı: Eyerin iki yanında bulunur. Kösele kayışlara asılı demir halkalardan meydana gelir. Ayakla basılarak ata binmeye yarar. Kösele kayışların üzeri boncuklarla ve basma düğmelerle süslüdür.

Fotoğraf 211. Eyer

Kuskun: Eyerin öne kaymasını önler. Halka şeklindedir. Çift kat derinin içi pamuk veya talaşla doldurularak yapılır. Hayvanın kuyruk altından tek kayışla geçirilir; eyere ve me’regeye toka ile sabitleştirilir.

Sülebent: Yokuş çıkarken eyerin veya me’regenin arkaya kaymasını önler. Üç kolludur. Atın karnının altından gelip göğsünde birleşerek boynun iki yanından eyerin veya me’regenin ön kısmına bağlanır.

Kantarma Kayışı: Sülebente ek olarak yapılan ve atın başını yukarı kaldırmasına engel olan kayıştır.

Dizgin: At sürücüsünün eli ile gem arasındaki mesafe uzunluğunda, atı yönlendirmeye yarayan ve deriden yapılan üründür. Örgülü ve düz olmak üzere iki teknikte yapılmaktadır.

Fotoğraf 212. Sülebent

Kırbaç: Kalın deridendir. Örgülü ve sıımlı (saçaklı) olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır.

3. Yük Atı Koşum Takımları:

Amut (Klopin - Boyuntalık): Atın boynuna geçebilecek genişlikte, elips şeklindeki ahşap üzerine keçe, kösele kaplanarak yapılmıştır.

Gömlek: Amuttan başlayıp atın kuyruk altından dönerek tekrar amuta bağlanan, üzerinde aşağı düşmesini engelleyen çift sırtlığı bulunan, 5 cm eninde bir kayıştır.

Fotoğraf 213. Kırbaç

Gözlüklü Başlık: At, merkep ve sığır başlarının iki yanına takılan, hayvanın gözlerinin sağı solu görmesini engellemek amacıyla yapılan başlıktır. “Reşmeli başlık” denilen zincir ve deri karışımı türü çok yaygındır.

Belleme: Alt kısmı saf keçeyle, üst kısmı brandayla kaplanmış sırt örtüsüdür. Kış aylarında atı korumak amacıyla kullanılır.

Dizgin: 6 cm boyunda, 2,5 - 3 cm genişliğindedir. Uç kısımları çapraz deri veya ketenden dokunmuş şeritlerden yapılır. Bir ucu gеме bağlıdır; diğer ucu sürücünün elinde tuttuğu dizgindir ve bu uç, ata yön vermeyi sağlar.

Karınaltı Kuşaması: Eyeri atın sırtına sabitleştirmeye yarayan, 5 - 6 cm eninde, deriden veya kolondan (keten dokuma kayıştan) yapılan bağlayıcı kayıştır.

4. Avcı Malzemeleri:

Raht: Çift ve tek kırma av tüfeklerinin mermilerinin dizildiği fişekliktir.

Mavzer Yeleği: Saf deriden yapılır ve üzeri fişeklidir.

Çanta: Yandan boyuna asılı olarak kullanılır. İçine çeşitli avcı malzemeleri konulur.

Günümüzde saraçlar spor malzemesi, oto döşemesi vs. gibi işleri de yaparak sanat alanlarını genişletmiştir. Ayrıca yörede el dikimi ayakkabı üretimi de yapılmaktadır. Bu işi yapanlara “kunduracı” denilmektedir. Günümüzde fabrikasyon ayakkabıların yapılması, saraçların kundura üretimini azaltmıştır; el yapımı ayakkabı kullanan az sayıda kişi için üretim yapılmaktadır.

Saraçların ürettiği yemeniler de bugün artık kullanılmadığından sayıca çok az üretilmektedir. Saraç Pazarı’nda bir yemenici ustası ve oğlu bu işi hala sürdürmektedir.

At koşumları vb. ürünler yapan Nahya Saraciye’nin ustaları Abdülkadir ve Ahmet Nahya mevcut işlerine bugün devam etmektedir. Abdülkadir Nahya yetmiş yıldan beri saraçlık yaptığını, köylerden müşterilerinin olduğunu ve çalışmalarının eskiye oranla yoğun olmasa da devam ettiğini belirtmiştir:

Fotoğraf 214. Koşum Takımları

Fotoğraf 215. Saraç Pazarı’nda Yemeni Ustası ve Yaptığı Yemeni

**ŞANLIURFA HALK KÜLTÜRÜ
ÇALIŞMALARI SIRASINDA
DERLENEN SÖZLÜ KÜLTÜR
MALZEMELERİ**

Yaprak Pelin ERTÜRK

ŞANLIURFA HALK KÜLTÜRÜ ÇALIŞMALARI SIRASINDA DERLENEN SÖZLÜ KÜLTÜR MALZEMELERİ

Şanlıurfa Valiliği ve Gazi Üniversitesi işbirliği ile gerçekleştirilmiş olan “Şanlıurfa El Sanatlarını Araştırma Geliştirme Tanıtma Üretim ve Pazarlama Projesi” kapsamında Mart 2010 - Ocak 2011 tarihleri arasında yapılan el sanatları envanter çalışması sırasında, araştırma yapılan ilçelerde ve köylerde Şanlıurfa halkının yaşatmaya devam ettiği sözlü kültür ürünleri de proje kapsamında değerlendirmeye alınarak toplanmıştır.

Derleme çalışmaları sırasında Şanlıurfa merkezde ve diğer ilçelerde sözlü kültür ürünlerinden en çok maniye rastlanmıştır. Anonim halk şiirinin en yaygın nazım şekli olan maniler, yedi heceden oluşan ve a a x a şeklinde kafiyelenen dörtlüklerdir. Dörtten fazla dize sayısına sahip olan ve hece sayısı yediden fazla olan maniler ile de karşılaşmak mümkündür. Dörtten fazla dizeli manilere “artık mani” veya “yedekli mani” adı verilmektedir. Bir de “cinaslı mani”, “doldurmalı mani”, “kesik mani” ya da “ayaklı mani” denilen maniler mevcuttur ki bu manilere de Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde “hoyrat” denilmektedir. Manilerin ezgi kalıpları içerisinde söylenen şekilleri olan hoyratlar, kesik bir dize ile başlayıp cinasla ahenklenen, kendine has ezgisiyle mert bir söyleyişe sahip olan dörtlüklerden oluşur. İlk dizesi eksik heceli (genellikle üç veya dört heceli) olan ve yedi heceli dizelerden oluşan hoyratların, dört dizeden fazla dize sayısına sahip örnekleri ile de karşılaşmak mümkündür. Söylenişi aynı fakat anlamları farklı kelimeler ile kullanılan cinas ise, hoyratların en dikkat çekici yanıdır.

Mani ve hoyrat söyleme, belli bir gelenek çevresinde gerçekleşmektedir.¹ Maniler genellikle bayanlar tarafından söylenirken hoyratlar, erkekler tarafından icra edilmektedir. Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu çevresinde süregelen hoyrat söyleme geleneği, hoyrat söyleyenlerin ustalığına bağlı olarak belirli makamlarda (tecnis, mesnevi, İsfahan, muhayyer, ...) söylenebilme şeklinde çeşitlenmektedir. Mani ve hoyrat söyleme geleneği, yaşanan hızlı değişim ve popüler kültürün geleneksel kültür üzerindeki olumsuz etkileri ile günümüzde zayıflamış bir şekilde devam etmektedir.²

Şanlıurfa'nın sözlü kültüründe maniler ve hoyratlar önemli bir yer teşkil etmektedir. Yapılan çalışmalar sırasında mani söyleyen kaynak kişiler genellikle bayanlar olduğu için isimlerinin gizli tutulmasını istemişlerdir. Diğer kaynak kişilerin isimleri ise ilgili ürünlerin altında belirtilmiştir.

Proje kapsamında toplanan mani ve hoyratların temaları genellikle sevda, ayrılık, özlem, gurbet vb. şeklindedir ki manilerin genel özelliklerine bakıldığında bölge fark etmeksizin genelinin bu temalar etrafında şekillendiği gözlemlenmektedir. Bu temaların dışında güncel olayları konu alan maniler ve hoyratlar ile kına gecesi, asbap gecesi, sıra gecesi, düğün gibi toplumun bir arada keyifle geçirdiği önemli anlara ait maniler ve hoyratlar da Şanlıurfa kültüründe eşsiz bir yer kaplamaktadır. Örneğin Şanlıurfa'da nişandan sonra yapılan gezmeler esnasında,

İki tahta çakarlar
Arasından bakarlar
Daha yaşım küçükken
Biye nişan takarlar

şeklinde bir mani söylenmektedir ki yaptığımız araştırmada bu maninin bütün ilçelerde ve köylerde aynı şekilde söylendiği görülmektedir. Nikaha kadar devam eden bu gezmelerden sonra kına ve asbap gecelerine sıra gelir ki bu gecelerde,

Leblebi koydum tasa
El vurdum basa basa
Her yerini beğendim
Azıcık boydan kısa
Çakmak çakmaya geldim
Kına yakmaya geldim
Ayşe Teyze ağlama
Kızın almaya geldim

¹ OĞUZ, M. Öcal vd., Halk Edebiyatı El Kitabı, 2. Baskı, Grafiker Yayınları, Ankara 2004. (SAYFA 269)

² OĞUZ, M. Öcal vd., Halk Edebiyatı El Kitabı, 2. Baskı, Grafiker Yayınları, Ankara 2004. (SAYFA 269)

Portakalı soyarlar
İçine kına koyarlar
Eski adı Ayşe'ydi³
Şimdi gelin diyorlar
Oy pirpirim pirpirim
Dalları dilim dilim
Biz Bozan'ı everdik
Bakır'a Allah kerim⁴

şeklinde maniler söylenmektedir.⁵ Yine bu manilerin de ilçelerde ve köylerde aynı şekilde söylendiği gözlemlenmiştir. Araştırma süresince toplanan manilerin ve hoyratların sadece kına veya asbap gecelerine ait olanlarının değil, birçoğunun aynı olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Örneğin,

Masa üstünde bıçak
Gülüm var kucak kucak
Üzülme nazlı abim
Bu kız senin olacak

(AKÇAKALE, HİLVAN, SİVEREK, SURUÇ)

Kara kara kazanlar
Kara yazı yazanlar
Cennet yüzü görmesin
Aramızı bozanlar

(BİRECİK, HALFETİ, SİVEREK, SURUÇ, VİRANŞEHİR)

Maydanoz deste deste
Oğlan gel beni iste
Eğer anam vermezse
Son cevap benden iste

Maydanoz deste deste
Oğlan gel beni ise
Annem babam vermezse
Oluram ben de heste

(AKÇAKALE, BİRECİK, HİLVAN, SİVEREK, SURUÇ)

Araştırmamız sırasında toplanan manileri değerlendirirken dikkati çeken bir başka nokta ise manilerde yer alan isimler ve soy isimler olmuştur. Genç kızlar manileri söylerken kendilerinin isimlerini veya sevdiklerinin isimlerini manilere yerleştirerek söylemektedir. Anneler, oğullarına istedikleri genç kızların ailelerine, kendi soy isimlerinin genç kızların hak ettiği soy isim olduğunu manileri ile işaret etmektedir:

Maydanoz demet demet
Yarimin adı Mehmet
Mehmet benim olursa
Cehennem olur cennet

(AKÇAKALE, VİRANŞEHİR)

Yerde buldum on kuruş
On kuruşun dibi boş
Karakuş'a kız verin
Karakuş'un oğlu hoş

(HİLVAN)

³ Gelinin adına göre bu dize değişebilmektedir.

⁴ Damadın adına göre bu dize değişebilmektedir.

⁵ ERGİN, M. Emin, Şanlıurfa Evlenme Adetleri, Şanlıurfa Uygarlığın Doğduğu Şehir, Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı (ŞURKAV) Yayınları: 27, Ankara 2002.

Döşeğe teptik yünü
Ahmetlerin düğünü
Allah'a şükür olsun
Yine gördük bugünü

(ŞANLIURFA MERKEZ)

Sekiz sekiz on altı
Burası köprü altı
Yaşasın Hasan Abi
Kız evine top attı

(ŞANLIURFA MERKEZ)

Şanlıurfa'da söylenen manilerden ve hoyratlardan bazıları zaman içerisinde müzikle harmanlanarak türkü formuna girmiştir. Şanlıurfa folklorunun emektar ismi Abdullah Balak ile 01 Ekim 2010 tarihinde yaptığımız ilk görüşme sırasında Balak, bizi bu konunun önemli bir örneği ile bilgilendirmiştir. Halk arasında bilinen bir türkü olan "Urfalıyam Ezelden" türküsünde geçen

Ağam olasan Ömer
Paşam olasan Ömer
Yetim kalasan Ömer
Benim olasan Ömer

dörtlüğü aslında gerçek bir hikayeye sahip olan bir maninin zamanla, müzikli bir söyleyiş ile beraber türkü şeklini almış halidir. Bu maninin söyleniş hikayesi şöyledir: Ömer çok yakışıklı bir gençtir ve aynı zamanda çok iyi ata biner ve kılıç kullanır. Hangi düğüne gitse Ömer için alkış kıyamet kopar. Kızlar onu çok beğenir ve sürekli Ömer'in etrafında döner. Ömer oynamaya kalktığı zaman yer gök zılgıt sesleri ile inler. Kızlar da Ömer'e duydukları hayranlıklarını bu mani ile dile getirir.

Abdullah Balak, Şanlıurfa'da söylenen manilerin ve hoyratların her birinin bir sahibi olduğunu fakat çoğunun bugün bilinemeyip anonimleştğini belirtmiştir. Balak, hala sahibi bilinen ama Şanlıurfa insanının mütevazılığına bir örneği olarak o maninin veya hoyratın kendine ait olduğunu söylemediği için anonim şekilde söylenmeye devam eden manilerin ve hoyratların varlığından da bahsetmiştir; ki kendisi de mani ve hoyrat söyleme konusunda özel bir yeteneğe sahip olan usta bir isimdir ve Şanlıurfa halkı tarafından devam ettirilen gelenekte kendine ait olan fakat onun olduğu bilinmeyen birçok mani ve hoyratın da sahibidir.

Abdullah Balak ile Naci İpek'in Şanlıurfa manileri ve hoyratları için önerdikleri kaynaklardan biri olan Mehmet H. Öcal'ın "Özellikleri ve Güzellikleri ile Çiğ Köftemiz" adlı kitabında, Şanlıurfa yemek kültürünün en değerli ögesi olan çiğ köfte hakkında derlenmiş eşsiz maniler yer almaktadır. Yapılan derleme çalışması sırasında elimize geçen bu kaynak, Şanlıurfa manilerinin ve hoyratlarının çeşitliliğini gösteren en önemli kaynaklardır. Bu kaynakta yer alan manilerden ve hoyratlardan birkaçı şu şekildedir:

Çiğ köftemiz sevdadır
Urfa'da bir sedadır
İbrahim sofrasından
Unutulmaz nidadır
Urfa'mın yazı yazdır
Kışı da kış ayazdır
Baharla güz dört mevsim
Köfte sevene azdır
Acısından kaçılmaz
Lezzetinden geçilmez
Köfte yemediğim gün
Gözüm gönlüm açılmaz

İlk önce et niyeti
Hazırla bulgur eti
İsodu da katarsın
Olur sultan nimeti
Çiğ köfteyi yiyelim
Şükür Allah diyelim
O yoğuran ellere
Sağlıklar dileyelim
Köftemiz koyun etli
İsodumuz kıymetli
Bulgursa sert buğdaydan
Ele geçmez kıymetli
Bir sihir midir nedir
Etli otlu tazedir
Çocuklar cıvıl cıvıl
Sırrı çiğ köftededir
Bugün kimin sırası
Uzun yansın çırası
Köfte kokusu aldım
Yok mu bunun kirası
Bıçağım keser benden
Körelir küser benden
Çiğ köfteye maniler
Yedikçe eser benden
Bu nazın bana mıdır
Okların cana mıdır
Kız eline bulaşan
Köfte mi kına mıdır
Çiğ kalmış
Köfte gitmiş çiğ kalmış
Yarı sabrım pişirdi
Ağyar gene çiğ kamış
Dilim dilim
Ah yandı dilim dilim
Ağzım çiğ köfte gördü
Kıvrandı dilim dilim
Et taşı
Et tokmağı et taşı
Gün çiğ köfte günüdür
Bulgur isot et taşı
İsot bitti
Bulgur çok isot bitti
Kaç kere yetmez dedim
Şu dilimde ot bitti

Şanlıurfa sözlü kültürünün en önemli öğelerinden biri de Şanlıurfa türküleridir. Çok zengin bir kültüre sahip olduğu için Şanlıurfa, değişik duyguların benzersiz dizeler ile harmanlandığı bir yer olmuştur. Bu türkülerin her zamana, her devire uygun dolu dolu sözlere sahip olması uzun ömürlülüklerinin ve bilinir olmalarının başlıca sebebidir. Bugün “Urfalıyam Ezelden”, “Urfa’nın Etrafı” gibi Şanlıurfa türkülerini, tüm Türkiye tarafından bilin-

mektedir ve sevilmektedir. Şanlıurfa'nın bir türkü hazinesine sahip olduğunu Abdullah Balak bizzat, Türk halk müziğinin en önemli ismi Muzaffer Sarısözen'den duymuştur. Muzaffer Sarısözen, 1938 yılında Urfa'ya derlemeye geldiği zaman “Urfa'ya üç gün ayırdım, on gün kaldım; beş yüz ezgi aldım ve bitiremedim. Birecik'e bir gün ayırdım, üç gün kaldım ve bitiremedim. O kadar il gezdim, ben Urfa gibi görmedim. Halk müziği terimlerinin çoğunu ben Urfa'dan aldım. Halk müziğini oturttumsa Urfalıların emeği çoktur.” şeklinde Abdullah Balak'a bir açıklama yapmıştır. Türkü membaı Urfa, bütün makamlara vakıftır; ama Urfa türkülerinin asıl güzelliği söylenilen makamlardan çok söyleyenin o makama kattığı lezzetli yorumdan kaynaklanmaktadır. Şanlıurfa'da hicaz daha acıklıdır, rast doğruluk makamıdır. Urfa'ya özgü “ruhâvî” makamı vardır ki bu makam, rastın babasıdır. Uşşak, acemaşiran, segah, navruz vb. tüm makamlar en duygulu haliyle Şanlıurfa türkülerinde yaşamaktadır. Şanlıurfa'nın türkü geleneğinde en önemli türkü sahipleri ve türkü söyleyenleri arasında Mukim Tahir Oturan, Kel Hamza Şenses, Cemil Cankat, Tenekeci Mahmut Güzelgöz, Kazancı Bedih Yoluk gibi isimler ilk sırada gelmektedir.

Şanlıurfa'da elektriğin olmadığı dönemlerde, vakit geçirebilmenin en eğlenceli ve en kültürel yolu “heket” söylemek olmuştur. Radyonun, televizyonun ve hiçbir teknolojik imkanın Şanlıurfa halkını meşgul etmediği, bu aslında sözlü kültür açısından değeri bilinmesi gereken, dönemde Şanlıurfa'da bilge (dolu) kişilere çok değer verilmiştir ve onlar evlerin baş köşelerinde misafir edilmiştir. Bu bilge kişilerin başında heketçiler gelmektedir. Çok özel bir yeteneğe sahip olan heketçilerden o dönem her mahallede bir iki tane bulunduğu bilinmektedir. Evlere heket anlatmaya geldiklerinde kalması için çok ısrar edilen heketçiler, anlattıkları heketler ile hem büyüklerin hem küçüklerin hayal dünyasına inanılmaz bir zenginlik kazandırmıştır. Heketçiler o kadar gerçekçi heketler anlatmıştır ki o an heketi dinleyenler, hekette anlatılan olayın gerçek bir olay olduğuna emin olmuştur; halbuki bu sadece bir hikaye veya bir masaldır. Heketçilerin sahip olduğu bu yeteneğe ve evlerde ağırlanışlarına birçok kişi imrenmiştir ve onlar da heket söylemeye başlamıştır. Bu hem heketlerin hem de heketçilerin sayısının artmasını sağlamıştır ve bu sayede “heket söylemek” bir gelenek şeklinde bugüne kadar devam etmiştir. Heket söyleme geleneğinin dikkati çeken noktalarından biri heketçilerin, heketini anlatmadan önce “Bir saatlik mi, bir gecelik mi, üç gecelik mi?” gibi sorular ile dinleyicilerine, heketin uzunluğunu nasıl istediklerini sormalarıdır; ki zaten heketçinin evlerinden gitmesini istemeyen ev sahipleri ondan en uzun heketini söylemesini rica etmektedir. Heket söyleme geleneğinin diğer bir dikkat çeken noktası ise heketlerin başlarındaki girizgahlardır. Masallardan bildiğimiz “Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, develer tellal iken, pireler berber iken, ...” şeklindeki giriş tekerlemelerinin birçok çeşidinin bulunduğu heketlerde, bu tekerlemelerin yarım saat sürenleri dahi mevcuttur. Heketçinin kabiliyeti ile söylenme uzunluğu değişen bu tekerlemeler günümüzde artık söylenmemektedir ve birçoğu yazıya geçirilemeden ne yazık ki heketçiler hayatını kaybetmiştir. Abdullah Balak ile 13 Ocak 2011'de yaptığımız söyleşide kendisi, kendi çocukluğundaki heketçi Zeliha Teyze'sinden bahsetmiştir. Balak, gözleri görmeyen bu heketçi teyze evlerine geldiği zaman evde bayram olduğunu, onu baş köşeye oturttuklarını ve ağır ikramlar ettiklerini söylemiştir. Sobaları olmayan, kömürün küçüklerinin içine konulup yakıldığı tandırlar ile ısındıkları çocukluk gecelerinde, evlerinin içini kaplayacak kadar büyük bir yorganın altına girip Zeliha Teyze'nin heket anlatmasını dinlemenin zevkini hala unutamayan Balak, kendileri uyuduktan sonra büyüklerinin heketi heyecanla dinlediklerini ve bunun bu şekilde birkaç gece sürdüğünü bize anlatmıştır.

Yapmış olduğumuz derleme çalışmaları sırasında ninni ve ağıt açısından zengin olduğunu bildiğimiz Şanlıurfa yöresinden, derleme tarihlerimiz içerisinde, ninni ve ağıt örnekleri toplanamamıştır. Bu nedenle yardımcı kaynaklara başvurulmuş ve Kemal Kapaklı'nın “Ninni'den Ağıt'a” adlı çok değerli çalışmasından yararlanılmıştır. Kemal Kapaklı, konuları itibarıyla ninnileri şu başlıklar altında toplamıştır: çocuğun özelliklerini anlatarak sevgiyi belirten ninniler, anne tarafını yüceltip baba tarafını yeren ninniler, çocuğun akranları arasında en üstün olması dileğiyle söylenen ninniler, çocuğunu gelin ya da damat görme dileği ile söylenen ninniler, gurbetteki babaya özlem ninnileri ve çocuğun geleceğine yönelik ninniler. “Ninni'den Ağıt'a” adlı kaynakta yer alan bazı ninniler şunlardır:

Hu hu hu kuşu	Dandin dandin danadan
Üske minara kuşu	Bir ay doğmuş anadan
Kurulmuşdur yuvası	Bağışlasın yaradan
Lokkım getir babası	Uyusun da böyisin nenni

Eee eee eee nenni
Bahçıya kurdım salıncak
Eline verdim oyuncağı
Uyusun yavrim doyncağı
Uyusun da böyisin nenni
Uyhulardan uyansın nenni

Tıpış tıpış yerisin nenni
Dandini dandini danaylı
Altın gümüş halaylı
Hamaylısı boynında
Oğlım anasının koynında

Ağdın uğursuzluk getireceğine inandıkları için ölü yokken ağıt söylemeyen Şanlıurfa kadınlarından derlenen ağıt örnekleri için de yine Kemal Kapaklı'nın "Ninni'den Ağıt'a" adlı çalışmasındaki ağıt örneklerine başvurulmuştur. Cenaze evlerine gelen "ağıtçı kadınlar"dan bahseden Kemal Kapaklı, ölenin sosyal durumuna ve ölüm şekline göre bu ağıtçı kadınların "şivan" adı verilen ağır ezgileri söyleyerek ağıt yaktıklarını belirtmektedir. Şivan şeklinde söylenen bu ağıtlardan bazıları şunlardır:

Kalemi kaşta koydi
Gözümü yaşta koydi
Sen başiy aldı getti (babo)
Bizi ataşta koydi

Zaman sinemi döğdürdi
Dost bildiğimi güldürdü
Anamdan yakın yoh idi
Onı da bögin öldürdi

Ay doğdı güne döndi
Gül benzim küle döndi
Kızımdan ayrılalı
Han evimçöle döndi

Bögin hava bulanıhtır
Cigerim başı yanıhtır
Bu genç yaşta ölüm olmaz
Gidin bahın uyanıhtır

AKÇAKALE İLÇESİ MANİLERİ

16 Nisan 2010

Masa üstünde bıçak

Gülüm var kucak kucak

Üzülme nazlı abim

Bu kız senin olacak

(Nesrin GÜNEŞ, yaş: 19)

Evin üstü kestane

Dökülür tane tane

Akçakale içinde

Benim yarım bir tane

(Müzeyyen ÇELİK, yaş: 26)

Masa üstünde erik

Ellemeyin teberik

Yarım askerden gelmiş

Yüreğim delik delik

(Nesrin GÜNEŞ, yaş: 19)

İncirim incir tuttu

Saatim zincir tuttu

Benim sevdiğim oğlan

Her gün yolumu tuttu

(Müzeyyen ÇELİK, yaş: 26)

Uçağım havalandı

Çukura yuvarlandı

Koşun doktorlar koşun

Sevdiğim yaralandı

(Nesrin GÜNEŞ, yaş: 19)

Beni ata bindirin

Çadırlarda indirin

Sevdiğimi görürsem

Çalgı çalın güldürün

(Müzeyyen ÇELİK, yaş: 26)

Masa üstünde roman

Okurum zaman zaman

Oğlan sana varırım

Mezun olduğun zaman

(Müzeyyen ÇELİK, yaş: 26)

Mavi yazma bağlama

Yüreğimi dağlama

Gidersem tez dönerem

Ele gönül bağlama

(Ceylan TÜTEN, yaş: 9)

Ördek suya dal da gel

Yardan haber al da gel

Eğer yarım gelmezse

Yalvar yakar al da gel

(Müzeyyen ÇELİK, yaş: 26)

Dolmuş geliyor dolmuş

Dolmuşun rengi solmuş

Hele bakın yarime

Ne güzel şoför olmuş

(Ceylan TÜTEN, yaş: 9)

Maydanoz deste deste

Oğlan gel beni iste

Eğer anam vermezse

Son cevap benden iste

(Müzeyyen ÇELİK, yaş: 26)

Harran'ın yolundayım

Sevgilim kolundayım

Ben babamı görünce

Ayrılmak zorundayım

(Ayşe TÜTEN, yaş: 19)

Maydanoz biçilir mi
Soğuk su içilir mi
Doğru söyleyin dostlar
Yardan vazgeçilir mi
(Müzeyyen ÇELİK, yaş: 26)

Maydanoz demet demet
Yarimin adı Mehmet
Mehmet benim olursa
Cehennem olur cennet
(Müzeyyen ÇELİK, yaş: 26)

Masa üstünde bardak
Yuvarlak mı yuvarlak
Akçakale kızları
Hem dondurma hem kaymak
(Ayşe TÜTEN, yaş: 19)

Mektubum sarı çiçek
Denizlerde yüzecek
Mektubuma yol verin
Sevgilime gidecek
(Ayşe TÜTEN, yaş: 19)

Mendilim benek benek
Ortası çarkıfelek
Yazın beraber idik
Kışın ayırdı felek
(Müzeyyen ÇELİK, yaş: 26)

İki tahta çaktılar
Arasından baktılar
Henüz yaşıım küçüktür
Bana nişan taktılar
(Müzeyyen ÇELİK, yaş: 26)

Yılana bak yılana
Yılan kaçtı ormana
Annem beni vermiyor
Sarı saçlı oğlana
(Ayşe TÜTEN, yaş: 19)

Portakalı soyarlar
İçine kına koyarlar
Eski adı Ayşe'ydi
Şimdi gelin diyorlar
(Meryem USLU, yaş: 20)

İki zeytin ağacı
Oturmuş iki bacı
Biri mektup yazıyor
Biri sevda ilacı
(Semra GÖK, yaş: 20)

Mendilim var dolapta
Bilmem hangi tarafta
Uyan sevdiğim uyan
Ayrılık var bu hafta
(Nesrin GÜNEŞ, yaş: 19)

Karpuz kestim kırmızı
Bu gelen kimin kızı
Selam verdim almadı
Sanki feriştah kızı
(Ayşe TÜTEN, yaş: 19)

Bizim bağın kıracı
Çift gezer iki bacı
Büyüğü hele mele
Küçüğü can ilacı
(Müzeyyen ÇELİK, yaş: 26)

Masa üstünde hurma

N'olur karşımda durma

Yarime laf deyip de

Miderni bulandırma

(Müzeyyen ÇELİK, yaş: 26)

Altın saat sendedir

Zincirleri bendedir

Dünya dolu yar olsa

Yine gönlüm sendedir

(Elif KURTBOĞAN, yaş: 18)

Sabun attım leğene

Vay başıma gelene

Seni gizli severken

Sen duyurdun aleme

(Ayşe GÜNDÜZ, yaş: 18)

Gelinin evi çukur

Tepeden akan sudur

Gelin korkma damattan

Bizlerde adet budur

(Müzeyyen ÇELİK, yaş: 26, Kürtçe)

İki tahta kalındır

Kayın babam zalımdır

Ne kadar zalım olsa

Oğlu benim malımdır

(İlknur KILIÇ, yaş: 20)

BİRECİK İLÇESİ MANİLERİ

1 Temmuz 2010

Birecik'te köprü var
Kadınlarda örtü var
Aç yüzünü göreyim
Sana bir çift sözüm var

Maydanoz deste deste
Beni babamdan iste
Eğer babam vermezse
Cevabı benden iste

Hem gülüm hem çiçeğim
Sordum ner'den geçeyim
Dediler yârin ölmüş
Verin zehir içeyim

İncili fesli yarım
Bülbül kafesli yarım
Acep benim olur mu
Padişah nesli yarım

Maydanoz deste deste
Mehmet sen beni iste
Eğer annem vermezse
Son cevap benden iste

Ağaçtaki çizgiler
Topraktaki ezgiler
Özlem çeken bu gözler
Daima seni özler

Gergefte sırma mısın
Bağdat'ta hurma mısın
Ben burada ah ederim
Sen orda duymaz mısın

Çakmak çakmaya geldik
Kına yakmaya geldik
Ağlama Ayşe teyze
Kızın almaya geldik

Maniye “manı” derler
Güzeller kiraz yerler
Benim sevdiğim kıza
Dünya güzeli derler

Kurbanım her gelene
Zülfünden ter gelene
Mezarım yüce yapım
Yar gele gölgelene

Beyaz giyme tanırlar
Seni aşık sanırlar
Zaten talihim yoktur
Seni benden alırlar

İki çivi çıktılar
Arasından baktılar
Daha yaşımlı küçükken
Bana nişan taktılar

Pencerede kızıl gün
Sevda yaşanır her gün
Aşık olasımlı gelir
Hem de günde beş öğün

Kara kara kazanlar
Kara yazı yazanlar
Cennet yüzü görmesin
Aramızı bozanlar

Lale ektilim bayıra
Yaprakları çayıra
Ben küçük yarım küçük
Mevla'm bizi kayıra

Hıçkırık tuttu beni
Tuttu bıraktı beni
El oğlu değil mi ki
Gitti unuttu beni

Karpuz kestim kırmızı
Şu gelen kimin kızı
İstedim vermediler
Yüreğimde var sızı

Aya baktım ay beyaz
Kıza baktım kız beyaz
Cebe baktım para yok
Bu kız bana yaramaz

Damdan dama kaçarım
Kızlara yol açarım
Eğer baban vermezse
Zorla alır kaçarım

Maniye “manı” derler
Güzeller kiraz yerler
Benim sevdiğim kıza
Dünya güzeli derler

İki çivi çaktılar
Arasından baktılar
Daha yaşıım küçükken
Bana nişan taktılar

Lale ekdim bayıra
Yaprakları çayıra
Ben küçük yarım küçük
Mevla’m bizi kayıra

Aya baktım ay beyaz
Kıza baktım kız beyaz
Cebe baktım para yok
Bu kız bana yaramaz

Damdan dama kaçarım
Kızlara yol açarım
Eğer baban vermezse
Zorla alır kaçarım

CEYLANPINAR İLÇESİ MANİLERİ

13 Mayıs 2010 / Evrenpaşa Köyü

Satendendir sarığım
Bizim evdir sarayım
Eğer baban vermezse
Seni kimden sorayım
(Özbek)

Elbisenin beli dar
Karşımda oynar o yar
Kavuşmak zora girdi
Hasretlik beni oyar
(Özbek)

HALFETİ İLÇESİ MANİLERİ

2 Temmuz 2010

Maydanoz az değil mi
Kış bitse yaz değil mi
Sen orada ben burda
Ayrılık zor değil mi

Su akar hışır hışır
Yarım köyde çalışır
Kurban ola'm o boya
Ne giyerse yakışır

Mavi yazma başında
N'olur durma karşımda
Seni alır kaçarım
Askerlik var başımda

Ben bir uzun kamışım
Duvara yaslanmışım
İster al ister alma
Alnına yazılmışım

Çay benim çeşme benim
Düşme peşime benim
Seninle dalga geçtim
Düşme peşime benim

Çaydanlıkta çayım var
Utanacak neyim var
Bu Urfa'nın içinde
Aslan gibi yarım var

Kara kara kazanlar
Kara yazı yazanlar
Cennet yüzü görmesin
Aramızı bozanlar

HARRAN İLÇESİ MANİLERİ

14 Nisan 2010 / Çiçek Köyü

Gide gide yorulдум
Bir taş üstü oturdum
Ne zaman ki ben ona
Bir bakışta vuruldum

Pamukta çalışırım
Elçime danışırım
Harran'da bir yar sevdim
İnşallah kavuşurum

Penceremde Arap var
Ayağımda çorap var
Kız kaçırmak kolay mı
Mahkemede dayak var

HİLVAN İLÇESİ MANİLERİ

16 Nisan 2010 / Uluyazı (Hoşin) Köyü

Kar yağar kepek gibi
Gün doğar öbek gibi
Şu Hoşin'in kızları
Çok güzel bebek gibi

Gemi gelir yanaşır
İçi dolu çamaşır
Şu Hoşin'in kızları
Aslan gibi çalışır

Halıda çalışırım
Hocama danışırım
Urfalı bir yar sevdim
İnşallah kavuşurum

Mendilim yeşil olsun
Parası peşin olsun
Benim sevdiğim oğlanın
Gözleri yeşil olsun

Mendili katlatırız
Firkete saplatırız
İş gareze gelince
Kız evin çatlatırız

Bahçelerde saz olur
Gül açılır yaz olur
Ben yarime gül demem
Gülün ömrü az olur

Cezvenin sapı yeşil
İçinde kahve pişir
Kurban olduğum Allah
Beni dengime düşür

Bahçelerde börümce
Oynar gelin görümce
Oynasınlar bakalım
Bir araya gelince

Ak saman sarı saman
Sarılmamız ne zaman
Eller düğün ediyor
Bizim düğün ne zaman

Çaydanlıkta çayım var
Utanacak neyim var
Yarım bur'dan geçerse
Fidan gibi boyum var

Patatesi haşladım
Kızartmaya başladım
Yarım aklıma geldi
Ağlamaya başladım

Hoca ezan okuyor
Sesi beni yakıyor
Benim sevdiğim oğlan
Lise birde okuyor

Tepe tepeye bakar
Asker tepede yatar
Yatma askerim yatma
Hasta olsan kim bakar

Ekmek yaptım terledim
Dama çıktım parlamdım
Baktım yarım geliyor
Çifte mendil salladım

Gül koydum gül tasına
Denizin ortasına
Yarım gitti gelmedi
Bürünmüşem yasına

Eteğimin moruna
Varmam köylü oğluna
Yirmi çift bilezik taksa
Yine girmem koynuna

Sarı kavun yemezler
Seni bana vermezler
Yar bu gece kaçalım
Karanlıkta görmezler

Hava hava bulutlu
Bizim şoför ne mutlu
Şoför beni görünce
Direks'yonu unuttu

Su bıraktım pirince
Akıyor ince ince
Şu gençlerin içinde
Yarimin boyu ince

Altın yüzük var benim
Parmağıma dar benim
Şu karşı ki konakta
Kömür gözlü yar benim

Kara kara kazanlar
Kara yazı yazanlar
Cennet yüzü görmesin
Aramızı bozanlar

Şişe şişeye benzer
Köşe köşeye benzer
Şu Hoşin'in kızları
Hülya Avşar'a benzer

İki dağın arası
Buldum gavur parası
Onun gönlü bendehyse
Ne karışır babası

Yerde buldum on kuruş
On kuruşun dibi boş
Karakuş'a kız verin
Karakuş'un oğlu hoş

Pamukta çalışırım
Elçime danışırım
Bur'da bir Arap sevdim
İnşallah kavuşurum

Penceremde Arap var
Ayağımda çorap var
Kız kaçırmak kolay mı
Mahkemede dayak var

Mavi yazma bağlama
Ben gidince ağlama
Ben buralı değilim
Bana gönül bağlama

İki zeytin ağacı
Çift gezer iki bacı
Büyüğü hele mele
Küçük başımın tacı

Karpuz kestim kırmızı
Şu gelen kimin kızı
Güzelliği çok meşhur
Sandım seher yıldızı

Maydanoz deste deste
Oğlan gel beni iste
Annem babam vermezse
Oluram ben de heste

Masa üstünde bıçak
Gülüm var kucak kucak
Üzülme nazlı abim
Bu kız senin olacak

Portakalı oyarlar
İçine kına koyarlar
Eğer adı Ayşe'yse
Şimdi gelin koyarlar

Masa üstünde erik
Ellemeyin teberik
Benim yarım askerde
Yüreğim delik delik

Yılana bak yılana
Yılan kaçtı ormana
Annem beni vermiyor
Sarı saçlı oğlana

*** Kişiler adlarının verilmesini ve fotoğraflarının
çekilmesini istemedi.

SİVEREK İLÇESİ MANİLERİ

15 Mayıs 2010

Mani benim ezberim

Ben o yari özlerim

Ben o yarin yolunu

Ölene dek gözlerim

(Ramazan Özgültekin, yaş: 59)

Aman güzel gemici

Nerden aldın pirinci

Siverek'in içinde

Benim yarım birinci

(Ramazan Özgültekin, yaş: 59)

Siverek'tir ocaktır

Gülü kucak kucaktır

Siverek'in kızları

Tapılacak ocaktır

(Ramazan Özgültekin, yaş: 59)

Siverek'in kızları

Yamandır anaları

Başlıksız kız vermezler

Alıp da kaçırmalı

(Ramazan Özgültekin, yaş: 59)

Siverek'te at gezer

Üstünde yiğit gezer

Siverek'in kızları

Hep birbirinden güzel

(Ramazan Özgültekin, yaş: 59)

Mavi taksi boyandı

Kapımıza dayandı

Dün gece kaçacaktım

Zalim abim uyandı

(Ramazan Özgültekin, yaş: 59)

Siverek iki yoldur

Bir sağ biri soldur

Soluna canım kurban

Yarin geldiği yoldur

(Ramazan Özgültekin, yaş: 59)

Kaşların kararıptır

Gül benzin sararıptır

İki miskal aklım var

Onu da yar alıptır

(Ramazan Özgültekin, yaş: 59)

Siverek yollarında

Gül açar bağlarında

Allah canımı alsın

O yarin kollarında

(Ramazan Özgültekin, yaş: 59)

Kalenin üstü bahçe

Bahçada var bir bohça

Belki sevdiğimindir

Kokusu gelir çohça

(Ramazan Özgültekin, yaş: 59)

Kuyudan su çekerim

Hem balım hem şekerim

Beni küçük sanmayın

Ben de sevda çekerim

Minarede ezan var
Has bahçede gezen var
Siverek'in içinde
Yüreğimi ezen var

Çaydanlıkta çayım var
Utanacak neyim var
Koskocaman şehirde
Artist gibi yarım var

Elma attım dereye
Kız çıktı pencereye
Kız Allah'ın seversen
Beni al içeriye

Kale kaleye bakar
Kaleden kanlar akar
Delikanlı dururken
İhtiyara kim bakar

Mavi yazma başında
Kız ağlama karşımda
Seni alır kaçarım
Askerlik var başımda

Yılana bak yılana
Yılan kaçtı ormana
Annem beni vermiyor
Sarı saçlı oğlana

Maydanoz deste deste
Oğlan gel beni iste
Annem babam vermezse
Oluram bende heste

Masa üstünde bıçak
Gülüm var kucak kucak
Üzülme nazlı abim
Bu kız senin olacak

Kara kara kazanlar
Kara yazı yazanlar
Cennet yüzü görmesin
Aramızı bozanlar

İki zeytin ağacı
Oturmuş iki bacı
Büyüğü hele mele
Küçüğü can ilacı

Bak yıldıza yıldıza
Vuruldum gelen kıza
İy'leşmez bir yaram var
İmrendim yarasıza

SURUÇ İLÇESİ MANİLERİ

30 Haziran 2010

Leblebi koydum tasa
El vurdum basa basa
Her yerini beğendim
Azıcık boydan kısa

Kara kara kazanlar
Kara yazı yazanlar
Cennet yüzü görmesin
Aramızı bozanlar

Sevdiğim yar damdadır
Beş parmağı kandadır
Mendil verdim silmedi
Hala gönlü bendedir

Gül koydum gül tasına
Denizin ortasına
Yarım gitti gelmedi
Bürünmüşem yasına

Saray yolu düz gider
Bir edalı kız gider
O kız yolu şaşırmış
İnşallah bize gider

Mavi yazma bağlama
Ben gidince ağlama
Ben buralı değilim
Bana gönül bağlama

Mendili katlatırlar
Firkete saplatırlar
İş gareze gelince
Düşmanı çatlatırlar

Maydanoz deste deste
Oğlan gel beni iste
Annem babam vermezse
Oluram ben de heste

Tulumbayı çekerim
Hem balım hem şekerim
Beni küçük sanmayın
Ben de sevda çekerim

Tulumbanın tuzuyum
Üstünde yıldızıyım
Onu alma beni al
Ben sevda hırsızıyım

Suruç'un kırındayım
Şeftali dalındayım
Yarım beni sorarsa
Annemin yanındayım

Yukar'daki teyyare
Selam söyle o yare
Ben kendime yar buldum
O yar kaldı biçare

Masada var erişte
İşle ablacım işle
Bizim eve yakışır
Yeşil gözlü enişte

Gemi gelir yanaşır
İçi dolu çamaşır
Şu Suruç'un kızları
Abim için savaşıır

Masa üstünde bıçak
Gülüm var kucak kucak
Üzülme nazlı abim
Bu kız senin olacak

Kına yakmış eline
Şal kuşanmış beline
Ağlamak yakışır mı
Senin gibi geline

Üzüme bak üzüme
Çırpı değdi gözüme
Şu Urfa'nın kızları
Sürme çekmiş gözüne

Ağacım incir tuttu
Saatim zincir tuttu
Abim bur'dan geçerken
Kızları sancı tuttu

Pencereden bak bana
Fındık fıstık at bana
Fındık fıstık istemem
Nişan yüzük tak bana

Karpuz kestim kırmızı
Şu gelen kimin kızı
Selam verdim almadı
Sanki feriştah kızı

VİRANŞEHİR İLÇESİ MANİLERİ

14 Mayıs 2010 / Dikili Köyü

Elbisem var dolapta
Bilmem hangi tarafta
Ağla sevdiğim ağla
Ayrılık var bu hafta

Su gelir hışır hışır
Abim köyde çalışır
Kurban ola'm boyuna
Ne giyerse yakışır

Dam üstünde kestane
Toplarım tane tane
Şu milletin içinde
Benim yarım bir tane

Ak saman sarı saman
Kavuşmamız ne zaman
Eller düğün yapıyor
Bizim düğün ne zaman

Sarı yazma başında
Kız ağlama karşımda
Seni alır kaçarım
Askerlik var başımda

Kara kara kazanlar
Kara yazı yazanlar
Cennet yüzü görmesin
Aramızı bozanlar

Maydanoz demet demet
Yarimin adı Mehmet
Su verdim babasına
Yar Allah'a emanet

Maydanoz kuru olur
Yaprağı sulu olur
Kara sevda çekenin
Gözleri dolu olur

URFA MERKEZ MANİLERİ

30 Eylül 2010 - 01 Ekim 2010

Yolladım yola seni
Yollar yormıya seni
Acep o gün olur mu
Bir daha görem seni
(Naci İpek, yaş:?, 30 Eylül 2010)

İnci serdim hasıra
Mektup getmiy Mısır'a
Demirden çarılı geyim
Gideyim ardı sıra
(Naci İpek, yaş:?, 30 Eylül 2010)

Al eline kalemi
Yaz başına geleni
Acep nere gömerler
Yar yoluna öleni
(Naci İpek, yaş:?, 30 Eylül 2010)

Sevdiğim bahtı geçti
Ciğerim yahtı geçti
Tabip yaram elleme
Yaramın vahtı geçti
(Naci İpek, yaş:?, 30 Eylül 2010)

Giderem dur diyen yok
Kebap oldum yiyen yok
Ayrılık gömleğini
Benden başka giyen yok
(Naci İpek, yaş:?, 30 Eylül 2010)

Urfa bir yana düşer
Zülûf gerdana düşer
Bu nasıl baş bağlamak
Her gül bir yana düşer
(Abdullah Balak, yaş: 72 / hikayesi var bunun)

Bu gece buralıyam
Ne bahtı karalıyam
El beni aşık sanır
Ciğerden yaralıyam
(Naci İpek, yaş:?, 30 Eylül 2010)

Reyhan ekdim duvara
Kimsem yok ki su vara
Ben küçük yarım küçük
Ancak Mevlam su vara
(Abdullah Balak, yaş:72, 01 Ekim 2010)

Yeşil bohça bağıyam
Gümüştten ohlavıyam
Yarım bi domırçah gül
Ben onın yaprağıyam
(Naci İpek, yaş:?, 30 Eylül 2010)

Reyhanlar ekilende
Toprağa dikilende
Saçlarından bir tel ver
Kefenim dikilende
(Abdullah Balak, yaş:72, 01 Ekim 2010)

Bu gelen Ali midir
Sallanan kolu mudur
Mahlemizi yol etmiş
Bu oğlan deli midir
(Abdullah Balak, yaş:72, 24 Kasım 2010)

Şu gelen Ayıp mıdır
Şal aba giyip midir
El sevdim murad aldı
Ben sevsem ayıp mıdır
(Abdullah Balak, yaş:72, 24 Kasım 2010)

Bir dalda beş gülüm var
Naçaram müşkülüm var
Yar beni abdal etti
Elimde keşkülüm var
(Abdullah Balak, yaş:72, 24 Kasım 2010)

Bu dağın karı menem
Gün vursa erimenem
Yedi yıl yerde yatsam
Aşıkam çürümenem
(Abdullah Balak, yaş:72, 24 Kasım 2010)

Gel benim fener göynüm
Mum kimin yanar göynüm
Geh de bir alavlanır
Geh de bir söner göynüm
(Abdullah Balak, yaş:72, 24 Kasım 2010)

Bu dağlar mavlı kaldı
Kuş uçu yavru kaldı
Anahtar yar göynünde
Göynüm bıhavlı kaldı
(Abdullah Balak, yaş:72, 24 Kasım 2010)

Urfa'nın yolu burma
Boşa kuruntu kurma
Gözlerin ev yıhandır
Dili bal sözü hurma
(Abdullah Balak, yaş:72, 24 Kasım 2010)

Arahçını tarama
Bir oh değdi yarama
Madem tabip değildin
Niye bahtın yarama
(Abdullah Balak, yaş:72, 24 Kasım 2010)

Kız adiy İsmihan'dır
Gözleri ev yıhandır
Seni gördüm görelî
Yüreğim dolu kandır
(Abdullah Balak, yaş:72, 13 Ocak 2011)

Bugün ayın üçüdür
Girme bostan içidir
Yanakları al mı al
Dili bade içidir
(Abdullah Balak, yaş:72, 13 Ocak 2011)

Mendili katlattılar
Firkete saplattılar
İş gareze gelende
Düşmanı çatlattılar
(Hacer İrfan, yaş: 36, 24 Kasım 2010 - Dağeteği)

Oy pirpirim pirpirim
Dalları dilim dilim
Biz küçüğü everdik
Büyüğe Allah kerim
(Songül İrfan, yaş: 20, 24 Kasım 2010 - Dağeteği)

Mavi yazma bağlama
Kara gözlüm ağlama
Ben buralı değilim
Bana gönül bağlama

(Feride İrfan, yaş: 27, 24 Kasım 2010 - Dağeteği)

Oy maşallah maşallah
Paşa çıkar inşallah
Dokuz ayın içinde
Oğlu olur inşallah

(Hatun Özdemir, yaş: 34, 24 Kasım 2010 - Dağeteği)

Kargalar kağır kağır
Ayşe kulağı sağır
Kızın elden gidiyi
Çık dama ha ho çağır

(Hatun Özdemir, yaş: 34, 24 Kasım 2010 - Dağeteği)

Masa üstünde bıçak
Gülüm var kucak kucak
Üzülme nazlı abim
Bu kız senin olacak

(Hatun Özdemir, yaş: 34, 24 Kasım 2010 - Dağeteği)

Al almaya gelmişiz
Bal almaya gelmişiz
Biz oğlan bacısıyız
Kız almaya gelmişiz

(Hatun Özdemir, yaş: 34, 24 Kasım 2010 - Dağeteği)

Şişe şişeye benzer
Köşe köşeye benzer
Mahlemizin kızları
Açmamış güle benzer

(Hatun Özdemir, yaş: 34, 24 Kasım 2010 - Dağeteği)

Leblebi koydum tasa
El vurdum basa basa
Her yerini beğendim
Azıcık boydan kısa

(Hatun Özdemir, yaş: 34, 24 Kasım 2010 - Dağeteği)

Bugün ayın on dördü
Kız saçını kim ördü
Ördüyse yarin ördü
Ay karanlık kim gördü

(Hatun Özdemir, yaş: 34, 24 Kasım 2010 - Dağeteği)

Pencereden bak bana
Fındık fıstık at bana
Fındık fıstık istemem
Nişan yüzük tak bana

(Hatun Özdemir, yaş: 34, 24 Kasım 2010 - Dağeteği)

Yerde buldum on kuruş
On kuruşun dibi boş
Özdemir'e kız verin
Özdemir'in oğlu hoş

(Fatma Özdemir, yaş: 41, 24 Kasım 2010 - Dağeteği)

Yılana bak yılana
Kıvrım kıvrım dolana
Ben yarimi yitirdim
Yüz altın var bulana

(Fatma Özdemir, yaş: 41, 24 Kasım 2010 - Dağeteği)

Karpuz kestim kırmızı
Şu gelen kimin kızı
Yüzünde bir beni var
Sandım seher yıldızı

(Fatma Özdemir, yaş: 41, 24 Kasım 2010 - Dağeteği)

Masa üstünde pekmez
Bu pekmez biye yetmez
Şu Urfa'nın kızları
Altınsız gelin gitmez
(Fatma Özdemir, yaş: 41, 24 Kasım 2010 - Dağeteği)

Bu dağlar kömürdendir
Geçen gün ömürdendir
Feleğin bir kuşu var
Çırnağı demirdendir
(Mustafa Yeşilkaya, yaş: 52, 25 Kasım 2010)

Kışlalar doldu bugün
Doldu boşaldı bugün
Kardeş hakkı helal et
Ayrılık oldu bugün
(Fatma Özdemir, yaş: 41, 24 Kasım 2010 - Dağeteği)

Altın iken tunç oldum
Seçilmez pirinç oldum
Yarım mırızın olsun
Aleme gülünç oldum
(Mustafa Yeşilkaya, yaş: 52, 25 Kasım 2010)

Karşıda oturanlar
Az derdim arttıranlar
Başına çelenk taksın
Sevdadan kurtulanlar
(Yusuf İzzettin Çullu, yaş: 60, 25 Kasım 2010)

Baba ben derviş miyem
Kürkümü giymiş miyem
Eller yarimi almış
Niye ben ölmüş müyem
(Mustafa Yeşilkaya, yaş: 52, 13 Ocak 2011)

Kınıfirem tüterem
Her saksıda biterem
Eller yarım diyende
Ben boynumu bükere
(Yusuf İzzettin Çullu, yaş: 60, 25 Kasım 2010)

Dağı duman olanın
Halı yaman olanın
Gece uykusunu gelmez
Yarı yaman olanın
(Mehmet Emin Güngör, yaş: 61, 13 Ocak 2011)

Akşamlar oldu gene
Çırılar yandı gene
Ay yüzlüm ceylan gözlüm
Fikrime düştü gene
(Yusuf İzzettin Çullu, yaş: 60, 25 Kasım 2010)

Çağırın anam gelsin
Derdime yanan gelsin
Yüzde yarını ne'dim
Cigerden yanan gelsin
(Mehmet Emin Güngör, yaş: 61, 13 Ocak 2011)

Geceler yarım oldu
Ağlamak karım oldu
Her dertten yıkılmazdım
Sebebim yarım oldu
(Yusuf İzzettin Çullu, yaş: 60, 25 Kasım 2010)

Bur'dan bir atlı geçti
Yarama baktı geçti
Doktor yaram elleme
Yaramın vakti geçti
(Mehmet Emin Güngör, yaş: 61, 13 Ocak 2011)

Dağlar agardı kardan
Haber gelmedi yardan
Ya beni yara yetir
Ya canım al yaradan
(Mehmet Emin Güngör, yaş: 61, 13 Ocak 2011)

Dağlar dağladan oldum
Ciger dağladan oldum
Eskiden baş bağlardım
Şimdi bağladan oldum
(Ömer Taşçı, yaş: 64, 13 Ocak 2011)

Bu yollar uzun yollar
Yar bana üzüm yollar
Bu yara kurban ola'm
Mektubun güzün yollar
(Ömer Taşçı, yaş: 64, 13 Ocak 2011)

Ebrişim ebrim ebrim
Kalmadı benim sabrım
Çift meme arasında
Kazılsın benim kabrım
(Ömer Taşçı, yaş: 64, 13 Ocak 2011)

Dağa harman olur mu
Bege ferman olur mu
Aşktan yandım kül oldum
Küle derman olur mu
(Ömer Taşçı, yaş: 64, 13 Ocak 2011)

Dert gelir bölük bölük
Yakam yırtık cep sökük
Şu fakirlik elinde
Garibim boynum bükük
(Ömer Taşçı, yaş: 64, 13 Ocak 2011)

Oy rezine rezine
Buğdayın firezine
Kahın bi zılgıt çalah
Zelonun garezine
(Aynzeliha Güngör, yaş: 60, 13 Ocak 2011)

Dağlar dağımdır benim
Dert ortağımdır benim
Söyletmeyin ağılaram
Yaman çağımdır benim
(Aynzeliha Güngör, yaş: 60, 13 Ocak 2011)

Bamya suyu fırını
İçinde var curunı
Kim Halil'i sorarsa
Bedrettin'in torunu
(Aynzeliha Güngör, yaş: 60, 13 Ocak 2011)

Kapı önünde durdum
Şapkamı yere vurdum
Şu Urfa'nın içinde
Güllü kıza vuruldum
(Aynzeliha Güngör, yaş: 60, 13 Ocak 2011)

Armut dalda dal yerde
Bülbül ötmez her yerde
Felek bizi çağırdı
Her birimiz bir yerde
(Aynzeliha Güngör, yaş: 60, 13 Ocak 2011)

Oy hışır hışır hışır
Ahmet şalvari döşür
Kurban ola'm o boya
Ne giyerse yahışır
(Aynzeliha Güngör, yaş: 60, 13 Ocak 2011)

Kara koyun yayılır
Gelin saç sayılır
Dama duvara çıkma
Mehmet görse bayılır
(Merve Balçık, yaş: 19, 13 Ocak 2011)

Kör kurşunu erittik
Sözümüzü yerittik
Gelin taksi istedi
Yayan yayan yürüttük
(Merve Balçık, yaş: 19, 13 Ocak 2011)

Toprağa dikilidir
Evleri sekilidir
Eğer babası yoksa
Emmisi vekilidir
(Merve Balçık, yaş: 19, 13 Ocak 2011)

Kara üzümü ne'dim
Boyu posunu ne'dim
Biz sevdik biz begendik
Elin sözünü ne'dim
(Merve Balçık, yaş: 19, 13 Ocak 2011)

Kara kaş boyanır mı
Öpsem yar uyanır mı
Sen orada ben bur'da
Buna can dayanır mı
(Fatma Azim, yaş: 15, 13 Ocak 2011)

Samanda harman olmaz
Sultanda ferman olmaz
Ben her kıza gidemem
Her kızda derman olmaz
(Fatma Azim, yaş: 15, 13 Ocak 2011)

Şu dağlar ulu dağlar
Eteği sulu dağlar
Ben derdimi söylesem
Göklerde bulut ağlar
(Fatma Azim, yaş: 15, 13 Ocak 2011)

Almayı bütün dildim
Çamura düştü sildim
Ben kızım kıymetini
Gittikten sonra bildim
(Fatma Azim, yaş: 15, 13 Ocak 2011)

Oklavayam baziyam
Ak gerdana yaziyam
Seni bize verseler
Dilenmağa raziyam
(Kelime Yeşilkaya, yaş: 42, 13 Ocak 2011)

Arakçini çin çini
Öpem ağzın içini
Dün gece neredeydin
Göynümün gögercini
(Kelime Yeşilkaya, yaş: 42, 13 Ocak 2011)

Dağlar dağladı beni
Gören ağladı beni
Çark-ı girdaba düştüm
Çapraz bağladı beni
(Kelime Yeşilkaya, yaş: 42, 13 Ocak 2011)

Döşeğe teptik yünü
Ahmetlerin düğünü
Allah'a şükür olsun
Yine gördük bugünü
(Kelime Yeşilkaya, yaş: 42, 13 Ocak 2011)

Portakalı oyarlar

İçine kına koyarlar

Eski adı Ayşe'ydi

Şimdi gelin koyarlar

(Kelime Yeşilkaya, yaş: 42, 13 Ocak 2011)

Maraşayda nene var

Sözleride me'ne var

Eliyden çoh çekmişem

Üz astiy gene ne var

(Fatma Kurt, yaş: 23, 13 Ocak 2011)

URFA MERKEZ HOYRATLARI

30 Eylül 2010 - 01 Ekim 2010

Yaz bele
Bahar bele yaz bele
Katip eli kırılsın
Ben mi dedim yaz bele
(Naci İpek, yaş:?, 30 Eylül 2010)

O yaram
Göz göz olmuş o yaram
Gözüm yara hor bakma
Sonra seni oyaram
(Sabri Dişli, yaş: 50, 30 Eylül 2010)

Lal değil
Bülbül dili lal değil
İnsafsız insafa gel
Benim halım hal değil
(Naci İpek, yaş:?, 30 Eylül 2010)

Kara gözler
Karardır kara gözler
Gemim deryada kaldı
Kaptanı kara gözler
(Sabri Dişli, yaş: 50, 30 Eylül 2010)

Yarı yolda
Kim gördü yarı yolda
Yar gitti menzil aldı
Ben kaldım yarı yolda
(Naci İpek, yaş:?, 30 Eylül 2010)

Güle naz
Bülbüle naz güle naz
İndim aşk bahçasına
Ağlayan çok gülen az
(Abdullah Balak, yaş:72, 1 Ekim 2010)

Kara göz
Kırpık siyah kara göz
Ataş beni yandırmaz
Yahtı beni kara göz
(Naci İpek, yaş:?, 30 Eylül 2010)

Ur faydadır
Düşmanı ur faydadır
Koçak, yiğit ararsay
Membayı Urfa'ydadır
(Abdullah Balak, yaş:72, 1 Ekim 2010)

Gözler kara
Sürmeli gözler kara
Sürmesiz bir göz gördüm
Sürmeli gözden kara
(Naci İpek, yaş:?, 30 Eylül 2010)

Derde kerem
Rabbimdir derde kerem
Tarlam gam çiftim hicran
Sürdükçe derd ekerem
(Abdullah Balak, yaş:72, 1 Ekim 2010)

Bahtıyarım
Urfa'da bahtıyarım
Yüzünde göz izi var
Siye kim bahtı yarım
(Abdullah Balak, yaş:72, 1 Ekim 2010)

Hafızam
Cüz okuram hafızam
Ben bu aşka düşeli
Hiç kalmadı hafızam
(Mustafa Erbülbul, yaş:72, 1 Ekim 2010)

Yarım yarım
Doldur ver yarım yarım
Çıkam Urfa Dağı'na
Çağırar yarım yarım
(Abdullah Balak, yaş:72, 1 Ekim 2010)

Yar içerden
Çıkmadı yar içerden
Gözüm kapıda kaldı
Çıkmadı yar içerden
(Abdullah Balak, yaş:72, 1 Ekim 2010)

Yarım alma
Bütün ver yarım alma
Huda'ma yalvarıram
Canım al yarım alma
(Abdullah Balak, yaş:72, 1 Ekim 2010)

Yazı bilmem
Okuram yazı bilmem
Kışın beraber idik
Gelecek yazı bilmem
(Abdullah Balak, yaş:72, 1 Ekim 2010)

Aşına felek
Kendi başına felek
Akıbet kuş kondurdu
Mezar taşıma felek
(Abdullah Balak, yaş:72, 1 Ekim 2010)

*** Urfa eşrafından biri çok genç yaşta ölünce
geleneğe uymayarak biri bu hoyratı okumuştur.

Gamzadeler
Dertlidir gamzadeler
Sinemi ok delmezdi
Şimdi bir gamze deler
(Abdullah Balak, yaş:72, 1 Ekim 2010)

Gamda gül
Gamda bülbül gamda gül
Şad olan her gün güler
Yigit isen gamda gül
(Abdullah Balak, yaş:72, 1 Ekim 2010)

Bahtıyaram
Mutluyam bahtıyaram
Bendeki aşk yarısı
Lokmanım bahtı yaram
(Abdullah Balak, yaş:72, 24 Kasım 2010)

Yarı yolda
Kim gördü yarı yolda
Yar gitti menzil aldı
Ben kaldım yarı yolda
(Abdullah Balak, yaş:72, 24 Kasım 2010)

Yara bende

Dert sende yara bende

Vakit tamam olursa

Varıram yara ben de

(Abdullah Balak, yaş:72, 24 Kasım 2010)

Ser ayında

Her yılın ser ayında

Günde bir kerpiç düşer

Gönlümün serayında

(Abdullah Balak, yaş:72, 24 Kasım 2010)

Senede bir gün

Gülmem senede bir gün

Kula murat veren Hak

Verir sene de bir gün

(Abdullah Balak, yaş:72, 24 Kasım 2010)

Yar dağı

Al külüngü yar dağı

Cümle yara sağalır

Hiç sağalmaz yar dağı

(Abdullah Balak, yaş:72, 24 Kasım 2010)

Oda senin

Döşenmiş oda senin

Bir canım var Hak vermiş

İstersen o da senin

(Abdullah Balak, yaş:72, 24 Kasım 2010)

Daldan alım

Dalım yoh daldan alım

Ben feleğe neyledim

Komadı daldanalım

(Abdullah Balak, yaş:72, 24 Kasım 2010)

Yara yeri

Sızıldar yara yeri

El sevdi menzil aldı

Yalvarıram yara yeri

(Abdullah Balak, yaş:72, 24 Kasım 2010)

Dalda yeri

Bülbül ol dalda yeri

Felek bir yeri yıhsa

Bırakmaz dalda yeri

(Abdullah Balak, yaş:72, 24 Kasım 2010)

Dil hanı

Gönül hanı dil hanı

Yarı تنها görende

Söyleşmeye dil hanı

(Abdullah Balak, yaş:72, 24 Kasım 2010)

Yara yara

Şu sinem yara yara

Vakit tamam olursa

Varıram ben de yara

(Abdullah Balak, yaş:72, 24 Kasım 2010)

Bu demde

Yaram sızlar bu demde

Mevlam bizi affeyle

Ahir nefes son demde

(Abdullah Balak, yaş:72, 24 Kasım 2010)

Gülmemeyden

Ağlaram gülmemeyden

Emlik kuzu olaydım

Emeydim gül memeyden

(Abdullah Balak, yaş:72, 13 Ocak 2011)

Buda beni
Makas al buda beni
Gör ne güne kalmışam
Begenmez bu da beni
(Abdullah Balak, yaş: 72, 13 Ocak 2011)

Ter sinemi
Çürüttü ter sinemi
Felek sana neyledim
Her işin tersine mi
(Yusuf İzzettin Çullu, yaş: 60, 25 Kasım 2010)

Dünyasına
Güvenme dünyasına
Dünya benim diyenin
Dün gittik dün yasına
(Yusuf İzzettin Çullu, yaş: 60, 25 Kasım 2010)

Keman ağlar
Yay çeker keman ağlar
Yarından ayrılalı
Gözleri yaman ağlar
(Mustafa Yeşilkaya, yaş: 52, 13 Ocak 2011)

Yar dayandı
Gögsüme yar dayandı
Bagrıma ateş düştü
Ben yandım yar da yandı
(Mustafa Yeşilkaya, yaş: 52, 13 Ocak 2011)

Merdivana
Salın çık merdivana
Yar sevmek yigit karı
Ne bilsin her divana
(Mustafa Yeşilkaya, yaş: 52, 13 Ocak 2011)

Buda beni
Çek kaman buda beni
Kirpikler yılan olmuş
Korkaram yuda beni
(Ömer Taşçı, yaş: 64, 13 Ocak 2011)

Kan durmaz
Yaram derin kan durmaz
Gelirse yarım gelsin
Selam beni kandırmaz
(Ömer Taşçı, yaş: 64, 13 Ocak 2011)

Yaradan var
Yeri göğü yaradan var
Tabip yaram elleme
Bende her yaradan var
(Ömer Taşçı, yaş: 64, 13 Ocak 2011)

Kör düğümü
Kim çözmüş kör düğümü
Kaç bayram geldi geçti
Kim görmüş kördüğümü
(Mehmet Emin Güngör, yaş: 61, 13 Ocak 2011)

Sürme beni
Çek gözün sürme beni
Kapıda kul oluram
Huylanıp sürme beni
(Mehmet Emin Güngör, yaş: 61, 13 Ocak 2011)

AKÇAKALE İLÇESİNDEN DERLENEN TÜRKÜLER

16 Nisan 2010

KINAYI GETİR ANEY

Kınayı getir aney
Parmağın batır aney
Bu gece misafirem
Koynunda yatır aney

Tarlada var çeperler
Çepere su seperler
Irak yoldan geleni
Terli terli öperler

Sivik uci kuş burni
Oldum yarin düşküni
Baş açık yalın ayak
Yola düştüm kış günü

(ANONİM, Söyleyen: Nesrin GÜNEŞ, yaş: 19)

ÇAKMAK ÇAKMAYA GELDİK

Leblebi koydum tasa
El vurdum basa basa
Her yerini beğendim
Birazcık boydan kısa

Çakmak çakmaya geldim
Kına yakmaya geldim
Ayşe Teyze ağlama
Kızın almaya geldim

Bahçanızda gül var mı
Gül dibinde yer var mı
Bu gece buralıyam
Yatağında yer var mı

Çakmak çakmaya geldim
Kına yakmaya geldim
Ayşe Teyze ağlama
Kızın almaya geldim

Evlerinde var kilim
Lal olsun benim dilim
Büyüğümü everdim
Küçüğe Allah kerim

Çakmak çakmaya geldim
Kına yakmaya geldim
Ayşe Teyze ağlama
Kızın almaya geldim

(ANONİM, Söyleyen: Nesrin GÜNEŞ, yaş: 19)

BİRECİK İLÇESİNDEN DERLENEN TÜRKÜLER

1 Temmuz 2010

HAYATLARI DEĞİRMİ (AMAN EŞREF)

Hayatları değirmi
Şu gelen yar değil mi
Sakıplardan üç güzel
Biri Eşref değil mi

Aman Eşref canım Eşref
Uykudan uyarttın beni
Kana boyattın beni

Gelemi yar gelemi
Yar yanıma gelemi
Seni sevdim seveli
Oldum yürek veremi

Aman Eşref canım Eşref
Uykudan uyarttın beni
Kana boyattın beni

Hayatlarında durdum
Aradım yari buldum
Eğildim ki öpeyim
Yari uykuda buldum

(ŞANLIURFA, ANONİM,
söyleyen: Salih Kolkıran, yaş: 54)

BİRECİK'İN SULARI BULANIK AKAR

Birecik'in suları bulanık akar
Vurmuşlar benim ağarmı le le kurban
Hele ciğeri yanar, yüreği yanar
Hele ben ne edeyim, kurban ben ne edeyim
Güzel ben ne edeyim, ne edeyim oy oy

Açmayın pencereyi de esmesin yeller
Vurmuşlar benim öksüzümü duymasın eller
Hele ne edelim, kurban ne edelim
Evi barkı terk edelim de ne edelim
Kurban kime gidelim, nasıl ederim oy oy

Hele ne çare, kurbanın ola'm ne çare
Gurbet ellerde de gene kaldım biçare
Hele ne edelim, kurban ne edelim
Çaresiz başımla, yanık başımla ben nasıl edeyim
Aman Birecik'ten de gideyim, nasıl ederim oy oy
(BİRECİK, ANONİM,
söyleyen: İdris Aslan, yaş: 40)

BİRECİK'TE KÖPRÜ VAR

Birecik'te köprü var
Kadınlarda örtü var
Aç yüzünü göreyim
Sana bir çift sözüm var

Oy gelin gelin gelin
Yanağı allı gelin
Bir tomucuk gül idim
Soldurdun beni gelin
Öldürdün beni gelin

Yeşil dağa çıkarım
Birecik'e bakarım
Eğer yarım gelmezse
Birecik'i yakarım

Oy gelin gelin gelin
Yanağı allı gelin
Bir tomucuk gül idim
Soldurdun beni gelin
Öldürdün beni gelin

(BİRECİK, ANONİM,
söyleyen: İdris Aslan, yaş: 40)

SUYA HASRET

Ah suya hasret
Dudağım ane kurban suya hasret, suya hasret
Ah içerim kan ağlar ane kurban
Kara toprak suya hasret, suya hasret
Ah içerim kan ağlar ane kurban
Dudağım suya hasret, suya hasret

(ŞANLIURFA,
söz: Mehmet Hulusi KILIÇARSLAN,
söyleyen: Mehmet Çelik, yaş: 28)

KÜÇÜK YAŞTA ŞAŞIRMIŞIM YOLUMU

Aman küçük yaşta şaşırmışım yolumu
Aman felek kırdı kanadımı kolumu
Ben beklerim güzel yârim senin beş yıldır yolunu
Yolunu kurban, ne kötü zaman oy oy oy
Beklerim de kurban gene senin on beş yıldır yolunu
Yolunu, yolunu, yolunu, yolunu aman,
ben ne'dim oy oy oy

(BİRECİK, ANONİM,
söyleyen: İdris Aslan, yaş: 40)

GÖRDÜKÇE SENİ TAZELENİR
SANKİ HAYATIM

Hüsnün senin ey dilber-i nadide kamer mi
Huri misin ey afet-i can, yoksa beşer mi
Aman aman aman aman aman adıya kurban

Gördükçe seni tazelenir sanki hayatım
Sensiz bana bu can-ı cihan zerre değer mi
Aman aman aman aman aman adıya kurban

Nergiz mi acep fidelerin gül mü yanağın
Peymane-i kudret mi lebin şir û şeker mi
Aman aman aman aman aman adıya kurban
(ŞANLIURFA, söz: Şair Abdi,
müzik: Mukim Tahir Oturan,
söyleyen: Mehmet Çelik, yaş: 28)

TÜKENDİ NAKD-İ ÖMRÜM

Tükendi nakd-i ömrüm
Dilde sermayem olan bir ah kaldı gülüm aman aman
Sanırım derdimi lokmana gösterdim
Dedi eyvah bu derdin def'ine çare
Hakiki bir ilah kaldı gülüm aman aman

Ne kara günlerde beni halk etmiş Mevlam
Ne kötü günlerde beni doğurmuş zavallı anam
Tutuldu şems-i bahtım gonca güllerim simsiyah kaldı
gülüm aman aman
Elimde bir keşkül başımda bir küllah
O da bana sermaye kaldı gülüm aman aman
(ŞANLIURFA, söz: Şair Rıfat,
söyleyen: Mehmet Çelik, yaş: 28)

MURADI BÖYLE

Muradı böyle
Akar gider kardaş muradı böyle
Ben derdimi felekten sordum
Felek dedi bu derdin muradı böyle

Gül idim kardaş fidan oldum
El kahrını yine bugün yutan oldum
Gündüzler hayalimde
Geceler şirin uykumdan oldum

Yeri ağam yeri yeri
İnce beline kemer ol'um
Ardın sıra gel'im yeri yeri
Ben öl'üm oy oy oy
(ŞANLIURFA, ANONİM,
söyleyen: Mehmet Çelik, yaş: 28)

SİVEREK İLÇESİNDEN DERLENEN TÜRKÜLER

15 Mayıs 2010

BİR CİGARA İÇ OGLAN

Bir cigara iç oğlan
Gel kapıdan geç oğlan
Beni siye vermezler de
Bu sevdadan geç oğlan di gel gel

Oğlan seni seviyem
Kimselere demiyem
Anam babam vermiyor da
Onlara edemiyem di gel gel

Hacı Pınar'ın düzü
Felek ayırdı bizi
Bakkal Mahmud'un kızı
Yaktı yandırdı bizi di gel gel

Kekliğim avla beni
Daglara salma beni
Gece yanında uyut
Gündüzler bağla beni di gel gel

(SİVEREK, ANONİM,
söyleyen: Şaban KARSLI, yaş: 50)

GÜL YÜZÜN DÖNME BENDEN

Gül yüzün dönme benden
Ölürem geçmem senden
Kapına kul olayım
Selamın kesme benden
Aman aman aman aman
Ölürüm ayrılamam

Ağlarım ben gülemem
Gözyaşımı silemem
Verin benim yarımı
Başka bir şey dilemem

Aman aman aman aman
Ölürüm ayrılamam

Gül dikeyim bağlara
Sarılsın yapraklara
Kurban olayım yarım
Bastığın topraklara

Aman aman aman aman
Ölürüm ayrılamam

(ŞANLIURFA,
söz ve müzik: Bedirhan KIRMIZI,
söyleyen: Şaban KARSLI, yaş: 50)

URFA MERKEZDEN DERLENEN TÜRKÜLER

1 Ekim 2010

Gitti canımın cananı

Ah le canım vah le canım uy canım

Bıraktı beni yaralı

Le canım vah le canım uy canım

Ben bu dertten ölürisem

Ah le canım vah le canım uy canım

Kızlar kazsın mezarımı

Le canım vah le canım uy canım

Doktor gelse tabip gelse

Ah le canım vah le canım uy canım

Çare bulunmaz derdime

Le canım vah le canım uy canım

(Cemil CANKAT)

Gele gele geldik bir kara taş

Yazılanlar gelir sağ olan başa (aman efendim)

Bizi haret koyat kavim kardaşa

Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm (aman efendim)

Nice sultanları tahttan indirir

Nicesinin gül benzini soldurur (aman efendim)

Niceleri dönmez yola gönderir

Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm (aman efendim)

(Mukim TAHİR)

ÇAY İÇİNDE ADALAR

Çay içinde adalar

Saki doldur badeler

Şirin canıma gelsin

Sana gelen gadalar

Hele yar yar zalım yar

Ayrılık var ölüm var

Uzak yoldan dönüm var

Çay içinde eşme çok

Tabip yaram deşme çok

Ben dedim sen olasın

Bana göre aşna çok

Hele yar yar zalım yar

Ayrılık var ölüm var

Uzak yoldan dönüm var

Çay içinde yarpızlar

Yüreğim başı sızlar

Bezenmiş suya gider

Allı yeşilli kızlar

Hele yar yar zalım yar

Ayrılık var ölüm var

Uzak yoldan dönüm var

(Mukim TAHİR)

SARI ÇİÇEK MOR MENEVŞE ZAMANI

TA EZELDEN YÜZÜM GÜLMEZ AĞLARAM

Sarı çiçek mor menevşe zamanı
Henüz gelmiş sarılmanın zamanı
Çıkar balam goynundaki gümanı
Korkma balam korkma seni yemezler
İçmezler severler okşarlar seni

Evvel zaman uzun zülûf keserler
Merdivene ayak ayak basarlar
Güzelleri çirkinlerden seçerler

Korkma balam korkma seni yemezler
İçmezler severler okşarlar seni
(Anonim)

EL ZANNEDER BEN DELİYEM

El zanneder ben deliyem aman aman
Dosta bağının bülbülüym
Ben o yarin meftuniyam aman aman

Gönül sabreyle sabreyle
Mevlamin muradı böyle

Gül idim sarardım soldum aman aman
Yana yana ben kül oldum
Dermansız derde düştüm aman aman

Gönül sabreyle sabreyle
Mevlamin muradı böyle

(Kaynak: Mustafa ATAÇ)

KAÇ BAHÇADAN SEN GEÇTİN

Kaç bahçadan sen geçtin
Yar yar yar aman
Kaç bahçadan sen geçtin
Yar aman aman aman
Domurcak kimin açtın
Bu canım siye kurban
Domurcak kimin açtın
Bu canım siye hayran
Çok zaman benden kaçtın
Yar yar yar aman
Çok zaman benden kaçtın
Yar aman aman aman
Beni öldürme güzel
Bu canım siye kurban
Beni yandırma güzel
Bu canım siye kurban

Kaç bahçanın gülüsen
Yar yar yar aman
Kaç bahçanın gülüsen
Yar aman aman aman
Gülüsen sümbülüsen
Bu canım siye kurban
Gülüsen sümbülüsen
Bu canım siye hayran
Sevdiğimi bilirsen
Yar yar yar aman
Sevdiğimi bilirsen
Yar aman aman aman
Beni yandırma güzel
Bu canım siye kurban
Beni yandırma güzel
Bu canım siye hayran

Gir Balak'ın yoluna
Yar aman aman aman
Gir Balak'ın yoluna
Yar aman aman aman
Aldanma al gülüne
Bu canım siye kurban
Aldanma al gülüne
Bu canım siye hayran
Düşersek el diline
Yar aman aman aman
Düşersek el diline
Yar yar yar aman
Beni öldürme güzel
Bu canım siye kurban
Beni kandırma güzel
Bu canım siye hayran

(Abdullah Balak)

FELEK SEN NE FELEKSEN

Felek sen ne feleksen
Bağrım ettin elek sen
Aldın gül yüzlü yari
Daha neme gereksen

Elbet yüzüm gülecek
Bülbül güle erecek
Bu karanlık günlerin
Bir gün sonu gelecek

Ağla gözlerim sızla gözlerim
Ağla gözlerim sızla gözlerim
Ben felek vurgunuyam yanar gezerim
Beni felek vuruptur ağlar gezerim

Herkes bahtiyar felek
Talihi yaver felek
Bizi bir gün görmeden
Ettin ihtiyar felek

Elbet yüzüm gülecek
Bülbül güle erecek
Bu karanlık günlerin
Bir gün sonu gelecek

Ağla gözlerim sızla gözlerim
Ağla gözlerim sızla gözlerim
Ben felek vurgunuyam yanar gezerim
Beni felek vuruptur ağlar gezerim

(Abdullah Balak)

URFALI KIZI

Urfalı kızı
Harran yıldızı
Göynümde sızı
Di gel gel
Aşkıydan yandım
Sözüne kandım
Gelirsin sandım
Ha gel gel
Gözleri kara
Göynümde yara
Düğün bahara
Di gel gel
Aşkıydan yandım
Sözüne kandım
Gelirsin sandım
Ha gel gel

Gözleri ceylan
Aleme seyran
Olmuşam heyran
Di gel gel
Aşkıydan yandım
Sözüne kandım
Gelirsin sandım
Ha gel gel

Balak'tır özüm
Gerçektir sözüm
Sitemim nazım
Di gel gel
Aşkıydan yandım
Sözüne kandım
Gelirsin sandım
Ha gel gel

(Abdullah Balak)

KARDAŞ DALA KONARAM

Kardaş dala konaram
Gül derdinden yanaram
Geç buldum tez yitirdim
Hala ona yanaram
Yanaram ah yanaram
Kim ne derse kanaram

Urfalım gam bitmedi
Talih kuşun ötmedi
Eli güldürdü felek
Meni memnun etmedi

Etmedi ah etmedi
Yar aklımdan gitmedi
(Abdullah Balak)

DAĞIDIR YAR DAĞIDIR

Dağıdır yar dağıdır
Sinemde yar dağıdır
Başımda gam yuvası
Dağıtsa yar dağıdır

Aklım baştan alıpsan
Beni derde salıpsan
Aşk oduyla yakıpsan
Gel benim şehla gözlüm

Gül benzim sararıptı
Talihim kararıptı
Bir parça aklım vardı
Onu da yar alıptı

Aklım baştan alıpsan
Beni derde salıpsan
Aşk oduyla yakıpsan
Gel benim şehla gözlüm

Urfalıyam yorgunam
Göller gibi durgunam
O şehla gözleriye
Çok ezelden vurgunam

Aklım baştan alıpsan
Beni derde salıpsan
Aşk oduyla yakıpsan
Gel benim şehla gözlüm
(Abdullah Balak)

BAŞINDA YAZMASI VAR

Başında yazması var
Burnunda hızması var
Al yanak gamzesi var
Beni öldüren esmer
Beni yandıran esmer

Yar gözlerin ceyrandır
Siyah zülfün yılandır
Ak gerdana dolandır
Beni öldüren esmer
Beni yandıran esmer

Başında yazması var
Burnunda hızması var
Al yanak gamzesi var
Beni öldüren esmer
Beni yandıran esmer

Yar kaşların karadır
Nakışların aladır
Yüreğimde yaradır
Beni öldüren esmer
Beni yandıran esmer

Başında yazması var
Burnunda hızması var
Al yanak gamzesi var
Beni öldüren esmer
Beni yandıran esmer

Balak söyler bu sözü
Dünyada yoktur gözü
Durmadan çalar sazı
Beni öldüren esmer
Beni yandıran esmer

Başında yazması var
Burnunda hızması var
Al yanak gamzesi var
Beni öldüren esmer
Beni yandıran esmer
(Abdullah Balak)

FADİLE

Bir kız gördüm karalı
Sordum aslın nereli
O günden bugüne
Gardaş gönlüm yaralı le Fado

Fadile kız Fadile
Fadile kız Fadile
Derdinden düştüm dile
Aşkından çektim çile le Fado

Aparın beni yara
Düşmüşem ah u zara
Bir gün yüzü görüm
Çeksinler beni dara le Fado

Fadile kız Fadile
Fadile kız Fadile
Derdinden düştüm dile
Aşkından çektim çile le Fado

Yanağı alma aldır
Endamı selvi daldır
Ne hastayım ne sağam
Sevdalıdır ne haldır le Fado

Fadile kız Fadile
Fadile kız Fadile
Derdinden düştüm dile
Aşkından çektim çile le Fado
(Abdullah Balak)

SEHERDE UYANASAN

Seherde uyanasan
Benim gibi yanasan
Yaralı bülbül gibi
Daldan dala konasan

Ağlatma gülüm yeter
Sızlatma gülüm yeter
Bana çok çektirdin sen
Çekmek ölümden beter

Kalemi kaşta koydun
Gözümü yaşta koydun
Sen başın aldın gittin
Beni ataşta koydun

Ağlatma gülüm yeter
Sızlatma gülüm yeter
Bana çok çektirdin sen
Çekmek ölümden beter

Urfa'da açtı bağlar
Bülbül gül için ağlar
Beni zencir zapt etmez
Vefalı bir yar bağlar

Ağlatma gülüm yeter
Sızlatma gülüm yeter
Bana çok çektirdin sen
Çekmek ölümden beter
(Abdullah Balak)

AKÇAKALE İLÇESİNDEN DERLENEN NİNNİ

16 Nisan 2010

Bebeğin beşiği camdan
Yuvarlandı düştü damdan
Bey babası gelir Şam'dan
Nenni nenni nenni nenni nenni bebeğe
(Nesrin GÜNEŞ, yaş:19)

Bİ BACI Bİ KARDAŞ

Bi varmış bi yokmuş... Allah'ın kulu çoğmuş. Çok demağ da günahmış. Bi baci'dan bi kardaş varmış. İkisi de bekârmış. Komşunun kızıyla baci arkadaşlarmış. Bi gün komşunun kızı baciya demiş ki "Niye bu abin hiç evlen miy?". Komşunun kızı da demiş ki "Bu akşam biloğmu naz biloğmu cilve yap da abim seni begenip evlensin. Sen de yalavızsın, canıy sıkılır." Akşam eve gelince kardaş bakmış baçhada bacısı yalavız oturiyi. Deyi "Heyrola bacım? Niye böyle üzgün duruysan?" Deyi "Niye üzgün durmıyım. Sen getmişsen işe, benim evde yalavız canım sıkılıy. Evlen de biye bir arkadaş olsun." Kardaş deydi "Kardaş avradı seni hiç ister mi?" Bacısı deydi "Yok bir şey olmaz. Ben bi arkadaş istiyem." Kardaş da deydi ki "Bacım sen uygun bi tane bulursan ben de sebeplenirem." Sebeh olunca baci kacıy gidiy komşunun kızına, "Komşu biliy misen? Kardaşım kabul etti." deydi. Komşu kızın anası "Komşuyığ. Kızımı siye verirem. Birbirimizin huyunu suyunu biliyiğ." deydi. Kalkıy kızını veriy. Evleniyler. Zaman oluyi, bir ay oluyi, üç ay oluyi. Kardaşın avradı baciya pas vermiy. Avrad deydi ki "Ya ben giderem evden ya baciy gider." Kardaş deydi ki "Olur mu?" Avrad deydi "Olur olur!" Kardaş deydi ki "Şimdi ben nasıl söyleyecağam bacıma, avradım seni istemiye diye?" Avrad deydi "Yok, söyleyecağsan." Baci akşam bağıy ki kardaş üzgün duriy "Heyrola kardaşım?" deydi. Kardaş olanları ayladiy. Baci deydi ki "Üzülme kardaşım, ben giderem." Baci uzakta kendine bi ev tutiy. Heket ya gel zaman git zaman kardaşının bir oğlu oliy. Bir gün avradı, kardaşa deydi ki "Üç ay oldu oğlum olalı. Bu bacın hiç mi merağ etmedi?" deydi. Kardaş da deydi ki "Avradım. O da bizim çocuğumuzu görsün." Gidiyler bacının evine. Baci onları görünce seviniy, öpiy. Yegenini seviy. O akşam kalkıp evlerine gidecahları zaman avrad kocasına deydi ki "Çocuk uyudu. Bibi'sinin yanına bırakak burada uyusun. Bibisidir, bakar kendine." Kardaş "Tamam" deydi. Geliyler evlerine. Karanlık basiy ama korku mu yoktur nedense kocasının cebinden anahtarı alıp avrad, bacının evine gidiy. Kendi çocuğunun başını kesiy, bıçağı da bacının eline veriy. Çığıy evine geliy. Of ediy puf ediy, yatamiy. Kocası deydi "Hayırdır inşallah. Niye böyle yatamıysan?" Avrad deydi "Kal gıdağ uşağımızı alıp gelağ." Kocası "Aman duman geceyarısı" deydi. "Çocuğumuz bibisinin yanında, ne var yani bunda? Yatsın or'da." deydi. Avrad "Yok olmaz. Gidip alıp geleceğah." deydi. Gidiyler, içeri girip bakiyler ki babo uşağın başı kopmuş, bıçak bacının elinde. Kardaş deydi "Hele bacım kalh hele, bah hele." deydi. Baci kalkiy bakiy ki "Aman duman kim yaptı bunu hele???" Avrad deydi "Sen yaptın! Bıçağ seniye eliyde. Başka kim yapacağ?" Kocasına deydi ki "Ya bunun intikamını alırsan ya da ben alıram." Kardaş deydi "Ne yapım?" Avrad deydi "Elinle ayagını kes, bir sandığa koy; Fırat'a, suyun içine at!" Kardaş avradının dediklerini yapıy, bacısını suyun içine birağıy. Vakit geçer, gel zaman get zaman epey gidiy. Bir yerde padişahın oğlu kendini görüy. Deyi "Allah Allah, bu sandığın içinde ne var?" Sandığı yavaş yavaş kıyıya taraf çekiy; sandığı açıy bakiy ki çok güzel bir kız ama ne eli var ne ayagı. Padişahın oğlu deydi ki "Vallah bu benim kederimdir."; kızı aliy evine götürüy, onunla evleniy. Heket ya gel zaman git zaman padişahın oğlunun eskerliğ çağı geliy. Annesine deydi ki "Anne aman! (Kızın adı Emine) Aman ha, Emine siye emanet! Sakın ha sakın, eli yok ayagı yok diye bir şey yapmayın, çok kıymetini bilin. Ben varken bi kere biliysen ben yokken iki kere bileceksan." Annesi "Tamam oğlum." deydi. Kendisi eskere gidiy, arkası sıra bir kızı bir oğlu oliy. Annesi oğluna bir mektup yaziy, deydi ki "Oglum, bir kızın bir oğlın oldu. Müjdemo isterem." Mektubu - o zaman posta yok ya - kalkıy gidiy bir Arap uşağına veriy. O da bayağı yol gidiy; yoruluyi, bir ağacın gölgesine uzaniy. Orada da kardaşın avradı su getirmeye gidiy. Biliy ya o postacıdır; merakından "Hele açım bahım bu ne götürüiy..." Bakıy ki aboo kız gelin olmuş, padişahın oğlu ile evlenmiş, bir kızı bir oğlu olmuş, hele bak neler olmuş. Mektubu yırtiy, kağıy başka bir mektup yaziy. Deyi ki "Oğlum, senin iki tane köpek çocuğun olmuş. Bunu ne yapsah? Kalsa mı yoksa öldüräh mı, ne yapak?" Mektubu geri Arap uşağın çantasına koyi. Uşağı uyandırıy, deydi ki "Kalg babo. Daha yola gidecağsan. Gidmeyacağsan mı?" deydi. Arap uşağ da "Uyandırdıy, eyi ettiy." deydi, yola gidiy; mektubu padişahın oğluna götürüiy. Mektubu oğlana veriy ki oğlan açıy, bakiy, deydi "Vay babo, bir çift köpek yavru olmuş." Oğlan kalğıy, başka bir mektup yaziy. Deyi ki "Aman ha aman avradımın kıymeti birken iki olsun, iki iken üç olsun. Avradımın kıymetini bilin." Arap uşağ dönüşte yine aynı ağacın gölgesinde yatıy. Kardaşın avradı cevabın geleceğini bildiğinden orada Erab'ı bekliy. Mektubu açıy bağıy ki "Hele babooo, ne kadar kıymetli bir avradmış." deydi. Başka mektup yaziy, deydi ki "Anne gelir de o avradı evde görürsem o evi, sizi terk ederem. Onu yedi dag öteye atın. Benim hiç gözüm kendini görmesin." Uyandırıy Erab'ı deydi ki "Kalg get ha yoluna." Arap kalğıy, yoluna gidiy. Mektubu padişahın anasına veriy, anası bağıy deydi ki "Ya bu uşağ bunu nasıl attıracağ? Çok kıymet veriydi. Olur mu öyle şey? Dağın başına biz avradı, bu yavruları nasıl atağ?" Emir öyle gelmiş; kalğıylar, kızı, yavrularını dağın ta tepesine birağıylar. Dağda onları bir çoban görüy. Çocuklarına deydi ki "Kızım, oğlum. Siz de ac olmuşsınız, ben de acam. Koyunlarım var. Bir tas vereyim. Biraz sütünü siz için, biraz da bana getirin." deydi. Çocuklar dere-den aşağı koyunları sağmaya gidiy. O arada Hazreti Hızır analarına yetişiy. Deyi "Dur! Senin eliy ayağı düzeltim." deydi. "Allah'ın izniyle. Bismillah" deydi, kızın elini ayağını takiy. Kız Hoca Hızır'a deydi ki "Kimse benim elim

¹ Bibi: Hala, erkeğin kız kardeşi.

ayağım olduğuna inanmaz.” deyî. “Bana senden bir hatıra veriy misen, inanmayanlar inansın.” deyî. O da “Al bu mendili kız ım, kör gözleri bunla açasan; ama yalansız. Eger yalansa siye doğruyu aynatacağ, ondan sonra gözleri açılacağ.” deyî. Kız aliy mendili cebine koyî. Çocukları geliy ki “Vay aney! Senin eliy ver, ayağı var.” deyî, şaşırıy, seviniyler. Çocuklar da öyle bir çok güzel bir çocuklar ki çoban onları köyünde aynatıy. Babasına deyî ki - babası şıgmış² - “Dağda iki tane çocuk vardı. Geldiler bana süt getirdiler.” Babası deyî “Ne zalımsan! Onları o dağın başında kurtlara, kuşalar mı bıraktın? Yazığ degil mi? Yarın sen yine aynı yere git, bağ, o çocukları takip et. Bağ, o çocuklar nere gidiy?” Çoban kalğiy, gidiy, aynı yerde koyunları yaydırıy. Bağiy ki uşağlar gene geldiler. Gene süt veriy. Bir tas daha istiyler, veriy. Uşağları tekîp ediy. Gidiy bağiy ki anaları da kendilerle beraber. Kıza deyî “Çocuklarıyla bur’da nasıl kalasan? Kağın gidağ.” Kız “Tamam.” deyî, kalğıp gidiyler. Aliy götürüy evlerine, bir gün kaliyler, iki gün kaliyler. Kız da kalkıy, iş yapıy, ekmek yapıy, ortalığı süpürüy, döşürüy, adama yardımcı olıy. Çobanın babasının gözü körmüş; bir gün kız deyî “Baba! Baba! Ben seni gözüy açaram!” Çobanın babası deyî “Kızım ne zamandır burdasan. Niye açmadın şimdiye keder?” Kız deyî “Baba ben gözüyü açacağam ama sende yalan, yanlış olmayacağ.” Çobanın babası “Tamam.” diyi. Kız deyî ki “Baba kalğ yığan.” Adam yığaniy, kız adamın gözünü o mendil ile bağliy, deyî “Hadi baba! Başına gelenleri söyle.” Adam deyî ki “Kızım, biz iki arkadaştığ. Ben gidince bir yere ben hanımıma ona bırağıydım; o gidince o bize hanımını bırağıydı yalnız kalmasınlar diye. Birgün nefsimi şey yapamadım, kalktım arkadaşımın avradına sataştım. O da dedi ki ‘İnşallah iki gözün kör otursan!’ O gün bugündür iki gözüm de kör.” Kız “Bismillahirrahmanirrahim” deyî, adamın gözleri açılıy. Adam deyî ki “Kızım sen beni muttu ettin, Allah da seni iyi yaşata!” Bu arada kızın kardaşının avradı da kör olmuş. Kız çobanın babasının gözlerini açtığı için adı duyulıy. Kardaşı ile kör avradı da kızın adını duyıy. Avrad deyî “Kalh gidağ hadi.” Bu arada padişahın oğlu da tezkere aliy. Eve geliy deyî ki “Anne hani çocuğlarım? Hanımım nerdedir?” Annesi deyî “Al mektubiy oku! Sen bize bu mektubi yazdı gönderdiy, bizde onları ta yedi dağ öteye attığ.” Oğlan deyî “Aman duman bunu ben yazmadım.” Atliy hemen atına, gidiy. Padişahın oğlu yolda Emine’nin kardaşı ile avradını görüy; ama tanımiylar birbirlerini. Selam veriyler birbirlerine. Kızın kardaşı, kızın kocasına deyî ki “Nereye gidiysen?” Oğlan deyî “Bir yitirdiğimi bulmaya gidiyem. Sen nere gidiysen?” Kızın kardaşı deyî “Bir şıhın kızı varmış, göz açıymış. Biz de onun yanına gidiyğ.” Kızın kocası deyî “Tamam birbirimize arkadaşlığ edağ. İlk önce senin işini bitirvağ, sonra benimkini yaparığ. Beraber gidağ.” Kalkiy gidiyler şıhın kızının yanına. Kız kendilerini taniy; ama onlar kızı elsiz ayağsız biliyler ya kızı tanımiylar. Hoş geldin, hoş beş ediyler. Çobanın babası şıh, çocuklar çok güzel oldığı için deyî ki “Aman kızım, çocuklara nazar değmesin. Götür onları öbür odaya.” deyî. Kızın çocukları almaya geliy ki çocuklar, babalarını tanımış gibi heresi babasının bir dizinde oturiy. Kız deyî ki “Derdiniz nedir? diyi. Kardaşı deyî ki “Benim avradın gözleri kör. Açtıрмаğa geldih.” Kız deyî ki “Bir şartla gözleri açılır. Başından geçen olayları yalansız anlatacağsan.” Avrad içinden deyî ki “Aman nasıl olsa Emine bur’da yoğ. Kurtlar mı yedi kendini, kuşlar mı yedi kendini; kim bilir kimlere yem oldu getti. Beni ner’den duyacağ?” Döniy deyî ki “Tamam. Her şeyi anlatacağam.” Kalğıy yığaniy. Kız gözlerini mendille bağliy, deyî “Anlat!” Avrad deyî “Çocuğumu ben kestim, bıçağı bacının eline ben verdim, bacıyı suya ben at dedim, mektupları ben yazdım, ...” yani hepsini anlatiy kendine. Adamlar da hepsini duyıy. Kız deyî “Tamam mı?” Deyî “Tamam!” Kız “Bismillah” diyi, gözleri açılıy. Avrad da kızı görüy ama tanımiy. Kız şıha deyî ki “Baba! Bağ bu benim kardaşım avradı, bu benim kardaşım, ha bu da kocam.” Herkes bunu duyıy; padişahın oğlu buna çok seviniy, avradın bulmuş, uşağları yanında. Kıza deyî ki “Allah’tan korğ. Ben buraya ayağımın tozu ile gelmişem; niye söylemiysen sen olduğuy? Bi geldim ki sen yoksan, ben dağlara çıktım seni aramağa. Hadi şıh babandan izin al da evimize dönağ.” Kız deyî “Vallah ben söyleyemem sen söyle.” Padişahın oğlu kalğiy, izin aliy. Şıh “Tamam, gidebilirsiz; ama önce çağırın oğlım gelsin. Koyunları getirsin; yarısı kızıminkidir. İnekleri getirsin; yarısı kızıminkidir. O beni dünya ışığına çıkarttı; artıh o benim evladımdır” deyî. Malının hepsinin yarısını kıza veriy. Kalğiy, “Allah’a ısmarladık” deyî, gidiyler. Yolda padişahın oğlu, kızın kardaşına deyî ki “Sen hala bu avradını arkaya katmış gidiy misen?” Kızın kardaşı “Yoh. Siz önden gidin, ben arkadan gelem.” diyi. Onlar biraz ağırdan kalınca avrad, kocasına deyî ki “Niye bacıygil önden gidiy?” Kocası deyî ki “Ya bize ne? Biz karı-kocayığ, onlar karı-koca. Ne yapıylarsa yapıylar. Yürü biz gidağ.” Kocası avradın bir ayağını ağaca bağliy, öbür ayağını ata bağliy. Avrad ortadan ikiye ayrılıy. Kardaşı koşiy bacısına yetişiy. Bacısı deyî ki “Hani avradın?” Kardaşı deyî ki “Boşver avradı! Bu kadar siye etti. Bir de onu geri mi döndereceğam?” Gidiyler evlerine yedi gün yedi gece nığara³ çaldırıylar. Tekrardan padişahla kız evleniyler. Yiyiyler, içiyler; muratlarına geçiy. Siz de muradıyıza geçesiz...

(Anlatan: Kelime YEŞİLKAYA, yaş: 42, 13 Ocak 2011)

² Şığ: Şeyh.

³ Nığara: Davul.

ELİ FARIZ

Bi varmış bi yokmuş... Eski zamanda beş kardaş varmış. Bu beş kardaş bi gün gezmağa çığmış. Issız bir yerde bir eve rast gelen kardaşlar yorulduğıları için bu evin kapısını çalmış. Kapıyı ecayip bi arvad açmış ve beş kardaş içeri buyur edip onları yedirmiş, içirmiş, doyurmuş. Ağşam vahtı olunca onlar için yataklar sermiş; dört kardaş haliydan memnun yatmış uyumuş. Kardaşların en küçüğü Elı Farız ise bir türlü yatamamış. Yan odadan pıçağ keskinleme sesleri geliymiş. Elı Farız hiç sesini çıkartmadan yan odadaki arvadı gözetlemağa başlamış ve arvadın amacının kendilerini kesip yemağ yapmağ olduğunu aylamış. Arvad aniden içeri girmiş ve çocukların uyuyup uyumadıklarını kontrol etmiş. “Kim uyanık kim yatık?” demiş. Elı Farız da “Ben oyağam. Güneğün bu vakıtlarda anam bana süt sağıp içirmişti.” demiş. Arvad da “Aman Elı Farız’ım! Sen yeter ki biye söyle! Ben hindi gidip siye süt sağıp getirirem.” demiş. Arvad gidip ineği buluncaya ve ineği sağıp o sütü kaynatıncaya kadar sebeh olmuş; kardaşların hepsi oyanmış. Böylece arvad o gece amacını gerçekleştirememiş. Beş kardeş için kahvaltı hazırlayan arvad, kardaşların bi gece daha evinde kalmasını istemiş. Kardaşlar kadına “Sağol ana! Biz gidağ.” demiş. Arvad da “Aman çocuklar, bu gece de msafırım olun.” diye ısrar etmiş. Dört kardaş kalsak mı kalmasak mı diye düşünürken arvadın gerçek amacını bilen Elı Farız inatla “Yolumuz uzun ağabeyler. Bız gidağ!” demiş ama ağabeyleri ev rehet diye o gece de kalmağa karar vermiş. Arvad akşam yine çocukları yedirmiş, içirmiş, doyurmuş. Gene beş çocuğun da yataklarını sermiş ve yan odaya geçmiş. Dört kardaş uyumuşlar ama Elı Farız gene yatmamış, yan odadan gelen pıçağ keskinleme seslerini dinlemiş. Gece arvad çocukların uyuyup uyumadığına bağmak için gene odaya gelmiş ve “Kim uyanık kim yatık?” demiş. Elı Farız da “Ben uyuyamadım ana! Çoğ suzısdım. Anam biye pıyar¹ dan halbırla su getirip içirirdi.” demiş. Kötü niyetli arvad da “Aman Elı Farız’ım! Sen yeter ki biye söyle! Ben şimdi gidip sana pıyardan su getirirem.” demiş ve eline bir halbır alıp pıyara gitmiş. Elı Farız’a su getirmağ için halbırını suya daldıran arvad, suyu aldıktan sonra dönüş yoluna koyulmuş. Yarı yola gelince bağmış ki halbırda su kalmamış. Tekrar pıyara dönmüş ve halbırına su doldurmuş; fakat gene yarı yolda bağmış ki halbırda su kalmamış. Bu böyle on kerre devam etmiş. Arvad sonunda suyu getiremeyeceğini aynamış ve evin yolunu tutmuş. Bu arada Elı Farız da ağabeyleri oyandırıp “Haydi kaçığ! Bu arvad bizi kesip yiyecağ. Onu oyalamak için halbırla suya gönderdim.” demiş. En büyük kardaş “Arvad bize çoğ iyi davranıy. Niye kaçığ ki?” demiş. Elı Farız da “Ben arvadı pıçağ keskinlerken gördüm. Bizi kesecağ!” demiş. Elı Farız’a inanan kardaşlar, yataklarının içine yastıklarını yerleştirip evden kaçmışlar. Kötü niyetli arvad eve geldiğinde çoğ sinirliymiş ve “İsterlerse uyanık olsunlar, bu gece onları keseceğam!” demiş. Pıçağını eline alan arvad çocukların yattığı odasına girmiş ve pıçağı yataklara vurmuş ama hiçbirinden ses çıkmamış. Arvad yorganları açıp bağmış beş kardaşın da kaçtığını ve bu işin Elı Farız’ın başının altından çıktığını aynamış...

(Zehra Güngör, yaş: 60, 13.01.2011)

¹ Pıyar: Pınar

HASSE ile FATTE - 1

Hasse ile Fatte¹ karı kocadır. Fatte, Hasse'nin tembelliğinden çoğ şıkat etmağtadır. Bi gün Fatte, Hasse'ye "Artık bu tembelliğe bi son ver, çalışmağa başla!" deye ikazda bulunur. Hasse düşünür ne iş yapabilirem deye. Fatte, "Kil satmağa başla!" der. Hasse de kil satmağa karar verir ve kil satmağ için dışarı çıkar. Bu tembel Hasse ya, daha mahallede iki kapı gider gitmez ayağlarına kara sular indiğini hissederek kimin olur. Eve geri döner ve karısına "Fatte kil alî misan?" der. Fatte, Hasse'yi karşısında görünce çoğ şaşırır; "Hepsini mi sattıy?" der. Hasse "Yok!" deyince, Hasse'yi kil satmağa geri yollar. Bizim tembel Hasse yine mahallenin sonuna varamadan yorulduğunu hissedip eve döner. Fatte de onu geri yollar. Bu böyle gün boyunca devam eder. Fatte bu işten sıkılınca Hasse'ye evde oturmasını ve tembelliğe kaldığı yerden devam etmesini söyler.

(Cihan Yardımcı, yaş: 23, 13.01.2011)

HASSE ile FATTE - 2

Hasse ile Fatte karı kocadır. Birgün Hasse askerliğini yapması için eskerden çağırılır. Hasse de Fatte'sini çok sevdiği için ve ondan daha önce hiç ayrılmadığı için ne yapacağını şaşırır. Fatte'ye "Ben senin hasretine dayanamam; seni çok özlerem." der. Fatte de düşünür taşınır ve aklına parlak bi fikir gelir. Kalğar hamur yoğurur. Bu hamur ile yüzünün kalıbını çığartır, kalıbı kurutur ve Hasse'ye verir. "Beni her özlediğiyde çığarıp bu kalıba bakarsan Hasse." der. Hasse eskere gider. Bi kaç gün olur olmaz Fatte'nin özleminden yanmağa başlar. Açığ havada, kır kimin bi yerde oturur ve Fatte'nin hazırladığı kalıbı bi kayanın üstüne koyar. Güneş tüm güzelliği ile Fatte'nin yüzünün kalıbını aydınlatır ve Hasse de heyranlıkla kalıbı izler. Tam o sırada bi köpek çığır ve kalıbı kapdığı kimin kaçır. Hasse hemen köpeğin arkasından fırlar ve bi kovalamaca başlar. Epeyce süren kovalamacanın sonunda köpek, kalıp ile birlikte bi mağaraya girer. Arkasından Hasse de bu mağaraya girer ve bi de bağır ki düşmanların cephaneliği bu mağaradadır. Hemen dönüp komutanına gördüklerini anlatır. Cephaneliği bulan komutan, Hasse'ye ödül verir. Teskeresini doldurup eve gönderir. Bu olaydan sonra Hasse ile Fatte onurlu ve mutlu bi şekilde hayatlarına devam eder.

(Cihan Yardımcı, yaş: 23, 13.01.2011)

¹ Hasan ile Fatma

KURBAĞA İLE PADİŞAHIN OĞLU

Bi varmış bi yokmuş... Allah'ın kulu çoğmuş. Çok demağ da günahmış. Bir padişahın üç dane oğlu varmış. Çocuklar evlenmağ çağına gelmiş. Padişah bi ortamda herkesi topliy; sağ vezirin kızını çağırıy, sol vezirin kızını çağırıy. “Gelsinler, eger oğullarım hangisini begenirse onu alacağam.” deydi. Padişah oğullarının heresinin eline bi elma veriy. Biri atiy, sol vezirin kızına değıy; biri atiy, sağ vezirin kızına değıy. Diğer oğlu da atiy, kurbağaya değıy. Oradakilerin hepsi hayretle bağıy, deyiler “Nasıl olur da padişahın oğlu attı da kurbağaya değı?” Padişah deydi “Aman duman oğlum! Sen padişah oğlusan! Nasıl böyle bi şey yaparsan?” Oğlan deydi “Ne yapam babo! Benim de kaderim buymuş!” Olur mu olmaz mı deyiler. Padişah deydi “O zaman ben seni evlatlıktan atiyam! Sen benim evladım degilsen. Heç yanımda da durma!” Oğlan “Sen bilirsen!” deydi, kalğıy, gidiy; kendine başka bi oda tutiy. Kurbağasını da yanına aliy. Kendi kurbağa bağıy, kubağ kendine bağıy. Kubağa deydi ki “Kadere bağı! O kardaşım attiy sağ vezirin kızına, diğer kardaşım attı sol vezirin kızına... Ban attım kurbağaya degdi. Ne yapım, kaderim buymuş!” deydi, kurbağayı yatağının kenarına koyiy, uzaniy yatıy. Bi gün iki gün yatıy. Kardaşları da onu kızdırmağ için deydi ki “Söle avradıy biye şu yemegi yapsın, bu yemegi yapsın.” Oğlan buna üziliy. Bi gün evinin kapısını açıy, bakiy ki yemağlar yapılmış, evler temiz olmuş; ama kurbağa duriy. Kurbağa aslında perilerden çoh güzel bi kız imiş. Oğlan gelmeden üstünü tekrar giyiniy, kurbağa oliy; kuralı da kuralıymış! Kız, insanoğluna görünmiymiş. Oğlan geldiğinde deydi ki “O bu komşular da de kadar iyiymiş; biye yardım etmiş. Komşulara gideyim teşekkür edeyim ki bu yemegi yaptıkları için.” Gidiy, komşuya diyi ki “Sagolasan bu yemegi yaptığınız için.” Komşu “Ne yemegi?” deydi. Oğlan deydi ki “Evi döşürmüşsüz, yemegi yapmışsınız ya.” Komşu “Yoğ! Biz öle bi şey yapmadıg!” deydi. Oğlan “Allah Allah!” deydi. Ertesi gün oliy, bağıy ki yine aynı şekilde yemağlar yapılmış, ev tertemiz olmuş. Oğlan hayret kaliy, diyi ki “Ben sağlanam da bunun ne olduğunu görüm.” Kendi gidiy, saklaniy. Kurbağa üstünü çıkarana kadar oğlan düşiy, bayılıy! Kız perilerden ya, o kadar güzel... Ayiliy, bağıy ki Allah Allah, bi şey yoğ ortada! Ertesi gün oliy, yine oğlan sağlaniy. “Bu sefer kendimi sıkı tutacağam, bayılmayacağam.” deydi kendine. Yine kızı görüy, düşiy, bayılıy. Ertesi gün oliy, deydi “Bu sefer bayılmayacağam, daha sıkı tutacağam gendimi.” Gendini tutiy. Tam kız giyinecağken deydi “Ne olur giyinme! Bağ, babam beni attı evladlıktan seni seçtiğim için. Kardaşlarım bana güliy. Ne olur giyinme, böyle kal!” Kız deydi “Biz perilerdeniğ, insaoğlu deyiliğ.” Oğlan deydi “Ne olursay ol! Sen benim kaderimsen!”

Bi gün padişah bi yemağ veriy. Deydi “Gidin, o oğlanı da çağırın yemege!” Padişahın uşağı kalğıy, geliy. Kız uşağa kapıyı açıy, “Ne var?” deydi. Uşağ deydi “Padişah sizi yemeğe çağrıy.” Kız deydi “Padişaha söyle, altından fayton göndersin de gelağ.” Uşağ geliy, deydi “Padişahım! Senin oğluy kapıyı bi hanım açtı, biye ‘Altın fayton göndermezse biz gelmenig.’ dedi.” Padişah “Tamam!” deydi, faytonu gönderiy. Geliyler padişaha. Padişah kızı görünce dudakları çatliy. Aşığ olmasın mı gelinine? O kadar güzel ki, padişah kıza aşığ oliy. Yemağta gelinler kalğıy, oyniy. Kız da kalğıy, oyniy. Bağıyler elinde bi tabağ fasulye; başından dökiy, inci mercan tökiliy -perilerden ya-. Diğer gelinler deydi ki “Biz de dökağ üstümüze. Bağ, o töktü, nasıl inci mercan töküldü.” Tökene keder bi bağıyler ki üsleri başları zifır oldu. Bütün millet kendilerine güliy. Kaynanaları deydi “Siz ne yaptınız böyle?” Deyiler “Bağ, senin öbür geliniy yaptı, nasıl inci mercan töktü; niye bizimki böyle oldu?” Kaça kaçay gidiy üslerini değıştiriylar. Ahşam artıg davet bitiy ama padişah kuduriy. Kızı çoğ seviy.

Ertesi gün padişah, uşağa deydi ki “Get oğluma söyle biye bi sandığ yaş üzüm getirsin.” Mevsimlerden de kışmış, oğlan üzümü nerden bula? Uşah kıza geliy, diyi ki “Padişah selam etdi. Bi sandığ yaş üzüm istiy. ‘Biye göndersin.’ diyi. Göndermezse kellesi gidecağ.” Oğlan eve geliy, duyuy, düşüniy “Ben bu mevsimde nerden getirim babama üzüm.” Üziliy. Kız deydi ki “Ne oldu? Niye düşüniysen?” Oğlan deydi “Niye düşünmiyem? Bu kış mevsiminde üzüm istenir mi? Babam niye olmayan bi şeyleri benden istiy?” Kız deydi “Üzülme! Bağ, orda bi kuyu var. Kuyuya gidesen, eliyi vurasan. Biri çıkar, ona de ki ‘Biye yeni olmuş üzüm gönder.’ Sen hiç üzülme! Hele söyle de gel!” Oğlan gidiy, kuyuya vuruy. Kuyudan ses çığıy, “Ne istiyisen?” deydi. Oğlan “Kızınızın canı çoh üzüm çekmiş. Deydi ki ‘Biye üzüm göndersin.’ deydi. Bağıy, kuyunun üstüne bi habbe¹ üzüm çığıy. Kaldırıy habbeyi getiriy, kıza deydi ki “Bu ne işe yarıyacağ? Benim babam bi sandığ istiy.” Kız “Bi şey olmaz. Sen get onu bi sandığın içine at.” deydi. Oğlan gidiy, sandığa atiy. Sabah bağıy ki sandığın içi dolmuş. Sandığı babasına gönderiy. Babası hayrette kaliy. “Vay benim oğlum bunu nasıl getirdi? Oğlum bu sefer kurtuldu.” deydi.

¹ Habbe: üzüm tanesi

Aradan zaman geçiy... Padişah uşağa deyi ki “Get oğluma söle eşi² elinde, konuşan yeni doğan bi bebek göndersin. Bebek gelip biye konuşacağ.” Gene oğlanın kapısı çalınıy. Kız deyi “Ne istiysiz gene?” Uşağ deyi “Padişah eşi elinde, konuşan yeni doğan bi bebek istiy ki gelip padişahla konuşacağ.” Oğlan eve geliy, duyuy, deyi “Babam benden istenmeyecağ şeyleri istiy. Şimdi hangi çocuğ, yeni anasından doğmuş, eşi elinde, konuşacağ?” Kız deyi “Hiç üzölme! Benim anam doğum yapacah. Sen git kuyunun başında dur. De ki “Benim hanım, kardaşını çoğ özlemiş. ‘Hemen biye göndersin. Eşi elinde olsun.’ deyi.” Oğlan gidiy, kuyuya vuruy. Kuyudan ses çıkıy, “Ne istiysen?” deyi. Oğlan “Kızınız, kardaşını çoğ özlemiş. Deyi ‘Hemen, doğar doğmaz eşiyle berebar biye gönder-sin.’ ” deyi. Bağiy, kuyunun üstüne bi çocuk çığıy, hemen deyi ki “Selamün aleyküm enişte!” Oğlan hayretle çocuğa bağiy, “Aman Allahım! Eşi elinde, bu nası konuşiy?” deyi. Kalğıy, bebegi padişaha götürüy. Çocuğ deyi “Selamün aleyküm padişahım!” Padişah gene hayretle bağiy; “Gene oğlım kurtuldu. Nasıl etsen bu oğlanı?” deyi.

Aradan zaman geçiy... Padişah uşağa deyi ki “Get oğluma selam söle; benim ne kadar eskerim varsa, ne kadar insanlarım varsa oğlum hepsini davet edecağ.” Gene oğlanın kapısı çalınıy. Kız deyi “Ne istiysiz gene?” Uşağ deyi “Padişahın selam etti. Deyi ‘Benim ne kadar eskerim varsa, ne kadar insanlarım varsa oğlum hepsini davet edecağ.’ Tüm dostları, akrabaları davet edilecağ.” Oğlan eve geliy, duyuy, deyi ki “Benim hiçbi şeyim yoğ ki! Tamam, padişahım ogluyam; ama ben çırlıçıplağ halde çıgtım ordan. Herhal babam beni çoğ zengin biliy. Ben bu daveti nasıl yapacağam?” Kız “Amaaan! Üzüldiğiy şeye bağ! Sen üzölme! Kuyuya gidesen, eliyi vurasan. Deyes-en ‘Kızıyın selamı var. Sıfrayı³ biye versin’ deyi.” Oğlan gidiy, yine elini kuyuya vuruy; kuyudan ses geliy, “Hayırdır inşallah! Ne istiysiz?” deyi. Oğlan deyi “Kızıyız selam etdi. ‘Babamgil sıfrasını versin.’ deyi.” Bağiy, kuyunun üstünde bi parça mendil. Aliy, mendili eve getiriy. Kız deyi ki “Yav bu nedir? Bu bi parça mendildir. Bu sıfrayı⁴ mı?” Kız deyi ki “Bu bizim sıframızdır. Hiç üzölme!” Bir koşu meydanına oğlanı götürüy. Deyi “Mendi-lin bi ucunu sen tut, bi ucunu ben tutacağam.” Tutiylar. Kız deyi “Açıl sıfram açıl, açıl sıfram açıl! Türlü taam⁴lar saçıl!” Oğlan bağiy, bir sıfra açılıy ki Türkiye kederr! Altından kaşığ, altından sahan, altından tabağ... Çeşit çeşit yemağlar... Kız deyi ki “Kapan sıfra!” Sıfra kapaniy. Kız diyi “Hadi! Babangili çağırabilirsen yemege.” Oğlan yine şok oliy; ama biliy ki kendinin hanımı perilerden. Oğlan kıza inaniy, gidiy padişahı yemeğa çağriy koşu meydanına. Sıfrayı açıy boydan boya. Gelenler yiyiyler yiyiyler yemahlar bitmiy. Doyiyler ama yemağlar yerinde kaliy. Perilerin yemağları bitmiy. Padişah sıfradan bi kaşığ çaliy. Kız “Kapan sıfram!” deyi, sofraya kapanmiy. “Ka-pa-n sıfram!” deyi, sofraya kapanmiy. Kız deyi “Padişahım! Ben siye bi şey söyleycağam. Sizin içinizde biri, bizim bi kaşığımızı çalmış.” Olur mu olmaz mı deyiler. Kız deyi “Hayır! Kaşığımız çalınmış!” Padişah hayretle bağiy, deyi ki “Nereden bilecağ, o kadar insanın içinde bi kaşığ kaybolmuş? Kaşığı kim almış?” Kız deyi “Bulunacağ o kaşığ! Tek tek adamlariy ara! Kimin cebinden çığarsa kellesi gidecağ!” Padişah içinden “Bu kadar insanın içinde gelip beni mi bulacağlar?” deyi. Kıza da deyi ki “Tamam! Herkes aranacağ!” Herkes tek tek araniy; kimsenin cebinden çıkmıy. Kız biliy ki kayınbabası kendine aşığ, o kadar eziyet yapıy oğluna; deyi “Padişahım! Sen de cebiye bağ!” Bağiyler ki kaşığ padişahın cebinden çığıy. Kız deyi “Ey cemaat! Beni dinleyin! Kışın günü üzüm olur mu?” Cemaat deyi “Olmaz!” Kız deyi “Hele bağın, bu padişah oğlından istedi. Ey cemaat! Kırğlı bebek, anasından yeni doğmuş, eşi eliyde konuşur mu? Öyle şey olur mu?” Cemaat deyi “Olmaz!” Kız deyi “Hele bağın, bu padişah oğlından istedi. Ey cemaat! Bi kayınbaba, gelinine aşığ olur mu?” Cemaat deyi “Olmaz!” Kız deyi “Hele bağın, bu padişah oğlının hanımıya aşığ! Ey cemaat! Padişahın kellesi gitsin mi?” Cemaat hep bi ağızdan deyi “Gitsin!” Kalğıy, padişahın kellesini vurıylar.

Kızla oğlan tekrar evleniy. Yiyiyler, içiyler; muratlarına geçiy. Siz de muradınıza geçin...

(Anlatan: Kelime YEŞİLKAYA, yaş: 42, 13 Ocak 2011)

² Eş: göbek bağı

³ Sıfra: sofraya

⁴ Taam: yemek

LİMON KIZ

Bi varmış bi yoğmuş... Bi limon ağacı varmış. Bu ağaçta bi limon kız yaşarmış. Limon kız çoğ güzelmiş, herkes ona heyranmış. Limon kıza aşığ bi de kuş varmış. Bu kuş her gün gelip Limon kıızı seyredermiş. Limon ağacının yakınında, Limon kıızın güzelliğini kıskanan kötü kelpli bi avrad yaşarmış. Bi gün bu kötü kelpli avrad, eğer limon ağacına bir inne batırırsa Limon kıızın çirkinleşeceğini öğrenmiş. Kötü avrad, limon ağacının yanına getmiş ve ağaca bir inne batırmış. Bu olayın üstüne Limon kız çirkinleşmeğe başlamış; üzgün, yorgun, mutsuz bi şekilde bu durumdan nasıl kurtulacağını düşünüp durmuş. Limon kıza aşık olan kuş, her gün limon ağacına gelmeğe devam etmiş ama bi türlü kıızı görememiş. Kuş, Limon kıızın nerede olabileceğini merak etmiş ve onu aramağe başlamış. Kapı kapı, dağ tepe dolaşmış, en sonunda bi eve gelmiş. Bu evde üzgün, yorgun ve de çoğ çirkin bi kız görmüş. Kıızın çoğ üzgün olduğunu gören kuş “Neyi var?” diye sormuş. Limon kıızdan hiçbir ses çıkmamış; kuş da gendi derdini anlatmağe başlamış. “Ben sevdiğimi itirdim. Biye yardımcı olabilir misen? Ben karşı tepedeki limon ağacında oturan Limon kıza aşığam; ama o bi sebeh onu görmeğe gettiğimde o getmişti...” demiş. Bunu duyan Limon kıız heyecanla “O benem! O benem!” demiş. Kuş, kıza inanmamış; çünkü kıız çoğ çirkinmiş. Bunun üzerine Limon kıız başından geçenleri tek tek kuşa aynatmış ve “Eski halıma dönebilmemin tek yolu, kötü avradın mücevherlerinin içinde duran sihirli daraktır.” demiş. Bunu duyan kuş sihirli darağı almağe karar vermiş; bunun için çoğ uğraşmış ve darağı alrnağı becermiş. Sihirli darağı Limon kıza getirmiş. Limon kıız, bu darak ile saçını daramış ve eski güzelliğine yenigiden kavuşmuş. Kuş ile birlikte limon ağacına geri dönmüşler. Kıız her gün limon ağacında oturmağe devam etmiş; kuş da her gün kıızı seyretmeğ için limon ağacına gelmeğe devam etmiş...

(Ayşe Doğan, yaş: 22, 13.01.2011)

MUHAMMED ŞAH

Varmış varmış da eski zamanda bi padişah varmış. Bu padişahın üç oğlu varmış. Padişah bigün has bahçasında gezerken bi güvercin önüne çıkmış. Ağzında bir toğum getirmiş. “Bunda ne hikmet var?” deyən padişah, toğumu ekmiş. Bu toğumdan gözel bir alma ağacı çıkmış. “Bu ağacın almalarını yarın toplıyağ.” deyən padişah ertesi sebeh kalğmış bağmış ki ağacın üzerinde heç alma yoğ. Padişah merak etmiş. Demiş ki “Ben bunu bu kadar ektim, büyüttüm; nasıl olur da adamlarım gelir bunu koparır?” Adamları da “Biz kopartmadığ!” demiş...

İkinci sene padişah gene ağaca bakmış ki gene almalar yoğ. Oğlu demiş ki “Baba sen merak etme. Bu sene ben gider beklerem. Bitince ben toplaram sebehleyin.” Büyük oğlu alma ağacının başına gelmiş, arkadaşlarını da çağırılmış; sebhe keder keyif ederek arkadaşları ile burada beklemiş. Sebeh bi de bağmışlar ki gene ağaçta alma kalmamış. Padişahı daha fazla merak sarmış. “Yahu bu ne hikmettir? Oğlum da gitti bir şey aynamadı.” demiş...

Sonraki sene ortanca oğlu alma ağacının başına getmiş. O da aynı şekilde bi şey aynamadan almalar yoğ olmuş...

Bir dahaki sene küçük oğlu Muhammed Şah ağacın başına getmiş. O da Kur'an'ı almış, getmiş ağacın altına oturmuş. Sebhe doğru bi bulut gürlemiş, dev olmuş, enmiş bağçaya almayı kopartmış. Muhammed Şah “Ya Allah!” demiş, buna bi tene vurmuş. Dev yaralanmış getmiş. Sebhe ağaçta üç tene alma kalmış. Muhammed Şah demiş ki “Ben şimdi bu almaları kopartsam kardaşlarım, babam inanmaz.” Bi tenesini kopartıp babasına götürmüş. Demiş ki “Baba! Merakı uzak et! Ağacın üstünde üç tene kaldı. Birini getirdim, iki tenesi ağacın üstünde.” Gelmişler, bağmışlar. Kardaşları “Vay! Babamıza bu, almayı getirdi. Babamız bunu çoğ sevmağa başladı.” diye Muhammed Şah'a düşman olmuşlar. Derken kardaşlar padişaha demiş ki “Baba! Biz de devden hayf'ımızı alağ.” Padişah “Aman etmeyin, yavrum yapmayın!” demiş; “Olmaz! Biz üç kardaş gidip hayfımızı alacağ.” demişler. Üç kardaş yaralı devin izlerini takip etmiş ve ağzında kan izi bulunan bi kuyuya gelmiş. Büyük oğlan demiş ki “Hele beni sallayın da bakayım ne var içinde?” Onu sallamışlar, oğlan bağırarak “Yandım! Yandım! Beni çekin!” Ortanca oğlanı da sallamışlar kuyuya; o da “Yandım! Yandım! Beni çekin!” demiş. Muhammed Şah da demiş ki “Ya ne var, ne olıy bu kuyunun içinde? Kim ense ‘yandım’ deydi. Hadi beni sallayın!” Zatan ona düşman olan iki kardaş, Muhammed Şah'ı kuyuya sallamış. Muhammed Şah, “Yandım! Yandım! Beni çekin!” demiş ama kardaşlar Muhammed Şah'ın ipini kesmiş. Muhammed Şah kuyunun içine düşmüş. Sağına soluna bakmış ki her tarafı ağrıyor, canı sızlıyor. “Yarabbi! Bu ne hikmettir ki başıma geldi? Ben nasıl edim? Ben nasıl çıgacağam buradan?” deyerek kuyunun dibini dolaşan Muhammed Şah bi ışık görmüş. Parmağı ile ışığın geldiği yeri oyarken bi de bağmış ki güllük gülistanlık bi bahçe... Muhammed Şah, “Allah Allah!” demiş. Bahçanın içine girmiş bağmış ki çok gözel bi bahçe. Bi kız orada oturmuş kergah² işli. Yanına varmış, kıza şöyle bi bakmış. Kız da gendisine bağmış. Demiş ki “İn misen, cin misen? Sen nereden geldiy?” O da demiş ki “Ben de senin kimin ademim. Kan izini takip edip geldim devi öldürmeye.” Kız da demiş ki “O devdir. Yaralı yatmakta; ama ben yerini söyleyemem. Get işine, canına yazıktır. Kıyma gendine! Senin için sakız yaparam.” Muhammed Şah demiş ki “Ya söyle!” Kız demiş ki “Ben söylemem. Şu köşke get.” Muhammed Şah köşke getmiş bağmış ki bi altın sininin içerisinde tavuğ ve arkasında cücükler dolaşmağda. O köşteki kız da kendisini görmüş ve demiş ki “Ya sen in misen, cin misen? Nerden geldiy, nereye gidiysen? Nesen? Dev misen, bu kılığa mı girdiy?” Oğlan demiş ki “Ben dev için geldim. Hayfımı alacağım.” Kız demiş ki “Yiğidim, canına kıyma, yazıktır siye! Di get yoluya! Senin için sakız yaparam.” Muhammed Şah çok ısrar etmiş, kız nazına dayanamamış ve demiş ki “Ya ben söyleyemem. Get öbür köşke de o söylesin siye.” Muhammed Şah varmış öbür köşke. Bağmış ki altın sininin içerisinde bi tazı bir davşanı kuvalamağda. Orada da bi kız görmüş Muhammed Şah'ı ve demiş ki “Ya sen in misen, cin misen? Nerden geldiy, nereye gidiysen? Neyin nesisen, aynat biye.” Muhammed Şah demiş ki “Vallahi ne aynadım? Yaralanmış, bu kuyuya inmiş bir devi arıyam. Ben geldim bu devi öldürmağa, hayfımı almağa.” Kız demiş “Yapma, etme! Canına kıyma! Buna kimsenin gücü yetmez. Kılıç salladıkça kırılır.” Muhammed Şah da kıza “Ben devi öldürecağam.” diye çok ısrar etmiş. Kız da sonunda demiş ki “Ona bi tek şey tesir eder. Bunun tılsımlı bi tahtadan kılıcı vardır. Öldürürse o öldürür, öldürmezse hiçbi şey onu öldüremez. Bunu al bari.” deyip kılıcı Muhammed Şah'a vermiş. Oğlan varmış bi yere gelmiş ki dev orada yatmakta. “Gel bağım hele!” diye oğlan kılıcı dürtmüş, “Kalğ bağım, kalğ!” demiş. Dev gözünü açmış bağmış ki Muhammed Şah. “Allah! Seni gökte ararken yerde buldum! Nasıl oldu geldiy?” demiş. Bi kalğmağa yeltenmiş, oğlan tılsımlı kılıcı bi kere sallamış; devin başı bi yana gövdesi bi yana düşmüş. Varmış oğlan, kızlara demiş ki “Devi öldürdüm!” Kızlar gelmiş bağmış ki dev ölmüş. Demişler ki “İyi de, kurtuluş kuyuya çıgmağ. Kuyuya nasıl çıgağ?” Kızlardan biri demiş ki “Biye

¹ Hayt: İntikam.

² Kergah: Kasnak üzerinde yapılan işleme, nakış.

tılsımını öğretmişti. Bi havuz var. Bu havuzun içerisinde cümee günü iki öküz gelir yüzer. Biri beyaz biri kırmızı. Beyazın üzerine binersey seni yeryüzüne çıkarır; kırmızıya binersey yedi kat yerin dibine girersen.” Muhammed Şah, “Hele ben ilk önce çığım. Sizi de kurtarırım. Ya Allah!” deyerek öküzün üzerine atlamış ama beyaz öküzü atlayayım derken kırmızıya atlamış. Yedi kat yerin zeminine varmış. Yalavız³, kızın verdiği tılsımlı tahta kılıç hala elindeymiş. Etrafı gezip bakan Muhammed Şah bi de görmüş ki, aya güne doğma gözel bi kız başında bi tepsi şıllık⁴ götürmakta. Oğlan demiş ki “Gel hele bi parça da biye ver. Acımızdan ölmüşüğü.” Kız demiş ki “Get işine! Zalım devve gidecağam, memlekete. Her gün bi kızdan bi tepsi şıllık yer ki su açılsın. Ben götürmezsem memleket susuzluktan ölür. Ben gidiyem ki ben yedirecağam. Ben de padişahın kızıyam. Son kız ben kaldım.” Muhammed Şah demiş ki “Getir, ben onu hallederem. Getir biz bunu yiyağ hele.” Çok ısrar edince kız şıllığı Muhammed Şah’a getirmiş, barabar yemişler. Muhammed Şah kıza demiş ki “Dev nerde?”; kız da göstermiş. Muhammed Şah getmiş bağmış ki dev, suyun öğünde yatmakta. Dev, Muhammed Şah’ı görür görmez demiş ki “Bağ hele bağ, kim gelmiş! Benim kardaşımı öldüren düşmanım karşıma gelmiş.” Dev daha yerinden kalğamadan Muhammed Şah “Ya Allah!” demiş ve kılıcını savurmuş; devin yedi başını birden uçurmuş. Memlekette sular kanlı akmaya başlamış. Dellallar bağırarak “Aman su tutmayın. Devi bi yiğit öldürdü. Dev kanlı suları ağıttıktan sonra teze su ağacağ.” Padişahın kızı, elini devin kanına bulamış ve sonra Muhammed Şah’ın sırtına vurmuş “Bu yiğit, devi öldürendir.” diye. Dellallar “Bu devi öldüren kimse gelsin, padişahın ne muradı varsa dilesin. Padişah ne isterse verecağ” diye bağırarak. Herkes “Devi öldüren benim!” diye gelmiş ama kız, babasına “Önce her gelen bu yoldan geçsin. Ben onu arkadan tanırım.” demiş. Hepsini geçmiş ama kız, oğlanı bulamamış. Bi ağacın dibinde oturan oğlan döndüğünde gören padişahın kızı “İşte baba! Beni kurtaran yiğit budur.” demiş. Muhammed Şah’ı çağırarak; oğlan demiş ki “Padişahla benim ne işim var? Ben ne edeyim padişahı? Yedi kat yerin dibinde padişahın ne dileği olabilir ki?” Zorla getirmişler Muhammed Şah’ı. Padişah demiş ki “Ne istersen dile Allah’tan. Ben kendimde olanı sana verecağam.” Muhammed Şah demiş ki “Ben hiçbi şey istemiyem. Yalavız yeryüzüne çığmağ istiyem.” Padişah demiş ki “Ben bunu yapamam. Yalavız sen ona çare olabilirsen.”

Muhammed Şah tekrar gelmiş, ağacın dibine uzanmış. Bağmış ki bi şahmaran ilan⁵ ağaca çığmağda ve ağaçtan da kuş sesleri gelmeğde. Muhammed Şah, tahta kılıcı ile şahmaran ilana bi tene vurmuş, ilan ikiye bölünmüş. O sırada Zümrüd-ü Anka gelmiş; Allah da tam o anda Zümrüd-ü Anka’nın yavrularına dil vermiş. Yavrular, “Ana! Bizi kurtaran budur. İlanı öldüren de budur.” demiş. Bunun üstüne Zümrüd-ü Anka bi kanadı ile Muhammed Şah’ı kölgede tutmuş, öteki kanadından onu serinlesin diye yellemiş. Zümrüd-ü Anka, Muhammed Şah’a demiş ki “Benden ne istersen iste, yerine getirecağam.” Oğlan demiş ki “Ne isteyecağam? Yerin dibindeyem. Yeryüzüne çığmağ istiyem. Ben nasıl çığaram?” Zümrüd-ü Anka demiş ki “Ya ihtiyar zamanıma rast geldiy. Bi şekilde seni yerüzüne çıkartabilirim.” Oğlan “Nasıl?” diye sormuş. Zümrüd-ü Anka da “Kırğ tene toklu⁶ kestirip soydura-caksan, kırğ tuluğ⁷ da su getirecağsan. Bunları sırtına düzecağsan. “Kav” dedim mi bi toklu, “kuğ” dedim mi bir tuluğ su boşaltacağsan. Bu şekilde seni yerüzüne yetiştirecağam.” diye cuğap vermiş. Oğlan hemen padişaha getmiş ve “Senden ne isteyecağımı buldum.” deyerek Zümrüd-ü Anka’nın neler istediğini padişaha söylemiş. Padişah “Ya bunlar bi şey değil. Hemen, bu dekkede yerine gelir.” demiş. Hemen hazır edip getirmişler ağacın altına. Muhammed Şah, “Sız gedin!” demiş. Onlar gettiğtan sonra Zümrüd-ü Anka gelmiş ve Muhammed Şah’a “Bin arkağama!” demiş. Uçmaya başlamışlar; “kav” demiş toklu, “kuğ” demiş tuluğ derken bi miktar gettiğtan sonra bir evvelki devin yanına varmışlar. Kızlar hala “Bir cümee olsun da öküzlere biz de atlyyağ. Ne olacak acaba?” diye havuzun başında beklemekteymiş. Muhammed Şah kızlara “Ben geldim!” demiş. Zümrüd-ü Anka da “Hadi bunları da bindir.” demiş. Kızlar da bindiğtan sonra “Hadi Bismillah!” deyip yola devam etmişler. En sonunda kızlardan biri bakmış ki tuluğ, toklu bitmiş. Muhammed Şah, etinden bi parça kopartıp kuşun ağzına koymuş. Kuş bunu fark edince eti ağzından çıkartıp “Bismillah” deyerek oğlanın koparttığı yere yapıştırarak ve demiş ki “Sen benim yavrularımı kurtardiy ve bana bu iyiliğin yaptiy. Ben de seni yeriye yetiştirecağam!”

Sonunda Muhammed Şah ve kızlar yerüzüne ulaşmış. Kızlardan biri Muhammed Şah’a bir üzük⁸ vermiş ve “Bunu her yaladığyda bir haddem⁹ gelir. İstedğin şeyi emredersen. Bu, devden biye kalma bir hatıra.” demiş. Daha sonra askerler gelip kızları almış götürmüş; ama oğlan hiç ses çıkartmamış. Muhammed Şah, kardaşlarından

³ Yalavız: Yalnız.

⁴ Şıllık Tatlısı: Şanlıurfa’ya özgü şerbetli bir tatlı türü.

⁵ İlan: Yılan.

⁶ Toklu: Bir yaşını doldurmuş erkek kuzu.

⁷ Tuluğ: Su, pekmez, peynir, yağ vb. şeyler koymaya yarayan ya da yayık olarak kullanılan deri, tulum.

⁸ Üzük: Yüzük.

⁹ Haddem: Güçlü kişi.

hayfını almaya karar vermiş; ama nasıl etsin? Oğlan bi kuyumcu dükkanında çırağına girmiş. Muhammed Şah'ın kardaşları bi gün padişaha demiş ki “Baba, yeter bu yas! Artık bizi ever!” Böyük kardaşı demiş ki “Allah bu sefer gözel kızlar göndermiş. Bi tenesini ben alacağam.” Babası “Tamam” demiş ve oğullarını evlendirmeye kağımış. Oğlanlar Muhammed Şah ile yerüzüne çıkan kızları beğenmiş. Kızlardan biri -üzığı Muhammed Şah’a veren-böyük kardaşa demiş ki “Senlen bir şartla evlenirem. Bi altın sininin içerisinde tazı, davşanı kuvalıyacağ. Onu getirirsen senin oluram, yoksa olmaz.” Bütün kuyumculara haber edilmiş, bakılmış, bunu kim yapar diye sorılmış. Demişler ki “Fılanca kuyumcu ustası bunu yapar.” Padişah çağırılmış, demiş ki “Bunu yapacağsan.” Kuyumcu ustası da demiş ki “Padişahım ben bunu yapayım ama hünerlik nerde ki kuvalasın? Şeklini yapayım ama nasıl biri diğerini kuvalar?” Padişah “Sana kırğ tımın¹⁰ altın. Gidip bunu yapıp getirecağsan. Sana kırğ gün de mühlet. Getirdin getirdin; getirmezsey başıyı vururam.” demiş. Girmi gün sonra oğlan dükkana gelmiş bakmış ki ustası her gün biraz daha zayıflıy. Muhammed Şah, “Usta sende bi hal var. Her¹¹ mi? Ne var?” demiş. Ustası demiş ki “Yav oğlum, padişah beni öldürecağ. Girmisi getti girmisi kaldı. Senin de haberi olsun. Bağ sen burada benim emektarımsan. Buradasan, yanımdasan. Allah’a güveniyem. Sana güveniywm. Benim bi avradım var, çoluğ var; yetim kalır. Onlara ancak sen bakarsan.” Muhammed Şah, “Nedir bu padişahın şartı?” deye sormuş ustasına. Ustası demiş ki “Bi altın sini içerisinde bi tazı davşanı kuvalıyacağ. Hele ben yapayım da hareketi nasıl verim?” Oğlan demiş ki “Sen hiç kafayı yorma. Bu benim eski sanatım.” Kuyumcu demiş ki “Ya nasıl sanatın? Ben bunca senedir sanatkaram, ben bunu yapamıyam. Sen nasıl yapacağsan” Oğlan da “Kafayı yorma usta. Hele sen biye bi sandığ lokum, bi sandığ ceviz getir, yanıma yendir. Ben bunu son gün siye yetiştirecağam.” demiş.

Kuyumcu ustası, ölecağı için, demiş ki “Hele ben bir gidim, bağım bu çalışıy mı çalışmıy mı? Gelmiş bağmış ki oğlan hala lokum, ceviz yiyip keyf ediy. Kuyumcu demiş ki “Ben ölecağam, bu herifin heç umru değil! Bu herif lokum yiyiy, yesin...” Otuz dokuzuncu gün oğlan üzüğü yalamış ve haddem gelmiş, demiş ki “Emret!” Muhammed Şah, “Bi altın sini içerisinde bi tazı, davşanı kuvalıyacağ. Ben onu istiyem.” demiş. Haddem de “Gözünü kapat! ... Gözünü aç!” demiş ve Muhammed Şah bi bakmış ki sini yanında duriy. Kuyumcu ustası sebeh “Nasıl olsa ölecağam, gidecağam; gidip helalleşam.” demiş ve içeri, oğlanın odasına girmiş ki ne görsün; sini orada. Şaşırp “Nasıl yaptıy sen bu işi?” demiş. Muhammed Şah da “Onu sorma usta!” demiş. Usta demiş ki “Hani altınları yerindedir...” Muhammed Şah, “Usta, bunun bi tılsımı var. Ben tılsımla yaptım. Sen işiye bağ. Karışma!” demiş. Kuyumcu almış siniyi doğru padişaha götürmüş. Kızlar siniyi görünce aynamışlar ki Muhammed Şah yerüzünde ve sapasağlam. Muhammed Şah’a bu üzüğü veren kız “Bu siniyi getirdiğine göre her şey tamamdır.” demiş ve Muhammed Şah’ın böyük kardaşı ile evlenmiş.

Ortanca oğlan da “Ben evlenecağam.” demiş. Onun evleneceği -öbür köşkteki- kız da demiş ki “Ben de altın sini içerisinde tavuğ ve arkasında yeriye cücükler istiyem.” Kıza demişler ki “Aman duman bu bi kere oldu, her daim olur mu?” Padişah kuyumcuyu çağırılmış ve “Usta bunu yap!” demiş. Usta “Aman duman ben bunu bi kere yaptım.” demiş. Padişah da “Yaptıy yaptıy; yapmazsay başıyı vururuğ.” demiş. Kuyumcu ustası gelip oğlana demiş ki “Oğlum sen biye iyilik etmedin, kötülük ettin. Bu defa altın sininin içerisinde tavuğ ile cücük istiyler. Ben nereden getirim de yapım?” Muhammed Şah, “Yav usta, sen kafayı yorma! Sen gene biye lokumu, cevizi al, getir. Biz bur’da yiyağ. Allah kerimdir!” demiş. Muhammed Şah gene otuz dokuzuncu gün üzüğü yalamış, haddem çıkıp gelmiş; “Emret” demiş. Muhammed Şah da demiş ki “Altın sininin içerisinde tavuğ ve arkasında cücükleri yeriye. Biye onu getir.” Haddem de hemen siniyi getirmiş. Sabaha usta siniyi görünce hemen alıp padişaha götürmüş. Kızlar yine demişler ki “Tamam! Muhammed Şah yerüzünde.” Kızlar demiş ki “Bu sinileri yapanı, sehebini getir.” Padişah demiş “Aman duman, bu çocuklar evlenecağ. Atlar cirite çığmış.” Muhammed Şah da üzüğü yalamış, demiş ki “Bana bi siyah at, bi siyah elbise. Heç tehlike olmıyacağ şekilde getir.” Haddem “Tamam!” demiş ve hemen istediklerini getirmiş. Oğlan bu elbiseleri geyip cirite çığmış, atla kardaşlarını kovalamış. “Ya Allah!” demiş, kılıcı vurduğu kimin kardaşının vücudu bi tarafa, kafası bi tarafa ayrılmış. “Aman duman” derken diğer kardaşına da bi tene vurmuş, onun da kellesi bi yana, gövdesi bi yana düşmüş. Muhammed Şah gelmiş babasının karşısına demiş ki “Baba! Oğlıy benem! Ben geldim!” Başına gelenlerin hepsini babasına aynatmış. Kızları da alıp kendisi evlenmiş. Kırk gün kırk gece düğünler yapılmış. Davullar, zurnalar çalınmış. Gençler doyunca oynamışlar, eğlenmişler. Kuzular kesilmiş; zerdeler, pilavlar, kavurmalar bişmiş.

Yemişler, içmişler, muradlarına ermişler. İnşallah sizler de muradınıza eresiniz...

(Mahmut Dağyutan -Vesves-, yaş: 67, 01.10.2010)

¹⁰ Tımın: Bir ağırlık ölçüsü birimi.

¹¹ Her: Hayır.

NAR TANESİ

Bi varmış bi yokmuş... Allah'ın kulu çoğmuş. Çok demağ da günahmış. Bi avrad¹la bi herif² varmış. Bunların çocuğu olmıymış. Aradan bi kaç zaman geçiy, avrad bağıy ki yerde bir nar tenesi var; aliy, ağzına atiy. Deyi “benim bi çocuğum olursa adını ‘Nar Tenesi’ koyaram.” Avradın kızı oliy; kalğiy adını Nar Tenesi koyiy. Heket ya kız böyiy, anası da vefat ediy. Kız hocaya gidiy geliy. Bi gün hoca dey ki “Oy kızım senin anay yok; sen nasıl ediyse böyle anasız?” Kız dey ki “Ne edim hoca; babam evlenmiy.” Hoca dey ki “Anayın espab³ları çürümediyse espabları sandığdan al, deyirmende çevir, sabaha babaya göster.” Kız “Olur mu hoca?” dey; hoca da “Olur kızım olur, neden olmasın?” dey. Araya bi gece giriy; kız dey ki “Hele babo! Gel de bi anamın sandığını aç. Hele bağağ espabı çürümüş mü, çürümemiş mi?” Kalğiy sandığı açıy, bağıy ki vay babo espabların hepi çürümüş. Babası dey ki “Tamam kızım. Anayın espabları çürümüş. Bir tane münasib olsa evlenirem.” Sabah oliy, kız hocasına gidiy. Deyi “Hocam, babam evlenmeyi kabul etti.” Hoca dey ki “Babaya benden eyisi? Ben babaya göreyem.” Kız dey ki “Peki ben babama söylerem.” Gidiy, babasına dey ki “Baba, hocam çoğ hoş. Benim kıymetimi biliy. Hocamı al!” Babası da kalğiy hocasıyla evleniy.

Heket ya gel zaman git zaman, aylar geçiy aradan... Kadın bağıy böyle bahar havası, hoş, güzel... Deyi “Kızım, herkes gezmeğa gidiy; babaya söyle, biz de gideğ.” Kız dey ki “Babo, babo! Hele bize eşya gönder, yeşillik meşillik al da gezmeğa, Eyüb peygamberin düzine gideğ.” Kalğiy babasına gendine eşya veriy, hazırlıy; dağa gidiyler, geziyler, yürüyler, egleniyler. Ağşam oliy evlerine geri döniyler. Analığı dey ki “Hele kızım! Dünya alem bu kuyuyu gördü; bi tek benle sen kaldı. Hele benle sen de gideğ bu kuyuyu görağ; bağalım bu kuyu nası bi şeymiş?” Kuyuya gidiyler. Analığı eyiliy, bağıy, dey ki “Oh kızım! Hele bağ bağ! Kuyuda bi şey görünüy.” Kızı kuyudan bağana kadar, hop baş aşağı düşürüy. “Aman duman, haho, kızım getti!” dey, ağliy. Ağşam kızın babası eve gelince “Hani kızım?” dey. Avrad dey ki “Biz kalğdık, kuyuya bağmağa gettiğ. Bağana kadar kızın hop içine düştü.” Baba dey ki “Aman duman, eyvah, getti kız!”

Kuyunun başından da suvarlar -iki atlı- geçiy. Deyiler “Gel hele gel! Atlara su verağ.” Bağıy ki kovaları ağır geliy. Suvarının biri dey ki “Malsa benim!”, öbürü dey ki “Cansa benim!” Çıkariyler ki babo, aya güne doğma bi kız... Bu sefer o dey ki “Benim!”, öbürü dey ki “Benim!” Biri dey ki “Yoğ olmaz ağam!” Öbürü dey ki “En iyisi birağag getsin.” Kızı birağıy, kız da yolu şaşırıy. Eyüb peygamberin orası dağ! Kız gidiy dağlara. Dağların üstüne çığıy, bağıy ki babo, büyük bir mağara! Bağıy kırğ tene kaşığ, kırğ tene sehen, kırğ tene yatağ... Hepi kırğar tene... Gidiy o evi döşiy, temizliy, yemağ yapıy; kendi kendini sağliy. Babo bi bağıy ki kırğ tene dev geliy. Kız korğusundan heç çığarı⁴ çıkmıy. Deyi “Ben bur’dan çığarsam, beni yutalar!” Devler geliy, dey ki “Hele buraya insan ayağı basmış. İnsanoğlunun kokusu geliy. En küçüğümüz böğün nöbete kalsın. Bağağ kimdir bu bize gelen?” En küçük olan nöbete mağaranın üstünde duriy. Bağıy, kız geliy, etrafı düriy, döşiriy, mağaranın önünü süpürüy. Kız kalğiy geliy ki sağlana, dev kendini tutiy. Kız “Aman duman beni yersiz! Korğaram!” dey. Dev dey ki “Hiç korğma!”; oğiy üfliy bi iğneyi kızın yağasına sapliy. Ağşam oliy, kardaşları geliy, dey ki “Ne oldı? Ne ettiy? Kim vardı? Kim yoğtu?” En küçük dev dey ki “Hele yemağlarıyıy yeyin, hepsini söyleyecağam.” Yemağlarını yiyiler. Deyi “Ağam, kırğ kardaşa bi bacı çoğ mudur, az mıdır?” Birbirlerinin yüzüne bağıyler, deyiler ki “Azdır!” -Çoğ derse kızı sağlayacağ, az derse kızı çıkaracağ- Deyi “Alın size bi bacı!” Kız ortaya çığıy. Devler kızı seviyler. Kıza “Aman bacımız! Aman bacımız!” deyiler. Bacıları da kendilerini seviy; “Aman kardaşlarım! Aman kardaşlarım!” dey. Devler bi gün dey ki “Bu bacımız. Mağara böyle açığ olmaz. Demirden bi kapı yapağ. Sabah giderken kitlyagağ, ağşam açarağ. Bu böyle dağın tepesinde, açığta, tek olmaz!” Kalğıyler, bi kapı yapıyler.

Kızın analığı eynenin karşısına geçiy, dey ki “Eyne, eyne! Sen mi gözelsen, ben mi gözelem?” Eyne dey ki “Sen neçe, ben neçe! Kırğ kardaşın bi bacısı, Nar Tenesi güzel!” Analığı dey ki “Ooo! Demağ Nar Tenesi yetişmiş ora!” Küplere biniy. Gidiy, mağaranın önünde duriy. “Kızım, kızım! Hecilerden geri kalmışam. Biye bi kapıyı aç. Bi damla su ver de içim.” dey. Kız dey ki “Benim kırğ tene kardaşım var. Eger seni bur’da görürlerse parçalarlar. Kapıyı üstümden kitlemişler, açamam siye.” Analığı dey ki “Sen çoğ gözelsen. Hele serçe parmağı görüm, o biye yeter!” Kız da dey ki “Ee ne var bunda? Al serçe parmağım.” Ane! Kızın serçe parmağına zehirli yüzük takiy. Kız düşiy, bayıliy. Kardaşları geliy, bağıy ki babo! Bacıları ölmüş! Vuriyler kendi kendilerine “Aman bacımız!” deyiler. Kıyamiyler ki yere gömeler. Kendine bi camdan yer yapıyler. Kızın üstüne hışır⁵ları taşıyler. Deyiler

¹ Avrad: Kadın.

² Herif: Erkek.

³ Espab: Elbise.

⁴ Çığarı: Dışarı.

⁵ Hışır: Altın.

“Padişahın bağçasının içine birağag.” Padişahın oğlu bir gün kırları geziyken bi bağıy ki vay babo! Camdan bir tabut! Tabutun içinde aya güne doğma, o keder gözel bi kız! Camı açıy, kızın eline bağıy ki bi yüzük. Yüzük ilgisini çekiy. “Ne kadar gözel bir yüzük!” deyi, yüzüğü elinden çekiy ki kız “Hapşii!” deyi, kalğıy. Padişahın oğlu kızı kendine aliy. Yedi gün yedi gece nığara⁶ çaldıriy, kalğıy kızla evleniy.

Heket ya aradan zaman geçiy... Nar Tenesi'nin bi oğlu oliy. Kaynanası deyi “Hamama gidağ. Oglanı da götürağ.” Gidiyler hamama. Kaynanası kendine bi taht kurmuş oturiy; oğlana bağıy. Gene böyle analığı eyneye bağıy, deyi ki “Eyne, eyne! Sen mi gözelsen, ben mi gözelem?” Eyne deyi “Sen neçe, ben neçe! Padişahın gelini, Nar Tenesi gözel! Şimdi bi oğlu olmuş. Hamamdalar.” Gidiy, hamama giriy, hoş beş sohbet ediy. Deyi kaynanaya “Ben oğlana bağaram, sen yığan.” Kaynana deyi “Olmaz kurban, oğlumun emaneti. Uşağı yalavız⁷ birağamam.” Olur mu olmaz mı deyiler, sonunda kaynana kalğıy gidiy yığanmağa. Avrad gidiy gelinin yanına, geline oğiy, üfliy; gelinin kafasına kırğ tene inne⁸ batıriy. Gelin pır, kuş oliy, uçiy, gidiy. Kendi de kapkara oliy. Uşağı kendi kucağına aliy. Kaynana başını yığiy, geliy ki vay babo! Uşağ ağıly, gelin yoğ! Deyi “Hani gelinim? Gelinim burdadı!” Analığ deyi “Ne gelini? Gelinin beni koydu getti! Ben ne biliyem? Ben de çarpıldım böle oldum.” Aman duman olur mu, olmaz mı; “Ya sabır!” deyiler, kalğıyler, eşyaları toplıylar. Eve gidiyler. Padişahın oğlu deyi “Ana! Hani avradım?” Ana deyi “Oğlum. Hamamda bi avrad geldi. ‘Get sen yığan, ben uşağa bağaram’ dedi. Yığandım geldim gelin yoğ! Avrad da çarpılmış.”

Gel zaman oliy, get zaman oliy. Bağıyler ki bi kuş, padişahın bahçasında dolaniy. Kuş deyi “Yusufum, Yusufum! Hangi dala konarsa, o dal yanıy kül oliy.” Hangi dala konarsa o dal yanıy kül oliy, hangi ağaca konarsa o ağac yanıy, kül oliy. Geliy, deyiler ki “Padişahım! Bahçada heç ağac kalmadı. Hepsi yanıy, kül oliy. Bi kuş geliy, senin ağaçlarının üstüne koniy. Deyi ‘Yusufum, Yusufum! Hangi dala konarsa, o dal yanıy kül oliy.’ O ağac da yanıy, kül oliy.” Padişah deyi ki “Ağaclara sakız yapıştırın! O kuşu tutun!” Sakız yapıştırıylar, kuşun paçası yapışiy, kuşu yağalıylar. Padişah kuşu aliy, evine getiriy. Kuşu nası bi seviy, nası bi seviy. Anlıy ki o kuş, o kızdır. Padişah bi heste oliy, bi heste oliy! Kızın analığı bunu duyiy. Padişahın doğdorlarına “Padişaha söyle, eğer bu kuş kesilip bu kanı yemediyse ona rahat olmaz!” deyi ve para veriy. Aslında istiy ki kuş kesile, kendi rahat ede. Doğdorlar da padişaha deyi “Padişahım! Eğer bu kuşu kesip yersen rahat olursun.” Padişah deyi “Bütün kuşlar kesilsin ama bu kuşa müdahale etmem! Bilsem ki öleceğimi, bu kuşu vermem!” Bi gün kuşun kafasını oğşiyken bağıy ki kuşun kafasında bi inne. O inneyi çığariy, bağıy, bi tene daha; bağıy, bi tene daha... Kırğ tene inne kuşun başından çığariy. Kırğıncıyı çıhariy, bağıy ki hanımı kucağında! Padişah şaşiriy, “Sen nası bu hale geldin?” deyi. Kız başından geçenlerin hepsini bir bir aynatıy. Padişah “Çağır analığını!” deyi. Çağırıylar. Padişah tutiy analığı balıklara atiy. Balıklar onu paramparça ediy.

Padişah yedi gün yedi gece nığara çaldıriy. Tekrardan padişahla kız evleniyler. Yıyiyler, içiyler; muratlarına geçiyler. Siz de muradınıza geçin...

(Anlatan: Kelime YEŞİLKAYA, yaş: 42, 13 Ocak 2011)

⁶ Nığara: Davul.

⁷ Yalavız: Yalnız.

⁸ Inne: İğne.

SABIR TAŞI

Bi zamanlar dağlar ardında, ıssız bi yerde, bi odanın içinde güzel bi kız yaşarmış. O kıza rüyasında bi emir gelmiş. Bu emirde kıza, çoğ yakınında bir mezer olduğu ve o mezere yedi yıl, yedi ay, yedi gün hizmet etmesi gerektiği söylenmiş. Kız merakla mezerin gösterildiği yere getmiş ve orada küçük bi oda içerisinde gerçekten bir mezer olduğunu görmüş. Kız, emirde söylendiği kimin yedi yıl, yedi ay bu mezere bağmış; görevini bitirmesi için sadece yedi günü kalmış. Bu sırada mezerin yakınına çingeneler gelmiş. Çingenelerden biri mezeri merak etmiş ve mezerin kapısını itmiş; ama kapı açılmamış. O an sert bi rüzgar esmiş ve mezerin kapısı gendiliğinden açılmış; çingene içeri girdiğinde da aniden kapanmış. Mezerin yanında kızı gören çingene, kız ile birlikte yedi gün mezere hizmet etmiş. Yedinci günün sonunda mezerden bir hışırtı sesi gelmiş ve mezerdeki ölü canlanmış. Çoğ yakışıklı bi genç olan mezer sahibi, etrafına bağmış ve “Böğüne keder biye kim bağı?” deye sormuş. Yakışıklı genci gören çingene hemen öne atlamış ve “Ben bağdım!” demiş. Esas kız ise hiçbi şey söylememiş. Bunun üstüne yakışıklı genç de çingene ile evlenmiş.

Bi zaman sonra yakışıklı genç, şehre gideceğini söylemiş ve çingene ile kadına şeherden ne istediklerini sormuş. Çingene bi sürü şey almasını istemiş ama kız hiçbi şey dememiş. Yakışıklı genç tekrar kıza ne istediğini sormuş; kız da “Sen biye bi sabır daşı al, yeter!” demiş. Yakışıklı genç “Tamam!” deyip yola koyulmuş. Şehirde çingenenin bütün istediklerini almış ama kızın istediği sabır daşını bulamamış. Şehirde herkesten sormuş ama kimse bu daşı bilememiş. Adamın biri “Ecep bu adam deli mi?” deye düşünmüş; eline bi taş almış ve yakışıklı gence verip “Al bu sabır daşı. Sen bunu eve götür.” demiş. Yakışıklı genç eve geldiğinde adamın gendiye verdiği daşı, sabır daşı deye kıza vermiş. Bi gün kızın odasının önünden geçerken kızın o daşla konuştuğunu görmüş. Bağmış ki kız hayatını aynatıy, yakışıklı genç de sessizce kızı dinlemağa başlamış. Kız, başından geçenleri sabır daşına bir bir aynatınca daş, orta yerinden çatlamış. Yakışıklı genç gördüğüna inanamamış ve aslında gendiye bakanın çingene değil de kız olduğunu aynamış. Çingeneyi bırakmış ve kız ile evlenmiş.

(Zehra Güngör, yaş: 60, 13.01.2011)

DEĞERLENDİRME

İlçeler bazında hem benzerlik hem de çeşitlilik gösteren eşsiz şehir Şanlıurfa'daki en büyük zenginlikler renk değiştirmekte, hatta kaybolmaktadır. 30 Eylül 2010 tarihinde Naci İpek ile yaptığımız görüşmede, Şanlıurfa'nın birçok değerini kaybettiğini çünkü insanların artık "Urfalı" olmaktan çıkıp modernleşme adına yanlış yönlere sürüklendiğini belirten Naci İpek, Şanlıurfa kültürünü, kendisi gibi "Urfalı" olanların sahiplenmesi gerektiğini söylemiştir. Naci İpek, kendisinden sonra gelenlerin, kendisi gibi asıl Urfalılardan Urfa kültürünü dinleyip öğrenmelerinin ve uygulamalarının, kültürün kaybolmaması adına elzem olduğunu dile getirmiştir. Yine aynı tarihte Sabri Dişli ile yaptığımız görüşmede "hayatlı" evlerin yıkılması ve sanayileşme ile Şanlıurfa'nın birçok geleneğini (kayme geleneği, çerçilik geleneği, kirvelik geleneği, dellallık geleneği vb.) kaybettiğini belirten Sabri Dişli, apartman kültürüne geçiş yapan Urfa halkının, yer sıkıntısı yaşamamak için büyüklerinden kalan, sakladıkları ve korudukları çoğu yazılı kültür ürününü attığını veya yaktığını söylemiştir. Sözlü kültür öğelerinin de yine "hayat"lı evlerden apartman kültürüne geçilirken yok olmaya başladığını belirten Sabri Dişli, Şanlıurfa halkının bu kültür değişimi ile değerlerini kaybetmeden ilerlemeye çalışsa da bireyselleşmekten uzak duramadığını; fakat yine de insani değerlerini kaybetmeyecek kadar köklü bir geleneğe sahip olduğunu ifade etmiştir.

Yaptığımız sözlü kültür envanteri çalışmasının amacı, Şanlıurfa'ya ait sözlü kültür ürünlerini yok olmadan yazıya geçirmek ve gelecek nesillere kaynak olarak aktarmaktır; çünkü bizim, bizden önceki nesillerden kalan kültür öğelerini örnek almadan gelişmemiz mümkün değildir. Bizden önceki nesillerin kıymeti bilinmeli ve bu neslin sahip olduğu her bir kültür ögesine bir hazine gözü ile bakılmalıdır; çünkü popüler kültürün hiçbir ögesi, bizden önceki nesillerin sahip olduğu "bize ait kültür" ile alakalı değildir ve maalesef bugün popüler kültür, bizim asıl kültürümüzü asimile edebilecek kadar etkili bir özelliğe sahiptir. Kendi kültürümüzün saflığı sayesinde bugünlere "doğru" adımlarla gelinebildiği gerçeği asla unutulmamalıdır. Bu nedenle, Şanlıurfa'nın toprağı gibi verimli olan sözlü kültürü, yapılacak olan çalışmalar ile yaşatılmalıdır. Şanlıurfa halkının eşsiz derinliği, sözünün tatlılığı, acısının farklı telaffuzu, türküsünün güzelliği, manisinin özgünlüğü, hoyratının havası, ninnisinin içtenliği, heketinin sürükleyiciliği asla geçmişteki değerini kaybetmemelidir. Çünkü dünya üzerinde bu kadar çeşitliliği bir arada ve her birini ayrı bir heyecanla dile getirmeyi başaran başka bir kültür bulmak mümkün değildir.

Harran'da yapılan sözlü kültür envanteri çalışması sırasında

Akçakale'de yapılan sözlü kültür envanteri çalışması sırasında

Suruç'ta yapılan sözlü kültür envanteri çalışması sırasında

Siverek'te yapılan sözlü kültür
envanteri çalışması sırasında

Şanlıurfa Merkez'de yapılan sözlü kültür
envanteri çalışması sırasında
(Mahmut Dağyutan, Doç. Dr. H. Feriha
Akpınarlı, Abdullah Balak, Münir
Geçimli)

Viranşehir'de yapılan sözlü kültür envanteri
çalışması sırasında

SONUÇ

Halk kültürümüz içerisinde çok özel bir yere sahip olan el sanatlarımızın bölgesel özelliklerini koruyarak gelecek nesillere aktarılması, el sanatlarımızın yaşatılması ve kültürel kimliğimizin korunması için çok önemlidir. El sanatları halkın inançlarını, adetlerini, felsefesini ve köklü bir sanat geleneğini ifade etmekle birlikte, halkın sosyal yapısını yansıtmaları bakımından da büyük önem taşımaktadır.

Maddi kültür ürünlerinin yaşatılması ve yeni kuşaklara aktarılması amacıyla bölgesel olarak yapılan alan araştırmalarının önemi büyüktür. Maddi kültür ürünlerimizden biri olan el sanatları ürünleri de toplumsal ve teknolojik gelişimlere paralel değişiklikler göstermektedir. Bu değişikliklerin oluşmasından dolayı yok olan, yozlaşan veya yok olmaya başlayan el sanatları ürünlerinin korunması gerekmektedir. Bu nedenle el sanatlarımızı belgelemek ve toplumsal değişimlere yönelik çağdaş üretim alanlarına dönüştürmek, günümüzde kültürel materyallerimizi korumak adına çok önemlidir.

Şanlıurfa il, ilçe ve köylerinde üretilmiş ve üretilmekte olan el sanatlarının belgelenmesi ve üreticilerin değişimlere göre yenilikler yapmalarının sağlanması amacıyla yapılan alan araştırması sonucunda, birçok medeniyetin yaşadığı Şanlıurfa ilinin el sanatları bakımından çok zengin bir yöre olduğu; bakırcılık, dokumacılık, keçecilik, kazazlık, semercilik, tespihçilik, culhacılık, kuyumculuk vb. el sanatlarının bu ilde birer meslek olduğu ve eskiden bu mesleklerle ilgili çarşıların olduğu tespit edilmiştir. Ancak günümüzde bakırcılık ve kuyumculuk mesleğinin Şanlıurfa'da yoğun olarak devam etmekte olduğu; kürkçülük, saraçlık, ahşap ve taş işçiliği meslekleri ile ilgili az sayıda ustanın işlerini devam ettirdiği görülmüştür. İlçelerde yapılan incelemeler, Şanlıurfa Merkez ile aynı özellikleri göstermektedir. Kırsal alandaki bireylerin ihtiyaçlarını karşılayan çok az sayıda ustanın sanatlarını devam ettirdiği saptanmıştır.

Şanlıurfa il merkezi, ilçe ve köylerinde ailelere uygulanan anket çalışması sonucuna göre; En çok örücülük sanatının yapıldığı, bunu dokumacılık ve keçeciliğin izlediği, yörede gelir elde etmek amacıyla yapılmadığı, genç kuşak tarafından ilgi görmediği, daha çok çeyiz amacıyla yapıldığı ve genellikle kurslardan öğrenildiği, öğrenen kişilerin yakın çevrelerine öğrettiği, malzeme, motif ve renklerde geçmiş örneklerle göre değişimlerin meydana geldiği tespit edilmiştir.

İl merkezi, ilçe ve köylerde geleneksel halı, kilim ve kumaş dokumacılığının (culhacılık) devam etmediği görülmektedir. Yapılan alan çalışmasında eskiden yapılmış örneklerin de bazı yerlerde sağlıklı bir şekilde saklandığı ve korunduğu, bazı bölgelerde ise eskicilere satıldığı veya iyi korunmadığı tespit edilmiştir. Şanlıurfa Merkez, Hilvan ve Viranşehir ilçelerinde kurulan yeni atölyelerde tüccarların üretim yapması sonucu geleneksel üretimin yapılmadığı; halı ve kilimlerde motif, kompozisyon ve renk özelliklerinin Şanlıurfa dokumalarına ait olmadığı görülmüştür. Siverek İlçe Kaymakamlığı kilim atölyesinde dokunan Karakeçili kilimlerinde, geleneksel özellikler korunmaya çalışılmakla birlikte renk ve motiflerde yozlaşmalar görülmüştür.

Alan çalışmasında elde edilen verilere göre örücülük sanatında çorap örücülüğü günümüzde yapılmamaktadır. Çeyiz geleneği ve günümüzde kadınlar tarafından kullanıldığından dolayı oya ve dantellerin üretimi devam etmektedir; ancak ürünler, geleneksel özelliklerden çok günümüz özelliklerini yansıtmaktadır.

Yörede yapılan incelemelerde, işlemelerden kanaviçe tekniği ile yapılmış ürünler yoğun bir şekilde bütün ilçe ve köylerde bulunmuştur. İşlemeli ürünler genellikle elbise örtüsü veya kılıfı, yatak takımları ve yastık kılıflarıdır. Motif olarak ise şahmeran, keçi ve saksıda çiçek motiflerinin yoğun olarak işlendiği tespit edilmiştir.

Şanlıurfa el sanatları içerisinde eskiden yoğun olarak yapılan ve yaygın olarak kullanılan keçelerin üretimi, Şanlıurfa Merkez'de yapılmamaktadır. Siverek ve Birecik ilçelerinde mesleği sürdüren birer usta tespit edilmiştir. Bu ustalar, kırsal alandaki bireylerin istekleri doğrultusunda yaygın ve çoğunlukla seccade yaptıklarını ifade etmiştir. Yörede tespit edilen ve kitapta bulunan örneklerin çoğunluğu, daha önce üretilmiş olan ve bireylerin kullandığı keçelerdir.

Culculuk, yörede devam etmeyen el sanatlarından biridir. Eski ustalardan alınan bilgilere göre kullanım alanı kalmadığından ustalar mesleği bırakmıştır. Siverek ilçesinde bir usta tarafından eski semerlerin onarımı ve minyatür semerlerin yapıldığı tespit edilmiştir.

Şanlıurfa'nın önemli bir örme sanatı olan kazazlık mesleği günümüzde sürdürülmeyen ve örneklerinde güç tespit edildiği, tekniklerinin unutulduğu el sanatlarımızdandır. Ancak ipek örmeciliği olarak ün yapmış olan kazazlık teknikleri ile geçmişte çok güzel örnekler üretilmiştir.

Ahşap oymacılığı, yörenin önemli el sanatlarından biridir. Bu sanat da Şanlıurfa Merkez’de az sayıda da olsa ustalar tarafından sürdürülmektedir. Özellikle eski mimari yapıların restorasyonu, ahşap ve taş işlemeciliğinin sürdürülmesini sağlamaktadır. Şanlıurfa’da havara taşları işlenmektedir. Yeni binalarda kullanılsa da onarımlarda ve mezar taşlarında geleneksel yapı, taş işçiliği ile sürdürülmektedir.

Deve kemiğinden yapılan tarakçılığın günümüzde Şanlıurfa bölgesinde yapılmadığı; tahta tarakçılığın ise meslek olarak değil bir usta tarafından hobi olarak devam ettiği tespit edilmiştir.

Şanlıurfa’da devam eden el sanatlarından biri olan tespihçilik, Gümrük Han’da ve Balıklıgöl civarındaki alışveriş alanlarında bulunan işyerlerinde ustalar tarafından sürdürülmektedir. Tespih yapımında kullanılan doğal malzemeler, yerini sentetik malzemeye bırakmış durumdadır.

Şanlıurfa’da diğer el sanatlarımıza oranla bakırcılık yoğun olarak sürdürülen el sanatlarımızdandır. Ancak eski yapılan ürünler yerini günümüzde kullanılan süsleyici unsurlara bırakmıştır. Bu nedenle mesleği yapan ustaların birçoğu mesleği bırakmıştır; mesleğe devam eden ustalar ise yeterli gelir sağlayamadıklarını vurgulamaktadır.

Kuyumculuk, Şanlıurfa’da gelenekselliğini yitirmeden devam eden bir el sanatıdır; geleneksel düğün adetlerinin sürdürülmesinden dolayı önemini korumuştur. Yöreye özgü takıların yapımı günümüzde devam etmektedir. Şanlıurfa Merkez’de yoğun olarak altın işlemeciliği yapılmaktadır.

Debbağlık günümüzde sürdürülememektedir; meslek sahipleri, derileri toplayarak deri fabrikalarına gönderdiklerini ve bu konuda genç nesli yetiştirmediklerini belirtmiştir.

Şanlıurfa Merkez’de az sayıda usta tarafından sürdürülen kürkçülük, aba ve yelek üretimi şeklinde devam etmektedir. Kürk ustaları, kırsal kesimden isteklerin karşılandığı belirtmiştir.

Saraçlık mesleği az sayıda usta tarafından Şanlıurfa Merkez’de sürdürülmektedir.

Şanlıurfa el sanatları özellikle kırsal kesimlerde çok az yapılmakta, el sanatlarının kültürümüzü yansıtan en önemli unsur olduğu yeni kuşağa aktarılmamaktadır. Evlerde bulunan el sanatları ürünlerinin korunması yapılmamaktadır. Bölgede en zengin el sanatı olan dokumacılıkla ilgili tezgâhların ve yardımcı araçları kullanmadıkları için saklamadıkları görülmüştür. Halk eğitim merkezlerinde geleneksel el sanatları ile ilgili çalışmaların yeterli sayıda olmadığı görülmektedir. Bazı Halk Eğitim merkezlerinde Geleneksel El sanatları ile ilgili Projelerin yapılmış ve atölyeler kurulmuştur. İlçe merkezlerinde geleneksel el sanatlarında bazıları meslek olarak sürdürülmeye çalışılmaktadır.

Bu kitabın oluşmasına neden olan projenin alan çalışmasıyla birlikte yürütülen en önemli olay Şanlıurfa Geleneksel El Sanatları Araştırma ve Geliştirme Eğitim Merkezi’nin kurulmasıdır. Merkezde culhacılık, kazazlık, keçecilik, kuyumculuk, kürkçülük, halı-kilim dokumacılığı konularında yapılan eğitim ve üretimlerle genç kuşağa el sanatları öğretilmekte, tanıtılmaktadır. Üretilen ürünler fuarlarda tanıtılmakta ve satılmaktadır. Proje kapsamında Şanlıurfa için çok önemli olan el sanatları müzesinin temelini oluşturacak bir mekan “Şanlıurfa El Sanatları Müzesi ve Satış Merkezi” ŞURKAV tarafından düzenlenmiştir. Bu kitaptaki belgelenen el sanatları ürünleri ve tespit edilen bilgiler yöre halkı, çevre iller ve diğer bölgelerimiz için örnek bir kaynak oluşturacaktır.

Şanlıurfa’nın zengin kültürel ortamında el sanatları alan çalışması devam ederken Şanlıurfa sözlü kültür ürünleri de derlenmiştir. Şanlıurfa Merkez’den ve diğer ilçelerden, ilin kültürel özelliğini yansıtan çok sayıda mani, hoyrat, türkü ve heket toplanmıştır. İlçe ve köylere ayrılan araştırma süresi içerisinde görüşebildiğimiz kaynak kişiler, ağıt söylemenin uğursuzluk getireceğine inandıkları için, ağıt örnekleri tarafımızdan derlenememiştir; bu nedenle bu alanda, Şanlıurfa’da daha önce yapılan çalışmalardan yararlanılmıştır. Aynı şekilde kaynak kişilerin büyüklerinden dinledikleri Şanlıurfa’ya özgü ninnileri unutmuş olmalarından dolayı da, yine Şanlıurfa ninnileri konusunda daha önce yapılmış olan çalışmalar kaynak olarak alınmıştır. Derleme çalışmaları sırasında elde edilen bütün sözlü kültür ürünleri, Şanlıurfa kültürü konusundaengin bilgilere sahip olan değerli Urfalı Abdullah Balak tarafından kontrol edilmiştir; Şanlıurfa sözlü kültürüne ait olmayan ürünler tespit edilmiştir ve çalışmadan çıkartılmıştır.

Derlenen ürünlerin değerlendirilmesi aşamasında, Şanlıurfa Merkez’de ve diğer ilçelerde Şanlıurfa halkının aynı sözlü kültür ürünlerini farklı şekillerde dile getirdiği gözlemlenmiştir ki bu da, Şanlıurfa’nın sahip olduğu kültür çeşitliğinin belirgin özelliklerinden biridir. Ayrıca Şanlıurfa sözlü kültürünün dış etkilere maruz kalmamış örneklerinden çoğunun yazıya geçirilmeden kaybolduğu, mevcut örneklerin çoğunun ise popüler kültürün etkisi

altında kaldığı tespit edilmiştir. Şanlıurfa ilçe ve köylerindeki yaşlıların çoğu, kendisinden önceki nesilden kalma sözlü kültür ürünlerini unutmuş olduklarını ifade etmiştir. Yetişkinlerin çoğu, kendilerinden önceki nesilden sözlü kültür ürünlerini dinlerken bu ürünlerin değerinin bilincinde olmadıklarını ve bu nedenle tıpkı yaşlılar gibi kendilerinin de bu ürünleri unuttuklarını dile getirmiştir. Genç nesil ise tamamen popüler kültürün etkisindedir ve Şanlıurfa'ya özgü sözlü kültür ürünleri konusunda az sayıda bilgiye sahiptir. Yapılan bu çalışma ile, tıpkı Şanlıurfa kültürü konusunda yapılmış ve yapılacak olan diğer çalışmalarda olduğu gibi, Şanlıurfa sözlü kültür ürünlerinin daha fazla yok olmadan yazılı bir kaynağa geçirilmesi ve bu kaynak aracılığı ile sözlü kültür ürünlerinin gelecek kuşaklara aktarılması amaçlanmıştır.

Şanlıurfa el sanatları ve sözlü kültür konusunda yapılan proje kapsamındaki çalışmalar çok zengin özelliklere sahip Şanlıurfa el sanatları için belgelemek, tanıtmak ve üretime başlamaktır. Bu çalışmaların halka ve çevreye yayılması ile daha da gelişmesi, üretimin artması ve Şanlıurfa ekonomisine katkı sağlayacak bir duruma gelmesi beklenmektedir. Çünkü başladığı tarihten sonra Şanlıurfa Valiliği ve Gazi Üniversitesi ortaklığından proje halka yayılmaya ve çeşitli kuruluşlar tarafından destek almaya başlamıştır.

Şanlıurfa'da yapılan bu çalışma ve benzerleri Kültürel ürünlerimizi yöresellikten kurtararak ulusal ve evrensel boyutlara taşıyacaktır. Ayrıca küreselleşen dünyamızda ulusal ve uluslar arası diyalogların oluşmasında etkili olacaktır.

ŞANLIURFA İL - İLÇE VE KÖYLERİNDE YAPILAN
ALAN ÇALIŞMASINDAN GÖRSELLER

KAYNAKLAR

- Acar, B. (1975). Kilim ve Düz Dokuma Yayımları. Ak Yayınları.
- Akpınarlı, H. F. (1995). El Örgüsü Çorapların Teknik, Desen, Renk ve Kullanım Özellikleri. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara.
- Akpınarlı, H. F. (1996). Şanlıurfa Çulha Dokumacılığı. Şurkav Yayınları:13. Şanlıurfa.
- Akpınarlı, H. F. Temel Örgü Teknikleri Ders Notları. Gazi Üniversitesi, Mesleki Eğitim Fakültesi. Ankara.
- Akpınarlı, H. F. (2000). Türkiye’de Sepet Örucülüğünün Önemi ve Günümüzdeki Değerlendirilmesi. 1. Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri. Ankara.
- Akpınarlı, F.; S. Ortaç. (2002). Gap Bölgesi Kültüründe Çit Örucülüğü. Gap Çevresinde Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları 2957, Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları 337, Seminer- Kongre Bildirileri Dizisi 73. Ankara: Yücel Ofset.
- Akpınarlı, H.F. (2004). Kırım El sanatlarının Dünü ve Bugünü. Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.
- Akpınarlı, F.; M. Büyükyazıcı. (2007). Şanlıurfa Kadın Takılarında Motif ve Kompozisyon Özellikleri. 38. ICANAS Uluslar arası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi. Ankara.
- Akpınarlı, H. F. (2008). Siverek Keçelerinde Teknik, Motif ve Kompozisyon. Şanlıurfa Dergisi, Şurkav Yayınları, Sayı 2. Şanlıurfa.
- Akpınarlı, F.; Y. Develioğlu; S. Ortaç; L. Özder; T. Yalçinkaya; M. Büyükyazıcı; H. Tozun; G. Kurt; G. Develioğlu. (2008). Çankırı El Sanatları. G.Ü. B.A.P Projesi, Ankara: Hazar Reklam Matbaacılık.
- Anonim. Ths. Altın Takı Üretimi El Kitabı. Dünya Altın Konseyi Yayını.
- Anonim. (2006). Türk Dil Kurumu Sözlüğü.
- Anonim. (2011). Şanlıurfa Yol Haritası Çalışması, Şanlıurfa Valiliği ve Şanlıurfa Belediyesi için ÇEKÜL Vakfı.
- Arlı, M. (1984). Beypazarı İlçesi Dövme Bakırcılık Üzerine Bir Araştırma. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Arlı, M. (1989). Beypazarı’nda Telkari Üzerinde Bir Araştırma. A.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları: 1150, 63 s., Ankara.
- Atay, A. (1987). Örucülük. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Ayhan, F. (2008). Türklerin Giyim Kuşamında Kürk. 38. ICANAS Bildirileri. Atatürk Kültür, Dil Tarih Yüksek Kurumu Yayını. Ankara.
- Ayter, A. (1996). Kuyumculuk Meslek Bilgisi ve Mücevher Sanatı. Arset Matbaacılık San. ve Tic. A.Ş. ,193 s., İstanbul.
- Barişta, Ö. (1998). Türk El Sanatları. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları 2168. Yayınlar Dairesi Başkanlığı, Sanat Eserleri Dizisi 192. Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara.
- Barişta, Ö. (2005). Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Halk Plastik Sanatları. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü 3045, Sanat Eserleri Dizisi 452. Kozan Ofset. Ankara.
- Başar, E. C. (1999). Tepme Keçelerin Tarihi Gelişimi, Renk, Desen, Teknik ve Kullanım Özellikleri. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları 2331, Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları 286, Maddi Kültür Dizisi 23. Kılıçaslan Matbaacılık. Ankara.
- Başaran, F. N.; H. Güneş. (2008). Yenice İlçesi Çal Köyü’nde Pomak Kültürü ve El Örgüsü Çorap Örnekleri. Çanakkale İl Değerleri Sempozyumu. 26 Ağustos 2008 Yenice.
- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları No:84. Boğaz Matbaası, s.283-303. Çanakkale.
- Bingöl, F.R. I. (1999). Antik Takılar. T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 237 s., Ankara.
- Büyükyazıcı, M. (2008). Trabzon İlinde Altın Ve Gümüş İşlemeciliği. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.

- Çalıklı, M. (2001). Parmakların Sakızı Mistik Taneler Tespih. Skylife. Sayı: 9.
- Codina, C. (2002). Jewellery & Silversmithing Techniques. A&C Black Publishers Ltd. 160 p., Great Britian.
- Crampton, C. (1972). Canework. The Dryad Press. Twenty-Second Edition. 143s. Leicester, England.
- Çetin, H.(1956). Etnografya Müzesindeki Bakır Eserler Üzerinde Bir Araştırma. Türk Etnografya Dergisi I. 96-101.
- Çetintaş, V. (2006). Anadolu Mezar Taşlarında Görülen Hayvan Figürleri Üzerine Bir Araştırma. Denizli 1. El sanatları Kongresi. Denizli Ticaret Odası Kültür Yayını: 001.
- Deniz, B. (1998). Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygılar.
- Diyarbakirli, N. (1972). Hun Sanatı. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Kültür Yayınları.
- Diyarbakirli, N.; O. Aslanapa. (1977). Türk Tarihi. Ankara. Yaygın Yükseköğretim Kurumu.
- Dora, Ö. (1982). Süstaşları ve Eğitimizdeki Yeri. II. Ulusal El sanatları Sempozyumu, İzmir.
- Enginova, N. (1990). Kuyumculuk Sanatı. İstanbul Turistik El Sanatları İmalcileri ve Kuyumcu Sanatkârları Derneği Yayınları, 40 s., İstanbul.
- Ergin, M.E., (1998). Şanlıurfa'da Evlenme Adetleri. Edessa, Şanlıurfa:1,13-15.
- Ergin, M. E (2002). Şanlıurfa Evlenme Adetleri. Şanlıurfa Uygarlığın Doğduğu Şehir. Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı (ŞURKAV) Yayınları: 27, Ankara.
- Erginsoy, Ü. (1978). İslam Maden Sanatının Gelişmesi. Kültür Bakanlığı Yayınları, 559 s., İstanbul.
- Erginsoy, Ü. (1993). Türk Maden Sanatı. Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 471 s., Ankara.
- Eruz, F. (1993). Konuşan Maden. Yapı Kredi Koleksiyonları: 4, 157 s., İstanbul.
- Esin, E. (1978). İslamiyetten Önceki Kültür Tarihi ve İslama Geçiş. İstanbul.
- Esin, E. (1985). Türk Kültür Tarihi İç Asya'daki Erken Safhalar. Atatürk Kültür, Dil Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi, Türk Kültüründen Görüntüler Dizisi. S.3.
- Gönül, M.(1984). Eski Türk Halılarında Dokuma Tekniği ve Özellikleri". 2. Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildirileri 18-20 Kasım 1982, İzmir.
- Görgünay, N. (1986). Anadolu Çözüyüzlü Dokumaları. THY. Magazin, Ekim, S.50-52
- Görgünay, N. (1999). Tanrıdağları'ndan Ege Denizine Türk Çözüyüzlü Dokumaları. Uluslararası Üçüncü Türk Kültürü Kongresi. 25-29 Eylül 1993. Ankara. S.191-193.
- İpek, N. (1985). İlimiz Şanlıurfa. Özgül Yayınları, Isparta.
- Kapaklı, K. (1998). Ninni'den Ağıt'a. Şanlıurfa Belediyesi Kültür Yayınları, Şanlıurfa.
- Kaplan, K. (2004). Türkiye'de Kuyumculuk ve Altın. İstanbul Ticaret Odası yayını, 124 s., İstanbul.
- Karlıklı, Ş. (2004). Yaşayan Anadolu Takıları. Atasay Kuyumculuk A.Ş. Şahinkaya Matbaacılık. 211 s, İstanbul.
- Kaşgarlı M.; çev. B. Atalay. (1941). Divanü Lügat-it-Türk. Ankara.
- Kaya, F., C. Ergenekon.(1989). Mekikli El Dokumacılığı. Ankara.
- Kaya, F., Y. Yazıcıoğlu. (1992). Lif teknolojisi. Ankara.
- Kayabaşı, N. (1997). Çorumda Dövme Bakırcılık. V. Milletlerarası Türk Kültür Kongresi Maddi Kültür Sektörü Bildirileri. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 225-238.
- Korkusuz, S.(1992). Nakış. Milli Eğitim Basımevi. İstanbul.
- Köklü, H. (2002). El İşlemeleri. Ya-Pa Yayın Pazarlama, Turan Ofset. İstanbul.
- Köroğlu, G. (2004). Anadolu Uygarlıklarında Takı. Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, 67 s., İstanbul.
- Kuban, D. (1995). Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler.

- Kuru,S.; G. Mert. (2008). Bolu ili Gerede ilçesi Geleneksel El Sanatlarından Kemik arakçılık. Gazi Üniversitesi I.ulusal El Sanatları Sempozyumu. Gazi Üniversitesi Türk El Sanatları Merkezi yayınları;1,Ankara
- Kuşoğlu, M. Z. (1994). Dünkü Sanatımız- Kültürümüz. Ötüken Neşriyat A.Ş. Yayınları,185 s.,İstanbul.
- Kuşoğlu, M. Z. (2006). Resimli Ansiklopedik Kuyumculuk ve Maden Terimleri Sözlüğü. Ötüken Neşriyat A.Ş. Yayınları, 262 s., İstanbul.
- Kürkçüoğlu, A.C.; M. Oymak. (1991). Şanlıurfa Yöresi Kadın Takıları. Kültür ve Sanat. Ankara:12,52-55.
- Kürkçüoğlu, A.C. (2002). İnançlar Diyarı Şanlıurfa. Şanlıurfa Valiliği Kültür Yayınları, Ankara.
- Kürkçüoğlu, C.A. (2002). Şanlıurfa El Sanatları, Şanlıurfa Uygarlığın Doğduğu Şehir. Şanlıurfa İli Kültür, Eğitim, Sanat ve Araştırma Vakfı Yayınları:27, 190-211. Tisimat Basım Sanayi. Ankara.
- Kürkçüoğlu,C; M. Kurtoğlu. (2002). “Plastik Sanatların Şanlıurfa’daki 11.000 Yıllık Öyküsü” Şanlıurfa Uygarlığın Doğduğu Şehir. Şanlıurfa İli Kültür,Eğitim,Sanat ve Araştırma Vakfı Yayınları: 27,165-172.
- Kürkçüoğlu,S.S. (2010). Şanlıurfa’da Taş İşleme Sanatı. Şanlıurfa Kültür Sanat Tarih ve Turizm Dergisi 3(7) 55-60.
- Meriçboyu, Y.A. (2001). Antik Çağ’da Anadolu Takıları. Akbank Kültür ve Sanat Kitapları: 69, 255 s., İstanbul
- Mızrak, R., M.H. Öcal, S.E. Güler. (2002). Urfa’nın Etrafı... Şanlıurfa Valiliği Kültür Yayınları.
- Oğuz, M. Ö. vd.. (2004). Türk Halk Edebiyatı El Kitabı, 2. Baskı, Grafiker Yayınları, Ankara.
- Onuk, T. (2000). Osmanlıdan Günümüze Oyalar. Kültür Bakanlığı Yayınları/2513. Yayınlar Dairesi Başkanlığı, Sanat Eserleri Dizisi /300. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Onuk, T.; H. F. Akpınarlı; H.S. Ortaç; Ö. Alp. (2004). Silifke Folkloru İşlemecilik, Dokumacılık, Örücülük, Halk Oyunları ve Giysileri. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını, Ankara.
- Ortaç, S. (2008). Ankara İli El Örgüsü Çoraplar ve Patikler. Gazi Üniversitesi I. Ulusal El Sanatları Sempozyum Bildirileri. Gazi Üniversitesi Türk El Sanatları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları - I. Ankamat Baskı. 2008. s. 347-352. Ankara.
- Öcal, M. H. (1997). Özellikleri ve Güzellikleri İle Çiğköftemiz. Özlem Kitabevi, Şanlıurfa.
- Ögel, B. (1985). Türk Kültür Tarihine Giriş. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Ögel, B. (1991). Türk Kültür Tarihine Giriş.5.
- Özbaşı,T; V. Çetintaş; H. Kasaplı; F.N. Başaran; N. Ülger; T. Bahar; P. Toktaş. (2010). Göynük El Sanatları. Gazi Üniversitesi Türk El Sanatları Araştırma ve Uygulama Merkezi. Ankara: Sistem Ofset.
- Özgültekin, R. (2004). Siverek Folklorunda Maniler, Atasözleri, Deyimler, Dualar ve Beddualar. Siverek Yayınları Serisi: 4, Şanlıurfa.
- Öztürk, İ. (1997). Dokumaya Giriş. Morfil Yayınları, Ankara.
- Pekşen, F. (2005). Parmaklar arasından kayan Dünya: Tespih. Motif, Halk Oyunları Eğitim ve Öğretim Vakfı Dergisi. Sayı: 42 Pınarbaş Matbaacılık, İstanbul sayfa: 30-33
- Sain, B. (1987). Hesap İş El İşlemeleri. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. Ankara.
- Shaw, R. (1999). America’s Traditional Crafts. Sing Cheong Printing Co. Ltd. 312 s. Hong Kong, China.
- Sakaoğlu, N.; N. Akbayan. (2000). Osmanlıda Zanaattan Sanata, Cilt II. Creative Yayıncılık ve Tanıtım Ltd. Şti., Körfez Bank, 324 s., İstanbul.
- Saraç, A. (2002). Urfa’da Mani ve Hoyrat Geleneği ile Atasözleri, Deyimler ve Bilmeceleler.
- Şanlıurfa Uygarlığın Doğduğu Şehir. Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı (ŞURKAV) Yayınları: 27, Ankara.
- Sarıcı, N. (1985). Necip Sarıcı ve Tespihleri. Antika. Sayı;4. İstanbul: Mısırlı Yayınları.

- Soysaldı, A. (1996). Düden Köyü Cami Yanırlı Kilimleri ve Çuval Örnekleri. Türk Soylu Halkları, Halı, Kilim ve Cicim Sanatı, Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri. Kayseri.
- Tezcan, H.(2003). Türkün Saltanatı. Antik Sanat Dergisi.74, 63-70.
- Türe, A. (2004). Takılar ve Süs Taşlarında Sembollerin Dili. Goldaş Kültür Yayınları:3, 118 s., İstanbul.
- Türe, A.; M.Y. Savaşçın. (1987). Takı Malzemeleri ve Teknikleri IV. Telin Tarih İçindeki Gelişimi . Antika dergisi, XXVI, s.20-25.
- Türe, A.; M.Y. Savaşçın. (2000). Kuyumculuğun Doğuşu. Goldaş Kültür Yayınları:1, 79 s., İstanbul.
- Türkoğlu, S.1993 Ağaç Sanat Geleneksel El Sanatları. Hazırlayan: Mehmet Özel, Kültür Bakanlığı Yayınları. 44-73. Apa Ofset Basımevi, İstanbul
- Vitiello, L. (1995). Modern Teknik ve Pratik Kuyumculuk. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. 26 s., Ankara.
- Yazıcıoğlu, Y. (1992). El Dokusu Halıcılık. Menekşe Yayıncılık. Ankara.
- Yılmaz, N., E. Anmaç. (2000). Basit Yapılı Dokumalar. İzmir.

İNTERNET SİTELERİ

- <http://www.urfahayat.com> (Erişim tarihi:11.2.2011)
- http://www.urfakultur.gov.tr/sayfa_detay.php?id=9 (Erişim tarihi 12.02.2011, saat: 16.18)
- <http://www.kemiktarakcilik.com/>
- <http://www.sanliurfavaliligi.com/>
- http://www.sanliurfa.gov.tr/default_B0.aspx?content=231. Erişim tarihi (1.3.2011, saat 11.10).
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:%C5%9Eanl%C4%B1urfa_districts.png

ÖZGEÇMİŞLER

Doç. Dr. H. Feriha AKPINARLI

Şanlıurfa’da doğdu. 1975 yılında Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu El Sanatları Eğitim Bölümü’nden mezun oldu ve 1979’da araştırma görevlisi oldu. 1982’de Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi El Sanatları Eğitimi Bölümü’nde öğretim görevlisi oldu. 1986’da Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü “Eğitim Programları”nda yüksek lisansını tamamladı. 1987’de Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü “El Sanatları Eğitimi”nde yüksek lisansını tamamladı. 1988’de sanatta yeterlilik aldı. 1989’da Gazi Üniversitesi El Sanatları Eğitimi Bölümü’nde Yrd. Doç oldu. 1995’de Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü “El Sanatları” doktora programını tamamladı. 2003’de İngiltere Hope Üniversitesi’nde yabancı dil eğitimi programına katıldı. 2008’de doçent oldu. El sanatlarının çeşitli konularında ulusal ve uluslararası kongrelerde bildirileri ve çeşitli dergilerde makaleleri yayınlandı. Ulusal ve uluslararası kişisel veya karma sergiler ve defileler düzenledi. Ulusal ve uluslararası bilimsel ve sivil toplum kuruluşlarda üyelik, proje yürütücülüğü, araştırmacılık ve AB projelerinde bağımsız değerlendirme uzmanlığı görevlerini yaptı.

Şu an El Sanatları Eğitimi Bölümü Tekstil Dokuma ve Örgü ABD öğretim üyesi ve Gazi Üniversitesi Türk El Sanatları Araştırma Uygulama Merkez Müdürlüğü görevlerini sürdürmektedir. Yayınlanmış dokuz kitabı bulunan ve İngilizce bilen Akpınarlı, evli ve iki çocuk annesidir.

Yrd.Doç.Dr. Hatice TOZUN

Aksaray doğumludur. Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde Lisans Eğitiminden sonra 1995 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Yüksek Lisans'ını, 2009 yılında Doktora eğitimini Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde tamamladı. 1994 yılında olarak Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümünde Araştırma Görevlisi başladı. 1955 yılında Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi El Sanatları Eğitimi Bölümü Tekstil Dokuma Örgü Eğitimi Anabilim dalında Araştırma Görevlisi, 1999 Öğretim Görevlisi oldu. 2010 yılından beri Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi El Sanatları Eğitimi Bölümü Tekstil Dokuma Örgü Eğitimi Anabilim dalında Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır.

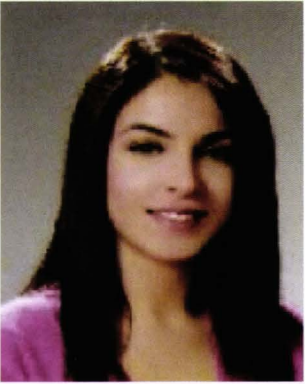
Yrd.Doç.Dr. Fatma Nur BAŞARAN

Çanakkale-Biga doğumludur. Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi'nde Lisans eğitiminden sonra Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Yüksek Lisans'ını tamamladı. 1995 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yenice Meslek Yüksek Okulu'nda Öğretim Görevlisi oldu. Doktora eğitimini 2004 yılında Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'nde tamamladı. 1998 yılında öğretim görevlisi olduğu Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi El Sanatları Eğitimi Bölümü Tekstil Dokuma Örgü ABD'nde 2006 yılından bu yana Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır.

Yrd.Doç.Dr. Meral BÜYÜKYAZICI

Beypazarı doğumludur. Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi'nde Lisans Eğitiminden sonra 1994 yılında Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Yüksek Lisans'ını, 2008 yılında Doktora eğitimini Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'nde tamamladı.1992 yılında Araştırma Görevlisi olarak Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi El Sanatları Eğitimi Bölümü Dekoratif Sanatlar Eğitimi Anabilim dalında başladı. 1998 yılında Öğretim Görevlisi oldu ve 2009 yılından beri Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır.

Yaprak Pelin ERTÜRK

1983'te Ankara'da doğdu. 2007'de Gazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. 2008'de Başkent Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü'nde pedagojik formasyon (tezsiz yüksek lisans) programından mezun oldu. 2009'da Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı'nda yüksek lisans yapmaya başladı.

Şu an Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı'nda doktora yapmaktadır.

ISBN
978-975 7394-36-5

